ACADEMIA ROMÂNĂ
Institutul de Istorie „George Barițiu”

Biografii istorice transilvane II

Ela Cosma

SAŞI, AUSTRIECI, SLAVI ÎN TRANSILVANIA ŞI BANAT
(Biografii de secol XIX şi din vremea revoluţiei paşoptiste)

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

SAŞI, AUSTRIECI, SLAVI
ÎN TRANSILVANIA ŞI BANAT
(Biografii de secol XIX şi din vremea revoluţiei paşoptiste)

SACHSEN, ÖSTERREICHER, SLAWEN
IN SIEBENBÜRGEN UND IM BANAT
(Lebensbilder aus dem 19. Jh. und aus der Zeit der 1848er Revolution)

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIŢIU" DIN CLUJ-NAPOCA

Ela Cosma

SAŞI, AUSTRIECI, SLAVI ÎN TRANSILVANIA ŞI BANAT

(Biografii de secol XIX şi din vremea revoluţiei paşoptiste)

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Bucureşti, 2009

Adresa: EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie, nr. 13, Sector 5
050711, Bucureşti, România,
Tel: 4021-318 81 46, 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: www.ear.ro

Referenți: Prof. dr. Călin FELEZEU
Dr. Gelu NEAMȚU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

COSMA, ELA
Saşi, austrieci, slavi în Transilvania şi Banat : bibliografii de secol XIX şi din vremea revoluției paşoptiste / Ela Cosma. - Bucureşti : Editura Academiei Române, 2009
ISBN 978-973-27-1713-4

94(498.4)"18"

Redactor: ALIS ALEXĂ
Tehnoredactor: CĂTĂLINA RADU
Coperta: LUCIAN COSMA, MIHAI COSMA JR.

Bun de tipar: 3.09.2009. Format: 16 / 70 × 100.
Coli de tipar: 29,25
C.Z. pentru biblioteci mari: 323.1(4987)(=3) << 18 >>; 323.1(4987)(=81)
C.Z. pentru biblioteci mici: 9

Cu dragoste, închin această carte:

Prietenei mele dintâi şi dintotdeauna, Ingrid Hinzel, din paradisul multietnic al copilăriei mele, orăşelul Dumbrăveni pe Târnava Mare.

Soţului meu, Mihai Cosma de Teleky şi Ördög, de Braşov şi Covasna, Haifa şi Zaragoza, rădăcinilor lui multiple şi peregrinărilor lui nesfârşite în căutarea identităţii de acasă.

Şi, mai cu seamă, Transilvaniei mele neasemuite, fără de care n-aş fi, n-aş trăi, n-aş scrie.

CUPRINS

LISTA PERSONALITĂȚILOR PREZENTATE ÎN DICȚIONAR

PREZENTARE

Ce este această carte?

Concepută ca un dicţionar alfabetic, cartea aduce în prim-plan 215 biografii, majoritatea detaliate şi câteva sumare, cu trimitere la personalităţi aparţinând secolului al XIX-lea, cu centrul de greutate pe revoluţia paşoptistă.

Este vorba, în principal, despre reprezentanţi ai naţiunii săseşti din Transilvania, dar şi de cetăţeni de limbă germană ai Imperiului habsburgic (austrieci, şvabi bănăţeni, germani bucovineni), intenţionându-se cuprinderea numelor relevante, a persoanelor care fie au deţinut funcţii oficiale, fie au adus contribuţii politice, administrative, culturale, şcolare, bisericeşti, artistice, ştiinţifice la propăşirea Ardealului în perioada amintită, ori s-au remarcat pe plan militar. Se adaugă personalităţi slave, figuri reprezentative de naţionalitate rusă, poloneză, sârbă şi croată, cu impact, într-un fel sau altul, asupra istoriei Transilvaniei şi Banatului în secolul al XIX-lea.

Biografiile sunt rânduite în ordine alfabetică, intercalându-se indicii onomastici cu trimiteri mai puţin bogate. De aceea, vocile acestui dicţionar biobibliografic au dimensiuni variabile. De menţionat însă că, în cazul personalităţilor care au lăsat o operă scrisă, se ataşează bibliografii complete ale lucrărilor lor edite şi inedite.

De ce această carte?

Interesul cărţii decurge din şi converge în tendinţa modernă, practicată în zilele noastre pe linia unei *istorii a biografiilor*, ca recuperare nu a evenimentelor care au produs istoria, ci a oamenilor care au declanşat evenimentele.

Pe de o parte, figuri ilustre, pe nedrept căzute în desuetudine sub tăvălugul timpului, conturează imaginea complexă a unei societăţi transilvane care a zămislit, la vremea aceea, premiere europene şi valori universale.

Pe de altă parte, personaje mitizate, supradimensionate ale istoriei îşi regăsesc, în această carte, dimensiunea umană, în contextul epocii.

Surprinzătoare este actualitatea secolului al XIX-lea, prin oamenii săi. Mai cu seamă turnura adusă de revoluţia paşoptistă reprezintă pentru mentalul colectiv un prag, un *point of no return*, care, în componentele de bază ale identităţilor naţionale redefinite sau create la 1848, marchează până astăzi spaţii precum Transilvania şi Banatul, Ungaria Serbia şi Croaţia... Ceea ce pare a fi fost dintotdeauna s-a zămislit, de fapt, abia acum un secol, un secol şi jumătate, iar vieţile şi faptele celor care au populat epoca depun mărturie despre aceasta.

Cine sunt personajele cărții?

Sași...

Din cele 215 personalități cuprinse în volumul de față, două treimi sunt reprezentanți ai națiunii săsești. I-am inclus în sânul națiunii săsești nu numai pe cei născuți în Transilvania, dar și pe germanii născuți în imperiu sau în Prusia, dar naturalizați pe Pământul Crăiesc și activi aici o viață: Johann Gött, Johann Harth, Friedrich August Robert Krabs, Leopold Maximilian Moltke, Heinrich Schmidt, Alois Sentz.

Medalioanele celor 141 de sași acoperă o gamă largă de contribuții și domenii de activitate. Din punct de vedere al apartenenței sociale, din capul locului se remarcă absența țăranilor și numărul mic de meșteșugari, cu o biografie ce a putut fi recuperată timpului. În schimb, evident cu cât gradul de educație și cultură a fost mai înalt, cu atât mai remarcabile au fost rezultatele consemnate de biografi.

Astfel, putem socoti că din vocile celor 141 de sași, menționându-i separat pe militarii de carieră, ofițerii superiori sași, în număr de doar 5: Joseph Bedeus von Scharberg, Carl von Brukenthal, Samuel von Brukenthal, Ludwig Fabini, Heinrich Froon von Fronius, tot restul sunt intelectuali. Aceasta înseamnă: profesori și clerici sași 47, funcționari 39, juriști 25, medici și farmaciști 15, editori și redactori 11, artiști plastici și muzicieni 4, ingineri 2. În calcul am luat meseria care asigura venitul persoanei respective, chiar dacă aceasta avea și preocupări științifice sau artistice care i-au adus consacrarea.

Numărul mare al dascălilor și clericilor se explică prin faptul că un absolvent sas de teologie protestantă urma, pe vremea aceea, în general, aceiași pași în carieră. După încheierea studiilor la o universitate din Austria sau mai ales din Germania, revenea acasă, în Transilvania, și începea să lucreze ca dascăl, parcurgând adesea toate etapele, de la profesor suplinitor până la conrector (vicedirector) și rector (director gimnazial). Ulterior, după mai mulți ani de practică pedagogică, era chemat la amvon de credincioșii unei parohii. Având în vedere că, și pe atunci, salariile dascălilor erau extrem de nemotivante și insuficiente pentru întreținerea unei familii, cei mai mulți profesori de gimnaziu, unii dintre ei excepționali, precum Carl Gooß sau Georg Daniel Teutsch, găseau un refugiu în parohii. Excepție de la această situație formau profesorii universitari, respectivi cei angajați la Academia Săsească de Drept de la Sibiu (Hermannstädter Rechtsakademie), după înființarea acesteia în anul 1844, ca unică instituție de învățământ superior pe Pământul Crăiesc. Profesorii Academiei au fost recrutați de către Universitatea națională săsească mai ales din rândul juriștilor sași, dar au fost chemați și profesori de la alte institute din imperiu.

Ponderea, de asemenea ridicată, a funcționarilor exprimă îmbrățișarea unei cariere satisfăcătoare și comode, care ducea garantat la un confort material acceptabil. Din tagma funcționarilor însă s-au ridicat oameni de înaltă cultură, cu preocupări de istorie, istoria dreptului, precum Joseph Bedeus von Scharberg, bărbații familiei Friedenfels, Simon Schreiber senior, Joseph Trausch și mulți alții.

Cariera juridică era o altă cale de afirmare, îmbrăţişată de un număr relativ mare de saşi. Şi din rândul juriştilor s-au remarcat personalităţi, precum Jakob Rannicher, Konrad Schmidt, Friedrich Schuler von Libloy, Joseph Andreas Zimmermann.

Perspective promiţătoare oferea studiul medicinei, majoritatea absolvenţilor din acest domeniu devenind medici, foarte puţini devenind farmacişti. Merită consemnate câteva nume celebre în epocă: părintele oftalmologiei... maghiare, sasul Johann Gottlieb Fabini, decan al facultăţii de medicină din Budapesta şi rector al universităţii din aceeaşi localitate; Michael Hager, profesor de chirurgie şi operaţii la Academia vieneză Joseph de medicină şi chirurgie, sau medici care au pierit în timpul revoluţiei paşoptiste, tratând bolnavi şi răniţi: Franz Friedrich Roth, Karl Sternheim.

Paradoxal, tehnica este slab reprezentată, prin numai 2 ingineri saşi. În schimb, deosebită este înclinaţia spre presă, ca slujbă plătită, ca meserie care să asigure subzistenţa. Alături de meserii mai vechi, cum e cea de editor şi tipograf (Joseph Drotleff senior, Johann Gött), apar în preajma anului 1840 jurnaliştii, redactorii gazetelor, care se întreţin din scris (Anton Kurz, Joseph Marlin, Leopold Maximilian Moltke). Este un semn de racordare a Transilvaniei la Europa occidentală, cu atât mai mult cu cât la 1848 saşii, cea mai puţin numeroasă naţie transilvană, deţineau 10 organe de presă, adică cât românii şi maghiarii la un loc.

Prin meserii „neproductive" reuşesc să se întreţină, respectiv să-şi transforme pasiunea şi vocaţia în profesie, artiştii plastici Anton Fiala, Friedrich August Robert Krabs, şi muzicienii Johann Lucas Hedwig, Carl Filtsch, mort însă la vârsta foarte fragedă de 15 ani.

Figurilor săseşti li se adaugă cea a unui german din principatele dunărene, născut la Iaşi şi activ la Bucureşti, Alexander Flechtenmacher, precum şi cea a unui neamţ bucovinean, Ludwig Adolf Staufe-Simiginowicz.

Austrieci...

44 de austrieci completează galeria vorbitorilor de limbă germană.

Se evidenţiază biografiile împăraţilor monarhiei habsburgice a secolului al XIX-lea (Ferdinand I, Franz I, Franz Joseph), a palatinului Ungariei Stephan, ale miniştrilor (Alexander von Bach, Karl Ferdinand von Buol-Schauenstein, Franz von Cordon, Anton von Doblhoff-Dier, Karl Ludwig von Ficquelmont, Franz Anton von Kolowrat-Liebsteinsky, Klemens Wenzel Nepomuk Lothar von Metternich, Franz von Pillersdorf, Felix von Schwarzenberg, Alfred Candid Ferdinand von Windischgrätz) şi diplomaţilor c.c. (aceiaşi Buol, Metternich, Schwarzenberg, precum şi Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl), ori chiar a unor înalţi funcţionari a căror activitate s-a desfăşurat în Transilvania ori a avut influenţă asupra vieţii social-politice a principatului. Biografiile enumerate mai sus echivalează cu 15 voci.

Dintre austrieci, însă, majoritatea celor cuprinşi în volum (29 dintre ei, adică două treimi dintre austrieci) sunt militari, care fie au deţinut funcţii, fie au efectuat misiuni în stare de pace sau în stare de război pe teritoriul marelui principat al

Transilvaniei. O atenţie specială se acordă militarilor c.c. participanţi la revoluţia paşoptistă şi la războiul civil din anii 1848–1849: Franz von Chavanne, Eduard von Clam-Gallas, Franz von Cordon, Joseph von Gedeon, Carl von Geringer-Oedenberg, Wilhelm von Hammerstein-Ecquord, Julius Jakob von Haynau, von [der] Heydte, Johann Hrabovsky von Hrabova, Joseph Kalliany de Kallian, Franz Philipp Lamberg, von Losenau, J. von Malkowsky, Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl, Joseph Odelga, Alois Pfersmann von Eichthal, Anton Ludwig Piret, Anton von Puchner, Georg Rukawina von Vidovgrad, Joseph Schurtter, Felix von Schwarzenberg, Karl Borromäus von Schwarzenberg, Paul Suini, Carl Urban, Franz Vlasits, von Wardener, Franz Ludwig Welden, Alfred Candid Ferdinand von Windischgrätz, Ludwig von Wohlgemuth.

Aşadar, din punct de vedere cantitativ, volumul cuprinde 141 + 2 + 44 = 187 germani, adică 87% din ansamblul medalioanelor.

Se alătură 23 figuri de slavi.

Ruşi...

Cei mai mulţi dintre aceştia sunt ruşii, 13 la număr, respectiv: ţarii Alexandru I şi Nicolae I, ministrul de externe Nesselrode şi un număr de 10 generali ruşi, cu toţii participanţi la intervenţia ţaristă în Transilvania şi/sau în principatele române din perioada paşoptistă: Engelhardt, Grabbe, Grotenhielm, Hasford, Lüders, Paskiewics, Pavlov, Rüdiger, Sakken, Skariatin.

Sârbi...

De asemenea, sunt cuprinşi în volum 6 sârbi: Karađorđe, Miloš Obrenović, Joseph von Rajaćić, Đorđe Stratimirović, Stevan Šuplikac, Panteleimon Živković. Cu excepţia lui Karađorđe, toţi ceilalţi sunt personaje de marcă ale revoluţiei paşoptiste din Serbia şi Voivodina.

Croaţi...

Menţionăm pe cei doi croaţi, având o contribuţie majoră la zămislirea naţiunii croate înainte de şi în vremea revoluţiei paşoptiste: Ljudevit Gaj şi Josip Jellačić.

Polonezi...

Nu putem omite personalităţile fascinante ale celor doi polonezi, prezenţi în paginile cărţii: Józef Bem şi Henryk Dembinski, revoluţionari celebri cu nume de rezonanţă în istoria Transilvaniei şi Ungariei.

Unguri...

În final, am adăugat figurile a 5 unguri: bănăţeanul Petöfi Sándor, Franz Aurel Pulszky von Lebócz und Cselfalva, ardelenii Szász Károly senior, Szász Károly junior şi Carol Popp de Szathmáry.

Ce surse am folosit?

Sursele şi izvoarele folosite la realizarea biografiilor din această carte sunt indicate, cu date complete, sub rubrica „Trimiteri bibliografice". Fiecare voce beneficiază însă la final de trimiterile sale specifice. Acolo unde este cazul unor

citate sau informaţii ce se cer atestate, facem trimiterea exactă chiar în cadrul biografiei.

Astfel, am utilizat celebre lexicoane biografice mai vechi, precum cele elaborate de Constant von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* (60 de volume, publicate între 1856 şi 1891), Joseph Trausch, *Schriftsteller-Lexikon* (1868, 1870, 1874), *Allgemeine Deutsche Biographie* (vol. 23, 1890) sau mai noi, cum sunt *Die Siebenbürger Sachsen. Lexikon* (1999), almanahul istoric cuprinzându-i pe deputaţii în dieta de la Pesta din iulie 1848 (*Az 1848–1849. évi elsö népképviseleti országgyülés történeti almanachja,* 2002). Am folosit, de asemenea, medalionele oferite unor personalităţi de Eugen von Friedenfels, în monografia sa dedicată lui Joseph Bedeus von Scharberg (1876, 1877), dar n-am exclus defel caracterizările şi elementele biografice oferite de George Bariţ în *Părţi alese din istoria Transilvaniei.* Evident, nu am putut neglija monografii de persoane, cum ar fi, în afară de cea deja menţionată referitoare la Bedeus von Scharberg, aceea a lui Friedrich Teutsch dedicată tatălui său Georg Daniel Teutsch (1909), cea dedicată de Ludwig Fabini la trei din rudele sale (*Drei Fabini,* 1930), cea a lui Carl Göllner despre viaţa şi activitatea lui Anton Kurz (1967).

Am făcut, de asemenea, apel la documente şi corespondenţă, pentru a ilustra mai adecvat şi mai viu aspecte din viaţa şi opera unora din personalităţile înfăţişate. Documentele, corespondenţa sunt edite şi inedite, fiind preluate fie din ediţii publicate deja, în special din colecţia *Documentelor privind revoluţia de la 1848 în ţările române. C. Transilvania* (1992, 2005), fie din fondul 1848 deţinut de Institutul de Istorie din Cluj. Fondul menţionat conţine 1339 documente provenite de la Haus-, Hof- und Staatsarchiv din Viena şi păstrate în copie xerox de institutul nostru, documente referitoare la revoluţia paşoptistă, cu antecedentele, desfăşurarea şi urmările ei în Transilvania, Banat, ţările române. Ele au fost selectate, xeroxate şi transportate în zece cutii la Cluj de către Victor Cheresteşiu în anii 1963–1964, dar au fost fişate, inventariate, prelucrate abia după 2000 de către mine. Rodul prelucrării acestui fond sunt cele două volume semnate Ela Cosma, *Revoluţia de la 1848–1849. Un catalog de documente şi regeste* (2005), care conţin rezumate extinse ale documentelor şi pe care le citez în cartea de faţă.

Trebuie spus că partea de originalitate a volumului de faţă provine tocmai din utilizarea datelor oferite de fondul 1848 de la Institutul de Istorie al Academiei Române din Cluj. Anume, imaginea unor personalităţi ilustre, consacrate, precum împăratul Ferdinand I şi ţarul Nicolae I, ministrul c.c. de interne Alexander von Bach şi ministrul rus de externe Nesselrode, generalul ţarist Lüders şi generalul polonez Bem, patriarhul sârb Rajačić, banul croat Jellačić, consulul austriac la Belgrad Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl ş.a., este îmbogăţită prin referirea la un număr de zeci de documente ale fondului, în legătură directă cu politica şi acţiunile acestor personalităţi în Transilvania şi Banat. În cazul lui Lüders, bunăoară, am prelucrat 78 de documente din acest fond, cu referire la ocupaţia rusă a principatelor române, precum şi la campaniile ţariste din Transilvania în iarna şi vara lui 1849, comandate de generalul amintit.

Nu mai puţin relevante sunt extrasele din gazetele vremii. În ceea ce-i priveşte pe saşi, am exploatat aici cunoaşterea amănunţită a presei lor paşoptiste, aceasta fiindu-mi subiect într-o carte anterioară, *Presa săsească şi revoluţia în Transilvania la 1848/1849* (2002).

Am citat de fiecare dată sursa folosită, fie ea inedită, fie edită pe suport material, ori în format electronic. Neapărat trebuie să menţionez faptul că, pentru schiţarea unor portrete şi completarea de informaţii, am recurs la ajutorul *Wikipediei*, enciclopedia on-line. Tot de aici am descărcat şi o parte din ilustraţii, aşa cum arăt în Lista ilustraţiilor. Folosirea ilustraţiilor este legală, conform normelor germane privind drepturile de autor şi conform normelor valabile în Europa şi Statele Unite. De exemplu, sub imaginea lui Michael Ackner se specifică: "Die Schutzdauer für die Vorlage dieser Datei ist nach den Maßstäben des deutschen Urheberrechts abgelaufen, somit ist die Datei gemeinfrei". La portretul ţarului Alexandru I al Rusiei se notează: "This image (or other media file) is in the public domain because its copyright has expired. This applies to the United States, Canada, the European Union and those countries with a copyright term of life of the author plus 70 years".

Mai mult decât atât, în medalionul consacrat pianistului Carl Filtsch, am trimis la un link, unde poate fi audiat un concert compus de acesta. Concertul a fost descoperit de curând şi a devenit, datorită internetului, un *hit* al genului în Statele Unite, câtă vreme aici, în Transilvania, este complet necunoscut. Să nu ne conectăm la circuitul universal, căruia îi aparţin personalităţi istorice din zona noastră geografică, poate avea urmări nefaste, cum a fost faptul că genialului Filtsch, elevul preferat al lui Chopin, i s-a atribuit o origine obscură, falsă. Dacă Carl Filtsch va deveni un produs media, ceea ce nu e exclus, biografia sa va ajunge la fel de comercială şi ireală ca cea a lui Dracula.

În concluzie, nu cred că istoricul astăzi mai poate ignora sursele electronice. Riscurile sunt prea mari. În schimb, codul de onoare al cercetătorului îl obligă la un comportament de etică profesională. Având această convingere şi această încredere, cărţile mele de până acum pot fi consultate, fără restricţii, pe site-ul Institutului de Istorie al Academiei Române „George Bariţiu" din Cluj-Napoca. Susţin accesul liber la informaţia ştiinţifică, cu condiţia respectului şi decenţei faţă de normele deontologice ale cercetării, faţă de proprietatea intelectuală, prin acurateţea citării autorilor şi a izvoarelor utilizate.

TRIMITERI BIBLIOGRAFICE

* *Allgemeine Deutsche Biographie* – voce semnată de G.D. Teutsch = *Allgemeine Deutsche Biographie,* aus Veranlaßung Sr. Majestät des Königs von Bayern, hrsg. durch die hist. Commission bei der königl. Akademie der Wissenschaften, Verlag v. Duncker § Humbolt, Leipzig, 1890, vol. 23, p. 777 (Klemens Wenzel Nepomuk Lothar von Metternich), vol. 30, p. 260–270 (Franz von Salmen).

* *Az 1848–1849. évi...* = *Az 1848–1849. évi elsö népképviseleti országgyülés történeti almanachja,* Magyar Országgyülés, Budapesta, 2002, p. 159–161 (Michael Brandsch), p. 223–225 (Friedrich Eitel), p. 245–246 (Friedrich Fabini), p. 248 (Karl Falk), p. 280–283 (Eugen von Friedenfels), p. 307–309 (Carl Gooss), p. 400–401 (Johann Andreas Jacobi), p. 560–561 (Samuel Meister), p. 588–589 (Karl Myß), p. 732–734 (Josef Rosenfeld), p. 734–736 (Elias Roth), p. 744–745 (Franz Michael Schmidt), p. 745–748 (Heinrich Schmidt), p. 748–751 (Konrad Schmidt), p. 751–753 (Josef Schnell), p. 753–754 (Traugott Daniel Scholtes), p. 827–829 (Karl Szász, senior), p. 956–958 (Michael Wenrich), p. 958–959 (Karl Wittstock), p. 983–986 (Josef Andreas Zimmermann), p. 990–991 (Gustaw Capesius), p. 993 (Josef Hahn), p. 993 (Wilhelm Löw), p. 997–998 (Josef Bacon), p. 999–1000 (Julius Bergleiter), p. 1006–1008 (Josef Gull), p. 1018–1019 (Johann Schindler), p. 1019–1020 (Johann Daniel Stebriger).

* Bariț = George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani din urmă,* vol. II, ediția a II-a, îngrijită, note, comentarii şi indice Ştefan Pascu. şi Florin Salvan, cuvânt înainte şi studiu introductiv de Ştefan Pascu, Inspectoratul pentru Cultură al județului Braşov, Braşov, 1994.

* Binder, *G.D.T. und F.T.* = Ludwig Binder, *Georg Daniel Teutsch und Friedrich Teutsch als Historiker,* în: „Forschungen", vol. 21, Bucureşti, 1978.

* Binder, *Bischöfe*, II/67–108 = Ludwig Binder, *Die Bischöfe der Evangelischen Kirche A.B. in Siebenbürgen,* II. Teil, Köln/Wien 1980, p. 3–37 (Georg Daniel Teutsch), p. 67–108 (Friedrich Teutsch).

* Bugarski = Stefan Bugarski, *Aspecte din implicarea sârbilor din Timişoara şi împrejurimi în evenimentele din 1848–1849,* în vol. *Revoluția de la 1848–1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică şi istoriografică*, coordonatori Camil Mureşanu, Nicolae Bocşan, Ioan Bolovan, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2000, p. 373–389.

* Cosma, I sau II = Ela Cosma, *Revoluția de la 1848–1849. Un catalog de documente şi regeste (Fondul Institutului de Istorie din Cluj),* Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2005, vol. II, p. 223 (Joseph Bedeus von Scharberg), p. 224–225

(Joseph Benigni von Mildenberg), p. 241 (Eugen von Friedenfels), p. 285–287 (Franz von Salmen).

* Cosma, *Personalul...* = Ela Cosma, *Personalul forurilor oficiale transilvane şi al Universităţii naţionale săseşti (1849)*, în: „Anuarul Institutului de Istorie Cluj", Cluj-Napoca, 1998–2000, p. 233–260.

* Cosma, *Presa săsească...* = Ela Cosma, *Presa săsească şi revoluţia în Transilvania la 1848/1849. Sächsische Presse und Revolution in Siebenbürgen 1848/1849*, Presa Universitară Clujeană, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde Heidelberg, Cluj-Napoca, 2002.

* Cosma, *Refugiaţii transilvăneni...* = Ela Cosma, *Refugiaţii transilvăneni în Muntenia la 1849*, în vol.: „Istoria ca experienţă intelectuală", coord. Corneliu Crăciun şi Antonio Faur, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 2001, p. 222–235; AIIC, Cluj, 2001, p. 291–302.

* Cosma, *Wlislocki* = Ela Cosma, *Heinrich von Wlislocki şi opera lui*, în *Acta Musei Napocensis*, Cluj, 1995, p. 347–350; idem, *Un etnograf ardelean despre credinţele religioase ale ţiganilor: Heinrich von Wlislocki*, în vol. *Viaţă privată, mentalităţi colective şi imaginar social în Transilvania*, coord. Sorin Mitu, Florin Gogâltan, Asociaţia Istoricilor din Transilvania şi Banat, Muzeul Ţării Crişurilor, Oradea – Cluj 1995–1996, p. 177–184.

* *D.E.R.*, I = *Dicţionarul Enciclopedic Român*, Editura Politică, Bucureşti, vol. I/1962, p. 81 (Alexandru I şi Alexandru al II-lea), p. 335 (Iosif Bem),

* *D.E.R.*, III = *Dicţionarul Enciclopedic Român*, Editura Politică, Bucureşti, vol. III/1965, p. 13 (dinastia Karagheorghevici), p. 502 (Karl Vasilievici Nesselrode), p. 512 (ţarul Nicolae I), p. 554–555 (dinastia Obrenovici), p. 681 (Ivan Fiodorovici Paskiewics d'Erivan), p. 728–729 (Petőfi Sándor), vol. IV/1966, p. 568 (Carol Popp de Szathmári).

* *Dicţionarul personalităţilor* = Liviu Botezan, Ela Cosma, Ionuţ Isac, Varga Attila, *Dicţionar al personalităţilor Revoluţiei de la 1848–1849 din Banat şi Transilvania*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008 (în curs de apariţie); vocile următoare sunt semnate Ela Cosma: Joseph Bedeus von Scharberg, Joseph Benigni von Mildenberg; Theodor Fabini; Eugen von Friedenfels; Carl Gooß; Johann Gött; Joseph Marlin; Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl; Anton von Puchner; Stephan Ludwig Roth; Franz von Salmen; Johann Karl Schuller; Georg Daniel Teutsch; Joseph Trausch; Carl Urban; vocile au fost reluate şi completate în cartea de faţă.

* *Documente...*, IV = *Documente privind revoluţia de la 1848 în ţările române. C. Transilvania*, vol. IV (14–25 mai 1848), Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1988, Ed. Institutul de Istorie Cluj, sub redacţia lui Ştefan Pascu, colectivul de autori: V. Cheresteşiu, S. Benkö, L. Botezan, Á Egyed, D. Károlyi, H. Mureşan, G. Neamţu, M. Bodor, K. Schmidts, doc. 192, p. 379 (Georg Bachner), doc. 299, p. 548, 550 (Carl Müller), doc. 27, p. 85, 86 şi doc. 118, p. 240 (Karl Myß), doc. 299, p. 546 (Joseph Wolff).

* *Documente...*, V = *Documente privind revoluţia de la 1848 în ţările române. C. Transilvania*, vol. V (26 mai – 4 iunie 1848), Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1992, ed. Institutul de Istorie Cluj, doc. 68, p. 117–122 (procesul-verbal

al şedinţelor Dietei de la Cluj, 29 mai – 18 iulie 1848), p. 255–298 (procesul-verbal al şedinţelor deputaţilor saşi din Dieta de la Cluj).

* *Documente...*, VI = *Documente privind revoluţia de la 1848 în ţările române. C. Transilvania,* vol. VI (5–16 iunie 1848), Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998, ed. Institutul de Istorie Cluj, introducere Camil Mureşanu, colectivul de redacţie: S. Benkö, M. Bodor, Á. Egyed, D. Károly, G. Neamţu, H. Mureşan, I. Bolovan, E. Cosma, S. Mândruţ, K. Schmidts, indice I. Chindriş, doc. 141, p. 284, 286 (Karl Myß), doc. 80, p. 147, 148 (Karl Weißkircher).

* *Documente...*, VII = *Documente privind revoluţia de la 1848 în ţările române. C. Transilvania,* vol. VII (17–26 iunie 1848), autori M. Bodor, L. Botezan, G. Neamţu, E. Cosma, I. Chindriş, S. Mândruţ, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, doc. 324, p. 654, 655 (Friedrich Bömches), doc. 221, p. 448 (Joseph Brukenthal), doc. 17, p. 39, 40, doc. 103 şi 104, p. 231, 235–237, doc. 324, p. 654, 655 (Karl Myß), doc. 341, p. 686, 698 (Joseph Schnell), doc. 331, p. 669, 670 (Georg Schwarz).

* Fabini = Ludwig von Fabini, *Drei Fabini,* herausgegeben vom Verein für siebenbürgische Landeskunde, Druck und Verlag von Krafft & Drotleff A.G., Sibiu, 1930, p. 15–37 (Joseph Samuel Fabini), p. 55–104 (Theodor Fabini), p. 107–282 (Ludwig Fabini).

* Friedenfels = Eugen von Friedenfels, *Joseph Bedeus von Scharberg. Beiträge zur Zeitgeschichte Siebenbürgens im 19. Jahrhundert,* ed. Wilhelm Braumüller, Partea I: 1783–1847, Viena, 1876; Partea a II-a: 1848–1858, Viena, 1877.

* Göllner, *Anton Kurz* = Carl Göllner, *Anton Kurz. Leben und Werk,* în: „Forschungen zur Volks- und Landeskunde", vol. 10, nr. 2, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1967, p. 21–77.

* Göllner, *Die Sb. Sachsen im Revolutionsjahre 1848* = Carl Göllner, *Die Siebenbürger Sachsen in den Revolutionsjahren 1848–1849*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1967.

* Göllner, *Die Sb. Sachsen in den Jahren 1848–1918* = *Die Siebenbürger Sachsen in den Jahren 1848–1918,* sub redacţia lui Carl Göllner, autori: Carl Göllner, Hans Barth, Karin Bertalan, Ludwig Binder, Hermann Fabini, Gustav Gündisch, Konrad K. Gündisch, Horst Klusch, Doina Nägler, Martin Rill, Elisabeth Roth, Anneliese Thudtl, Inge Wittstock, Joachim Wittstock, Böhlau Verlag Köln Wien 1988 (Siebenbürgisches Archiv, Band 22), p. 6, 11, 28 (Georg Daniel Teutsch).

* *Istoria Transilvaniei* = *Istoria României. Transilvania,* vol. II (1867–1947), Editura „George Bariţiu", Cluj-Napoca, 1999, capitolul „Politică, biserică şi şcoală la saşii ardeleni în timpul dualismului", semnat Ela Cosma, p. 244–284.

* Kramer = Rainer Kramer, *Die Handschriften-Sammlung Trausch,* în: „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde vereinigt mit Siebenbürgische Semesterblätter", Böhlau Verlag Köln Weimar Wien, an 29 (100)/2006, caiet 1, p. 1–19.

* Markel = Hanni Markel, introducere la ediţia din 1972 a „Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen" de Joseph Haltrich.

* Meschendörfer = Hans Meschendörfer, *Das Verlagswesen der Siebenbürger Sachsen. Ein Überblick,* Verlag des Südostdeutschen Kulturwerks, München, 1979.

* *Mişcarea...* = *Mişcarea naţională a românilor din Transilvania între 1849–1919. Documente*, vol. I (8 august 1849–31 decembrie 1851), coordonator: Simion Retegan, cuvânt-înainte: Camil Mureşanu, autori: Simion Retegan, Dumitru Suciu, George Cipăianu, Centrul de Studii Transilvane, Fundaţia Culturală Română, Institutul de Istorie Cluj-Napoca, 1996.

* Rannicher = Jakob Rannicher, *Johann Karl Schuller. Ein Nekrolog*, în: „Hermannstädter Zeitung", Sibiu, nr. 113 din 13 mai 1865.

* Roth = Wilhelm Ernst Roth, despre refacerea mormântului lui Johann Lucas Hedwig – site pe web.

* *Satellit* = *Satellit*, supliment al *Siebenbürger Wochenblatt*, tipar şi editură Johann Gött, Braşov, 13 ianuarie 1840–1848; 1849–1858.

* Sălăgean = Tudor Sălăgean, *Repere pentru o istorie a masoneriei clujene în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea*, în vol.: *Masoneria în Transilvania. Repere istorice*, coord. Tudor Sălăgean şi Marius Eppel, International Book Access, Cluj-Napoca, 2007, p. 77–82.

* *Sb. Sachsen Lexikon* = *Die Siebenbürger Sachsen. Lexikon*, hrsg. Walter Myß, Thaur bei Innsbruck, 1993, p. 36–37 (Therese Bacon), p. 42–43 (Joseph Karl Ludwig Bedeus von Scharberg), p. 54–55 (Georg Paul Binder), p. 91 (Franz Conrad), p. 109 (Josef Drotleff d.Ä.), p. 120 (Ludwig Fabini), p. 121 (Carl Fabritius), p. 121 (Josef Fabritius), p. 124 (Anton Fiala), p. 125–126 (Carl Filtsch), p. 126 (Joseph Filtsch), p. 129 (Alexander Flechtenmacher), p. 133 (Franz Joseph I.), p. 142 (Johann Friedrich Geltch), p. 156 (Johann Gött), p. 171 (Josef Haltrich), p. 182 (Johann Lukas Hedwig), p. 276–277 (Friedrich August Robert Krabs), p. 278 (Friedrich Krasser), p. 313 (Wilhelm Löw), p. 316 (Carl Maager), p. 322 (Josef Marlin), p. 343 (Leopold Maximilian Moltke), p. 349 (Friedrich Müller d.Ä.), p. 400 (Jakob Rannicher), p. 415 (Daniel Roth), p. 416–417 (Stephan Ludwig Roth), p. 445 (Johann Carl Schuller), p. 462 (Friedrich Wilhelm Schuster), p. 473 (Siebenbürgen-Lied), p. 513 (Carol Szathmari), p. 520 (Friedrich Teutsch), p. 520–521 (Georg Daniel Teutsch), p. 578 (Heinrich von Wlislocki), p. 592 (Joseph Andreas Zimmermann).

* *Sb. Trachten* = *Siebenbürgische Trachten in alten Darstellungen*, zusammengestellt von Rolf Schuller mit einer Einführung von Christoph Machat, Heilbronn, 1979.

* Schiller = W. Schiller, *Eine Komesinstallation und ein Begräbnis*, în: „Bilder aus der Kulturgeschichte der Siebenbürger Sachsen", ed. Friedrich Teutsch, Verlag der Krafft § Drotleff A.G., Sibiu, 1928, p. 81–94 (Franz von Salmen).

* Schuller, *Aus meinem Leben* = Johann Karl Schuller, *Aus meinem Leben*, în: „Säschsischer Hausfreund" (Kronstädter Kalender), Braşov 1860.

* *Siebenbürger Wochenblatt* = *Siebenbürger Wochenblatt*, tipar şi editură J. Gött şi W. Nemeth, Braşov, 24 mai 1837 – 22 martie 1849.

* Spira = Spira György, *The Nationality Issue in the Hungary of 1848–49*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

* Friedrich Teutsch, *Friedrich Wilhelm Schuster*, în: „Archiv für Landeskunde", vol. 40, Sibiu, 1916/1, p. 5–78.

* Teutsch, *Die Sachsen...* = Friedrich Teutsch, *Die Sachsen im Jahre 1848/1849*, în vol. *Hundert Jahre sächsischer Kämpfe. Zehn Vorträge aus der Geschichte der*

Siebenbürger Sachsen im letzten Jahrhundert, Druck und Verlag von W. Krafft, Sibiu, 1896, p. 181–187.

* Teutsch, III = Friedrich Teutsch, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen. Für das sächsische Volk*, vol. III (1816–1868), Verlag W. Krafft, Sibiu, 1910.

* Teutsch, IV = Friedrich Teutsch, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen. Für das sächsische Volk*, vol. IV (1868–1919), Verlag W. Krafft, Sibiu, 1926.

* Teutsch, *G.D.T.* = Friedrich Teutsch, *Georg Daniel Teutsch. Geschichte seines Lebens*, Druck und Verlag von W. Krafft, Sibiu, 1909.

* Teutsch, *J.K.S.* = Georg Daniel Teutsch, *Johann Karl Schuller, Geschichte seines Lebens und Wirkens*, în: „Archiv für Landeskunde", serie nouă (Neue Folge), vol. 9, Sibiu, 1870, p. 1–17.

* Tontsch, *Die Honteruspresse...* = Hermann Tontsch, *Die Honteruspresse in 400 Jahren. Festschrift der Buchdruckerei Johann Gött Sohn*, Braşov, 1933.

* Trausch = Joseph Trausch, *Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-litterarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen*, Druck und Verlag von Johann Gött § Sohn Heinrich, Braşov, vol. I, 1868, p. 82–94 (Joseph Bedeus von Scharberg), p. 95–103 (Joseph Heinrich Benigni von Mildenberg), p. 112–114 (Stephan Adolph Bergleiter), p. 136–145 (Georg Paul Binder), p. 290–292 (Carl Fabricius); vol. II, 1870, p. 2–3 (Johann Friedrich Geltch), p. 51–54 (Joseph Haltrich), p. 69–70 (Friedrich Hann), p. 92–94 (Johann Hedwig), p. 160–161 (Johann Hintz), p. 314–318 (Anton Kurz), p. 327–333 (Peter Lange), p. 368 (Wilhelm Löw), p. 377–382 (Carl Maager), p. 394–396 (Joseph Marlin), p. 420–425 (Johann Michaelis), p. 440–441 (Leopold Maximilian Moltke), p. 451–455 (Gottfried Müller); vol. III, 1874, p. 15–16 (Karl Neugeboren), p. 42–43 (Johann Orendi), p. 80–82 (Jakob Rannicher), p. 125–129 (Karl Ludwig von Rosenfeld), p. 129–130 (Daniel Roth), p. 138–154 (Stephan Ludwig Roth), p. 175–177 (Friedrich Schiel), p. 177–181 (Samuel Schiel), p. 205–207 (Heinrich Schmidt), p. 215–216 (Martin Schnell), p. 216 (Peter Schnell), p. 226–229 (Simon Schreiber), p. 248–261 (Johann Karl Schuller), p. 269–272 (Friedrich Wilhelm Schuster), p. 272 (Johann Schuster), p. 276–278 (Michael Adolph Schuster), p. 296–297 (Alois Sentz), p. 303 (Daniel Sifft), p. 304–305 (Karl Sigerus), p. 325–326 (Friedrich Soterius von Sachsenheim), p. 337–338 (Karl von Sternheim), p. 371–386 (Georg Daniel Teutsch), p. 409–421 (Joseph Trausch), p. 491–493 (Andreas Wellmann), p. 502–504 (Heinrich Wittstock), p. 507–508 (Peter Wolf), Nachträge Band III, p. 554–556 (Joseph Bedeus von Scharberg d.Ä.), p. 556 (Joseph Bedeus von Scharberg d.J.), p. 566–572 (Eugen von Friedenfels), p. 581–586 (Johann Hintz), p. 599–601 (Ludwig Adolf Staufe-Simiginowicz).

* *Unterhaltungen aus der Gegenwart* = *Unterhaltungen aus der Gegenwart*, tipar şi editură Johann Gött, Braşov, caiet 4, 26 mai 1848.

* Varga = Varga Attila, *Dincolo de zidul suspiciunii. Francmasoneria maghiară: trecut, prezent, viitor*, în vol. *Masoneria în Transilvania. Repere istorice*, coord. Tudor Sălăgean şi Marius Eppel, International Book Access, Cluj-Napoca, 2007, p. 33–62.

* *Wikipedia* = *Wikipedia*, enciclopedia on-line (voci: Alexandru I, Alexander von Bach, Józef Bem, Karl Ferdinand von Buol-Schauenstein, Anton von

Doblhoff-Dier, Ferdinand I., Karl Ludwig von Ficquelmont, Franz II., Franz Joseph, Ljudevit Gaj, Josip Jelačić, Karađorđe, Franz Anton von Kolowrat-Liebsteinsky, Alexander Nicolaevici Lüders, Klemens Wenzel von Metternich, Karl Vasilievici Nesselrode, ţarul Nicolae I, Miloš Obrenović, Franz von Pillersdorf, Felix von Schwarzenberg, palatinul Ungariei Stephan, Đorđe Stratimirović).

* Wittstock – *Hundert Jahre* = Oskar Wittstock, *Das litterarische Leben der vierziger Jahre,* în vol. „Hundert Jahre sächsischer Kämpfe. Zehn Vorträge aus der Geschichte der Siebenbürger Sachsen im letzten Jahrhundert", editură şi tipar W. Krafft, Sibiu, 1896.

* Wurzbach = Constant von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und in seinen Provinzen gelebt haben,* Druck und Verlag der k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Viena, vol. 1/1856, p. 108–109 (Eduard von Bach), p. 219–220 (Joseph Bedeus von Scharberg), p. 270–271 (Joseph Benigni von Mildenberg), vol. 2/1857, p. 377–378 (Eduard von Clam-Gallas), p. 443–444 (Franz von Cordon), vol. 3/1858, p. 230–233 (Heinrich Dembiński), vol. 7/1861, p. 291–293 (Wilhelm von Hammerstein-Ecquord), vol. 8/1862, p. 154–162 (Julius Jacob von Haynau), vol. 9/1863, p. 44 (Joseph Hintz), p. 350–352 (Johann Hrabovsky von Hrabova), vol. 14/1865, p. 39–41 (Franz Philipp von Lamberg), vol. 16/1867, p. 185–188 (Joseph Karl Maager), p. 473–474 (Joseph Marlin), vol. 17/1867, p. 174–178 (Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl), vol. 20/1869, p. 478–480 (Joseph von Odelga), vol. 24/1872, p. 49–52 (Anton von Puchner), p. 290–295 (Joseph Rajaćić von Brinski), vol. 27/1874, p. 23 (Johann Friedrich von Rosenfeld), p. 27–29 (Ludwig von Rosenfeld), p. 98–104 (Stephan Ludwig Roth), p. 145–148 (Franz von Salmen), p. 248–251 (Georg Rukawina von Vidovgrad), vol. 29/1875, p. 279–280 (Samuel Schiel), vol. 30/1875, p. 230–232 (Conrad Schmidt), p. 256–258 (Heinrich Schmidt), vol. 31/1876, p. 40–41 (Martin Schnell), vol. 32/1876, p. 160–167 (Johann Karl Schuller), p. 239–240 (Friedrich Wilhelm Schuster), vol. 33/1877, p. 41–58 (Felix von Schwarzenberg), p. 88–94 (Karl Borromäus Philipp von Schwarzenberg), vol. 34/1877, p. 269–270 (Daniel Sifft), vol. 40/1880, p. 295–296 (Paul Suini), p. 332–334 (Stephan Šuplikac de Vitez), vol. 41/1880, p. 185–187 (Karl Szász, senior), p. 187–193 (Karl Szász, junior), vol. 44/1882, p. 85–91 (Georg Daniel Teutsch), vol. 49/1884, p. 116–123 (Karl Urban), vol. 54/1886, p. 214–223 (Franz Ludwig von Welden), vol. 55/1887, p. 4–7 (Johann Georg Wenrich), vol. 57/1889, p. 1–55 (Alfred Candid Ferdinand von Windisch-Grätz), p. 183–184 (Heinrich von Wlislocki), p. 238–242 (Ludwig von Wohlgemuth), vol. 60/1891, p. 126–127 (Joseph Andreas Zimmermann), p. 188–189 (Panteleimon Živković).

A

Ackner, Johann Michael = profesor de filologie şi arheologie la gimnaziul din Sibiu, predicator orăşenesc tot aici, preot la Hammersdorf, cu contribuţii majore aduse arheologiei, epigrafiei romane şi petrologiei din Ardeal.

1. Michael Ackner

N. la 25 ianuarie 1782, la Sighişoara; m. la 12/13 august 1862, la Hammersdorf. Este fiul lui Georg Ackner, preotul evanghelic din Beia, cu preocupări de matematică şi astronomie. Încă din copilărie vădeşte o mare dorinţă de cunoaştere şi talent la plastică, realizând modelaje în lut şi sculpturi din lemn. Absolvă clasele gimnaziale inferioare şi superioare la Sighişoara, urmând apoi studii de filosofie la Sibiu. La vârsta de 21 de ani pleacă în Germania. În anul 1805 se înscrie la Universitatea din Wittenberg, frecventând cursurile profesorilor Schröckh, Reinhard, Schleußner, Pölitz, Tschierer. La finele primului său an de studii la Wittenberg, în plin război franco-prusac, după bătălia de la Jena, orăşelul universitar în care se află **A.** este înconjurat de trupele franceze. La intrarea lui Napoleon, **A.** obţine de la comandantul general Davoust un paşaport, cu ajutorul căruia poate trece printre rândurile armatei franceze. Ajunge la Göttingen, unde îşi desăvârşeşte studiile universitare, audiindu-i pe profesorii Heyne, Blumenbach, Stäudlin, Heeren, Mitscherlich, Beckmann ş.a. La încheierea anilor de studiu, întreprinde călătorii pe jos la Berlin, Hamburg, Paris, în Elveţia şi nordul Italiei. Experienţa dobândită în cursul acestor călătorii îi va sluji mai târziu în activitatea sa ştiinţifică, în preocupările sale legate de antichităţi şi ştiinţele naturii. La întoarcerea acasă, primeşte postul de profesor de filologie şi arheologie la gimnaziul din Sibiu. Între elevii săi se numără Johann Karl Schuller. **A.** devine *archidiaconus* (predicator orăşenesc) la Sibiu, continuând să ţină prelegeri la gimnaziu şi conducând şcoala de desen. La 2 iunie 1821 este ales preot de către comunitatea din Hammersdorf [?]. În perioada următoare, timpul îi permite să se dedice ştiinţelor astronomiei şi fizicii, în care îl iniţiase deja tatăl său. În 1823, superintendentul (episcopul) bisericii evanghelice Daniel Gräser îl cheamă la Biertan, la sediul episcopal, pentru a-i încredinţa Catedra de topometrie şi astronomie la seminarul pedagogic teologic. Stimulat de prietenul său M.A. Bielz, precum şi de consilierul juridic secret cavalerul von Neigebaur, consul general al Prusiei la Iaşi, **A.** se dedică în următoarele decenii, 1830–1860, arheologiei şi ştiinţelor naturii, respectiv mineralogiei şi geognoziei. Călătoreşte mult prin Transilvania: în 1832 de două ori în zona Haţegului, în 1838 în munţii dintre

trecătoarea Turnu Roşu şi pasul Vâlcan, la Porţile de Fier, în Munţii Banatului, în 1839 în Munţii Făgăraşului, în 1831 pe la Nocrich şi Rupea în Munţii Ciuc, Gurghiu, prin pasul Rodna la Bârgău, prin Bistriţa, Târgu Mureş şi Mediaş înapoi la Sibiu. Rezultatul acestor călătorii sunt colecţiile sale de antichităţi, monede, minerale, exponate geologice. Pentru activitatea sa neobosită, **A.** este decorat în 1854 cu Crucea de merit cu coroana, iar la 23 septembrie 1858, cu ocazia împlinirii a 50 de ani de serviciu, i se acordă titlul de consilier imperial. Este ales membru pe viaţă al comitetului director al Asociaţiei de studii transilvane (Verein für siebenbürgische Landeskunde), încă de la înfiinţarea asociaţiei, în anii '40, membru corespondent atât al comisiei centrale c.c. pentru cercetarea şi prezervarea monumentelor, cât şi al Institutului imperial de geologie de la Viena. La 21 aprilie 1850 devine membru corespondent al Institutului de arheologie de la Roma, în martie 1851 membru al Academiei imperiale leopoldino-karoline a naturaliştilor de la Jena, membru corespondent la Societăţii savanţilor din Cracovia. Bucurându-se de o sănătate de fier, la vârsta de 78 de ani, în 1860, întreprinde încă o lungă călătorie la Viena, Trieste, Veneţia şi, de la Viena, pe Dunăre înapoi la Mehadia şi Turnu Severin, cu scopul de a revizui, în capitala imperiului, volumul de inscripţii romane de pe teritoriul românesc, editat de el în colaborare cu Friedrich Müller, volum intitulat „Die römischen Inschriften in Dacien" (Inscripţiile romane din Dacia), care însă va apărea, sub egida Academiei vieneze de ştiinţe, abia după moartea lui **A.** Moare la 81 de ani, în pace, la casa sa parohială de la Hammersdorf, în noaptea de 12 spre 13 august 1862. Gazeta sibiană *Transsilvania, Wochenschrift für siebenbürgische Landeskunde, Literatur und Landeskultur,* serie nouă, an 2, 1862, p. 169–173, publică necrologul lui **A.**; fostul său elev Johann Karl Schuller alcătuieşte un medalion biografic al dascălului său, apărut în *Oestereichische Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und öffentliches Leben,* supliment al *Wiener Zeitung,* în nr. 4/24 ianuarie 1863, p. 97–101. Colecţiile sale de istorie naturală şi arheologie, precum şi biblioteca şi manuscrisele sale au fost preluate de către Asociaţia de ştiinţele naturii (der siebenbürgische Verein für Naturwissenschaften) de la Sibiu.

Opera. În afară de numeroase articole, răspândite în periodicele săseşti *Transsilvania,* supliment cultural al ziarului sibian *Siebenbürger Bote,* şi în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* supliment al *Kronstädter Zeitung* din Braşov, **A.** publică următoarele lucrări de autor: „Antiqua Musei Parisiorum Monumenta", tipar Johannes Barth, Sibiu, 1809, 24 p.; „Mineralogie Siebenbürgens mit geognostischen Andeutungen", editură şi tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, prima parte – 1847, 128 p., a doua parte – 1852, p. 129–224 + 8 litografii, a treia parte – 1855, p. 225–367 + registrul alfabetic, p. 368–391; „Die römischen Inschriften in Dacien. Gesammelt und bearbeitet von M.J. Ackner und Friedrich Müller", Viena, 1865. Studii şi contribuţii: „Reise nach Vásárhely in antiquarischer Hinsicht im Jahre 1832. Beitrag zur Alterthumskunde von Siebenbürgen", în: *Transsilvania,* Braşov, vol. I, p. 264–285, vol. II, p. 222–285; „Die antiken Münzen, eine Quelle der ältern Geschichte Siebenbürgens. 101–275 nach Christo", în: „Archiv für die Kenntniß von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart", vol. I, p. 69–96, 297–331, şi continuare în „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", vol. I, caiet 2, p. 58–77; acest articol apare şi în „Mittheilungen der k.k. Central-Kommission

zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale", redactor Karl Weiß, tipar Prandl und Meyer, Viena, 1862, an VII, p. 135–141, 164–173, 195–199, 221–228, 247–251 (mai–septembrie 1862); „Abhandlungen über Monumente, Steinschriften, Münzen und Itinerarien aus der Römer-Zeit, mit besonderer Hinsicht auf Dacien. Ein Beitrag zur Archäologie Siebenbürgens", în: „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", vol. I, caiet 3, p. 3–44; „Die römischen Alterthümer und deutschen Burgen in Siebenbürgen mit einer Uebersichtskarte von M.J.A.", în: „Jahrbuch der k.k. Central-Kommission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale", tipar k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Viena, 1856, 50 p.; ediția a doua, tot acolo, 1857; „Beitrag zur Geographie und Petrefaktenkunde des südöstlichen Siebenbürgens, vorzüglich der Schichten aus dem Bereich des Hermannstädter Bassins", în: „Verhandlungen der Leopoldinisch-Karolinischen Gesellschaft der Naturforscher zu Breßlau und Bonn", 1854, p. 897–936 (apărută şi sub titlul: „Novorum Actorum Academiae Caesareae Leopoldino-Carolinae Naturae Curiosorum"); „Die Colonien und militärischen Stand-Lager der Römer in Dacien im heutigen Siebenbürgen", k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Viena, 1857, 38 p.; „Beschreibung des Hermannstädter Stuhls von J.K. Schuller und M.J. Ackner", în: „Das pittoreske Oesterreich oder Album der österreichischen Monarchie", Viena, 1840. În manuscris se află: „Siebenbürgische archäologische Arbeiten" (Inhalt: a) Siebenbürgens römische Alterthümer in Abbildungen und kurzen Beschreibungen; b) Siebenbürgens Goldreichthum vom naturhistorischen Standpunkte beobachtet und aus der vaterländischen Geschichte und den alten Klassikern erwiesen; c) Siebenbürgens römisch-dacische Münzen aus dem Zeitraume von Trajan bis Aurelian – neue Auflage mit Verbesserungen und Zusätzen; d) Siebenbürgens römische Kolonien und noch sichtbare Castra; e) Versuch einer Denkschrift für Erforschung und Erhaltung historischer Bau- und Kunst-Denkmale Siebenbürgens; f) Siebenbürgens gegenwärtige archäologische Forscher und Sammler mit ihren antiquarischen Sammlungen; g) Entwurf einer Karte von Siebenbürgen mit Bezug auf seine vorzüglich römischen Alterthümer); „Ueber das Vorkommen fossiler Knochen des Mamuth bei Hammersdorf"; „Oryctognosie Siebenbürgens mit geognostischen Andeutungen", lucrare premiată în 1844 cu o sută de guldeni monedă de argint de către Asociația pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde).

(Trausch, I/1–8; Teutsch, *G.D.T.*, 130.)

von Albrichsfeld, Johann = judele regesc suprem al oraşului şi districtului Braşov (1848). La 28 martie 1848, românii din Şcheii Braşovului adresează Magistratului oraşului o petiție, în care cer recunoaşterea unor drepturi. Avocatul Ioan Bran, în fruntea a vreo 400 de români, pătrunde în sala de şedințe a Magistratului, pretinzând egalitate în drepturi. Senatul Magistratului răspunde că drepturile politice se acordă de dieta transilvană, spre care trebuie să se îndrepte românii. Totuşi, temându-se de vreo reacție armată a românilor, Magistratul publică o proclamație „amenințătoare" în „Gazeta de Transilvania". Cu această

ocazie, protonotarul Elias Roth îi spune lui Bariț: „Sunt comandantul unei companii de gardă națională, am putere de ajuns ca să apuc [prind] pe orice căpitan de rebeli. Te autorizez ca să spui așa lui Bran, că, de va mai cuteza să răscoale poporul din Schei, am să-l spânzur pe cel mai de aproape felinar ce-mi va fi mai la îndemână. [...] Noroc că primarul Albrichsfeld era om foarte moderat și prevăzător, ca și alți vreo patru senatori, bine înaintați în ideile veacului, prin urmare toleranți. Căci, dacă ar fi fost toți ca Roth, sau ar fi început a funcționa și la Brașov furcile [spânzurători], sau că străzile acelui municipiu ar fi devenit stropite cu sânge omenesc" (Bariț, 169). **A.** este un funcționar supus și obedient. La predarea Brașovului și ocuparea acestuia de către trupele armatei revoluționare maghiare, conduse de Bem, la 19 martie 1849, notabilitățile orașului îi înmânează generalului polonez cheile orașului. Contemporanul lui **A.**, Carl Maager, lasă în memoriile sale o interesantă descriere a negocierilor purtate cu Bem. La servilele cuvinte de salut, exprimate de către judele suprem von **A.**, care consideră că printr-o o atitudine umilă va obține mila cuceritorului, Bem îi retează acestuia elanul: „De acum înainte, eu îi consider pe toți cetățenii orașului nu ca pe niște dușmani, ci ca pe locuitori prețioși ai patriei. De aceea, vă asigur expres că îi voi pedepsi cu cea mai mare severitate pe cei ce, prin încălcarea ordinelor mele clare, vor periclita prin samavolnicii libertățile cetățenilor. Vă cer să îmi raportați imediat asemenea cazuri, ca să pot adopta măsuri drastice în interesul ordinii publice. Solicit fiecărui cetățean să își continue nestingherit munca sa". **A.** moare la 19 decembrie 1854, la Brașov, de o paralizie a inimii (Herzlähmung), la scurt timp după demiterea bruscă a sa din funcție. Friedenfels scrie: „Foarte sensibil și orgolios, dar fără prea multe mijloace materiale și încărcat cu mari probleme casnice, n-a putut suporta această lovitură." („Sehr empfindlich und ehrgeizig, auch nicht sehr bemittelt und mit schweren häuslichen Sorgen beladen, konnte er diesen Schlag nicht verschmerzen.")

(Friedenfels, II/279; Bariț, 169; Göllner, *Die Sb. Sachsen in den Jahren 1848–1918*, 30.)

2. Țarul Alexandru I înainte de 1825.

Alexandru I = țarul Rusiei (1801–1825), este principalul adversar al lui Napoleon Bonaparte, pe care îl înfrânge, și este socotit „salvatorul Europei", inițiază Sfânta Alianță, rege al Poloniei, monarh al Finlandei.

N. 23 decembrie 1777; m. la 13 septembrie 1825. Provine din familia taristă, fiind fiul țarului Pavel I. Bunica sa, Ecaterina a II-a a murit în 1796, iar pe tron a suit fiul ei, Pavel I, care a domnit între 1796 și 1801. Temerile pe care le-a avut în timpul vieții mamei sale, care ar fi încercat să-l numească moștenitor al tronului pe nepotul ei cel mai mare, adică pe primul fiu al lui Petru, Alexandru, l-au făcut pe Pavel să legifereze dreptul primului născut.

Aceasta este una dintre reformele scurtei sale domnii care au rămas neschimbate de-a lungul timpului. De asemenea, el a reînnoit contractul de exploatare a blănurilor din Alaska al lui Nicolai Reazanov, ceea ce a dus în cele din urmă la achiziţia acestui teritoriu din America de Nord. Pavel era generos, dar cu o fire schimbătoare, genorozitatea arătată iobagilor săi şi aroganţa aducându-i numeroşi duşmani. Rusia, care devenise o supraputere europeană, este implicată în războaiele Franţei napoleoniene. Pavel devine un oponent ferm al Franţei, Rusia alăturându-se Marii Britanii şi Austriei în războiul împotriva lui Napoleon. Între 1798 şi 1799, trupele ruseşti sub comanda unuia dintre cei mai faimoşi generali ai imperiului, Alexandr Suvorov, se comportă strălucit în Italia şi Elveţia. Sprijinul ţarului acordat Cavalerilor ospitalieri (Cavalerii Ordinului de Malta) şi recunoaşterea funcţiei Marelui Maestru au îndepărtat numeroşi membri ai Curţii imperiale. Alături de politicile mai liberale faţă de clasele de jos şi de descoperirea corupţiei din trezoreria imperială, interesul pentru reforme i-au pecetluit soarta. Pavel I al Rusiei este asasinat în martie 1801. Noul ţar, Alexandru I al Rusiei, care a domneşte între 1801–1825, suie pe tron ca urmare a uciderii tatălui său, în moartea căruia zvonurile susţin că ar fi fost implicat. Pregătit ca să devină ţar de către bunica lui, Ecaterina a II-a, crescut în spiritul iluminismului, **A.** vădeşte o înclinaţie către romantism şi misticism religios, tendinţe manifestate în special spre sfârşitul domniei. El modifică structura guvernamentală, înlocuind colegiile înfiinţate de Petru cel Mare cu ministere, dar fără a desemna şi un prim-ministru coordonator al întregii activităţi. Strălucitul om de stat Mihail Speranski, care fusese principalul sfătuitor al ţarului în primii ani de domnie, îi propune suveranului reforme constituţionale ample, dar **A.** îl destituie în 1812 şi îşi pierde interesul pentru reforme. Interesul lui **A.** nu se centrează pe politica internă, ci pe cea externă, acordând atenţie în mod particular problemelor conflictului cu Napoleon. Temându-se de ambiţiile expansioniste ale lui Napoleon şi de creşterea puterii Franţei, **A.** se alătură Marii Britanii şi Austriei în lupta împotriva noii ameninţări. Napoleon învinge armatele austriece şi ruseşti în bătălia de la Austerlitz din 1805 şi îi înfrânge pe ruşi în mod zdrobitor la Friedland în 1807. **A.** este constrâns să accepte pacea şi, după semnarea tratatului de la Tilsit din 1807, devine aliatul lui Napoleon. Rusia pierde puţin teritoriu ca urmarea a prevederilor tratatului, dar **A.** se foloseşte de alianţa cu Franţa pentru a face alte cuceriri. După ce îi învinge pe suedezi în războiul finlandez din 1809, el ocupă marele ducat al Finlandei, iar, după încheierea victorioasă a războiului ruso-turc din 1806–1812, ocupă Basarabia. Alianţa ruso-franceză devine din ce în ce mai fragilă. Napoleon este îngrijorat de

3. Ţarul Alexandru I la 1824.

intenţiile Rusiei în ceea ce priveşte strâmtorile strategice Bosfor şi Dardanele. În acelaşi timp, **A.** priveşte cu neîncredere marele ducat al Varşoviei, statul polonez reconstituit şi controlat de francezi. Cererea francezilor ca Rusia să se alăture blocadei împotriva Angliei aduce atingere intereselor comerciale ale imperiului. În 1810, **A.** refuză să respecte obligaţiile care i-ar fi revenit din participarea la blocadă. În iunie 1812, Napoleon invadează Rusia cu 600.000 de militari, o forţă de două ori mai mare decât cea a armatei regulate ruseşti. Napoleon speră să provoace o înfrângere majoră a ruşilor şi să-l oblige pe **A.** să ceară începerea tratativelor de pace. Deşi Napoleon reuşeşte să împingă forţele ruşilor spre est, liniile franceze devin extrem de întinse şi solicitate. Rezistenţa îndârjită a ruşilor, care proclamă deslănţuirea Războiului pentru Apărarea Patriei, sub comanda generalului Kutuzov, combinată cu temperaturile extrem de scăzute ale iernii ruseşti şi cu tactica pământului pârjolit duc până în cele din urmă la înfrângerea dezastruoasă a francezilor. Mai puţin de 30.000 de francezi se mai întorc în patrie. În vreme ce francezii se retrag, ruşii îi urmăresc prin toată Europa Centrală şi Occidentală, până la porţile Parisului. După înfrângerea lui Napoleon, **A.** devine cunoscut drept salvatorul Europei şi joacă un rol hotărâtor în redesenarea hărţii politice continetale în timpul Congresului de la Viena din 1815. În acelaşi timp, sub influenţa misticismului religios, **A.** iniţiază crearea Sfintei Alianţe, care ar fi trebuit să acţioneze conform principiilor creştine. Din punct de vedere practic, funcţională a fost însă Cvadrupla Alianţa dintre Rusia, Anglia, Prusia şi Austria, formată în 1814. Aliaţii au creat un sistem internaţional pentru menţinerea statu-quo-ului teritorial şi pentru prevenirea renaşterii expansionismului francez. Alianţa Cvadruplă asigură influenţa Rusiei în Europa. În acelaşi timp, Rusia îşi continuă propria expansiune. Congresul de la Viena duce la apariţia regatului polonez al Congresului, căruia **A.** îi asigură o constituţie. În acest fel, **A.** I devine rege constituţional al Poloniei, rămânând în acelaşi timp ţar autocrat al Imperiului rus. **A.** este, de asemenea, monarh al Finlandei, ţară pe care o anexase în 1809, dar căreia îi acordase un statut de autonomie. În 1813, Rusia cucereşte teritorii în regiunea Baku din Caucaz, după ce înfrânge Persia într-un război început în 1804. În acelaşi timp, Rusia este ferm instalată în Alaska. Istoricii sunt în general de acord că mişcările revoluţionare apar în timpul domniei lui **A.** I. Tinerii ofiţeri ruşi, care participaseră la urmărirea oştilor napoleoniene prin vestul Europei, se întorc în Rusia plini de idei revoluţionare: drepturile omului, guvernare reprezentativă şi democraţie, abolirea iobăgiei şi chiar răsturnarea pe cale revoluţionară a ţarului. Ofiţerimea este în mod special vexată de faptul că ţarul acordase Poloniei o constituţie, în vreme ce Rusia era în continuare guvernată autocratic, în lipsa unei asemenea carte fundamentale. Mai multe organizaţii clandestine se pregătesc de revoltă în momentul în care, pe neaşteptate, ţarul **A.** moare la 13 septembrie 1825. Cu câteva luni înainte de moartea sa, ţarul trimisese o scrisoare papei Leon XII, prin care îşi exprima dorinţa de a trece Rusia sub biserica catolică romană. Odată cu anunţarea morţii lui, au început să apară îndoieli în toată Rusia legate de acest eveniment, datorate faptului că multe persoane, care veniseră să-i aducă un ultim omagiu, păreau să nu-l recunoască. Aşa s-a ajuns să se creadă că ţarul îşi înscenase moartea şi că în locul lui se afla cadavrul unui soldat cu care semăna foarte bine. Câţiva ani mai târziu, un sihastru cu numele de Fedor Kusmici a fost recunoscut de

numeroase persoane ca fiind ţarul A. F. Kusmici a fost arestat, deportat în Siberia, unde a devenit stareţ şi a murit la 20 ianuarie 1864 la Tomsk, în Siberia. Faptul că Fedor Kusmici era **A.** I îl cred şi unii istorici de astăzi, care afirmă că Alexandru s-a retras voluntar din lume ca să se pedepsească pentru dispariţia tatălui său, Pavel I, la moartea căruia a participat fără să vrea, acordând sprijin conjuraţiei care trebuia să-l omoare.

(*D.E.R.*, I/81; *Wikipedia*)

B

von Bach, Alexander (baron, doctor) = om politic austriac, ministru c.c. al justiţiei (1848 – iunie 1849), ministru de interne (iunie 1849–1859), supranumit „ministrul baricadelor", instituie sistemul controlului centralizat la începutul domniei împăratului Franz Joseph.

4. Alexander von Bach la 1849.

N. la 4 ianuarie 1813, la Loosdorf; m. la 12 noiembrie 1893, la Schöngrabern în Austria. Iniţial este avocat, având vederi liberale. În anii revoluţiei paşoptiste ajunge ministru c.c. al justiţiei (1848 – iunie 1849), ocupând apoi funcţia de ministru de interne (iunie 1849–1859). În ceea ce priveşte politica faţă de Transilvania, în şedinţa Consiliului de miniştri din 3 aprilie 1849, la propunerea premierului Felix von Schwarzenberg de acceptare a sprijinului militar rus pentru înfrângerea revoluţiei din Ungaria şi Ardeal, ministrul de justiţie **B.**, alături de ministrul de interne Stadion şi de ministrul de finanţe Krauss se împotrivesc şi susţin că monarhia „dispune încă de suficiente mijloace" (die Monarchie noch die Mittel besitzt) interne, pentru a nu se apela la acest „mijloc auxiliar extrem, care ar însemna trista recunoaştere a propriei slăbiciuni" (zu diesem äußersten Hilfsmittel zu schreiten, welches das traurige Geständnis der eigenen Schwäche in sich schließt). Aceiaşi miniştri insistă pentru a se utiliza forţele disponibile în celelalte provincii. La 26 aprilie 1849, ministrul de justiţie **B.** înaintează ministrului de finanţe o cerere de sprijinire financiară a refugiaţilor în Muntenia. În 14 mai 1849, tot ca ministru al justiţiei, **B.** dezbate măsurile de adoptat în Ungaria: numirea unui comisar civil, în persoana lui Geringer, care să îl ajute pe baronul Welden în administrarea teritoriilor maghiare; alcătuirea unei secţiuni ungare în cadrul Ministerului c.c. de interne, numirea a 4–5 comisari ai ţării (Landeskommissäre) în comitatele maghiare; elaborarea unei

ordonanțe de scoatere din uz a bancnotelor maghiare; aplicarea unei proceduri penale aspre capilor revoluției maghiare, prin pedepse cu moartea, deportarea/transportarea (Transportation), confiscarea de averi și amenzi bănești. În viziunea lui **B.** pedeapsa ideală ar fi deportarea, într-un îndepărtat district din nordul Asiei, obținându-se acordul Rusiei de a ceda (Abtretung) Austriei un teritoriu în acest scop. La 10 iunie, ministrul justiției **B.** respinge cererea soției contelui Batthyány Lajos, de a se permite ei și copiilor ei să se deplaseze la Laybach, unde soțul ei se află în arest, dar la 12 iunie aprobă acordarea unei subvenții de 1.000 de florini credinciosului conte Bánffy József, refugiat în Bucovina și lipsit de mijloace. Protocolul Consiliului de miniștri din ședința de la Viena, din 16 iunie 1849, consemnează prezența lui **B.** ca ministru de justiție și ca ministru de interne ad interim, până la reîntoarcerea contelui Stadion. Acesta este momentul în care, practic, **B.** preia conducerea Ministerului de interne. Prima măsură luată de el în această calitate este aceea de limitare a călătoriilor în afara granițelor Ungariei și eliberarea cu dificultate de noi pașapoarte. În 10 iulie, **B.** înaintează Maiestății Sale Împăratul referatele privind organizarea administrației provizorii în provinciile sud-slave și administrația civilă și militară a Transilvaniei, cu numirea lui Wohlgemuth și Eduard Bach. La 6 august, **B.** se opune propunerii ministrului de finanțe Krauss, de achitare din fondul religios al Bucovinei a dotațiunii cerute de episcopul Andrei Șaguna, rămas fără bani deoarece fondul aerarial a căzut în mâinile insurgenților. **B.** face o propunere de îngrijire a copiilor „pastorului Roth, executat de rebeli în Transilvania pentru credința și loialitatea lui față de conducerea imperială". În ședința Consiliului de miniștri de la Viena, din 20 august 1849, ministrul **B.** propune decorarea „căpeteniei de voluntari Iankul Hora" (der Romanische Freischaaren Häuptling), adică a lui Avram Iancu, pentru „cutezătoarele sale fapte de arme" (kühne Waffenthaten); rușii l-au decorat deja, de aceea **B.** consideră că trebuie să i se acorde și un ordin c.c. „acestui războinic pe cât de viteaz pe atât de norocos" (diesem ebenso kühnen als glücklichen Krieger). La 12 septembrie 1849, împăratul recunoaște meritele conducătorilor români: „baron Iankul Hora [Avram Iancu], Aksendi Szent Iványi [Axente Sever, probabil] și alți partizani, în înfrângerea rebeliunii" (und andere Partheigänger, um die Bezwingung der Rebellion). În atribuțiile ministrului de interne, funcție ocupată de **B.** din vara lui 1849, intră și rapoartele privind reorganizarea administrativă a Serbiei și noua împărțire administrativă a Transilvaniei, dar și urmărirea în exil a capilor refugiați ai revoluției maghiare. Tot **B.** propune numirea lui Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl ca șef provizoriu de țară (provisorischer Landeschef) și a lui Eduard Griez von Ronsé ca și comisar civil al voievodatului Serbiei și Banatului timișan, ministrul de interne atrăgând atenția că aceste funcții ar fi bine să fie ocupate de persoane apartinice, care nu aparțin națiunii sârbe, dar beneficiază de credit în sânul acesteia; propunerea este acceptată de împărat. În septembrie 1849, **B.** se ocupă de organizarea consfătuirilor în problema croată și în cea maghiară. Propunerea lui **B.** de organizare politică provizorie a Ungariei, pe principiul centralizării administrative, este aprobată la 4 octombrie 1849, prilej cu care se

aprobă şi propunerea aceluiaşi ministru de reglementare a relaţiilor bisericii ortdoxe, cu participarea patriarhului Rajačić la şedinţa Consiliului de miniştri. **B.** semnează „Ordonanţa Ministerului de interne din 12 mai 1851, prin care – ca urmare a preaînaltei decizii din 12 mai 1851 – se dispune şi se comunică organizarea administraţiei politice a marelui principat Transilvania" (Verordnung des Ministeriums des Innern vom 12. Mai 1851, wodurch in Folge Allerh. Entschließung vom 12. Mai 1851 die Organisation der politischen Verwaltung im Großfürstenthume Siebenbürgen erlassen und kundgemacht). Dispoziţia cuprinde 18 paragrafe (§) despre: numirea guvernatorului, cu sediul la Sibiu; împărţirea Transilvaniei în 5 teritorii administrative (Pământul Săsesc cu reşedinţa la Sibiu, 4 judeţe/Kreise cu reşedinţe la Alba Iulia, Cluj, Dej, Târgu-Mureş). Interesant este şi recensământul, cuprins în acest act, al populţiei celor 4 districte militare transilvănene ultim menţionate (cu excepţia Pământului Crăiesc), în număr de 2.053.717 locuitori. Cu timpul **B.** trece pe poziţii conservatoare. După moartea prinţului Felix Schwarzenberg în 1852, **B.** exercită o mare influenţă, dictând politica Austriei şi Ungariei, centralizând administraţia imperială, dar în acelaşi timp lăsând presei o oarecare libertate şi suspendând procesele publice. Absolutismul clerical, promovat de el, culminează prin concordatul din august 1855, care conferă control bisericii romano-catolice asupra educaţiei şi vieţii de familie. În 1854 **B.** este înnobilat baron. Între 1849 şi 1859 este supervizorul Academiei austriece de ştiinţe (Akademie der Wissenschaften). Căderea sa, din anul 1859, se datorează eşecului războiului italian, purtat de Austria împotriva regatului Sardiniei şi a lui Napoleon III. Între 1859 şi 1867 **B.** este ambasador c.c. la Sfântul Scaun. Moare în izolare, în anul 1893.

(Cosma, I/105, 106, 270, 273, 275, II/89, 90–92, 94, 95, 101–104, 107, 157, 158; *Wikipedia*)

von Bach, Eduard = căpitan de judeţ (Kreishauptmann) şi şef al ţării (Landeschef) în Bucovina, apoi comisar plenipotenţiar ministerial civil în Transilvania, alături de guvernatorul militar şi civil Ludwig von Wohlgemuth (august 1849 – mai 1851), comisar civil c.c. în principatele române (1854).

N. 1815, la Viena, m. după 1877. Este fratele viitorului ministru al justiţiei, apoi de interne Alexander von Bach. După încheierea studiilor superioare, în 1835 intră în serviciul statului c.c., ca practicant la guberniul Galiţiei. În 1845 devine secretar gubernial la Lemberg (Lvov), contribuind cu tact, moderaţie şi precauţie la pacificarea răscoalei galiţiene din 1846. În 1847 este numit căpitan de judeţ (Kreishauptmann) la Colomeea. În anul 1848 activează ca şi căpitan de judeţ la Cernăuţi şi şef al ţării (Landeschef) în Bucovina. În anii 1849–1850 este numit comisar civil în Transilvania, alături de guvernatorul militar şi civil Ludwig von Wohlgemuth. Cele două numiri se fac prin deciziile ministeriale din 15 iulie 1849, sosită la 31 iulie la Sibiu, şi din 5 august, sosită la Sibiu 8 august. Patenta imperială din 15 iulie 1849 sancţionează numirea lui Wohlgemuth şi a lui **B.** Plecat de la

Viena, Wohlgemuth soseşte la începutul lui august 1849 la Cernăuţi, unde se întâlneşte cu **B.**, venind amândoi de acolo la Bistriţa. De aici, la 11 august, guvernatorul emite o proclamaţie către locuitorii Transilvaniei. Deoarece trupele duşmane blochează drumul drept spre Sibiu, călătorii fac un ocol prin Moldova, pe la Bucureşti, îndreptându-se de aici spre Braşov, unde ajung la 19 august şi adastă câteva zile. Sosirea la Sibiu are loc în 26 august 1849. Noul guvernator este întâmpinat cu serbări. Deşi are cuvinte de laudă la adresa comisarului civil, Friedenfels susţine că odată cu **B.** în Transilvania a fost introdusă „hiperbirocraţia" (hatte den Hyperbureaukratismus nach Siebenbürgen eingeführt). De asemenea, tot Friedenfels arată că, prin preponderenţa elementului militar în organizarea şi administraţia Transilvaniei, lui **B.** i se acordă doar rolul unui „om din umbră" (welche ihm eigentlich nur die Rolle eines Schattenmannes überlassen). La 4 mai 1851 este detaşat ca locţiitor (Statthalter) în Austria Superioară. La 12 mai, comunitatea din Sibiu îi acordă lui **B.** distincţia de cetăţean de onoare al oraşului. În august 1854, timp de aproape un an, este însărcinat cu misiunea comisarului civil c.c. în principatele dunărene, odată cu incidentul invaziei trupelor imperiale austriece la sudul Carpaţilor, care ocupă principatele române timp de doi ani. Decizia de însărcinare a lui **B.** cu funcţia de comisar civil se emite la 16 august 1854, în atribuţii intrând: reintroducerea autorităţilor legale la posturile lor, reglementarea administraţiei şi justiţiei, evitarea fricţiunilor ş.a. La 14 septembrie **B.** ajunge la Braşov. De acolo, împreună cu generalul de artilerie Hess, ca şi comandant militar suprem, ating graniţa la 18 septembrie şi sosesc la Bucureşti la 23 septembrie. Hess călătoreşte apoi la Iaşi, iar la 21 octombrie 1854 se află înapoi la Viena. În schimb **B.** vizitează la 2 noiembrie Galaţiul, apoi Iaşii, revenind în tăcere la Viena, unde ajunge la 10 decembrie 1854. Despre misiunea lui, Friedenfels scrie: „În Muntenia nu era bine-venit defel, nu avea absolut nimic de făcut şi a trebuit să plece iarăşi, cu treburile nefăcute" („war er in der Wallachei gar nicht willkommen, hatte gar nichts zu thun und musste unverrichteter Dinge wieder abziehen"). În 1855 revine la postul său anterior din Austria de Sus.

(Wurzbach, I/108–109; Friedenfels, II/121, 128, 129, 138, 173, 187–190, 200, 267, 268; Cosma, II/221.)

Bachner, Johann Georg = jude primar (Stadthann) şi directorul poliţiei la Sibiu la 1849, membru al Comitetului de siguranţă cu sediul la Sibiu, decorat cu Medalia mijlocie de aur (mittlere Goldmedaiile). La 22 mai 1848 se constituie la Sibiu comitetul de siguranţă (Sicherheitscomitee), alcătuit din: **B.**, jude primar şi directorul poliţiei, Samuel Capp senator orăşenesc, Joseph Benigni von Mildenberg, membru al comunităţii, Schelker, membru al comunităţii. Scopul comitetului este de „a menţine liniştea şi siguranţa în acest oraş şi scaun, în cazul în care ar interveni o reală primejdie din afară sau o întrerupere a comunicaţiei". Comitetul de siguranţă, investit cu putere executivă deplină, are căderea de a da dispoziţii conducătorilor vecinătăţilor (den Nachbarschafts Vorsteher), luând în

considerare „gravele împrejurări actuale". Împreună cu Daniel Adolph Zay, **B.**, în calitate de membru al Comitetului de siguranță, preia la 5 februarie 1849, efectele găsite în carul comandantului polnez Bem, interceptat de imperiali în urma luptei de la Ocna Sibiului din 4 februarie. Efectele sunt trimise prezidiului Comandamentului militar al Transilvaniei, în aceeaşi localitate.

(*Documente...*, IV/379; Cosma, *Personalul...*, 256; Cosma, I/227, II/221.)

Bacon, Joseph = avocat din Sighişoara, deputat sighişorean la parlamentul din Pesta (vara lui 1849).

5. Josef Bacon der Jüngere.

N. la Sighişoara, în 1821; m. la Sighişoara, la 18 noiembrie 1885. Provine dintr-o familie de cetăţeni de vază din Sighişoara. În 1839–1842, rudele sale Franz Bacon, născut circa 1777, şi Joseph Bacon, născut la 1797 (probabil tatăl său), figurează pe lista consilierilor Magistratului oraşului şi scaunului Sighişoara. Şi la 1848, Franz Bacon mai este consilier magistratens şi casier regesc. Posibil ca **B.** să fi urmat Academia de drept de la Sibiu, apoi devine copist onorific la Sighişoara, parcurgând cariera de avocat. La 1848, datorită vârstei tinere, nu ia parte la alegerile de deputaţi pentru dieta de la Cluj, deschisă la 29 mai, cei doi deputaţi de Sighişoara fiind Karl Gooß şi Georg Daniel Teutsch. La alegerile din iulie 1848, pentru desemnarea deputaţilor orăşeneşti şi scăunali pentru dieta de la Pesta, inaugurat la 2 iulie, sunt nominalizaţi Karl Gooß şi Michael Wenrich, cumnatul lui **B.** Wenrich renunţă la mandat în toamna lui 1848, iar Gooß se sinucide la finele aceluiaşi an. Prin urmare scaunul şi oraşul Sighişoara rămân fără reprezentare în dieta de la Pesta. După ocuparea Ardealului de către trupele revoluţionare maghiare conduse de generalul Bem, în primăvara lui 1849, în scaunele săseşti Bistriţa şi Sighişoara se organizează noi alegeri, în urma cărora ultima localitate îi desemnează pe **B.** şi Joseph Gull, copişti onorifici. Cei doi pornesc spre dieta ungară, dar ajunşi la Arad trebuie să facă cale întoarsă. Comisia de validare a mandatelor propusese legitimarea celor doi proaspeţi deputaţi sighişoreni, dar ei nu mai ajung să îşi ocupe locurile din dietă, din cauza precipitării evenimentelor şi datorită înfrângerii revoluţiei. După 1849, **B.** nu ocupă slujbe înalte, el întorcându-se la profesia sa de avocat şi la afacerile sale comerciale. Conform nomenclatorului funcţiilor din Transilvania, între 1856–1885 el funcţionează ca avocat la Sighişoara. În anii 1860–1870 nu acceptă funcţii administrative orăşeneşti ori scăunale, din pricina convingerilor sale antiunioniste. Totuşi, la o vârstă înaintată, în trei rânduri: la

1878/1871, 1881/1884 şi la 1884/1885, revine pe tărâmul politicii, fiind ales deputat. Dacă anterior făcuse politică împreună cu tovarăşul său Joseph Gull, înainte de moarte el este recunoscut ca şef al grupării tinerilor saşi (Jungsachsen). În calitate de deputat de Rupea, moare la Sighişoara, la 18 noiembrie 1885. O săptămână mai târziu, în protocolul şedinţei din 25 noiembrie 1885 a Camerei reprezentanţilor, se prezintă laudativ râvna depusă de **B.** în timpul celor 6 ani de activitate ca deputat. Soţia sa, Therese, născută la 1824, moartă în 1911 la Sighişoara, este fiica lui Michael Wenrich, judele orăşenesc. Therese este precursoarea mişcării feministe săseşti din Ardeal, la 1895 întemeind la Sighişoara Asociaţia pentru educaţia femeilor, care are drept scop accesul egal la educaţie al fetelor şi băieţilor. Din această căsătorie se nasc 9 copii, între care Maria, Joseph, Cornelia, Therese şi Walter. Fiul lui **B.**, Joseph Bacon, născut la 1857, mort la 1931, studiază medicina la Cluj, Budapesta şi Viena, iar la 1882 ajunge medic orăşenesc la Sighişoara, implicându-se în construirea spitalului de boli infecţioase şi la amenajarea canalizării localităţii. El fondează muzeul oraşului vechi din Sighişoara (Altes Schäßburg). Publică: „Unser neues Sächsisches Heimat-Museum", în: *Großkokler Bote*, nr. 2186/1920; „Sanitätswesen, Wohlfahrtspflege (während der letzten 50 Jahre in Schäßburg)", în: *Großkokler Bote*, nr. 2609/1929; „Durchschnittliches Sterbealter oder Lebensdauer der Schäßburger evangelischen Bevölkerung in der Zeit von 1815 bis 1931 in Zahlen", in: *Medizinische Zeitschrift*, Heft 2, 1931, p. 17–18.

(*Sb. Sachsen Lexikon*, 36 – despre Joseph Bacon junior; *Az 1848–1849. évi*, 997–998, voce semnată de Eilhart Anton Dörner.)

Bacon, Therese = întemeietoarea Asociaţiei pentru Educaţia Femeilor din Sighişoara (1895).

N. la Sighişoara, la 27 iunie 1824; m. la Sighişoara, la 3 februarie 1911. Tatăl ei, Michael Wenrich, este primar al oraşului. Fratele ei, Michael Wenrich, născut la 1827, ajunge la 1885 jude regesc al Sighişoarei. După absolvirea a patru clase primare, ea urmează studii individuale. Din căsătoria cu avocatul (Landesadvokat) şi viitorul deputat în Reichstag Joseph Bacon rezultă 9 copii, între care Maria, Joseph, Cornelia, Therese şi Walter. Se implică cu energie şi dăruire în cauza egalei îndreptăţiri a femeilor cu bărbaţii. În 1890 participă la Erfurt, la adunarea Asociaţiei femeilor germane, unde face cunoştinţă cu Luise-Otto Peters şi Augusta Schmidt, precursoare ale luptei pentru dreptul femeilor la educaţie. Influenţată de acestea, precum şi de ziare feministe germane, propagă în cuvântări şi petiţii adresate autorităţilor şcolare necesitatea unei educaţii superioare a fetelor. În anul 1895, ea întemeiază la Sighişoara Asociaţia pentru educaţia femeilor, care are drept scop accesul egal la educaţie al fetelor şi băieţilor. După moartea soţului ei, îi preia singură afacerile, printre altele comerţul cu hamei import-export. La iniţiativa ei, la 1905 este fondat la Sighişoara seminarul pedagogic pentru fete, împreună cu internatul şcolar, care ulterior îi vor purta numele.

(*Sb. Sachsen Lexikon*, 36–37; *Az 1848–1849. évi...*, 997.)

Bedeus von Scharberg, Joseph (baron) = comisar suprem al ţării în Transilvania (1837–1853), refugiat în Muntenia (aprilie 1849); comisar civil al Transilvaniei (iunie 1849); preşedinte al Asociaţiei pentru Cultura Transilvană (Verein für Siebenbürgische Landeskunde).

6. Joseph Bedeus von Scharberg

N. la 2 februarie 1782, la Sibiu; m. la 6 aprilie 1858, la Sibiu. Provine dintr-o veche familie nobiliară săsească, care a înfloreşte la Bistriţa vreme de mai bine de trei secole. Strămoşul familiei, Siegmund Bedeus, ar fi venit din Danemarca pe la 1535, stabilindu-se în Bistriţa. Urmaşii săi ocupă funcţii clericale şi laice. Rude apropiate cu **B.** sunt un medic practicant la Sibiu, alte două persoane în funcţii militare. Dintre acestea, Joseph Bedeus von Scharberg, născut în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, mort la Mediaş, la 25 decembrie 1806, încă înainte de războiul cu turcii (1788), căpitan în regimentul grăniceresc românesc nr. 2, în timpul războiului cu turcii maior şi comandant al corpului de voluntari moldo-valahi, se distinge la 1789 sub comanda colonelului Karaczay, apoi în bătăliile de la Focşani şi Mărtineşti, la 1797 devenind locotenent colonel, la 1801 colonel, iar la 1805 iese la pensie, murind un an mai târziu. (Wurzbach, 1/219.) Tatăl lui **B.**, Joachim Bedeus, se află în serviciul Guberniului transilvan de la Cluj, ca secretar gubernial, mort la 1810. (Trausch, I/83.) Tatăl său îi asigură o educaţie solidă şi îi oferă o pildă de hărnicie în slujba binelui obştesc. **B.** studiază la instituţiile publice de învăţământ din Sibiu, unde urmează gimnaziul în anii 1790–1792, şi Cluj, la colegiul unitarian în 1793–1795. În anii 1795 şi 1796, în timpul unei şederi temporare la Sibiu, urmează studiu privat cu profesorul gimnazial Johann Binder, audiind şi prelegerile de istorie universală ale rectorului Neugeboren. Din 1796 îşi continuă studiile la Cluj, la colegiul unitarian, încheind cursul de filosofie şi urmând studiu privat sub oblăduirea preoţilor Thorwächter (1796–1798) şi Michael Herbert (1798–1800). Între timp învaţă şi muzică, desen şi limba franceză. Între 1800 şi 1802 efectuează studii juridice la liceul catolic din Cluj. Împreună cu tatăl său, întreprinde mai multe călătorii prin Transilvania, iar după finalizarea studiilor la Viena, Praga, Dresden, Regensburg, Linz şi, târziu, în anul 1844, la Veneţia. În 1817 realizează o călătorie oficială, împreună cu comisarul suprem al ţării, baronul Jósika, la Cernăuţi şi Lemberg, atunci când împăratul Franz I. soseşte din Bucovina în Transilvania. La 1802 intră în slujba statului, la Guberniul transilvan. Prin decretul gubernial din 2 iulie 1810 este angajat la Comisariatul suprem al ţării de la Sibiu. În 1814 face servicii actuare la comisia sanitară, mutată la Codlea, din pricina izbucnirii ciumei la Braşov, în acelaşi an devenind concipist al Comisariatului suprem. Prin decretul aulic din 4 iulie 1823 este promovat ca secretar gubernial prezidial al Guberniului transilvan. În 1827 este numit secretar aulic la Cancelaria

aulică transilvană. La 1829 devine consilier gubernial şi referent al acesteia. În 1833 îndeplineşte misiunea de comisar civil pe lângă comisarul imperial trimis în Transilvania, feldmareşalul şi banul Croaţiei, baronul Vlasits. În 1834 este numit consilier aulic la Cancelaria aulică transilvană. Din mai 1835 este ales preşedinte (Dirigent) al colegiul ecleziastic al comunităţii evanghelice A.C. din Viena. La 31 august 1837 este ales de Stările ardelene şi confirmat de împărat ca şi comisar suprem al ţării (Ober-Landescommissär) în Transilvania. Această funcţie impune prezenţa sa în Ardeal, prin urmare trebuie să renunţe la funcţia de consilier în Cancelaria aulică şi la cea de preşedinte al comunităţii evanghelice vieneze. **B.** revine în Transilvania, pentru a-şi exercita atribuţiile, luând parte activă la conducerea ţării. Comisarul suprem al ţării este una din funcţiile cardinale (Kardinalämter). Acestea sunt ocupate în urma alegerilor efectuate în dieta Transilvaniei, după cum urmează: cancelarul aulic transilvan (la Viena, la 1848 baronul Jósika Samuel), guvernatorul ţării (la Cluj, la 1848 Teleki József), preşedintele Stărilor (la Cluj, la 1848 baronul Mikó Imre), comisarul suprem al ţării (la Sibiu, Bedeus von Scharberg), cancelarul provincial (Provinzialkanzler), preşedintele contabilităţii (Buchhaltungspräsident), precum şi ceilalţi consilieri gubemiali. Tot dieta transilvană alege pe preşedintele Tablei regeşti (la Târgu Mureş) şi pe cei trei protonotari (Magistri protonotarii) (Friedenfels, I/203). În anii de după numirea sa, comisarul **B.**, cu forţe şi bani proprii se implică în fundarea unor societăţi comerciale, cu obiectivul de a face navigabil Oltul prin pasul Turnu Roşu până în Muntenia (1839), ori pentru producţia internă de zahăr. Consistoriul suprem al bisericii evanghelice săseşti de confesiune augsburgică îi însărcinează, la 20 mai 1838, pe **B.**, Johann Joseph Roth, preotul orăşenesc din Sibiu, şi Johann Karl Schuller, profesor la gimnaziul evanghelic din Sibiu, cu elaborarea unei propuneri de creare a unei facultăţi juridice în sânul naţiunii săseşti. În 1839 **B.** publică avizul de creare a facultăţii de drept săseşti. Participă la dezbateri dificile, în cadrul comisiei, alcătuite prin rescriptul din 11 februarie 1839, în vederea reîncorporării la Ungaria a părţilor unite cu Transilvania, Partium. Transilvania este reprezentată în această comisie de tezaurarul transilvan, contele Adam Rhédey, şi de comisarul suprem **B.**, precum şi de directorul fiscal Horváth Ferenc, iar Ungaria este reprezentată de apărătorul coroanei, contele Teleki József şi de preşedintele comisiei Lányi Imre, precum şi de Kállay István, contele Stáray Albert, Noszlopy Ignác şi de consilierul aulic cameral Luby. La adunările comune ale comisiei întrunite, prezidiul este condus de conţii Rhédey şi Teleki. La preaînalta poruncă, în mai 1840 are loc includerea locuitorilor din afara barierelor de contumanţă de la Bran, calibaşii, în interiorul ţării, prin extinderea liniei de cordon. În această chestiune, **B.** activează ca şi comisar politic pe lângă comandantul militar suprem al Transilvaniei, baronul Paul Wernhardt. Din 1840 este preşedinte al consistoriului suprem săsesc. La 1842, în adunarea generală de la Sighişoara, este ales preşedinte, numit pe viaţă, al Asociaţiei pentru Cultura Transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). Activitatea sa în sânul acesteia e atestată de volumele arhivei Asociaţiei apărute sub coordonarea lui, precum şi de protocoalele Asociaţiei şi rapoartele anuale până în 1857. În anii 1841–1843, **B.** conduce consfătuirile deputaţilor cercuali saşi în dieta de la Cluj. Este preşedintele, ales de Stări la 19 ianuarie 1843, al deputăţiei regnicolare sistematice în chestiuni urbariale şi de

impozitare (comisariat fiscal). Această deputăţie trebuie să elaboreze baza dietei transilvane din 1846–1847. La încheierea lucrărilor acestei diete, prin biletul de mână din 10 ianuarie 1848, împăratul îi conferă, fără taxe, rangul de consilier secret. În anii 1848–1849 **B.** îl susţine pe generalul Puchner. În calitate de comisar suprem al ţării în Transilvania, răspunde de casieriile şi funcţionarii rămaşi credincioşi cauzei imperiale. La ocuparea Sibiului de către insurgenţii maghiari (martie 1849), salvează casa aerarială, ducând-o în Muntenia, refugiindu-se el însuşi în Muntenia (aprilie 1849), unde organizează şi conduce comitetul pentru sprijinirea refugiaţilor. E comisar civil al Transilvaniei (iunie 1849). După înfrângerea revoluţiei, revine în Ardeal, reluându-şi funcţia de comisar suprem, din 1850 deschizând calea pentru introducerea provizorie a impozitului de bază (Grundsteuer-Provisorium). La 21 august 1850 împăratul Franz Joseph îi conferă titlul de baron şi îl numeşte comandor al Ordinului Leopold. Simţind apăsarea vârstei înaintate, cere împăratului permisiunea de a se retrage la pensie. Permisiunea i se acordă în martie 1853, după o activitate de 51 de ani în slujba statului. După pensionare se dedică ştiinţei şi istoriei naţiei sale. La solicitarea Ministerului cultelor şi internelor din 27 februarie 1855, **B.** acceptă să îşi continue activitatea ca preşedinte al consistoriului suprem transilvan şi preşedinte al Asociaţiei pentru cultura transilvană. La 14 iulie 1856 Ministerul austriac al cultelor îl însărcinează cu aplicarea regulamentului provizoriu de reprezentare a bisericii evanghelice A.C. din Transilvania. **B.** coordonează desfăşurarea alegerilor noilor autorităţi ecleziastice şi dă seamă asupra acestora în raportul către Ministerul cultelor din 15 noiembrie 1856. Lui **B.** i se datorează şi promovarea peste hotare a Asociaţiei pentru cultura transilvană, precum şi obţinerea unei susţineri materiale şi literare din afara Ardealului. Moare, după suferinţe de trei luni provocate de necrozare, la Sibiu, în data de 6 aprilie 1858. Personalitatea vieţii şi operei sale este imortalizată de fiul său vitreg, baronul Eugen von Friedenfels, care îi dedică nu numai necrologul, publicat la 25 iunie 1858 în *Wiener Zeitung*, nr. 143, preluat de *Transsilvania*, nr. 28 din 13 iulie 1858, dar şi cele două volume ale monografiei „Joseph Bedeus von Scharberg. Beiträge zur Zeitgeschichte Siebenbürgens im 19. Jahrhundert", Viena, vol. I. (1783–1847) apărut în 1876, vol. II (1848–1858) apărut în 1877. Alt necrolog este prezentat la adunarea generală a Asociaţiei pentru Cultura Transilvană de la Agnita, la 24 august 1858, de către Joseph Trausch, fiind publicat în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, nr. 35 din 1 septembrie 1858. Trausch include necrologul şi în al său *Schrifsteller-Lexikon*, vol. I, Braşov, 1868. **B.** se căsătoreşte cu Sophie Brenner, moartă la 1820, cu care nu are copii. Din a doua căsătorie cu Louise von Schwind, văduva lui Friedrich von Friedenfels, mama lui Eugen von Friedenfels, moartă la 1859, rezultă un fiu care îi supravieţuieşte lui **B.**, Joseph Bedeus jr., **B.** îl creşte şi pe fiul său vitreg Eugen von Friedenfels, oferindu-i o aleasă educaţie aleasă şi un model patern exemplar. De asemenea, **B.** preia tutoratul a patru copii ai prietenului său Fritz Kleinkauf, maior la statul major de geniu, mort în 1851, în Italia, precum şi al celor cinci copii ai lui Joseph Friedenfels. Dintre ultimii cinci copii amintiţi, Eduard Friedenfels, foarte drag şi apropiat lui **B.**, moare ca şi căpitan de cavalerie la regimentul prusac de husari, la 24 iunie 1859, în bătălia de la Solferino, având vârsta de 30 de ani.

Scrieri: **B.** von Scharberg sr. a lăsat în urmă multe scrieri anonime, dedicate istoriei Transilvaniei şi a naţiunii sale. Semnate sunt lucrările: „Abbildung von zwei alten Mosaiken, welche im Jahr 1823 zu Vásárhely im Hunyader Comitate entdeckt wurden. Der reine Ertrag ist zu einer vaterländischen wohlthätigen Anstalt (d.i. das Klausenburger Arbeits-Haus) bestimmt", Sibiu şi Braşov, 1825; „*Lucrum Camerae* in Ungarn und Siebenbürgen, historische Untersuchungen über die Natur, den Ursprung und die Umgestaltungen der ehemals daselbst unter diesem Namen gebräuchlichen Abgaben", (titlul iniţial: „Ueber das *Lucrum camerae* im allgemeinen und jenes der Siebenbürger Sachsen insbesondere), Braşov, 1838; „Die Wappen und Siegel der Fürsten von Siebenbürgen und der einzelnen ständischen Nationen dieses Landes. Ein Versuch", cu 26 litografii, Sibiu, 1838; „Die Verfassung der Grossfürstenthums Siebenbürgen, aus dem Gesichtspunkte der Geschichte, der Landesgesetze und des bestehenden öffentlichen Rechtes", Viena, 1844 (cuprins: „1. Die leitenden Grundsätze der ständischen Verfassung des Repräsentativ-Systems; 2. Der Ursprung, die Ausbildung und der jetzige Stand der siebenbürgischen Verfassung; 3. Die Entstehung, Organisation und Zusammensetzung des siebenbürgischen Landtags, nebst einer Uebersicht der Landtags-Mitglieder vom Jahre 1841/2 nach ihren Cathegorien; 4. Das rechtliche Verhältniß der Stände zum Landesfürsten; 5. Der Einfluß der Stände auf die Gesetzgebung und die vollziehende Gewalt; 6. Der Einfluß der Stände auf den Staatshaushalt; 7. Die Verantwortlichkeit der hohen Staatsbeamten; 8. Die Oeffentlichkeit der ständischen Verhandlungen"), cartea este tradusă în limba maghiară de Samuel Makoldi, Pesta, 1846, fiind reeditată tot la Pesta în acelaşi an; împreună cu Johann Karl Schuller semnează „Gutachten zur genauen Erörterung des Antrages zur Errichtung einer juridischen Facultät im Schooße der l. sächsischen Nation niedergesetzten Commission", f.l. f.a. (Sibiu, 1839) (cuprins: „a. die Ansichten der einzelnen sächsischen Behörden, aus deren Berichten an die sächsische Nations-Universität, dargestellt; b. die von einigen dieser Behörden gegen den Antrag des Ober-Consistoriums erhobenen Bedenklichkeiten und Gegengründe beurtheilt; c. das eigene Gutachten über jenen Antrag und über die Art und Weise seiner zweckmäßigen Realisirung"); „Historisch-genealogisch-geographischer Atlas zur Uebersicht der Geschichte des ungrischen Reiches, seiner Nebenländer und angränzenden Provinzen", Sibiu, 1845, 1851, 1856 (prima parte cuprinde istoria veche a ungurilor, până la imigrarea lor în Panonia; partea a doua oferă o privire sincronă a istoriei Ungariei, Transilvaniei şi a ţărilor limitrofe între anii 900 şi 1800; se adaugă 15 tabele genealogice complete ale regilor şi principilor Ungariei şi 4 tabele genealogice ale celor mai însemnaţi principi transilvani; partea a treia descrie, cu hărţi, starea Ungariei, Transilvaniei şi a ţărilor înconjurătoare de la ocupaţia romană până în contemporaneitate; cartea mai conţine date geografice, prezentarea stemelor tuturor provinciilor descrise; astfel, cuprins: „Erster Theil: Die Vorzeit oder die Geschichte der Ungarn und ihres heutigen Vaterlandes bis zu ihrer Ankunft daselbst von 500 vor, bis 900 nach Christo. Drei Tafeln; Zweiter Theil: Geschichte Ungarns, Siebenbürgens und der Nebenländer von Ansiedlung der Ungarn in ihrem heutigen Vaterlande bis zur jetzigen Zeit. Von 901 bis 1800 nach Christo. In 14 chronologisch-synchronistischen Tabellen, XV Geschlechtstafeln der Herzoge und Könige der Ungarn, und IV Geschlechtstafeln der vorzüglichsten

Fürsten von Siebenbürgen. 1. Anhang. Uebersicht die Regenten Ungarns und der benachbarten Staaten, 2. Anhang. Uebersicht der wichtigsten Begebenheiten aus der Geschichte Ungarns und seiner Nebenländer, 3. Anhang. Allgemeine Uebersicht sämmtlicher, dem Arpadischen Stamm sowohl in männlicher, als in weiblicher Linie entsprossenen, und durch Heirath auf den Thron erhobenen Könige von Ungarn, sammt Anmerkungen dazu. Reihenfolge der Könige von Ungarn in chronologischer Ordnung, sammt Anmerkungen dazu. Erklärung der Zeichen, welche auf den Geschlechtstafeln vorkommen. Abbildung der ungrischen Krone sammt Bemerkung dazu. Dritter Theil: Schauplatz der Geschichte der Ungarn oder Zustand Ungarns, Siebenbürgens und der Nebenländer, von der Herrschaft der Römer bis zur jetzigen Zeit. Von 500 bis 1800 nach Christo. In 8 Karten und einigen Zugaben."; atlasul este rodul mai multor ani de studiu; tipărirea lui începe la 1840, este întreruptă în timpul revoluţiei paşoptiste şi încheiată abia la 1851; la transportul pe Dunăre, în 1838, apoi în timpul revoluţiei şi cu prilejul unui incendiu izbucnit la librăria lui Steinhaußen, cartea este în pericol de a se pierde); „Bericht über die Entstehung, die Schicksale und Leistungen des Vereins für siebenbürgische Landeskunde bis zum Jahr 1853 vom Vereins-Vorsteher", Sibiu, 1853 (cuprins: „I. Entstehung des Vereins und dessen Schicksale; II. Personalstand und Vereins-Mitglieder; III. Kassagebahrung; IV. Leistungen des Vereins"). Studii apărute în revista *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde:* „Beschreibung des im Jahre 1781 in Siebenbürgen abgehaltenen Landtages", vol. 2, caiet 2, p. 189 sq; „Bericht des Hermannstädter Königs-Richters Albert Huet an den Fürsten Sigmund Bathori vom Jahre 1593", vol. 2, caiet 3, p. 483–488.; „Bücherschau: Schneller Ueberblick der Geschichte der Romänen von Laureani", vol. 4, caiet 2, p. 73–85; „Anmerkungen zur Uebersetzung des Gromoischen Reise-Berichts über Siebenbürgen", Neue Folge (serie nouă), vol. 2, p. 51–74; „Des merkwürdigen Königs-Richters Markus Pemflinger letzte Lebensjahre und Ende", NF, vol. 3, p. 124–140; „Die Familie des Herrn Grafen Haller von Hallerstein in Siebenbürgen", NF, vol. 3, p. 163–207; „Die Veranlassung zu der engeren Verbrüderung der Sachsen in Siebenbürgen im Jahre 1613 und deren Folgen", NF, vol. 3, p. 208–273. Articole apărute în alte periodice: „Beschreibung der Reise von Bistritz nach Galizien", în: *Patriotisches Tageblatt* al lui Andre şi în nr. 84, 88, 89 şi 92 din *Vaterländische Blätter* al lui Sartori; „Versuch des Beweises, daß der Grund der Sachsen in Siebenbürgen ein wahres Lehn sei", în: *Transsilvania,* II, p. 33–61; „Zweifel, Widersprüche und abweichende Meinungen verschiedener Geschichtsschreiber in Betref der Abstammung, der Geschlechts-Folge und der Nachkommen der ältern Könige von Ungarn", în: *Transsilvania,* II, p. 62–92; „Die siebenbürgische Steuer-Gesetzgebung. Vom Jahre 1690 herwärts. Handelt I. von dem Aufschlag, II. von der Auftheilung, III. von der Einhebung, IV. von der Verordnung und V. von der Verrechnung der Contribution", în: *Archiv für die Kenntniß von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart* a lui Johann Karl Schuller, vol. 1, p. 1–23, raport susţinut în dieta transilvană din 1837 despre sistemul de impozitare în Ardeal. Manuscrise: „Diatribe de jure proprietatis Saxonum in Fundo suo"; „Versuch einer Darstellung des Ursprungs, des Zweckes, des Wirkungskreises und der Zusammensetzung des Productional-Gerichtes in Siebenbürgen"; „Refutatio Reflexionum Tabulae R. Praesidis Michaelis Székely in Causa Fisci R. ut A. contra

Magistratum et Communitatem Cibiniensem, qua Curatores Xenodocii Cibin ut JJ. Intuitu Decimarum e Possessione Popláka percipi solitarum, Foro Productionali anno 1825 d. 5. Maji exhibitarum etc."; „Meynung über die Ursachen des dermaligen ungünstigen Zustandes der Provincial-Cassa und die Mittel derselben abzuhelfen" (3 părți, elaborate în 1830–1831).

(Friedenfels, I şi II; Wurzbach, 1/219–220, 22/477; Trausch, I/82–94, III/554–556; Cosma, II/223; *Dicționarul personalităților*.)

Bedeus von Scharberg, Joseph der Jüngere (baron) = întemeietorul şi directorul institutului pensiei (allgemeine Pensionsanstalt) a bisericii evanghelice (1868–1877), directorul institutului de credit funciar (Bodenkreditanstalt) de la Sibiu (1872–1898).

N. la 22 iulie 1826, la Sibiu; m. la 24 aprilie 1901, tot la Sibiu. Este fiul natural al lui Joseph Bedeus von Scharberg senior şi al Louisei von Schwind. Studiază la gimnaziul şi la Academia juridică din localitate. La 16 septembrie 1846 intră în serviciul de stat, la Tabla regească. După efectuarea practicii la Magistratul scaunului şi oraşului Sibiu, este angajat la Guberniul transilvan, unde la 30 noiembrie 1847 devine practicant concipist. În anul 1848 se înscrie în garda cetăţenească din Sibiu. Participă la campaniile războiului civil în cadrul unității formate la Nocrich. După cucerirea Sibiului de către trupele revoluționare maghiare, la 11 martie 1849, împreună cu unitatea militarizată a gărzii cetăţeneşti conduse de maiorul Homenau, al cărui adjutant de batalion este **B.**, pleacă în exil peste pasul Turnu Roşu, urmând astfel părinților săi. După restabilirea păcii, **B.** este chemat la guvernământul militar şi civil al Transilvaniei, ca şi comisar cercual (Kreiscommissär). La 1850–1851 lucrează la Ministerul de interne din Viena. La 28 iunie 1852 se căsătoreşte cu Selma Täuffer, fiica maiorului la pensie Anton Täuffer. Curând vin pe lume doi fii; al doilea dintre ei, Karl, se naşte la 21 mai 1856. Prin dispoziția ministerială din 20 decembrie 1857, nr. 8358, **B.** este numit asesor la judecătoria urbarială de la Sibiu, din 1858 funcționând şi ca asesor al consistoriului evanghelic săsesc de confesiune augsburgică. La 6 august 1860 este ales membru al comunității oraşului Sibiu. În anii 1861–1865 este prezbiter la Sibiu şi membru al consistoriului evanghelic. La reorganizarea Guberniului transilvan, în data de 4 decembrie 1863, sub nr. 7280 pr., este desemnat referent gubernial. Participă la dieta ardeleană din 1863–1865 ca deputat de Târnava, iar la dieta de la Cluj din 1865 ca deputat de Sighişoara. La 8 octombrie 1865, nr. 5281 pr., devine referent la Tribunalul suprem (Obergericht) de la Sibiu. În şase rânduri este delegat la confluxurile Universității naționale săseşti, în anii 1868, 1871–1875. După suspendarea lui Konrad Schmidt din funcția de comes al națiunii săseşti şi îndepărtarea lui din Ardeal, în 1868, **B.** devine curator al bisericii naționale săseşti, până în 1877, şi al doilea preşedinte al consistoriului evanghelic. Confirmarea sa în această funcție se face prin realegerea lui **B.** ca al doilea preşedinte al consistoriului în 1870 şi 1874. La proclamarea dualismului se desființează Tribunalul suprem, iar **B.** este scos la pensie cu începere din data de 1 iunie 1869, prin dispoziția ministrului ungar al justiției din 25 iulie 1869, nr. 10403, după o activitate de 22 de ani în slujba statului. Din 1857

secretar al Asociaţiei transilvano-săseşti de agricultură (siebenbürgisch-sächsisches Landwirtschafts-Verein), în 1857–1901 funcţionează ca preşedinte al acesteia. „Este considerat întemeietorul institutului pensiei (allgemeine Pensionsanstalt) a bisericii evanghelice, al cărei director este în anii 1868–1877". (*Sb. Sachsen Lexikon*, 42) În 29 noiembrie 1869 şi, din nou, din 30 mai 1874 până în 1877, la desfiinţarea funcţiei, este ales orator al comunităţii Sibiu. Din 1872 este membru al prezidiului Asociaţiei pentru cultura transilvană. În 1872–1898 este director institutului de credit funciar (Bodenkreditanstalt), înfiinţat la Sibiu, din iniţiativa Asociaţiei de agricultură. La înfiinţarea băncii de asigurări Transsilvania, este convocat în consiliul administrativ, fiind ales la 1873 preşedinte al instituţiei menţionate. După proclamarea dualismului, la 1873 renunţă la tilul de baron şi, prin aceasta, la un loc în camera ungară a magnaţilor. În 1874–1875 este numit membru corespondent al societăţii din Steiern şi al societăţii de agricultură din Viena. La 1886 devine director onorific al facultăţii juridice de la Universitatea din Heidelberg.

Lucrările scrise, abordând chestiuni agricole, bisericeşti, dietale şi comunale, se află parţial în manuscris, parţial răspândite şi după 1840 publicate în periodice sibiene, precum: *Siebenbürger Bote; Siebenbürgischer Volksfreund; Transsilvania; Hermannstädter Zeitung; Siebenbürgisch-Deutsches Wochenblat; Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt; Zeitschrift für Handel, Gewerbe und Landwirthschaft; Evangelische Kirchenzeitung*. Publicaţii: „Mittheilungen über ein Medwisches Stadtbuch aus dem 16. und 17. Jahrhundert", în: *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, serie nouă, vol. III, caiet 1, Braşov, 1858, p. 31–123; „Entwurf einer Vorlage über die Errichtung einer allgemeinen Pensions-Anstalt der evang. Landeskirche A.B. in Siebenbürgen", Sibiu, 1865, ediţiile I şi II; „Das sächische Nationalvermögen. Eine rechtsgeschichtliche Studie", Sibiu, 1871, 41 p. În manuscris a rămas o interesantă „Darstellung des Verhaltens der sächsischen Nation während der Unruhen in Siebenbürgen im J. 1848 bis zur Räumung des Landes von Seite der kais. Truppen" (Prezentare a comportamentului naţiunii săseşti în timpul neliniştilor din anul 1848 şi până la părăsirea ţării de către trupele imperiale), o lucrare bazată pe date autentice şi experienţe personale, scrisă în exilul muntean, în 1849.

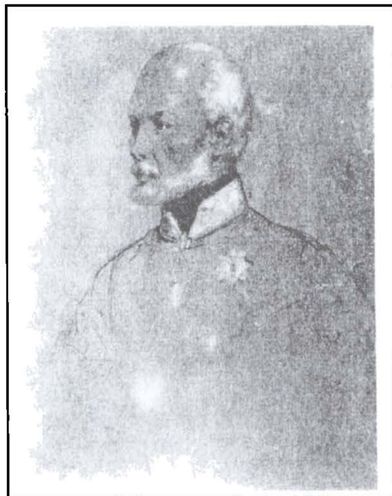
(Trausch, I/94, III/556; Friedenfels, I/42, 144, 196, II/82, 166, 181, 214, 305, 306–309, 312, 320; *Sb. Sachsen Lexikon*, 42.)

Beldi, Karl = medic practicant la Braşov (din 1841).

N. la Braşov, la 9 mai 1811; m. la Braşov [?], după 1868. Studiile şcolii primare şi medii le urmează în oraşul său natal, apoi se dedică studiului farmaciei şi ulterior medicinei. În anul 1841 îşi ia licenţa în medicină la Universitatea din Padova, cu teza „Diss. Inaug. De Moscho a Doctore Carolo Beldi", tipărită în tipografia universităţii italiene. Din 1841 este medic practicant la Braşov. Joseph Trausch îl include în rândul saşilor, cuprinşi în al său „Schriftsteller-Lexikon". Nu cunoaştem, dacă este vorba despre o ramură germanizată a familiei maghiare a conţilor Béldi, din sânul căreia contemporani cu **B.** sunt: Béldi György, consilier şi vicepreşedinte al Tezaurariatului de la Sibiu; Béldi Ferenc, comite suprem al

comitatului Dăbâca, politician liberal, implicat în calitate de comisar gubernial civil în ancheta evenimentelor de la Mihalţ şi Coşlariu. La Braşov întâlnim un „moşier" Béldi István, care în aprilie 1850 soseşte la Bucureşti, însoţit de consoarta sa Fanny, născută Nemes, şi de presupusul său slujitor Molnár. Întrucât autorităţile orăşeneşti de la Braşov îl anunţă pe consulul general austriac din capitala munteană, cavalerul von Laurin, că paşaportul celui din urmă menţionat este fals, iar sub numele de Molnár s-ar ascunde, de fapt, cumnatul lui Béldi István, contele Nemes, Laurin a aflat că el s-a pus sub protecţia locţiitorului general britanic la Bucureşti. În schimb Béldi István a dorit să revină acasă, la Braşov.

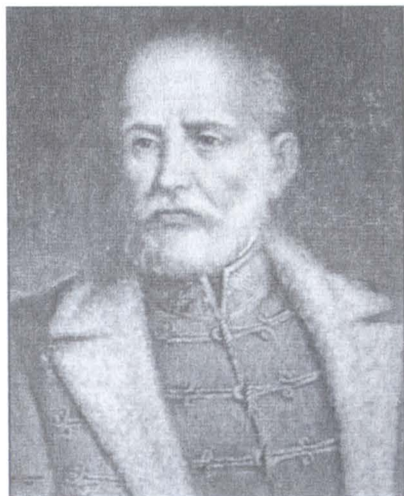
(Trausch, I/95; Cosma, I/21.)

7. Józef Bem la 1849.

Bem, Józef Zachariasz = general polonez, la 1848–1849 comandantul armatei revoluţionare maghiare în Transilvania.

N. în 1794 (D.E.R., I/335) sau la 14 martie 1795 (Bariţ, 400; *Wikipedia*), la Tarnów, în Galiţia; m. la 10 decembrie 1850, la Alep, azi Halab în Siria. Polonez de origine, studiază la universitatea din Cracovia, apoi din 1810 se formează în corpul de cadeţi şi la şcoala de artilerie din Varşovia. La 17 ani, intră ca locotenent în artileria călări poloneză şi participă, sub Napoleon, la campania împotriva Rusiei din anul 1812. Pentru meritele sale la apărarea Gdanskului obţine Crucea legiunii de onoare. Din 1815, **B.** funcţionează ca adjutant pe lângă generalul Bontemps. Revine în Polonia, aflându-se sub protecţia arhiducelui Constantin, viceregele polonez, şi angajându-se, ca ofiţer de artilerie, în armata reorganizată. La şcoala varşoviană de artilerie ţine prelegeri, în calitate de profesor. În 1819 avansează la gradul de căpitan. Însă franchețea şi ideile sale liberale îi atrag sancţiuni aspre. În 1820, căzând din graţie, este deferit tribunalului marţial şi închis. Face închisoare, până ce, după moartea ţarului Alexandru I, este eliberat, dar demis din armata polonezo-rusă. La izbucnirea răscoalei varşoviene din noiembrie 1830, se află la Lvov, ocupându-se cu o lucrare despre maşinile cu aburi, cu literatură şi cu administrarea bunurilor magnatului Potoczki. În 1831, în vremea răscoalei antiruse, **B.** aleargă la Varşovia, unde este numit maior de artilerie călări. Contribuie la victoria bătăliei de la Iganie (Iganici). **B.** cu bateriile sale ţine piept la 40 de tunuri ţariste, pentru această faptă eroică fiind înaintat la rangul de locotenent-colonel. Se evidenţiază în bătălia de la Ostrolenka, din 26 mai 1831, pe care polonezii sunt pe punctul de a o pierde. La apariţia lui **B**. cu trupa sa însă lupta ia o nouă turnură, **B.** reuşind să respingă cele 80 de tunuri muscăleşti. Astfel este curând avansat general şi comandant suprem al artileriei. În zilele de 6 şi 7 septembrie 1831, în bătăliile decisive din împrejurimile Varşoviei, **B.** concentrează aici întreg efectivul disponibil

8. Józef Bem înainte de 1850.

de tunuri, dar nefiind sprijinit nici de infanterie, nici de cavalerie, nu reuşeşte să-i alunge pe ruşi. La 8 septembrie 1831, aflând despre predarea conducătorilor polonezilor, **B.** se retrage la Modlin. După căderea capitalei, în urma înăbuşirii răscoalei poloneze din 1830–1831, emigrează mai întâi, cu o parte a oastei sale, pe teritoriul prusac, trăind la Leipzig şi Altenburg. În martie 1832, împreună cu familia sa, se deplasează la Paris. În 1833 trece în Portugalia, unde, în războiul de succesiune la tron, luptă pentru un timp scurt de partea lui Don Pedro. Următorii ani, până în anul 1848, se ocupă cu studii, cu planuri literare, întreprinzând călătorii prin Portugalia, Spania, Belgia şi Ţările de Jos. În martie 1848 soseşte din Franţa în capitala Galiţiei, la Lvov, aşteptând aici evoluţia evenimentelor revoluţionare. În octombrie 1848 decide a merge în ajutorul revoluţionarilor din capitala imperială. La 14 octombrie 1848 preia la Viena conducerea revoluţiei antihabsburgice. Messenhauser, comandantul gărzii naţionale, îi încredinţează organizarea militară. Pe 23 octombrie conduce atacul revoluţionar, în 28 apără cu bravură şanţul stelat (Sternschanze) din suburbia Jägerzeile. Aceasta este însă ziua capitulării rebelilor. **B.** fuge, travestit, din Viena în Ungaria, la Bratislava. Intră în serviciul revoluţiei maghiare, devenind unul din principalii comandanţi armaţi ai acesteia. Ajuns la Pesta, un polonez fanatic, care îl consideră trădător, trage cu pistolul asupra lui **B.**, rănindu-l. Polonezii ar fi dorit crearea unei legiuni poloneze de sine-stătătoare, cu soldă mai bună şi uniforme proprii, dar **B.** consideră că aceasta ar constitui deocamdată o provocare la adresa Rusiei, oferindu-i pretextul unei intervenţii. La 1 decembrie 1848, guvernul revoluţionar al lui Lajos Kossuth îi încredinţează comanda trupelor revoluţionare maghiare din Transilvania. **B.** organizează o armată de 10.000–11.000 de oameni, cu care este trimis în Transilvania, cu misiunea de a cuceri acest teritoriu de la trupele habsburgice. **B.** soseşte la Oradea, cu trupe numeroase, dar ungurii ardeleni îl întâmpină cu ostilitate, nedorind a accepta un comandant străin. Între timp, la 2 decembrie are loc schimbarea de tron. Împăratul bolnav Ferdinand lasă locul nepotului său Franz Joseph. Partida ungară, nemulţumită de retragerea împăratului-marionetă, convoacă dieta la 7 decembrie. Dieta ungară respinge proclamarea noului împărat, declarându-l pe Franz Joseph uzurpator, iar pe cei care i se vor supune trădători de ţară. În 13 decembrie, ajuns la Şimleu, **B.** îi scrie lui Kossuth că este gata să preia ofensiva împotriva austriecilor. **B.** îşi stabileşte statul major şi îşi alege adjutanţii: Czecz János locotenent colonel şi şef de stat major, Forró maior şi director al cancelariei, Anton Kurz secretar cu gradul de maior. **B.** convoacă corpul ofiţeresc, ţinând în limba germană un discurs laconic: „Domnilor, guvernul m-a denumit comandant cu putere deplină. Cer ascultare necondiţionată. Acela care nu va asculta, va fi împuşcat; dar voi şti şi să remunerez…" (Bariţ, 403). Se spune că, la primele confruntări cu habsburgii, un căpitan ungur de cavalerie o ia la fugă.

Văzându-l, **B.** îl întreabă de ce fuge. „Totul e pierdut!" răspunde căpitanul. **B.** porunceşte pe dată să fie arestat, apoi se îndreaptă împotriva austriecilor. După confruntare, îl trimite pe căpitanul dezertor în faţa judecăţii marţiale, care îl condamnă la moarte prin glonţ şi execută sentinţa. Din acest moment încetează orice cârcoteli împotriva comandantului **B.** Efectivele oastei lui **B.**, înşirată de la Ciucea până la Baia Mare, numără 11.600 oameni, conform raportului lui Urban. La 18 şi 19 decembrie 1848, **B.** câştigă luptele de la Ciucea împotriva colonelului Urban şi a generalului c.c. Wardener. În 23 decembrie **B.** ocupă Dejul, la 24 decembrie Iclodul Mare, silind corpul militar imperial, condus de general-maiorul baron Wardener, să se retragă de la Cluj. Apucând să vadă cum ultimul convoi c.c. fuge peste dealul Feleacului, **B.** intră în Cluj în prima zi de Crăciun. La 27 decembrie 1848 **B.** emite o proclamaţie către locuitorii Transilvaniei, în limbile maghiară, germană şi română, în care declară că armata maghiară a venit să-i elibereze de sub „jugul reaţii shi tiranismului catanesc" (jugul reacţiunii şi al tiraniei militare), cere predarea tuturor armelor de către locuitori, precum şi asigurarea necesarului de hrană, prin rechiziţii pe care le vor face ofiţerii maghiari (Cosma, I/226). La finele lunii decembrie, **B.** îl sileşte pe colonelul Urban să se retragă în Bucovina. Ziarul ieşean *Albina românească* publică un articol, sub rubrica *noutăţile zilei*, în care arată că avangarda trupelor ungare, condusă de generalul **B.**, a fost înfrântă duminică 26 decembrie 1848/7 ianuarie 1849 la Dorna [Vatra Dornei] şi a scăpat cu fuga, datorită „puternicului sprijin al gloriosului nostru protector" rus (Cosma, II/33). La 21 ianuarie 1849, **B.** atacă pentru prima oară Sibiul, dar imperialii înving. El se retrage la Slimnic, dar este urmărit de austrieci până la Şura Mare. Cu ajutor rusesc, Puchner deschide la 4 februarie atacul împotriva insurgenţilor la Ocna Sibiului. Lupta este victorioasă pentru forţele austro-ruse, care interceptează carul comandantului inamic **B.**, în care s-au găsit efectele acestuia: sigiliul lui **B.**, cu stema ungară şi poloneză reunite în mod simbolic, o scrisoare a lui Kossuth către **B.**, un dicţionar german-maghiar (pentru uzul personal al lui **B.**), o hartă a Ungariei, Transilvaniei şi Dalmaţiei, o hartă poştală a Ungariei, harta Budei şi Pestei cu împrejurimile, fragmente din harta generală lipscană a Ungariei, un protocol de dispoziţii din 1 noiembrie 1848, patru acte şi certificatul de naştere al lui Ferdinand Schwalben, servitorul lui **B.** Efectele sunt trimise prezidiului Comandamentului militar suprem c.c. (Cosma, I/227) Într-un raport din 15 februarie 1849 al comandantului militar suprem al Transilvaniei, baronul Puchner, către ministrul c.c. de război von Cordon, se relatează amănunţit desfăşurarea bătăliei de la Ocna Sibiului, din 4 februarie, când duşmanul condus de **B.** a pierdut o însemnată forţă: 14 tunuri de diferite calibre, 10 care cu muniţie, 50 căruţe cu varii provizii şi materiale de război, o mare parte din bagajele inamicului – între care efecte personale ale lui Bem, şi 300–400 morţi şi răniţi. Austriecii au avut 64 de morţi, între care 4 ofiţeri, şi 128 răniţi. S-au remarcat brigadele conduse de colonelul Stutterheim şi de căpitanul de cavalerie Alberti de la brigada lui Losenau. Alungându-l pe duşman din Ocna Sibiului – continuă raportul –, în 5 februarie imperialii l-au urmărit până la Sebeş, distrugându-i baricadele pe care începuse să le ridice. În 6 februarie a sosit la Sebeş şi grosul trupelor c.c. La Petiş, contele Alberti, în fruntea escadronului Max de cavalerie uşoară, a produs alte mari pierderi inamicului: 580 prizonieri, între care 17 ofiţeri, 2 tunuri, care cu muniţie,

52 de cai. În 7 februarie brigada lui Stutterheim l-a atacat la Sebeş pe inamic, care a trebuit să se retragă, pierzând 2 tunuri, bagaje, diferite efecte. Sebeşul a fost ocupat de austrieci, iar duşmanul urmărit până la Simeria. (Cosma, I/247) Puchner îl sileşte pe **B.** să bată în retragere de la Orăştie la Deva. La 9 februarie, **B.** îi scrie o scrisoare comisarului Nicolae Solomon, prefectul român al Devei, în care arată că, aflând de renumele de care se bucură, îl numeşte pe prefect comisar al său! În cazul în care Solomon acceptă „încrederea conferită lui de către guvernul maghiar", se va pune în acord cu comitetul de siguranţă instituit de **B.** la Deva şi compus din maistrul poştal Joseph Weliski şi comisarul provincial Marlin. Solomon este însărcinat cu formarea unui corp, ai cărui membri se vor bucura de amnistie deplină. Mai mult decât atât, ei vor fi salarizaţi: Solomon însuşi va primi un salariu de 120 guldeni m.c. pe lună, fiecare ofiţer câte 30 de florini m.c. lunar, subofiţerii 6 crăiţari pe zi, iar soldaţii 4 crăiţari zilnic. Celor care se vor distinge prin merite deosebite, li se va asigura acest salariu pe viaţă. Banii vor veni de la casieria din Oradea. Solomon însă trebuie să ridice de la comitetul de siguranţă din Deva o mie de guldeni, pentru a iniţia formarea acestui corp. (Cosma, I/233) Aici, la Deva, **B.** primeşte întăriri, reluând lupta în apropiere, la Simeria, în aceeaşi zi de 9 februarie 1849. Această luptă cere mari sacrificii de ambele părţi, rezultatul fiind neconcludent. Puchner se retrage la Alba Iulia. **B.** face un popas la Deva, apoi porneşte în marş spre Sibiu. La 15 februarie, trupele maghiare, în număr de 10–12.000, comandate de însuşi **B.**, intră în Mediaş, cu 14–16 tunuri şi 15 care cu muniţie. (Cosma, I/241, 243) Până la finele lui februarie, **B.** ocupă toată valea Târnavei Mari, Blajul, Mediaşul şi Sighişoara. La 4 martie Puchner cucereşte Mediaşul. Însă îl caută zadarnic la Sighişoara pe **B.**, care între timp, prin spatele lui, ia direcţia spre Sibiu. La 11 martie 1849, **B.** alungă cu uşurinţă garnizoana rusă condusă de genralul Skariatin, rămasă la Sibiu, ocupând oraşul pentru cinci luni de zile. Friedenfels scrie: „Dreptatea cere să mai amintim ceva. Lui **B.**, aventurierului, străinului, şi nu invadatorilor compatrioţi ai noştri unguri... i s-a datorat atunci şi mai târziu cruţarea parţială şi relativă [a oraşului]". („Und noch Eins zu erwähnen erheischt die Gerechtigkeit. Bem, dem Abenteurer, dem Fremden, nicht den nun einrückenden ungarischen Landsleuten... war damals und später die theilweise und verhältnissmäßige Schonung zu verdanken".) Militează pentru unirea forţelor popoarelor oprimate, datorită umanismului şi toleranţei sale intrând în conflict nu numai cu Kossuth, aşa cum rezultă din corespondenţa editǎ şi încă inedită a celor doi, dar şi cu zeloşi şi fanatici executanţi ai guvernatorului Ungariei, precum Csány Lajos. Tot Friedenfels pare a descifra motivaţia lui **B.**, considerând comportamentul său izvorând „nu din sentimentalism romantic, dintr-o inexplicabilă preferinţă pentru saşi, ci din omenie şi din agerime politică" (nicht aus romantischer Sentimentalität, aus einer unerklärlichen Vorliebe für die Sachsen, sondern aus Menschlichkeit und kluger politischer Einsicht"). Astfel, consideră istoricul, un comportament inuman manifestat de **B.** ar fi determinat înverşunarea şi împotrivirea disperată din partea populaţiei româneşti şi săseşti şi nu i-ar fi îngăduit să dobândească asemenea succese. Înfrânge armata c.c. în Transilvania în mai multe bătălii. Kossuth îşi pune mari speranţe în el, atunci când îi scrie: „Uniunea este un cuvânt gol. Ea va deveni realitate doar prin victoriile dumneavoastră şi prin organizarea fundamentală". („Die Union ist ein blosses Wort; durch Ihre Siege und

durch die Fundamentalorganisation muss die Union erst zur Wahrheit werden".) Cucereşte sudul Ardealului, în martie – iunie 1849. La 24 martie, din Braşov, **B.** adresează o scrisoare comisarului suprem al Porţii din Muntenia, Fuad effendi, prin care îl anunţă că i-a alungat pe ruşii şi austriecii inamici din Transilvania în Muntenia. Transilvănenii şi ungurii refugiaţi în Muntenia se pot întoarce acasă. **B.** îl roagă pe Fuad să trimită guvernului maghiar armele confiscate de la aceşti refugiaţi transilvăneni şi unguri, deoarece guvernul maghiar are un drept asupra lor. „Înalta Poartă nu are un aliat mai natural, mai sincer decât conducerea ungară, cu care simpatizează toate popoarele libere ale Europei". **B.** îşi exprimă intenţiile prieteneşti faţă de Poartă şi faţă de comisarul ei în Muntenia (Cosma, II/60). Totuşi Fuad nu va răspunde la aceste demersuri de apropiere, iar **B.** nu reuşeşte să închege o alianţă cu turcii. În aprilie 1849, **B.** face recrutări în rândul românilor şi saşilor, pentru a-i trimite pe recruţi la Debrecen. Într-o scrisoare, trimisă la 19 aprilie 1849 din Bucureşti de colonelul c.c. Dorsner Comandamentului imperial suprem de la Buda, se transmit mai multe ştiri: **B.** face recrutări în Transilvania, fără deosebire de naţionalitate; comisarul lui Kossuth, Csány „tronează în Transilvania după bunul lui plac" (soll in Siebenbürgen mit großer Willkür hausen); se pare că consulii englez şi francez din Bucureşti se află în legătură indirectă cu **B.**; în Muntenia şi Moldova există mulţi refugiaţi din Ardeal, cărora **B.** le promite „lapte şi miere" (Milch und Honig) dacă se întorc acasă; între timp guvernul maghiar a sechestrat bunurile refugiaţilor şi a vândut deja o parte din ele; *Siebenbürger Bote*, sosit la Bucureşti, conţine ordinul lui **B.** adresat Magistratului sibian de a dezavua solemn chemarea ruşilor, ceea ce Magistratul a şi executat, publicând dezavuarea (Cosma, II/90, 145). În mai 1849 îl întâlnim pe **B.** în Banat. La 16 mai el îi scrie lui Omer paşa, din Orşova Veche, anunţându-l că în ziua respectivă a alungat armata austriacă din Orşova şi din întregul Banat, silind-o să se refugieze în Muntenia şi Serbia. **B.** protestează solemn, în numele conducerii Ungariei şi al dreptului popoarelor europene, împotriva primirii de către Turcia pe teritoriul ei a refugiaţilor austrieci. **B.** rămâne 10 zile în Banat. În 26 mai **B.** îi scrie lui Kossuth o scrisoare care nu s-a păstrat. În schimb, cunoaştem conţinutul răspunsului lui Kossuth către **B.**, din 28 mai 1849. Kossuth afirmă că a luat la cunoştinţă „cu durere profundă" (mit innigem Leidwesen) scrisoarea lui **B.** din 26 mai, în care generalul polonez îl anunţă că, deşi aflat în fruntea unui corp de 12–16 mii de oameni, a refuzat să treacă Dunărea, aşa cum decisese Consiliul maghiar de miniştri şi cum dorea Kossuth însuşi. „Ce şanse pentru oponent!" (Welche Chancen für den Gegner!) exclamă Kossuth. Momentul este însă atât de important, încât Consiliul de miniştri, în şedinţa ţinută astăzi sub preşedinţia lui Kossuth, a decis să trimită la **B.** pe ministrul ungar al justiţiei, Vukovics, „pentru a vă comunica însemnătatea împrejurărilor şi a vă convinge să preluaţi comanda încredinţată dumneavoastră" (Cosma, II/190). Nu cunoaştem motivul refuzului lui **B.** de a trece Dunărea, nici pe acela al părăsirii Banatului, revenind în Transilvania. Austriecii apreciază, în iunie, forţele militare ale lui **B.** la 30.000 de oameni (Cosma, II/147). În prima jumătate a lunii iunie 1849, trupele imperiale ruseşti pătrund în Transilvania din două direcţii. Intrând pe la Turnu Roşu, ruşii ocupă Sibiul la 21 iunie. În aceşi zi, un alt corp rus soseşte din Galiţia în Transilvania, trecând munţii pe la Poiana Stampii spre Tihuţa şi Prundul Bârgăului. Între timp, **B.**, aflat la Cluj, se deplasează

spre Dej, unde ajunge în 24 iunie, apoi la Bistriţa în 26 iunie. În urma confruntării cu trupele ţariste din 27 iunie, **B.** le alungă pe acestea la Rusul Bârgăului. Dar, o zi mai târziu, la 28 iunie, trebuie să dea înapoi în faţa supremaţiei numerice a armatei austro-ruse, retrăgându-se prin Bistriţa la Teaca. Totuşi, la 2 iulie, **B.** se arată din nou duşmanului la Bistriţa. După o luptă de poziţii, care durează câteva zile, în 10 iulie are loc o confruntare pe podul râului Şieu, **B.** fiind silit să dea înapoi la Sărăţel, unde corpul său militar rămâne în aşteptare până pe 20 iulie 1849. **B.** însuşi se grăbeşte la Târgu-Mureş, de unde adresează secuilor o nouă chemare la arme, apoi în 11 iulie ajunge la Odorheiul Secuiesc, în 13 iulie la Miercurea Ciuc şi în 14 iulie la Tuşnad. Peste tot adună trupele împrăştiate, reuşind să ocupe trecătoarea Oituz. S-a păstrat copia proclamaţiei emise de generalul **B.** către locuitorii Moldovei, în limba franceză, din defileul Oituz în Transilvania, la 19 iulie 1849, în care se spune că ruşii au invadat Ungaria şi Transilvania, fără nici o declaraţie prealabilă. Ungurii au intrat în luptă până la moarte (dans une lutte à mort) împotriva ruşilor, în folosul popoarelor limitrofe. De aceea, **B.** a pătruns în Moldova, cu o parte a armatei sale. El cheamă poporul moldav să se ridice „pentru exterminarea hoardei barbare, care i-a infestat ţara natală" (Cosma, II/52). În 20 iulie are loc la Sfântu Gheorghe o mică luptă cu austriecii şi ruşii. În 21 iulie **B.** se retrage, în 22 ajunge iar la pasul Oituz, o zi mai târziu trece graniţa în Moldova, sileşte garnizoana rusă să bată în retragere şi ocupă în 25 iulie târgul moldovenesc Ocna. Cu o seară înainte, în 12/24 iulie, din cartierul general de la Ocna, **B.** îi anunţă pe moldoveni că a venit să îi elibereze „de sub jugul rusesc". În acelaşi timp, îi cheamă pe toţi cei care poartă o armă să se adune la cartierul său general, pentru a se organiza şi pentru a lupta împotriva ţariştilor (Cosma, II/77). La aflarea veştii despre raidul lui **B.** în Moldova, Comandamentul militar ţarist de la Bucureşti trimite pe dată câteva batalioane spre Ocna. De asemenea, Comandamentul otoman trimite trupe în aceeaşi direcţie. Însă, anterior, Fuad effendi trimisese un colonel al său la **B.** spre a-i cere să părăsească teritoriul aflat sub suzeranitate turcească. **B.** se conformează şi trece iar graniţa în Transilvania. Fără a mai poposi la Odorhei, se grăbeşte la Sighişoara. Corpul principal al trupelor ruse, după o scurtă odihnă, pleacă din Sibiu la 29 iulie, mărşăluind prin Mediaş la Sighişoara, unde soseşte în data de 29 iulie. Deoarece unităţi izolate maghiare hălăduiesc în zona de la Miercurea Sibiului, spânzurându-l pe judele regesc Filtsch, generalul ţarist Hasford decide să pună capăt situaţiei şi se îndreaptă spre Sebeş, unde ajunge la 31 iulie. Hasford îi înfrânge pe insurgenţi între Miercurea Sibiului şi Sebeş la 1 august, iar în ziua următoare revine la Sibiu. Comandantul suprem al trupelor ţariste, generalul Lüders, aşteaptă la Sighişoara întăriri de la generalul Dick din Făgăraş. Brusc, la 31 iulie, **B.** cu 6 mii de oameni îl atacă pe Lüders lângă Sighişoara. Atacul însă se încheie cu un dezastru: aici mor generalul rus Skariatin, dar şi poetul Petöfi, precum şi adjutantul lui **B.**, publicistul Anton Kurz. Astfel, la 31 iulie 1849, **B.** este înfrânt de generalul rus Lüders la Albeşti, lângă Sighişoara. Într-o relatare a colonelului Dorsner din 1 august 1849 de la Sighişoara, se vorbeşte despre victoria ruşilor împotriva lui **B.**, care a înregistrat pierderi serioase: 1.000 morţi şi răniţi, 500 de prizonieri, 7 tunuri, 2 steaguri, precum şi echipajul de campanie al lui **B.** cu acte importante, între care scrisori de la Kossuth (Cosma, II/103). **B.** de-abia

izbuteşte să scape cu viaţă, fugind prin Cristur la Târgu-Mureş, unde ajunge la 2 august. Îşi regrupează forţele, strângând laolaltă 7–8.000 de oameni şi 17 tunuri. În noaptea de 3 august, părăseşte Târgu-Mureşul. La Gálfalva (Galfalău) îşi întăreşte forţele cu 4 mii de oameni, trimişi de la Cluj de Kemény Wolfgang, pleacă spre şi soseşte la Mediaş în 3 august, şi în 4 august 1849 ajunge la Sibiu (Cosma, II/147). În 2 august generalul Lüders porneşte în urmărirea lui **B.**, ajungând la Cristur, dar aflând despre întăririle primite la Galfalău se îndreaptă într-acolo în 4 august. Comandantul rus ajunge însă la Galfalău o zi prea târziu şi descoperă că duşmanul se află în drum spre Sibiu. Îl urmăreşte pas cu pas, dar nu-l poate ajunge din urmă. În 5 august Lüders atinge Şeica Mare. Între timp, **B.** îl alungase pe generalul ţarist Hasford de la Slimnic şi îl obligase să se retragă din Sibiu către Tălmaciu. În zorii zilei de 6 august, Lüders se iveşte pe colinele de la Şura Mare. **B.** îşi amplasează o parte din oameni, pregătindu-i de confruntarea cu Lüders, iar altă parte trimiţându-i împotriva lui Hasford. Acesta din urmă face cale-ntoarsă, atacându-i pe unguri, care se văd, astfel, prinşi între două corpuri inamice. Se pare că **B.** scapă cu fuga, trupa sa împărţindu-se în două, o parte prin Neppendorf [Turnişor, suburbie a Sibiului], alta spre Tălmaciu, prin Cisnădie, Cisnădioara şi Poplaca. La 11 august, Lüders porneşte în marş din Sibiu, îi bate pe insurgenţi o zi mai târziu la Sebeş, îi alungă din Deva la 14 august, dar se retrage apoi de aici, lăsând locul corpului duşman, condus de **B.** şi Guyon. Pe 13 august 1849 armata revoluţionară ungară capitulează la Şiria. Comandanţii trupelor revoluţionare, cu excepţia lui **B.**, sunt judecaţi şi executaţi pentru înaltă trădare. În data de 17 august, cei doi conducători, **B.** şi Guyon, fug din Deva, cu o mică trupă, prin Haţeg şi Poarta de Fier a Transilvaniei, spre Caransebeş. Corpul insurgent rămas la Deva se predă imperialilor. În 19 august Lázár cu 5 mii de oameni se predă la Caransebeş. Kossuth, împreună cu **B.** şi cu alţi conducători ai revoluţiei ungare, trec pe la Orşova graniţa pe teritoriul otoman. Ultimele unităţi maghiare depun armele în 25 august între Mehadia şi Orşova. La sfârşitul lui septembrie 1849, **B.** se află tot la Dunăre, în Vidin. Trei scrisori din Vidin îi parvin ministrului c.c. Schwarzenberg. Una dintre ele, dată pe 20 septembrie 1849, conţine un tabel, în limba germană, cu efectivele insurgenţilor maghiari aflaţi în tabăra de lângă Vidin. Se enumeră 4 generali unguri, numeroşi ofiţeri superiori, la comanda batalioanelor de infanterie 67, 55, 27, 88, 78, 3. Din 26 septembrie 1849 provine altă scrisoare, în limba franceză, în care se comunică ştiri privind flota engleză în Mediterană şi, mai ales, despre vizita lui Siah, paşa din Vidin, la generalul **B.**, pentru a-l asigura de simpatia sa pentru cauza insurgenţilor. A treia scrisoare, în limba franceză, datată la Vidin, în 27 septembrie 1849, narează despre consiliul ţinut de Kossuth, Dembiński, Meszáros şi Stein. Stein (Ferat paşa) comandă trupele insurgente la Vidin, cu intenţia de a ataca prin surprindere Craiova, unde se află 3.000 soldaţi ruşi şi 6.000 fusilieri turci. Se păstrează şi o listă a dezertorilor din armata insurgenţilor, refugiaţi în Muntenia, în limba germană, care enumeră fugarii din regimentul 12 husari, din batalioanele de honvezi nr. 67 şi 55, aproximativ 80 persoane (Cosma, II/64). În primăvara anului 1850, austriecii întocmesc dosare ale capilor revoluţiei paşoptiste. La 15 şi 19 martie 1850, preşedintele comisiei politice de anchetă (politische Erhebungs-Commission), baronul Langenau, trimite guvernatorului militar şi civil al

Vienei, baronul von Welden, două rapoarte relative la viaţa şi activitatea lui **B.** Astfel, se referă la „poziţia politică şi militară a şefilor polonezi în timpul revoltei (Aufruhr) din Viena şi în timpul războiului rebelilor unguri împotriva armatei imperiale", iar dintre aceştia „cel mai însemnat şi mai eficient şef al polonezilor" (der bedeutendste und wirksamste Chef der Polen) a fost **B.** Mai mult decât atât, Langenau ataşează o consistentă culegere de scrisori, în germană şi franceză, reprezentând în majoritate corespondenţa lui **B.** cu Kossuth, dar şi epistole ale lui **B.** către Omer paşa şi guvernul Munteniei. Şi acest dosar, sub titlul „Corespondenţa găsită a lui Joseph Bem cu Kossuth şi cu potentaţi străini, din prima jumătate a anului 1849" (Abgefundene Correspondenz Josef Bem's mit Kossuth und auswärtigen Machthabern, aus der ersten Hälfte des Jahres 1849) este prelucrată de noi din Fondul Institutului de Istorie „George Bariţiu" din Cluj-Napoca şi va fi publicată în vol. *Biografii paşoptiste II,* Editura Academiei Române, în curs de apariţie (2008 sau 2009). Se pare că, aidoma lui Kossuth, **B.** aparţine francmasoneriei (Sălăgean, 80). În Imperiul Otoman, de unde nu va mai reveni, **B.** se converteşte la islamism şi devine înalt funcţionar sub numele de Amurat paşa, acţionând pentru reorganizarea armatei turce. Împreună cu **B.** se convertesc la islamism încă 72 de ofiţeri şi generali, precum şi 6.000 de soldaţi unguri şi polonezi. În noiembrie 1850, în fruntea armatei otomane, **B.** înăbuşă sângeroasa răscoală a populaţiei arabe împotriva creştinilor. Slăbit de atâtea lupte, se îmbolnăveşte de febră, fără putinţă de scăpare. Moare la un an şi jumătate după înfrângerea revoluţiei paşoptiste, la 10 decembrie 1850, în oraşul sirian Alep, la vârsta de 55 de ani. **B.** a fost un remarcabil conducător de oşti, foarte iubit de trupele sale. În 1880 la Târgu-Mureş se ridică un monument în cinstea sa. La 30 iunie 1929 cenuşa lui **B.** este adusă în sarcofagul amenajat în Mausoleul generalului Józef Bem din Tárnow. O descriere fizică a generalului **B.** întâlnim în gazeta braşoveană *Siebenbürger Wochenblatt,* care la 10 februarie 1848, face publice semnalmentele capilor revoluţiei maghiare: „Descrierea personală a generalului *Joseph Bem,* numit şi eroul de la Ostrolenka. Vârstă, cam la 50 de ani. Locul naşterii, necunoscut. Stare civilă, necăsătorit. Religie, catolică. Limbi, poloneză, franceză, germană în dialect mai elevat, deşi oarecum stricat. Ocupaţie şi caracter, înainte ofiţer cezaro-crăiesc, acum comandant al corpului ungar rebel din Transilvania. Statură, destul de înalt, slab. Faţă, lunguiaţă, cu pomeţi proeminenţi. Ten, gălbui şi îmbătrânit. Frunte, îngustă. Păr, sur. Ochi, cenuşii. Sprâncene, potrivit conturate. Nas, plat. Gura, lată, cu o aşa-numită buză de iepure. Dinţi, cei de sus sănătoşi, cei de jos foarte stricaţi. Bărbie, lată. Barbă, lată şi scurtă. Semne speciale, pe obrazul stâng are o cicatrice dobândită în urma unei împuşcături la Pesta. Şchiopătează puţin la piciorul drept, ca urmare a unei răni vieneze. Este însoţit de ordonanţa sa, Franz N., născut la Ödenburg, 26 ani, de statură medie, cu faţă rotundă având o culoare sănătoasă, vorbind bine nemţeşte şi ungureşte..."

(*Siebenbürger Wochenblatt,* nr. 12, 10 februarie 1849, p. 47; Bariţ, 399–403; Friedenfels, II/102, 104, 105–108, 110, 111, 122, 123, 124, 125, 126, 378, 402, 406, 415, 424; *D.E.R.,* I/335; Cosma, I/226, 227, 233, 241, 243, 246, 247, II/33, 52, 60, 64, 77, 90, 103, 145, 147, 151, 186–194, 224; *Wikipedia* – voce Józef Bem.)

Benigni von Mildenberg, Joseph Heinrich = istoriograf şi etnograf, redactor la ziarul sibian *Siebenbürger Bothe* (1836–1848); împreună cu Karl Neugeboren redactor şef al ziarului din Sibiu *Transylvania* (1833–1838), secretar de război şi director de cancelarie la Comandamentul militar al Transilvaniei de la Sibiu, însărcinat cu conducerea relaţiilor politice ale sistemului sanitar, şcolar şi educaţional al graniţei militare transilvane (1813–1834), profesor la Academia juridică săsească din Sibiu (1843–1849).

N. la 20 ianuarie 1782, la Viena; m. la 11 martie 1849, la Sibiu. Tatăl său este agent aulic, avocat şi notar de drept cambial (Wechsel-Gericht) la Viena. Educaţia aleasă şi bogata bibliotecă a tatălui său deşteaptă în băiat, încă devreme, gustul pentru ştiinţă, în special pentru filologie şi istorie. Dar după moartea tatălui, împrejurările îl silesc să abandoneze studiul. La 20 ianuarie 1797 intră în serviciul militar la regimentul de artilerie nr. 2. După pacea de la Campoformio, slăbit de boală şi efort, se retrage din serviciul militar, revenind cu râvnă la ştiinţă. La 4 septembrie 1798 se angajează ca practicant la Consiliul aulic de război. În 1802 este numit concipist militar (Feldkriegskoncipist) la Comandamentul suprem transilvan de la Sibiu. În această calitate, participă, în 1805, la campania din Italia. În 1807 este chemat la Consiliul aulic de război, în calitate de concipist aulic. La 1810 este repartizat din nou la Comandamentul militar transilvan de la Sibiu. În 1813 e avansat secretar de război şi director de cancelarie la Comandamentul de la Sibiu, însărcinat cu conducerea relaţiilor politice ale sistemului sanitar, şcolar şi educaţional al graniţei militare transilvane. Această funcţie o ocupă până la 20 iunie 1834, când iese la pensie. Ulterior pensionării sale, se dedică familiei sale, activităţii ştiinţifice şi muncii de cenzor (depuse după 1840). La 1 mai 1822 primeşte dreptul de cetăţenie în oraşul Sibiu, devenind membru al comunităţii orăşeneşti. Aici se căsătoreşte, stabilindu-se definitiv. Din 1833, împreună cu Karl Neugeboren, este redactor şef al ziarului *Transsilvania*, până în 1838. Din 1836, după moartea lui Martin von Hochmeister, **B.** preia funcţia de redactor-şef al ziarului sibian *Siebenbürger Bothe*, în paginile căruia susţine o poziţie conservatoare, proimperială. Din 1842 publică aici articolele de fond (leitende Artikel). La 1842 este numit secretar al Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). Din ianuarie 1844 începe editarea calendarului său popular, *Deutsches Volksblatt für Landwirthschaft und Gewerbe in Siebenbürgen*, ca supliment al *Siebenbürger Bothe*, pe care o continuă până în 1847. Domeniile sale de excelenţă sunt geografia şi statistica, apoi literatura transilvană beletristică şi juridică. Are vaste cunoştinţe de limbi străine, înţelegând, în afară de germană şi latină, franceza, italiana, spaniola, maghiara şi româna. Din 1843 este profesor drept austriac privat, penal şi cambial, iar din 1846 profesor extraordinar de drept austriac la Academia juridică săsească din Sibiu. La izbucnirea revoluţiei, **B.** apără interesele Austriei Mari şi ale germanităţii, declarându-se în presă deschis împotriva uniunii Transilvaniei cu Ungaria şi în favoarea autonomiei Transilvaniei. În ciuda unor scrisori anonime de ameninţare, el îşi continuă activităţile, ca membru activ al comunităţii orăşeneşti din Sibiu, al asociaţiei meşteşugarilor, al comitetului de siguranţă şi apărare, apoi ca deputat al Universităţii naţionale săseşti şi ca delegat în consiliul naţional până în martie 1849. Atitudinea sa îl condamnă pe lista proscrişilor întocmită de partida revoluţionară maghiară. În noaptea de 11 martie 1849,

la ocuparea Sibiului de către armata revoluționară maghiară, pe când bătrânul **B.**, bolnav de gută, este pe cale să purceadă în exil spre Muntenia, e asasinat, în fața casei sale, în trăsură, printr-o împuşcătură trasă de un husar kossuthist, murind la etatea de 67 de ani, ca martir al cauzei apărate cu cuvântul şi cu pana. Eugen von Friedenfels descrie moartea sa: „Ca victimă a loialității față de guvernarea legitimă căzu secretarul de război pensionat Joseph Benigni von Mildenberg. Grav bolnav, bătrânul fu adus de ai săi, atunci când pericolul se apropie de Sibiu, în trăsura gata pregătită de călătorie, alăturându-i-se soacra fiului său celui mai mare şi nepoţii acesteia. Rebelii pătrunseseră deja în oraşul de sus, sălbatica furtună se apropia, şi trăsura se afla tot în fața casei, deoarece caii cei tineri şi neînvăţaţi, probabil întărâtaţi de lucirile caselor incendiate, în ciuda oricăror mijloace folosite, nu voiau să se lase urniţi din loc. În toiul acestei încurcături, sosi în galop un husar kossuthist şi, găsind ceea ce căuta, trase cu pistolul în trăsură, apoi dispăru călări, pentru a se întoarce pe dată cu mai mulţi tovarăşi, care săriră de pe cai, îl smulseră pe bătrânul, bolnavul Benigni din trăsură şi o aruncară în stradă, ca moartă, pe femeia slăbită de bătrâneţe, care uşor rănită de împuşcătura de pistol leşinase. Micuţii însă fură salvaţi, datorită curajului slujnicei, o secuie. Benigni fu târât în locuinţa sa şi fu ucis de husarii kossuthişti în dormitorul lui, casa şi trăsura însă fură date pradă focului." (Friedenfels, II/402–403) Prin decizia împărătească din 11 iulie 1855, publicată în *Siebenbürger Bothe* nr. 155 din 7 august 1855, statul cumpără cu 3.000 fl. m.c. biblioteca lui **B.** de 15.000 volume, care sunt donate bibliotecii Academiei de drept sibiene, celei a gimnaziului catolic din Sibiu şi bibliotecii liceale din Cluj.

Scrieri: istorice, statistice, etnografice, geografice. Sunt publicate în foi periodice, precum: „Annalen der österreichischen Literatur", „Wiener Literatur Zeitung vom Jahr 1805–1816". În anii 1807–1812 elaborează, pentru uzul Consillului aulic de război, o istorie a graniței militare transilvane, o statistică a acesteia, împreună cu culegerea aferentă de documente, lucrare rămasă în manuscris; „Geschichte der siebenbürgischen Militärgrenze sammt dem dazu gehörigen Urkundenbuche", „Statistik derselben", „Beleuchtung der Anträge zur Regulirung der Militärgrenze". Publicaţii de sine stătătoare: „Versuch über das siebenbürgische Costüm", Sibiu, 1807, 2 caiete; „Merkwürdige Charakterschilderungen, interessante Erzählungen und Züge von Regentengrösse, Tapferkeit und Bürgertugend aus der Geschichte der österreichischen Staaten", Viena, 1809, 6 volume; „Statistische Skizze der siebenbürgischen Militärgrenze", Sibiu, 1816, ed. a doua augmentată 1834 (cartea reprezintă o parte a lucrării păstrate în manuscris în arhiva de la departamentul graniţei militare al k.k. Hofkriegs-Rat, „Geschichte der Errichtung der siebenbürgischen Militär-Gränze, durchaus mit Akten belegt, nebst Anträgen zu ihrer künftigen Regulirung und statistischer Skizze versehen", 6 vol. in folio); „Kurzer Unterricht in der Geographie Siebenbürgens zum Schulunterrichte", Sibiu şi Braşov, 1823, ed. a doua 1833, ed. a treia îmbunătăţită 1842 (manualul beneficiază de o traducere în limba maghiară, pentru uzul în şcolile reformate, 1835); „Kurze Schilderung der feierlichen Ausstellung der Büste Allerh. Sr. Majestät Franz I., Kaisers von Oesterreich auf der Franzens-Allee in Hermannstadt am 4. Oktober 1829", Sibiu, 1829; „Handbuch der Staristik und Geographie des Großfürstenthums Siebenbürgen", Sibiu, 1837; „Anmerkungen und Berichtigungen zu den Grundverfassungen der

Sachsen in Siebenbürgen", Sibiu, 1839; „Unterhaltungen aus der Geschichte Siebenbürgens (Die älteste Geschichte bis zum Jahre Christi 1538)", 3 vol., Sibiu. 1840, 1841; „Kurze Geschichte des Großfürstenthums Siebenbürgens. Nebst einer chronologischen Uebersichts-Tabelle. Zum Gebrauch der deutschen Volks-Schulen und Volks-Lehrer in Siebenbürgen", Sibiu, 1840; „Siebenbürgischer Volks-Kalender mit Bildern für 1843–1849", Sibiu, 1842, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, noua serie 1852 cu biografia lui **B.** elaborată de Karl Unverricht; „Vereins-Album. Denkblätter der vierten Versammlung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Enthaltend eine historische Skizze des Entstehens und der bisherigen Wirksamkeit des Vereins, die Vereins-Statuten, Festgesänge und mehrere rylographische Illustrationen", Sibiu, 1845; „Leitfaden zum Studium des österreichischen und ungarischen Wechselrechts", Sibiu, 1847. Articole în gazeta sibiană *Transsilvania:* „Notizen über die Bevölkerung Siebenbürgens", 1833, I/261–263; „Michael Weiß, Stadt-Richter in Kronstadt und die Fehde Kronstadts gegen den Fürsten Gábriel Báthori", 1833, II/167–197. Lucrări rămase în manuscris: „Mahlerische Reisen in Siebenbürgen"; „Bemerkungen und Berichtigungen zu der Abhandlung eines Ungenannten über die walachischen Knesiate in Siebenbürgen", scriere polemică din 1847, elaborată din însărcinarea comitelui Salmen, ca replică la o lucrare maghiară din 1846; din cauza revoluției, Universitatea națională nu consideră oportună publicarea momentană a lucrării lui **B.**; „Apologie J.K. Eders, veranlaßt durch die Nachlese auf dem Felde der ungarischen und siebenbürgischen Geschichte von A.K. [Anton Kurz], Kronstadt 1840" (replică la lucrarea citată a lui Anton Kurz, în care **B.** face apologia istoricului Eder, demitizat de Kurz).

(Wurzbach, 1/270–271; Trausch, I/95–103; Friedenfels, II/111, 400–404; Cosma, II/224–225; *Dicționarul personalităților*.)

Bergleiter, Julius = fiul episcopului evanghelic Johann Bergleiter, avocat sibian, deputat neacreditat în dieta maghiară de la Pesta (iulie 1849).

N. la 7 februarie 1815; m. la 24 aprilie 1868, la Alba Iulia. Provine dintr-o familie cunoscută a patriciatului săsesc. Militarul Peter Bergleiter se așează în Transilvania la 1686, fiind strămoșul de neam al unei familii numeroase și larg răspândite în Ardeal. Din această familie face parte tatăl său Johann Bergleiter, născut la 1774 (*Sb. Sachsen Lexikon*, 597) sau 1775 (*Az 1848–1849. évi...*, 999) la Cisnădie, mort la 31 iulie 1843 la Biertan, inițial preot la Biertan, ulterior episcop al sașilor în anii 1833–1843. Conform istoricului Julius Bielz, Johann Bergleiter se căsătorește cu Regine Bruckner, născută în 1781, moartă la 1830, fiică de pastor evanghelic, având cu ea doi băieți. Fiul cel mare, Johann Joseph Bergleiter, născut la 1806, mort la 1856, devine senator al orașului Sibiu. Fiul cel mic, Julius, vine pe lume 9 ani mai târziu. **B.** urmează studii juridice la Academia de drept de la Sibiu. Numele său de botez „Julius" nu apare în nomenclatorul funcțiilor din Ardeal înainte sau după 1848. Forma maghiarizată Gyula sau József este greșită. În schimb, „Joseph Bergleiter" apare în arhiva scaunului Sibiu pe anii 1832–1842, iar în anii 1843–1848 figurează ca avocat la Sibiu, însă nu este limpede dacă e vorba despre **B.** ori despre fratele lui mai mare, Johann Joseph. Nu se cunosc prea multe

despre traiectoria sa politică. În mod cert, în primăvara anului 1849 iese în prim plan, atât datorită prestigiului tatălui său decedat, cât şi datorită maghiarofiliei sale, **B.** căsătorindu-se cu o unguroaică. La 11 martie 1849 generalul Bem cucereşte Sibiul, centru al politicii proimperiale şi antiunioniste din Ardeal. Instaurează starea de asediu şi instalează o garnizoană puternică, chemând prin apeluri locuitorii să îmbrăţişeze noua guvernare, al cărei reprezentant este numit Berde Mózes. Şi la Sibiu se desfăşoară noi alegeri pentru dieta maghiară, care de la Pesta se refugiase la Debrecen. Nu se cunoaşte data precisă a alegerii lui **B.** Însă la 21 iulie 1849 el se prezintă în faţa Camerei reprezentanţilor, la Szeged, fiind verificat de comisia permanentă de legitimare sub numele de „Bergleiter Gyula", reprezentant recent ales al Sibiului. Verificarea este urmată de cercetarea prilejuită de adresa premierului Szemere, în care se atrage atenţia asupra plângerii „alegătorilor români din oraşul Sibiu", care au declarat că „locuitorii saşi îi exclud pe cei români şi maghiari de la alegeri". Comisia dispune, deci, efectuarea unor cercetări, mai înainte de a valida mandatul sasului **B.** Ultima şedinţă în plen are loc la 28 iulie 1849, şedinţă care nu validează mandatul deputatului sibian, fiind spulberată de înfrângerea revoluţiei. Aşadar, **B.** nu ajunge deputat efectiv, de aceea ulterior nici nu este tras la răspundere de tribunalele de război c.c. Lucrează ca funcţionar judecătoresc. În primăvara lui 1868, la vârsta de 53 de ani, se stinge din viaţă, la Alba Iulia. **B.** se căsătoreşte cu unguroaica Jékely Lujza, născută la 1818, moartă la 11 aprilie 1880 la Biertan, fiica farmacistului din Biertan. Din această căsătorie se nasc trei copii: un băiat, Johann Julius, născut la 22 ianuarie 1846, mort la 13 decembrie 1873, viitorul farmacist şi şef al poştei din Biertan, şi două fete, Luise, născută la 1847, moartă la 1894, şi Hermine, născută la 1849, moartă la 1870.

(*Az 1848–1849. évi*, 999-1000, voce semnată de Pálmány Béla; Trausch, I/110–112 – despre Johann Bergleiter; *Sb. Sachsen Lexikon*, 597 – despre Johann Bergleiter.)

Bergleiter, Stephan Adolph = rector al şcolii din Cisnădie (1836–1838), profesor de filologie clasică la gimnaziul evanghelic sibian, la 1848 locotenent în compania de puşcaşi de la Sibiu, participă la marşurile de la Turda şi Târgu-Mureş – unde salvează de la devastare biblioteca Teleki, refugiat în Muntenia, după revoluţie preot la Neppendorf.

N. la 17 mai 1814, la Sibiu; m. la 28 octombrie 1863, la Neppendorf, lângă Sibiu [Turnişor]. Face parte din ilustra familie Bergleiter. Tatăl său, Michael Bergleiter, este fratele lui Johann Bergleiter, născut la 1774 sau 1775 la Cisnădie, mort la 31 iulie 1843 la Biertan, episcop evanghelic al saşilor în 1833–1843. Michael Bergleiter se naşte şi el la Cisnădie, studiază la Sibiu şi la Universitatea din Würzburg. La 1806 este angajat ca profesor la Sibiu, iar la 13 martie 1811 este numit rector al gimnaziului din Sibiu. Moare tânăr, în anul 1816. Din căsătoria lui Michael Bergleiter cu Elisabeth Roth, fiica preotului din Şeica Mică, Stephan Ludwig Roth, se naşte Stephan Adolph. Rămas de mic, de la vârsta de doi ani, orfan de tată, este crescut de bunicul său. **B.** urmează clasele gimnaziului de la Mediaş, apoi la vârsta de 12 ani merge la Sibiu, unde îşi continuă şi încheie studiile gimnaziale, reuşind cu succes la examenul consistorial. În toamna anului 1833 se

înscrie la facultatea protestantă de teologie de la Viena. Următorii 2 ani îi petrece la Universitatea din Berlin, adâncindu-se în studiul fizicii, matematicii, filologiei clasice, dar mai cu seamă al istoriei. După reîntoarcerea sa acasă, își donează colecția personală de coleoptere Asociației de științe naturale de la Sibiu. La 1836, imediat după revenirea acasă, preia rectoratul școlii din Cisnădie. La începutul anului 1838 este invitat să predea la gimnaziul sibian, fiind însărcinat cu predarea filologiei clasice. La 1848, dragostea sa pentru ordinea legală, poporul său și pentru limba sa îl îndeamnă să se înscrie în primele rânduri în garda națională săsească de la Sibiu, concomitent intrând ca și protocolist la Cancelaria comițială. Având rangul de locotenent în compania de pușcași de la Sibiu, cu prilejul concentrărilor făcute în toamna lui 1848, ține cuvântări înfocate în fața gardiștilor, participând împreună cu trupa la marșurile la Turda și Târgu-Mureș. În această ultimă localitate are un rol esențial în a convinge trupele românilor să nu devasteze și să nu incendieze biblioteca lui Teleki Samuel. După cucerirea Sibiului de către generalul Bem, la 11 martie 1849, **B.** împreună cu mulți alții ia calea refugiului spre Muntenia, lăsând în urmă la Sibiu pe soția sa și pe copilașii săi, pentru a scăpa de soarta care curmă viața bunicului său, Stephan Ludwig Roth. După înfrângerea revoluției, **B.** revine în Transilvania, la preocupările sale teologice. La 28 noiembrie 1852 comunitatea evanghelică din Avrig îl numește preot. Aici depune eforturi pentru a ridica această comunitate decăzută, organizând sistemul școlar, finanțele bisericii, reconstruind casa și grădina parohială. Capitlul Sibiului îl numește pe viață arhivar de capitlu, calitate în care **B.** se ocupă de ordonarea și inventarierea arhivei, alcătuind un registru de inventar. Câștigul rezultat din vânzarea acestei lucrări, tipărite la Theodor Steinhaußen din Sibiu la 1859, este vărsat în casieria bisericii din Agnita. Se implică în eforturile pentru crearea noii constituții ecleziastice a bisericii naționale luterane, fiind un adept al modernizării constituției. Este membru al consistoriului districtual de Sibiu al aceleiași biserici. **B.**, împreună cu Karl Sigerus și cu preoții Michael Schuster, Andreas Gräser și Georg Giesel, fiind însărcinat de către consistoriul național cu alcătuirea indicelui despăgubirilor datorate clericilor evanghelici din pricina desființării dijmei – problemă rezolvată în sensul lichidării despăgubirilor. La 7 septembrie 1862 este ales preot la Neppendorf, lângă Sibiu, dar nu deține acest post decât un an de zile, deoarece la 28 octombrie 1863 o moarte timpurie îl răpește celei de-a doua soții și celor 6 copii ai săi.

Scriere: „Verbal- und Real-Index der seit 1782–1858 an die Pfarr-Aemter und Local-Consistorien, rücksichtlich Presbyterien der evang. Gemeinden A. B. in Siebenbürgen erflossenen Landes-Dikasterial, Ober-Consistorial- und Superintendential-Verordnungen von St.A. Bergleiter, evang. Pfarrer zu Freck und Archivar des Hermannstädter Capitels A. C.", Sibiu, 1859.

(Trausch, I/112–114; Teutsch, *GDT*, 106, 208.)

Bielz, Michael = preot la Ohaba (1814–1821), primul litograf din Transilvania, conducătorul Institutului litografic din Sibiu (din 1822), apoi proprietarul acestuia, cu preocupări de științele naturii și geologie.

N. la Biertan, la 10 mai 1787; m. la Sibiu, la 27 octombrie 1866. Urmează şcoala primară în localitatea sa natală, iar gimnaziul la Mediaş şi Sibiu, continuându-şi studiile la colegiul reformat din Cluj. Părinţii săi, lipsiţi de mijloace financiare, nu pot da curs dorinţei băiatului de a-i asigura studiile superioare la o universitate germană. De aceea, printr-un fervent studiu privat, între timp fiind şi profesor particular pentru a câştiga bani, el reuşeşte să se susţină singur, pentru a putea urma teologia. Este angajat ca dascăl la Biertan, preluând din 1811 postul de predicator şi secretar superintendenţial (episcopal) în localitatea sa natală. Sub oblăduirea binefăcătorului său, superintendentul Daniel Georg Neugeboren, îşi continuă neîncetat studiile, în special în domeniul ştiinţelor naturii, vădind şi un talent deosebit la desen. Comunitatea evanghelică din Ohaba, în comitatul Alba de Sus, îl alege preot la 2 octombrie 1814, calitate în care slujeşte aici timp de şapte ani. Întrucât familia sa este tot mai numeroasă, **B.** decide să demisioneze din funcţia de preot, ceea ce şi face în toamna lui 1821. Se mută la Zood, lângă Cisnădie, în scaunul Sibiu, unde avocatul Karl Albrich, proprietarul unei ţesătorii, îi asigură un local pentru a practica arta litografiei, inventată de Sennefelder. Practic **B.** este primul litograf din Transilvania. În 1822 se mută din nou, de data aceasta la Sibiu, unde, după obţinerea aprobării guberniale sub numărul 7784/1822, avocatul Albrich împreună cu Franz Neuhauser întemeiază prima instituţie litografică ardeleană. **B.** este numit conducătorul acesteia. Primele lucrări tipărite sunt alfabetare şi caiete pentru caligrafie, de o asemenea măiestrie, încât sunt evidenţiate laudativ de Guberniu, la 26 octombrie 1822, sub numărul 10400, şi recomandate şcolilor elementare spre uz. Timp de 30 de ani **B.** continuă această meserie, în fruntea institutului litografic, pe care îl preia. Între realizările sale se numără: prima hartă a Transilvaniei la scară micşorată pentru uz şcolar, prima hartă de perete a principatului, harta districtului minier bănăţean cu indicarea siturilor de metale preţioase, prima hartă geognostică a ţării, harta cu împrejurimile Sibiului, numeroase reprezentări de obiecte de natură şi artă. Concomitent, de-a lungul mai multor ani, **B.** predă desen la gimnaziul evanghelic sibian. Se implică în crearea ziarului *Transsilvania,* sub redacţia lui Joseph Benigni von Mildenberg şi Karl Neugeboren, în 1833. Ia parte activă şi la întemeierea Asociaţiei pentru studii transilvane (Verein für siebenbürgische Landeskunde). Articole ale sale apar în *Jahrbuch für Mineralogie* (Anuarul de mineralogie) al lui Leonhard, precum prima scrisoare deschisă împotriva „Boués Gemälde von Deutschland und den angrenzenden Ländern mit Einschluß Siebenbürgens" (Tabloului lui Boué al Germaniei, ţărilor învecinate, inclusiv Transilvania), la 13 ianuarie 1832, sau a doua scrisoare deschisă „Über das Vorkommen des Karpathen-Sandsteines in Siebenbürgen" (Descoperirile de gresie carpatică din Transilvania), în 1834. Are de asemenea multe contribuţii de geognostică în reviste transilvănene, precum şi o „Versuch einer Naturbeschreibung von Siebenbürgen" (Încercare de descriere a naturii Ardealului). Corespondează cu P. Partsch, în anii 1832–1834, şi cu Jakob Grimm din 1831–1840. La fel, cu preotul Johann Michael Ackner. Împreună cu fiul său, Albert Bielz, **B.** pune bazele unei colecţii de moluşte terestre şi de apă dulce din Transilvania. În 1847, **B.** alături de J.L. Neugeboren fondează la Sibiu un cerc de lectură de ştiinţele naturii, care în 1849 se transformă în Asociaţia transilvană de ştiinţele naturii din Sibiu (Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften in

Hermannstadt). În timpul revoluției pașoptiste și a ocupației maghiare a orașului, din martie până în iunie 1849, colecțiile asociației sunt protejate de insurgenții înșiși. Între preocupările varii și inovative ale lui **B.** se numără și încercarea sa de forare, pentru construirea primei fântâni arteziene din Sibiu. În adunarea sa generală din 8 mai 1858, Asociația transilvană de științele naturii din Sibiu îl numește președintele său pe viață. Încă din 1836 **B.** fusese numit membru corespondent al Societății medicilor și naturaliștilor de la Iași, din 1845 membru al Societății medicilor și naturaliștilor unguri, din 1852 membru al Societății de horticultură din Axente Sever (Frauendorf), în fine, la 1859 este membru corespondent al Institutului c.c. de geologie de la Viena, iar la 1861 membru al Societății Isis de istorie naturală din Dresda. Atunci când **B.** orbește, institutul litografic trece în mâinile lui Robert Krabs. Moare la 27 octombrie 1866, la Sibiu.

Scriere: „Elementar-Formenlehre. Beiträge zur Begründung des Unterrichtes im Schreiben und Lesen von M.B.", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1840, 33 p.

(Trausch, I/557–560.)

Binder, Georg = fiul episcopului Georg Paul Binder, dascăl la gimnaziul din Sighișoara (1842–1844), preot la Vulcan, Brădeni, Saschiz, editorul calendarului *Der siebenbürgische Hausfreund* (1848–1854).

N. la Sighișoara, la 9 mai 1815; m. după 1870. Studiază la Sighișoara, Cluj, Viena și în anii 1835–1838 la universitatea din Berlin. La 1842 predă ca dascăl la gimnaziul din orașul său natal. În anul 1844 este chemat preot de către comunitatea satului Vulcan din comitatul Alba Superior. Este prieten cu Georg Daniel Teutsch. În 1848, în data de 7 iunie, după revocarea de către comunitatea orașului Sighișoara a deputaților săi Georg Daniel Teutsch și Carl Gooß, care în dieta de la Cluj dăduseră un vot favorabil uniunii Transilvaniei cu Ungaria, **B.** este unul dintre apărătorii celor doi deputați, îndemnând mulțimea să se potolească. În 1849 preotul **B.** din Vulcan se implică în apărarea orașului Sighișoara. În iulie 1850 devine preot la Brădeni, scaunul Sighișoara. În luna iulie a anului 1855 este numit preot la Saschiz, în locul lui Peter Melas.

Scrieri: „Leitfaden beim Unterrichte in der Erdbeschreibung in den siebenbürgisch-deutschen Stadt- und Land-Schulen von G.B., Lehrer an dem Gymnasium in Schäßburg", Brașov, 1842, 168 p., ediția a doua, tipar Johann Gött, Brașov, 1844, 180 p.; „Die Höhenverhältnisse Siebenbürgens", Viena, 1851, 55 p.; „Etwas über die Gebirge Siebenbürgens", în revista: *Ausland, Wochenschrift für Kunde des geistigen und sittlichen Lebens der Völker*, Augsburg, 1853, p. 479–480; „Das Burzenland in Siebenbürgen", în: *Ausland*, Augsburg, 1854, nr. 36, p. 849–854; nr. 37, p. 869–875; nr. 38, p. 891–898. Publică articole în revista editată de Anton Kurz la Brașov, *Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens*, vol. I–II, editură și tipar Johann Gött, Brașov, 1844, precum și în „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde". **B.** editează *Der siebenbürgische Hausfreund, ein Kalender für Siebenbürger, zur Unterhaltung und Belehrung, für das Jahr 1848*, an I, editură și tipar Johann Gött, Brașov, 1848, 214 p.; an II, editură și tipar Johann Gött, Brașov, 1849, 182 p.; an III, editură și tipar Johann Gött, Brașov, 1850, 282 p.; an IV, editură și tipar Johann

Gött, Braşov, 1851, 96 p.; an V, editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1852, 138 p.; an VI, editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1853, 164 p.; an VII, editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1854, 148 p.

(Trausch, I/145–147; Teutsch, *GDT*, 27, 34, 49, 53, 69.)

Binder, Georg Paul = pedagog sas şi superintendent al bisericii evanghelice săseşti (1843–1867); conducător al delegaţiei săseşti la împărat (iunie 1848).

9. Georg Paul Binder

N. la 20 (Sb. Sachsen Lexikon, 54) sau 22 (Trausch, I/136) iulie 1784, la Sighişoara; m. la 12 iunie 1867, la Biertan. Este fiul lui Martin Binder, n. 1747, m. ca preot la Saschiz la 29 noiembrie 1807, şi al Helenei, fiica lui Paul Gooß. Urmează clasele primare la Sighişoara, sub îndrumarea tatălui său, pe timpul acela lector la gimnaziul evanghelic, având ca profesori pe Michael Schuller, mort ca preot la Sânmiclăuş, şi Jakob Gottfried Simonis, mort ca preot la Criţ. Cu mult studiu privat, face progrese remarcabile în învăţătură, mai cu seamă în deprinderea limbilor clasice latină şi greacă, dar şi în a limbii franceze. În septembrie 1802 pleacă la Cluj, unde urmează clasele gimnaziului unitarian, al cărui rector este Körmöczis, unde audiază cursurile de matematică şi fizică. Concomitent, participă la studiul chimiei la liceul crăiesc din Cluj, fiind un lector asiduu de literatură clasică veche, în special greacă. La Cluj se împrieteneşte cu colegi remarcabili, Gabriel Döbrentey, Emil Buczy, Beretzky ş.a. În vara anului 1803 revine de la Cluj acasă, la părinţii săi, folosind iarna anului 1804 pentru cultivarea studiului privat. În martie 1804 îşi dă bacalaureatul, respectiv examenul consistorial ca abiturient al gimnaziului sighişorean, cu rezultate excepţionale. În consecinţă, este admis ca bursier al consistoriului superior din Württemberg la Universitatea din Tübingen, unde studiază teologia. La 7 aprilie 1804 porneşte la drum spre Germania, ajungând la Tübingen la 20 mai acelaşi an. Timp de trei ani, între 1804 şi 1807, îşi face studiile universitare la Tübingen, dedicându-se studiului teologiei, filosofiei şi mai cu seamă filologiei clasice, sub îndrumarea profesorului dr. Schnurrer. Acesta îi permite accesul la cantina gratuită a mănăstirii, în ultimii doi ani de studiu. La 24 iunie 1804 descinde spre casă, ajungând aici la finele lunii august. În noiembrie 1807 moare tatăl său, la vârsta de 60 de ani. Împreună cu mama sa şi cu cei doi fraţi mai mici, la finele lui iulie 1808, **B.** se mută de la Saschiz la Sighişoara, devenind profesor la gimnaziul sighişorean, cu începere din anul şcolar 1808/1809, sub rectoratul lui Martin Gottlieb Zay. După alegerea lui Zay ca preot la Şaeş, **B.** îşi continuă activitatea didactică la gimnaziul inferior. În lunile august şi octombrie 1822 **B.** e convocat la Sibiu de către consistoriul suprem al bisericii evanghelice

săseşti, pentru ca – împreună cu alți dascăli de renume – să elaboreze un plan de învățământ pentru cele cinci gimnazii evanghelice ale saşilor. Din nefericire, conferința desfăşurată pe această temă nu aduce roadele practice scontate. Ulterior, în anii 1822–1831, este rector al gimnaziului superior din Sighişoara. În mai 1831 este numit, în locul lui Zay, preot la Şaeş, unde slujeşte până în ianuarie 1840, când este chemat preot în comuna mai mare de la Saschiz. Din 1840 este ales membru pe viață al comitetului Asociației pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). La 31 iulie 1843 moare intendentul suprem (episcopul) al bisericii evanghelice, Johann Bergleiter. La 5 septembrie acelaşi an, **B.** devine preot la Biertan, unde se află şi sediul episcopiei evanghelice, iar la 28 septembrie 1843 este ales episcop de către sinodul bisericii evanghelice de confesiune augsburgică. În rangul episcopal, are merite în organizarea învățământului, mulți din elevii săi devenind personalități ale vieții sociale şi culturale săseşti. În vremea în care se află la cârma bisericii evanghelice săseşti, izbucneşte revoluția paşoptistă, care aduce cu sine modificări însemnate, între altele şi anularea venitului preoților luterani rezultat din dijme. După desființarea zeciuielii în natură, proclamată de dieta de la Cluj în 6 iunie 1848 – zeciuială care constituise până atunci venitul preoților saşi, episcopul **B.** se preocupă de asigurarea despăgubirilor din partea statului, ca o compensare a desființării veniturilor preoților saşi. Cu acest țel, **B.** face mai multe deplasări la cele mai înalte foruri la Pesta şi în capitala imperiului. În mai – iunie 1848 conduce delegația trimisă de Universitatea națională săsească la Viena, la împărat, pentru a prezenta memoriul împotriva uniunii Transilvaniei cu Ungaria. În septembrie 1848 participă la conventul bisericilor protestante din Ungaria, manifestându-se împotriva unificării bisericii evanghelice săseşti cu bisericile evanghelice maghiare. Stărilor, întrunite din iulie 1848 la dieta ungară de la Pesta, precum şi arhiducelui palatin Ştefan le este înaintat un memoriu de protest împotriva desființării zeciuielii prin decizia dietei transilvane de la Cluj din 6 iunie 1848. La 21 august 1850, lui **B.** i se decernează de către împăratul Franz Joseph Crucea cavalerească a Ordinului Leopold, pentru merite dobândite în timpul revoluției. La împlinirea a 50 de ani de activitate, Universitatea din Jena îl onorează cu diploma de doctor în teologie, la 25 iulie 1858. **B.** se implică, în continuare, în îndelungate tratative, cu scopul obținerii despăgubirilor cuvenite clerului săsesc. Aceste tratative se încheie la 1858. La 12 aprilie 1861, prima adunare națională a bisericii evanghelice săseşti îşi deschide lucrările. Aici se adoptă constituția ecleziastică, ce prevede printre altele mutarea sediului episcopal de la Biertan la Sibiu. Cu toate acestea, **B.** nu se poate decide să părăsească Biertanul, unde rămâne ca preot al comunității şi ca ultim episcop sas de Biertan. Superintendentura bisericii o deleagă curatorului național. În al 83-lea an de viață, la 12 iunie 1867, survine moartea sa, acasă – la Biertan. După alegerea noului superintendent, Georg Daniel Teutsch, sediul episcopiei se mută la Sibiu.

Opera: Scrieri proprii: „Hohe und Allerhöchste Verordnungen, welche für die evangelischen Pfarr-Aemter in Siebenbürgen, besonders seit 1782 bis 1837 erflossen sind, nebst einigen besondern beachtungswerthen Capitular-Vorschriften und Erinnerungen, in alphabetischer Ordnung zusammengetragen von G.P.B., Pfarrer in Schaas”, manuscris 1838; „Zwei Reden, gehalten in der Kronstädter evang.

Cathedralkirche von Sr. Hochwürden dem Herrn Georg Paul Binder, Superintendenten der A.C.B. in Siebenbürgen, während dessen Anwesenheit in Kronstadt im Jahr 1845", Braşov, 1845; „Zwei Vorträge zur feierlichen Eröffnung der ersten und zweiten Versammlung der evang. Landeskirche A.B. in Siebenbürgen, gehalten in Hermannstadt am 12. April 1861 und am 17. September 1862 von Sr. Hochw. Dr. G.P.B., Superintendent der evang. Landeskirche", Sibiu, 1862. Scrieri elaborate parţial de **B.** însuşi, parţial sub redacţia sa, referitoare la veniturile preoţilor saşi provenite din dijmă: „Protestation der Universität aller der A.C. und einiger der helv. Confession zugethanen Geistlichen in Siebenbürgen wider die von den siebenbürgischen Landesständen beschlossene Abschaffung des Zehntens", 28 iunie 1848; „Ovás etc. Uebersetzung der vorhergehenden Protestation in die ungarische Sprache", 28 iunie 1848; „Denschrift der siebenbürgisch-sächsischen Geistlichkeit A.C., in betreff ihres rechtlich begründeten Anspruchs auf Entschädigung für ihren Zehnten", Pesta, 1848 (memoriu înaintat Stărilor întrunite în dieta de la Pesta, ca protest împotriva desfiinţării zeciuielii prin decizia dietei transilvane de la Cluj din 6 iunie 1848); „Az Erdély honi Ágost. Hitvallást követö Szász Lelkészeknek Emlékirata, Tizedök Kármentesitését illetö Jogilag meg-alapitott Igényök tekintetében", Pesta, 1848 (traducerea memoriului anterior); „An Seine kaiserliche Hoheit den durchlauchtigsten Erzherzog Reichs-Palatin, königlichen Statthalter, Alleruntertänigstes Bittgesuch des evang. Superintendenten A.C. in Siebenbürgen, daß der am 6. Juni d.J. daselbst landtäglich abgefaßte Gesetzvorschlag, wegen Aufhebung der geistlichen Zehnten nicht sofort bestätigt, sondern Allergnädigst zurückgewiesen werden möge, um zuvor von der sächsischen Nation allein im Einvernehmen mit ihren, auf diesen Zehntgenuß vertragsmäßig angewiesenen und Allerhöchst confirmirten Geistlichen berathen und erst nebst den Vorschlägen einer angemessenen und garantirten Vergütung der Letztern wieder dem hohen Landtage vorgelegt und der Allerhöchsten Bestätigung unterbreitet zu werden", Viena, 1848; „Einem hohen k.k. Reichs-Rathe in Wien. Pro memoria, wodurch die Deputation der evang. Geistlichkeit A.C. in Siebenbürgen die unterthänigste Bitte um entsprechende Vergütung ihres Naturalzehnts aus dem Landesfond begründet", Viena, 20 mai 1854, a doua ediţie, Sibiu, 1854; „Seiner Excellenz dem k.k. Herrn Minister des Innern Alexander Freiherrn von Bach in Wien. Unterthänigstes Gesuch der innen-genannten geistlichen Deputation um endliche Entscheidung der obschwebenden Zehentablösungsfrage und um hochgeneigte Berücksichtigung einiger, diese Entscheidung wesentlich berührenden Bemerkungen", Viena, 27 octombrie 1856; „An Einen hohen k.k. Reichs-Rath in Wien. Pro memoria, worin die Geistlichkeit der evangelischen Landeskirche A.C. in Siebenbürgen ihr Gesuch um baldige Entschädigung ihres Zehnts aus dem Grundentlastungsfonde und um Bemessung derselben nach dem Schlüssel der verificirten neunjährigen Durchschnittsfassionen näher begründet", Viena, 1857; „An Seine k.k. Ap. Majestät Franz Joseph I., Kaiser von Oesterreich, König von Ungarn, Großfürsten von Siebenbürgen etc., erfurchstvolle Danksagung für den allerh. Bewilligten Vorschuß auf den 1857er Zehententgang, und allerunterthänigtes Gesuch der Vertreter der evang. Geistlichkeit A.C. in Siebenbürgen: Georg Binder, Superintendent und Joseph Fabini, Generaldecans: um allergnädigste Berücksichtigung und Genehmigung einiger

Hauptpunkte, behufs gerechter und baldiger Entscheidung der Zehnentschädigungsfrage", Viena, 18 ianuarie 1858.

(Trausch, I/136–145; Friedenfels, I/91, 154, 195, II/41, 48, 171, 174, 249, 272, 314, 443, 471–473; *Sb. Sachsen Lexikon*, 54–55.)

Bömches, Friedrich = inginer braşovean, angajat la Societatea privată c.c. a căii ferate sudice (k.k. privat. Öst. Südbahn-Gesellschaft), din 1855.

N. la 3 aprilie 1829, la Braşov; m. după 1874. Este fiul comerciantului [?] sau asesorului juridic domenial (Herrscchafts Gerichts Beisitzer) Friedrich Leopold Bömches, senator braşovean, şi al Friederikăi, născută Steege. În anul 1848 absolvă examenul de maturitate, apoi, timp de patru ani, studiază la Institutul politehnic din Viena, şi încă trei ani la École des ponts et chausées (Şcoala de drumuri şi poduri) de la Paris. În 1855 se angajează ca inginer la Societatea privată c.c. a căii ferate sudice (k.k. privat. Öst. Südbahn-Gesellschaft). Moare după 1874.

Scrieri: „Materiale und Verfahrungsweisen für öffentliche Bauten und architektonische Arbeiten", tipar k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Viena, 1868, p. 309–395; „Die Arbeiter-Häuser auf der Pariser Weltausstellung von 1867", editura de la *Allgemeine Bau-Zeitung*, tipar R. von Waldheim, Viena, 1868, 24 p. + 13 ilustraţii.

(Trausch, III/560–561; *Documente...*, VII/654, 655.)

Brandsch, Karl, der Ältere = pedagog, rectorul gimnaziului din Mediaş (1855–1867) şi preot la Cincu Mare (după 1867).

Botezat la Dupuş, la 13 martie 1818; m. la Cincu Mare, la 8 octombrie 1894. Şcoala primară şi gimnaziul le urmează la Mediaş, unde tatăl său, mort la 10 iulie 1852, slujeşte ca preot orăşenesc. În anii 1839–1841 (Trausch, I/168) sau 1841–1843 (*Sb. Sachsen Lexikon*, 69) studiază la universitatea Friedrich Wilhelm din Berlin teologia, filosofia şi matematica. În 1843 este profesor la gimnaziul evanghelic din Mediaş. În 1854 ajunge conrector (vicedirector), iar în 1855 rector al acestui gimnaziu. La 28 octombrie 1867 este ales, iar în noiembrie 1867 **B.** merge ca preot la Cincu Mare, unde slujeşte până la moarte. În lucrarea sa despre ciupercile cu pălărie, **B.** descrie 76 de soiuri de ciuperci, denumeşte însă – cu numele german şi cu cel ştiinţific – doar 48 de soiuri precis identificate.

Scrieri: „Beschreibung einiger größerer Pilzarten aus der Umgebung von Mediasch", în: „Programm des Mediascher Gymnasiums für das Schuljahr 1853/1854", Sibiu, 1854, p. 5–14; „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1854/1855. Veröffentlicht vom Conrector des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1855, 29 p. (conţinut: A. Versuch einer Beantwortung der Frage: Ist ein Unterricht möglich, welcher nicht zugleich erziehend auf den Geist des Schülers wirke?, p. 3–5; B. Jahresbericht, p. 16–19); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1855/1856. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1856, 32 p. (conţinut: 1. Die neuhochdeutsche Schriftsprache und die deutschen Volksmundarten. Vom Conrector Johann Obert, p. 5–14; 2.

Schulnachrichten, p. 15–32); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1856/1857. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1857, 88 p. (conţinut: 1. Das deutsche Kirchenlied in Siebenbürgen. Von Friedrich Traugott Schuster, p. 3–70; 2. Schulnachrichten vom Director, p. 71–88); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1857/1858. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1858, 62 p. (conţinut: 1. Das deutsche Kirchenlied in Siebenbürgen. Von Friedrich Traugott Schuster, p. 3–45; 2. Schulnachrichten vom Director, p. 46–62); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1858/1859. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1859, 68 p. (conţinut: 1. Der Weinbau in Siebenbürgen. Von Johann Fabini, p. 1–46; 2. Schulnachrichten vom Director, p. 47–68); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1859/1860. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1860, 58 p. (conţinut: 1. Der Weinbau in Siebenbürgen. Von Johann Fabini, p. 1–40; 2. Schulnachrichten vom Director, p. 41–58); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1860/1861. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1861, 60 p. (conţinut: 1. Zur Geschichte der sächsischen Volksschule in Siebenbürgen. Von Michael Salzer, p. 3–40; 2. Schulnachrichten vom Director, p. 41–60); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1861/1862. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1862, 72 p. (conţinut: 1. Zur Geschichte der sächsischen Volksschule in Siebenbürgen. Von Michael Salzer, p. 3–54; 2. Schulnachrichten vom Director, p. 55–72); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1862/1863. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1863, 72 p. (conţinut: 1. Stephan Báthori von Somlyo. Ein siebenbürgisches Fürstenbild. Von Johann Rampelt, p. 5–46; 2. Schulnachrichten vom Director, p. 47–72); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1863/1864. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1864, 160 p. (conţinut: 1. Gründung, Entwickelung und jetziger Stand der Gymnasialbibliothek in Mediasch. Von Johann Josephi, p. 1–42; 2. Alphabetisches Verzeichniß aller Werke, welche in der Mediascher Gymnasialbibliothek zu haben sind, p. 43–144; 3. Schulnachrichten vom Director, p. 145–160); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1864/1865. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1865, 46 p. (conţinut: 1. Einige Bemerkungen zum Unterrichte in der geometrischen Formlehre. Von Georg Brandsch, p. 5–18; 2. Schulnachrichten vom Director, p. 19–46); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1865/1866. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1866, 56 p. (conţinut: 1. Ueber die Erziehung des Kindes bis zur Schule. Von Friedrich Brandsch, p. 5–34; 2. Schulnachrichten vom Director, p. 35–56); „Programm des Mediascher Gymnasiums A.C. für das Schuljahr 1866/1867. Veröffentlicht vom Director des Gymnasiums C. Brandsch", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1867, 48 p. (conţinut: 1. Einiges

über den Unterricht in der lateinischen Sprache, mit besonderer Rücksicht auf das methodische Verfahren bei demselben, und zwar vorzüglich unter dem Gesichtspunkte, dadurch eine gute deutsche Übersetzung zu erzielen. Von Johann Lehrer, p. 5–26; 2. Schulnachrichten vom Director, p. 27–48).

(Trausch, I/168–170; *Sb. Sachsen Lexikon*, 69.)

Brandsch, Michael = avocat public (1839–1842) şi notar scăunal (1847–1848) la Nocrich, în scaunul Cincu Mare; deputat de Nocrich la dietele ardelene din 1841/1843 şi 1848, la ultima dând un vot antiunionist; deputat de Nocrich la dieta de la Pesta (iulie 1848, demisionând din aceasta în septembrie 1848).

N. la Cincu Mare, circa la 1807; m. [?]. Numele de familie Brandsch sau Bransch apare în mai multe izvoare istorice săseşti. Astfel, Brandsch Michael, născut la Sibiu, la 1739, mort în 1812, este secretar, apoi din 1792 jude regesc al scaunului Sebeş, iar în anul 1809 este ales deputat dietal de Nocrich. Un anume Bransch deţine şi el funcţia de jude regesc, dar la Nocrich, între anii 1816–1830, soţia sa fiind fiica sibianului Bruckenthal, membru al distinsei familii. În anii 1839–1842, Andreas Brandsch este jude scăunal la Miercurea Sibiului. Karl Brandsch, născut la 1818, mort la 1894, funcţionează ca director al gimnaziului evanghelic din Mediaş. Tatăl deputatului **B.**, Michael Brandsch sr., este dascăl. După efectuarea învăţământului şcolar la Sibiu, la vârsta de 21 de ani, la 22 august 1828, **B.** se înscrie la facultatea de teologie protestantă a Universităţii din Viena. Calendarele populare din anii 1839–1842 şi 1846 îl menţionează ca avocat public, în anii 1847–1848 ca notar scăunal la Nocrich. Este pentru prima oară deputat de Nocrich la dieta ardeleană, desfăşurată la Cluj între 1841/1843. A doua oară este ales deputat al scaunului săsesc Nocrich, împreună cu Karl Boch, cu prilejul dietei convocate tot la Cluj, la 29 mai 1848. În seara zilei respective, deputaţii saşi se adună la consfătuirea preliminară, care are drept obiectiv atingerea unui punct de vedere comun asupra principalului punct al ordinii de zi a dietei: uniunea Transilvaniei cu Ungaria. Părerile deputaţilor de Nocrich sunt divizate. **B.** susţine o poziţie antiunionistă, în vreme ce Karl Boch exprimă o opinie favorabilă uniunii. Totuşi, la şedinţa în plenul dietei, deschisă în dimineaţa zilei următoare de 30 mai 1848, datorită presiunii externe, toţi deputaţii saşi votează în bloc acceptarea uniunii. Ca în toate scaunele şi districtele săseşti, ulterior alegătorii cer socoteală deputaţilor lor dietali pentru încălcarea instrucţiunilor şi acceptarea uniunii. Dieta de la Cluj prescrie, de asemenea, prin adoptarea legii nr. 2, alegerea de deputaţi pentru proxima dietă ungară pe bază de reprezentanţă populară. Această dietă este convocată la Pesta în data de 2 iulie 1848. Alegerile se ţin la Cincu Mare la finele lunii iulie. Alegătorii scaunului Nocrich îi desemnează ca deputaţi scăunali pe Eugen von Friedenfels şi **B.**, ambii recunoscuţi pentru poziţia lor intransigentă, antiunionistă, promonarhică. Mandatele celor doi deputaţi de Nocrich sunt legitimate, fără obiecţii, la 7 august 1848. La 8 august, **B.** participă la votarea nominală a proiectului legii şcolilor elementare, aprobând ca din bugetul statului să se deschidă şcoli confesionale mai mici. Şi în 10 august votează favorabil. La 21 august îşi dă, de asemenea, votul pozitiv în favoarea legii recrutării. La 4 septembrie 1848

aprobă ambele propuneri, pe aceea a împuternicirii lui Beöthy Ödön cu puteri guvernamentale depline şi pe aceea a retragerii delegaţiei ungare din parlamentul celor 100 de la Viena. La 18–19 septembrie 1848, 6 deputaţi saşi: Heinrich Schmidt, Joseph Rosenfeld, Eugen von Friedenfels, **B.** însuşi, Joseph Schnell şi Friedrich Fabini, respectiv deputaţii de Sibiu, Nocrich şi Mediaş, demisionează deschis din dieta maghiară, ca semn de protest împotriva prevederii ca guvernul ungar să numească de acum înainte delegaţii saşi. Cei doi deputaţi de Nocrich, **B.** şi Friedenfels, îşi exprimă nemulţumirea într-o scrisoare adresată Camerei reprezentanţilor: „Actualmente, în direcţia pe care evoluează cursul dietei, împotriva cunoscutelor noastre convingeri politice, cu modestie şi linişte [declarăm că] noi nu participăm. Aşadar, să lăsăm în mod firesc alegătorilor noştri [dreptul unor] noi alegeri, pentru alţi deputaţi în dieta maghiară, iar noi, deputaţii, din propria noastră iniţiativă cu acestea ne dăm demisia". Kossuth, preşedintele Camerei reprezentanţilor, opinează că drepturile cetăţeneşti şi libertăţile individuale sunt îndeajuns asigurate prin proclamarea uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Pe de altă parte, preşedintele cere noi alegeri, numindu-i pe deputaţii saşi demisionaţi instigatori şi trădători de ţară (többen lázítoknak és hazaárulónak nevezték őket). Kossuth cere Camerei să interzică pe dată plecarea acasă a deputaţilor saşi, până ce în locul lor nu sosesc la Pesta deputaţi nou aleşi, iar aceia dintre ei care totuşi părăsesc dieta să fie consideraţi dezertori. În pofida ameninţărilor, **B.** şi Friedenfels pleacă de la Pesta. Evident, ei nu urmează dieta nici la mutarea acestuia la Debrecen. De aceea, la 1 martie 1849, Camera reprezentanţilor îi declară pe ambii demişi din mandatele lor de deputaţi. După înăbuşirea revoluţiei, în anul 1850, **B.**, ca asesor, reprezintă din nou scaunul Nocrich, împreună cu Friedrich von Sachsenheim, la marea adunare a Universităţii naţionale săseşti. Aceasta adoptă la 22 august 1850 „marea dotaţiune naţională", decizând ca venitul integral al Universităţii să fie canalizat exclusiv în scopuri şcolare. Urmele activităţii ulterioare desfăşurate de **B.** nu se întâlnesc în nomenclatorul funcţiilor din Ardeal, în anii 1850–1860. Deşi la dieta transilvană de la Sibiu, din anii 1863/1864, este prezent un deputat cu numele de Brandsch, nu este sigur dacă nu cumva este vorba aici despre fiul lui **B.**

(Teutsch, III/246, 419; Teutsch, *Die Sachsen...*, 187; *Documente...*, V/181; *Az 1848–1849. évi*, 159–161, voce semnată de Eilhart Anton Dörner.)

von Brukenthal, Carl (baron) = căpitan suprem al districtului Făgăraş (înainte de 1848–1857).

N. la 1784; m. la Sibiu, la 13 februarie 1857. Este fratele baronului Joseph von Brukenthal, comisar suprem al ţării între 1820–1837. Este căpitan suprem (Obercapitän) al districtului Făgăraş. La 1849, în situaţia cuprinzând „Personalul forurilor oficiale transilvane şi al naţiunii săseşti", publicată de *Siebenbürgischer Volkskalender*, **S.** este nominalizat în această funcţie, fiind, de asemenea, membru al comunităţii oraşului Sibiu, adică al consiliului extern al oraşului. Moare fără moştenitori, lăsând în urmă o considerabilă avere, dobândită de el însuşi. Cea mai mare parte a acestei averi o lasă, prin *fidei commiss*, urmaşilor masculini ai fratelui

său Joseph, mai întâi fiului acestuia – baronul Joseph von Brukenthal, preşedinte al Tribunalului suprem al ţării. Celelalte rude, care îşi fac calcule pe seama testamentului lui **B.**, contestă *fidei commiss*-ul, acuzându-i pe martorii legatari, respectiv pe Joseph Bedeus von Scharberg şi pe Samuel von Mederus, că l-ar fi influenţat neloial pe **B.** Caracterul onorabil al testatorului însă s-a pliat moto-ului familiei Brukenthal, **B.** rămânând până la finele vieţii un sas credincios şi un protestant fidel devizei „fidem genusque servabo".

(Friedenfels, II/305; Cosma, *Personalul...*, 258.)

von Brukenthal, Joseph, der Jüngere (baron) = consilier gubernial transilvan (1837), consilier aulic şi preşedinte al Tribunalului imperial transilvan (k.k. Landesgericht) de la Sibiu (1852)

N. la 1806; m. la 1867, la Sibiu. Este fiul baronului Joseph von Brukenthal der Ältere (senior), comisar suprem al ţării, adevărat consilier secret, purtător al Ordinului crucii de fier clasa I, comandor al Ordinului Leopold, născut în 1781, mort la Sibiu, la 23 aprilie 1859, şi fratele lui Samuel von Brukenthal, comandantul gărzii cetăţeneşti din Sibiu la 1848, mort în martie 1849. **B.** îşi începe serviciul la Tabla judecătorească transilvană (k. siebenbürgische Gerichtstafel) în 1823. Doi ani mai târziu se angajează la Guberniul transilvan de la Cluj, unde lucrează până în 1828, când este convocat la Cancelaria aulică de la Viena. Aici devine în scurt timp concipist aulic, apoi secretar aulic. În 1837 dieta transilvană îl alege şi numeşte consilier gubernial transilvan. În această calitate, el conduce nu numai însemnatul departament comercial şi al drumurilor (Commercial- und Strassendepartement), ci, urcând progresiv în grad şi ajungând unul din cei mai vechi consilieri guberniali, conduce şedinţele Guberniului, în absenţa preşedintelui. La 1848 deţine un domeniu la Ucea de Jos. În 1849, după încheierea revoluţiei, este chemat la Ministerul de justiţie din capitala imperiului. În 1852 este promovat consilier aulic, fiind numit preşedinte al Tribunalului imperial transilvan (k.k. Landesgericht) de la Sibiu. La dieta ardeleană, desfăşurată în anii 1863–1865, participă, conform rangului său, ca regalist. În 1863 este numit şi membru pe viaţă al senatului în Consiliul imperial austriac (im österreichischen Reichsrathe). După instaurarea dualismului se retrage, în izolare, la Sibiu, unde moare tot în anul 1867. A fost o fire cinstită, loială împăratului şi poporului său, liniştită şi retrasă, care nu s-a manifestat în plan public. Singurul său frate, Samuel, murise deja la 18 martie 1849. **B.** lasă în urmă un singur fiu, Hermann, născut în 1838, mort tânăr în anul 1872. Cu Hermann von Brukenthal, ultimul descendent masculin al ilustrei familii, se stinge numele acesteia, deoarece rămân în viaţă doar patru surori ale lui **B.**, tatăl lui Hermann, şi o linie laterală maghiarizată a familiei.

(Friedenfels, I/79, II/336–337; *Documente...*, VII/448.)

von Brukenthal, Samuel (baron) = căpitan de cavalerie, comandantul gărzii cetăţeneşti din Sibiu (1848), mort în martie 1849, în timpul retragerii spre Muntenia.

N. în [?], la Sibiu; m. la 16 (Friedenfels, II/111) sau 18 (Friedenfels, II/337) martie 1849, la Sibiu. Este fiul baronului Joseph von Brukenthal der Ältere (senior), comisar suprem al ţării, mort în anul 1859, şi fratele lui Joseph von Brukenthal, născut la 1806, mort la 1867, consilier aulic şi preşedinte al Tribunalului imperial transilvan din 1852. Căpitan de cavalerie, **B.** este, în anii revoluţiei paşoptiste comandantul gărzii cetăţeneşti de la Sibiu. În martie 1849, trupele maghiare conduse de Bem alungă corpul imperial de la Sibiu până la Boiţa, în nemijlocită apropiere de pasul Turnu Roşu. În data de 16 sau 18 martie 1849, urmat de adjutantul său Franz von Wayda şi de Carl Benkner, **B.** se îndreaptă spre râul Olt, pentru a ajunge la Porceşti şi a se alătura detaşamentului c.c. care se află în marş spre Braşov. În lipsa unui bac de trecere a Oltului, oamenii săi pleacă să caute un mijloc de a traversa râul. Probabil în urma unei alarme false, crezând că este urmărit de husari, **B.** se aruncă călare în râu, dar nu reuşeşte să-l treacă, înecându-se. Câteva zile mai târziu, trupul său neînsufleţit este pescuit din apele Oltului, undeva în Muntenia. **B.** este identificat după inelul cu sigiliu de pe degetul său.

(Friedenfels, II/111, 337.)

von Buol-Schauenstein, Karl Ferdinand (conte) = trimisul Austriei în Rusia şi la Varşovia (1848–1849); ministru austriac de externe (1852–1859), diplomat şi om de stat.

10. Karl Ferdinand von Buol la 1854.

N. la 17 mai 1797; m. la 28 octombrie 1865. **B.** intră în diplomaţie, servind succesiv ca ministru (trimis plenipotenţiar) al Austriei în Baden şi Hesse-Darmstadt (1828–1838), Württemberg (1838–1844), Piemont (1844–1848), Rusia (1848–1850), în conferinţa ministerială de la Dresda (1850–1851), în Anglia (1851–1852). În timpul revoluţiei paşoptiste, îl întâlnim ca trimis al Austriei la Varşovia şi Sankt Petersburg, fiind în contact direct cu ministrul rus de externe Nesselrode. **B.** este însărcinat să intermedieze cererea habsburgilor de obţinere a ajutorului militar ţarist pentru înfrângerea rebeliunii maghiare în Transilvania şi Ungaria. Extrem de harnic, **B.** raportează frecvent la Viena, în tot cursul evenimentelor revoluţionare. În fondul 1848 al Institutului de Istorie din Cluj există circa 50 de rapoarte adresate premierului şi concomitent ministrului c.c. de externe Felix von Schwarzenberg, cu care întreţine relaţii strânse şi corespondenţă asiduă, iar la moartea acestuia, în aprilie 1852, **B.** devine succesorul lui în calitate de ministru de externe. Nu ocupă însă şi funcţia de prim-ministru, datorită deciziei adoptate de tânărul împărat Franz Joseph, de a se implica mai direct în actul guvernării. Ca ministru de externe, **B.** se confruntă cu criza

din Orientul Apropiat, care erupe în 1854 prin războiul Crimeii. Franța și Anglia, aliate ale Imperiului otoman, declară Rusiei război. Austria se vede nevoită să mențină alianța cu Rusia și să-și plătească datoria față de aceasta, ca replică la intervenția țaristă împotriva revoluției pașoptiste din Transilvania și Ungaria la 1849, precum și împotriva Prusiei la Olmütz în 1850. Pe de altă parte, un control prea puternic al Rusiei la Dunăre și în principatele române ar fi periclitat poziția strategică a Austriei în estul Europei, iar Austria nu poate admite o expansiune a influenței ruse în Balcani. Astfel, **B.** desfășoară o politică de mediere, de menținere a *statu-quo*ului, căutând să păstreze echilibrul între părțile beligerante. Considerat în monarhie drept anglofil, **B.** își vădește curând înclinația deschisă către puterile occidentale. Austria trimite Rusiei un ultimatum, pentru a evacua țările române. Rusia acceptă, iar Austria ocupă principatele. Această ofensă adusă Rusiei este percepută ca o trădare, declanșând ostilitatea țarului. Conflictul escaladează. La 1855, **B.** trimite Rusiei un nou ultimatum, cerându-i de data aceasta să accepte condițiile formulate de Franța și Anglia, altfel va intra în război cu Austria. Noul țar al Rusiei acceptă termenii ultimatumului, iar în 1856 se semnează la Viena o pace preliminară. Prin politica sa în timpul războiului din Crimeea, **B.** reușește să evite implicarea militară a Austriei, în schimb monarhia rămâne complet izolată și fără aliați. Rusia, fosta aliată de nădejde a habsburgilor, se simte trădată de Austria. Anglia și Franța acuză Austria de neimplicare în război de partea lor, ba mai mult, își exercită în Italia influența, intrând în conflict direct cu habsburgii. Prusia, la rândul ei, nu omite prilejul de a-și întări dominația, în defavoarea Austriei. Consecințele acestei stări de fapt se vădesc în 1859. Camillo di Cavour, prim-ministrul Piemontului, nerăbdător a-i atrage pe habsburgi într-un război, în care știe că poate conta pe ajutor francez, este autorul unei serii de provocări, ce țintesc la slăbirea poziției Austriei în Italia. Războiul declanșat în Italia se dovedește a fi un dezastru pentru Austria. **B.** este demis în mai 1859, din cauza vinii care i se atribuie în declanșarea acestui război. După demiterea sa din funcția de ministru de externe, **B.** își petrece tot restul vieții retras din viața publică și izolat de lume.

(Cosma, II/11, 121–123, 126–136, 228; *Wikipedia*.)

C

Capesius, Gustav Allwill = secretar de judecătorie și deputat de Cincu Mare în dieta de la Cluj (mai–iunie 1848), delegat de Cincu Mare la confluxul extraordinar al Universității naționale săsești de la Sibiu (26 iunie–2 iulie 1848), are o poziție antiunionistă, motiv pentru care, după alegerea sa ca deputat de Cincu pentru dieta ungară de la Pesta, este înlocuit cu Friedrich Eitel (iulie 1848).

N. [?]; m. după 1864. La 1842 este consilier al Magistratului scaunului Cincu Mare. Împreună cu Friedrich Eitel este ales deputat al scaunului Cincu Mare la dieta ardeleană, deschisă la Cluj la 29 mai 1848. Participă la ședințele acesteia. La

19 iunie acelaşi an, în şedinţa nr. 21 separată a adunării naţionale săseşti, în cadrul dietei – şedinţă desfăşurată sub preşedinţia deputatului braşovean Elias Roth şi având ca obiect protocolaţiunea cu privire la adoptarea unui memoriu de către deputaţii saşi, cei doi reprezentanţi de Cincu Mare depun la protocol o opinie separată, referitoare la desfiinţarea dijmei pe Pământul Săsesc. La finele lunii iunie 1848, **C.** participă la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti, desfăşurat la Sibiu între 26 iunie – 2 iulie 1848, sub preşedinţia comitelui Franz Salmen. Împreună cu ceilalţi delegaţi de Cincu Mare: asesorul Bruckner, judele regal Michael Schmidt, secretarul dregătoresc Schmidt, participă şi **C.**, care figurează în calitate de secretar de judecătorie (Gerichtssekretär, Friedenfels, II/54; *Documente...*, VII/687, 698). De aceea, Pálmány Béla afirmă greşit că, între 1846 şi 1848, Gustav **C.** este jude scăunal („1846–1848 között székbíró volt", *Az 1848–1849. évi,* 991). De altfel, în ultima lucrare citată, Eilhart Anton Dörner confirmă faptul că în perioada 1846–1848 judele regal de Cincu Mare este nu **C.**, ci Franz Michael von Schmidt (*Az 1848–1849. évi,* 744). **C.** este ales deputat „de completare" (Ergänzungs-Abgeordneter, pótló követ) al circumscripţiei Cincu Mare la dieta de la Pesta, deschisă la 2 iulie 1848. Circumscripţia scaunului Cincu Mare îşi alege doi reprezentanţi pentru dieta convocată la Pesta la 2 iulie 1848. În jurul acestor reprezentanţi se stârneşte agitaţie, deoarece iniţial sunt desemnaţi prin alegeri Johann Schindler şi **C.**, care la 1 august îşi prezintă mandatele în faţa Camerei deputaţilor de la Pesta, apoi, la 8 august, în locul lui **C.** este nominalizat avocatul Eitel, iar în locul lui Schindler Michael Schmidt. Alegerile locale sunt repetate aparent din pricina actelor incomplete, desigur însă că trebuie căutată cauza reală în dezbaterile intense pro sau contra uniunii, având în vedere că antiunionistul **C.** trebuie să cedeze locul în dieta pestană unionistului Friedrich Eitel. După revoluţie, la 1859, **C.** este adjunct provizoriu judecătoresc (járás bírósága ideiglenes adjunktusa) la Târgu Secuiesc. În 1864 funcţionează ca procuror scăunal. Nu se ştie exact, dacă cel care apare la 1866 ca procuror scăunal judecătoresc adjunct la Mediaş, la 1874 ca procuror scăunal la Miercurea Sibiului şi la 1883 avocat la Cincu Mare este **C.** sau fiul său.

(Friedenfels, II/54; *Az 1848–1849. évi,* 991, voce semnată de Pálmány Béla; *Documente...*, VII/178, 181, 687, 698.)

von Chavanne, Franz = colonel c.c. (martie 1848 – februarie 1849), apoi maior, comandantul regimentului româno-bănăţean de graniţă nr. 13. Friedenfels, în schimb, îi atribuie comanda regimentului grăniceresc iliro-bănăţean nr. 18 de infanterie, cu sediul la Biserica Albă, în 1850 [!]. În august 1849 **C.** este înaintat la gradul de general, apoi de general maior. În septembrie 1849 activează ca general de brigadă la Târgu-Mureş, unde îl surprinde numirea sa, la 15 septembrie 1849, de către guvernatorul Transilvaniei Ludwig von Wohlgemuth în funcţia de comandant militar de district în Sibiu, alături de comitele saşilor Franz Salmen, ca şi comisar civil. **C.** rămâne în această funcţie până la 20 februarie 1852, când părăseşte oraşul Sibiu.

(Friedenfels, II/143, 199, 230; Bariţ, 587; *Mişcarea...*, 75, 151, 274, 364, 369, 407, 578, 585; Cosma, I/207, 208, 211, 236, 277, II/71, 79, 230.)

Clam-Gallas, Eduard (conte) = feldmareşal locotenent, cavaler al Ordinului Maria Theresia, comandantul suprem al armatei c.c. din Transilvania, îl înlocuieşte pe generalul Puchner (iunie 1849); comandant al corpului 1 de armată din cadrul Comandamentului I, cu cartierul general la Viena (1850).

N. la 14 martie 1805, la Praga; m. după 1857. În februarie 1823 intră cadet la regimentul de cuirasieri „Marele prinţ Constantin" nr. 8. În acelaşi an promovează ca sublocotenent la regimentul de husari „Arhiducele Ferdinand" nr. 3. Din iunie 1825 este locotenent superior la regimentul de cuirasieri „Prinţul Ferdinand" nr. 3. La 1831 ajunge prim căpitan la regimentul de cuirasieri nr. 1. În noiembrie 1835 este avansat maior la regimentul de cuirasieri „Contele J. Hardegg" nr. 8. Odată cu luna ianuarie 1838 este locotenent colonel şi din iulie 1839 colonel. În fine, la 31 august 1846 ajunge general maior. În anii 1846–1847 activează ca general de brigadă la Praga. Începutul anului revoluţionar 1848 îl surprinde ca general de brigadă la armata c.c. nr. 1 din Italia. În martie 1848 asigură apărarea Piemontului. La 6 mai aduce un aport important la victoria de la Santa Lucia. Radetzky îl evidenţiază pentru succesul de la Montara, din 29 mai. La fel, este nominalizat pentru participarea sa la bătăliile de la Goito din 30 mai, Vicenza din 10 iunie. Wurzbach elogiază „dovezile geniului său tactic şi ale curajului său personal". Duce el însuşi la Viena vestea marii victorii din 6 august 1848, soldată cu cucerirea oraşului Milano de către imperiali. Împăratul îi conferă Crucea comandorului a Ordinului Leopold şi Crucea cavalerească a Ordinului Maria Theresia. Pensia anuală de 600 florini, adăugată acestor ordine, o donează soldaţilor săi răniţi şi distinşi, care luptaseră în subordinea lui la Custozza. În martie 1849 participă la lupta de trei zile pentru ocuparea Piemontului. În aprilie 1849 este promovat feldmareşal locotenent. La începutul lui iunie 1849 este numit comandant al armatei din Transilvania, care cuprinde 12 batalioane şi 16 escadroane (10.000 oameni cu 2.250 cai şi 36 tunuri). Misiunea lui este de a acoperi baza corpului rus de la Braşov. Atacat de Bem, **C.-G.** îl înfrânge pe acesta la Sfântu Gheorghe, la 23 iulie 1849, şi Kaszon Ujfalu, la 1 august. La 3 august intră în Miercurea Ciuc, iniţiind dezarmarea în secuime. După înfrângerea revoluţiei, **C.-G.** este chemat la datorie din nou în Italia. În 1850 i se încredinţează conducerea regimentului nr. 6 de cavalerie uşoară contele Radetzky, care construieşte 5 redute la intrarea în Verona, pe care le botează cu numele celor 5 generali imperiali care se distinseseră în bătălia de la Santa Lucia. Una din redute primeşte, aşadar, numele lui **C.-G.**.

(Wurzbach, 2/377–378; Cosma, II/230–231.)

Conrad, Franz = agent aulic al Cancelariei aulice transilvane, împuternicit al Universităţii Naţionale Săseşti la Viena.

N. la Nocrich, în 1797; m. la 15 decembrie 1848, la Viena. Friedenfels îl caracterizează drept „foarte popularul agent aulic, cu înalte merite aduse naţiunii" (der um die Nation hochverdiente, sehr populäre Hofagent), intervenind adesea pe lângă împărat pentru promovarea intereselor saşilor. Vaza şi consideraţia de care se bucură **C.** rezultă din împrejurarea de mai jos. În 1846, în anul desfăşurării alegerilor pentru ocuparea funcţiei de comes al naţiunii săseşti, dintr-o listă iniţială

de 11 persoane publice, cercurile săseşti nominalizează prin vot pe şase dintre acestea: consilierul aulic Ludwig von Rosenfeld, secretarul gubernial Franz von Salmen, consilierul tezaurarial Michael Conrad, agentul aulic **C.**, baronul Carl von Brukenthal şi secretarul gubernial Samuel von Brennerberg. Din lista de mai sus, primii doi numiţi beneficiază de voturile tuturor cercurilor săseşti, astfel încât, conform uzanţelor, comunitatea oraşului Sibiu alege ca jude regesc al Sibiului pe primul loc pe Rosenfeld, pe locul al doilea pe Salmen, pe locul al treilea pe Brennerberg. Alegerea finală a împăratului se opreşte, prin preaînalta decizie din 6 aprilie 1846, asupra lui Franz von Salmen. Ca agent aulic al Cancelariei aulice transilvane, anii revoluţiei paşoptiste îi petrece la Viena. Este unul din membrii cei mai activi ai „micii colonii de transilvăneni" din capitala imperiului (die kleine Colonie Siebenbürger in Wien – Friedenfels, I/92), împreună cu: Dr. Carl Sigmund, Bell, consilierul tezaurarial Michael Conrad, baronul Geringer, Müller din Sighişoara şi mai ales Ludwig von Rosenfeld. Împreună cu Stephan Ludwig Roth, este un promotor al ameliorării agriculturii transilvane şi al colonizării, în acest scop, de colonişti germani în Ardeal. Îl îndeamnă pe St. L. Roth să înfăptuiască o călătorie la Württemberg, unde convinge colonişti din Suabia (Schwaben) pentru această cauză. Autorităţile habsburgice resping însă ideea colonizării, iar Roth şi **C.** sunt ţinta unor calomnii şi discuţii intense. Cu 5 luni înainte de execuţia preotului Roth, **C.** moare în urma unui infarct ori a unei meningite [?]. Totuşi, **C.** moare la doi ani şi jumătate după confirmarea comitelui saşilor. Friedenfels scrie că el moare din cauza unei febre mari, atribuite agitaţiei provocate de cursul alegerilor [de comes]. („Er starb an einem entzündlichen Fieber, welches man der Erregung über den Ausgang der Wahlen zuschrieb.")

(Friedenfels, I/92, 165, 167, 309, 401, II/336; *Sb. Sachsen Lexikon*, 91.)

von Cordon, Franz (baron) = general maior, ulterior feldmareşal locotenent, ministrul austriac de război (21 noiembrie 1848 – iunie 1849).

N. 1796, la Viena; m. după 1857. Urmează studiile Academiei de ingineri. La 1 septembrie 1816 îmbrăţişează cariera militară, intrând cadet. În 1817 ajunge sublocotenent. La 1818 este locotenent superior, din 1 mai 1823 locotenent căpitan. La 19 noiembrie 1830 este avansat căpitan (Hauptmann) de corp. Iniţial funcţionează la forul suprem de geniu (Hauptgenieamte), apoi în Boemia şi Italia. Radetzky îl alege adjutant de aripă. La 26 februarie 1831 este înaintat la gradul de locotenent superior la regimentul de infanterie „Maier" nr. 45, fiind concomitent adjutant al comandantului suprem c.c. în regatul lombardo-veneţian. Deţine acest post până la 18 septembrie 1838, când e avansat la gradul de colonel la regimentul de infanterie Wimpffen, la Graz şi Fiume. La 1 iunie 1843 este numit referent la Consiliul de stat (Staatsrath). La 18 aprilie 1846 este promovat general maior şi general de brigadă la Viena. După dizolvarea Consiliului aulic de război, în martie 1848, **C.** devine şef de secţiune la Ministerul de război. După cucerirea Vienei, la 1 noiembrie 1848, lui **C.** i se încredinţează comanda militară c.c. a oraşului. La 21 noiembrie 1848 preia portofoliul Ministerului de război. În cadrul Ministerului c.c. comun (k.k. Gesammt-Ministerium), **C.** militează, împreună cu prinţul Schwarzenberg, la

2 ianuarie 1849, pentru menţinerea stării de asediu în oraşul Viena. În iunie 1849, fiind în acelaşi post, avansează la gradul de feldmareşal locotenent, apoi se retrage din funcţia de ministru. În noiembrie 1849 este desemnat general de divizie la armata a II-a. Monarhul îi decernează Ordinul Coroanei de fier cl. I şi demnitatea de consilier secret. Pensionat la 1856, locuieşte la Görz, ca feldmareşal locotenent şi al doilea titular (zweiter Inhaber) al regimentului de infanterie „Arhiducele Leopold" nr. 35.

(Wurzbach, 2/443 – 444; Cosma, II/24, 231.)

D

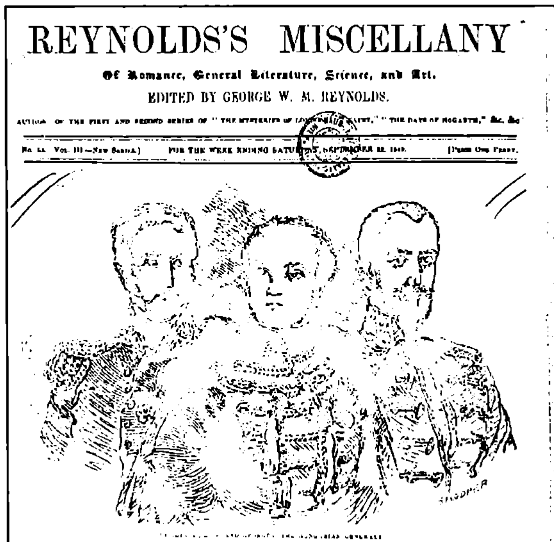

11. Henryk Dembiński

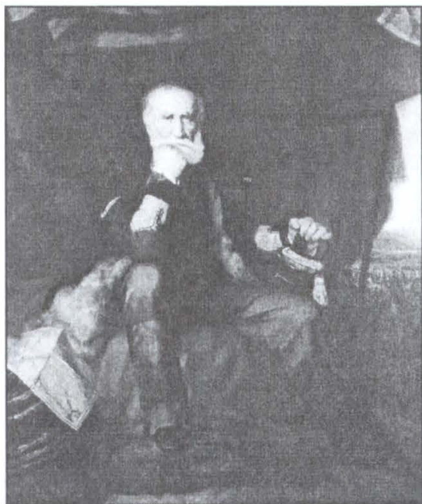
Dembiński, Henryk = general în armata poloneză, comandant de corp în armata maghiară în timpul revoluţiei şi războiului din Ungaria, refugiat la Paris (1850).

N. la 16 ianuarie 1791, în regiunea Cracoviei, la Strzałków; m. la 13 iulie 1864, la Paris. În 1806 sau 1807 intră la Academia de ingineri din Viena, împreună cu încă doi fraţi ai săi. La 1809, părăseşte Academia, întorcându-se în patrie împreună cu alţi tineri polonezi. Acolo refuză gradul de ofiţer, care i se oferise, şi intră soldat la regimentul de vânători călări nr. 5, în armata ducelui de Varşovia. În anul 1812, în timpul campaniei napoleoniene împotriva Rusiei, luptă ca locotenent. Participă la bătălia de la Leipzig, în 1813. După bătălia de la Smolensk, Napoleon îl numeşte căpitan pentru vitejia lui. Nefericitul final al campaniei din Rusia, în care **D.** îşi pierde doi fraţi, îl aduce în Germania. La Leipzig câştigă pentru fapte de glorie Crucea legiunii de onoare, dar mai pierde un frate. După abdicarea lui Napoleon, în 1815, revine în Polonia. Aici se căsătoreşte cu Helene Turno. 5 ani locuieşte la o moşie de ţară, apoi suţinut de un capital nelimitat dobândeşte o avere de 1 milion guldeni polonezi (circa 250.000 florini m.c.). În 1825 este ales membru al dietei poloneze (seim), unde activează la secţiunea de finanţe. În anul 1830 se declară pentru independenţa Poloniei, devine maior al unui regiment, apoi comandant al gardei naţionale mobile, pe care tot el o organizează pe dată. În 1831, după campania sa victorioasă în Lituania, este promovat ca general de divizie, pentru o scurtă perioadă de timp funcţionând ca şi comandant suprem al armatei poloneze. Se evidenţiază în bătăliile de la Grochow şi Kuflew. **D.** este cel care iniţiază şi conduce spre victorie atacul împotriva inexpugnabilului pod de la Ostrolenka (Ostrołęka). După finalul nefericit al bătăliei, singurul care nu se retrage pe teritoriu prusac este **D.** Cu 4.800 oameni îşi

taie calea prin Polonia, împânzită de un duşman de 20 de ori mai numeros, ajungând la 5 august 1831 în faţa porţilor Varşoviei. Această glorioasă retragere îi aduce supranumele de „Xenofon polonez". La 19 august 1831, comandantul rus Krukowiecki reuşeşte să cucerească Varşovia, **D.** căutându-şi zadarnic moartea într-o luptă neîntreruptă timp de două zile. Se retrage în Prusia, de acolo revenind la Cracovia, unde se află soţia sa bolnavă. Feldmareşalul rus Paskiewics îi interzice senatului Cracoviei să aprobe şederea lui **D.** pe teritoriul neutru al oraşului. De aceea, **D.** pleacă în Franţa, asociindu-se celorlalţi emigranţi polonezi din jurul prinţului Adam Jerzy Czartoryski, care se întrunesc la Hôtel Lambert. În acelaşi an 1833, **D.** intră în slujba paşei din Egipt, pentru a contribui la reorganizarea armatei egiptene, dar revine curând la Paris, unde poposeşte până în februarie 1848. În anul revoluţiilor de la 1848, participă la congresele slave de la Bratislava şi Praga. La începutul lui 1849 dă curs chemării de preluare a comenzii armatei revoluţionare din Ungaria. La finele lui ianuarie ajunge la Debrecen, unde se află Kossuth şi apropiaţii acestuia. Datorită succeselor obţinute, la 5 februarie 1849 este numit comandant suprem al armatei revoluţionare principale. În zilele de 26–28 februarie ordonă şi conduce bătălia de la Kápolna. Bătălia este pierdută de **D.**. În timpul retragerii, dincolo de Tisa, din lipsa cunoaşterii terenului, dă ordine greşite; de aceea, la cererea ofiţerilor, el abdică din funcţie. Se vorbeşte despre „gelozia lui Görgey" (**D.** was hampered by the jealousy of Görgey, *Wikipedia*), ce contribuie la îndepărtarea lui **D.** Timp de mai multe luni lucrează la cancelaria operaţională de la Debrecen. Dintr-o scrisoare a lui Kossuth către Bem, din 23 aprilie 1849, de la Debrecen, reiese că primul l-a numit pe locotenent generalul **D.** comandant al armatei ungare la graniţa cu Galiţia, iar în curând îi va pune la dispoziţie 12.000 de oameni (Cosma, II/189). În iunie 1849, la apropierea ruşilor, preia comanda armatei maghiare de nord. Când planul său de atacare a Galiţiei este respins, depune din nou comanda. Îi iau locul Görgey, apoi Meszáros. Acesta îl numeşte pe **D.** maistru general cu încartiruirile, calitate în care conduce retragerea armatei Tisei până la Szeged şi bătălia de la Szöreg, din 5 august 1849. **D.** s-ar fi putut retrage în două direcţii: pe la Aradul ocupat de unguri sau pe la Timişoara ocupată de austrieci şi ruşi. Alege ultima variantă; este lovit la porţile oraşului de către austrieci, iar mica lui armată e zdrobită. **D.** se refugiază împreună cu Kossuth şi cu alte căpetenii ale revoluţiei ungare pe teritoriul otoman, la Vidin. Consulul c.c. Timoni raportează că la 24 august 1849 au trecut 2.400 de oameni de la Orşova în Muntenia, unde au predat

12. Generalii Dembiński, Bem, Görgey la 1849.

13. Henryk Dembiński la 1852.

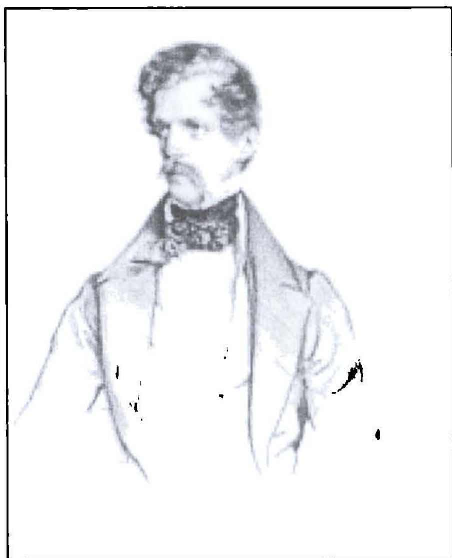
armele; la Vidin se află deja 3.500 de rebeli: ofiţeri, soldaţi şi civili. Timoni trimite o listă de persoane, între care se numără **D.**, Meszáros ş.a. O scrisoare de la Vidin, din 27 septembrie 1849, descrie consiliul ţinut de Kossuth, **D.**, Meszáros şi Stein. Acesta din urmă, alias Ferat paşa, comandă trupele insurgente la Vidin, cu intenţia de a ataca prin surprindere Craiova, unde se află 3.000 de soldaţi ruşi şi 6.000 fusilieri turci. (Cosma, II/64) În noiembrie 1849, **D.** se află tot la Vidin, alături de 70 ofiţeri şi 3.000 insurgenţi maghiari. Din raportul contelui Kálman Lázár către guvernatorul Transilvaniei Wohlgemuth, rezultă că Kossuth, Bem, **D.**, Stein dispun de mari lichidităţi de bani; ceilalţi emigranţi unguri însă se află „în mare sărăcie" (in großem Elend). (Cosma, II/163) Apoi **D.** se refugiază la Şumla, unde se pune sub protecţia consulatului francez, în calitate de francez naturalizat, deoarece Rusia cere extrădarea lui. **D.**, împreună cu alţi revoluţionari polonezi, intră în serviciul sultanului Mahomed II, dar pentru scurt timp, deoarece se îmbarcă pe vasul „Mentor", cu destinaţia Paris. În martie 1850 este deja aşteptată din clipă în clipă sosirea în capitala Franţei a polonezilor Zamoyski şi **D.**, cu toate că aceştia figurează pe listele Porţii cu captivi. Un corespondent din Paris arată Ministerului c.c. de externe neconcordanţa dintre aceste liste şi faptul că persoane de pe aceste liste se află în libertate, refugiate în Franţa. Este vorba despre înlocuirea cu alte persoane a celor declarate captive, datorită corupţiei ofiţerilor Divanului. (Cosma, II/17) În martie 1850, imperialii austrieci deschid o anchetă a capilor revoluţiei paşoptiste. Preşedintele comisiei politice de anchetă (politische Erhebungs-Commission), baronul Langenau, îi raportează guvernatorului militar şi civil al Vienei, baronul von Welden, „despre poziţia politică şi militară a şefilor polonezi în timpul revoltei (Aufruhr) din Viena şi în timpul războiului rebelilor unguri împotriva armatei imperiale". Langenau apreciază că „cel mai însemnat şi mai eficient şef al polonezilor" (der bedeutendste und wirksamste Chef der Polen) a fost Jozef Bem. Al doilea şef polonez, care în timpul războiului din Ungaria a condus o unitate militară mai numeroasă, a fost **D.**. Langenau a reuşit să depisteze 10 scrisori ale lui **D.** către Kossuth, redactate începând cu 26 aprilie 1849. Al treilea şef polonez trebuie considerat Joseph Wysocki; au rămas puţine scrisori de la şi către el. (Cosma, II/186–188) Între 1850–1864 locuieşte la Paris, scriindu-şi memoriile, în care include o bogată corespondenţă cu Kossuth, Battyány, Szemere, Görgey ş.a., şi păstrând legătura doar cu prinţul Czartorysky. Moare la Paris, la 13 iulie 1864.

Scrieri: publicate în franceză, germană şi poloneză, limbi stăpânite fluent şi curat. „Mémoires sur la campagne de Lithuanie", Strasbourg, 1832; „O privire asupra ultimelor evenimente ale revoluţiei poloneze", limba poloneză, Paris, 1837; „Quelque mots sur les derniers événements de la Pologne pour servir de réponse á l'ârticle du Journal de la Tribune du 3. Décembre 1832", Paris, 1833; „Réponse du

Général Henri Dembinski á l´árticle de M. Pagés de l´Ariége, sur l´occupation d`Algier".

(Wurzbach, 3/230–233; Cosma, I/215, II/17, 64, 105, 120, 163, 186–189, 233–235; *Wikipedia.*)

von Doblhoff-Dier, Anton (baron) = ministru c.c. al comerţului, industriei şi agriculturii (4 mai – 8 iulie 1848), apoi, pentru o scurtă perioadă cumulează funcţiile de ministru al internelor (iulie – septembrie 1848), al învăţământului şi prim-ministru austriac.

14. Anton von Doblhoff

N. la 10 noiembrie 1800; m. la 16 aprilie 1872. Ca deputat în dieta Austriei Inferioare, se distinge prin atitudinea sa liberală. În anul 1848, în timpul guvernării lui Pillersdorf, din 4 mai, **D.** ocupă funcţia de ministru al comerţului. Protocolul şedinţei Consiliului de miniştri din 5 iunie 1848 consemnează decizia ca, pe viitor, procesele verbale ale şedinţelor Consiliului ministerial să fie trimise de ministrul **D.** Curţii şi împăratului Ferdinand, la lagărul imperial. După dizolvarea cabinetului condus de Pillersdorf, la 8 iulie 1848, **D.** preia pentru un timp foarte scurt conducerea Ministerului de interne şi a Ministerului învăţământului, precum şi funcţia de prim-ministru. În şedinţa Consiliului de miniştri din 17 septembrie 1848, ministrul de interne **D.** propune numirea generalului Bredy în funcţia de comandant al gărzii naţionale din Viena. La jumătatea lui martie 1849, la dizolvarea Reichstag-ului (parlamentul imperial), **D.** este numit reprezentant al împăratului Franz Joseph. În perioada postpaşoptistă, între 1849–1858, îndeplineşte funcţia de trimis austriac în Ţările de Jos. În 1861 este membru al Consiliului imperial (Reichsrat), iar în 1867 este membru al senatului din parlamentul imperial austriac.

(Cosma, I/97, 249, II/26, 81, 83, 199, 235; *Wikipedia.*)

Drotleff, Joseph, der Ältere = tipograf sibian.

N. la 1802; m. la 1887. Este fiul lui Andreas Drotleff, tipograf la tipografia lui Hochmeister din Cluj şi Sibiu. **D.** învaţă meşeşugul tiparului tot la Hochmeister. În 1850 înfiinţează la Sibiu propria întreprindere tipografică cu editură, dobândind prestigiu şi avere. Există un portret în ulei al lui **D.**, realizat de Anton Fiala. Fiul său, Josef (Eduard) Drotleff der Jüngere, născut la Sibiu, la 2 iunie 1839, mort tot

acolo, la 9 aprilie 1929, studiază dreptul, devine funcționar al Magistratului, dar continuă întreprinderea tatălui său, prin editare și redactare de periodice: *Zeitschrift für Handel, Gewerbe und Landwirtschaft; Siebenbürgisch-Deutsches Wochenblatt*, care din 1874 devine *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*. După Primul Război Mondial, Joseph Drotleff junior se asociază cu Krafft, iar Krafft-Drotleff devine „cea mai mare editură germană și întreprindere grafică a Sudestului" (Meschendörfer, 45–46).

(Meschendörfer, 45–46; *Sb. Sachsen Lexikon*, 109; Cosma, *Presa săsească...*, 33, 186.)

E

Eitel, Friedrich = avocat scăunal (1846), deputat al scaunului Cincu Mare în dieta ardeleană de la Cluj (mai – iunie 1848), are atitudine prounionistă, jude regesc la Cincu Mare (1861–1864, 1872–1875).

N. circa 1818; m. la 1875 sau după aceea. Este originar din scaunul Cincu Mare. În anii 1836–1838 urmează cursul juridic de 2 ani la liceul crăiesc din Cluj. La 1846 este avocat scăunal (széki közügyvéd). Dacă înainte de 1848 judele scăunal Michael Schmidt este singurul deputat permanent de Cincu Mare în dieta transilvană, **E.** împreună cu Gustav Capesius sunt deputații acestui scaun la dieta de la Cluj, inaugurată la 29 mai 1848. **E.** este prounionist, votând uniunea Transilvaniei cu Ungaria. Participă la ședințele dietale. La 19 iunie, în ședința nr. 21 separată a adunării naționale săsești – ședință desfășurată sub președinția deputatului brașovean Elias Roth și având ca obiect protocolațiunea cu privire la adoptarea unui memoriu de către deputații sași, cei doi reprezentanți de Cincu Mare, Capesius și **E.**, depun la protocol o opinie separată, referitoare la desființarea dijmei pe Pământul Săsesc. Circumscripția scaunului Cincu Mare își alege doi reprezentanți pentru dieta convocată la Pesta la 2 iulie 1848. În jurul acestor reprezentanți se stârnește agitație, deoarece inițial sunt desemnați prin alegeri Johann Schindler și Gustav Capesius, care la 1 august își prezintă mandatele în fața Camerei deputaților de la Pesta, apoi, la 8 august, în locul lui Capesius este nominalizat avocatul **E.**, iar în locul lui Schindler, Michael Schmidt. Alegerile locale sunt repetate aparent din pricina actelor incomplete, desigur însă că trebuie căutată cauza reală în dezbaterile intense pro sau contra uniunii, având în vedere că antiunionistul Capesius trebuie să cedeze locul în parlamentul pestan unionistului **E.** Prin urmare, la 8 și 10 august 1848, **E.** participă la votarea nominală a paragrafelor legii referitoare la școlile populare, care prevede deschiderea unor școli confesionale mai mici pe cheltuiala statului. La 22 august, **E.** ia cuvântul, dezbătând detaliat legea recrutării. La 31 august, el nu participă la votarea onorariului suplimentar de 2000 de forinți în favoarea premierului maghiar. La 4 septembrie, sprijină împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri depline și trimiterea delegației ungare a celor 100 la Viena. La 12 septembrie, **E.** face propunerea ca numirea ofițerilor

superiori secui şi saşi din armată să nu se facă numai în baza unui proiect de lege, ci şi prin indicaţiile de clasă. După demisia celor 6 deputaţi saşi la 19 septembrie, **E.** continuă să ia parte la şedinţele dietei maghiare. Totuşi îşi exprimă dezacordul faţă de faptul că deputaţii demisionaţi au fost declaraţi trădători de către Kossuth. **E.** susţine că dieta procedează ilegal, declarându-i astfel, întrucât ei nu au încălcat nici o lege care să interzică părăsirea dietei de la Pesta! La 22 septembrie, **E.** participă însă la votarea deschisă în problema răscumpărării iobagilor. La 23 septembrie, Michael Schmidt, codeputatul de Cincu Mare, vrea să plece acasă şi declară că tovarăşul său **E.** va mai rămâne 4 săptămâni. Dar nu se întâmplă astfel. La 26 septembrie 1848 Universitatea naţională săsească îşi recheamă toţi deputaţii. Nu se ştie când pleacă **E.** din Pesta. Nici evoluţia sa imediat ulterioară nu se cunoaşte. La 1854 este jude la judecătoria de ocol (járásbíróság bírója) din Sânger. Nomenclatorul funcţiilor din Ardeal îl aminteşte în anii 1856 şi 1859 printre oamenii de vază din cei 15.314 locuitori ai scaunului Cincu Mare. În 1861–1864, alături de primarul Michael Schmidt, **E.** deţine funcţia de jude regesc, fiind în acelaşi timp şeful consiliului evanghelic scăunal. În 1863 şi 1864 este deputat de Cincu Mare în dieta ardeleană. În anul 1866 **E.** e ales membru în comisia „pregătitoare a uniunii", în care sunt nominalizaţi şi alţi saşi. Împreună cu Joseph Andreas Zimmermann, Joseph Gull şi Michael Binder, **E.** aparţine grupării „bătrânilor saşi" (Altsachsen). Tot în calitate de jude regesc de Cincu Mare e ales deputat în dieta de la Pesta din 1865–1868. Aici exprimă deschis opinii favorabile strângerii legăturii cu guvernul ungar. Între 1872–1875 este jude regesc de Cincu Mare, în continuare, şi din nou deputat în dieta maghiară. Ulterior acestei date, numele său nu mai apare în nomenclatorul funcţiilor din Ardeal. După cum nu se cunoaşte precis data naşterii sale, tot astfel nu e cunoscută data morţii sale. Este posibil ca fiul său să fie Viktor Eitel, la 1844 învăţător şi pastor luteran la Sighişoara, la 1901 deputat de Agnita.

(*Az 1848–1849. évi*, 223–224, voce semnată de Eilhart Anton Dörner; *Documente...*, VII/178, 181.)

Engelhardt = general rus, în timpul revoluţiei paşoptiste participă la cele două campanii ţariste de intervenţie în Transilvania, în zona Braşovului (februarie şi iulie 1849).

Nu cunoaştem date biografice. Informaţiile deţinute se referă strict la acţiunile desfăşurate de **E.** în Transilvania, în timpul revoluţiei paşoptiste. În 1848 este locotenent-colonel, în februarie 1849 este general major. În decembrie 1848 acţionează în zona Ploieşti şi pe frontiera de la Olt până la Buzău. La 11 decembrie 1848, aflat la mănăstirea Enei, din Muntenia, **E.** îi adresează o scrisoare comandantului general al trupelor austriece din Transilvania, Puchner, în care îşi exprimă simpatia faţă de suferinţele îndurate de populaţia din Ţara Bârsei, asediată de secui. Deoarece convenţiile internaţionale interzic trecerea frontierei, generalul suprem al armatei ruse, Lüders, a poruncit concentrarea trupelor ţariste de-a lungul

graniței, pentru a-i intimida pe rebeli. Roagă să i se transmită informații despre situația militară din Transilvania. La 12 decembrie se trimite, de la Brașov, răspunsul austriecilor, prin care colonelul Stutterheim îi confirmă lui **E.** primirea scrisorii sale. Stutterheim va transmite scrisoarea lui Puchner, arătând că poziția sa nu îi permite să întreprindă nici un pas decisiv, în sensul chemării rușilor în ajutor. În februarie 1849, **E.** conduce trupele țariste, care trec în Transilvania, la Brașov, fiind desemnat drept „comandantul armatei de apărare a orașului". În 2, 3 și 4 februarie 1849, **E.** intră în Brașov, dinspre Muntenia, cu 2080 infanteriști, 430 ulani, 190 cazaci călări și 8 tunuri. Aflat la Brașov, Bariț însuși asistă la intrarea lui **E.** cu trupele sale. La 2 februarie, la Sfântu Gheorghe se concentrează trei batalioane grănicerești din Ciuc, gărzi naționale, călăreți și tunuri, cu scopul de a se îndrepta spre Sibiu, pentru a se alătura trupelor generalului Bem. Oastea cu care secuii trec Oltul numără 6 batalioane de grăniceri, 5 escadroane de husari honvezi și 10 tunuri. Sosind la Brașov știrea că secuii au trecut Oltul, în data de 4 februarie, la ora 7 dimineața, **E.** pleacă în recunoștere, spre comunele apropiate orașului, înspre Olt, cu un batalion de infanterie, 120 cazaci și 2 tunuri. Pe la orele 9 ale dimineții, oamenii săi întâlnesc în cale, la Sânpetru, trupe secuiești. **E.** cu trupa sa, împreună cu generalul c.c. Schurtter, cu un batalion de grăniceri, un escadron de dragoni și o aripă de husari grăniceri, îi alungă pe secui din Sânpetru, peste podul Oltului, până la Hărman. Imperialii austro-ruși ar fi putut trece Oltul, pentru a-i distruge definitiv pe secui, dar **E.** declară că unica sa misiune este aceea de a apăra orașul Brașov de invazia secuilor. De aceea, se întoarce la Brașov în aceeași seară. În rapoartele lor din 5 februarie, ambii generali, **E.** și Schurtter, laudă cu distincție bravura trupelor rusești, dar și pe cea a dragonilor c.c. și a husarilor grăniceri. La 26 ianuarie/7 februarie 1849, **E.** îi scrie general maiorului Schurtter, pentru a îndrepta erorile strecurate în articolele publicate de *Siebenbürger Bote* din Sibiu și de *Kronstädter Landbothe* [*Siebenbürger Wochenblatt* din Brașov], în 5 februarie 1849, referitor la „ciocnirea" (Treffen) din 4 februarie, între trupele ruse și cele secuiești. Întrucât victoria aparține numai rușilor, fiind prima obținută de trupele țariste în Transilvania, dar nu și ultima, **E.** îl roagă pe Schurtter să transmită amintitelor ziare „adevărul" despre acea întâlnire. În anexa scrisorii apare descrierea luptei din ziua de 4 februarie 1849, dintre trupele ruse și cele secuiești. În zorii zilei respective, general maior **E.** a pornit din Brașov într-o „recunoaștere" spre Hărman, cu 1 batalion infanterie rusă, 170 cazaci și 3 companii de miliție valahă. În reproducerea îndreptării lui **E.**, publicată în *Siebenbürger Wochenblatt* din 10 februarie și preluată de *Allgemeine Zeitung* din Leipzig la 2 martie 1849, se specifică însă: 3 companii de grăniceri ai batalionului 3 al regimentului românesc grăniceresc nr. 1. La Hărman au sesizat cete numeroase de secui, care intenționau să se îndrepte spre Sânpetru și de acolo să „atace criminal" (mörderisch zu überfallen) Brașovul. Generalul **E.** le-a ieșit în întâmpinare, iar ei au deschis imediat focul cu tunurile. Văzând supremația dușmanului, **E.** a chemat întăriri din Brașov, timp de 2 ore – până la sosirea acestora – hărțuindu-i pe secui. În cele din urmă secuii au fost alungați din Sânpetru și Hărman. Victoria rusă a fost obținută împotriva unui

duşman de 4 ori mai puternic. Ruşii au pierdut 1 ofiţer, 2 soldaţi; austriecii 1 ofiţer şi 3 soldaţi. Inamicul însă a avut 150 morţi, pierzând 2 tunuri şi multe arme şi muniţie. La cererea lui **E.** de a publica în *Siebenbürger Wochenblatt* din Braşov o explicaţie corectivă în legătură cu articolul publicat în acel ziar despre întâlnirea de la Braşov din 4 februarie 1849, Schurtter îl convinge că acest lucru nu este în interesul lor comun, de aceea **E.** îl roagă să conceapă el însuşi îndreptarea. Aceasta apare în numărul din 10 februarie. În a doua decadă a lunii februarie, **E.** cere locuitorilor din Braşov să predea toate armele deţinute, poruncind, de asemenea, arestarea tuturor celor care se refugiază în Muntenia. Timp de o lună, **E.** rămâne la Braşov. După cucerirea Sibiului de către armata lui Bem, la 11 martie 1849, din Braşov, **E.** îi trimite o scrisoare generalului austriac Kalliany, datată 13 martie. În aceasta arată că trupele ruse au ieşit din Sibiu şi se vor retrage în Muntenia, iar după pierderea Sibiului, toate austriece stau la dispoziţie pentru a putea apăra Braşovul. De aceea, **E.** se pregăteşte de plecare. Imediat după această scrisoare, generalul c.c. Kalliany primeşte încă o depeşă de la **E.**, care declară, de data aceasta, că, dacă trupele habsburge nu sosesc degrabă în ajutorul lui, el va lăsa Braşovul în mâinile celor 10.000 de secui, gata să atace oraşul. În aceste condiţii, generalul Kalliany renunţă la intenţia recuperării Sibiului, şi aleargă în ajutorul lui **E.** Nedispus să lupte, la 20 martie 1849 **E.** părăseşte Braşovul, care este ocupat de trupele maghiare. **E.** petrece noaptea la poalele muntelui Predeal, iar trupele austriece la Vama de Jos şi la carantină. **E.** se retrage deci în Muntenia, de unde revine în Ardeal abia în cursul invaziei ruse din iunie 1849. În protocolul Consiliului austriac de miniştri din 3 aprilie 1849 se consemnează propunerea făcută de prim-ministrul Felix von Schwarzenberg, de a se decora generalii ţarişti Lüders, Skariatin, Moller şi **E.** Prin biletul de mână din 30 aprilie, împăratul Franz Joseph aprobă propunerea lui Schwarzenberg şi acordă distincţii şi ordine generalilor Lüders, Moller, Skariatin şi **E.** În raportul ministrului c.c. de externe Schwarzenberg, din 13 mai 1849, se informează Consiliul austriac de miniştri despre decernarea de ordine trupelor ruse, care au luptat în Transilvania. În luna iunie, pe la Câmpulung Muscel şi Rucăr, cu 1.500 de soldaţi şi cu 6 tunuri, **E.** intră din nou în Transilvania prin pasul Bran. Fără a întâmpina vreo rezistenţă serioasă din partea trupelor revoluţionare maghiare, **E.** ajunge la Râşnov la 21 iunie, de unde, conform ordinului primit, ia calea spre Făgăraş. Misiunea sa este aceea de a bloca trecerea insurgenţilor pe aici. În iulie, ca general de brigadă, conduce avangarda rusă a corpului 5 de armată. În 12 iulie, avangardă rusă condusă de **E.** cucereşte oraşul Făgăraş. La jumătatea lui iulie, comandantul militar suprem al trupelor ţariste, generalul Lüders, îi ordonă lui **E.** să plece cu 1.000 de oameni şi 6 tunuri la pasul Turnu Roşu, pentru a alunga trupa maghiară conducă de Ihász. Acesta, însă, izbuteşte să scape în Muntenia, fiind primit de turci, escortat până la Râmnicu Vâlcea, dezarmat şi dus cu toată trupa sa, peste Dunăre, la Vidin. În septembrie 1849, **E.** se află încă în Transilvania, numele său fiind menţionat într-un „Ordre de bataille", conţinând dislocările corpurilor armatelor imperiale austriacă şi rusă în Ardeal. Corpul de infanterie al armatei ruse, sub comanda locotenent generalului Hasford, are ca generali de brigadă pe

colonelul Grekov şi general maiorii Reffett, E. şi Dick, însumând 16 batalioane, 6 escadroane şi 32 de tunuri, cu un total de 14.514 oameni şi 1.155 cai.

(Bariţ, 430, 431, 451, 452, 486, 470, 472, 473, 558, 568; Cosma, I/219, 230, 235, 245, 248, 267, II/80, 89, 147, 237.)

F

Fabini, Friedrich = medic oftalmolog din Mediaş (1822), medic practicant în scaunul Cincu Mare (1835–1843), apoi din nou la Mediaş (1843–1848), deputat de Mediaş în dieta ungară de la Pesta (2 iulie 1848), din care demisionează la 19 septembrie 1848.

N. la Mediaş, la 13 noiembrie 1788; m. la Giurgiu/România, la 2 iulie 1864. Termină studiile gimnaziale în oraşul său natal, Mediaş. Din 1811 studiază teologia la universitatea din Tübingen. Revine, ca dascăl, la gimnaziul din Mediaş, apoi este profesor privat la Livorno. Se întoarce la Tübingen, unde face studii de medicină. La 24 octombrie 1818 dobândeşte titlul de doctor în medicină. Cu această diplomă obţinută la o universitate din afara graniţelor imperiului habsburgic, nu poate practica medicina în monarhie ori în Transilvania. De aceea, la 1817 începe la universitatea din Viena studii medicale, susţinând disertaţia de doctor la această universitate în anul 1818. Studiile le continuă la Pesta, unde fratele său mai mare, Johann Fabini, născut la 1791, mort la 1847, este profesor universitar de oftalmologie, şi unde **F.** absolvă medicina în 1822. Lucrarea de oftalmologie scrisă în acest an este editată în două ediţii, la 1831 şi 1835, publicate la Leipzig şi Pesta. După 1822, **F.** este medic practicant de circumscripţie la Mediaş. Din august 1823 i se recunoaşte specializarea de medic oftalmolog în marele principat Transilvania, în continuare practicând această specialitate la Mediaş. În 1835–1843 lucrează ca medic în scaunul Cincu Mare, apoi revine la Mediaş, urmându-şi aici vocaţia şi profesiunea până la 1848. Tocmai în anul 1848 îi apar două cărţi cu călătorii, una prin Transilvania, alta prin Italia şi Spania. Este un om cultivat, luminat, cu prestigiu profesional. Înainte de 1848 nu este deputat dietal. La izbucnirea revoluţiei are 59 de ani. **F.** împărtăşeşte starea de spirit general dominantă în oraşul şi scaunul Mediaş, antiunionismul exprimat deschis şi de deputaţii medieşeni în dieta de la Cluj, Michael Brecht şi Karl Schwartz, în seara zilei 29 mai 1848, în cadrul adunării naţionale a reprezentanţilor scaunelor şi districtelor săseşti întruniţi la Cluj. A doua zi dimineaţa, în schimb, în şedinţa în plen a dietei, datorită tensiunii şi presiunii exercitate de partida maghiară prounionistă, şi cei doi deputaţi de Mediaş votează în favoarea uniunii. La Mediaş, atmosfera rămâne mai departe ferm antiunionistă. În vederea reprezentării oraşului şi scaunului în dieta ungară de la Pesta, deschisă la 2 iulie 1848, se organizează alegeri şi pe Târnava Mare. Ca deputaţi sunt desemnaţi medicul veteran **F.** şi mai tânărul Joseph Schnell. La 5 august 1848, **F.** îşi legitimează mandatul la Pesta. Participă la votările nominale din 8 şi 10 august – referitoare la legea învăţământului, din 21 august – cu privire la legea recrutării şi din 31 august – în legătură cu onorariul suplimentar de 2.000 de forinţi alocat

premierului ungar. Aidoma codeputaţilor saşi votează favorabil, cu excepţia proiectului privind suplimentarea onorariului primului ministru, proiect pe care îl respinge. Conform celor două votări nominale din 4 septembrie 1848, **F.** aprobă împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri guvernamentale depline, dar şi retragerea delegaţiei maghiare a celor 100 la Viena. Camera reprezentanţilor de la Pesta respinge revendicările deputaţilor saşi, autonomia, păstrarea privilegiilor de limbă şi biserică. În opinia lui Kossuth, drepturile municipale şi libertăţile individuale sunt îndeajuns asigurate prin şi în cadrul uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Deputaţii saşi simţindu-se ameninţaţi, reacţionează fãţiş la prevederea ca guvernul ungar să îi aleagă pe viitorii reprezentanţi ai saşilor. La 19 septembrie 1848, şase deputaţi saşi, între care şi cei doi din Mediaş: Michael Brandsch, Joseph Rosenfeld, Eugen von Friedenfels, Heinrich Schmidt, Joseph Schnell şi **F.**, demisionează din dieta ungară, ca formă de protest deschis. În scrisoarea colectivă, redactată în comun de Schnell şi **F.** şi trimisă comitenţilor lor de acasă, cei doi deputaţi din Mediaş arată: „În momentul de faţă, starea corpului legislativ şi modul său de acţiune sunt dirijate de asemenea manieră, încât, datorită crezului nostru politic, noi am ales opiniile şi cerinţele iubitoare de dreptate şi nu mai suntem în stare să păşim, ca deputaţi, mai departe pe făgaşul de până acum; de aceea, asumându-ne răspunderea, datoria noastră este retragerea personală şi, în consecinţă, ne simţim animaţi de dorinţa de a părăsi menirea noastră de deputaţi". Indignat, Kossuth îi somează pe deputaţii rămaşi să încerce să-i împiedice pe cei şase protestatari să părăsească Camera reprezentanţilor, până ce în locul lor nu vor sosi la Pesta alţi deputaţi înlocuitori, iar în caz contrar dieta îi va declara trădători. În acest moment dificil, **F.** se comportă disciplinat şi prudent. La 21 septembrie 1848, simţindu-se slăbit, în ciuda medicamentelor luate, cere să i se permită să se întoarcă acasă, din pricina unor probleme de sănătate, economice, familiale, casnice. Camera reprezentanţilor, confruntată cu plecarea deputaţilor, refuză să îi acorde permisiunea, cerându-i să rămână până ce în locul său va fi desemnat alt delegat de Mediaş. În aceste condiţii, **F.** „evadează", întorcându-se acasă împreună cu Joseph Schnell, care îşi înapoiase mandatul. La 26 septembrie 1848, la Sibiu, se desfăşoară o mare adunare populară săsească, care cere deputaţilor saşi rămaşi la Pesta să revină în bloc acasă, boicotând dieta ungară. Ulterior, la finele lui decembrie 1848, se pare că Schnell revine, în pofida demisiei, la Pesta, deoarece ia parte la votările din 27 şi 29 ale lunii. **F.** nu se mai întoarce la Pesta, consecvent atitudinii sale anterioare. Un an mai târziu, tribunalul de război, întrunit tot la Pesta, sub preşedinţia judecătorului militar Euthym Nedelkovich, îl judecă pe Joseph Schnell. În sentinţă se specifică faptul că, dintre cei doi deputaţi de Mediaş: **F.** şi Schnell, „primul încă înainte de 8 octombrie, al doilea însă abia la finele lui decembrie 1848 şi-a încheiat funcţia de deputat". Totuşi, acţiunea juridică împotriva lui Schnell este sistată la 4 decembrie 1849. **F.** revine la profesiunea de medic. Câţiva ani mai târziu primeşe post lângă oraşul Giurgiu, unde este farmacist şi el, şi soţia sa, născută Binder. Fiica lor moare la Mediaş, la vârsta de 76 de ani.

(Teutsch, *Die Sachsen...*, 187; *Az 1848–1849. évi,* 245–246, voce semnată de Eilhart Anton Dörner.)

Fabini, Johann = preot evanghelic.

N. la Mediaş, la 10 august 1825; m. la Bratei, la 22 ianuarie 1898. Din 1845 studiază teologia la Halle/Saale, Berlin şi Tübingen. În 1849 devine profesor la gimnaziul din Mediaş. În anul 1866 este chemat preot la Băgaciu. Din 1880 este preot la Bratei. Între anii 1872–1877 şi 1886–1889 este ales protopop (Dechant). În 1863 publică o lucrare importantă despre viticultura în Transilvania, activând în secţia de viticultură a Asociaţiei transilvane pentru agricultură (Siebenbürgisch-sächischer Landwirtschaftsverein).

(*Sb. Sachsen Lexikon*, 120.)

Fabini, Johann Gottlieb = oftalmolog.

N. la Mediaş, la 5 iulie 1791; m. la Budapesta, la 30 noiembrie 1847. În anii 1799–1808 urmează gimnaziul la Mediaş. În 1808–1809 studiază medicina la Cluj, apoi în anii 1810–1815 continuă studiile de medicină la Viena. La 15 mai 1816 îşi ia doctoratul în medicină, iar la 12 iulie 1816 docentura în oftalmologie. Din 1815 activează ca medic secundar la spitalul general din Viena şi la clinica de oftalmologie din capitala imperiului. Din iulie 1817 este profesor de oftalmologie la Budapesta. În anul 1840 este înnobilat. La 1846 este numit consilier regesc. Deţine de mai multe ori funcţia de decan al Facultăţii de Medicină din Budapesta. În anii 1845–1847 funcţionează ca rector al universităţii din Budapesta. Este considerat părintele oftalmologiei maghiare.

Opera ştiinţifică: „Disertatio inauguralis de Amaurosi", Viena, 1814; „Doctrina de morbis ocularorum", Budapesta, 1823, cu traducere în limba maghiară la 1837.

(*Sb. Sachsen Lexikon*, 120.)

Fabini, Joseph Samuel = decant (protopop) general al bisericii evanghelice din Transilvania (după 1851), preot evanghelic la Richiş (1845–1852), delegat de Mediaş la confluxul extraordinar al Universităţii Naţionale Săseşti, de la Sibiu (26 iunie – 2 iulie 1848), preot orăşenesc la Mediaş (din 1852).

N. la 28 iulie 1794, la Haşag; m. la 18 februarie 1877, la Mediaş. Tatăl său, preot evanghelic în Haşag în scaunul Mediaş, îi oferă lui **F.** şi celor doi fraţi mai mari ai săi, Friedrich şi Gottlieb, primele cunoştinţe de citit şi latină. La vârsta de 8 ani, tatăl îl înscrie în clasa cvartală a gimnaziului inferior din Mediaş. Unul dintre fraţi locuieşte la bunicul din partea mamei, Johann Schmidt, preot orăşenesc în Mediaş, iar **F.** şi celălalt frate stau în gazdă la văduva Lauterbach. După moartea timpurie a tatălui său, în 1802, mama se mută la Mediaş, pentru a-şi îngriji cei 5 copii. În 1804 mama se recăsătoreşte meşteşugarul văduv Samuel Gräser, el însuşi tată a cinci copii dintr-o căsătorie anterioară. În 1834 mama face un atac de apoplexie, rămânând paralizată, şi moare în 1839. De la vârstă tânără, **F.** predă meditaţii pentru a-şi cumpăra haine. În vara anului 1813 absolvă cu succes aşa-numitul examen consistorial, de maturitate. După încheierea gimnaziului evanghelic din Mediaş, ca să-şi strângă bani pentru studiile universitare, **F.** acceptă postul de profesor privat al fiului lui Daniel von Zay, consilier la Tabla regească din Târgu-Mureş. Timp de 15 luni, din noiembrie 1814 până în iulie 1815, reuşeşte să-l înveţe

pe băiatul de 9–10 ani socotitul, geografia şi, mai ales, să citească, să scrie şi să vorbească bine nemţeşte. Pentru această realizare, părinţii Zay îi măresc recompensa de la 200 la 300 florini valoare vieneză. La Târgu-Mureş, **F.** deprinde limba maghiară. Tot aici izbuteşte să cerceteze sumar biblioteca Teleki şi face cunoştinţă cu Joseph Trausch, cu care va menţine întreaga viaţă o legătură de prietenie. În august 1815 pleacă din Târgu-Mureş, petrece câteva săptămâni la Mediaş, iar în septembrie acelaşi an purcede să studieze la Tübingen. Studiile universitare teologice le efectuează în anii 1815, 1816 şi 1818. În 1816–1818 însă este nevoit să îşi întrerupă studiul şi să accepte un post de profesor privat la Livorno, în casa marelui comerciant Louis Senn. În această casă se vorbeşte franţuzeşte, iar **F.** predă celor trei copii Senn germana, latina, geografia, istoria şi istoria naturală. Reuşind să câştige bani, revine cu forţe proaspete şi îşi poate continua studiul la universitatea din Tübingen, în anii 1818–1819. La întoarcerea acasă, la 14 septembrie 1819 devine candidat de profesor (Lehramtskandidat) la gimnaziul din Mediaş, în 1821 lector II, iar la 25 iunie 1823 conrector. La 9 decembrie 1821 se căsătoreşte cu Josephine, fiica notarului suprem Michael Friedrich Schuster şi a Anettei Chevalier. De soţia sa îl va lega o jumătate de secol de căsnicie fericită şi şapte copii, din care 5 băieţi şi 2 fete. În 1823 se naşte fiul cel mare, Joseph. Pentru a-şi întreţine numeroasa familie, salariul de dascăl fiind foarte mic, devine predicator orăşenesc la Mediaş. La 13 februarie 1830 este chemat preot la Valchid. În 1840 **F.** împreună cu doi senatori medieşeni convoacă pe oamenii de ştiinţă interesaţi la o întrunire la Mediaş, al cărei rezultat este înfiinţarea Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für Siebenbürgische Landeskunde). Se numără, deci, printre întemeietorii asociaţiei, făcând parte din comitetul coordonator al acesteia. Desfăşoară o activitate publicistică intensă în gazetele braşovene *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, *Satellit* şi în gazeta sibiană *Transsilvania*. În anul 1844 este ales *syndicus* general (Generalsyndikus), iar la 18 februarie 1845 este ales preot la Richiş. În timpul revoluţiei paşoptiste, participă, ca delegat al scaunului Mediaş, la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti, desfăşurat la Sibiu între 26 iunie – 2 iulie 1848. În 1852, prin alegerea din 3 august, devine preot orăşenesc la Mediaş, calitate în care rămâne până la finele vieţii. Tot în 1852 este ales decan general (Generaldechant) al bisericii evanghelice săseşti de confesiune augsburgică. **F.** are o contribuţie majoră la crearea fundaţiei evanghelice Gustav Adolph în Transilvania. Propunerea de întemeiere este făcută cu prilejul întrunirii sinodului bisericii evanghelice săseşti, la 1859, dar forurile oficiale sistează răspândirea chemării. Ca urmare a convocării trimise de **F.** în 1860 celor 10 filiale ale fundaţiei, şi după sesiunea de deschidere a primei adunări bisericeşti evanghelice, din aprilie 1861, în august 1861 se constituie societatea centrală a fundaţiei Gustav Adolph pe Ardeal. **F.** este ales preşedinte al acesteia. În cuvântarea ocazionată de instalarea noului episcop sas la 1867, Georg Daniel Teutsch, **F.** insistă pentru depunerea jurământului de către înaltul prelat în baza vechii formule, „în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh". (Vechea formulă viza invocarea Sfintei Treimi, care – odată cu acceptarea Reformei – a fost lepădată.) **F.** militează împotriva raţionalizării excesive a credinţei şi susţine necesitatea credinţei vii, pioase. Îndeamnă şi la implicarea bisericii în acte caritabile, în folosul săracilor. La 9 decembrie 1871 sărbătoreşte nunta de aur. În 1874, la împlinirea

vârstei de 80 de ani iese la pensie şi se retrage din funcţia ecleziastică, din motive de bătrâneţe. Moare la 1877, la o vârstă înaintată. Viaţa sa, împreună cu biografiile fiilor săi Theodor şi Ludwig, este înfăţişată de nepotul Ludwig von Fabini, în cartea „Drei Fabini", Sibiu, 1930.

Opera: „Die Sachsen Zukunft. Elegie zur 700jährigen Feier des Einwanderungs-Jubiläums", Braşov, 1843; „Aufruf an die Glaubensgenossenschaft der evangelischen Landeskirche Siebenbürgens zum Anschlusse an den evangelischen Verein der Gustav-Adolf-Stiftung", 1861.

(Friedenfels, II/54, 174, 442–443; Fabini, 13–37; *Sb. Sachsen Lexikon*, 120–121; *Documente...*, VII/686, 693.)

Fabini, Ludwig = ofiţer, şef de stat major la Praga (1875–1889), comandant al corpului 8 de armată şi general suprem la Praga (1899–1904).

N. la Valchid, la 26 august 1830; m. la Igls bei Innsbruck, la 9 septembrie 1906. Studiază la gimnaziile din Mediaş şi Sighişoara. Este fiul lui Joseph Fabini, născut în 1794, la Haşag, mort în 1877, la Mediaş, preot evanghelic la Richiş (1845–1852), preot orăşenesc la Mediaş (din 1852) şi decant [protopop] general evanghelic (după 1851). Mama, Josephine, născută Chevalier, provine dintr-o familie de ofiţeri c.c., linie moştenită de **F.**, în cariera pe care o va îmbrăţişa. Fratele său mai mare, Theodor Fabini, născut în 1827, la Mediaş, absolvent de ştiinţe juridice, se înscrie voluntar în batalionul săsesc al vânătorilor de câmp şi moare, la numai 21 de ani, la 10 februarie 1849 la Orăştie, de pe urma rănii din lupta de la Simeria. **F.** se naşte la Valchid, unde tatăl său este preot, într-o familie cu mulţi copii: 6 băieţi şi 3 fete. La opt ani este înscris la gimnaziul inferior din Mediaş. La vârsta de 14 ani tatăl său îl mută la gimnaziul din Sighişoara, având-u-i ca profesori pe Carl Gooß, pe viitorul episcop Georg Daniel Teutsch, Friedrich G. Marienburg şi pe rectorul Michael Adolph Schuster. La Sighişoara locuieşte în chirie la un prieten de facultate al tatălui său, Johann Mild, împreună cu alţi doi băieţi de vârsta sa, plătind lunar suma de 10 guldeni valoare vieneză şi un sfert de măsură de grâu. La gimnaziu **F.** se numără printre elevii mai răsăriţi, evidenţiindu-se la gimnastică şi muzică. Revoluţia de la 1848 îl surprinde la vârsta de 18 ani, în ultima clasă, a VIII-a, de gimnaziu. În toamna lui 1848, la 5 noiembrie, aflat la Sighişoara, aidoma fratelui său Theodor, şi **F.** se înscrie voluntar în batalionul săsesc de vânători, în compania a 6-a. În ziua mai sus-menţionată, preotul orăşenesc din Sighişoara, Michael Schuller, unchiul lui **F.**, adună tineretul săsesc şi, după o cuvântare înfocată, începe înscrierile în rândurile batalionului. Pe loc se înrolează 27 de sighişoreni, între care şi **F.**, alături de colegii săi Sternheim şi Wenrich. **F.** este repartizat urmând companiei a 6-a, ca şi comandant de patrulă (Patrouillenführer). Compania lui **F.** luptă la 29 ianuarie 1849 la Dumbrăveni, la 2 februarie la Teufelsdorf [?] şi la 8 februarie la Bratei. La moartea fratelui său Theodor, în 10 februarie 1849, **F.** se află la casa părintească de la Valchid, rănit la picior. În vara anului 1849, **F.** îşi continuă studiile gimnaziale la Sighişoara, dar este primul dintre elevi care absolvă clasa a VIII-a fără examenul de maturitate, din cauza condiţiilor de război. Cu un paşaport eliberat de comandantul militar al oraşului Sighişoara, la data de 11 august 1849, **F.** pleacă la compania sa, aflată la

Odorheiul Secuiesc, unde este numit vânător major titular manipulant, cu rangul unui subofiţer contabil (manipulierender Titular-Oberjäger/Rechnungs-Unteroffizier). Batalionul săsesc de vânători se deplasează la Sighişoara, la Târgu-Mureş, Cluj, Hunedoara, intrând la 7 octombrie 1849 în cetatea de la Alba Iulia, iar la finele anului din nou la Târgu-Mureş. De acum înainte, **F.** nu mai părăseşte armata, unde îşi află menirea, urmând cariera de ofiţeri. Începând cu anul 1850, batalionul săsesc de vânători este rebotezat, devenind batalionul c.c. de vânători de câmp nr. 23 şi, sub comanda comandantului de batalion maiorul Gößmann, este trimis în diferite zone ale monarhiei: Moravia, Slovacia, Transilvania, Galiţia. **F.** participă la aceste marşuri şi dislocări, până în octombrie 1850, când, odată cu numirea sa ca locotenent, este mutat la batalionul de vânători de câmp nr. 5, care staţionează la Chemnitz în Ungaria superioară. Văzând opţiunea fiului său, tatăl îi scrie prima oară, la finele lui 1850, cerându-i să urmeze şcoala de ofiţeri, pentru a se dedica meseriei de militar. **F.** îi răspunde tatălui că adevărata şcoală pregătitoare este una singură: Academia militară de la Wiener Neustadt, promiţându-i că se va înscrie de îndată ce se va simţi pregătit pentru aceasta. Abia la 36 de ani, după campania din 1866, ca şi căpitan şi comandant de divizie, **F.** va face acest pas, urmând şcoala de război în anii 1868–1870. La finele lui 1851, la batalionul său, **F.** este ofiţer econom (Oekonomie-Offizier) la un spital mare din Raab. Un an mai târziu batalionul se află la Cracovia, ca adjutant de batalion. Participă la războiul din Sardinia, în campania din iunie – iulie 1859. După război, în vara lui 1859, **F.** are un concediu, în care merge acasă. Din decembrie 1859 se îndreaptă spre Galiţia, la unitatea sa, care este apoi dislocată în apropiere de Budapesta. În 1860 i se încredinţează lui **F.** conducerea supremă a pregătirii recruţilor din batalionul său, aflat în Ungaria, iar în 1863 la Belluno lângă Veneţia. În 1861 este promovat căpitan şi, pentru că în batalionul său nu este post liber la acest grad, după 10 ani la batalionul nr. 5, **F.** este transferat la batalionul de vânători de câmp nr. 28, aflat atunci la Gemona. În mai 1862 este trimis la compania de depozit a batalionului de la Făgăraş. În aprilie 1866, batalionul de vânători de câmp nr. 28 este dislocat la Verona. De aici este convocat la izbucnirea războiului împotriva Prusiei. **F.** participă la campania din Boemia, distingându-se în luptele de la Trautenau, din 27–28 iunie 1866, şi Königgrätz, 3 iulie 1866. Pentru vitejia sa la Trautenau, căpitanului **F.** i se acordă Ordinul coroanei de fier clasa a III-a, fiind nominalizat laudativ pentru acţiunile sale la Königgrätz. În anii 1866–1867 **F.** şi batalionul său staţionează la garnizoana din Semlin, în 1868 fiind dislocaţi la Sibiu. Din octombrie 1868, după absolvirea examenului de admitere, **F.** urmează şcoala de război de la Wiener Neustadt, până în vara anului 1870. În acest ultim an revine la batalionul său de la Sibiu, iar din ianuarie 1872 **F.** este numit şef mai întâi provizoriu, apoi definitiv al statului major al comandamentului diviziei 35 de la Cluj. Din această funcţie, datorită situaţiei tensionate în Balcani şi a războiului ruso-turc, în vara lui 1874 **F.** este însărcinat să efectueze regularizarea graniţei austriaco-române, adică stabilirea şi recunoaşterea graniţei de est a Transilvaniei. În 1875 i se atribuie misiunea stabilirii graniţei transilvane de sud şi a Banatului. După 14 ani în rangul de căpitan, în toamna lui 1875 este avansat la gradul de maior, în cadrul comandamentului militar suprem de la Praga. Aici ocupă funcţia ofiţerului II de stat major, fiind locţiitorul şefului statului major, pe atunci colonelul

R. von Zach. În februarie 1877 moare tatăl său, la vârsta de 83 de ani. În 1878, la ocuparea Bosniei şi Herţegovinei de către Austria, **F.** este mobilizat şi el, la începutul lui iulie. La 19 august 1878, după cucerirea oraşului Sarajevo, comandantul suprem al trupelor c.c. în Bosnia-Herţegovina, generalul de artilerie Philippovics îl numeşte pe **F.** cel mai apropiat ajutor al său. **F.** conduce, ca general şef de stat major, operaţiunile militare. În acelaşi an, **F.** este avansat din gradul de colonel, deşi ocupase gradul de locotenent colonel abia timp de un an. În toamna anului 1879 este numit şef al statului major la comandamentul militar suprem de la Praga. Pe acest post va activa timp de 7 ani şi jumătate. În 1884–1885 face parte din comisia internaţională de regularizare a graniţei, ale cărei lucrări se încheie în 1887. În 1887 **F.** este avansat general maior, fiind comandant de brigadă de infanterie. La moartea generalul baron Joseph von Philippovics, în 1889, funcţia de comandant de armată trece asupra generalului de cavalerie prinţul Alfred von Windischgrätz. **F.** rămâne, în continuare, la conducerea statului major general, fiind, în calitate de comandant la brigadei de infanterie nr. 21, *ad latus* al lui Windischgrätz. Astfel, în 1890, **F.** părăseşte Praga, unde locuise din 1875. În 1891 este avansat feldmareşal-locotenent şi comandant al diviziei de trupe nr. 11 de la Lvov. După scurgerea unui an în gradul de feldmareşal-locotenent, **F.** cere să i se aprobe ieşirea la pensie, dar aceasta nu i se acordă. În anii următori, 1894–1897, **F.** funcţionează ca preşedinte al comisiei de examinare a ofieţerilor aspiranţi de stat major, ca inspector al şcolilor ofiţereşti de corp şi al şcolii militare de puşcaşi. După o şedere la Caşovia, ca şi comandant de corp, în aprilie 1899 **F.** este numit general comandant suprem al corpului de armată de la Praga. El este primul comandant general nearistocrat din capitala Boemiei. În anul 1900, **F.** îşi serbează împlinirea vârstei de 70 de ani. Datorită vârstei, un an mai târziu, la de 71 de ani refuză funcţia propusă de ministru de război al Reichului. După un serviciu militar de 56 de ani, cu participarea la campaniile din 1848/1849, 1859, 1866, 1878, în anul 1904 iese la pensie, bucurându-se de o bine-meritată linişte timp de încă doi ani. Moare la 9 septembrie 1906, în timpul sejurului estival la Igls bei Innbruck. Rămăşiţele sale pământeşti sunt aduse, cu onoruri militare, la Mediaş. Ludwig von Fabini, nepotul lui **F.**, scrie o carte memorialistică, conţinând biografiile lui **F.**, a fratelui său Theodor şi a tatălui lor Joseph Fabini.

(Fabini, 105–282; *Sb. Sachsen Lexikon*, 120.)

Fabini, Theodor = absolvent de ştiinţe juridice, autor al manifestului antiunionismului săsesc, întemeietor al Uniunii tineretului săsesc, voluntar în batalionul săsesc al vânătorilor de câmp, rănit în lupta de la Simeria în 9 februarie 1849, moare în urma rănii o zi mai târziu la Orăştie.

N. la 9 noiembrie 1827, la Mediaş; m. la 10 februarie 1849, la Orăştie. Este al treilea fiu al preotului orăşenesc din Mediaş, Joseph Fabini, principalul întemeietor al filialei transilvane a fundaţiei evanghelice Gustav Adolph, la 1848 deputat în dieta ungară de la Pesta. Când **F.** are doar trei ani, tatăl său este chemat preot la Valchid, astfel că băiatul se mută la ţară, împreună cu familia. Tatăl său îi asigură educaţia până la vârsta de 8 ani, apoi îl înscrie la clasele primare din Sighişoara, cazându-l pe **F.** la unchiul său, Michael Schuller, preot orăşenesc în timpul acela.

Urmează şcoala la Sighişoara între 1835–1845, când absolvă cursul filosofic, dându-şi examenul de maturitate la 4–5 august 1845. Preocupările sale preferate sunt exerciţiile de educaţie fizică, istoria şi literatura, dar şi muzica, el cântând la pian şi cu vocea (bas). **F.** revine, pentru scurt timp, la casa părintească, aflată acum la Richiş, unde este preot tatăl său. În toamna lui 1845 se înscrie ca student la Academia de drept din Sibiu. **F.** este ales membru în asociaţia sibiană de gimnastică (Hermannstädter Turnverein), gimnastica fiind la vremea aceea foarte modernă la Sibiu. În 1846, înainte de Paşti, **F.** participă, împreună cu alţi colegi studenţi, la adunarea Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde), desfăşurată la Sebeş. De acolo călătoreşte la Cluj, pe care-l vizitează. În toamna aceluiaşi an întreprinde pe jos o drumeţie la Rupea. În 1847 se arată nemulţumit de facultate, nu din pricina dificultăţii materiei, ci din modul în care se prezintă studiul, prea didactic, prea şcolăresc. În noiembrie 1847 începe cursul de practică juridică la Tabla regească de la Târgu-Mureş. Aici îl surprinde izbucnirea revoluţiei în primăvara anului 1848. **F.** se întoarce de la Târgu-Mureş la Richiş, apoi se înscrie în garda naţională săsească din Sibiu. Antiunionist convins, **F.** dă glas crezului său în articolul „Keine Union!" (Nu uniunii!), publicat în gazeta braşoveană *Satellit*, nr. 37, 8 mai 1848, p. 186–187. Acest articol constituie manifestul antiunionismului săsesc. **F.** scrie: „Ştiţi ce înseamnă aceste 5 litere Union (uniune)? Înseamnă, nici mai mult, nici mai puţin, că bazându-se pe ele, poporul săsesc se lasă în voia milei sau a neîndurării ungurilor (das Sachsenvolk ergibt sich vermöge derselben auf Gnade und Ungnade an die Ungarn), şi anume, fără o singură lovitură de sabie; că aşteaptă ca mărinimia ungurească să-i dea tot ce a deţinut de-a lungul secolelor, tot ceea ce deţine azi de fapt şi de drept, tot ceea ce va deţine pe bună dreptate pe vecie, ce nu-i poate lua cu forţa nici un ungur şi nici un valah, dacă noi înşine nu ridicăm mâna pentru a ne sinucide... Cine a urmărit cursul evenimentelor din Ungaria, a ghicit încotro se îndreaptă strădaniile şi cucerilrile furtunoşilor: guvern propriu, dorinţa deosebită de a avea un minister propriu de finanţe şi de război, eliminarea militarilor ne-maghiari" ş.a.m.d. În mai 1848, **F.** se alătură delegaţiei trimise de Universitatea naţională săsească la Frankfurt. În timpul revoltei din mai de la Viena, **F.** se află la faţa locului. De la Viena se deplasează, împreună cu delegaţii Universităţii, la Breslau, Berlin (2–5 iunie), Leipzig, Halle, Eisenach (12 iunie) şi, în fine, la Frankfurt, unde conducătorul delegaţiei săseşti, rectorul din Orăştie Friedrich Geltch, înaintează adunării naţionale germane o scrisoare, adresată „de poporul saşilor transilvăneni marelui său popor matcă german" (das Volk der Siebenbürger Sachsen an sein großes deutsches Muttervolk). Adresa e semnată de 11 cercuri săseşti. În alte articol publicate în acelaşi *Satellit* şi în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* **F.** este convins de necesitatea organizării tineretului şi aduce îndemnul creării unei asociaţii a tinerimii săseşti, după modelul german. El propune concret convocarea unei adunări a tineretului la Mediaş. Adunarea se ţine efectiv la 13–15 august 1848, cu participarea a 200 de oaspeţi. În data de 13 august la orele 11 dimineaţa, adunarea se întruneşte în piaţa din Mediaş, de unde, după ce se cântă „Patria germană" (Deutsches Vaterland) al lui Arndt, mulţimea se îndreaptă spre biserica evanghelică. Aici este aclamat **F.**, ca şi creator al Uniunii tineretului transilvano-săsesc (Siebenbürgisch-sächsischer Jugendbund), care se constituie acum, cu scopul

„revigorării şi întăririi dezvoltării germane, tradiționale, conforme timpului a poporului nostru, prin formarea unui tineret activ şi hotărât" (Belebung und Kräftigung einer zeitgemäßen, deutschen, volksthümlichen Entwicklung unseres Volkes durch Heranbildung einer that- und willenskräftigen Jugend). Preşedinte al uniunii este ales Stephan Ludwig Roth, secretar **F.** În după-masa zilei de 14 august se organizează o excursie la Bazna. În dimineața zilei de 15 august, pe terenul de gimnastică fondat de Johann Fabini, fratele lui **F.**, se practică exerciții fizice, care sunt urmate de un bal dansant până în zorii zilei următoare. În ziua de 16 august participanții se întorc, entuziaşti, la casele lor. Protocolul adunării, defectuos notat, este ulterior rescris de **F.** din memorie şi publicat de editorul braşovean Johann Gött. Cursul evenimentelor duce la precipitarea inițiativelor săseşti. Astfel, la 30 octombrie 1848 se publică la Braşov chemarea adresată saşilor de a se înscrie în batalionul de vânători voluntari pe cale a se constitui. Condițiile înrolării sunt următoarele: serviciu militar de 3 ani, soldă dublă pe timp de război, numirea unei părți a corpului ofițeresc de către Universitatea națională săsească. În după-masa aceleiaşi zile, 95 de tineri se înrolează aici. Numai la Braşov, pe 7 noiembrie 1848 sunt deja înscrişi 360 de tineri, în loc de 334, care pornesc în marş spre Sibiu. De pe întreg Pământul Săsesc voluntarii aparțin celor mai bune familii săseşti, sunt tineri funcționari, învățători, elevi din ultima clasă de gimnaziu. Comitele națiunii săseşti, Franz Salmen, adresează la 14 noiembrie 1848, din Sibiu, chemarea la donații de 50.000 florini m.c. pentru dotarea batalionului. Chemarea sa are un asemenea ecou, încât la 19 noiembrie numai Braşovul singur pune la dispoziție 25.000 de florini m.c. Aflat la Târgu-Mureş, **F.** înaintează în scris Magistratului din Mediaş cererea sa de înrolare. Fratele său mai tânăr, Ludwig Fabini, se înrolează la Sighişoara. Cei doi frați se întâlnesc la Mediaş şi, de acolo, purced la Sibiu. **F.** este repartizat companiei a 5-a, Ludwig Fabini companiei a 6-a a batalionului. **F.** este înscris cu gradul de subvânător (Unterjäger), sub comanda căpitanului Klokotschan [Clococean], însă se distinge curând, fiind avansat vânător major (Ober jäger). Efectivul complet al batalionului numărăr 1253 tineri. Compania lui **F.** primeşte ordin de marş spre Orăştie. În luna ianuarie 1849 vânătorii saşi sunt în rezervă. **F.** şi compania sa asistă, ca atare, la bătălia de la Sibiu, din 21 ianuarie. Apoi este trimisă ca avanpost la Şura Mare. Botezul focului îl cunoaşte în atacul din 4 februarie 1849, de la Ocna Sibiului. Vânătorii saşi din compania a 5-a formează flancul drept al armatei imperiale. În această confruntare, vitejia lui **F.** salvează viața căpitanului Klokotschan. Duşmanul, pus pe fugă, lasă în urmă 13 tunuri. În urmărirea lui Bem, compania lui **F.** mărşăluieşte prin Târgu-Mureş, pe la Jibou, spre Orăştie. Pe drumul de la Orăştie la Deva, lângă satul de atunci al Simeriei, se află un pod pe Strei, înainte de vărsarea râului în Mureş. Trupele maghiare, trecând podul, îl dezmebrează, astfel că singurul mod de a trece râul sunt câteva grinzi peste apă. La 9 februarie 1849, „cocoşii" (die Hähne) – cum sunt numiți de către unguri vânătorii saşi de câmp din pricina buchetului de pene – formează coloanele de atac. **F.** este primul care trece podețul, cu pieptul deschis, fără să se ferească, îmbărbătându-şi tovarăşii. Din tufişul de pe mal, un glonț duşman îl loveşte în abdomen, găurindu-i şira spinării. **F.** reuşeşte să treacă apa înapoi, dar încă pe podeț se prăbuşeşte. Duşmanul îi obligă pe vânători să bată în retragere, bătălia este pierdută. Pe câmpul de luptă, comandantul militar suprem Puchner îl numeşte pe **F.** căpitan, la cererea

lui Klokotschan. **F.** este transportat la Orăştie într-un car cu boi. Starea sa este critică, setea nesfârşită este un semn că rana a produs complicaţii, chiar dacă medicul extrage glonţul din corp. În dimineaţa de 10 februarie **F.** îşi dă sufletul. Înmormântat iniţial în cavoul familiei Stengel din Orăştie, ulterior mormântul său este săpat separat alături. Tatăl său lasă să graveze pe piatra tombală următoarea inscripţie: „Theodor Fabini, născut la Mediaş, la 9 noiembrie 1827, după încheierea studiilor juridice voluntar în batalionul săsesc de vânători de câmp, ca vânător major rănit la asediul podului de la Simeria în 9 februarie 1849, mort la Orăştie în dimineaţa următoare, la vârsta de 21 ani 3 luni, o victimă a entuziasmului său pentru popor, principe şi patrie." („Theodor Fabini, geb. zu Medwisch, d. 9. November 1827, nach beendigtem Rechtsstudium Freiwilliger im sächsischen Feld-Jägerbataillon, tödtlich verwundet als Oberjäger in Stürmung der Brücke bei Piski den 9. Februar 1849, gest. in Broos am folgenden Morgen im Alter von 21 Jahren 3 M., ein Opfer seiner Begeisterung für Volk, Fürst und Vaterland".) Ludwig von Fabini, vărul lui **F.**, scrie o carte memorialistică, conţinând biografiile lui **F.**, a fratelui său mai mic Ludwig şi a tatălui lor Joseph Fabini. Mai aproape de zilele noastre, poetul Viktor Kästner dedică o poezie, scrisă în săseşte, „Morţii lui Fabini" (Fabini's Did).

Articole: „Keine Union!", în: *Satellit,* nr. 37, 8 mai 1848, Braşov, p. 186–187; „Unsere Jugend" în: *Satellit,* nr. 53/1848; „An das sächsische Jungthum", în: *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* nr. 29/1848, Braşov.

(*Satellit*, nr. 37, 8 mai 1848, p. 186–187, nr. 53; Fabini, 55–104; *Sb. Sachsen Lexikon*, 121 şi Jugendbewegung; *Dicţionarul personalităţilor.*)

Fabritius, Carl = profesor la gimnaziul din Sighişoara (din 1855), predicator orăşenesc la Sighişoara (din 1865) şi preot la Apold (din 1868), politician, cel mai însemnat purtător de cuvânt al „Saşilor tineri" (1867–1878).

N. la Sighişoara, la 28 octombrie (*Sb. Sachsen Lexikon,* 121) sau 6 noiembrie (*Trausch,* I/290) 1826; m. la Pesta, la 2 februarie 1881. Urmează şcoala la Sighişoara, apoi studiază teologia, filologia clasică, şi istoria la Leipzig în 1847 şi Viena. În timpul revoluţiei paşoptiste, desfăşoară o bogată activitate publicistică şi întreprinde călătorii în Germania, încercând să câştige opinia publică germană pentru cauza saşilor şi descriind în reportaje şi rapoarte publicate atmosfera revoluţionară cu care ia contact. Astfel, la 7 iunie 1848 descrie din Leipzig, într-un articol apărut în *Siebenbürgischer Volksfreund* din Braşov, nr. 37 din 23 iunie 1848, primirea entuziastă a cuvântării ţinute de rectorul gimnaziului din Orăştie, Johann Friedrich Geltch, în faţa adunării asociaţiei de gimnastică şi a Asociaţiei patriotice germane (deutscher Vaterlandsverein). Respectivele asociaţii trimit adrese de încurajare şi susţinere naţiunii săseşti. Un alt raport al lui **F.** arată că doi deputaţi saşi, dintre care unul este Geltch, participă la Halle la o adunare studenţească, iar de acolo se deplasează la Jena, unde Geltch dă citire, în adunările studenţilor şi ale asociaţiei gimnaştilor, unei adrese a studenţilor transilvano-saşi, unde se dă glas hotărârii acestora „de a rămâne germani, şi sub asaltul naţionalităţilor străine". În data de 10 iunie 1848, la Halle, studenţii germani îi înmânează lui Geltch un patetic mesaj de salut, adresat „iubiţilor fraţi germani din Transilvania", în care se arată solidaritatea germanilor cu conaţionalii lor de pretutindeni. Adrese asemănătoare

de coeziune trimit şi asociaţia gimnaştilor din Frankfurt, la 16 iunie, şi comunitatea gimnaştilor din Berlin. După revoluţie, la 1855, **F.** este profesor la gimnaziul din Sighişoara. Din 1865 devine predicator orăşenesc (Stadtpredigter) la Sighişoara. După luna februarie a anului 1868 **F.** este ales preot la Apold. În anii 1867–1878 e deputat sas în dieta de la Pesta, fiind cel mai însemnat purtător de cuvânt al „Saşilor tineri" (Jungsachsen). Duşmănit datorită atitudinii sale politice, în baza diferendelor personale cu episcopul Georg Daniel Teutsch, **F.** trebuie să renunţe la preoţie în 1879. Ulterior, până la moarte, se dedică studiilor de istorie, la Pesta.

(Trausch, I/290–292; *Sb. Sachsen Lexikon,* 121; Göllner, *Die Sb. Sachsen im Revolutionsjahre 1848,* 14.)

Fabritius, Joseph = medic oftalmolog şi medic juridic la Braşov (din 1847), directorul spitalului de oftalmologie din Braşov (1872–1895).

N. la Sighişoara, la 18 noiembrie 1818; m. la Braşov, la 25 februarie 1901. Face gimnaziul la Sighişoara, până în 1837. Din 1839 studiază medicina la Viena. La 1 iulie 1845 devine doctor în medicina oftalmologică la Viena. La 9 noiembrie 1846 obţine titlul de magister în obstetrică (Magister der Geburtshilfe). La 14 februarie 1847 îşi ia doctoratul în chirurgie. La 17 martie 1847 devine magister în oftalmologie. În noiembrie 1847 se stabileşte la Braşov. În anii 1853–1862 şi 1872–1876 lucrează ca medic juridic (Gerichtsarzt) la tribunalul districtual (k.k. Kreisgericht) din Braşov. Între 1872–1895 funcţionează ca director al spitalului de oftalmologie din Braşov. În anul 1877 este numit medic orăşenesc (Stadtphysikus) în Braşov. I se decernează Crucea de Merit de aur cu coroană şi Crucea cavalerească a Ordinului Franz Josef.

Operă: „Die Minerallquellen zu Zaizon in Siebenbürgen, naturhistorisch und medizinisch dargestellt", Viena, 1845.

(Trausch, I/292; *Sb. Sachsen Lexikon,* 121.)

15. Împăratul Ferdinand I al Austriei

Ferdinand I (împărat) = împăratul Austriei (1835–1848), ca Ferdinand V este şi rege al Ungariei (1830–1848), principe german.

N. la 19 aprilie 1793, la Viena; m. la 29 iunie 1875, la Praga. Provine din Casa de Habsburg-Lothringen. Numele complet este Ferdinand I Karl Leopold Joseph Franz Marcellin, fiind supranumit Ferdinand der Gütige (Ferdinand cel Bun) sau şi, printr-un joc de cuvinte, Gütinand der Fertige (Bunuţul cel terminat). Este fiul cel mai mare al împăratului Franz I şi al Mariei Theresia, prinţesa celor două Sicilii. Având o constituţie foarte bolnăvicioasă, nu primeşte în copilărie o educaţie corespunzătoare misiunii sale viitoare. Studiile sale preferate

sunt cele heraldice şi tehnologice. În afară de acestea, este atras de agricultură. Abia din 1829 ia parte la şedinţele Consiliului de stat, fiind însărcinat de tatăl său cu drept de semnătură şi rezolvare a anumitor probleme. Nici încoronarea sa ca rege al Ungariei, înfăptuită la 28 septembrie 1830 la Bratislava nu îi conferă o mai mare independenţă. Tradiţionalul dar de onoare de 50.000 de ducaţi, primit de la Stările Ungariei, îl utilizează în parte pentru sprijinirea mai multor comune ungare sărăcite, şi în parte pentru dotarea Academiei ungare în curs de înfiinţare. În anul 1831 se logodeşte prin procuraţiune (Prokuration) cu Maria Anna, născută la 19 septembrie 1803, moartă la 4 mai 1884, fiica Mariei Beatrix de Modena şi a regelui Italiei Victor Emanuel I. În vara anului 1832 scapă cu viaţă din atentatul îndreptat împotriva sa de către căpitanul pensionat Franz Reindl, căruia îi refuzase o sumă de bani, dovedindu-şi totodată inima bună, prin iertarea agresorului. După moartea tatălui său Franz I, la 2 martie 1835, îi urmează acestuia la tronul împărătesc. Datorită faptului că aparent pare slab cu duhul i se atribuie porecla de Ferdinand cel Bun, care în gura zeflemitoare a poporului devine „Bunuţul cel terminat" (Gütinand der Fertige). O vestită replică a sa sună astfel: „Eu sunt împăratul şi vreau macaroane!"(Ich bin der Kaiser und will Knödel!) Totuşi **F**. nu este defel slab cu duhul, aşa cum se afirmă mereu. El vorbeşte cinci limbi, ştie să cânte la două instrumente muzicale, desenează foarte frumos, apoi călăreşte, ştie să mânuiască sabia şi puşca, fiind foarte deschis faţă de achiziţiile ştiinţiifice şi tehnice din vremea sa, fiind interesat în special de progresele agriculturii. Fiind neputincios a domni singur, este instituită o guvernare de cabinet, aşa-numita Conferinţă de stat (Staatskonferenz), compusă din fratele împăratului, arhiducele Franz Karl – tatăl lui Franz Josephs I.; cancelarul de stat Metternich; contele Franz Anton von Kolowrat-Liebsteinsky şi arhiducele Ludwig, unchiul împăratului. Conferinţa de stat se alcătuieşte în luna decembrie 1835, printr-un compromis între partida arhiducilor şi guvern. La 7 septembrie 1836 **F.** primeşte la Praga coroana Boemiei. Obişnuitul cadou de încoronare, în valoare de 50.000 de ducaţi, îl dedică din nou unor scopuri publice şi filantropice. În ziua încoronării sale ca rege al Lombardiei, la 6 septembrie 1838, declară amnistie generală pentru toţi prizonierii politici din provinciile italiene ale Austriei. La 15 martie 1848, **F.** suspendă cenzura presei. Agitaţiile revoluţionare, izbucnite în martie 1848 la Viena, îl determină pe **F.** să fugă, împreună cu Curtea, la Innsbruck. Revine în capitală la mijlocul lui august 1848, dar, după declanşarea răscoalei din octombrie se refugiază la Olmütz. Acolo, **F.** şi soţia sa, împărăteasa Maria Anna, rămaşi fără urmaşi, abdică în favoarea fiului fratelui său, nepotul său Franz Joseph I, la 2 decembrie 1848. Se spune că, la izbucnirea revoluţiei din martie, s-ar fi derulat următoarea scenă antologică: **F**. priveşte, alături de cancelarul Metternich, de la o fereastră a cetăţii împărăteşti (Hofburg) la imensa mulţime adunată jos. Împăratul îl întreabă pe Metternich, într-o frumoasă limbă germană nazală de Schönbrunn (in nasalem Schönbrunnerdeutsch): „Was mach'n denn all die viel'n Leut' da? Die san so laut!" (Oare ce fac toţi oamenii ăştia aici? Sunt aşa de gălăgioşi!). Metternich răspunde: „Die machen eine Revolution, Majestät." (Fac revoluţie, maiestatea voastră.) La care, **F**. replică uimit şi consternat: „Ja, dürfen's denn es?" (Da, dar au voie?) Numeroase documente din fondul 1848, depozitat la Institutul de Istorie din Cluj, fac referire la persoana împăratului şi la actele sale cu privire la Transilvania

16. Împăratul Ferdinand I al Austriei

şi Banat în anul revoluţionar 1848. Aflăm, astfel, că în luna mai 1848 Consiliul de miniştri cere comitetului pentru menţinerea ordinii şi securităţii oraşului Viena să specifice ce garanţii poate oferi, în cazul reîntoarcerii lui **F.** la Viena (Cosma, I/101), de unde rezultă intenţia, neînfăptuită până în august, a împăratului de a reveni în capitală. **F.** este cel care semnează şi aprobă propunerile făcute de miniştri, referitoare la demisia cancelarului aulic transilvan Josika la 18 aprilie (Cosma, II/216), numirea contelui Latour ca ministru de război, la 30 aprilie (Cosma, I/210), a căpitanului Ioan Klokotschan [Clococean] ca maior 3 la regimentul grăniceresc românesc nr. 2 (iunie 1848) şi numirea lui Carl Urban ca şi colonel plin (octombrie) la acelaşi regiment (Cosma, I/149), numirea lui Heinrich Lampel ca şi cancelar al agenţiei c.c. de la Bucureşti la 31 august (Cosma, II/214), demisia lui Esterházy şi numirea lui Recsey în 26 septembrie (Cosma, I/250), a lui Vay Miklós ca apărător al coroanei Ungariei la 1 octombrie (Cosma, I/251), a baronului Josip Jellačić ca şi comandant suprem al trupelor c.c. din Ungaria, la 4 octombrie (Cosma, I/207), decizia privind transformarea agenţiei consulare neplătite de la Brăila în viceconsulat plătit, la 22 ianuarie 1848 (Cosma, I/166), dar nu sancţionează, de pildă, în 26 mai 1848, alegerea patriarhului Rajačić şi a voievodului Šuplikac de către adunarea de la Karlovac de la începutul lunii mai (Cosma, I/148). Fiind solicitat în chestiuni militare, **F.** transferă adesea ministrului de război sarcina deciziilor, cum este aceea referitoare la noile dispoziţii privind impozitarea în Ungaria, la 16 mai 1848 (Cosma, I/148). Împăratului i se adresează memorii, cum ar fi: memoriul românilor către împărat, dat la Blaj, la 17 mai 1848 (Cosma, II/198–199), cel al naţiunii săseşti din 29 septembrie de acordare a autonomiei naţionale, la care se va răspunde prin preaînaltul rescript din 22 decembrie, şi petiţia delegaţilor regimentului II grăniceresc românesc din 25 octombrie, la care **F.** răspunde pozitiv la 28 octombrie (Cosma, I/149–151). Împăratul însuşi emite patente şi manifeste, chiar dacă unele sunt contradictorii, fiind anulate de măsuri ulterioare: patenta de desfiinţare a iobăgiei în Galiţia şi Lodomeria (17 aprilie) şi în Bucovina (1 iulie) (Cosma, I/249), manifestul din 10 iunie prin care se porunceşte demiterea banului Croaţiei şi subordonarea necondiţionată a graniţei militare faţă de guvernul ungar (Cosma, II/31), manifestele imperiale din 3 şi 4 octombrie 1848 către autorităţile şi locuitorii Transilvaniei (Cosma, II/211), manifestul către popoarele coroanei ungare din 14 noiembrie (Cosma, I/218). Datorită evlaviei şi lealităţii popoarelor monarhiei faţă de împărat, la izbucnirea mişcărilor naţionale, factorii de decizie încearcă să se prevaleze de simbolul stabilităţii, care este **F.**, pentru a linişti spiritele încinse şi a oferi garanţii în contul cererilor formulate. Una din soluţiile propuse este vizita împăratului în zonele fierbinţi. În raportul său din 30 mai 1848

către Ministerul de externe, consulul c.c. de la Belgrad, Mayerhofer, sugerează că o scurtă vizită a maiestăţii sale **F.** la Agram [Zagreb] ar putea preveni declanşarea unui conflict între Ungaria şi locuitorii slavi (Cosma, II/30). Din acelaşi motiv, al detensionării situaţiei, ministrul ungar Esterházy cere, la 1 septembrie, maiestăţii sale **F.** să vină un timp mai lung la Pesta. (Cosma, II/82) Poate cel mai remarcabil fapt, legat de autoritatea împăratului **F.** în Transilvania, este poziţia sa bivalentă, ca împărat al Austriei (Ferdinand I) şi concomitent rege al Ungariei (Ferdinand V), poziţie exploatată din plin de guvernul ungar şi partida revoluţionarilor maghiari. În Transilvania, în rândul maselor de foşti iobagi, ca mijloc de calmare se utilizează asocierea numelui împăratului cu acţiunile guvernului maghiar. Astfel, locuitorii din comuna Crivina, de lângă Timişoara, se plâng comandamentului regimentului grănieresc româno-bănăţean, la începutul lui mai 1848, de încercarea autorităţilor civile de a-i subjuga complet, afirmând că împăratul **F.** ar fi fost înlocuit de palatinul Ştefan. Ei nu dau crezare acestei ştiri, deoarece au fost deja de două ori forţaţi să dea declaraţii de lealitate faţă de palatinul Ştefan. Revin însă acum asupra acestor declaraţii, cer sprijinul autorităţilor militare şi îşi exprimă credinţa faţă de împăratul **F.** (Cosma, I/211) Din Racoş, la 3 iulie 1848, locotenent căpitanul Runcan descrie comandantului de batalion, maiorul Riebel, împrejurările în care învăţătorul din Racoş Daniel Várodi şi nobilul Nagy István au aţâţat comuna, convocând o adunare în care s-au rostit cuvântări despre eliberarea din sclavie, s-a ridicat tricolorul roşu-alb-verde, s-a depus jurământul de credinţă pentru împăratul **F.** al V-lea şi guvernul ungar, compania de grăniceri declarând că se dezice de vechii superiori şi se transformă în gardă naţională. Locuitorii din Racoş au mărşăluit, cu tobe şi muzică, până la hotarul satului, unde s-au întâlnit şi au fraternizat cu garda naţională din Hunedoara. La cererea generalului Pfersmann de arestare de către autoritatea civilă a instigatorilor Daniel Várodi şi Nagy István din Racoş, guvernatorul transilvan Teleki îi comunică lui Pfersmann că l-a însărcinat pe şpanul comitatens din Hunedoara, contele Gotthard Kún, cu anchetarea instigării la insubordonare a sus-numiţilor. Anchetarea se va face împreună cu autoritatea militară, exercitată de maiorul Riebel. În acelaşi timp, îi arată că, în actualele împrejurări, înălţarea steagului maghiar şi ovaţiile pentru împăratul **F.** şi guvernul ungar nu pot fi socotite ca acţiune îndreptată împotriva tronului, şi deci nu pot face obiectul unei cercetări! (Cosma, I/216, 217) Cu multă speranţă, colonelul Urban adresează la 14 septembrie 1848 nemijlocit împăratului un raport, în care descrie adunarea grănicerilor de la regimentul românesc de infanterie nr. II şi cerinţele grănicerilor. Între altele, se menţionează că, pentru calmarea spiritelor, grănicerii cer să se aprobe deplasarea delegaţiei, „împiedecată să plece la 10 iulie la maiestatea sa [împăratul **F.**], după toate probabilităţile, datorită maşinaţiunilor ministerului ungar". Împăratul **F.** nu va lua niciodată la cunoştinţă acest raport al lui Urban; abia la 1 februarie 1849 raportul va fi văzut de Franz Joseph! (Cosma, II/200–202) În schimb, comisarul Vay, afirmându-şi supunerea faţă de **F.**, înfăţişează lucrurile în cu totul altă lumină, în proclamaţia sa de la Cluj, din 23 octombrie 1848. Aici arată: „Patria este tot mai ameninţată. În urmă cu câteva luni, locotenent colonelul Urban şi-a început la Năsăud planul său josnic, sub pretextul de a lua jurământul de credinţă faţă de maiestatea sa [**F.**] miilor de locuitori ai satelor, care veneau în şuvoi la el, îndemnându-i pe aceştia la

linişte şi supunere. Eu şi sediul conducerii [comisariale] regeşti, recunoscând scopul cel rău, am protestat viguros mai mult decât o dată la Comandamentul general de la Sibiu împotriva modului de a proceda al locotenent colonelului Urban. [...]" („Vor ein paar Monathen hat der Obristlieutenant Urban zu Naszod seinen minderträchtigen Plan unter dem Vorwande begonnen, daß er die zu tausenden zu ihm strömenden Bewohner der Dörfer auf die Treue der Majestät schwören ließ, und sie zur Ruhe und Gehorsam ermahnte. – Ich und der königliche Regierungsiz den schlechten Zweck erkennend, haben mehr als einmal gegen das Verfahren des Obrist-Lieutenant Urban beym Hermannstädter General Commando kräftige Einsprache gethan. [...]") (Cosma, II/212) Tot Vay îi acuză şi pe români că se prevalează de o falsă loialitate faţă de împăratul **F.**, atunci când informează Magistratul secuiesc din Cluj, la 18 octombrie 1848, despre ancheta lui Baternai (Bătrânean) şi Simonis, din care a rezultat următoarele: Adunarea de la Blaj, socotită ca fiind ilegală, a dispus înfiinţarea a cinci prefecturi româneşti, fiecare din acestea având în subordine peste o sută de sate. Scopul prefecturilor este înarmarea poporului român. Sarcina principală a prefecţilor şi tribunilor ar fi aceea de a-i aţâţa pe români împotriva guvernului maghiar, socotind că acesta este un act de lealitate faţă de împăratul **F.** Uneori tribunii îşi asumă calitatea de fişpani, iar unii decurioni se bucură de o asemenea autoritate încât latifundiarii le adresează cereri scrise. Ca urmare, românii nu mai respectă autorităţile maghiare şi comit acţiuni revoluţionare. Pentru a-i supune s-a recurs la represiuni armate. Deoarece acţiunile românilor periclitează însăşi existenţa statului [!], Vay porunceşte: 1. constituirea unui comitet pentru restabilirea ordinii publice şi pentru arestarea celor vinovaţi; 2. raportarea efectivelor militare necesare acţiunilor de represiune; 3. prelungirea stării de asediu. (Cosma, II/208) Abia prin rescriptul său către parlamentul de la Pesta, dat la Schönbrunn, la 2 octombrie 1848, **F.** se dezice categoric de guvernul ungar, aruncând anatema. Respectiv, împăratul arată că, prin Ludwig Kossuth şi tovarăşii săi, Camera ungară a reprezentanţilor s-a lăsat târâtă pe tărâmul celor mai mari ilegalităţi, purtând răspunderea pentru uciderea la 27 septembrie 1848 a contelui Franz Lamberg, comisarul regal-imperial însărcinat cu restabilirea păcii în Ungaria. De aceea, împăratul porunceşte: 1. închiderea imediată a lucrărilor Parlamentului ungar; 2. orice dispoziţii care nu poartă semnătura directă a împăratului sunt declarate nule şi neavenite; 3. numirea banului Jellačić ca şi comandant suprem al trupelor austriece din Ungaria şi ţările învecinate, inclusiv Transilvania; 4. decretarea stării de război în Ungaria; 5. numirea banului Jellačić ca şi comisar plenipotenţiar; 6. ucigaşii şi complicii ucigaşilor contelui Lamberg vor fi pedepsiţi cu cea mai mare asprime; 7. Georg von Máiláth este însărcinat cu conducerea afacerilor civile, în calitate de ministru interim, până la formarea unui nou minister ungar. (Cosma, I/252) Viitorul împărat Franz Joseph nu va fi în nici un caz atât de adulat de Ungaria, precum a fost **F.**, chiar dacă Franz Joseph va accepta pactul dualismului austor-ungar la 1867. După abdicare, **F.** trăieşte retras în Moravia şi la Praga, supravieţuind cu multe decenii celor care îi preziseseră o viaţă scurtă. Legenda îi atribuie următoarea propoziţie, rostită la fiecare nou eşec al lui Franz Joseph: „Das hätt' ich auch noch z'ammbracht" (Şi pe-asta aş fi rezolvat-o!). În timpul exilului său preia singur administrarea bunurilor ereditare din Boemia, ale căror venituri îi aduc în scurtă vreme un câştig enorm. Aceste venituri formează baza ulterioarei

averi a împăratului Franz Joseph. Moare la Praga, la 29 iunie 1875. Văduva sa, ex-împărăteasa Anna, moare la 4 mai 1884.

(Cosma, I/101, 147–151, 166, 207, 210, 211, 216–219, 250–254, 256, 258, 260, II/30, 31, 82, 198–202, 208, 211, 212, 214–216, 239; *Wikipedia.*)

Fiala, Anton = pictor şi fotograf.

N. în Boemia, după 1820; m. la Braşov, în jurul anului 1892. „Pictorul academic de portrete şi istorii" (der akademische Porträt- und Historienmaler), cum se defineşte singur la 1853, este originar din spaţiul Boemiei şi Moraviei, stabilindu-se la Braşov. În 1849 prezenţa sa, ca profesor de desen, e atestată la liceul evanghelic braşovean. Dar, la scurt timp după aceasta, porneşte în peregrinări ca fotograf şi portretist itinerant. Portretistica sa a lăsat posterităţii picturi în ulei ale unor cunoscute personalităţi: Joseph Drotleff der Ältere, Leopold Maximilian Moltke (1849), Stephan Ludwig Roth (1852), J.F. Trausch (1852, şi ca litografie) ş.a. Activează şi ca litograf şi miniaturist, fiind probabil primul fotograf de atelier al Braşovului.

(*Sb. Sachsen Lexikon*, 124.)

von Ficquelmont, Karl Ludwig (conte) = general c.c. de cavalerie, ministru de externe austriac (19 aprilie – 4 mai 1848); la 2 mai 1848 este prim-ministru provizoriu.

N. la 23 martie 1777, în castelul Dieuze lângă Nancy; m. la 7 aprilie 1857, la Veneţia. **F.** provine dintr-o veche familie nobiliară din Lotharingia. Intră în armata c.c. pentru a urma cariera militară. În anul 1809 este promovat colonel, devenind ulterior general şef al statului major în armata arhiducelui Ferdinand von Este. În 1811 şi 1812 se află la comanda a trei regimente de cavalerie, care luptă împotriva francezilor în Spania. În 1814 este numit general maior, calitate în care în 1815 sileşte Lyon-ul să capituleze. Este solicitat în varii misiuni diplomatice. În 1829 este ambasador c.c. la Sankt Petersburg. Prin intermediul lui **F.**, Metternich exercită o mare influenţă asupra politicii promovate de ţarul Nicolae I. În 1830 este avansat feldmareşal-locotenent. În 1831 devine titular al unui regiment de dragoni. În anul 1840 este numit ministru de stat şi membru al conferinţei de stat (Staats- und Konferenzminister). În 1843 e promovat general de cavalerie. La izbucnirea evenimentelor revoluţionare din martie 1848 de la Viena, se formează un nou guvern c.c. (20 martie–19 aprilie). În cadrul acestui prim guvern responsabil, **F.** este desemnat ministru de externe. Şedinţa Consiliului de miniştri de la Viena, din 2 mai 1848, se desfăşoară sub conducerea prim-ministrului provizoriu, concomitent şi ministru de externe, contele **F.** Însă, ca vechi susţinător al lui Metternich şi rusofil recunoscut, **F.** este silit, prin demonstraţii populare, să demisioneze două zile mai târziu, la 4 mai 1848. La 9 şi 13 mai 1848, agentul consular c.c. de la Bucureşti, Casimir von Timoni, îi scrie încă lui **F.**, în calitate de ministru de externe, fără a şti despre demiterea acestuia. De acum înainte se retrage din politică, locuind la Viena şi la Veneţia. În localitatea menţionată la urmă moare la

7 aprilie 1857. Titluri deținute: „[purtător al] Marii Cruci a mai multor ordine, general c.c. de cavalerie, adevărat consilier secret c.c., ministru al afacerilor externe şi al Casei imperiale" (Großkreuz mehrerer Orden, k.k. Feldzeug Meister, k.k. wirklicher Geheim Rath, Minister der Auswärtigen Angelegenheiten und des kaiserlichen Hauses).

(Cosma, I/100, 101, 194, II/239; *Wikipedia.*)

17. Carl Filtsch

Filtsch, Carl = unul din cei mai mari pianişti ai lumii de la jumătatea secolului al XIX-lea, compozitor, cel mai de strălucit elev al lui F. Chopin (1841–1845), moare înainte de împlinirea vârstei de 15 ani în 1845.

N. la Sebeş, la 25 mai 1830; m. la Veneția, la 11 mai 1845. De la vârsta de 3 ani, tatăl îl învață să cânte la pian. În curând dobândeşte faima unui copil-minune. În aprilie 1837 cântă în fața dietei transilvane, întrunite la Sibiu. În acelaşi an, pleacă la studii la Viena, unde îi are ca profesori pe Friedrich Wieck, A. Mittag, S. Sechter. Introdus la Curtea imperială, devine tovarăş de muzică şi joacă al viitorului împărat Franz Joseph, cogenerul său. Este perioada foarte scurtei, dar neobişnuit de strălucitei sale activități de pianist concertant. La 7 februarie 1841 are loc debutul său pe marea scenă din Viena, când M.G. Saphir admiră „înaltul grad de perfecțiune" şi „virtuozitatea sa în ton, interpretare, expresivitate, putere şi nuanțare". Este invitat de onoare al unei serate muzicale la Curte. Are apariții scenice triumfale la Budapesta, Cluj, Braşov, Sibiu, Orăştie şi Sebeş. După ce mai cântă la Viena încă o dată în fața lui Metternich, la 20 noiembrie 1841 călătoreşte la Paris. În decembrie 1841 devine elevul lui Chopin. Franz Liszt, pe care **F.** îl cunoscuse încă la Viena, îi predă în câteva rânduri, înlocuindu-l pe Chopin. Ambii compozitori recunosc talentul ieşit din comun al copilului, dar şi memoria sa muzicală fabuloasă. A urmat epoca unor nenumărate concerte şi serate în saloanele aristocratice pariziene. La 1843 **F.** face cunoştință cu G. Meyerbeer. În aprilie 1843 are loc primul său concert oficial în sala Conservatorului, unde smulge ropote de aplauze. În vara lui 1842 concertează la Bruxelles, în mai şi iunie 1843 la Londra, inclusiv la curtea regală, prezentând în special lucrări de Chopin şi Liszt. După concerte în Wiesbaden şi Baden-Baden, urmează la finele anului 1843 şi începutul lui 1844 altele la Viena, în fața perechii imperiale. Turneele planificate la Sankt Petersburg, Praga, Dresden, Leipzig, Berlin, Zürich şi Napoli trebuie însă să fie anulate, din cauza unei boli de plămâni. La prescripția medicilor, **F.** merge la Veneția, unde în urma unei cure are o aparentă ameliorare a sănătății. După un ultim drum în Transilvania, în vara lui 1844, şi Viena, din septembrie 1844, revine în octombrie la Veneția, unde moare

de tuberculoză, la scurt timp, fiind înmormântat la cimitirul Santo Christophero, azi San Michele.

Opera sa cuprinde compoziţii proprii, interpretate şi în concerte. 1843, Londra: se publică piese ale sale pentru pian. Unele lucrări sunt considerate pierdute; astăzi se cunosc 8 compoziţii, inspirate de Schubert şi Chopin: „Choral Des-Dur", 1839; „Nocturne", 1841; „Impromptu G-Dur", 1841; „Premières pensées musicales: Romance, Barcarole Ges-Dur, Mazurka Es-Dur", Wessel & Stapleton, London 1843; „Konzert für Klavier"; „Impromptu b-Moll"; „Impromptu Ges-Dur", „Adagio c-Moll: Das Lebewohl von Venedig", C.A. Spina, Viena, 1844. Recent a fost descoperit şi valorificat un concert al său pentru pian şi orchestră. Profesorul de pian Ferdinand Gajewski din Westfield, SUA, a deţinut vreme îndelungată în subsolul casei sale un manuscris ilizibil, până când un student i-a spus că ar putea să recupereze manuscrisul cu ajutorul unui program de computer. Profesorul Gajewski, în vârstă de 64 de ani, a cules cele 20.000 de note muzicale, utilizând programul numit Finale, care listează muzică şi creează performanţă electronică. Gajewski a descărcat acest concert pentru pian şi 60 de instrumente de orchestră pe internet, pe site-ul *http://www.freewebs.com/fjgajewski/*, unde a dobândit o rată înaltă de audienţă şi unde poate fi ascultat. Gajewski a afirmat: „Acest web site nu putea fi un hit mai mare, decât dacă ar fi fost pornografie." (This Web site can't be getting more hits unless it were pornography.) Jeffrey Biegel descrie astfel concertul: „Spectacolul generat de [programul] Finale începe cu corzi întunecate, pentru ca tensiunea să se rezolve într-o temă simplă, dezvoltată cu expresie şi dramă. O cadenţă crescătoare, în care pianistul neacompaniat trebuie să manevreze repede clapele în sus şi în jos, îi permite interpretului să-şi vădească abilitatea. Din punct de vedere tehnic, piesa este la fel de pretenţioasă ca orice alt concert de pian notat, conform celor care l-au interpretat." (The Finale-generated performance begins with dark chords before the tension resolves into a simple theme that is developed with expression and drama. A drawn- out cadenza, where the unaccompanied pianist must quickly maneuver up and down the keyboard, allows the player to show off his ability. The piece is technically as demanding as other noted concertos for piano, according to those who have played it.) Gajewski a intrat în posesia concertului astfel: În urmă cu 25 de ani, ocupându-se în teza sa de doctorat de Frederic Chopin, în scrisorile acestuia Gajewski a găsit referire la compoziţii ale lui **F.** Mergând pe urmele acestora, Gajewski a dat peste o familie nobiliară engleză, care moştenise toate [?] compoziţiile lui **F.** Profesorul american de pian a călătorit în Anglia, întâlnindu-se cu familia respectivă, care a fost de acord să îi ofere o copie în microfilm a manuscriselor lui **F.** Din cauza lipsei accesului la informaţii biografice despre **F.**, Gajewski consideră în mod eronat că acesta s-a născut în 1830 în Germania, nu în Transilvania, şi că ar fi murit de apendice perforat, nu de tuberculoză. Acest concert nu a fost niciodată cântat pe scenă.

18. Carl Filtsch

(*Sb. Sachsen Lexikon*, 125–126; web – Jeffrey Biegel şi Ferdinand Gajewski; http://www.freewebs.com/fjgajewski.)

Filtsch, Joseph = preot în Sebeş şi poet.

N. la 27 decembrie 1782, la Slimnic; m. la 16 ianuarie 1860, la Sebeş. Este tatăl lui Carl Filtsch. Urmează studiile superioare la universitatea din Göttingen. Predicator la Sibiu, preot la Orăştie (1808) şi Gârbova. Din 1828 este preot orăşenesc în Sebeş. Este autorul unor studii şi poezii în săseşte şi în limba germană literară.

(*Sb. Sachsen Lexikon,* 126.)

Filtsch, Michael = jude regesc la Miercurea Sibiului (cert 1848–1849), participă la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti, desfăşurat la Sibiu între 26 iunie şi 2 iulie 1848, ca deputat de Miercurea Sibiului, împreună cu judele scăunal Johann Löw; la retragerea trupelor ungare, vârstnicul jude regesc de Miercurea este spânzurat de un ofiţer husar; moare la 29 iulie 1849, la Miercurea Sibiului.

(Friedenfels, II/55, 123; Cosma, *Personalul...*, 254; *Documente...*, VII/687, 698.)

Flechtenmacher, Alexander (Adolph) = compozitor, dirijor, violonist, pedagog muzical.

N. la Iaşi, la 23 decembrie 1823; m. la Bucureşti, la 28 ianuarie 1898. Este fiul lui Christian Flechtenmacher. La 11 ani este solist la vioară la o orchestră teatrală din Iaşi. La 14 ani pleacă la Viena, unde se formează ca violonist şi compozitor, publicând aici primele compoziţii. În 1844 devine capelmaistru al Teatrului naţional din Iaşi. Din 1858 se mută la Bucureşti, fiind dirijor al asociaţiei corale şi dirijor de operă. Din 1864 este director şi şi profesor la Conservatorul de muzică din Bucureşti, proaspăt înfiinţat. Neînţeles de autorităţi şi fără susţinere financiară din partea lor, la 1869 îşi dă demisia din postul de conducere. În ultimii ani de piaţă îi este retrasă şi pensia. Moare singur, bolnav şi uitat, într-un cartier de săraci din Bucureşti, înainte ca publicul să devină conştient de însemnătatea lui în dezvoltarea muzicii româneşti.

19. „Hora Unirii la Craiova", pictură de Theodor Aman.

Compoziții: „Adio Moldovei. Romanță națională", text Vasile Alecsandri, muzica pentru voce și pianoforte A.Fl.; „Colecție de cântece naționale compuse pentru pianoforte de A.F."; „Quadrilul unirei, compus pentru pianoforte de A.F."; „Uvertura națională pentru pianoforte de A.F."; „Baba Chirka. Operetă națională de A.F."; „Cetatea Neamțului. Melodie națională de A.F.", „Hora unirei de A.F.", „Uvertura națională de A.F." Este cel mai important autor de cântece patriotice, care au impulsionat lupta de eliberare și independență a românilor, fiind foarte răspândite în perioada din preajma și de după unirea principatelor române. O parte din aceste cântece au devenit cântece populare și naționale: „Sfânta zi a libertății", „Marşul unirii" și, mai cu seamă, „Hora unirii" (1856), așa-numita Marseilleză a românilor, care este cântată până astăzi ca simbol al unirii, având aproape valoarea unui imn național. Compozițiile culte ale lui **F.** se inspiră din muzica populară românească, el punând baza unui stil muzical național românesc: „Uvertura națională moldavă", 1847 (reintitulată de compozitor, ulterior, „Uvertura română"), care reprezintă prima compoziție simfonică însemnată și deschizătoare de drum din istoria muzicii românești; „Opereta națională moldavă – Baba Hârca", libret: Matei Millo, 1848, prima lucrare muzicală dramatică românească, al cărei succes s-a prelungit timp de un secol în toate provinciile românești. Viața muzicală românească îi datorează lui **F.** înființarea celor două Conservatoare de la București și Iași (1864). **F.** a fost și culegător de folclor muzical românesc.

(Trausch, III/566; *Sb. Sachsen Lexikon,* 129.)

Franz I = ultimul împărat al Sfântului imperiu roman de națiune germană (1792–1806) sub numele de Franz II, domnitor în țara de coroană habsburgică, transformă arhiducatul Austriei în imperiu și, sub numele de Franz I, se proclamă împăratul Austriei (1804–1835).

20. Împăratul Franz I al Austriei la 1832.

N. la 12 februarie 1768, la Florența; m. la 2 martie 1835, la Viena. Numele complet este Franz Joseph Karl von Habsburg-Lothringen. Este fiul cel mai mare al marelui duce Peter Leopold de Toskana, ulterior împăratul Leopold II, și al Mariei Ludovica, născută prințesă de Spania, fiica regelui Carol III. Datorită imensei presiuni exercitate de Napoleon, la 6 august 1806, împăratul abdică fără voia sa, astfel luând sfâșit Sfântul imperiu roman de națiune germană, după o existență de 844 ani (din anul 962). **F.** păstrează însă coroana împărătească austriacă. În anul 1784, împăratul Joseph II îi cere nepotului său **F.** să vină la Viena, pentru a-și desăvârși studiile și a dobândi un spirit habsburgic. La dorința

împăratului, tânărul **F.** luptă în al optulea război turco-austriac (1788–1791). La 1790, după moartea lui Joseph II, îi urmează la tron Leopold II, tatăl lui **F.**. însă, doi ani mai târziu, în 1792 **F.** este încoronat rege al Ungariei şi Boemiei, de asemenea domn al celorlalte ţări ale monarhiei habsburgice. La 6 iunie 1792 are loc încoronarea la Buda ca rege ungar, iar la 5 august este ales împărat roman, încoronarea la domul din Frankfurt având loc la 14 iulie. Aceasta a fost ultima încoronare a vreunui împărat. Apoi, la 9 august, urmează la Praga încoronarea ca rege al Boemiei. Domnia sa începe sub auspicii nefavorabile, prin izbucnirea la 20 aprilie 1792 a războiului împotriva Franţei. Războiul durează până în 1797 şi aduce cu sine pierderea Ţărilor de Jos de către Austria, dar câştigarea Lombardiei şi Veneţiei. Nici al doilea război din 1799–1801 nu este foarte favorabil Austriei, iar în cursul celui de-al treilea război, din 1805, Lombardia şi Veneţia revin din nou Franţei. La 11 august 1804 **F.** proclamă imperiul Austriei, pentru a-şi menţine puterea imperială şi egalitatea de rang cu Napoleon I. Deşi această proclamare e dubitabilă din punct de vedere legal, totuşi este recunoscută în scurt timp de numeroase state. Întrucât abia în 1806 renunţă la coroana Imperiului roman, **F.** rămâne în istorie singurul împărat dublu (Doppelkaiser). Ca împărat al Austriei, numele său nu poate fi despărţit de cel al lui Metternich, care din 1809 ascensionează în ranguri tot mai înalte, îndeplinind din 1821 funcţia de cancelar al Casei, Curţii şi statului. Împăratul **F.**, pasionat mai degrabă de botanică decât de guvernare, are un rol din ce în ce mai decorativ. În anul 1815 are loc călătoria împăratului **F.**, însoţit de împărăteasa Karoline Auguste, în Transilvania. În Bucovina, la Rădăuţi, îl întâmpină comisarul suprem al ţării, baronul Josika, şi Bedeus von Scharberg, care acompaniază suita imperială la Sibiu. De la Sibiu, prin Braşov şi până la graniţa ţării, în locul ultimului trece înlocuitorul său la Comisariatul suprem, Friedrich von Friedenfels. În 1823, **F.** are o întrevedere cu ţarul Alexandru al Rusiei la Cernăuţi. În 1833, se reeditează în Boemia întrevederea celor doi împăraţi, adăugându-se compania regelui Prusiei. În special după revoluţia din iulie 1830, izbucnită în Franţa, Austria lui **F.** şi Metternich evoluează spre un conservatorism tot mai acerb. La moartea sa, în 1835, fiul său Ferdinand moşteneşte demnitatea imperială, în ciuda faptului că acesta se vădeşte a fi incapabil de a conduce monarhia. Conservatorismul lui **F.** rezultă şi din respectarea neabătută a dreptului la tron al primului născut. **F.** moare, după o scurtă boală de câteva zile, la 2 martie 1835, la Viena. **F.** se căsătoreşte de 4 ori. Prima căsătorie are loc la 6 ianuarie 1788, la Viena, cu prinţesa Elisabeth Wilhelmina (1767–1790), fiica ducelui Friedrich Eugen von Württemberg şi a soţiei acestuia, prinţesa Dorothea von Brandenburg-Schwendt. Au împreună o fiică, Louise Elisabeth (1790–1791), arhiducesă. A doua căsătorie se înfăptuieşte la 19 martie 1790, tot la Viena, cu verişoara sa, prinţesa Maria Theresa de Neapole şi Sicilia (1772–1807), fiica regelui celor două Sicilii, Ferdinand I, şi al arhiducesei Maria Karolina de Austria. Din această căsătorie se nasc 11 copii: 1. Marie-Louise von Habsburg (1791–1847), împărăteasă franceză, ducesă de Parma, căsătorită la 1810 cu împăratul Napoleon I; 2. Ferdinand I (1793–1875), viitorul împărat; 3. Karoline Leopoldine (1794–1795), arhiducesă; 4. Karoline Luise (1795–1799), arhiducesă; 5. Maria Leopoldine (1797–1826), împărăteasă a Braziliei, căsătorită la 1817 cu împăratul Petru I al Braziliei, fiul regelui Juan IV al Portugaliei şi al infantei

Charlotte de Spania; 6. Maria Clementine (1798–1881), căsătorită la 1818 cu prinţul Leopold de Salerno, fiul regelui Ferdinand I al celor două Sicilii, de Bourbon, şi al arhiducesei Maria Karoline de Austria; 7. Caroline Ferdinanda (1801–1832), căsătorită la 1819 cu regele Friedrich August II de Saxonia, fiul ducelui Maximilian de Saxonia şi al prinţesei Karoline de Parma; 8. Franz Karl (1802–1878), arhiduce, căsătorit la 1824 cu prinţesa Sophie Friederike de Bavaria (1805–1872), fiica regelui Maximilian I; 9. Maria Anna (1804–1858), arhiducesă; 10. Johann Nepomuk (1805–1809), arhiduce; 11. Amalia Theresia (născută şi moartă la 1807), arhiducesă. A treia căsătorie are loc la 6 ianuarie 1808 la Viena, cu verişoara sa, prinţesa Maria Ludovika Beatrix de Modena (1787–1816), fiica arhiducelui Ferdinand de Austria-Modena d`Este şi al prinţesei Beatrix Maria de Modena d`Este. Căsnicia rămâne fără copii, datorită firii bolnăvicioase a împărătesei Maria Ludovika. A patra oară **F.** se căsătoreşte la 10 noiembrie 1816, la Viena, cu prinţesa Karoline Auguste de Bavaria (1792–1873), fiica regelui Maximilian I. Nici din această căsătorie nu se nasc copii. Împăratul îşi iubeşte toate cele patru soţii. Morţile timpurii şi handicapurile la descendenţă se explică tocmai prin căsătoriile de sânge, uzuale în familiile Habsburgilor, Bourbonilor, Toscanilor etc. După moartea sa, la 1835, se instituie un proces de succesiune, care trenează atât de mult, încât la 1849 se constituie o comisie care să finalizeze negocierea succesiunii lui **F.**; din această comisie face parte baronul Carl von Hietzinger, ca reprezentant al succesorului lui **F.**, fostul împărat Ferdinand.

(Friedenfels, I/28, 38, 67, 74, 75, II/474, 476.)

Franz Joseph = împăratul Austriei (decembrie 1848–1916), rege apostolic al Ungariei (1848–1916), ultimul mare principe al Transilvaniei (1848–1868).

21. Franz Joseph în tinereţe.

N. 18 august 1830, la Schönbrunn, lângă Viena; m. la 21 noiembrie 1916, tot acolo. Provenind din dinastia Habsburg-Lothringen, este împărat al Austriei timp de 68 de ani. Numele său, tradus în limbile monarhiei, sună astfel: Francesco Giuseppe (italiană), František Josef (cehă), I. Ferenc József (maghiară), František Jozef I (slovacă), Franciszek Józef (poloneză), Franjo Josip (croată), Franc Jožef (slovenă), Francisc Iosif (română), Franc Josyp I (ruteană-ucraineană). Numele său complet este Franz Joseph Karl von Habsburg. Se naşte la 18 august 1830, la ora 9:45 dimineaţa, ca fiu al arhiducelui Franz Karl, mezinul împăratului Franz I şi fratele împăratului Ferdinand I, şi al prinţesei Sophie von Bayern. Din motive de boală şi neputinţă, în timpul revoluţiei paşoptiste, unchiul lui **F.J.**, împăratul Ferdinand I abdică de la tron, la 2 decembrie 1848. Conform deciziei adoptate în consiliu de familie, şi arhiducele Franz Karl,

22. Împăratul Austro-Ungariei. Franz Joseph, la 1885.

tatăl lui **F.J.**, renunță la succesiunea la tron, în favoarea fiului său **F.J.**. Astfel, la 18 ani, **F.J.** devine noul împărat al Austriei. La 4 martie 1849 promulgă constituția octroiată (Oktroyierte Märzverfassung), care, însă, nu va fi niciodată aplicată cu adevărat, iar prin patenta imperială din 31 decembrie 1851 (Silvesterpatent) este abolită. De la începutul domniei, preocuparea sa de căpetenie este înfrângerea revoluției cu ajutorul armatei. La 1849 înfrânge revoluția pașoptistă, cu sprijin militar țarist. Din 1851 domnia lui **F.J.** devine centralizată și absolutistă. În anul 1853, **F.J.** supraviețuiește unui atentat nereușit. În războiul Crimeii (1853–1856) Austria este învinsă. În războiul din Italia împotriva lui Napoleon III, a Sardiniei și Piemontului, la 1859, armata c.c. suferă eșecuri răsunătoare în bătăliile sângeroase de la Solferino și Magento și este alungată din Lombardia. Aceste înfrângeri impun reforme constituționale. Împăratul emite diploma din octombrie 1860 și patenta din februarie 1861, care readuc monarhia la principiile domniei constituționale. În 1866 Austria pierde Veneția. Tot în 1866, Austria este înfrântă de Prusia. După aceste eșecuri ale politicii sale externe, la 1867 **F.J.** este nevoit să accepte dualismul, folosindu-se și de relațiile soției sale Sisi în sânul înaltei aristocrații ungare. Prin încoronarea sa ca rege apostolic la Budapesta, la 8 iunie 1867, ia naștere monarhia dualistă austro-ungară. Țările ne-ungare sau cisleithane obțin la 21 decembrie 1867 așa-numita constituție din decembrie, singura după care se ghidează de acum înainte **F.J.**, refuzând orice alte planuri reformiste. Practic incapacitatea de reformare a imperiului constituie cauza recrudescenței mișcărilor naționale în rândul popoarelor monarhiei. După 1879 monarhia habsburgică se sprijină cu nădejde pe proaspăt înființatul imperiu german, formând cu acesta inițial Dubla Alianță (Zweibund), care, după acceptarea Italiei, se transformă în Tripla Alianță (Dreibund). Acesteia i se opune Antanta. În urma congresului de la Berlin, în 1878, Austro-Ungaria primește mandatul de a ocupa și administra cele două provincii osmane Bosnia și Herțegovina. În 1908 **F.J.** anexează Bosnia și Herțegovina, ceea ce provoacă criza bosniacă. În ceea ce privește relațiile de familie, în vara anului 1853 **F.J.** face cunoștință, la rezidența de vară de la Ischl, cu verișoara sa primară de 16 ani, Elisabeth, a doua fiică a ducelui Max Joseph de Bavaria și a Ludovikăi Wilhelmine, fata regelui Bavariei Maximilian I. și sora mamei lui **F.J.**, Sophie. Mamele celor doi tineri conveniseră asupra căsătoriei dintre **F.J.** și sora mai mare a Elisabethei, Helene. Dar **F.J.** se îndrăgostește de frumoasa Elisabeth, prințesa Sisi, cu care se căsătorește la Viena, la 24 aprilie 1854. În ceea ce privește viața de

familie a împăratului, aceasta stă sub semnul soţiei şi al dominantei sale mame Sophie. Din căsătorie vin pe lume trei copii: Sophie (1855–1857), Gisela (1856–1932) şi prinţul moştenitor Rudolf (1858–1889). Bunica Sophie vrea s-o îndepărteze pe Sisi de la educarea propriilor ei copii, însă din conflictul izbucnit ultima are câştig de cauză. În 1868 se naşte al patrulea copil, Marie-Valerie (1868–1924). Împăratul îl ţine departe de treburile guvernării pe prinţul moştenitor Rudolf. După ce, la rugămintea lui Sisi, **F.J.** acceptă ca Rudolf să părăsească calea strictei educaţii cazone, prinţul se apleacă asupra studiilor de ştiinţele naturii, colaborând la lucrarea lui Brehm, dedicată vieţii animalelor. Concomitent Rudolf este un jurnalist activ al presei liberale, publicând, desigur, anonim şi fără ştirea tatălui său. La presiunea împăratului, Rudolf se căsătoreşte, în 1881, cu prinţesa Stephanie, fiica regelui belgian Leopold II, cu care are o fiică, Elisabeth, născută în 1883. Monarhul **F.J.** trăieşte drame personale: împuşcarea fratelui său Maximilian (împărat) în Mexic, 1867; sinuciderea fiului său Rudolf, 1889; uciderea soţiei sale, Elisabeth, 1898. După moartea lui Rudolf, care se sinucide la 30 ianuarie 1889, dreptul succesiunii la tron îi revine fratelui lui **F.J.**, arhiducele Karl Ludwig. În 1896 acesta transferă dreptul de succesiune asupra fiului său, arhiducele Franz Ferdinand, nepotul de frate al lui **F.J.**, care devine prinţ moştenitor. Totuşi, copiii lui Franz Ferdinand sunt decăzuţi din dreptul succesiunii, datorită căsătoriei sale, la 1900, cu contesa Sophie Chotek, aparţinătoare ce-i drept a aristocraţiei cehe, dar nu din sânge împărătesc. După pierderea unicului ei fiu, Rudolf, împărăteasa Sisi străbate Europa fără a-şi mai putea afla a liniştea şi rostul, până ce, la 10 septembrie 1898 este ucisă la Geneva, cu o pilă (Feile), de către Luigi Lucheni. Împuşcarea nepotului lui **F.J.**, Franz Ferdinand, moştenitor al tronului, şi a soţiei acestuia la Sarajevo, 28 iunie 1914, duce la declanşarea primului război mondial. Împăratul moare în plin război, la 21 noiembrie 1916, la vârsta de 86 de ani. **F.J.** este ultimul mare principe al Transilvaniei (1848–1868). Succesorul său, Karl I, domneşte doar doi ani. La finele Primului Război Mondial, în 1918, monarhia austro-ungară se prăbuşeşte.

(*Sb. Sachsen Lexikon*, 132; *Wikipedia.*)

von Friedenfels, Eugen = concipist aulic al Cancelariei transilvane; după desfiinţarea Cancelariei aulice, din martie 1849 devine adevărat concipist ministerial la Ministerul de interne din Viena.

N. la 3 (Trausch, III/566) sau 23 (*Az 1848–1849. évi...*, 280) decembrie 1819, la Sibiu; m. la 31 ianuarie 1881, la Nocrich. Provine dintr-o familie evanghelică a patriciatului săsesc sibian, ce poartă iniţial numele de Drotleff, prin înnobilare primindu-l şi pe acela de Friedenfels. Tatăl său, Friedrich, fiul cel mare al judelui orăşenesc şi scăunal al Sibiului, Martin Drotleff von Friedenfels, care moare la 1838, se căsătoreşte cu Louise von Schwind. Aceasta, descendentă a unei familii de funcţionari imperiali de origine cehă, este fiica colonelului şi comandant grăniceresc la Turnu Roşu, Ludwig von Schwind, născut în 1759 la Karlsbad, mort în 1847 la Sibiu, ofiţer imperial ajuns în Ardeal la 1778 şi deţinând funcţia de comandant la Turnu Roşu până în 1828. Singura fată a lui Ludwig von Schwind, Louise

se naşte în 1797 la Muschek, în Cehia, iar la 4 septembrie 1816 se căsătoreşte cu Friedrich Drotleff. Are doi fii: la 19 mai 1817 se naşte Rudolph, care ulterior lucrează la Ministerul c.c. de finanţe, şi în ajunul Crăciunului 1819 se naşte Eugen. Tatăl, Friedrich, moare la vârsta de 29 de ani, la 21 septembrie 1821, pe când Eugen are doar 2 ani. După moartea primului soţ, după 4 ani de văduvie, Louise Schwind se recăsătoreşte, la 1825, cu Joseph Bedeus von Scharberg (1783–1858), văduv şi el, pe atunci secretarul gubernial, ulterior comisar suprem al ţării. La 22 iulie 1826 se naşte fiul lor, Joseph, care devine mai târziu curatorul bisericii evanghelice săseşti şi orator al Comunităţii oraşului Sibiu. Tatăl adoptiv Bedeus senior va muri la 1858, iar mama Louise la 1859. Acest pas, recăsătorirea mamei, cântăreşte enorm în cursul luat de viaţa fiilor Louisei din prima căsătorie. **F.** devine deci fiul vitreg al lui Joseph Bedeus von Scharberg, căruia îi va dedica o solidă monografie a omului şi epocii. În 1826 se mută cu tatăl vitreg la Cluj, apoi în 1827 la Viena. Urmează gimnaziul academic la 1830 şi facultatea de drept de la Universitatea vieneză. Revenind în Ardeal, între 1837–1839, se dedică studiului juridic la liceul c.c. de limbă maghiară din Cluj. La 5 august 1839 intră în serviciul de stat, ca şi cancelist la Guberniul din Cluj. După o perioadă de practică de un an la Tabla regească din Târgu-Mureş, îşi susţine examenul de avocatură, apoi vine la Sibiu, făcând practică la Magistratul sibian. În anul 1841, la vârsta de 22 de ani, păşeşte în viaţa politică, alături de tatăl adoptiv. Însoţindu-l pe Bedeus, **F.** asistă la derularea lucrărilor dietei transilvane din 1841–1843. Şederea sa la Cluj îi prilejuieşte şi accesul la bogata arhivă gubernială, în studiul căreia se adânceşte sub oblăduirea viceregistratorului Alexander Mike pe direcţia istoriei dreptului, iar alături de tatăl său cunoaşte derularea dietei transilvane din 1841–1843, familiarizându-se cu practicile şi intrigile vieţii politice. În august 1844 devine concipist la Cancelaria aulică transilvană de la Viena. Aici familia sa cultivă cercuri politice înalte, aflându-se în primul rând în legătură zilnică cu consilierul aulic Ludwig von Rosenfeld. În noiembrie 1844 vicepreşedintele Cancelariei aulice, baronul Jósika Samuel, îl ia pe **F.** la biroul prezidial, după pensionarea cancelarului aulic von Noptsa. La 1846 este promovat concipist aulic onorific. Aici ia la cunoştinţă preambulul dietei transilvane din 1846–1847, cea care va contribui decisiv la declanşarea crizei din 1848. În toată această perioadă, se află în vie legătură cu personalităţi ale naţiunii săseşti: Bedeus, St. L. Roth, J.K. Schuller, Benigni, Heinrich Schmidt, Friedrich Hann ş.a. După declanşarea evenimentelor revoluţionare la Viena, odată cu desfiinţarea Cancelariei aulice transilvane, la 2 mai 1848 revine în Ardeal împreună cu prietenul său Joseph von Rosenfeld, pentru a participa la revoluţie. Cei doi tineri aduc cu ei noua constituţie austriacă. Poposesc întâi la Sibiu, apoi călătoresc în mai multe părţi ale Pământului Săsesc, participând activ la viaţa politică şi manifestându-şi deschis antiunionismul. La începutul lui mai, sub prezidiul lui Georg Bachner se crează la Sibiu o comisie, al cărei membru devine. La 7 mai 1848 **F.** împreună cu avocatul sibian şi profesorul de drept Konrad Schmidt, precum şi cu Georg Daniel Teutsch, viitorul episcop şi istoric al saşilor, merge la Braşov, pentru a sonda opiniile braşovenilor legate de uniune şi de „înfrângerea pericolului maghiar”. În acele momente nu se realizează dorita unitate de opinii, Pământul Săsesc rămânând scindat în unioniştii de la Braşov şi Sighişoara şi antiunioniştii cu bastionul la Sibiu. Abia în septembrie 1848, după

retragerea deputaţilor saşi din dieta de la Pesta – inaugurată la 2 iulie, saşii ajung, prin forţa împrejurărilor, la o poziţie unitară proimperială, antirevoluţionară şi antimaghiară. Tot la începutul lunii mai, **F.** este ales, prin vot popular, membru al comitetului de siguranţă (Sicherheitsausschuss) din Sibiu, care se constituie sub prezidiul directorului poliţiei Georg Bachner şi se mai compune din senatorul Traugott Binder, senatorul Samuel Capp, notarul suprem Daniel Adolph Zay, Joseph Benigni von Mildenberg şi dr. Wächter. **F.** nu participă la lucrările dietei de la Cluj, delegaţi dietali ai scaunului Nocrich fiind Michael Brandsch şi Karl Boch. În schimb, alături de judele regesc Friedrich Conrad, judele scăunal Samuel Herberth şi de cancelistul Franz Simonis, **F.** este ales delegat de Nocrich la Universitatea naţională săsească, respectiv la aşa-numitul conflux lărgit (die sogenannte verstärkte Vertrauensuniversität), deschis la 26 iunie 1848, care îşi desfăşoară lucrările până la 2 iulie. Apoi – împreună cu notarul scăunal suprem Michael Brandsch – este ales deputat de Nocrich în camera reprezentanţilor a dietei de la Pesta, în urma alegerilor desfăşurate la finele lui iulie 1848. Cei doi deputaţi de Nocrich se legitimează la Pesta la 7 august. La 10 august **F.** participă prin vot nominal aprobativ la dezbaterea chestiunii şcolilor elementare. În schimb la 31 august nu votează pentru acordarea unei remuneraţii suplimentare de 2 mii de forinţi preşedintelui Consilului maghiar de miniştri. Din nou îşi dă acordul la cele două votări nominale din 4 septembrie, cu privire la împuternicirea cu puteri depline a lui Beöthy Ödön şi referitor la retragerea delegaţiei trimise la parlamentul celor 100 din Viena. Dieta ungară respinge însă majoritatea revendicărilor săseşti, care vizează menţinerea vechilor privilegii de autonomie teritorială şi municipală, limbă şi biserică proprie. În opinia lui Kossuth, drepturile cetăţenilor şi libertatea individuală sunt suficient asigurate prin înarmarea generală (egyenlöséget). Prin urmare, în toamna lui 1848, când prevederile camerei maghiare a reprezentanţilor adoptă o direcţie ce contrariază opiniile sale personale, dar şi ale colegilor săi, aducând încălcare instrucţiunilor Universităţii naţionale săseşti, la 19 septembrie **F.** demisionează, alături de alţi cinci deputaţi saşi (Heinrich Schmidt, Joseph Rosenfeld, Michael Brandsch, Josef Schnell şi Friedrich Fabini). Ei depun mandatele de deputaţi, protestând sincer şi deschis „împotriva acelei legi parlamentare, conform căreia guvernul maghiar îi va numi [de acum înainte] pe deputaţii saşi". **F.** şi Brandsch, cei doi deputaţi ai circumscripţiei electorale Nocrich, aduc la cunoştinţa camerei reprezentanţilor următoarea scrisoare: „Actualmente, în direcţia pe care evoluează cursul dietei, împotriva cunoscutelor noastre convingeri politice, cu modestie şi linişte [declarăm că] noi nu participăm. Aşadar, să lăsăm în mod firesc alegătorilor noştri [dreptul unor] noi alegeri, pentru alţi deputaţi în dieta maghiară, iar noi, deputaţii, din propria noastră iniţiativă cu acestea ne dăm demisia." Într-o şedinţă cu manifestări violente, camera maghiară a reprezentanţilor respinge demisiile deputaţilor saşi, aceştia fiind declaraţi instigatori şi înalţi trădători de ţară (lázitóknak és hazaárulóknak nevezték öket). Kossuth cere camerei să interzică întoarcerea acasă a deputaţilor, până ce în locul lor nu vor sosi la Pesta deputaţi saşi nou aleşi, care – dacă nici ei nu se vor îngriji de lucrările dietei – la rândul lor vor fi priviţi drept fugari (szökevénynek tekintendö). **F.** se întoarce însă la Sibiu, străbătând ţara de-a latul împreună cu prietenul său Michael Brandsch, în pofida terorismului prezent pretutindeni. Ajuns la Sibiu, intră în slujba Universităţii

naţionale săseşti, în cadrul comitetului naţional. La 30 octombrie 1848 îşi deschide lucrările Universitatea lărgită, care stabileşte înfiinţarea comitetului de pacificare româno-săsesc. Din partea saşilor, comitetul îl cuprinde şi pe **F.** La 2 decembrie are loc alegerea noului împărat al Austriei, Franz Joseph. La 3 decembrie 1848, Universitatea naţională săsească decide trimiterea lui **F.** şi Heinrich Schmidt, ca deputaţi extraordinari, la Curtea aflată la Olmütz. Cei doi călătoresc pe drumuri ocolite, prin Lemberg (Lvov) şi Cracovia, până la Viena, ajungând la ţintă la 17 decembrie. Aici reuşesc să îi întânească pe membrii deputăţiei naţionale săseşti, dar şi înalţi demnitari austrieci, raportând despre starea lucrurilor din Transilvania. Împreună cu consilierul ministerial baronul Geringer, convocat la minister, **F.** călătoreşte la Olmütz şi Kremsier, asigurându-l pe împărat de devotamentul necondiţionat al saşilor faţă de cauza imperială. Aici îşi aduce obolul la emiterea preaînaltului manifest din 21 decembrie 1848. În mediul politic maghiar, **F.**, Joseph Rosenfeld şi celelalte figuri marcante din rândul saşilor sunt priviţi drept unelte ale camarilei vieneze, folosite pentru a-i stârni pe saşi împotriva uniunii Ardealului cu Ungaria. În mod cert, **F.** se află şi în legături directe şi strânse cu comandantul suprem al trupelor c.c. din Ardeal, baronul Anton Puchner. Între timp, geenralul Bem cucereşte sudul Transilvaniei, aşa că **F.** rămâne deocamdată la Viena. După cucerirea întregului Ardeal de către Bem, cu excepţia munţilor Apuseni, întoarcerea lui **F.** acasă devine imposibilă. Solicitat de ministrul Stadion, intră concipist ministerial la Ministerul de interne, unde în 1850 este numit secretar ministerial. În 1852 îl însoţeşte pe împărat în călătoria sa în circuit prin Ungaria. La 23 ianuarie 1853 este numit consilier al Statthalterei (locotenenţei) în Ungaria. În 1854 Eugen Drotleff von **F.** dobândeşte rangul de baron imperial. Cu începere din 11 mai 1855 devine consilier la direcţia principală a regiunii Sopron, director de cancelarie şi concomitent membru al comisiei permanente a personalului. La 12 mai 1859 este numit consilier aulic la circumscripţia Statthalterei de la Oradea, figurând în nomenclatorul aristocraţiei imperiale. În mai 1860 este repartizat sub însărcinarea generalului de cavalerie Lajos von Benedek. Rămâne la Buda, până la publicarea diplomei din octombrie 1860, care îl scuteşte de a activa în continuare în Ungaria, unde petrecuse deja timp mai îndelungat la Buda, Oedenburg şi Oradea. Nu i se împlineşte dorinţa de a fi trimis la Sibiu, căci împăratul îl cheamă la Viena. La finele lui decembrie 1860 este numit consilier ministerial şi coordonator de presă sub oblăduirea ministrului poliţiei B. Mecsery la Viena. Din iunie 1861 lucrează în subordinea ministrului Schmerling. În ultimele zile ale anului 1861 încheie controlul presei în calitate de şef al biroului presei de la Ministerul poliţiei. Din 1862 lucrează în continuare la Cancelaria aulică transilvană. La 31 decembrie 1862, la cererea ministrului contele Nádasdy, este numit referent la Cancelaria aulică transilvană. Abia la 21 martie 1863 lasă coordonarea biroului de presă de la Ministerul poliţiei urmaşului său. **F.** este ales deputat la dieta Transilvaniei, convocată la Alba Iulia pe data de 4 noiembrie 1861, dar la care nu participă. În anii 1863–1865 este ales, fără a-şi fi depus candidatura, deputat de Nocrich la dieta din Sibiu, deschisă la 15 iulie 1863. Împreună cu Ludwig von Rosenfeld, celălalt deputat de Nocrich, şi cu Reichenberggel crează aşa-numita partidă imperială. Dieta transilvană îl deleagă în Consiliul imperial (Reichsrath) austriac, el participând la şedinţele sale până la desfiinţarea acestuia, datorită intrigilor coordonate de

Esterházy şi Belcredy, în iulie 1865. Este invitat oficial imperial şi la dieta transilvană de la Cluj din noiembrie 1865. Odată cu instaurarea dualismului, oamenii guvernării imperiale sunt daţi afară sau se retrag singuri de pe posturile lor. La 9 martie 1867 Cancelaria aulică transilvană este desfiinţată din nou şi **F.** este disponibilizat. La 11 octombrie 1868 iese la pensie, decizia de pensionare fiind semnată de ministrul dr. Giskra, care nu are la suflet caractere precum **F.** După pensionare trăieşte parţial la Viena, parţial la Sibiu, retras din viaţa politică.

Scrieri: În anii 1844–1863 activează ca publicist şi ziarist la ziare germane vieneze şi ardelene. Colaborează la gazetele *Transsilvania* (din 1845, sub redacţia lui Schuller, apoi a lui Hann), *Siebenbürger Bothe* (în 1848, sub redacţia lui Benigni), *Unterhaltungen aus der Gegenwart* (aici este redactor-şef, în perioada iunie – decembrie 1848, în lipsa lui Heinrich Schmidt). În anii 1849–1851 publică în *Presse* (sub redacţia lui Zang), *Augsburger Allgemeine Zeitung, Preßburger Zeitung, Ostdeutsche Post* (sub redacţia lui Ignaz Kuranda), *Pester Zeitung.* Studii şi volume publicate: „Die Archive Siebenbürgens, als Quellen vaterländischer Geschichte", în: *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde,* vol. 2, 1846, p. 3–29; „Uebersicht der Josephinischen Grundausmessungen in den Jahren 1786–1790", în: *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde,* vol. 2, 1846, p. 130–145; „Beiträge zur Geschichte der Grafen von Burchperg in Siebenbürgen", Viena, 1852; „Zum Leben des Bürgermeisters von Hermannstadt, Georg Hecht", Viena, 1853; „Nekrolog des Oberlandeskommissärs Joseph Bedeus von Scharberg", în: *Wiener Zeitung,* 25 iunie 1858, nr. 143, şi în: *Transsilvania,* 13 iulie 1858, nr. 28; „Nekrolog des Sektionschefs Ludwig Freiherrn von Rosenfeld", în: *Hermannstädter Zeitung,* 19 iunie 1869, nr. 144; „Freimaurer in Siebenbürgen. Von einem Profanen", în: *Zirkel,* nr. 22, 23, 24/1874. Încă inedite sunt: „Joseph Bedeus von Scharberg"; „Joseph Benigni von Mildenberg" (prelucrate pentru *Allgemeine Deutsche Biographie,* dar netipărite); „Heinrich Schmidt. Eine biographische Skizze" (o prelucrare destinată unui jurnal mai important); „Briefe aus dem Orient, 1872. Dreißig Reisebriefe über eine Tour in Egypten, Syrien und der Türkei". Opera sa principală este „Joseph Bedeus von Scharberg. Beiträge zur Zeitgeschichte Siebenbürgens im 19. Jahrhundert", două volume, Viena, 1876 şi 1877. Această operă, bazată pe memorii şi documente, oferă o monografie biografică a tatălui adoptiv al lui **F.**, Bedeus von Scharberg, dar şi numeroase date şi informaţii relative la istoria contemporană autorului a Transilvaniei şi Ungariei. (Cuprins: „I. Band: Vorwort. – Einleitung. – I. Abschnitt: Bedeus' Abstammung und Jugend. – II. Abschnitt: Bedeus´ erste Dienstjahre, 1802–1827. – III. Abschnitt: Zehn Jahre bei der siebenbürgischen Hofkanzlei, 1827–1837. – IV. Abschnitt: Zehn Jahre im Vaterlande, 1838–1847. – II. Band: V. Abschnitt: Die Zeit der Wirren, 1848–1849. – VI. Abschnitt: Zur Zeit der Reaktion, 1849–1858. VII. Abschnitt: Bedeus' Person und Charakter, Wirken, Lebensweise. – Schlußwort. Plus 41 Exkurse, wovon 17 biographische, 12 staatsrechtliche und rechtshistorische und 12 historische Episoden in monographischen Skizzen: I. Grundzüge der Verfassung und Verwaltung Siebenbürgens. – II. Freimaurer in Siebenbürgen. – III. Regulation. – IV. Insurrektion. – V. Oberlandeskommissariat. – VI. Komeswahlrecht. – VII. Die orientalische Pest in Siebenbürgen. – VIII. Forum

productionale. – IX. Alexander Ypsilanti. – X. Graf Adam Rediczky. – XI. Partes reapplicatae. – XII. Franz Freiherr von Blasits. – XIII. Ludwig Freiherr von Rosenfeld. – XIV. Sprachkampf. – XV. Straßenwesen in Siebenbürgen. – XVI. Aerarien und Fonde in Siebenbürgen. – XVIII. Staatsrath und Konferenz. – XVIII. Törzburg, Kalibaschen. – XIX. Kontumazwesen. – XX. Graf Franz Nádasdy. – XXI. Militärgrenze. – XXII. Landtag: Geschichte, Gliederung, Geschäftsbehandlung. – XXIII. Altschiffahrt. – XXIV. Die Schwabeneinwanderung. – XXV. Die kirchlichen Wirren in Blasendorf. – XXVI. Die Bauernbewegung im Bergwerksdistrikte. Katharina Varga. – XXVII. Kommandirende Generäle in Siebenbürgen. – XXVIII. Avram Ianku. – XXIX. Andreas Freiherr von Schaguna. – XXX. Landesbuchhaltung. – XXXI. Stefan Ludwig Roth. – XXXII. Franz Freiherr von Reichenstein. – XXXIII. Karl Freiherr von Geringer. – XXXIV. Heinrich Schmidt. – XXXV. Verein für siebenbürgische Landeskunde. – XXXVI. Friedrich Hann. – XXXVII. Dr. Georg Paul Binder. – XXXVIII. Karl Gooß. – XXXIX. Joseph Benigni von Mildenberg. – XL. Karl Freiherr von Hietzinger. – XLI. Samuel L. von Mederus.)

(Trausch, III/566–572; Friedenfels, I/41, 172, 401, II/40, 41, 53, 55, 66, 86, 94, 139, 320, 321; *Az 1848–1849. évi...*, 280–283 – voce Eilhard Anton Dörner; Cosma, II/241; *Dicționarul personalităților.*)

von Friedenfels, Rudolph = concipist aulic onorific (1847).

N. la Sibiu, la 19 mai 1817; m. după 1874. Este fiul lui Friedrich von Friedenfels și al Louisei von Schwind, și fratele mai mare al lui Eugen von Friedenfels. Tatăl său, Friedrich, fiul cel mare al judelui orășenesc și scăunal al Sibiului, Martin Drotleff von Friedenfels, mort la 1838, se căsătorește cu Louise, fiica colonelului și comandant grăniceresc la Turnu Roșu, Ludwig von Schwind. După moartea primului soț, petrecută în 1822, văduva Louise Schwind se recăsătorește, la 1825, cu Joseph Bedeus von Scharberg, pe atunci secretar gubernial, ulterior comisar suprem al țării. Acest pas schimbă cursul vieții fiilor Louisei din prima căsătorie. Împreună cu fratele său Eugen, Rudolph **F.** devine, deci, fiul vitreg al lui Joseph Bedeus von Scharberg. În 1826 se mută cu tatăl vitreg la Cluj, apoi în 1827 la Viena, unde studiază la gimnaziul academic. Își încheie școala pregătitoare la gimnaziul evanghelic din Sibiu și face studiile de drept la liceul crăiesc catolic de la Cluj. În timpul dietei ardelene din 1837 intră în slujba Guberniului. Mai târziu se angajează la Tezaurariatul transilvan de la Sibiu. După câteva călătorii de serviciu prin Transilvania, în anul 1840 merge la Viena, intrând la Camera aulică c.c.. În anii ulteriori, acest for este cuprins în Ministerul finanțelor. **F.** slujește de acum înainte, până la pensie, acestei instituții. În 1847 devine concipist aulic onorific. Activează în secțiunea de referate, fiind numit referent la principalele departamente. În 1855 este secretar ministerial. La 19 mai 1852, **F.** se căsătorește la Viena cu Jenny von Hietzinger, fiica consilierului de stat baronul Carl von Hietzinger, locuind cu soția în capitala imperială. La finele anului 1854 moare primul său copil, un băiețel. Curând, la 15 martie 1855, vine pe lume o fetiță, Rudolfine, apoi în 1856 încă o fetiță. În anul 1864 este promovat șef de

secţiune, iar în 1869 consilier ministerial c.c. la Ministerul finanţelor. În anul 1874, din această ultimă funcţie iese la pensie. Profilul său moral îl recomandă ca fiind o persoană activă, dinamică, un bun organizator, cu pregătire superioară nivelului mediu al înalţilor funcţionari fiscali. Fidel statului austriac, se implică în chestiuni privind naţiunea săsească: despăgubirile de război după revoluţia paşoptistă, împrumuturi de stat acordate unor persoane ori instituţii săseşti, despăgubirea acordată clericilor saşi după desfiinţarea zeciuielii etc.

Scrieri: La 1843 redactează o descriere a călătoriei întreprinse, împreună cu trei prieteni: consilierul aulic Marcher, consilierul guvernamental August Rengelrob şi Eduard Plecker, în Germania, Belgia, Anglia, Franţa şi Elveţia, manuscris; „Karl Bernhardt Freiherr von Hietzinger, k.k. wirklicher Geheimer- und Reichsrath etc.", necrolog, în *Wiener Zeitung*, nr. 95, Viena, 1864 (apare şi în broşuri separate).

(Trausch, III/572–573; Friedenfels, I/41, 172, II/214, 279, 305, 306, 312, 320, 321.)

von Fronius, Heinrich Froon = comisar suprem de război (Oberkriegscommissär) (1846–1849) şi referent în cadrul departamentului economic al Comandamentului militar suprem al Transilvaniei cu sediul la Sibiu. La 1827, în timpul epidemiei de ciumă izbucnite la Braşov, **F.** face parte, în calitate de comisar militar (Kriegscommissär), din comisia mixtă, compusă din funcţionari civili şi militari, de anchetare a bolii. La 1847 face parte din comisia de superarbitraj (Superarbitrirung, zum Superarbitrium), constituită sub conducerea comisarului suprem al ţării, Bedeus von Scharberg. Comisia se compune dintr-o parte militară: general-maiorul Schurtter, comisarul superior de război **F.**, medicul de stat major Martini, şi dintr-o parte civilă: comisarul provincial Samuel von Mederus, medicul scăunal (Stuhlphysikus) dr. Schuster şi cancelistul Karl Alesius. Datoria comisiei este de a-i verifica pe recruţii respinşi la recrutările scăunale. În iunie 1848 se deplasează la Cluj, în interes de serviciu, ocupându-se de echiparea şi intendenţa regimentului 1 secuiesc de graniţă. La începutul anului 1849, în timpul războiului civil aflându-se în aceeaşi funcţie, ajunge în conflict cu comisarul suprem al ţării Bedeus. Friedenfels scrie că Bedeus von Scharberg are în el „un oponent, deşi localnic, destul de nesimţitor faţă de durerea ţării, care îi produce multe greutăţi" (einen – obwohl Landeseingeborenen – für das Wohl und Wehe des Landes ziemlich unempfindlichen Gegner der ihm viele Schwierigkeiten bereitete). Mai mult decât atât, după evenimentele de la finele lunii februarie 1849, generalul Bem, conducătorul trupelor revoluţionare maghiare, cucereşte Sibiul la 11 martie, înfrângând cu uşurinţă garnizoana rusă a generalului Skariatin, cantonată în oraş spre apărarea acestuia. Numeroşi locuitori ai Sibiului iau calea exilului, apucând drumul peste pasul Turnu Roşu. Bem găseşte aici o pradă bogată: 21 de tunuri şi mari provizii de montură. Ulterior, după încheierea revoluţiei, se constată că, deşi multe efecte ale armatei fuseseră lăsate de izbelişte, anumite persoane de vază, printre care **F.**, nu omiseseră în momentele de cumpănă să se folosească de caii de atelaj disponibili, pentru a-şi salva bunurile personale la sud de Carpaţi. Despre **F.** se spune chiar că a reuşit să-şi salveze, cu acest prilej, întreaga avere! La finele anului 1849, **F.** se află pe acelaşi post de comisar suprem militar, împotrivindu-se

din nou lui Bedeus, atunci când acesta militează pentru sistarea rechiziţionării de la populaţia Ardealului a alimentelor şi furajelor necesare armatei ruse, până la retragerea ei, urmând ca statul austriac să preia cheltuielile întreţinerii trupelor ţariste. Friedenfels îl acuză pe **F.** că vânează câştiguri proprii, atunci când depune exces de zel pentru a-i extorca pe orăşeni şi ţărani, mărindu-le taxele şi micşorându-le despăgubirile şi compensaţiile. Modul de a proceda, vădit de comisarul **F.**, este denumit drept „tactică a tergiversării" (Verzögerungstaktik), şi atunci când comisariatul militar, condus de **F.**, întârzie să trimită rapoarte şi situaţii la Ministerul c.c. de război, pentru a reglementa situaţia rechiziţiilor, impozitelor de război, a spitalelor militare etc.

(Friedenfels, I/258, II/8, 109, 110, 145, 147, 158, 161; Cosma, *Personalul...*, 243; *Documente...*, VII/120, 121.)

G

23. Ljudevit Gaj la 1848.

Gaj, Ljudevit = lingvist, politician, jurnalist şi scriitor croat, reformator naţional al mişcării ilire, creatorul alfabetului croat.

N. la august 1809, la Krapina; m. la 20 aprilie 1872, la Zagreb. Este de descendenţă franceză. În anul 1830 publică la Buda cartea intitulată „Kratka osnova horvatsko-slavenskog pravopisanja" (Baze sumare ale ortografiei croato-slavone"), care reprezintă primul manual de ortografie croată, după studiile lui Ignjat Đurdević şi Pavao Ritter Vitezović. Iniţial cartea este editată bilingv, în croată şi germană. Croaţii foloseau pe atunci alfabetul latin, dar unele foneme specifice limbii croate nu erau redate uniform. Urmând exemplul lui Pavao Ritter Vitezović şi al ortografiei cehe, **G.** realizează o scriere fonetică, atribuind fiecărui sunet o singură literă latină, utilizând, de asemenea, diacritice şi diagrafele *lj* şi *nj*. Această carte îi aduce lui **G.** faima la nivel naţional. El devine leaderul elitei intelectuale educate, condusă de idealurile naţionale legate de limba şi poporul croat. În 1834 **G.** reuşeşte în întreprinderea în care, cu 15 ani în urmă, Đuro Matija Šporer eşuase; anume, **G.** obţine preaînalta aprobare pentru editarea unei gazete cotidiene croate. Aceasta apare cu începere din 6 ianuarie 1835, sub titlul *Novine Horvatske* (Ştiri croate), iar din 10 ianuarie împreună cu suplimentul literar *Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska* (Luceafărul croat, slavon şi dalmatin). Aceste publicaţii

au o contribuţie imensă la crearea unei literaturi croate unitare. *Novine Horvatske* este tipărită în dialectul kajkavian şi apare până la finele lui 1835, în vreme ce *Danica* e tipărită în dialectele shtokavian şi kajkavian. La începutul lui 1836 numele celor două publicaţii se schimbă în *Ilirske narodne novine* (Ştiri populare ilire), respectiv *Danica ilirska* (Luceafărul ilir). Este un nou pas în realizarea ideii lui **G.**, care consideră popoarele din sudul monarhiei habsburgice ca fiind nu slave, ci ilire, incluzându-i aici în mod eronat şi pe albanezi. Tot **G.** editează şi conduce redacţia în limba germană a gazetei *Agramer Zeitung* din Zagreb. În 1848, la izbucnirea evenimentelor revoluţionare de la Viena şi Pesta, la iniţiativa lui **G.**, capul Partidului Naţional Croat, se constituie un comitet naţional provizoriu. De orientare liberală, **G.** exprimă în cursul revoluţiei o linie tot mai pregnant proimperială, ca reacţie şi în opoziţie faţă de radicalismul maghiar. La 25 martie 1848 are loc la Zagreb o mare adunare populară, în care se adoptă o petiţie cu revendicări democratice şi naţionale: abolirea iobăgiei; introducerea taxelor proporţionale; egalitatea în faţa legii; alegerea *sabor*-ului (similar dietei transilvane) pe baza reprezentativităţii populare, întrucât până atunci acesta fusese apanaj al claselor privilegiate; libertatea presei, a adunărilor şi a exprimării; eliberarea de servituţi feudale a grănicerilor militari. În petiţie se solicită acordarea acestor revendicări de către monarhul de la Viena însuşi, iar din punct de vedere naţional se cere autonomie administrativă în cadrul imperiului. Mai presus de toate, petiţia prevede unificarea Croaţiei cu Slavonia (până atunci parţial administrată de Ungaria), Dalmaţia (parte a Austriei), litoralul de la Fiume, Buccari, Porto Re, precum şi cu graniţa militară croato-slavonă într-o singură unitate politică, sub numele de regatul Triune. Acesta urma a fi guvernat de un guvern naţional, răspunzător doar înaintea *sabor*-ului. În fine, petiţia solicită „introducerea limbii naţionale în afacerile interne şi externe", deoarece prin legea II din 1844 maghiara devenise singura limbă oficială, ce permitea autorităţilor croate doar alternativa de a utiliza limba latină, ca răspuns la adresele în limba maghiară, în comunicarea cu autorităţile maghiare. Se cere, de asemenea, numirea în funcţia de ban al Croaţiei – funcţie neocupată în ultimii doi ani şi jumătate, a baronului Josip Jellačić, comandantul regimentului grăniceresc Banal de infanterie nr. 1. Spira György afirmă că Kossuth a vădit mai multă toleranţă faţă de mişcarea naţională croată, decât faţă de orice altă mişcare naţională din Ungaria (Spira, 36). Această toleranţă maximă s-a exprimat, de pildă în Camera reprezentanţilor la 22 martie, prin declaraţia lui Kossuth că „este gata să accepte folosirea de către croaţi a limbii croate în afacerile lor interne, iar numai ca limbă de comunicare cu Ungaria să folosească maghiara"! Aidoma lui Jellačić, **G.** militează pentru strângerea legăturilor dintre sârbi şi croaţi, pentru aceasta potenţialul regat Triune fiind gata a ceda autoproclamatului voievodat sârbesc un teritoriu disputat. La 9 iulie 1848 Jellačić convoacă din nou *sabor*-ul şi, după ce îl proclamă pe acesta ca fiind permanent, declară suspendarea adunării pe o perioadă nedefinită, pentru a nu-l mai convoca niciodată. Bun tactician, Jellačić rămâne stăpânul absolut al situaţiei în Croaţia, dictator în sens propriu. Jellačić reuşeşte să-l înlăture şi pe singurul său oponent real, **G.**, răspândind în jurul acestuia suspiciunea că ar fi un aderent al conspiraţiei împotriva dinastiei sârbeşti Karađorđević (Karageorgevici). Prin această manevră, prin subminarea încrederii poporului în **G.**, acesta este eliminat

de pe scena politică croată. **G.** se manifestă ca ideolog politic, organizator şi reformator social, conducător al mişcării reformiste croate, dar desfăşoară şi o bogată activitate scriitoricească. Poemul său „Još Horvatska ni propala" (Croaţia nu e încă o ruină), scris în 1833, este cel mai popular poem al timpului. Alfabetul folosit astăzi pentru notarea limbilor bosniacă, croată şi sârbă este creaţia lui **G.**, aşa-numita „Kratka osnova" ori, după creatorul său, „gajica" sau „gajica croată".

(Spira, 31–34, 93, 99–101; *Wikipedia*)

Gebbel, Franz = politician şi publicist, reprezentant de seamă al „bătrânilor saşi" (Altsachsen), redactor-şef al *Siebenbürger-Deutsches Wochenblatt* (1868–1874).

N. la Cluj, la 25 iulie 1835; m. la Sibiu, la 16 (Teutsch, *G.D.T.*, 343) sau 17 (*Sb. Sachsen Lexikon*, 141) mai 1877. Este activ pe tărâmul politicii, într-o epocă dramatică pentru destinele naţiunii săseşti, după instaurarea dualismului austro-ungar. Din 1865 este secretar al bisericii evanghelice săseşti. La 1868 preia funcţia de redactor-şef al *Siebenbürger-Deutsches Wochenblatt* de la Sibiu, săptămânal înfiinţat în luna iunie a aceluiaşi an de cercul ce îi are în centru pe **G.** şi Georg Daniel Teutsch. Scopul ziarului este „lupta pentru apărarea dreptului german, a educaţiei şi tradiţiei germane pe acest petec de pământ" (den heiligen Kampf für die Erhaltung deutschen Rechtes, deutscher Bildung und Gesittung auf diesem Flecken Erde). Prin această gazetă, apărarea individualităţii săseşti, în noile condiţii existente, va demonstra faptul că germanitatea saşilor nu constituie nici un pericol pentru Ungaria. La începutul apariţiei sale, se publică profesiunea de credinţă a *Siebenbürger-Deutsches Wochenblatt:* „Suntem germani şi vrem să rămânem germani. De secole ne aflăm aici, ca cetăţeni ai unui stat multilingvistic, negerman prin majoritatea locuitorilor săi. [...] Păstrează ceea ce ai – este lozinca fiecărui german cinstit din Transilvania. [...] Germania, cuvânt minunat! Germania, mamă a taţilor noştri, mamă a limbii noastre, a credinţei noastre, a formării noastre... Tu nu eşti patria noastră cetăţenească şi nici nu vei fi vreodată. Dumnezeu ne-a dat o altă patrie, ca în ea să trăim, să iubim şi să murim. Departe de «patria germană», noi stăm aici, la marca estică a ţării ungureşti, germani transilvăneni, ca ultime vlăstare ale numelui german." (Deutsche sind wir und Deutsche wollen wir bleiben. Seit Jahrhunderten stehen wir hier als Bürger eines vielsprachigen, der überwiegenden Mehrzahl seiner Bewohner nach nichtdeutschen Staatswesens. [...] Halte was du hast ist das Losungswort jedes ehrlichen Deutschen in Siebenbürgen. [...] Deutschland! – wunderbares Wort! Deutschland, Mutter unserer Väter, Mutter unserer Sprache, unseres Glaubens, unserer Bildung... unser bürgerliches Heimatland bist du nicht und wirst es niemals werden. Eine andere Heimat hat uns Gott gegeben, in ihr zu leben, sie zu lieben und in ihr zu sterben. Fern von dem ´deutschen Vaterland´ stehen wir hier an den Ostmarken des Ungarlandes, wir die Siebenbürger Deutschen, die letzten Ausläufer des deutschen Namens.) În 1874, săptâmînalul se transformă în cotidianul *Siebenbürger-Deutsches Tageblatt*, la conducerea redacţiei căruia va trece, însă, Karl Wolff. **G.** este un reprezentant de seamă al grupării „bătrânilor saşi" (Altsachsen), ostili noului regim dualist, dedicându-se misiunii de aplanare a conflictului dintre aceştia şi „tinerii saşi", pentru obţinerea coeziunii politice interne

în rândul saşilor. La 8 noiembrie 1875, la moartea contestatului Jakob Rannicher, **G.** este cel care, în faţa mormântului deschis, îl reabilitează pe colegul său. După fărâmiţarea unităţii Pământului Săsesc şi prin desfiinţarea organizării politice săseşti prin intermediul Universităţii naţionale, obţinută prin legea adoptată în 1876 de către parlamentul ungar, saşii se văd nevoiţi să găsească o nouă modalitate asociativă. La 26 octombrie 1876 se înfiinţează Partidul popular săsesc (Sächsische Volkspartei), coordonat de un comitet central, al cărui secretar este **G.**, şi având în subordine comitete locale în mai toate localităţile săseşti. Comitetul central al Partidului popular săsesc adoptă ca bază de funcţionare „Programul de la Mediaş". **G.** este secretar şi amic bun al episcopului Georg Daniel Teutsch, aflându-se cu acesta şi în corespondenţă scrisă. Moare la vârsta de numai 42 de ani, la 16 mai 1877. Friedrich Teutsch îl apreciază ca fiind, după Joseph Andreas Zimmermann, cel mai bun cunoscător al dreptului săsesc.

(Teutsch, *G.D.T.*, 254, 343–346, 348, 358, 435, 437, 461; Teutsch, IV/36; *Sb. Sachsen Lexikon,* 141; *Istoria Transilvaniei,* 262, 264, 266.)

von Gedeon, Joseph = feldmareşal-locotenent, în anii 1848–1849 comandant de divizie de infanterie, în cadrul Comandamentului militar al Transilvaniei, cu sediul la Sibiu, participant la campania militară din timpul revoluţiei paşoptiste.

Deşi nu deţinem date biografice referitoare la viaţa şi cariera lui **G.**, activitatea sa în anii revoluţiei de la mijlocul secolului al XIX-lea este foarte bine reprezentată documentar. Divizia de infanterie, aidoma brigăzii de cavalerie, este alcătuită din 5 regimente, adică circa 10.000 de oameni. **G.**, în calitate de comandant de divizie, în anii 1848–1849, are din punct de vedere militar, funcţia imediat următoare celei a comandantului suprem, generalul Puchner. Bariţ îl caracterizează drept „F[eld] M[arschall] **G.**, ungur din Ungaria, fost câţiva ani colonel la regimentul secuiesc din Csik-Gyergye [Ciuc-Gheorgheni], om care nu-şi ascundea simpatiile sale pentru acel popor, un sentiment acesta, pe care când vei căuta, nu avea nimeni drept să i-l impute, dar apoi nici să-l trimită ca să bată pe secui" (Bariţ, 147). La 22 octombrie 1848, **G.** primeşte ordin să se deplaseze la Făgăraş, pentru ca, din acel punct, să opereze împotriva secuilor, care, însă, între timp, pleacă în mulţimi mare la Lutiţa. **G.** îşi stabileşte cartierul general la Şercaia, unde adastă câteva zile în inactivitate totală. Pe tânărul prefect Iovian Brad îl detaşează în Şapte Sate, ca, împreună cu lăncierii săi, să îi dezarmeze pe ceangăii de acolo şi să pătrundă apoi în Trei Scaune. De la Făgăraş, **G.** se îndreaptă către Târgu-Mureş, cu un corp de 2.000 infanterişti, 300 cavalerişti, 12 tunuri şi o trupă civilă de circa 400 persoane, din cadrul gărzii cetăţeneşti din Sibiu (Hermannstädter Bürgerwehr). Este însoţit de peste o mie de lăncieri români, conduşi de David Ursu. Oastea lui **G.** reprezintă doar jumătate din puterea trupelor secuilor. În 29 octombrie corpul condus de **G.** ajunge la Târnava (Gross Probstdorf), în 30 la Mediaş. În această localitate, corpului i se mai adaugă un batalion săsesc din scaunul Mediaş, sub comanda perceptorului Brecht. În 2 noiembrie 1848, corpul mărit purcede spre Cetatea de Baltă, la 3 noiembrie campează în lagărul de la Gálfalva [Galfalău], iar spre amiaza zilei de 5 noiembrie, pe o ploaie continuă, ajunge în faţa oraşului Târgu-Mureş. Deoarece inamicul nu intenţionează să se predea, **G.** ordonă

câteva lovituri de tun şi foc de arme. Către seară două batalioane de infanterişti secuieşti, câteva escadroane de husari secui şi de husari din Hunedoara (Hunyadyhussaren), precum şi trupe naţionale secuieşti se retrag, iar oraşul capitulează. Imperialii confiscă casa de război cu 14 mii de florini, eliberându-l în acelaşi timp pe curierul c.c., căpitanul Zoeller, luat ostatic în urmă cu o lună. Acesta însă moare la scurtă vreme, ca urmare a tratamentului suferit în prizonierat. În 7 noiembrie dimineaţa, **G.** porunceşte unei unităţi militare să se deplaseze spre nordul Transilvaniei, pentru a restabili legătura cu trupele austriece aflate acolo. Respectiv, la 1 noiembrie secuii, comandaţi de Sombori şi Dorsner, atacaseră şi incendiaseră Reghinul Săsesc, silindu-l pe Urban să bată în retragere. Ulterior, **G.** este învinovăţit de întârziere, considerându-se că dacă el ar fi sosit la timp la Reghin, dezastrul ar fi putut fi evitat. De asemenea, **G.** mai este acuzat de prea multă milă faţă de inamic, deoarece, în loc să îi urmărească şi să-i pedepsească pe rebeli, el îi eliberează şi îi lasă să se întoarcă la casele lor. După victoria neexploatată de la Târgu-Mureş, **G.** revine la Sibiu. **G.** primeşte porunca de a se îndrepta spre Braşov, pentru a-l apăra. În noiembrie 1848, **G.** este detaşat la Feldioara, cu o trupă foarte puţin numeroasă, necorespunzătoare rangului său de feldmareşal. La un efectiv de 1890 infanterişti, 200 cavalerişti cu 8 tunuri, se adaugă gărzi săseşti, precum şi lăncieri şi vânători români, astfel încât efectivul total ajunge la 4.000 de oameni. La 10 noiembrie, **G.** dislocă trupa de la Feldioara la Hărman, lângă Braşov. La 8 decembrie 1848, generalul c.c. Schurtter este însărcinat de comandantul suprem Puchner să se deplaseze urgent la Braşov, în ajutorul lui **G.**, care nu mai poate ţine piept invaziei secuilor în comunele săseşti din Ţara Bârsei. Au loc, este adevărat, lupte împotriva secuilor, care sunt alungaţi dincolo de Olt. Din nou, **G.** nu îi urmăreşte pe secui, care dispar nestingheriţi cu toată prada furată. Preluând un articol din *Siebenbürger Volksfreund,* nr. 2, 1849, Friedenfels comentează: „În rândul ofiţerilor imperiali, nu era iubit **G.**, care vădea o ostentativă predilecţie faţă de secui – între care slujise cândva, iar această predilecţie, izvorâtă din relaţii personale deosebit de intime, a fost comentată multiplu şi fără cruţare." (Unter den kaiserlichen Officieren war **G.**, der eine sichtliche Vorliebe für Szekler – unter denen er einst gedient hatte – zur Schau trug, unbeliebt und wurde diese aus besonderen nahen persönlichen Beziehungen hergeleitete Vorliebe vielfach und schonungslos commentirt.) La 5 ianuarie 1849, aflat la Braşov, **G.** îi adună pe comandanţii secuilor: colonelul Sombori, locotenent-colonelul Nagy, judele regesc suprem Horváth Albert ş.a. În prezenţa lui **G.**, siliţi de împrejurările momentului, aceştia depun jurământul de credinţă faţă de împărat. Evident, la chemarea lui Bem, la 6 ianuarie secuimea se ridică iar la arme. În 22 ianuarie 1849, venind de la Braşov, **G.** soseşte la Sibiu, aducând cu el însemnate rezerve şi întăriri militare, ajungând însă după confruntarea dintre Puchner şi Bem, desfăşurată la Sibiu în 21 ianuarie şi soldată cu victoria imperialilor. În februarie 1849, îmbolnăvindu-se **G.**, generalul Puchner îl numeşte în locul său pe generalul Kalliany, în fruntea corpului compus dintr-o brigadă operatoare şi una de rezervă. După revoluţie, conform lui Bariţ, generalii **G.** şi Pfersmann sunt traşi la răspundere pentru conduita lor în timpul evenimentelor armate, suferind o „cercetare aspră".

(Friedenfels, II/82, 83, 84, 85, 100, 101, 104, 105; Bariţ, 147, 266, 347–355, 361, 362, 383, 388, 425, 428, 459, 460; Cosma, *Personalul...*, 242.)

Geltch, Johann Friedrich = poet, rectorul gimnaziului din Orăştie, editor.

N. la Sebeş, la 18 februarie 1815; m. la Romos, la 7 septembrie 1851. În anii 1836–1838 studiază la Berlin. Apoi este profesor la Orăştie, în vara lui 1848 fiind rector al gimnaziului din localitate. Din 1848 funcţionează ca preot la Romos. În timpul revoluţiei se implică în cauza naţională săsească, călătorind în Germania, unde ia legătura cu cercuri academice şi politice. La iniţiativa Academiei săseşti de drept de la Sibiu, **G.** şi alţi soli ai saşilor, precum Martin Schenker, Friedrich Schuler von Libloy şi Theodor Fabini, încearcă să câştige opinia publică germană pentru cauza saşilor. La finele lunii mai şi începutul lui iunie 1848 este la Leipzig, unde cuvântează în faţa asociaţiei de gimnastică (Turnverein, formă de organizare a tineretului german) şi a Asociaţiei patriotice germane (deutscher Vaterlandsverein). Carl Fabritius relatează, la 7 iunie, că aceste cuvântări sunt însoţite de aclamaţii entuziaste din partea auditoriului. Respectivele asociaţii trimit adrese de încurajare şi susţinere naţiunii săseşti. Un alt raport al lui Fabritius, publicat în *Siebenbürger Volksfreund* din Sibiu, nr. 37 din 23 iunie, arată că doi deputaţi saşi, dintre care unul este **G.**, participă la Halle la o adunare studenţească, iar de acolo se deplasează la Jena, unde **G.** dă citire, în adunările studenţilor şi ale asociaţiei gimnaştilor, unei adrese a studenţilor transilvano-saşi, unde se dă glas hotărârii acestora „de a rămâne germani, şi sub asaltul naţionalităţilor străine". În data de 10 iunie 1848, la Halle, studenţii germani îi înmânează lui **G.** un patetic mesaj de salut, adresat „iubiţilor fraţi germani din Transilvania", în care se arată solidaritatea germanilor cu conaţionalii lor de pretutindeni. Adrese asemănătoare de coeziune trimit şi asociaţia gimnaştilor din Frankfurt, la 16 iunie, şi comunitatea gimnaştilor din Berlin. La 1851, **G.** împreună cu J. Georg Giesel, Johann Michaelis şi Samuel Schiel realizează proiectul iniţiat de Stephan Ludwig Roth la 21 septembrie 1848, de editare a unui ziar şcolar şi bisericesc. După moartea violentă a acestuia, grupul amintit mai sus pune în aplicare intenţia, iar după moartea lui **G.** proiectul este continuat de ceilalţi tovarăşi de idei. Moare la Romos, în sânul parohiei sale, la 7 septembrie 1851, la vârsta de numai 36 de ani.

Opera: „Lyrische Gedichte", Braşov, 1841; „Epigrammatische und aphoristische Streiflichter", Braşov, 1841; „Nachruf an die Mitglieder des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, welche sich in der am 8. und 9. Juni 1843 zu Kronstadt abgehaltenen General-Versammlung befanden. Nebst einem Anhang unter dem Titel: Wir und Deutschland", Braşov, 1843; „Thuiskon. Zwei Parabeln", Braşov, 1844; „Lyrisch-humoristischer Janus-Kopf mit folgenden Aufschriften: I. Apologie der Frauen oder das schöne Geschlecht ist das starke Geschlecht. II. Variationen einer grauzöpfigen Matrone über das verhängnißvolle Thema: Warum heiraten die Jünglinge der Neuzeit unsere Mädchen nicht weg", Braşov, 1844; „Das Lied von der Oeffentlichkeit. Parodie auf Schiller's Lied von der Glocke", Sibiu, 1845; „Weckruf zu geistiger Installations-Feier unseres Nations-Grafen Franz Joseph v. Salmen", Sibiu, 1846; „Liederbuch der Siebenbürger Deutschen", editor **G.**, vol. I, Sibiu, 1847 şi vol. II, Sibiu, 1851; „Deutschländisches Adressen-Album an das Siebenbürger Deutschtum. In der Sturm- und Drang-Periode des Jahres 1848, seinem theuern und heißgeliebten Volksthum überbracht und geweiht", Sibiu, 1848; adresa semnată de **G.** în numele Universităţii naţionale săseşti către Frankfurter deutsche National-Versammlung, în suplimentul de la *Augsburger*

Allgemeine Zeitung, nr. 231 din 18 august 1848; „Das Lied von den Magyaromanen. Parodie auf Schiller's Lied von der Glocke", Sibiu, 1849; „Gefühle am Jahrestage der Hinrichtung unseres deutschen Mannes Dr. Steph. Ludw. Roth", Sibiu, 1851. Lirica lui vădeşte influenţe ale romantismului german, dar şi tendinţele politice exprimate de mişcarea „Das Junge Deutschland". Versurile lui **G.**, compuse în zorii revoluţiei paşoptiste, iau poziţie faţă de conflictele naţionale, sociale, politice din acei ani. Ca editor, se evidenţiază prin publicarea unor autori prepaşoptişti saşi. A sa „Liederbuch der Siebenbürger Deutschen" reuneşte versuri ale poeţilor saşi contemporani şi constituie cea mai reprezentativă culegere de lirică din epocă.

(Trausch, II/2–3; *Sb. Sachsen Lexikon,* 142; Göllner, *Die Sb. Sachsen in den Jahren 1848–1918,* 14–16.)

von Geringer-Oedenberg, Carl (baron) = comisar civil plenipotenţiar în Ungaria (din 4 iunie 1849).

N. la 2 martie 1806, la Sibiu; m. la Viena [?], după 1877. Este fiul generalului-maior Gabriel von Geringer-Oedenberg, înnobilat la 1802 ca baron austriac şi în 1808 ca baron ungur, căsătorit la 1803, pe când era colonel al regimentului secuiesc de husari, cu baronesa Sophie von Brukenthal, mort la 1825, la scurt timp după primirea în Camera magnaţilor. **G.** urmează studiile superioare la universitatea din Viena, începând o carieră birocratică la guberniul Austriei de nord. În anul 1831 trece în serviciul biroului prezidial al Camerei aulice generale (allgemeine Hofkammer), instituţie care până la 1848 constituie forul central superior în toate chestiunile de credit, camerale şi comerciale privitoare la ansamblul monarhiei. În 1844 este secretar prezidial al Camerei aulice generale c.c., în acest an făcând o vizită în Transilvania, împreună cu prietenul său Joseph Bedeus von Scharberg. **G.** este trimis într-o misiune în ţările coroanei austriece învecinate cu Imperiul Otoman şi în principalele centre comerciale ale Porţii. Scopul misiunii este anchetarea plângerilor supuşilor monarhiei, de încălcare a tratatelor austro-turce. De asemenea, **G.** verifică instituţiile poliţieneşti, sanitare şi vamale de pe linia graniţei, din Dalmaţia până în Bucovina. În urma propunerilor făcute de **G.**, conducerea imperială ia măsuri de ameliorare a comerţului cu Poarta. Printre altele, la sugestia lui **G.** de înfiinţare a unui consulat-general austriac şi a unei cancelarii comerciale la Constantinopol, alături de internunţiul c.c., în anul 1846 tocmai **G.** este trimis în capitala Imperiului Otoman, pentru a ridica şi conduce respectiva cameră comercială. Concomitent, **G.** este numit adevărat consilier aulic al Camerei aulice generale. În luna mai 1848, la cererea sa, lui **G.** i se permite să revină de la Constantinopol. Este convocat la Ministerul comerţului, fiind pe dată trimis în altă misiune la Frankfurt pe Main, pentru a lua parte, în calitate de comisar guvernamental austriac, la consfătuirile referitoare la unificarea vamală între toate ţările germane. În decembrie 1848, ministrul Schwarzenberg îl cheamă pe **G.** la lagărul imperial, aflat la Olmütz, unde este numit comisar imperial plenipotenţiar în Transilvania. Manifestul imperial, dat la Olmütz în 22 decembrie, îl împuterniceşte cu puteri depline. Dar evenimentele belice îl împiedecă pe **G.** să îşi ia postul în primire. De aceea, temporar, intră în slujba Ministerului de interne,

până în 4 iunie 1849, când i se încredinţează funcţia, deloc invidiată, de comisar civil imperial plenipotenţiar în Ungaria, respectiv comisar însărcinat cu afacerile civile în Ungaria. Propunerea numirii sale în acest post aparţine ministrului justiţiei Bach, la 25 mai, iar salariul lui **G.** este de 2.500 de florini, la care se adaugă un supliment de 1.500 florini anual – pe durata funcţionării sale, precum şi o subvenţie de 4.000 florini. Spre finele lui iunie **G.** se deplasează la Bratislava, urmând să ducă răspunsul acordat românilor, la petiţia lor. O consecinţă a activităţii sale în Ungaria este şi restabilirea locotenenţei ungare (ungarische Statthalterei), al cărei şef interim este **G.** până la numirea în 1852 a arhiducelui Albert ca guvernator militar şi civil în Ungaria. În octombrie 1849, **G.** participă, alături de patriarhul sârb Rajačić şi de Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl, la consfătuiri prealabile, cu privire la principiile de constituire a voievodatului Serbiei. Consfătuirile eşuează,dar guvernul c.c. ia decizia definitivă. Aşadar, în 1852, **G.** revine la Viena, ca şef de secţiune la Ministerul de interne, continuând însă să participe la consfătuirile relative la reorganizarea autorităţilor administrative şi juridice din regatul ungar. În octombrie 1849 devine adevărat consilier secret, iar în 1852 este decorat cu Marea cruce a ordinului Franz Joseph. În anul 1853, când baronul von Baumgartner, în dubla calitate de ministru al finanţelor şi comerţului, solicită ajutor, **G.** devine loctiitor al ministrului comerţului. În 1855, **G.** este numit consilier imperial. În iulie 1865 este numit şef al Consiliului de stat, funcţie deţinută până la desfiinţarea Consiului de stat în iunie 1868, după instaurarea dualismului austro-ungar. În acest moment, **G.** iese la pensie, decernându-i-se Marea cruce a ordinului Leopold. Proprietatea deţinută la Sibiu îl menţine în contact permanent cu patria natală, chiar atunci când serviciul îl ţine departe de casă. Titlu deţinut: „adevărat consilier secret şi de stat, Marea Cruce a Ordinelor austriece Leopold şi Franz Joseph" (k.k. wirklicher Geheimer u. Staatsrath, Großkreuz des k. österr. Leopold- und des Franz Joseph-Ordens).

(Friedenfels, I/92, 113, II/103, 118, 119, 120, 129, 149, 465–468; Cosma, I/103, 270, II/92, 93, 110, 243.)

Glanz, Joseph Florian = la 1846–1848 secretar militar (Feldkriegssecretär), la 1849 director de cancelarie şi referent la departamentul politic din cadrul Comandamentului militar suprem al Transilvaniei, cu sediul la Sibiu. Este preşedintele „comitetului de apărare a ţării" (Landesvertheidigungs-Ausschuß), constituit după formarea comitetului de pacificare româno-săsesc (octombrie 1848). „Comitetul de apărare a ţării" funcţionează în cadrul Comandamentului militar al Transilvaniei, numărându-i, alături de **G.**, ca membri pe secretarul de război Joseph Benigni şi pe senatorul Carl Müller. După înfrângerea revoluţiei, **G.** este numit consilier de secţiune (Sectionsrath) pe lângă guvernatorul Ardealului, baronul Wohlgemuth. Acelaşi post îl deţine şi în perioada mandatului succesorului lui Wohlgemuth, feldmareşalul prinţ Carl Schwarzenberg. La 1877, **G.** trăieşte la Viena, având funcţia de consilier ministerial.

(Friedenfels, I/173, 191, II/86, 98, 140, 199, 259; Cosma, *Personalul...*, 243.)

Gooß, Carl Johann = conrector (diector) al gimnaziului evanghelic din Sighişoara (1842–1845), preot la Daia (1845–1848), deputat al scaunului şi oraşului Sighişoara în dieta ardeleană de la Cluj (mai – iulie 1848), deputat de Sighişoara în dieta ungară de la Pesta (iulie–septembrie 1848), unionist din convingere, la finele anului 1848 se sinucide, copleşit de vina autoasumată că şi-a îndrumat conaţionalii pentru cauza greşită, a revoluţiei maghiare.

N. la Sighişoara, la 28 ianuarie 1814; m. la Daia, la 30 decembrie 1848. Absolvă ca premiant în 1831 studiile pregătitoare la gimnaziul evanghelic din Sighişoara. Merge la Cluj, unde se înscrie ca auditor la la colegiu, la cursurile de ştiinţe politice şi ale statului susţinute de profesorul Huber şi la cursul de drept transilvan ţinut de profesorul Sebestyén. În 1832 pleacă la Viena, unde îşi continuă studiile la facultatea de teologie protestantă. Aici predă şi cunoscutul orientalist, tot sighişorean de obârşie, profesorul Georg Wenrich, de asemnea şi profesorul de istoria antichităţii Steinüchel. În vara anului 1834 intră, ca profesor privat, în slujba comerciantului P. Medgyszay, nemaiaudiind cursuri publice, în schimb fiind un cu atât mai avid cititor al bibliotecii aulice imperiale. Sub îndrumarea lui Steinüchel, **G.** elaborează primele sale studii de antichităţi, filologie şi istorie. În martie 1835 părăseşte Viena. La finele lunii august ale aceluiaşi an este angajat la gimnaziul din Sighişoara, ca lector 3. Rămâne aici în continuare, avansând la funcţia de conrector (vicedirector) în 1840 şi la cea de rector al gimnaziului (director) din 1842. În 1845 este ales preot al comunităţii evanghelice din Daia. El nu îşi depusese candidatura pentru preoţie. Sighişoara şi gimnaziul pe care îl conduce l-ar fi dorit pe **G.** în mijlocul lor, dar el urmează ordinea firească a lucrurilor din vremea aceea. Şi la noul post îşi îndeplineşte cu sârg îndatoririle, nerenunţând nici la preocupările cultural-ştiinţifice şi numărându-se printre membrii de vază ai Asociaţiei de cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). În primăvara anului 1848, un caracter ferm precum este **G.** iese pe tărâmul politicii practice. Friedenfels îl caracterizează drept „un idealist nobil, curat", încrezător în conlucrarea dintre saşi şi unguri, intim convins că uniunea Ardealului cu Ungaria va fi aducătoare de beneficii obşteşti, apărând interesele şi autonomia naţiunii săseşti. El crede, de asemenea, că saşii vor fi mai în siguranţă depinzând de conducerea de la Pesta, şi nu de cea de la Cluj. Împreună cu Georg Daniel Teutsch, viitorul episcop şi istoric al saşilor, **G.** este ales deputat al scaunului şi oraşului Sighişoara la dieta ardeleană, deschisă la Cluj la 29 mai 1848. În privinţa chestiunii uniunii Transilvaniei cu Ungaria, deputaţii sighişoreni sunt susţinători ai acesteia. Extrem de activ şi convingător, **G.** ia parte atât la şedinţele separate ale adunării naţionale a deputaţilor dietali saşi, cât şi la şedinţele în plen ale dietei de la Cluj. Conform protocolului şedinţelor adunării naţionale a saşilor, în prima şedinţă separată, naţională săsească, din 29 mai, desfăşurată sub preşedinţia deputatului sibian Konrad Schmidt, de primă urgenţă e considerată dezbaterea chestiunii uniunii, întrucât la deschiderea dietei şi la prima adunare naţională a deputaţilor maghiari această problemă a fost votată în unanimitate pe ordinea de zi. De aceea, preşedintele îi urgentează pe deputaţii saşi „să ajungă la un consens cu privire la ceea ce urmează să declare

naţiunea săsească în următoarea şedinţă a dietei în privinţa uniunii", şi anume, deputaţii saşi să prezinte pe rând conţinutul instrucţiunilor primite de la comitenţii lor. Deputatul sighişorean **G.** propune ca, „la discutarea acestei probleme vitale, deputaţii să nu respecte neapărat litera instrucţiunilor, ci să vorbească, dimpotrivă, din proprie convingere şi s-o dezbată cu cea mai bună ştiinţă şi conştiinţă (nach bestem Wissen und Gewissen)". Konrad Schmidt nu acceptă această propunere, ci susţine ca „fiecare deputat să fie liber pe răspunderea lui să respecte strict instrucţiunile sau să devieze de la ele şi să vorbească din proprie convingere". **G.** propune atunci următoarele: a) naţiunea săsească să nu respingă uniunea, „având în vedere simpatiile pe care naţiunea maghiară şi secuiască le manifestă în unanimitate şi cu entuziasm faţă de uniune"; b) „maiestatea sa nu vede în uniunea Transilvaniei cu Ungaria nici o primejdie pentru existenţa Sancţiunii pragmatice", de aceea nici naţiunea săsească să n-o considere un pericol; c) conform declaraţiei episcopului greco-catolic Lemeny, în consfătuirea deputaţilor maghiari, un mare număr de delegaţi români, aleşi în adunarea de la Blaj, s-ar fi exprimat în favoarea uniunii, „cu condiţia recunoaşterii imediate a naţionalităţii lor politice", iar „în lupta previzibilă a civilizaţiei şi libertăţii apusene împotriva brutalităţii şi robiei orientale, naţiunea săsească are evident menirea de a se situa de partea celei dintâi". În finalul alocuţiunii sale, **G.** spune: „Având în vedere că, prin natura chestiunii şi conform declaraţiilor date în acest sens de purtătorii de cuvânt ai ungurilor în adunarea naţională ungară, ungurii ar fi moderaţi şi înclinaţi să nu lezeze drepturile naţionale inviolabile ale naţiunii săseşti, deputaţii cercurilor săseşti să declare în următoarea şedinţă a dietei: că naţiunea săsească acceptă uniunea, cu speranţa încrezătoare şi credinţa fermă că naţiunea maghiară şi maiestatea sa le vor lăsa saşilor neatinse drepturile naţionale şi municipale, ce le revin în baza dreptului natural şi a legilor pozitive." (... im Hinblicke darauf, daß der Natur de Sache und der in der ungarischen Nationalversammlung von den Stimmführern der Ungarn gegebenen diesfälligen Erklärungen nach die Ungarn gemäßigt und geneigt seien, die unantastbaren nationalen Rechte der sächsischen Nation unverletzt zu lassen; mögen die Deputirten der sächsischen Kreise in der nächsten Landtagssitzung erklären: daß die sächsiche Nation der Union beitrete, in der zuversichtlichen Hoffnung und im festen Vertrauen darauf, die ungarische Nation und Seine Majestät werden den Sachsen die ihnen nach dem Naturrechte und positiven Gesetzen zustehenden nationalen und municipalen Rechte ungeschmälert lassen). Fiind un orator excepţional, **G.** convinge prin discursul său, care îi este lui însuşi crez. O parte dintre deputaţii saşi se lasă, astfel, convinşi să-şi încalce instrucţiunile pe care le primiseră din partea circumscripţiilor lor, cu atât mai mult cu cât atmosfera generală de la Cluj este furtunoasă şi violentă. Deoarece 5 deputaţi, respectiv reprezentanţii Sibiului: Joseph Schneider şi Konrad Schmidt, ai Mediaşului: Michael Brecht şi Karl Schwartz şi un deputat din Nocrich: Michael Brandsch se pronunţă împotriva uniunii, iar deputaţii prezenţi ai celorlalte scaune şi districte săseşti, respectiv cei doi deputaţi de Sighişoara: **G.** şi Georg Daniel Teutsch, cei doi braşoveni: Elias Roth şi Ludwig Brennerberg, cei doi de Bistriţa:

Johann Hofgräf şi Michael Weiß, cei doi de Sebeş: Michael Hirsch şi Karl Leonhard, Wilhelm Löw din Miercurea Sibiului şi Karl Boch din Nocrich, adică 10 deputaţi votează pentru acceptarea ei, urmează încă opt ore de dezbateri neîntrerupte. În finalul şedinţei, „se hotărăşte ca deputaţii dietali saşi să se pronunţe pentru uniune, însă într-un mod [condiţionat], care să facă posibilă satisfacerea postulatelor referitoare la drepturile naţionale şi municipale". (*Documente*..., V/277–280.) Elaborarea acestei declaraţii i se încredinţează propunătorului iniţial **G.**, căruia i se cere să elaboreze proiectul pentru a-l prezenta în următoarea şedinţă a adunării naţionale, a doua zi dimineaţa, la orele 8. Şi această a doua şedinţă separată, din dimineaţa zilei de 30 mai, se ţine sub preşedinţia lui Konrad Schmidt, iar **G.** dă citire declaraţiei redactate de el, care este adoptată de deputaţi: „Având în vedere că naţiunea maghiară şi cea secuiască au declarat solemn nu numai cu majoritate de voturi, ci cu o entuziasmantă unanimitate că uniunea Transilvaniei cu Ungaria este dorinţa lor cea mai arzătoare, luând în considerare că proiectul de lege ce urmează să fie elaborat în acest sens de către actuala dietă transilvăneană va deveni lege valabilă pentru toţi numai prin sancţiunea supremă a maiestăţii sale, principele şi regele nostru iubit, care în aceeaşi persoană este totodată şi împărat al Austriei, în sfârşit, ţinând seama de faptul că Transilvania este considerată după legile fundamentale în vigoare o parte a coroanei ungare, cei ce m-au trimis aderă la uniunea Transilvaniei cu Ungaria, ce urmează să se înfăptuiască fără lezarea Sancţiunii pragmatice. În acest moment solemn, în faţa Transilvaniei, Ungariei şi Europei, saşii pretind să beneficieze în continuare, ca şi până acum, de amplele drepturi ale naţiunii, ancorate în legile fundamentale existente, şi anume recunoaşterea naţionalităţii lor, la fel ca şi a tuturor celorlalte naţionalităţi din ţară şi, mai ales, dreptul de folosire legală a limbii materne, inviolabilitatea teritoriului lor şi a municipalităţii deosebite. De altfel, ei îşi rezervă dreptul de a consemna cerinţele şi dorinţele lor în acest sens într-o petiţie proprie, pe care o vor înainta la timp potrivit viitoarei diete ungare comune" (*Documente*..., V/281). Declaraţia de mai sus se traduce în limba maghiară, în cursul şedinţei. Petiţia sau memoriul, conţinând condiţiile de acceptare a uniunii, este depus de către deputaţii saşi în şedinţa comună a dietei din 20 iunie. A treia şedinţă separată a deputaţilor saşi, din după-masa zilei de 30 mai, se ţine sub preşedinţia lui **G.**; la fel şedinţa a patra din seara zilei de 30 mai. **G.** participă la următoarele şedinţe separate săseşti: a cincea, din după-masa de 31 mai, a şasea din după-masa de 1 iunie, a şaptea din dimineaţa de 2 iunie. În această ultimă şedinţă menţionată, se decide constituirea unei comisii, în care este numit şi **G.**, cu misiunea de a se consfătui în prealabil asupra subiectelor ce urmează a fi dezbătute în adunarea naţională şi de a redacta proiecte de hotărâri pentru aceasta. **G.** absentează la şedinţa separată cu nr. 8, din seara lui 3 iunie, dar revine la şedinţa a noua din după-masa de 4 iunie. Participă, în continuare, la şedinţa separată a zecea din dimineaţa de 6 iunie, a unsprezecea din după-masa de 6 iunie; de asemenea, la ultimele şedinţe separate ale adunării naţionale a deputaţilor saşi, respectiv a douăzecea, din 16 iunie dimineaţa, a douăzecişiuna din după-amiaza de 17 iunie, a douăzecişidoua din 19 iunie înainte

de masă şi a douăzecişitreia din 21 iunie 1848. La penultima şedinţă separată, din 19 iunie, **G.** şi Joseph Bacon din Sighişoara îşi exprimă opinia separată, consemnată în procesul verbal. Ei nu sunt de acord cu hotărârea luată de adunarea naţională sub nr. 44, care se referă la înprotocolarea formulată de comisia de propuneri. Cât priveşte şedinţele în plen ale dietei, **G.** participă, de asemenea intens, la ele. În şedinţa a treia în plen, din 30 mai orele 5 după-masa, **G.** este ales membru al comisiei regnicolare, constituite sub preşedinţia guvernatorului. Obiectul comisiei este acela de a informa guvernul ungar asupra detaliilor înfăptuirii uniunii. În şedinţa a cincea în plen, din 3 iunie, deputatul braşovean Elias Roth depune o contestaţie, contrasemnată şi de **G.**, împotriva proiectului legii electorale; de asemenea, deputatul bistriţean Johann Weiß depune o contestaţie referitoare la proiectul articolului de lege nr. 3, cu privire la gărzile naţionale; contestaţia sa este contrasemnată şi de deputaţii sighişoreni, **G.** şi Teutsch. În şedinţa a noua în plenul dietei, la 10 iunie, acelaşi Weiß depune încă o contestaţie, semnată şi de **G.**, de sprijinire a preoţimii săseşti, dezavantajată prin desfiinţarea zeciuielii; de asemenea, **G.** se raliază declaraţiei deputatului sighişorean Joseph Bacon, care anunţă Stările că naţiunea săsească îşi va înainta memoriul. În şedinţa în plen cu numărul 12, din 20 iunie, Konrad Schmidt dă spre înregistrare în procesul verbal al dietei o cuvântare, mulţumind Stărilor pentru acceptarea memoriului înaintat dietei de către deputaţii saşi; la declaraţie aderă şi **G.** La 6–8 iunie 1848, comunitatea cetăţenilor din Sighişoara reacţionează la votul din Cluj întâi prin renegarea deputaţilor săi, pe care apoi – datorită popularităţii imense de care se bucură aceştia – îi recunoaşte din nou, dar îi acuză pe **G.** şi Teutsch de trădare şi greşeală, şi de încălcarea instrucţiunii. Are loc o manifestare populară de simpatie faţă de Teutsch şi **G.**, care se transformă într-o demonstraţie împotriva autorităţilor locale, manifestanţii strigând: „Vrem să luptăm cu sângele nostru pentru deputaţii noştri, nu şi pentru funcţionari!" (Für unsere Deputirten wollen wir mit unserem Blut kämpfen, nicht aber für unsere Beamten). La 14 iulie 1848 se emite preaînaltul rescript imperial de sancţionare a proiectului nr. 2 al legii electorale şi a proiectului nr. 1 al legii uniunii, propuse de dieta ardeleană. În ce priveşte prima lege amintită, este vorba despre organizarea alegerilor de deputaţi din Transilvania pentru dieta ungară de la Pesta. Legea uniunii cu Ungaria a voievodatului Transilvaniei prevede la § 2 alcătuirea unei comisii, alese de către dieta ardeleană, care să se deplaseze tot la Pesta, pentru a participa la negocieri privitoare la înfăptuirea uniunii. Membrii acestei deputăţii sunt: preşedintele ei – guvernatorul Teleki József sau, în lipsa acestuia, locţiitorul de preşedinte – baronul Kemény Ferenc, concomitent preşedintele Stărilor din dieta Ardealului, apoi comitele suprem al comitatului Turda Thoroczkai Miklós, judele regesc al scaunului Ciuc Balási József, episcopul greco-catolic Ioan Lemeny, regaliştii Bethlen János senior, baronul Jósika Miklós, baronul Kemény Dominik, contele Teleki Dominik, Horváth István, deputaţii baronul Kemény Dezsö, Zeyk József, Wéér Wolfgang, contele Bethlen János junior, Pálffy János, Mikó Mihály, Berde Mozes, Gyergyai Ferenc, baronul Wesselényi Miklós, contele Teleki László, Demeter József, Hankó Dániel, consilierul tezaurarial Debreczeni

Mártin, episcopul ortodox Andrei Şaguna, Alexandru Bohăţel, Karl Szász şi saşii Konrad Schmidt, Elias Roth, Wilhelm Löw şi însuşi **G.** Se pare că această deputăţie nu mai ajunge să purceadă în misiune, datorită cursului rapid al evenimentelor în altă direcţie. Împreună cu Michael Wenrich, **G.** este ales deputat de Sighişoara şi în dieta ungară unificată de la Pesta. Cei doi deputaţi sighişoreni îşi înaintează mandatele la 3 august, iar şedinţa plenară a dietei ungare din 5 august le confirmă mandatele. Sosit la Pesta, **G.** descoperă curând că idealul în care crezuse nu este conform realităţii. La 8 august, **G.** prezintă în Camera deputaţilor plângerea alegătorilor saşi din Reghin. Acest oraş, înglobat ca parte a comitatului Turda, îşi exprimase de mai mult timp intenţia de a se desprinde şi de a forma un scaun autonom. În plângere se arată că din cele 600 de persoane cu drept de vot abia 43 de persoane au putut vota la Turda. La interpelarea lui **G.**, deputaţii Zeyk József şi Zeyk Károly răspund că legea electorală din Transilvania are, într-adevăr, lipsuri, din cauza scurtimii timpului avut la dispoziţie pentru elaborarea ei. Polemica durează două ore, dar, trecându-se la vot, cu majoritate zdrobitoare adunarea deputaţilor confirmă alegerile efectuate la Turda şi admite mandatele deputaţilor aleşi acolo, Demény József şi Korody Samu. La 8 şi 10 august, **G.** participă la dezbaterea proiectului legii şcolilor elementare. La 21 august votează favorabil în chestiunea forţei militare maghiare; la fel votează la 31 august, în favoarea suplimentării cu 2.000 de forinţi a retribuţiei primului-ministru ungar. La 4 septembrie oferă un vot dublu, atât privitor la împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri depline, cât şi referitor la trimiterea delegaţiei celor 100 la Viena. Deziluzionat, **G.** vorbeşte acum despre „marea minciună a anului 1848" („die große Lüge des Jahres 1848"). În cadrul adunărilor naţionale săseşti, ţinute la hotelul „Tiger" din Pesta, **G.** devine acuzatorul celor pe care îi promovase anterior. **G.** scrie scrisori în ţară, chemându-şi conaţionalii la înarmare împotriva revoluţiei maghiare. Atunci când guvernul ungar părăseşte terenul legalităţii, **G.** se numără printre primii care denunţă ilegalităţile şi îi îndeamnă pe deputaţii saşi să părăsească dieta ungară. În data de 13 septembrie 1848, la orele 20 seara, se dă citire protocolului incorect al şedinţei Camerei reprezentanţilor din 12 septembrie, cu privire la presupusa sancţionare a celor 20 proiecte de legi referitoare la înfăptuirea uniunii, proiecte propuse de către delegaţia articulară. **G.** protestează energic împotriva protocolării mincinoase, demonstrând că în ziua anterioară nu numai că nu se ajunsese la nici un rezultat, dar că nici măcar nu fusese completă Camera reprezentanţilor, pentru a avea dreptul de a lua orice decizie. Zadarnic îi este protestul, preşedintele adunării concluzionând că „decizia a fost luată". În 14 septembrie participă la polemica, iscată de aplicarea justiţiei în Transilvania. La 17 septembrie 1848, **G.** scrie preşedintelui Camerei deputaţilor, invocând motive de conştiinţă: „Familia mea, dar îndeosebi realităţile din sânul comunităţii religioase, al cărei paroh sunt şi de la care am lipsit aproape patru luni, fac necesară întoarcerea mea acasă; de aceea, îndrăznesc să solicit permisiunea pentru a lipsi patru săptămâni". În 20–22 septembrie, votează favorabil în chestiunea dijmei strugurilor, ca fiecare proprietar de vie să îşi plătească singur despăgubirea. După furtunoasa şedinţă din 19 septembrie, când şase deputaţi

saşi demisionează, măsurile poliţieneşti aplicate în Pesta sunt atât de aspre, încât se taie calea altor deputaţi dornici de demisie. Totuşi, ulterior, în toamnă, **G.** pleacă din Pesta, revenind acasă. Trăieşte retras în linişte la casa sa parohială din Daia. Starea sănătăţii sale este precară, iar suferinţele sale sufleteşti nu găsesc alinare. Când în Ardeal războiul civil începe să facă ravagii, când ura între naţiunile ardelene atinge cote sălbatice, **G.** îşi devine propriul său judecător şi călău. Se simte atât de vinovat în faţa conştiinţei sale pentru faptele şi acţiunile lui, încât singura soluţie pe care o întrevede este aceea de a-şi pune singur capăt zilelor.

(Friedenfels, II/447–451; *Documente...*, V/181, 186, 189, 190, 200, 201, 204, 255, 277–280, 281, 282, 288, 295–296; *Az 1848–1849. évi...*, 307–310 – voce semnată de Eilhart Anton Dörner; *Dicţionarul personalităţilor.*)

Gött, Johann = tipograf, editor, întemeietorul presei braşovene.

N. la Wehrheim im Taunus, la 10 decembrie 1810; m. la Braşov, la 17 octombrie 1888. Învaţă meşeşugul tiparului la Frankfurt. În 1830 porneşte în obligatoria „drumeţie" (Wanderschaft) a ucenicilor, străbătând oraşele; Berlin, Bratislava, Brünn, Viena, Graz, Laibach, Trieste, Pesta şi Bucureşti. În anul 1832 se stabileşte la Braşov. Aici găseşte de lucru la tiparniţa înfiinţată în veacul al XVI-lea de Johannes Honterus, care îi aparţinuse lui Franz von Schobeln, mort la 1830. La începutul anului 1834 **G.** izbuteşte să cumpere tiparniţa contra sumei de 3.333 taleri. În 1835 obţine cetăţenia. În 1837 înfiinţează *Siebenbürger Wochenblatt*, al doilea ziar săsesc din Transilvania, care la cucerirea oraşului Braşov de către armata revoluţionară maghiară, în martie 1849, se transformă în *Kronstädter Zeitung*, cu apariţie neîncetată până la 1944, după moartea editorului trecând în mâinile lui Johann Gött fiul. Încă din anii de început, gazeta *Siebenbürger Wochenblatt* are un succes nemaiauzit pentru vremea aceea, ajungând în anul 1842 la un număr de 1.000 de abonaţi. La 1838 urmează editarea primei gazete în limba română. Este vorba despre *Gazeta Transilvaniei*, editată de George Bariţ şi tipărită la tipografia lui **G.**, care apare până în 1884. Se adaugă editarea gazetei maghiare *Erdélyi Hiradó*. Toate trei gazetele au suplimente literare. Suplimentul lui *Siebenbürger Wochenblatt* este gazeta *Satellit des Siebenbürger Wochenblatts*. **G.** activează şi ca editor a însemnate opere de literatură şi istorie transilvană. De exemplu, la editura sa sunt tipărite scrierile lui St. L. Roth, „Der Sprachkampf in Siebenbürgen", 1842, „Der Geldmangel und die Verarmung in Siebenbürgen", 1843. Tot aici apar prima ediţie a „Sachsengeschichte" a lui Georg Daniel Teutsch, 1852–1858; „Siebenbürgische Sagen" a lui Friedrich Müller, 1857; „Schriftsteller-Lexikon" de Joseph Trausch, în 3 volume, 1868–1871. **G.** tipăreşte numeroase cărţi şi manuale în germană, română şi maghiară. Prin adoptarea unui ton radical, în anii revoluţiei paşoptiste ziarele editate de **G.** la Braşov atrag colaborarea unei gărzi de tinere talente: Georg Daniel Teutsch, Stephan Ludwig Roth, Elias Roth, Peter Lange, Martin Schnell, Karl Maager. În 1848 *Siebenbürger Wochenblatt* apare în 104 numere, cu un total de 625 pagini de format mare. Atât *Siebenbürger Wocheblatt*, cât şi *Satellit* au câte două apariţii săptămânale, frecvenţă păstrată, în

ciuda războiului, şi în 1849, la un conţinut cantitativ aproape dublat. *Wochenblatt* iese lunea şi marţea, iar *Satellit* miercurea şi sâmbăta. Foile *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde* se editează în 46 de numere pe anul 1848, cu un total de 302 pagini. Izbucnirea revoluţiei la Viena şi Pesta este salutată cu bucurie de ziarele lui **G.**, care reflectă fidel atitudinea prounionistă, înţelegând prin aceasta că ele susţin acceptarea uniunii Transilvaniei cu Ungaria doar cu garantarea anumitor condiţii puse de naţiunea săsească. Ziarele lui **G.** reflectă, de asemenea, credinţa că reformele sociale sunt inevitabil legate de uniune. **G.** însuşi semnează, la 1 mai 1848, articolul „Ce are de făcut în prezent naţiunea săsească?". Editorul arată că ţara trebuie apărată de inamicii din afară, iar ordinea şi liniştea menţinută. El îndeamnă la un efort susţinut de „însufleţire continuă a uniunii transilvane şi a diferitelor naţiuni, preconizată prin uniune" (*Satellit,* nr. 35, 1 mai 1848, p. 152–154). Tocmai în *Satellit* sunt publicate cele două manifeste grăitoare ale stării de spirit a poporului săsesc. Unul dintre acestea, „Programul politic pentru saşii ardeleni" de poetul Joseph Marlin, este o aderare înfocată la cauza uniunii; celălalt al lui Theodor Fabini, intitulat „Nu uniunii!" (Keine Union), reprezintă tocmai atitudinea opusă. (*Satellit,* nr. 34, 27 aprilie 1848, p. 170–173; şi nr. 37, 8 mai 1848, p. 186–187). Deşi gazeta manifestă neocolit sentimente prounioniste, coloanele sale sunt deschise tuturor. Tradiţionala neînţelegere dintre foile sibiene, mai conservatoare, dar proimperiale, şi cele braşovene, liberale şi promaghiare, îşi continuă cursul. **G.** adresează la 14 iunie 1848 „Câteva cuvinte oponenţilor mei", anumitor domni din Sibiu, care îl insultă, reproşându-i „prietenia cu maghiarii". **G.** mărturiseşte în replică: „În interesul conaţionalilor mei, în calitate de bărbat german am refuzat energic şi curajos oferta de a deveni agent secret (!), făcută mie la Viena în anul 1845, expunându-mă astfel celor mai mari persecuţii." (*Satellit,* nr. 48, 15 iunie 1848, p. 238.) Până în toamna anului 1848 atitudinea foilor lui **G.** se modifică. Prima dintre ele, care schimbă deschis şi radical tabăra politică, este *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* odată cu luna octombrie, când se notează: „Pe scurt, uniunea şi tot ce se leagă de ea – şi se află în spatele ei – au provocat haos în ţară şi mai ales pericole pentru poporul nostru." La începutul anului 1849 situaţia politică este indecisă. **G.** adresează o scrisoare deschisă „Prietenilor mei din Sibiu! (Şi duşmanii mei pot s-o citească, şi să ia seama!) Nişte kossuthieni şi *önkéntes* [voluntari] dintr-o localitate săsească de pe Olt din districtul Braşovului mi-au transmis alaltăieri că, şi dacă s-ar face pace, cu prima ocazie tot m-ar spânzura, ca pe cel mai mare duşman şi oponent al lor. Pe de altă parte, aflu din scrisori şi din comunicări verbale, că în Sibiu s-ar fi răspândit vestea că aş fi fost arestat aici, fiindcă s-ar fi dovedit înţelegerea mea cu secuii în detrimentul Braşovului. Cu durere nesfârşită, care răscoleşte întreaga mea fiinţă, a trebuit să realizez că prietenii mei sinceri se îndoiau de simţirea mea germană şi s-au lăsat induşi în eroare, crezându-mă capabil de o trădătoare josnicie, pe mine ca german, care aş face totul ca să aduc pământul saşilor din Transilvania în culmea gloriei şi fericirii. Ruşinosul zvon a fost împrăştiat de potrivnici pe care mi-i pot imagina, pentru a-şi atinge scopurile ordinare şi egoiste. Fie ca pe viitor prietenii mei să nu mai acorde credit unor atari zvonuri, şi să primească asigurarea mea, că, *nici în schimbul coroanei împărăteşti germane, n-aş dori să fiu un trădător al poporului meu şi al*

oraşului Braşov, unde trăiesc soţia şi cei şase copii ai mei, precum şi mii de prieteni credincioşi, şi unde aş dori să-mi închei cu cinste zilele. Braşov, la 7 ianuarie 1849" (*Siebenbürger Wochenblatt*, nr. 3, 7 ianuarie 1849, p. 16). La începutul lui februarie 1849 atitudinea periodicelor editate de **G.** este net rusofilă, proaustriacă şi antimaghiară, după prima intervenţie ţaristă. Însă la 20 martie 1849 oraşul Braşov se predă de bună-voie în mâinile generalului Bem, după ce acesta cucerise Sibiul la 11 martie. La 22 martie *Wochenblatt* publică ultimul număr înaintea dispariţiei sale, din care reiese schimbarea radicală a situaţiei şi a tonului ziarului, mai cu seamă că aduce la cunoştinţă şi proclamaţia lui Bem adresată locuitorilor Transilvaniei. Tontsch descrie astfel repercusiunile perioadei ocupaţiei maghiare a Braşovului (20 martie – 30 iulie 1849) asupra vieţii personale a editorului: „Dacă **G.** era din capul locului un arhanghel spiritual al noilor timpuri în cadrele legalităţii modului săsesc de a fi, fu o lovitură grea pentru foile şi persoana sa, când în furtunoşii ani 1848/1849 Braşovul căzu vremelnic în stăpânirea maghiarilor. El fu salvat de furia revoluţionarilor numai prin [intervenţia] comandantului suprem, nobilul Bem, care îl însărcină pe colonelul Kiss să vegheze asupra vieţii lui **G.** În ciuda acestui fapt, **G.** suferi de trei ori atacuri în cursul nopţii, pentru a fi ridicat [şi dus] să fie executat la Sfântu Gheorghe. De două ori îl scăpă propria sa prezenţă de spirit din mâinile urmăritorilor săi, a treia oară îi salvă viaţa comandantul S. Toth" (Tontsch, 72). Prezenţa de spirit a editorului **G.** este însă deosebit de acută, cum rezultă şi din cele de mai jos. În mijlocul noului decor militar, **G.** schimbă titlul ziarului *Siebenbürger Wochenblatt* în *Kronstädter Zeitung*. Numărul inaugural din 26 martie 1849 este deosebit de tranşant şi radical, atât prin declaraţiile de principiu ale redacţiei, cât şi prin proclamaţiile proaspeţilor stăpâni ai oraşului. În al său „Cuvânt introductiv", editorul apreciază că, în timpul regimului Metternich, *Wochenblatt* fusese un ziar liberal, chiar „cel mai liberal ziar din monarhia austriacă. Pe atunci, desigur, nu era nevoie de mare lucru, ca să fii un jurnalist liberal; trebuia doar să găseşti (fără să încalci supunerea şi credinţa) o preaînaltă poruncă aflată în contradicţie cu existenta constituţie; trebuia doar să faci o propunere nepotrivită de modificare progresistă în mânuirea afacerilor publice, şi ajungeai pe calea, care atunci se numea cea liberală sau cea a rezistenţei împotriva legii. Cu manifestări şi cereri, ce azi ar fi socotite drept cele mai nevinovate din lume şi n-ar provoca nici o senzaţie, pe atunci puteai deveni revoluţionar, trădător de ţară şi criminal..." **G.** caracterizează însă deschiderile oferite de ziar drept „naiv-liberale", nu liberale propriu-zis, adăugând precizarea că „fără atingerea iubitelor sale principii călăuzitoare, *Siebenbürger Wochenblatt* era o portavoce pentru toate partidele". Această tactică era demnă de laudă în împrejurările date. „Doar că redacţia lui *Wochenblatt* a comis greşeala de a păstra această tactică şi după realizările din martie [!], în loc să treacă hotărâtă de partea unui singur partid, – ea a continuat [să sprijine] toate partidele, şi, chiar dacă nu le slujea, să se facă plăcută lor". Conform părerii editorului, consecinţa acestui fapt a fost conflictul cu prietenii dar şi cu duşmanii, ziarul intrând „în contradicţie cu sine însuşi", fiind smuls şi târât de evenimente până în clipa prezentă, când nodul gordian a fost tăiat. *Wochenblatt* ca „organ jurnalistic *îşi pierduse demult orice credit, supravieţuindu-şi sieşi*", iar editorul găseşte cu cale să îl abandoneze, în locul său scoţând

Kronstädter Zeitung. **G.** îi trece conducerea redacției „cunoscutului scriitor liber-cugetător" Max Moltke, pentru ca acesta *„să dedice insistent și exclusiv activitatea presei sale uniunii statale dintre Ungaria și Transilvania, formei democratice de guvernământ, libertății și egalității în drepturi a tuturor popoarelor locuitoare ale acestor țări, indiferent de cursul pe care îl vor lua lucrurile"*. Ziarul urmează să apară bisăptămânal, lunea și joia, fiind expediat prin abonament cititorilor de departe; cei din districtul Brașov se pot aproviziona în continuare de la librăria Nemeth. Prețul abonamentului pe un sfert de an (până la finele lui iunie) este în interiorul districtului de 1 florin 30 crăițari m.c., și în afară de 1 fl. 50 cr. m.c. „Cuvântul introductiv" este semnat, în Brașov la data de 25 martie 1849, de **G.**, tipograf și editor. Dar ocupația maghiară ia sfârșit prin declanșarea ofensivei ruse în Transilvania, la începutul lui iunie 1849. La 2 iunie generalul rus Lüders ocupă Brașovul și Țara Bârsei, înaintând apoi în secuime, fără a o cuceri total. Ziarul lui **G.** schimbă, din nou, macazul. La 23 iulie în *Kronstädter Zeitung*, **G.** se justifică față de onorații cititori: „Subsemnatul cere indulgență, pentru faptul că ziarul apare din nou abia astăzi. Pricina întreruperii va fi făcută publică la timpul potrivit. Până atunci subsemnatul roagă să nu fie judecat, deoarece din data de 20 martie a.c. editorul acestui ziar este în măsură să demonstreze, că nici un moment nu a trădat cauza cea dreaptă, oricât ar părea de potrivnice aparențele" (*Kronstädter Zeitung*, nr. 34, 23 iulie 1849, p. 158). Într-o revistă a presei („Journalrevue"), gazeta sibiană a lui Robert Krabs, *Unterhaltungen aus der Gegenwart*, face la finele lui mai 1848 următoarele aprecieri referitoare la **G.**: „Ca forum al tuturor opiniilor, la noi sunt cunoscute de mai demult foile germane brașovene. Sunt convins că redacția lor – și mă refer la editor – nu se scaldă în aur unguresc. Este însă la fel de sigur că, pe spezele sașilor, foile brașovene aduc maghiarimii servicii neprețuite" (*Unterhaltungen aus der Gegenwart*, caiet 4, 26 mai 1848, p. 60). Din nefericire, nu atât simpatiile sale politice ale lui **G.** dau de gândit observatorului atent al scrisului său, cât caracterul duplicitar de care a dă dovadă în anii revoluției. Ușurința cu care a schimbă taberele poate fi explicată prin dorința de a naviga în siguranță prin apele tulburi ale cenzurii, și apoi ale războiului civil. Este contestat în egală măsură de sașii sibieni, care îl acuză de relații strânse cu maghiarii și secuii, și de soldații kossuthieni, care îi amenință viața. Dacă, așa cum însuși mărturisește, în 1845 austriecii îi propuseseră să devină spion, iar el refuzase (?), se pare că, la rândul său, nu a fost ferit de denunțuri. Joseph Bedeus von Scharberg, colaborator al foilor sibiene și înalt funcționar de stat, îi trimite lui Sedlnitzky, șeful poliției secrete a lui Metternich, rapoarte ce îi denunță pe **G.**, Kurz și alți redactori brașoveni. În pofida reacțiilor echivoce și a propriilor sale justificări și promisiuni față de cititori, **G.** nu încetează nici o clipă să editeze. Astfel, în judecarea presei săsești din Brașov la 1848–1849, pentru a înțelege fluctuațiile ideologice ale acesteia, profilul editorului ei trece în prim plan. După revoluția pașoptistă, **G.** ocupă mai multe funcții onorifice în administrația orășenească și ecleziastică. În 1867 este numit cavaler al Ordinului Franz Josef. În 1876 devine primar (Bürgermeister) al Brașovului. În anul 1879 se retrage la pensie, însă, după moartea prematură, în 1883, a fiului său Heinrich, concomitent asociat al său din 1865, trebuie să preia încă o dată conducerea firmei. După moartea sa, la 17 octombrie 1888, celălalt fiu, Fritz, duce

mai departe întreprinderea tipografică înfiinţată de tatăl său şi o modernizează. La moartea lui Fritz Gött senior, în 1909, ştafeta este preluată de Fritz Gött fiul. Tipografia este confiscată în 1944 şi desproprietărită fără răscumpărare. Drept urmare, *Kronstädter Zeitung*, care în tot acest timp nu încetase să apară, îşi sistează apariţia. Fritz Gött fiul, rămas fără editură şi ziar, funcţionează ca avocat al bisericii de circumscripţie din Braşov, până la emigrarea sa în Germania în 1960. Însemnătatea cu totul aparte a lui **G.** în istoria culturii transilvane provine din activitatea sa editorială. Este întemeietorul presei săseşti braşovene, editorul primelor ziare româneşti din Ardeal şi al unui număr impresionant de cărţi, manuale, reviste în germană, română şi maghiară. Din cele 193 publicaţii săseşti, apărute într-o perioadă de 150 de ani, între 1778–1930, tipografiei lui **G.** îi revine meritul editării a peste o şesime din acestea.

Periodice editate de **G.**: 1. *Siebenbürger Wochenblatt* (24 mai 1837 – 22 martie 1849), tipar şi editură J. Gött şi W. Nemeth. Alături de *Siebenbürger Bote* din Sibiu, *Wochenblatt* este la 1837 singurul ziar periodic. Ctitorul şi proprietarul ziarului, Gött conduce şi redacţia sa, iar din 6 aprilie 1838 începe să semneze materiale redacţionale. Coeditorul Wilhelm Nemeth este librar. Primul număr apare miercuri, 24 mai 1837, ca „foaie de probă" (având „onorata încuviinţare"). Al doilea număr iese la 30 iunie 1837. De atunci înainte apare regulat în fiecare vineri, iar din 1 ianuarie 1840 de două ori săptămânal (lunea şi joia). În 1842 atinge cifra nemaiauzită în Transilvania de 1000 de abonaţi. 2. *Unterhaltungsblatt für Geist, Gemüth und Publizität* (1837–1838). Supliment la *Siebenbürger Wochenblatt*. Tipar şi editură J. Gött, W. Nemeth. 3. *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde* (1838–1848; 1851/anul 9–1858/anul 16). Supliment la *Siebenbürger Wochenblatt*; continuare la *Unterhaltungsblatt*. Tipar şi editură J. Gött. 4. *Mimosen aus dem Gebiet der Dramaturgie* (Mimoze de pe tărâmul dramaturgiei, 2 noiembrie 1838–1839). Supliment extraordinar la *Siebenbürger Wochenblatt*. Din 1839 intră în cuprinsul ziarului. 5. *Intelligenzblatt* (1840–1842). Supliment la *Siebenbürger Wochenblatt*, conţinând înştiinţări, informaţii, reclame. În 1840 apare de 69 de ori; în 1842 de 50 de ori. Este continuat în 1843–1844 de *Beiwagen*. 6. *Satellit* (13 ianuarie 1840–1848; 1849–1858). Supliment la *Siebenbürger Wochenblatt*. Tipar şi editură J. Gött. Din 1840 Anton Kurz devine colaborator permanent al foilor lui **G.** Drept urmare *Satellit* se adaugă la publicaţiile deja existente. Datorită creşterii impozitelor pe producţiile de presă în anul 1859, **G.** este nevoit să sisteze la 1 ianuarie ale acestui an apariţia lui *Satellit* şi a *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, ca suplimente de sine-stătătoare ale ziarului său principal, *Kronstädter Zeitung*; în schimb acesta apare de acum de 4 ori pe săptămână. 7. *Stundenblumen der Gegenwart* (1840–1843, 1845). „O culegere de atrăgătoare nuvele şi povestiri după gustul timpului". Supliment la *Siebenbürger Wochenblatt*. Lunar apare un caiet; trei caiete formează un volumaş. În 1845 se renunţă la apariţia acestor foi, întrucât „nu mai corespund cerinţelor timpului" (*Siebenbürger Wochenblatt*, nr. 94/1843, p. 454.) 8. *Beiwagen zum Siebenbürger Wochenblatt* (1843 – 14 noiembrie 1844). 9. *Beilage zum Siebenbürger Wochenblatt* (1843–1846). 10. *Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens* (1844–1847; 1852; 1859–1861). Editat de Anton Kurz în colaborare

cu câțiva „prieteni ai patriei". Între 1844 și 1847 apar opt caiete în două volume; în 1852 al treilea volum, din care primul caiet este editat de Joseph Trausch. 11. *Magazin...* (1859–1861), editat de Dr. Eugen von Trauschenfels, în două volume. *Magazinul*, a cărui apariție este impulsionată și susținută cu numeroase articole de contele Kemény József, membru al Academiei ungare, e o revistă științifică, destinată istoriei și „tuturor lucrurilor memorabile și ieșite din comun" din Transilvania. 12. *Extrabeilage zum Siebenbürger Wochenblatt* (1846–1847). 13. *Kronstädter Zeitung* (26 martie 1849–1944). Continuă *Siebenbürger Wochenblatt*. Tipar și editură Johann Gött; din 21 aprilie 1866 Johann Gött și fiul Heinrich; din 5 ianuarie 1893: fiul lui Johann Gött (Fritz); din 2 ianuarie 1920 editura "Zeitungs-Aktien-Gesellschaft". La început apare de două ori pe săptămână, lunea și joia; din 1855 apare și marțea. Redacția este încredințată de la 26 martie până la 6 iunie 1849 scriitorului Max Moltke, apoi din 7 iunie 1849 până la finele anului 1862 este preluată de **G.** 14. *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde* (1843). Până la 1852 apare la Sibiu, tipar Th. Steinhaußen. Între 1853–1871, tipar Johann Gött, Brașov. Apoi, până în 1884 este publicată din nou la Sibiu de Martin Hochmeisters Erben, și după aceea de W. Krafft. 15. *Schul- und Kirchenzeitung für die evangelischen Glaubensgenossen Siebenbürgens* (Ziar școlar și bisericesc pentru adepții confesiunii evanghelice din Transilvania, 1851–1852). Tipar și editură J. Gött. Redactor-șef J. Fr. Geltch; redactori: Joh. Michaelis, G. Giesel, Samuel Schiel. Planul acestei foi fusese elaborat de St. L. Roth. Dar când Roth solicită la Gubernium în 1847 încuviințarea pentru editarea ei, fu respins, sub motivul că prin articolele sale declanșase imigrarea coloniștilor suabi, provocând astfel ruinarea acestora. Ziarul trebuie să-și înceteze curând apariția, fiindcă nu deține cauțiunea cerută de legile presei de atunci. 16. *Deutsche Fundgrube für die Geschichte Siebenbürgens*, noua ediție (1860). Tipar și editură J. Gött. 17. *Turnerglocke* (1862–1863). Supliment la *Kronstädter Zeitung*. Tipar și editură J. Gött. Redactor-șef Heinrich Neugeboren. În 1862 apar 6 numere, în 1863 doar 3. 18. *Die Ostgrenze* (1872). Editură J. Gött și fiul Heinrich. Redactor W. von Fehrenteil. 19. *Blätter für Handel und Gewerbe in Siebenbürgen* (1878–1879). Tipar și editură de J. Gött și fiul Heinrich. Redactor-șef Johann Hintz.

(*Satellit*, nr. 35, 1 mai 1848, p. 152–154, nr. 34, 27 aprilie 1848, p. 170–173, nr. 37, 8 mai 1848, p. 186–187, nr. 48, 15 iunie 1848, p. 238.; *Unterhaltungen aus der Gegenwart*, p. 60; *Siebenbürger Wochenblatt*, nr. 3, 7 ianuarie 1849, p. 16; *Kronstädter Zeitung*, nr. 34, 23 iulie 1849, p. 158; Tontsch, *Die Honteruspresse...*; *Sb. Sachsen Lexikon*, 80, 155–156; Cosma, *Presa săsească...*, 69–96; *Dicționarul personalităților*.)

Grabbe = general rus, adjutantul general al țarului, trimis în misiune extraordinară la Constantinopol (aprilie 1849), participă la campania din Ungaria ca și comandant de corp (august 1849). În 16 aprilie 1849, adjutantul general al țarului, locotenent generalul **G.** sosește de la Odessa la Constantinopol, pe un vas de război, cu o scrisoare din partea țarului Nicolae către sultan. Scrisoarea este redactată în termeni foarte fini, reproșându-se sultanului lipsa de încredere și

rezerva manifestată faţă de politica Rusiei. Ţarul îl „conjură" pe sultan „să abandoneze ruta falsă pe care a pornit", adică politica împăciuitoare din principatele dunărene. Misiunea lui **G.**, care este primit în audienţă de marele vizir Reşid paşa, de ministrul de externe Ali paşa şi de sultanul Abdul, este de a exprima nemulţumirea Rusiei faţă de politica şovăielnică a Porţii în principatele române. În ceea ce priveşte retragerea trupelor ruse din principate, atât de dorită de Poartă, **G.** răspunde în sens negativ. La 25 aprilie se stabileşte ca sultanul să adreseze ţarului un hatişerif, urmând ca internunţiul austriac Stürmer să joace rolul unui intermediar în relaţiile ruso-turce. În fine, misiunea lui **G.** se încheie în mod favorabil pentru ţarişti. La 19 aprilie/1 mai 1849 se realizează la Balta-Liman înţelegerea numită „sened", semnată de de Vladimir Titoff, trimisul extraordinar şi ministrul plenipotenţiar al Rusiei la Poartă, pe de o parte, şi de marele vizir Reşid şi de ministrul otoman de externe Ali, pe de altă parte. Sened-ul se referă la adoptarea unor măsuri extraordinare şi eficiente pentru protejarea principatelor române, şi în special a Munteniei, de bulversările revoluţionare. În acest scop, se adoptă următoarele articole: I. numirea celor doi hospodari pe 7 ani; II. menţinerea adunărilor obşteşti, compuse din boieri; III. înfiinţarea a două comitete de revizie, în Muntenia şi Moldova; IV. menţinerea trupelor ruso-otomane în principate; V. menţinerea celor doi comisari extraordinari, ţarist şi turc, în fiecare principat; VI. actuala înţelegere expiră peste 7 ani; VII. menţinerea în vigoare a Regulamentului organic şi a stipulaţiilor de până acum. În 4 iunie 1849, trimisul rus Titoff are o conferinţă cu marele vizir Reşid şi cu ministrul otoman de externe Ali, cu care prilej le prezintă acestora scrisoarea ţarului Rusiei către sultan, în care Nicolae I se arată mulţumit de înţelegerea promovată prin misiunea lui **G.** La aceeaşi conferinţă se mai stabileşte începerea imediată a activităţii tribunalelor penale din principate, pentru judecarea indivizilor compromişi în revoluţie. Rusia şi Turcia au căzut de acord asupra numirii prinţului Ştirbey, fratele prinţului Bibescu, ca hospodar al Munteniei şi a numirii lui Grigore Ghika ca domn al Moldovei. (Cosma, II/62) La 13 mai/4 iunie 1849, ţarul Nicolae I emite poruncă armatelor sale să înainteze pentru înecarea revoluţiei maghiare. Conform poruncii, mareşalul Paskiewics va intra în Ungaria pe la Dukla cu 240 de tunuri, generalul de cavalerie Rüdiger cu 120 de tunuri, iar generalii **G.** şi Sakken rămân în Galiţia, cu 80 de tunuri, pentru a ţine piept polonezilor. Cei doi generali ruşi ultim menţionaţi vor sosi şi ei în Ungaria. La 5/17 iulie 1849 îl întâlnim pe **G.** la Heiligenkreuz, în Austria, în apropiere de Ungaria. De aici, **G.** trimite la Varşovia un curier, cu vestea că o parte a armatei rebelilor a părăsit Comorn în trei coloane, îndreptându-se de-a lungul malului stâng al Dunării. **G.** are veşti şi de la generalul Lüders, care aşteaptă la Braşov sosirea generalului austriac contele Clam-Gallas cu corpul său. Debrecenul este ocupat de ruşi la 2 august 1849. La 6 august, feldmareşalul Parrot, general austriac cu misiunea de a însoţi cartierul general al armatei ruse în Ungaria, îi prezintă într-un raport prinţului Felix von Schwarzenberg dispunerea în apropiere de Debrecen a diferitelor corpuri ruse, conduse de locotenent generalul Anrepp, generalul de cavalerie Sakken şi locotenent generalul **G.** La 14 august, la momentul predării armelor de către generalul maghiar Görgey în faţa generalului rus Rüdiger, **G.** se află tot la Debrecen. Scrisoarea dată la Viena, în 14 septembrie 1849,

adresată de primul ministru c.c. Schwarzenberg baronului Lebzeltern la Sankt Petersburg, îl însărcinează pe acesta să-i transmită lui Nesselrode dubla dorinţă a Austriei: 1. ca un corp de trupe ruse să mai rămână în Transilvania; 2. corpul comandat de generalul **G.** să fie ultimul care părăseşte Ungaria. Ţarul răspunde pozitiv cererii austriecilor de a mai prelungi ocupaţia rusă în Transilvania, dar doreşte să retragă din Ungaria corpul comandat de **G.**

(Bariţ, 554; Cosma, II/60–62, 67, 123, 132, 136, 150, 246, 273.)

Gräser, Daniel = senator de Mediaş (1840), jude scăunal la Mediaş (1849). Aparţine familiei medieşene Gräser, în sânul căreia se remarcă senatorul orăşenesc Samuel Gräser şi Andreas Gräser, cu contribuţii în istoria dreptului transilvan. **G.** este unul din întemeietorii Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). În mai 1840, în şedinţa de la Mediaş, de constituire a Asociaţiei, este ales membru al comitetului Asociaţiei. În anii revoluţiei paşoptiste, în nomenclatorul personalului superior ce deserveşte naţiunea săsească, îl întâlnim ca jude scăunal la Mediaş.

(Friedenfels, II/256, 442, 443, 446; Cosma, *Personalul...*, 253.)

Grotenhielm = general rus, participă la campania din Transilvania din vara anului 1849. Nu cunoaştem date biografice despre **G.** Conform instrucţiunii mareşalului Paskiewics către generalul Lüders, dată la Varşovia, în 21 mai/2 iunie 1849, cu privire la operaţiunile din Transilvania, maiestatea sa ţarul a supervizat următorul plan de operaţiuni: – generalul Lüders se află în subordinea directă a feldmareşalului Paskiewics; – un corp de 40 mii insurgenţi, sub comanda generalului Görgey, plecat din Buda, ameninţă să se îndrepte spre Viena; – armata austriacă de 70 mii de oameni, aflată la Bratislava, probabil îşi va dirija trupele spre Carpaţi; – trupele ruse îşi vor începe operaţiunile în 5 iunie, înaintând în două coloane, prima sub ordinele directe ale feldmareşalului Paskiewics, iar a doua sub comanda generalului Rüdiger. Lui Lüders i se transmit indicaţiile de a intra în Transilvania cu un efectiv total de 26 mii de oameni, cu scopul de a se înstăpâni asupra ţării şi de a-i supune pe secui. Generalul rus **G.**, cu 7.500 infanterişti, 1.100 cavalerişti şi 24 piese de tun, îl va susţine pe Lüders, intrând la Bistriţa dinspre Bucovina. Se vor face demersurile necesare ca generalul Puchner să-i vină în ajutor generalului Lüders la pasul Turnu Roşu şi Sibiu. Lüders va porni la 1 iunie în marş de la Ploieşti spre Sibiu, apoi va trece în secuime – pe care o va cuceri, îndreptându-se ulterior spre Alba Iulia şi centrul Ardealului. (Cosma, II/136) În iunie 1849 **G.** intră în Ardeal dinspre Bucovina, însoţit de generalul rus Pavlov şi de colonelul c.c. Urban, „conform planurilor împărţite de la comanda supremă a împăratului Rusiei", cum scrie Bariţ. Din trupele concentrate la Poiana Stampii, majoritatea unităţilor pleacă de acolo în 20 iunie, ajungând la Mureşenii Bârgăului o zi mai târziu, unde avangarda se confruntă cu insurgenţii maghiari la podul Turia. Corpul confederat ruso-austriac ajunge în seara zilei de 21 iunie la Tiha Bârgăului. În 22 iunie **G.** cu două batalioane ale sale îi alungă pe maghiari la Josenii Bârgăului, de unde se

refugiază la Bistriţa şi Dej. În 24 iunie, corpul lui **G.** îşi aşează tabăra între comunele Livezile şi Rusu Bârgăului. Cu toate că ar fi putut porni în urmărirea inamicului, retras la Dej, **G.** nu înaintează cu corpul său în interiorul Transilvaniei, ci aşteaptă veşti din sud de la generalul Lüders şi din Ungaria de la mareşalul Paskiewics. Bem soseşte de la Oradea la Cluj, îndreptându-se rapid spre Dej şi, unificând trupele maghiare, pleacă la Bistriţa, plănuind să-i alunge pe ruşi înapoi în Bucovina. În 28 iunie are loc o luptă între Livezile şi Rusu Bârgăului, unde Bem se confruntă cu trupele ţariste. Bătălia durează până seara, Bem este înfrânt, iar **G.** cu corpul său îşi reia poziţia deţinută înainte de confruntare. A doua zi **G.** decide să îi lovească pe insurgenţi la Dumitriţa, dar aceştia se bulucesc în retragere spre Bistriţa, de îndată ce aud primele bubuituri de tun. Bem, iritat de fuga soldaţilor săi, emite un ordin de zi, prin care îi ameninţă pe dezertori cu statariul şi moartea prin împuşcare. **G.** cu corpul său revine în lagărul dintre Livezile şi Rusu Bârgăului, în aşteptarea altor ordine. Îl trimite însă pe locotenentul Heinz, în fruntea unor dragoni c.c. şi a o sută de cazaci, în recunoaştere la Reghin, pentru a afla dacă Lüders se află în apropiere. În raidul său, Heinz obţine pradă de război 104 care de victualii [provizii alimentare]. Dintr-un raport al generalului **G.** din 24 iunie/6 iulie rezultă că Bem a ocupat Bistriţa cu 12.000 de infanterişti secui, 29 escadroane de cavalerie uşoară şi 27 de tunuri. Acelaşi general rus presupune că Bem plănuieşte invadarea Bucovinei. Pentru a realiza joncţiunea cu generalul Lüders, aflat în preajma oraşului Târgu-Mureş, generalul **G.** a ordonat deplasarea în acea direcţie a 50 de cazaci şi a unei jumătăţi de escadron de cavalerie uşoară. (Cosma, II/132) Aflând Bem că ruşii nu au ocupat Bistriţa, hotărăşte să îşi încerce a treia oară norocul. Dar în noaptea de 9 iulie **G.** porneşte împotriva lui. În zorii zilei de 10 iulie are loc ciocnirea între Bistriţa şi satul Jelna. Bem este bătut din nou, alungat la Teaca, de unde se retrage în secuime, cu „planul fantastic de a răscula ţara Moldovei" (Bariţ, 565). De data aceasta, **G.** se opreşte cu corpul său la Bistriţa. Pierzându-şi răbdarea a mai aştepta zadarnic ordine de înaintare, la 16 iulie **G.** îi dă ordin generalului Pavlov să plece spre Sărăţel, iar el însuşi purcede la Budac şi Domneşti. Alungă avangarda insurgenţilor la Herina, unde are loc o luptă scurtă, maghiarii fugind spre Dej şi Teaca. Bem ar fi răspândit zvonul că prizonierii de război căzuţi în mâinile ruşilor sunt trimişi în Siberia. Pentru a contracara această minciună, generalul **G.** a emis o proclamaţie către secui, care nu s-a păstrat. În 21 iulie, vrând a-i lovi pe inamici la Teaca, **G.** îi întâmpină la Posmuş, „unde se certară numai din tunuri", căci insurgenţii se retrag la Reghin. Aici îi ajunge din urmă corpul lui **G.** şi îi loveşte atât de tare, încât aceştia nu se mai opresc până la Târgu-Mureş. În 28 iulie Bem însuşi se află la Târgu-Mureş, cu intenţia de a-l înfrunta pe **G.** Acesta se plânge că îi lipsesc încă patru batalioane, pentru a putea înainta, pe urmele insurgenţilor, spre Târgu-Mureş. Conform unui raport către maiorul Fischer, general interim de divizie la Cernăuţi, raport dat la Reghin, în 2 august 1849, **G.** informează că, în baza ordinului primit de la Lüders, a ajuns în 29 iulie cu coloanele principale ale corpului său de armată la Sighişoara, urmând să se îndrepte spre Târgu-Mureş şi Odorhei. În 3 august se află încă la Reghin, de unde înaintează spre Târgu-Mureş. Ajunge aici în aceeaşi seară şi ocupă oraşul. La 13 august **G.** părăseşte oraşul Târgu Mureş, în drum spre Cluj. De asemenea, generalul

Pavlov pleacă din tabăra de la Bistriţa spre Cluj, unde este planificat a se face joncţiunea cu trupele lui **G.** Acesta ajunge la Cluj şi îl ocupă în 15 august. Generalul c.c. Clam-Gallas soseşte aici în 18 august. În faţa lui **G.** are loc predarea armelor de către ofiţerii maghiari conduşi de Kazinczy. Scrie Bariţ: „În sală o masă lungă; în frunte **G.** cu Kazinczy. Tăcere ca în biserică. Ofiţerii fuseră provocaţi ca să-şi depuie săbiile grămadă pe masă. Vai, una mai frumoasă şi mai preţioasă decât alta. Ofiţerii muscali au şi început a-şi alege dintr-însele" (Bariţ, 578).

(Bariţ, 268, 563–566, 569, 577, 578; Cosma, I/105, II/74, 77–79, 103, 132, 136, 149, 151.)

Gull, Joseph = avocat din Sighişoara, întocmeşte protocolul adunării naţionale săseşti din cadrul dietei de la Cluj (mai – iunie 1848), ales deputat în dieta de la Debrecen.

N. la 5 decembrie 1820, la Sighşoara; m. la 23 iunie 1899. Se naşte într-o familie a burgheziei săseşti de religie evanghelică. Urmează studiile juridice la colegiul reformat din Târgu-Mureş. Din 1844 lucrează ca practicant la Tabla regească din Târgu-Mureş, apoi la Universitatea Naţională Săsească de la Sibiu. În 1847 este practicant la Guberniul de la Cluj, deşi în oraşul natal funcţionează cu titlul de copist. La 1848 intră în viaţa politică cu prilejul dietei de la Cluj. Îi însoţeşte pe deputaţii sighişoreni Carl Gooß şi Georg Daniel Teutsch la dietă, unde preşedintele adunării naţionale săseşti Konrad Schmidt îl însărcinează cu redactarea procesului-verbal atât în data de 29 mai, la consfătuirile preliminare ale deputaţilor saşi, cât şi în 30 mai, la şedinţa comună, în plen a dietei, în care se votează uniunea Ardealului cu Ungaria. Câteva zile mai târziu, **G.** revine acasă de la Cluj. Datorită stării de teroare şi presiune care domneşte în cadrul dietei, deputaţii saşi – votând uniunea – îşi încalcă instrucţiunile primite de la comunităţile lor şi de la Universitatea naţională săsească. În 6 şi 9 iunie comunitatea oraşului Sighişoara îşi dezavuează deputaţii, pe Gooß şi Teutsch, acuzându-i de nesocotirea instrucţiunilor şi de trădare. În acest context furtunos, şi **G.** trebuie să dea socoteală asupra celor petrecute la Cluj. La 9 iunie, în biserica spitalului din oraş, **G.** prezintă darea de seamă în faţa comunităţii din Sighişoara. În august 1848, oraşul şi scaunul de pe Târnava Mare trimit la dieta de la Pesta doi deputaţi aleşi în iulie, în persoana lui Carl Gooß şi Michael Wenrich. La finele lui septembrie Wenrich părăseşte parlamentul ungar, deşi nu participă la fronda şi protestul deschis exprimat de cei 6 deputaţi saşi. Gooß însuşi, cel mai înfocat adept al uniunii Transilvaniei cu Ungaria, dezamăgit profund de politica guvernului revoluţionar maghiar, se sinucide în ultimele zile ale anului 1848. În primăvara lui 1849, armata maghiară condusă de generalul Bem pune stăpânire pe cea mai mare parte din Transilvania, cu excepţia Munţilor Apuseni. Astfel, unele circumscripţii precum Bistriţa şi Sighişoara, rămase fără deputaţi la dieta care între timp se refugiază la Debrecen, organizează noi alegeri de deputaţi. Sighişoara alege doi deputaţi: Joseph Bacon şi **G.**, ambii jurîştii, ambii foarte tineri – în vârstă de 27 şi 28 de ani. Protocolul acestor alegeri nu se păstrează, datorită evenimentelor furtunoase care succed la foarte scurt timp după aceea. Actele lui **G.** ajung la Debrecen, Camera reprezentanţilor

legitimează mandatele noilor deputaţi sighişoreni. Deputaţii înşişi, Bacon şi **G.**, pornesc la drum, dar la Arad sunt nevoiţi să facă cale întoarsă şi nu mai apucă să îşi ocupe locurile în dieta ungară. După înfrângerea revoluţiei, în vara lui 1849, **G.** activează în continuare ca funcţionar scăunal. La 1856 e numit avocat. Până la 1861 funcţionează ca procator în Sighişoara. Prietenul său, Georg Daniel Teutsch, iniţiază renumitul cerc literar şi politic Narragonia. Între 1861–1875, **G.** este membru al Universităţii naţionale săseşti. În anii 1861–1866 este orator al Sighişoarei, apoi deţine funcţia de căpitan al oraşului (városkapitányi). În 1866–1881 este ales primar al oraşului (városi polgármester). În martie 1862, alături de Konrad Schmidt şi Jakob Rannicher, **G.** face parte din delegaţia trimisă de Universitatea naţională săsească la Viena în chestiunea uniunii, care agită spiritele din nou. Evident, Universitatea naţională se împotriveşte acestei tendinţe, accentuând apartenenţa Ardealului la monarhie, militând pentru prezervarea unor diete separate – ardelenească şi ungară – şi pentru menţinerea propriei sale autonomii legislative. Guberniul acuză Universitatea că, prin astfel de delegaţii şi memorii, aceasta îşi depăşeşte competenţa. Răspunsul de la Viena este favorabil delegaţiei săseşti, al cărei membru este şi **G.**, lăudând conduita patriotică şi loială a saşilor. Împăratul îi decernează ordinul Coroana de fier clasa a III-a şi îl face cavaler. **G.** e deputat de Sighişoara în dieta transilvană din anii 1863/1864. La 1864 este şi deputat al oraşului în parlamentul imperial (Reichsrat) de la Viena. Adept al autonomiei saşilor, **G.** militează activ şi pe tărâm jurnalistic. Iubitor de frumos şi femei, suflet nobil, demn de încredere, are preocupări cinegetice, face cure anuale la băile de la Ocna Sibiului. Deţine o frumoasă moşie la Sandesfelden, lângă Sighişoara, unde ameliorează mere. În dieta transilvană, convocată la Cluj pe data de 19 noiembrie 1865, unde este din nou deputat, pe primul punct al ordinii de zi ridicând-use chestiunea legislativă a uniunii, cei mai mulţi deputaţi saşi – **G.** numărându-se printre aceştia – votează hotărât împotrivă. Ei susţin că o uniune a Ardealului cu Ungaria nu ar fi legală, deoarece ar încălca Diploma Leopoldină de la 1691. Conducătorii politici ai saşilor, între care se află şi **G.**, cer menţinerea şi în continuare a contractului interstatal dintre Transilvania şi Ungaria. Deja la finele anului 1865, dieta de la Pesta adoptă în şedinţă deciziile dietei ardelene prounioniste din 1848. Cu toate acestea, la 3 martie 1866 Universitatea naţională săsească îşi menţine poziţia potrivnică unei astfel de uniuni, înaintând la Viena un memorandum, în care protestează împotriva dietei de la Pesta, convocată ilegal şi aflată în afara legii. **G.** e deputat în dieta pestană din anii 1865–1866, deşi abia la sfârşitul lui 1866 i se validează mandatul. Se implică activ în petiţiile saşilor şi în jurnalistică. După proclamarea dualismului, **G.** nu participă ca deputat la prima dietă din anii 1869/1872. La următoarea dietă, între 1872/1875, îl regăsim din nou ca deputat. În acelaşi timp funcţionează ca primar al Sighişoarei şi jude regesc al scaunului omonim. Este, de asemenea, consilier al bisericii evanghelice săseşti. În anii 1876–1881 se angajează în elaborarea instrucţiunilor adresate deputaţilor saşi. Din nou între 1881/1886 este ales deputat dietal al circumscripţiei electorale Cristian, în calitate de membru al Partidului Popular Săsesc. În lunile ianuarie şi februarie 1882 o mare dezbatere agită spiritele în Camera reprezentanţilor de la Pesta, iar deputaţii autonomişti saşi – între care şi **G.** – sunt acuzaţi de trădare. Se

află ca deputat al ultimei circumscripţii amintite, cu un nou mandat între 1892/1897, şi activând tot în cadrul Partidului Popular Săsesc. Până la finalul vieţii, **G.** rămâne membru al consistoriului bisericii evanghelice săseşti. **G.** aparţine galeriei eminenţilor şi longevivilor politicieni saşi, alături de Franz Gebbel şi Joseph Bedeus von Scharberg.

(Teutsch, *G.D.T.*, 49, 70, 97, 201, 213, 216, 230, 232, 299, 342, 348, 441, 450; *Az 1848–1849. évi,* 1006–1007, voce semnată de Eilhart Anton Dörner.)

H

Hager, Michael = consilier c.c., medic militar de stat-major, profesor de chirurgie şi operaţii la Academia vieneză Joseph de medicină şi chirurgie (din 1825).

N. la Sibiu, în 1795; m. la Viena, la 24 noiembrie 1866. Se naşte la Sibiu, unde parcurge anii de şcoală. În anul 1816 se înscrie la universitatea din Viena. În august 1822 devine doctor în medicină şi chirurgie, cu o disertaţie în oftalmologie. Din decembrie 1825 este consilier c.c., medic militar de stat-major (Stabs-Feld-Arzt) şi profesor ordinar de chirurgie practică şi operaţii, apoi profesor de chirurgie clinică la Academia vieneză Joseph de medicină şi chirurgie. Este membru permanent al comisiei sanitare militare şi mebru al facultăţii de medicină din Viena. Publică intens volume consistente şi cuprinzătoare de chirurgie, lăsând în urmă o impresionantă operă scrisă. După ieşirea la pensie, moare de dropică (hidropizie), la Viena, în data de 24 noiembrie 1866.

Scrieri. „Dissertatio inaug. Medico oculistica de Conservatione oculorum et debito conspicillorum usu", august 1822, Viena, 53 p. (doar titlul şi următoarele 16 teze sunt în latină, textul propriu-zis este în limba germană, cu subtitlul „Ueber die Erhaltung der Augen und den zweckmäßigen Gebrauch der Brillen oder Augengläser"); „Die chirurgischen Operationen", Viena, 1831; „Die Brüche und Vorfälle, beschrieben und durch Beispiele erläutert", partea I Viena, 1834, partea a II-a Viena, 1850, cu ilustraţii (gravuri în cupru şi lemn); „Die Entzündungen, beschrieben und durch Beispiele erläutert", Viena, 1835; „Die Knochebrüche, beschrieben und durch Beispiele erläutert. 1. Band. Die Verrenkungen und die Verkrümmungen, beschrieben und durch Beispiele erläutert. 2. Band.", Viena, 1836; „Die Wunden, Risse, Quetschungen und Erschütterungen, beschrieben und durch Beispiele erläutert", Viena, 1837; „Die Geschwülste. Beschrieben und durch Beispiele erläutert", vol. 1 Viena, 1842, vol. 2 sub titlul „Die Blut-Geschwülste", Viena, 1842, 851 p.; „Die allgemeine Pathologie und Therapie, in Uebereinstimmung abgehandelt und durch Beispiele erläutert", Viena, 1843; „Die fremden Körper im Menschen. Beschrieben und durch Beispiele erläutert", Viena, 1844, 746 p.; „Die Entzündungen im menschlichen Körper, beschrieben und durch Beispiele erläutert", Viena, 1844; „Die Anzeigen zu Amputationen, Exartikulationen, Resektionen und Trepanationen, die Nervenkrankheiten und Auswüchse am menschlichen Körper, beschrieben und durch Beispiele erläutert", nebst einer Uebersicht der Entzündungen im Allgemeinen", Viena, 1848, 272 p.

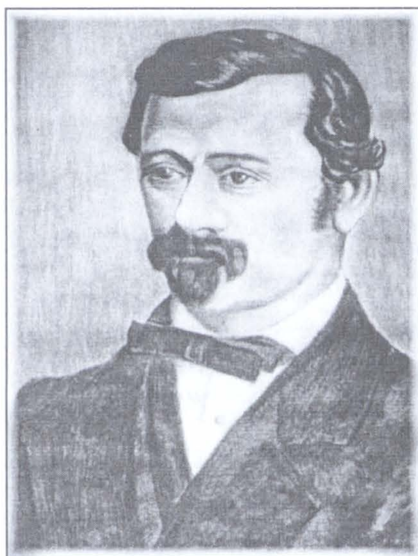
(Trausch, II/50–51; Friedenfels, II/336.)

Hahn, Joseph = agrimensor la Sebeş (1842), inginer districtual tot acolo (1848), participant la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti de la Sibiu (26 iunie – 2 iulie 1848), deputat de Sebeş în dieta ungară din Pesta (iulie 1848), preşedinte al consiliului contabilităţii Transilvaniei de la Sibiu (după 1856).

N. la Sibiu, circa în 1802; m. după 1856. Strămoşul său Andreas Hann, jude regesc al scaunului Mediaş, şi numeroasa lui familie, cu fiii Andreas, Stephan, Michael şi Peter, sunt înnobilaţi de împărăteasa Maria Theresa la 12 august 1742. **H.** se naşte la Sibiu, unde studiază belle-arte. Din anul şcolar 1819–1820 se înscrie la institutul politehnic al Universităţii din Viena, pentru a deveni inginer. Conform nomenclatorului funcţiilor din Ardeal, la 1842 **H.** este agrimensor (földmérö), iar la 1848 inginer districtual în scaunul Sebeş. Participă la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti, desfăşurat la Sibiu între 26 iunie – 2 iulie 1848. Împreună cu Grigore Pop este ales deputat de Sebeş la dieta ungară de la Pesta. La 18 iulie 1848 îşi prezintă şi legitimează mandatul în faţa Camerei reprezentanţilor. La 1 aprilie 1856, odată cu desfiinţarea direcţiei transilvane de arhitectură, Ministerul c.c. al comerţului îl numeşte pe inginerul clasa I. **H.** la Contabilitatea Transilvaniei de la Sibiu, în calitate de preşedinte al consiliului acesteia.

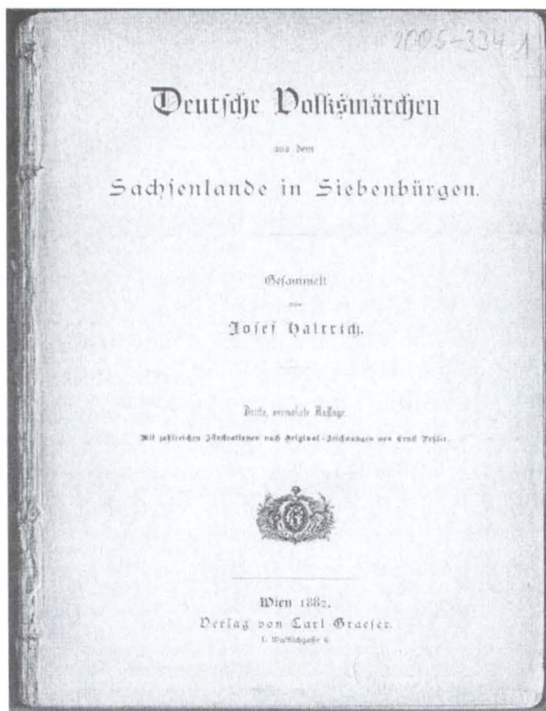
(Friedenfels, II/54; *Az 1848–1849. évi...*, 993, voce semnată de Pálmány Béla.)

Haltrich, Joseph = pedagog, filolog, profesor (1848) şi rector al gimnaziului din Sighişoara (1869), preot, culegător şi editor de basme şi poezii populare săseşti.

24. Joseph Haltrich

N. la Reghin, la 22 sau 23 iulie 1822; m. la Şaeş, la 17 mai 1886. Între 1836 şi 1845 urmează studiile gimnaziale la Sighişoara, apoi în anii 1845–1847 studiază teologia, filologia clasică şi germanică, filosofia şi istoria la Universitatea din Leipzig. Dintre profesorii săi de la Leipzig se remarcă îndeosebi istoricul Wilhelm Wachsmuth. Din Leipzig întreprinde în vacanţe călătorii mai lungi, printre altele la Berlin. Aici audiază timp de paisprezece zile prelegerile lui Jakob Grimm, Karl Lachmann ş.a., care vor avea un impact deosebit asupra activităţii sale ulterioare. În anul 1847 revine în ţară, la Reghin. În anul 1848 este profesor privat al copiilor contelui Bethlen János senior, la Cluj, apoi, după izbucnirea revoluţiei, merge la Bistriţa. Din toamna anului 1848 este chemat să predea ca profesor la gimnaziul superior din Sighişoara. După revoluţie, din 1850 îşi continuă activitatea didactică de profesor de gimnaziu. Timp de 24 de ani slujeşte şcoala din cetatea Sighişoarei, care în semn de recunoaştere îi poartă numele astăzi. Din 1869 ajunge rectorul şcolii din cetate (Bergschule) din Sighişoara, având în această funcţie înaintaşi iluştri pe episcopii Georg Daniel

25. „Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen", pagina de gardă, 1882.

Teutsch şi Friedrich Müller. Onorează timp de trei ani mandatul de rector. Se preocupă de dezvoltarea studiilor umaniste ale elevilor, de literatura clasică şi germană, fără a neglija educaţia fizică, o disciplină nouă în curicula şcolară pe timpul acela. Ani la rând activează ca membru al comisiei de examinare a candidaţilor învăţământului teologic şi pedagogic. Ocupă mai multe funcţii onorifice. La 7 decembrie 1859 devine membru al comitetului de învăţaţi ai Muzeului naţional germanic din Nürnberg. Este membru al Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). În anul 1860 este ales în comitetul de conducere al Asociaţiei pentru cultura transilvană. Împreună cu Friedrich Müller, Friedrich Wilhelm Schuster, Johann Mätz, Johann Albert, cercetează cultura populară săsească. **H.** însuşi descrie modul de derulare a proiectului comun: „Fiecare dintre prieteni trebuia să culeagă tot ce poate din ceea ce îi este accesibil, dar fiecare trebuia să fie atent în mod special asupra unei teme, iar ceilalţi urmau să-l sprijine prin contribuţia lor. Astfel, la liberă alegere, Wilhelm Schuster a preluat ca sarcină imediată culegerea cântecelor săseşti, a ghicitorilor etc., Friedrich Müller culegerea legendelor săseşti şi eu culegerea basmelor săseşti, Johann Mätz culegerea tradiţiilor, obiceiurilor, a formelor tradiţionale de exprimare, iar Johann Albert a promis celelalte contribuţii" („Jeder der Freunde sollte zwar Alles sammeln, dessen er in seinem Kreise habhaft werden könnte, allein jeder sollte sein Augenmerk vor der Hand nun auch ganz besonders auf einen Gegenstand richten und von den andern durch einschlägige Beiträge unterstützt werden. So übernahm nach freier Wahl Wilhelm Schuster für sich als nächste Hauptaufgabe die Sammlung sächsischer Volkslieder, Rätsel etc., Friedrich Müller die Sammlung sächsischer Sagen und ich die Sammlung sächsischer Märchen, Johann Mätz die Sammlung von Sitten, Gebräuchen, herkömmlichen Reden und Redensarten etc., Johann Albert versprach für die andern Beiträge"). În 1851 **H.** este însărcinat de Asociaţia de studii transilvane cu prelucrarea dicţionarului transilvano-săsesc. **H.** îi transferă elevului şi prietenului său Johann Wolff de la Sebeş rezultatele muncii preliminare. Planul lui **H.** pentru idioticonul limbii populare transilvano-săseşti apare în 1866, la Braşov. Perioada sighişoreană a vieţii lui **H.** demonstrează cu cât entuziasm şi energie şi-a susţinut ţelul autopropus. După câţiva ani, prietenii săi buni părăsesc

catedra pentru amvon: G.D. Teutsch este preot la Agnita din 1863; la 1868 îi urmează F. Fronius. F. Müller slujeşte din 1869 la Nocrich. Atunci când mărturiseşte: „Frumoasa privelişte asupra dealului şcolii este cealaltă jumătate a salariului." („Die schöne Aussicht vom Schulberg ist die andere Hälfte des Gehalts."), cu siguranţă salariul nemotivant la catedră îl face şi pe **H.** să opteze pentru preoţie. Astfel încât, la 12 august 1872, se mută la Şaeş, unde va sluji ca preot timp de 14 ani, până la moartea sa. Viaţa lui **H.** este însă jalonată de opera de culegător, etnograf, editor de folclor săsesc. La 1855, prima lui lucrare, „Despre legenda germană cu animale" („Zur deutschen Tiersage"), este salutată entuziast de Jakob Grimm. În 1856, prin implicarea fraţilor Grimm, apare prima ediţie a culegerii sale de basme, „Poveşti nemţeşti de pe Pământul Săsesc din Transilvania" („Deutsche Märchen aus dem Sachsenland in Siebenbürgen"), care a cunoscut – până în zilele noastre – opt ediţii, din care patru în timpul vieţii culegătorului. („Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen", Berlin, 1856; a opta ediţie apare cu titlu schimbat: „Die schönsten Märchen aus Siebenbürgen", ed. E. Lubinger, Innsbruck, 1984.) Are strânse legături cu cercetători renumiţi din Germania. În 1851 Asociaţia pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde) îl însărcinează cu elaborarea unui dicţionar (Idiotikon) săsesc-german. Acestei munci **H.** îi dedică întreaga sa viaţă; dicţionarul fiind continuat şi astăzi. Se apleacă asupra cercetării graiului săsesc, a proverbelor şi ghicitorilor, a versurilor şi rugăciunilor pentru copii, a cântecelor şi jocurilor, basmelor, legendelor şi snoavelor, a descântecelor, idiotismelor, a antonimelor, toponimelor săseşti; întocmeşte monografii de istoria artei (Reghin, Sighişoara), se ocupă de superstiţii, de bancul popular, inclusiv de trăsăturile ţiganilor etc. În 1867 apare „Inscripţii germane din Transilvania, o contribuţie la poezia populară germană a epigramelor" („Deutsche Inschriften aus Siebenbürgen, ein Beitrag zur epigrammatischen Volkspoesie der Deutschen"), una din cele mai importante lucrări ale sale. În 1885, la aniversarea a 100 de ani de la naşterea lui Jakob Grimm, Johann Wolff editează o culegere din studiile mai mici ale lui **H.**, „Zur Volkskunde der Siebenbürger Sachsen". În primăvara lui 1886 moare tatăl său, iar **H.** revine la Sighişoara pentru a-l însoţi pe ultimul drum. La scurt timp după aceasta, la 17 mai acelaşi an, **H.** moare brusc, în urma unui atac de cord.

26. Biserica evanghelică şi liceul „Joseph Haltrich" din Sighişoara.

Opera. „Zur deutschen Thiersage", în: „Programm des evang. Gymnasiums in Schäßburg 1854/1855", Sighişoara, 1855, p. 1–74 (un extras din această lucrare în: *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, Sibiu, 1855, nr. 7 şi 9); „Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen, gesammelt von J.H., Professor

am evang. Gymnasium zu Schäßburg", ed. Julius Springer, Berlin, 1856 (cuprinde cuvânt înainte XVI p., cuprins p. XVII-XX şi 78 poveşti 337 p.); „Die Stiefmütter, die Stief- und Waisenkinder in der siebenbürgisch-sächsischen Volks-Poesie. Den Mitgliedern des Vereins für siebenbürgische Landeskunde zu dessen General-Versammlung in Schäßburg im August 1856 die Stadt Schäßburg", Viena, 1856, 36 p. (după o introducere filologic-literară, include 8 poveşti din culegerea „Deutsche Volksmärchen..." apărută la Berlin, toate poveştile tratând despre copii vitregi şi orfani); „Zur Geschichte von Sächsisch-Regen seit den letzten 100 Jahren. Größtentheils vorgelesen in der General-Versammlung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde in Sächsisch-Regen am 21. August 1857", 1857, broşură separată din „Archiv des des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", vol. 3, p. 275–232; „Das Zehntrecht der evangelischen Pfarre in Sächsisch-Regen seit der Reformation bis zum Jahre 1848" în: „Magazin für Geschichte ... Siebenbürgens", N. F.,; „Plan zu Vorarbeiten für ein Idiotikon der siebenbürgisch-sächsischen Volkssprache", ed. Johann Gött, Braşov, 1865, X + 150 p.; „Negative Idiotismen der siebenbürgisch-sächsischen Volkssprache", în: „Programm des Schäßburger evangelischen Gymnasiums vom Jahre 1865/1866", Sighişoara, 1866, p. 3–56; „Zur Kulturgeschichte der Sachsen in Siebenbürgen. I. Grundlage zur Sammlung und Bearbeitung der volksthümlichen Spiele unter den Sachsen in Siebenbürgen. II. Grundlage zur Sammlung von sächsischen Sprichwörtern, bildlichen Redensarten, Regeln der Bauernpraktik, dann von sächsischen Gedichten, Volksliedern, Kindergebeten, Sprüchen, Räthseln, – ferner von Gruß-, Dank-, Abschieds-, Schwur- und Betheuerungs-, Fluch-, Verwünschungs- und Droh-Formeln, Interjektionen etc., endlich von gemeinem Aberglauben", broşură separată din *Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Boten*, ed. şi tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1867, 38 p.; „Deutsche Inschriften aus Siebenbürgen. Ein Beitrag zur epigrammatischen Volks-Poesie der Deutschen", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1867, 58 p.; „Zur Charakteristik der Zigeuner", 1869; „Die Macht und Herrschaft des Aberglaubens in seinen vielfachen Erscheinungsformen", 1871; „Sächsischer Volkswitz und Volkshumor", 1881. Johann Wolff adună studiile lui **H.** în volumul „Zur Volkskunde der Siebenbürger-Sachsen", apărut în 1885. Ediţii în timpul vieţii autorului din „Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen": 1856, 1872, 1882, 1885. Ediţii mai recente din acelaşi volum: ediţia a cincea, Sibiu, 1925; ediţia a şasea, München, 1956; ediţia a şaptea, 1972; ediţia a opta, editura Saur, München, 1990 (reeditare a ediţiei de la Berlin, 1856).

(Trausch, II/51–54; Markel; *Sb. Sachsen Lexikon*, 171.)

Hammer, Franz = medic orăşenesc la Orăştie (1849–1861).

N. la Sebeş, la 28 iulie 1815; m. după 1870. La 1843 îşi susţine, la universitatea din Viena, disertaţia de absolvire a facultăţii de medicină, cu un subiect de oftalmologie: „Dissertatio inauguralis medica de Adiaphanosibus oculi, in Universitate Vindobonensi publicae disquisitioni submissa", Viena, 1843, 32 p. În anii 1849–1861 este *physicus* (medic) orăşenesc la Orăştie.

(Trausch, II/54.)

Hammerstein-Ecquord, Wilhelm (baron) = feldmareşal-locotenent, general de cavalerie, comandantul suprem al trupelor c.c. din Galiţia, cu sediul la Lvov (Lemberg) (octombrie 1848 – mai 1849), adevărat consilier secret şi camerar.

N. la 3 martie 1785, la Hildesheim în regatul Hanovrei; m. la 13 februarie 1861, la Brünn. În 1799 intră cadet în garda regală din Hanovra. În 1800 este stegar (Fähnrich). La 1806 se evidenţiază la Jena, în cursul unui atac împotriva francezilor. La crearea regatului Westfallen de către Napoleon, **H.** intră în serviciul regelui Hieronymus. În anul 1808 ajunge cavaler de călărie. La 1809 luptă în Portugalia, fiind decorat de Napoleon cu Legiunea de onoare, pentru fapta sa eroică de la Hynohofa. Curând după aceea, devine maior în garda corpului, apoi locotenent colonel, *Ecuyer d'honneur,* şi ofiţer de ordonanţă al regelui de atunci. În 1812 conduce şi aduce din Rusia suita regelui din Westfallen, preluând – ca şi colonel – comanda primului regiment de cuirasieri, ulterior a primului regiment de husari. După bătălia de la Lützen, la 8 mai 1813, şi după cucerirea oraşului Dresden, este numit, sub mareşalul Mortier, la conducerea avangardei. Împăratul Napoleon îi răsplăteşte personal vitejia, dovedită în luptele de la Moritzburg, Hoyerswerda, Lukau, decernându-i Crucea ofiţerească a legiunii de onoare. După încheierea armistiţiului, împreună cu avangarda regimentului de husari, **H.** îl părăseşte pe Napoleon, trecând la armata austriacă. Este repartizat la legiunea austriaco-germană. Luptă la Genf – la începutul lui martie 1814, la Lyon – la 20 martie 1814. După primul acord de pace de la Paris, legiunea austriaco-germană este desfiinţată. **H.** e încadrat în armata austriacă, ca şi colonel la primul regiment de ulani „Contele Meerveldt". În 1823 devine general de brigadă la Pilsen. În 1824 este general de brigadă la Praga. În iulie 1832 este ridicat la gradul de feldmareşal locotenent la Oradea. Întreprinde călătorii în Anglia (1836), Germania, Rusia şi Grecia (1837). La 1 noiembrie 1837 este trimis, ca general de divizie, la Lemberg (Lvov). Din 1840 este general de divizie la Buda. Apoi devine al doilea titular al regimentului de ulani „Prinţul Schwarzenberg". În ianuarie 1842 ocupă funcţia de comandant al corpului II de armată din Italia. În 1843 i se atribuie rangul de consilier secret. În 1846 îl înlocuieşte pe Retsey, devenind comandantul militar suprem al armatei c.c. din Galiţia. Aici, în această postură, se află la izbucnirea evenimentelor revoluţionare paşoptiste. La 1 noiembrie 1848, neliniştile din Lemberg luând amploare, **H.** deschide focul asupra oraşului, prilej cu care universitatea, biblioteca cu cele 60.000 de volume ale sale şi clădirea primăriei pier în flăcări. Istoria consemnează anecdotica sa replică; în aceeaşi zi, când şeful poştei rapide îi aduce vestea căderii Vienei, **H.** afirmă: „Şi eu sunt gata!" Distrugerea universităţii, a bibliotecii rămân, însă, un act iresponsabil. La 9 noiembrie 1848 devine general de cavalerie şi este numit comandant al armatei a IV-a c.c. din Galiţia şi Bucovina. Declară starea de asediu în cele două provincii. După revoluţie, în anul 1849, iese la pensie, pe caz de slăbire a auzului, ocazie cu care i se înmânează Marea cruce a Ordinului Leopold. Înainte fusese decorat de către împăratul Austriei cu Ordinul Coroanei de fier cl. I şi cu ordine din partea puterilor străine: Rusia, Prusia, Hanovra, Suedia. **H.** are la activ două căsătorii. La 7 octombrie 1816 se căsătoreşte cu Karoline, născută baroneasă de Könitz, moartă la 26 iunie 1836, după o căsnicie de 20 de ani. Ulterior, la 1 februarie 1839, se căsătoreşte cu contesa Maria von Salis-Zizers, născută la 1 ianuarie 1820. Nu are copii din nici o căsătorie. Dar **H.** îl

înfiază pe nepotul său Herbert, născut la 20 decembrie 1835, fiul maiorului din Hanovra, baronul Karl Hammerstein, din a doua sa căsătorie cu baroneasa Adelheid von Oldershausen.

(Wurzbach, 7/291–293; Cosma, II 247–249.)

Hann, Friedrich = avocat public, profesor ordinar la Academia Săsească de Drept de la Sibiu (1844–1848).

N. la Şeica Mare, la 8 iunie 1817; m. la Viena, la 10 decembrie 1852. Provine dintr-o familie lipsită de mijloace materiale, tatăl său fiind predicator la Şeica Mare. Se ridică prin forţe proprii la un înalt nivel de educaţie şi cultură, vorbind şi scriind foarte bine în mai multe limbi: maghiară, franceză, engleză, în afară de germană. Cunoaşte mulţumitor şi româna, având lecturi în această limbă; la fel şi limba italiană. Încheie la 1838 studiile filosofice la gimnaziul evanghelic din Sibiu, urmând apoi colegiul reformat de la Târgu-Mureş, unde studiază ştiinţele juridice şi face concomitent cursul practic la Tabla regească. În 1841 absolvă examenul final, devenind avocat. În această meserie dobândeşte o bună experienţă. Se angajează la Guberniul transilvan de la Cluj, asistând ca angajat gubernial la lucrările dietei ardelene din 1841. Un timp lucrează şi ca secretar privat al contelui Teleki Domokos, care îl cucereşte prin comportamentul său omenesc şi prin liberalismul său. În 1842 este ales ca deputat dietal al scaunului săsesc Nocrich. După încheierea acestei diete, intră în administraţia municipiului săsesc de la Sibiu, până primeşte invitaţia de a preda la Academia săsească de drept. La 1 februarie 1844 consistoriul suprem al bisericii evanghelice de confesiune augsburgică îi încredinţează postul de profesor ordinar de drept comercial ungar şi de dublă contabilitate (ordentlicher Professor des ungarischen Geschäfts-Styls und der doppelten Buchhandlung) la proaspăt înfiinţata academie sibiană. Predă la această instituţie superioară până în anul 1848. Este autor de lucrări statistice, pe care le publică îndeosebi în revista Asociaţiei de cultură transilvană, *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*. Este membru al comitetului amintitei asociaţii, dar şi secretar al Asociaţiei săseşti de agricultură şi a Asociaţiei muzicale (Musikverein) din Sibiu. În anii 1845–1848 conduce redacţia suplimentului lui *Siebenbürger Bote*, ziarul *Transsilvania* din Sibiu. În anii 1846 şi 1847 participă din nou la dieta ardeleană în calitate de deputat de Nocrich. Evenimentele anului 1848 îi accentuează sentimentele filomaghiare şi prounioniste. Pentru a nu acţiona împotriva spiritului general săsesc, intrând în contradicţie cu acesta, **H.** demisionează din postul de redactor-şef al *Transsilvaniei*. La cucerirea Sibiului de către armata austriacă, în 1849, **H.** se refugiază în Muntenia. Apoi, după înfrângerea revoluţiei paşoptiste, pe la finele anului 1849, pleacă la Viena, unde devine concipist ministerial la Ministerul comerţului. Aici lucrează în biroul statistic, unde îl are ca şi coleg pe Häufler. **H.** şi Häufler colaborează amândoi la dicţionarul etnografic al monarhiei c.c., pregătit pentru editare de către Ministerul comerţului. De asemenea, **H.** este colaborator al ziarului vienez *Austria*, semnând majoritatea articolelor despre Ungaria şi Transilvania. Perspectivele îi surâd, căci la numirea baronului Bruck ca internunţiu c.c. la Constantinopol, **H.** este ales ca însoţitor al său, însărcinat din partea Ministerului comerţului. Însă echilibrul său psihic îi lipseşte. Îşi ia viaţa la Viena,

la 10 decembrie 1852, murind „de urmările unei tăieturi de brici la gât" (an den Folgen eines Rasirmesser-Schnittes in die Kehle). Despre aceasta relatează ziarul *Austria,* preluat de *Siebenbürger Bote,* nr. 201 din 18 decembrie 1852: „Redacţia *Austriei* deplânge o pierdere amară. Moartea l-a răpit din sânul redacţiei pe unul din colaboratorii ei. Cu doar câteva zile în urmă, acesta a vădit semnele unei întunecări a minţilor, care a condus, neaşteptat de repede, în numai 24 de ore, fără vreun alt motiv exterior, la cutremurătoarea catastrofă. Friedrich Hann se afla în floarea vârstei celor 35 de ani şi, cu toate că era bolnăvicios, modul său de viaţă simplu, strict ordonat şi moral părea să vină în ajutorul sănătăţii sale oscilante. De fapt, răul de care suferea se manifesta multiplu în organismul său, conform constatărilor medicale. Rămăşiţele sale pământeşti vor fi astăzi conduse la groapă. Să-i fie ţărâna uşoară!" Friedenfels îl caracteriza astfel: „**H.** a fost un om liniştit, lipsit de pretenţii, retras în sine şi în studiile sale, de o hărnicie de fier şi de un caracter remarcabil, un fiu liber-cugetător şi mereu credincios naţiunii sale săseşti."

Traduceri: Traduce din nemţeşte în maghiară „Megvilágitása azon Vádiratnak, mellyet a két Oláh Püspök Urak a Szász Nemzet ellen az 1841 – 1843 – béli Erdélyi Ország Gyülésen a Rendeknek benyujtottak. Németül szerkeszté Schuller Károly János, a Szebeni Ágostai hitvallásu Oskola Köz-Oktatója és a Berlini Német nyelv ügyébeni Társaság tiszteleb éli tagja. Magyarra forditá Hann Fridrik, a Szebeni Jogtudományi Intézet Közoktója" (Luminare asupra acuzaţiilor înaintate Stărilor dietei transilvane, de către cei doi domni episcopi români, împotriva naţiunii săseşti. Redactat în nemţeşte de Johann Karl Schuller, tradus în maghiară de Friedrich Hann), ed. Martin Hochmeister, Sibiu, 1844, 151 p. Mai traduce „History of the English Constitution" a lordului H. Brougham.

(Friedenfels, II/451–454; Trausch, II/69–70.)

Harth, Johann = preot la Şeica Mare (după 1840), syndicus al capitlului Şeica.

N. în Ungaria, la 22 februarie 1795; m. la Şeica Mare, la 7 august 1851. Tatăl său este notar în Ungaria. Acolo se naşte **H.** În 1816 îşi începe studiile universitare la Tübingen şi Jena, după care este chemat predicator în biserica orăşenească din Mediaş. La 1823 devine preot la Mortesdorf [?]. În 1834 este chemat preot la Haşag. În anul 1840 ajunge ca preot la Şeica Mare, localitate unde rămâne până la moarte. Timp de 11 ani este syndicus al capitlului Şeica. La 7 august 1851 decedează de dropică (hidropizie, Wassersucht), la vârsta de 54 de ani. Lasă în urmă multe manuscrise, printre altele legile capitlului de Şeica, copiate din cartea capitlului şi adaptate timpului său.

Scrieri. „De Librorum N.T. rite interpretandum ratione recentiorum quorumdam Commentis opposita Dissertatio", tipar Martin Hochmeister, Sibiu, 1821, 30 p.; „Beiträge zu einer Geschichte des Schelker Capitels", manuscris in folio, 45 p.

(Trausch, II/71; Teutsch, *G.D.T.*, 361, 423.)

Hasford = feldmareşal-locotenent rus, general de infanterie, în timpul revoluţiei paşoptiste activează în Muntenia şi Transilvania, comandantul trupelor ruse ce părăsesc Transilvania în noiembrie 1849.

Nu cunoaştem date biografice. Informaţiile deţinute se referă strict la acţiunile desfăşurate de **H.** în Muntenia şi Transilvania, în timpul revoluţiei paşoptiste. În lunile octombrie – decembrie 1848, **H.** este menţionat ca şi general de divizie, acţionând la sudul Carpaţilor, în spaţiul cuprins între Dunăre şi Olt. Este menţionat în legătură cu ordinele de arestare, transmise de el autorităţilor muntene, pentru ridicarea unor români ardeleni, refugiaţi în Muntenia şi suspectaţi de acţiuni revoluţionare. Astfel, la 12 octombrie 1848, agentul c.c. la Bucureşti, Casimir von Timoni, se adresează comisarului rus Duhamel, rugându-l să-i elibereze pe cei doi supuşi austrieci, învăţătorii Ioan Codrea din Ploieşti şi David Almăşan din Vălenii de Munte, arestaţi de autorităţile române din ordinul lui **H.** La apelurile starostelui c.c. din Ploieşti, ocârmuirea munteană arată că arestările au fost poruncite de ruşi, conform indicaţiilor primite de aceştia de la Sankt Petersburg, ca „împotriva propagandiştilor şi participanţilor la mişcarea din principate să se treacă la cele mai aspre măsuri, aceştia fiind scoşi din ţară fără întârziere" (Cosma, I/205). În 1849, în luna martie, **H.** se află în Muntenia, la Ploieşti. Aici îi preia pe românii ardeleni, membri ai Comitetului român de la Sibiu, refugiaţi la sud de Carpaţi, în urma cuceririi Sibiului de către trupele maghiare, la 11 martie 1849. Arestarea acestora începe curând. În faţa generalului rus **H.**, este adus George Bariţ, arestat la Câmpina, unde se retrage împreună cu familia după jaful de la Predeal. **H.** îl acuză sub pretextul că, prin publicaţiile *Gazeta Transilvaniei* şi *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* s-ar fi creat la Braşov o şcoală antirusă, care „propagă de opt ani omor şi otrăvirea fântânilor, ca să piară trupele imperiale [ţariste]" (Bariţ, 545). În fine, la 8 mai 1849, acelaşi agent consular austriac de la Bucureşti, Timoni, anunţă Ministerul c.c. de externe despre supuşii austrieci arestaţi: profesorul Aaron Florian şi zidarul Varga János. La 27 aprilie Timoni îi trimite comisarului ţarist Duhamel o cerere de eliberare neîntârziată a acestora, arătând că Florian, un angajat al oraşului Sibiu, cetăţean austriac loial, a fost arestat pe nedrept la Râmnic, de asemenea, zidarul Varga, stabilit la Piteşti din 1845. Cere predarea ambilor către autorităţile austriece. La 20 aprilie/3 mai 1849, Duhamel îi răspunde lui Timoni, arătând faptele grave care îl incriminează pe Aaron Florian. Acesta a fost arestat din ordinul generalului **H.**, fiind bănuit că e spion al ungurilor şi că face propagandă promaghiară. furnizând în acelaşi timp date despre trupele ruse. Aaron Florian ar fi intrat în Muntenia sub nume fals, stabilindu-se într-un sat în apropiere de mănăstirea Cozia. Aşadar, numele generalului **H.** se leagă constant, timp de o jumătate de an, de acţiunile de asanare şi arestare declanşate din porunca sa. Îl întâlnim implicat în campania militară din Transilvania, ca şi participant propriu-zis, abia în vara lui 1849. La 22 iulie 1849, comandantul suprem al trupelor ţariste, generalul Lüders, intră cu corpul său în Sibiu. De aici se îndreaptă, în ofensivă, spre Făgăraş, lăsând la 27 iulie la Sibiu pe **H.** cu 5 batalioane de pedestrime, 300 cazaci şi 12 tunuri. La începutul lui august 1849, **H.** iese cu coloana sa spre Miercurea Sibiului. Acolo îi parvine ştirea despre înfrângerea lui Bem la Sighişoara şi fuga lui spre Târgu-Mureş, pentru a se întări cu forţe suplimentare. **H.** ridică tabăra şi pleacă spre Ocna Sibiului. Pe drum, la Şura Mare, are loc o încăierare cu forţele revoluţionare maghiare, de două ori mai numeroase decât unitatea lui **H.** După două ore de luptă, nemaiputând rezista, **H.** se retrage spre Sibiu, unde ruşii se apără vitejeşte, până la sosirea lui Bem, cu forţe proaspete, care îi sileşte să fugă la

Veştem şi Tălmaciu. Astfel, la 5 august 1849, Bem cucereşte a doua oară oraşul Sibiu. Pe căpitanul său Forró îl trimite în urmărirea lui **H.** În 6 august dimineaţa Lüders îl atacă pe Bem la Sibiu, cu aceeaşi furie cu care îl asaltase cu câteva zile în urmă la Sighişoara, şi, din nou, îl înfrânge. **H.** revine la Sibiu, întărind forţele lui Lüders. „Trăsura lui Bem iarăşi fu prinsă şi el scăpă cu viaţă ca şi alte dăţi tot ca prin minune" (Bariţ, 573). După înfrângerea revoluţiei, în toamna lui 1849 trupele ţariste se retrag succesiv din Transilvania. Generalul comandant suprem al armatei ruse, Lüders, părăseşte Ardealul la 7 septembrie 1849. Îl lasă în urmă pe **H.**, care ocupă cu trupele sale secuimea până la Făgăraş şi Braşov. La această dată, corpul de infanterie al armatei ruse, rămas sub comanda lui **H.** ca şef de divizie, are ca generali de brigadă pe colonelul Grekov şi general maiorii Reffett, Engelhardt şi Dick, însumând 16 batalioane, 6 escadroane şi 32 de tunuri, cu un total de 14.514 oameni şi 1.155 cai (Cosma, II/80). Aceste efective vor fi organizate în două brigade, din care prima se va retrage pe dată, iar a doua peste o lună. În octombrie **H.** este comandantul diviziei ruse nr. 18 din Braşov. În timpul şederii sale aici, el pune să fie ridicat un monument deasupra cetăţii de pe muntele Tâmpa, pe locul unde se văd ruinele unei capele vechi („Capellenberg"). Monumentul, în formă de piramidă, se vrea a fi o „amintire a glorioaselor lupte" purtate de armata rusă şi de cea austriacă, şi poartă inscripţia: „Russia et Austria unita MDCCCXLIX". Locul a fost ales aici, pentru că este „un fel de punct central între cele două trecători, pe unde armata reunită ruso-austriacă a pătruns în Transilvania", după cum se explică în articolul apărut în gazeta sibiană *Siebenbürger Bote,* nr. 147 din 27 octombrie 1849. La 3 noiembrie, Magistratul braşovean înaintează Guberniului plângerea, cum că **H.** nu a anunţat nici o autoritate de intenţia sa, ridicând monumentul doar cu ajutorul exclusiv al soldaţilor ruşi. Pe la 1861 monumentul este distrus de mâini duşmănoase. Termenul precizat iniţial, de 8 noiembrie 1849, pentru retragerea din Transilvania în Muntenia a celei de-a doua brigade şi ultima a trupelor ruse, condusă de **H.**, este devansat pentru data de 3 noiembrie. Guvernatorul militar şi civil al Transilvaniei, Ludwig von Wohlgemuth, este pregătit să înlocuiască în timp util trupele ruse cu trupe austriece. Într-adevăr, a doua brigadă rusă porneşte încolonată spre Muntenia la 3 noiembrie, urmând ca ultima coloană rusă să treacă graniţa la 11 noiembrie 1849. Şi spitalul militar rus este mutat de la Sibiu la Râmnic. Guvernatorul Wohlgemuth propune decorarea lui **H.**, pentru merite deosebite în lupta de la Miercurea Sibiului, din 6 august 1849.

(Bariţ, 545, 569, 572, 573, 599; Cosma, I/179, 182, 205, II/74, 76, 79–80, 163–165, 249.)

von Haynau, Julius Jacob (baron) = general de artilerie c.c., general de divizie la cetatea Timişoara (6 mai 1848), eliberatorul Timişoarei de trupele maghiare, după patru luni de ocupaţie (9 august 1849); este numit comandant suprem al Ungariei, în funcţia echivalentă unui guvernator militar şi civil al Ungariei, avându-l alături pe baronul Geringer, ca şi comisar civil plenipotenţiar (1849).

N. 14 octombrie 1786, la Cassel; m. la 14 martie 1853, la Viena. Fiul contelui de marcă (Landgraf) Wilhelm IX von Hessen-Cassel, în 1801 îşi întrerupe studiile. Intră la regimentul de infanterie Brechainville, ca locotenent, conform rangului

obârşiei sale. În 1805 participă la prima sa campanie militară, încheiată cu înfrângerile de la Ulm şi Austerlitz, unde cade în captivitate. Cunoaşterea limbii franceze îi prilejuieşte o conversaţie cu Napoleon, care îl impresionează. **H.** ajunge la Auxerre, apoi la Paris. După încheierea păcii, revine la regimentul său. La nici 20 de ani, împăratul îl avansează la gradul de locotenent căpitan la regimentul Argenteau. Înainte de izbucnirea războiului austriaco-francez din 1809 devine căpitan. E rănit la piept, rana vindecându-se după câţiva ani de suferinţă. În anul 1810, cu prilejul importantelor reduceri în armată, ajunge la regimentul Vogelsang. În 1812 începe războiul dintre Franţa şi coaliţia ruso-prusaco-austriacă. **H.** e numit maior. După primul tratat de pace de la Paris, **H.** merge din Bologna la Königgrätz în Boemia. Luptă în campania după revenirea lui Napoleon de pe insula Elba. Dă dovadă de înţelepciune şi omenie în ordinele transmise trupei, dar este un subordonat neascultător. După al doilea tratat de pace de la Paris, batalionul lui **H.** e dizolvat. Ajunge la regimentul Reussgreitz nr. 18, dar imediat după aceea e transferat ca prim maior la regimentul Lusignan. În 1828, în tabăra de la Traiskirchen, are o convorbire cu împăratul. Din 1823 devine locotenent colonel la regimentul de infanterie Wied-Runkel nr. 34. În 1830 este avansat colonel la regimentul de infanterie „Contele Nugent" nr. 30. La 1835 este numit general maior. Din anul 1844 e promovat feldmareşal locotenent. În 1845, ca titular al regimentului de infanterie nr. 57, este trimis în misiune la Timişoara. La 1846 pleacă din Timişoara la Graz, bolnav de febră. La izbucnirea revoltei din Italia, Radetzky îl solicită la Verona. **H.** contribuie decisiv la victoria de la Custozza. În toamna anului 1848 preia comanda corpului de blocadă de la Veneţia. În primăvara lui 1849 începe campania din Italia. **H.** cucereşte Brescia şi continuă asedierea Veneţiei, când împăratul îl trimite pe câmpul de război din Ungaria. La 30 mai 1849 este numit general de artilerie şi comandant de oşti (Oberfeldherr). În data de 28 iunie 1849 asediază oraşul Raab. La 30 iunie 1849 se desfăşoară bătălia de la Comorn. La 1 iulie are loc bătălia de la Pădurea Acser. Cu data de 19 iulie 1849 se consemnează cucerirea Budapestei. Câteva zile mai târziu, la 22 iulie, armata condusă de **H.** pleacă din Budapesta. La 5 august ia parte la bătălia de la Szöreg împotriva lui Dembiński. În 9 august 1849 **H.** conduce victoria de la Timişoara împotriva trupelor maghiare comandate de Bem. Cunoscută este, în 13 august 1849, predarea de la Şiria, urmată de condamnarea ofiţerilor ungari la Arad şi de capitularea de la Comorn. Duşmanii săi l-au supranumit „judecătorul de sânge de la Arad" (der Blutrichter von Arad). Activitatea tribunalelor de război şi condamnarea a numeroşi capi ai răscoalei ungare ridică proteste împotriva sa. O comisie, alcătuită la Viena din jurişti unguri, îi verifică activitatea şi îl acuză de excese. La 6 iulie 1850 este suspendat din funcţia de comandant al armatei a III-a din Ungaria, fiind înlocuit temporar cu feldmareşalul-locotenent contele Wallmoden. Îşi ia rămas-bun oficial de la trupă la 11 iulie, părăsind Budapesta la 18 iulie 1850, nu înainte de a nu protesta, printr-un articol apărut în foile pestane, împotriva destituirii sale în baza acuzaţiei de nesupunere. **H.**, cu organismul şi sistemul psihic zdruncinat, este pensionat câteva zile mai târziu. După o carieră militară de 50 de ani, se retrage la Graz. Întreprinde o călătorie la Londra; revine în Austria. În 1850 îşi achiziţionează o moşie pe Tisa, în comitatul Sătmar, dar se îmbolnăveşte de febră. La 1851 moare

soţia sa, după o căsnicie fericită de 40 de ani. Nu-şi mai revine după moartea soţiei, decât după îndelungi călătorii la Berlin, Bruxelles, Paris şi Italia. La 14 martie 1853 **H.** moare la Viena de un atac de apoplexie (vom Schlag getroffen), dar este înmormântat la Graz. Împăratul îi decernează următoarele ordine: Ordinul Coroanei de fier cl. I, Marea cruce a Ordinului maghiar Sf. Ştefan, apoi la 29 iulie 1849 Crucea comandorului a Ordinului Maria Theresia, în fine, la 26 martie 1850 Marea cruce. Din 1845 este titular al regimentului de infanterie nr. 57. Anterior, încă la 1815, îi fuseseră conferite Crucea cavalerească a coifului de fier şi Ordinul meritului militar, ambele decoraţii din partea regatului Hessen-Cassel. Obţine, de asemenea, Marea cruce militară a ordinului guelf din Hanovra, precum şi decoraţia cu briliante a Ordinului rusesc Sf. Andrei. Din căsătoria lui cu Therese Weber von Trauenfeld, moartă la 21 octombrie 1851, a rămas o fiică, Clotilde, care la 1862 trăia necăsătorită la Graz.

(Wurzbach, 8/154–162; Friedenfels, II/178–180; Cosma, II/249–251.)

Hedwig, Johann Lukas = compozitorul imnului saşilor transilvăneni, „Siebenbürgen, Land des Segens".

N. la Hălchiu, la 5 august 1802; m. la Braşov, la 8 ianuarie 1849. Este fiu de ţărani. Până în 1819 învaţă la şcoala şi gimnaziul din Braşov. În acest an, având vârsta de 17 ani, merge la Viena, unde, sub îndrumarea profesorilor Joseph Drechsler şi Johann Blumenthal studiază canto bas şi compoziţie. Neputând conta prea mult pe ajutorul financiar al părinţilor, **H.** este nevoit să se întreţină singur, subzistând din cântat la baluri şi în hanuri noaptea, iar ziua mergând la ore. Deja în anul 1822, câteva uverturi de concert, compuse de **H.**, sunt interpretate pe scena teatrului din Leopoldstadt/Viena. În anii 1823–1840 este membru al orchestrei teatrului aulic de operă din Viena. În 1836 se căsătoreşte cu Josefa Karrer. La 17 aprilie 1839 se inaugurează la Braşov orga cea nouă din Biserica neagră. Cu acest prilej, **H.** compune o cantată şi o trimite la Braşov. Probabil acest fapt contribuie la chemarea lui la Braşov. Revine acasă după 21 de ani de şedere la Viena. În iunie 1840 este numit cantor şi director de cor la liceul evanghelic şi la biserica orăşenească. În anii ce urmează compune două cantate şi prima parte a oratoriului „Der Allmacht Wunder" (Minunea atotputerniciei). Arta sa este transmisă prin elevii pe care îi formează, dar mai cu seamă prin compoziţiile sale şi muzica bisericească creată. La începutul lunii mai a anului 1845, o societate de prieteni ai muzicii înfiinţează o şcoală de vioară şi canto, la care **H.** preia secţia clasei de canto, căreia i se adaugă încă o clasă în anul al doilea şi o a treia clasă în al treilea an. Cântecul „Siebenbürgen, Land des Segens" (Ardeal, ţară a binecuvântării) este compus de **H.**, pe versurile lui Leopold Maximilian Moltke. Iniţial, melodia nu a fost compusă pentru aceste versuri, ci fusese comandată sub titlul „Festlied", pentru cor pe şase voci şi orchestră, pe un text al postăvarului braşovean Georg Thomas, cu ocazia aniversării a 300 de ani de la înfiinţarea magazinului Hirscher (Kaufhaus, Hirscherhaus = Cerbul Carpatin) din Braşov, în octombrie 1845. **H.** alege însă versurile lui Moltke, „Siebenbürgen, Land des Segens", modificând strofa a patra şi a cincea, păstrează 3 voci şi tempoul. Cântecul cu aceste modificări, neintitulat, poartă data de 27 mai 1846. În această formulă, cântecul, performat de un cor bărbătesc, este prezentat

prima oară în iunie 1846, la sesiunea Asociației pentru cultură transilvană (Verein für Siebenbürgische Landeskunde) de la Sebeş.

Siebenbürgen

Johann Hedwig

Andante con moto e marcato

Tutti

1. volta soli, 2. volta Tutti e fortissimo

Der vorliegende Satz und Text entspricht dem, in Heidsdorf befindlichen Originalblatt von 1846

Musiknoten-Verlag Latzina, Karlsruhe, 1999

27. „Siebenbürgenlied", note şi versuri.

În iulie 1846, cântecul răsună şi la serbările Honterus de la Braşov, fiind cântat de un cor de elevi, apoi reluat de participanții la serbări, în scurt timp răspândindu-se, aidoma unui cântec popular, pe întreg teritoriul săsesc. Este publicat pentru prima dată, împreună cu alte 11 cântece, într-un caiet cu lieduri ocazionat tocmai de serbările Honterus (1846); apoi este editat de sine stătător, într-o litografie intitulată „Siebenbürger Volkslied" (Cântec popular transilvan), în manualul lui **H.**, „Kronstädter theoretisch-praktische Gesanglehre" (1848), şi în „Liederkranz" (Cununa de cântece),

apărută la Stuttgart, în 1850, care constituie manualul oficial de cântece al elevilor din Transilvania. De atunci încoace, cântecul este reeditat în numeroase lucrări corale şi culegeri de cântece transilvane şi germane. A cunoscut, de asemenea, răspândire transpunerea melodică pe aceleaşi versuri, datorată lui Heinrich Mauß la finele secolului al XIX-lea. **H.** moare la vârsta de 47 de ani, la 8 ianuarie 1849, la Braşov, fiind înmormântat în cimitirul oraşului interior (Innenstadt). În 1924 un braşovean de suflet ridică un monument funerar la mormântul lui **H.**

Cântecul Transilvaniei

Cuvintele: Max Moltke

Traducerea din limba germană: Dan Dănilă

Johann Lukas Hedwig

Armonia pentru cor mixt:
Sergiu Eremia

S.A

T.B

1.Tran-sil - va - nie, mând - ră ţa - ră cu pu - teri şi bo - gă - ţii
2.Tran-sil - va - nie, ţărm de ma - re ră - să - rit din vechi ta - laz,
7.Tran-sil - va - nie, pa - trie dul - ce, ţa - ră a pă - rin - ţi - lor,

de Car - paţi îm - prej - mu - i - tă, cu ver - dea - ţă ră - să - di - tă,
as - tăzi spi - ce-n le - gă - na - re o - dih - nesc la sân de za - re
fru - mu - se - ţe, sla - vă ţi - e, fi - i tăi în ar - mo - ni - e

plai cu a - ur şi cu vii, plai cu a - ur şi cu vii.
în - tre ma - luri verzi de brazi, în - tre ma - luri verzi de brazi.
să-i u - neas - că doar un dor, să-i u - neas - că doar un dor.

3. Transilvanie, vechi ruine
dintr-un ev îndepărtat,
urme mari şi milenare
odihnesc sub glia care
rodnicia şi-a păstrat.

4. Transilvanie, leagăn verde
pentru oricare vlăstar,
reuneşti climele toate,
naţiuni, cununi purtate
pe al patriei altar.

5. Transilvanie, plai de graiuri
diferite-n fel şi ton,
dar în rugăciuni unite
urcă limbile-mpărţite
spre dumnezeiescul tron.

6. Transilvanie tolerantă
adăpost credinţelor,
până-n zile-ndepărtate
apără în libertate
fiinţa cuvintelor.

28. „Siebenbürgenlied", în limba română.

Timpul a vitregit însă monumentul; în zilele noastre strădaniile sculptorului Wilhelm Ernst Roth, sas emigrat la Augsburg, se îndreaptă spre refacerea mormântului în care odihneşte compozitorul imnului saşilor. Ziarul editat de Johann Gött la Braşov, *Satellit des Siebenbürger Wochenblatts*, nr. 19 şi 20, din ianuarie 1849, p. 73–74, prezintă în necrolog viaţa de familie şi compoziţiile lui **H.** Biografia sa, scrisă cu acurateţe de ginerele său Carl Frätschkes, profesor gimnazial braşovean, apare în calendarul *Sächsischer Hausfreund*, Braşov, 1863, p. 54–66.

29. Placă comemorativă la casa unde s-a născut Johann Lucas Hedwig.

Compoziţii: „Abschied von meiner Heimath Burzenland. Von Christ. Heyser. In Musik gesetzt für eine Singstimme mit Begleitung des Pianoforte, und seinen Freunden zum Andenken gewidmet, von J.L.H.", Viena, 1829 (ibidem, compoziţia pentru chitară); „Wir sind ein Volk aus deutschem Blut", text Max Moltke, compoziţie muzicală pe 4 voci de **H.**, Braşov [?]; „Erstrahle Licht!", soprano-solo cu acompaniament de piano-forte, text J.G. Giesel, muzică **H.**, Braşov [?]; „Siebenbürger Volkslied: Siebenbürgen, Land des Segens", text Max Moltke, muzică pentru 2 tenori şi bas de **H.**, Braşov [?]; „Kronstädter theoretisch-praktische Gesanglehre für öffentliche Schulen", ed. de J.H., „Ohne Sang, was ist das Leben", Braşov, 1848, 68 p., ediţia a doua Leipzig, 1868. Alte compoziţii: în 1841 – o cantată la sfinţirea orgii celei noi din Biserica Neagră de la Braşov; în 1842 – o cantată de Paşti, pe text de Heyser, superintendent la Viena; la 1843 – o cantată festivă, pe textul creat de preotul Giesel, cu prilejul întrunirii de la Braşov a Asociaţiei de studii transilvane (Verein für siebenbürgische Landeskunde); în 1845 – prima parte a oratoriului „Der Allmacht Wunder", inspirat de modelul lui Joseph Haydn, şi o cantată festivă, cu ocazia aniversării a 300 de ani de la înfiinţarea gimnaziului din Braşov.

(Trausch, II/92–94; *Sb. Sachsen Lexikon*, 172, 473 – „Siebenbürgenlied"; Roth.)

Heinrich, Daniel Gottlieb = preot evanghelic la Alţâna (1811–1828).

N. la Târnava (Sibiu), în 1774; m. la Alţâna, la 21 iunie 1828. Studiază la universitatea din Leipzig, la 1796. Este predicator la Sibiu. La 11 septembrie 1808 este chemat preot la Hosman. Din februarie 1811 devine preot la Alţâna, localitate în care rămâne până la moartea sa, survenită la 21 iunie 1828.

Scriere: „De Ludimagistorum paganorum Institutione et Officio", editura lui Martin Hochmeister, Sibiu, 1803, 13 p.

(Trausch, II/95–96.)

von [der] Heydte (baron) = căpitan, apoi maior c.c. de cavalerie, în cadrul Comandamentului militar al Transilvaniei, participant la confruntările din anii revoluţiei de la 1848–1849.

Deşi nu deţinem date biografice despre **H.**, există relatări referitoare la participarea sa la confruntările armate din perioada paşoptistă. La fel ca şi generalul Losenau, **H.**, „un bavarez curajos" (Bariţ, 362), este apreciat ca fiind unul din cei mai bravi comandanţi ai armatei c.c. din Transilvania, în cursul campaniei militare din anii 1848–1849. La începutul lui noiembrie 1848, în fruntea unui escadron de dragoni, fiind însoţit de lăncieri saşi şi români din Sighişoara, **H.** este trimis la Cristurul Secuiesc, pentru a ataca Odorheiul. În 4 noiembrie îi respinge pe hussarii kossuthieni, care îi ies înainte, supunând localitatea în 9 noiembrie. În zilele următoare, **H.** ocupă salinele de la Praid şi toate casieriile perceptorilor, dezarmează toate satele secuieşti de primprejur, restaurând administraţia habsburgică. **H.** intră în legătură cu colonelul Dorsner, de la primul regiment secuiesc de graniţă din Ciuc, ai cărui locuitori se supun pe dată. De aceea, generalul comandant Puchner ordonă să li se plătească ofiţerilor salariile, ca şi cum nici nu ar fi existat rebeliunea lor. „Ce e drept, scrie Bariţ, ciucanii au fost cei din urmă care au dat ascultare conspiratorilor, iar după pacificarea din noiembrie au şi tras cordon de către Trei Scaune, ca să curme cu ei orice comunicaţiune. Nici acea supunere nu a fost de lungă durată" (Bariţ, 357). În 24–25 noiembrie 1848 căpitan de cavalerie (Rittmeister) la regimentul de dragoni Savoy, cu o trupă regulată de 2.500 de oameni ocupă Hăghig, în confruntarea cu secuii, care se îndreaptă spre districtul Braşovului. Secuii ocupă la 1 decembrie Feldioara, o pradă, apoi se retrag dincolo de Olt, pe teritoriul lor. La 2 decembrie, căpitanul **H.** pleacă cu o companie Bianchi, cu escadronul său şi cu 2 mii de lăncieri, la Chepeţ, în Covasna, unde îi înfrânge pe secui, luând prizonieri doi ofiţeri. La 5 decembrie secuii revin la Prejmer şi Hărman, pe care le pradă. La 9 decembrie 1848, baronul **H.** obţine o victorie strălucită împotriva secuilor la Racoş şi Căpeni. Răspândindu-se vestea că **H.** se îndreaptă spre Trei Scaune, secuii renunţă la ideea atacării oraşului Braşov, revenind acasă spre a-şi apăra vatra. Aceasta este scăparea Braşovului. Dar în data de 13 decembrie, la Vârghiş, tot în zona Covasna, **H.** – cât pe ce să cadă în captivitate – este să se retragă în faţa unei trupe de circa 10.000 de secui, conduşi de colonelul Sombori, şi intră în Rupea. În lunile ianuarie–februarie 1849 **H.** acţionează în zona Mediaş – Sibiu. Astfel, la 16 februarie, căpitanul **H.** împreună cu maiorul Nipp părăsesc Sighişoara, care va fi ocupată de inamic. La începutul lui februarie 1849 **H.** este avansat maior, la regimentul de dragoni Savoy. La

jumătatea lui martie maiorul **H.** este trimis ca, înconjurând pe la Şinca şi Poiana Mărului, să iasă la Tohanul Vechi şi la Vulcan, în flancul insurgenţilor. Ordinul este greşit; forţele militare restrânse de care dispune **H.** sunt risipite într-o zonă fără impact. Între timp, armata maghiară cade asupra Braşovului, care se predă la 20 martie 1849. **H.**, cu cavaleria şi pedestrimea sa puţin numeroase, străbat trecerea între munţii Bucegi şi Piatra Craiului pe la Bran. În 21 martie trece hotarul în Muntenia, pe la punctele numite La Cruce şi Podul Dracului. După un marş de 20 de ore, coloana lui **H.** ajunge la Rucăr, fiind întâmpinată de un batalion din garnizoana turcească. Trupa rămâne aici două zile, spre a se odihni, a-şi cumpăra de mâncare şi a-şi procura opinci, din lipsa totală a altui fel de încălţăminte pentru soldaţi. Urmează cele patru luni ale ocupaţiei maghiare a Ardealului, cu excepţia Munţilor Apuseni. **H.** revine din Muntenia, împreună cu trupele ruse, în iulie 1849. Participă la lupta de la Albeşti, lângă Sighişoara, din 31 iulie 1849. Astfel, sub comanda generalului suprem al armatei ţariste, Lüders, maiorul **H.**, în fruntea a patru escadroane de ulani cu 2 tunuri de 12 libre, are misiunea de a ataca flancul drept al armatei lui Bem. **H.** este avansat locotenent colonel la regimentul Maximilian Ferdinand de cavalerie uşoară. La 15 septembrie 1849 este numit de guvernatorul Wohlgemuth comandantul militar al districtului Odorhei din secuime. La sfârşitul anului 1851, **H.** devine colonel. Este implicat în acţiuni de deconspirare a comploturilor secuieşti din anii postrevoluţionari, lucrând ca „agent provocator" al conducerii c.c. La finele lui 1851 este trimis de guvernatorul Schwarzenberg în secuime, cu bani şi cu spioni. **H.** îşi stabileşte sediul la Albeşti [Feriház], în castelul confiscat de stat al contelui Haller. Nu prin torturi, dar cu promisiuni de bani şi cariere militare, folosindu-se de trădători cumpăraţi din rândul secuilor, **H.** reuşeşte să alcătuiască o listă a complotiştilor secui. Astfel încât, în noaptea de 24 ianuarie 1852, jandarmeria c.c. şi plutoane de soldaţi din garnizoane fac arestări în toată secuimea. În anul 1852, **H.** se interesează de soarta lui Avram Iancu. La intervenţia guvernatorului Schwarzenberg, care doreşte să-l ţină pe Iancu cât mai departe de casă, de Munţii Apuseni, unde el pare a reprezenta un pericol, şi la intervenţia lui **H.**, Măcelaru este rugat să îl convingă pe Iancu să accepte un post la Viena, cu o retribuţie de 2.000 de florini, sau la Sibiu, cu o retribuţie de 1.600 de florini. De asemenea, pe aceeaşi filieră i se mai propune lui Iancu o subvenţie anuală din partea statului de 800–1.000 florini. Iancu respinge toate aceste propuneri, preferând să rămână acasă. La un moment dat, **H.** îi oferă lui Iancu 500 florini, pentru a-şi plăti datoriile, dar Iancu îi dă banii lui Măcelaru, refuzând să-i primească de la **H.**

(Friedenfels, II/100, 108, 143, 409, 424; Bariţ, 355–357, 362–365, 453, 472–475, 570, 658; Cosma, II/251.)

von Hietzinger, Carl (baron) = autorul lucrării „Versuch einer Statistik der k.k. Militärgrenze des österreichischen Kaiserthums" (3 volume: 1817, 1820, 1823), consilier aulic şi de stat.

N. la Cernăuţi, la 3 noiembrie 1786; m. la Viena, la 26 martie 1864. Este fiul consilierului aulic c.c. baronul Johann von Hietzinger, mort în anul 1835. Educaţia o primeşte mai întâi în casa părintească, de la tatăl său, un om de o aleasă cultură.

Absolvă cu rezultate strălucite studiile de filosofie şi jurisprudenţă la universitatea din Viena. La 1 octombrie 1806 intră în serviciul public de stat, ca practicant auditor la Comandamentul militar suprem din Viena. Curând este numit director al graniţei militare (Militärgrenz-Director). În 1808 devine sublocotenent în administraţia regimentului grăniceresc nr. 2 Banal. În anul 1809 trece la serviciul propriu-zis de campanie, fiind avansat locotenent major la regimentul de infanterie de linie nr. 62. După încheierea păcii, la dorinţa tatălui său, revine la cariera de dinainte, intrând în 1810 adjunct de concept la departamentul grăniceresc al Consiliului aulic de război. Aici devine în 1812 concipist militar (Feldkriegs-Concipist), în 1816 concipist aulic. Dobândeşte asemenea cunoştinţe şi experienţă vastă în domeniul graniţei militare, încât în 1817 este numit secretar militar (Feldkriegs-Secretär) la Comandamentul militar suprem grăniceresc Karlstadt-Warasdin. În acelaşi an publică primul volum al operei sale clasice, dedicate statisticii graniţei militare austriece. Lucrarea se bucură de mare succes, astfel încât **H.** dobândeşte permisiunea arhiducelui Carl de a se angaja la Consiliul aulic de război de la Viena, unde dispune de întreg materialul necesar continuării cărţii. Prin urmare, în 1820 apare volumul al doilea, iar în 1823 volumul al treilea şi ultimul din „Versuch einer Statistik der k.k. Militärgrenze des österreichischen Kaiserthums. Mit einer Uebersichtskarte sämmtlicher Grenzprovinzen in 2 Blättern" (Încercare de statistică a graniţei militare a imperiului austriac. Cu o hartă de ansamblu a tuturor provinciilor grănicereşti în două foi), Viena, 1817, 1820, 1823. Încă înainte de complinirea lucrării, **H.** este avansat la rangul de secretar aulic, fiind concomitent convocat ca şi referent provizoriu în secţiunea de război a Consiliului de stat. La 15 noiembrie 1832 este consilier aulic şi referent la Consiliul de stat, iar în 1842 devine adevărat consilier de stat şi conferinţă. Până în anul 1848 rămâne în această poziţie. Se află în legături amicale cu ceilalţi referenţi de specialitate din secţiunea sa, cu generalii Hartting, Schön, Cordon, Kellner, dar şi cu şeful secţiunii militare, generalul de cavalerie baronul Prohaska, asigurându-şi aprecierea şi protecţia arhiducelui Ludwig, astfel încât **H.** devine un factor de influenţă cum rar i-a fost dat să atingă unui consilier de stat aparţinând castei civile. Îl leagă o frumoasă prietenie de Joseph Bedeus von Scharberg, cu care face cunoştinţă în anul 1830. După ce, în 1837, Bedeus revine în Transilvania, între cei doi continuă o corespondenţă de prietenie, dar şi semioficială. În 1848 este desfiinţat Consiliul de stat (Staatsrath). În luna septembrie 1848, **H.** împreună cu ceilalţi consilieri de stat este scos la pensie (in die Quiescenz versetzt wurde). În 1849 este invitat să participe la comisia de prelucrare a moştenirii răposatului împărat Franz, fiind în cadrul acesteia reprezentantul împăratului Ferdinand. La 7 decembrie 1852, **H.** este repartizat în Consiliul imperial (Reichsrath) reorganizat. Aici rămâne până în 1859, când, după o activitate de peste o jumătate de secol în slujba statului, iese la pensie. Ia parte, în continuare, la diferite foruri şi comitete în scopuri obşteşti şi ştiinţifice, şi în special în cadrul Societăţii c.c. vieneze de geografie. În anul 1860 este ales preşedinte al acestei societăţi, apoi în anii următori funcţionează ca vicepreşedinte statutar. Ultimii ani ai vieţii îi petrece în sânul familiei, suferind pierderea unor copii şi nepoţi. Fiica sa, Jenny von Hietzinger, se căsătoreşte la 19 mai 1852 cu Rudolf von Friedenfels, fiul vitreg al lui Joseph Bedeus von Scharberg şi fratele lui

Eugen von Friedenfels. După o boală îndelungată, **H.** își sfârșește zilele la vârsta de 75 de ani, în data de 26 martie 1864, la Viena.

(Friedenfels, II/214, 324, 474–476.)

Hintz, Johann Andreas = publicist, arhivar la arhiva Universității naționale săsești (1849), redactor-șef al ziarului sibian *Siebenbürger Bote* (martie–iulie 1849), secretar al Camerei comerțului și meșteșugurilor din Brașov (1850–1853), avocat public (după 1853).

N. la Sebeș, la 30 noiembrie 1815; m. după 1874. Wurzbach vorbește despre Joseph Hintz, n. circa la 1814, la Sighișoara (Wurzbach, 9/44). Trausch se referă la Johann Hintz, n. la 30 noiembrie 1815, la Sebeș (Trausch, II/160). Ambii spun că este fiul omonimului J. Hintz, consilier al Magistratului orașului și scaunului și ulterior notar al Universității naționale săsești. **H.** însuși, în autobiografia citată de Trausch, afirmă că se numește Johann Andreas Hintz (Trausch, III/581 – Nachträge), de aceea optăm pentru această variantă onomastică. Probabil datele lui Wurzbach sunt mai apropiate de adevăr, cu atât mai mult cu cât **H.** urmează gimnaziul evanghelic din Sighișoara și studiază dreptul la liceul crăiesc catolic din Cluj, pe care îl absolvă la 1837. Din acest an până în primăvara lui 1840 slujește ca și concipist practicant la tezaurariatul de la Sibiu. În anii 1838 și 1839 publică critici de teatru și scurte povestiri în *Satellit,* suplimentul ziarului *Siebenbürger Wochenblatt* editat de Johann Gött la Brașov. În 1840 **H.** are colaborări cu critici dramatice și la Viena, în *Theaterzeitung* al lui Bäuerle și la *Humorist* al lui Saphir. Vara, toamna și iarna lui 1840 și le petrece la Viena, unde urmează studii de literatură și artă, și întreprinde călătorii prin împrejurimile capitalei imperiului. După întoarcerea acasă, colaborează – cu începere din 1841 – la *Siebenbürger Wochenblatt* din Brașov. Articolele publicate în acest ziar sunt dedicate raporturilor din Transilvania și reflectă concepția politică a lui **H.** Entuziast al uniunii Ardealului cu Ungaria, **H.** militează, din convingere, pentru stabilirea unui „acord cu națiunea conducătoare maghiară" (das Einvernehmen mit der magyarischen Führernation suchend), conform propriei lui expresii (citat din autobiografia sa, redată în Teutsch, III/582). Se implică și în problema construirii căii ferate transilvane, care să lege Transilvania de principatele dunărene; propune, de asemenea, un nou sistem agrar în Țara Bârsei (1847). Publică mai multe note de călătorie, descrieri de munți și locuri, care apar în *Siebenbürger Wochenblatt,* dar și în *Siebenbürger Bote* de la Sibiu. Prelucrări istorice și statistice îi apar în suplimentul ultimului ziar menționat, de la Sibiu, *Transsilvania,* dar și în suplimentul cultural al lui *Wochenblatt, Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde.* La 1841 lucrează ca accesist la revizoratul comițial sub comitele Johann Wachsmann, la Sibiu. În 1843 este accesist și în 1847 este ingrosist la contabilitatea comițială. Din 1845 ocupă funcția de secretar al asociației de agricultură din Sibiu și bibliotecar al asociației meșteșugurilor din același oraș, calitate în care redactează broșura „Lămurire despre imigrația germană în Transilvania" (Aufklärung über die deutsche Auswanderung nach Siebenbürgen), editată de către administrația asociației transilvano-săsești de ridicare a agriculturii din Tübingen. Colaborează,

în 1846, la gazeta *Siebenbürger Volksfreund,* editat de Johann Michaelis la Sibiu. În cursul anului 1847 frecventează timp de două semestre, ca auditor, prelegerile de la proaspăt înfiinţata Academie de drept de la Sibiu. În anul 1849 este arhivar la arhiva Universităţii naţionale săseşti. În timpul cuceririi oraşului Sibiu de către generalul Bem, timp de cinci luni, din martie până în iulie 1849, **H.** conduce în manieră filomaghiară redacţia ziarului *Siebenbürger Bote.* La 11 martie 1849, Sibiul este cucerit de armata maghiară. La jumătatea aceleiaşi luni este ucis de către o trupă de husari kossuthişti redactorul-şef al ziarului *Siebenbürger Bote,* Joseph Benigni von Mildenberg, pe când încerca să fugă în Muntenia. Odată cu nr. 31 din 17 martie 1849, ziarul este preluat de către **H.** Sub auspiciile politice sumbre, redacţia manifestă curaj: „Noi, însă, considerăm de datoria noastră să nu prezentăm niciodată evenimentele dintr-o înfăţişare unilaterală. [...] O foaie din provincie, în opinia noastră, trebuie să fie expresia fidelă a vieţii politice, aşa cum se desfăşoară ea în provincie. Nu orice orăşel poate fi Paris. Rostul lui Bote nu este acela al unei foi ministeriale din Londra, Paris, Viena sau Debrecen. Vrem să spunem prin aceasta, că lui Bote nu îi este permis să fie una din acele foi de partid cu care se practică agitaţionism politic, căreia numele unei notabilităţi îi serveşte drept acoperire, care e scrisă aşa şi nu altfel numai şi numai din cauza unor scopuri de partid. Nu, Bote are, fireşte, intenţiile sale politice leale şi deschise, dar se străduieşte, printr-o judecată calmă, prin colecţionarea nepartinică de materiale, să ajungă la o înţelegere corectă a lucrurilor". Ziarul parcurge o perioadă de mare lipsă a informaţiei. La Sibiu, poşta nu mai aduce alte ziare în afară de *Közlöny* din Debrecen şi *Honvéd* din Cluj, două ziare radicale maghiare, şi pe acestea cu întârziere. **H.**, deşi promaghiar, scrie cu obiectivitate: „Ziarele amintite relatează parţial despre evenimentele interne. Dar, după cum bine se cunoaşte, amândouă privesc cu unul şi acelaşi ochi partinic. Dimpotrivă, noi avem sarcina de a nu prezenta niciodată evenimentele sub o imagine unilaterală. Mai cu seamă în timpuri atât de agitate, ca cele trăite acum, când reflectarea şi reprezentările lucrurilor trecute sunt atât de diferenţiate, acum, credem noi, avem dubla datorie, de a confrunta o afirmaţie cu altă afirmaţie, şi de a lăsa decizia corectitudinii cititorului şi timpului care le uniformizează pe toate". (*Siebenbürger Bote,* nr. 35 din 30 martie 1849, p. 133.) Aşadar, în pofida simpatiilor politice manifeste, **H.** nu abdică de la spiritul critic şi obiectiv, şi nu este lipsit de curaj moral. Iată de ce nu este justă judecarea lui simplistă, aşa cum o face Oskar Wittstock, când scrie: „[Anton] Kurz alături de J. Hintz, care a redactat filokossuthian *Siebenbürger Bote* în timpul ocupaţiei Sibiului, este singurul dintre literaţii noştri de odinioară, care şi-a pus peniţa în slujba «guvernatorului Ungariei»". Prin intervenţia trupelor ţariste, soarta revoluţiei se schimbă. La 19 iulie 1849, ungurii părăsesc Sibiul, iar la 22 iulie generalul rus Lüders intră în oraş. Odată cu reinstaurarea puterii austriece la Sibiu are loc şi schimbarea redacţiei la *Siebenbürger Bote.* Redactorul-şef **H.** este demis şi înlocuit cu proimperialul Heinrich Schmidt, adept al autonomiei săseşti în cadrul principatului transilvan. În 1850 **H.** audiază timp de alte două semestre prelegerile profesorului doctor Harum de drept civil austriac, drept penal, procedură penală şi drept cambial, în cadrul Academiei sibiene de drept. Este secretar al Asociaţiei de agricultură din Sibiu (Hermannstädter landwirtschaflicher Kreisverein). La 1850

publică la Sibiu o „Istorie a episcopatului de confesiune greco-neunită din Transilvania", o lucrare de 124 p., redactată din însărcinarea şi publicată pe spezele Asociaţiei de cultură transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). Volumul are o anexă documentară consistentă şi valoroasă. Prin preînalta decizie împărătească din 18 martie 1850, în marele principat al Transilvaniei se decide înfiinţarea a două camere de comerţ şi meşteşuguri, una la Cluj şi alta la Braşov. În luna martie 1851 **H.** promovează în faţa Universităţii naţionale săseşti examenul de avocat şi se angajează ca secretar al camerei comerţului şi meşteşugurilor din Braşov, până la 1853. După această dată, odată cu organizarea tribunalelor imperiale în Transilvania şi cu introducerea noului cod civil şi a noii proceduri civile, **H.** se stabileşte la Braşov şi de acum înainte practică avocatura. În anii 1855–1859 publică 21 articole juridice în *Zeitschrift für Gesetzeskunde und Rechtspflege* lui Petruska de la Bratislava, dar şi alte patru articole cu acelaşi conţinut în *Allgemeine Gerichtszeitung* şi cinci articole de drept în *Gerichtshalle,* ambele ultim menţionate gazete apărând la Viena. Din anul 1862 până prin 1867, **H.** reia colaborarea la *Siebenbürger Bote* din Sibiu. Scrie mai multe lucrări de statistică, pe care le publică în gazetele *Transsilvania* din Sibiu şi *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde* şi mai cu seamă în ziarul braşovean *Kronstädter Zeitung* (vechiul *Siebenbürger Wochenblatt,* care primeşte un nou nume în martie 1849). Din iunie 1865 J.P. Frank editează la Sibiu *Siebenbürgische Zeitschrift für Handel, Gewerbe und Landwirtschaft,* o gazetă de economie, la care colaborează **H.,** cu atât mai mult cu cât pe proprietatea agricolă deţinută de el în Trei Scaune inaugurează inovaţii practice de agricultură. De asemenea, îi apar studii în „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", în anul 1871. Din primăvara lui 1871 până în vara anului 1872 **H.** joacă un rol de seamă în crearea şcolii agricole din districtul Braşovului, pregătind pentru tipar statutele acesteia şi conducând comisia şcolară. Pentru aceste merite, din casieria şcolii i se decontează suma de 400 florini valoare austriacă. Din 1872 este din nou secretar al Camerei comerţului şi meşteşugurilor din Braşov. Şi la 1874 este activ în presa cotidiană, funcţionând în continuare ca membru al comitetului asociaţiei districtuale a agricultorilor din Ţara Bârsei, înfiinţată de el însuşi, precum şi în calitate de colaborator al administraţiei superioare a asociaţiei de agricultură de la Sibiu. Moare după 1874.

Scrieri: „Kritiken über das Theater in Hermannstadt", în *Satellit,* Braşov, 1838 şi 1839; „Die Gräfin aus dem Stegreif, eine wahre Begebenheit aus Hermannstadt", în *Satellit,* nr. 4, Braşov, 1840; „Apologie gerne deutsch sprechender Sachsen", în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, 1841; „Volkszählung in Siebenbürgen", în „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", vol. 3, caietul 1, Sibiu, 1847, p. 45 sq; „Zur Statistik der höheren Lehranstalten der Latein-, Volks- und Privatschulen unter den Glaubensgenossen A.C. im siebenbürgischen Sachsenlande", ibidem, vol. 3, caietul 2, p. 209 sq; „Ueber Riehls Naturgeschichte des Volkes mit Beziehung auf die topographisch-sozialen Verhältnisse in Siebenbürgen", ibidem, serie nouă, vol. 8, p. 123–144; „Vorschlag zu einem zweckentsprechenden System des Feldbaues auf Hermannstädter Gebiet. Zu den von Brüdern Daniel und Joseph Czekelius gelieferten und von Friedrich Hann für den Druck eingerichteten hieher gehörigen Arbeiten", manuscris; „Aufklärung über

die deutsche Auswanderung nach Siebenbürgen", Tübingen, 1845; „Geschichte des Bisthums der griechisch-nichtunirten Glaubensgenossen in Siebenbürgen. Ein Beitrag zur Kirchengeschichte Siebenbürgens", tipar Joseph Drotleff, Sibiu, 1850, 124 p.; „Über den Artikel IX. In der Einführungsverordnung vom 18. Juli 1853 zur Konkursordnung für Ungarn und Siebenbürgen, die Folgen der sächsischen ehelichen Gütergemeinschaft in Konkursfällen betreffend", în *Zeitschrift für Gesetzeskunde und Rechtspflege*, nr. 46, 47, 48, Viena, 1856; „Anregungen und Bilder von einer Geschäftsreise in Siebenbürgen", Sibiu, 1863, 135 p.; „Ueber den Seidenbau in Siebenbürgen", în *Siebenbürger Bote*, nr. 262 şi 263, Sibiu, 1862, şi nr. 282–285, Sibiu, 1864; „Nationale und politische Existenzfragen", în *Siebenbürger Bote*, nr. 94, Sibiu, 1862; „Aus der siebenbürgischen Gerichtswelt", în *Siebenbürger Bote*, nr. 78, 228 şi 260, Sibiu, 1864; „Nation oder Nationen in Siebenbürgen", în *Siebenbürger Bote*, nr. 140–147, Sibiu, 1864; „Adel und Mittelstand in Siebenbürgen", în *Siebenbürger Bote*, nr. 242–244, Sibiu, 1864; „Freiheit des Eigenthums an den Aeckern in Siebenbürgen", în *Siebenbürger Bote*, nr. 287–289, Sibiu, 1864; nuvela „Erste Liebe oder Herz und Verstand", în *Siebenbürger Bote*, nr. 229–235, Sibiu, 1864; „Der Wald in Siebenbürgen sozial-politisch betrachtet", în *Siebenbürger Bote*, nr. 130, Sibiu, 1865; „Das soziale Krankheitssymptom der Eheprozesse unter den Sachsen", în *Siebenbürger Bote*, nr. 146, Sibiu, 1865; „Das soziale Krankheitssymptom der Viehdiebstähle in Siebenbürgen", în *Siebenbürger Bote*, nr. 152, Sibiu, 1865; „Die siebenbürgische Unionsfrage im Jahre 1848 und 1865", în *Siebenbürger Bote*, nr. 276–283, Sibiu, 1865; „Landwirtschaftliche Briefe", în *Siebenbürger Bote*, nr. 16, 22, 25, 27, 29, 32, 45, 58, Sibiu, 1867; „Advokatenwesen in Siebenbürgen", în *Siebenbürger Bote*, nr. 88, 99, 105, 112, 113 şi 123, Sibiu, 1867; „Zehn Gebote der Vernunft und Erfahrung für den Landwirthen", în *Siebenbürgische Zeitschrift für Handel, Gewerbe und Landwirthschaft*, Sibiu, 1865, p. 90 sq; „Zum Fortschritt in der Landwirtschaft. Vorgetragen in der allgemeinen Versammlung des Burzenländer landwirthschaftlichen Bezirks-Vereins am 10. Dezember 1868", tipar Johann Gött, Braşov, 1868, 18 p.; „Gemälde Siebenbürgens", în *Siebenbürgisch-deutsches Wochenblatt*, nr. 34–36, Sibiu, 1871; „Deutsche Einwanderung nach Ungarn", în *Siebenbürgisch-deutsches Tageblatt*, nr. 172, Sibiu, 1874; „Hilfe für die Kleingewerbe", în *Siebenbürgisch-deutsches Tageblatt*, nr. 199 sq, Sibiu, 1874; „Neustadt, das Musterdorf", broşură separată, Sibiu, 1874; „Berichte über die 1874er landwirtschaftliche Vereinsversammlung in Kronstadt", în *Siebenbürgisch-deutsches Tageblatt*, nr. 205, 209, 210, 213–215, Sibiu, 1874; „Festrede bei der Friedensfeier zu Kronstadt am 22. April 1871, vorgetragen von J. Hintz, Advokat", Braşov, 1871, 18 p.; „Natur- und Kulturbilder aus dem Burzenlande (Siebenbügen). Vortrag, gehalten am 29. Jänner 1873 zu Kronstadt", Braşov, 1873.

(Trausch, II/160–161 şi III/581–586; Wurzbach, 9/44; Wittstock – *Hundert Jahre*, 122; Cosma – *Presa săsească...*, 63–66.)

Hofgräf, Johann = deputat al oraşului şi districtului Bistriţa în dieta ardeleană de la Cluj, din 29 mai – 18 iulie 1848, votează favorabil uniunii Transilvaniei cu Ungaria.

N. circa 1810–1820; m. [?]. Nu cunoaştem prea multe date referitoare la viaţa şi activitatea sa, cu excepţia participării sale la dieta Transilvaniei din anul 1848. Intră în viaţa publică săsească la începutul anilor 1840, ca delegat la adunările Universităţii naţionale săseşti, este coleg de generaţie cu bistriţeanul Johann Weiß, Carl Berger, Carl Filtsch, Gustav Seivert, Franz Wayda, Eugen Friedenfels, August Lassel, Friedrich Hann, Friedrich Sachsenheim. Împreună cu Johann Weiß este ales deputat al districtului şi oraşului Bistriţa la dieta ardeleană, desfăşurată la Cluj între 29 mai–18 iulie 1848. În cadrul dietei, este însărcinat de preşedintele acesteia să facă parte din delegaţia de invitare a comisarului crăiesc la deschiderea lucrărilor. În timpul celei de-a doua şedinţe în plen a dietei, din data de 30 mai 1848, după citirea articolului uniunii Transilvaniei cu Ungaria, cei doi deputaţi bistriţeni se alătură alocuţiunii lui Elias Roth, consemnată separat la procesul-verbal, în care se exprimă adeziunea saşilor faţă de uniune, în condiţiile respectării unor garanţii oferite naţiunii săseşti. De asemenea, în şedinţa a cincea în plen, ţinută în 3 iunie 1848, cei doi deputaţi bistriţeni susţin protestul aceluiaşi Elias Roth împotriva proiectului legii electorale elaborat de dietă, în scopul organizării de alegeri pentru proximul parlament de la Pesta. În aceeaşi şedinţă, **H.** sprijină contestaţia depusă la procesul-verbal de colegul său, deputatul de Bistriţa Johann Weiß, care protestează împotriva neclarităţilor conţinute de proiectul de lege nr. 3, referitor la organizarea gărzilor naţionale, care favorizează cele două naţiuni de Stare ungare. În şedinţa a opta, în plenul dietei, din data de 7 iunie 1848, Konrad Schmidt depune o contestaţie la procesul-verbal, prin care se opune adoptării proiectului de lege nr. 5, referitor la transformarea în datorii de stat a posesiunilor domneşti urbariale private expropriate. Konrad Schmidt arată că astfel, pentru a se crea veniturile statului, s-ar impune o nouă dare. Contestaţia este sprijinită şi de cei doi deputaţi bistriţeni. **H.** susţine, prin semnătura sa, şi cele două contestaţii depuse de colegul său bistriţean Johann Weiß, în şedinţa a noua în plen, din 10 iunie 1848. Este vorba despre proiectul legii nr. 6 privind desfiinţarea zeciuielii, pe care Weiß îl apreciază pozitiv în ansamblul său, susţinând însă, în particular, dreptul legitim al preoţilor saşi de a fi recompensaţi şi despăgubiţi de către stat. Deputatul de Sighişoara Joseph Bacon depune, în aceeaşi şedinţă, o declaraţie, în care arată că deputaţii saşi îşi rezervă dreptul de a înainta dietei un memoriu separat, conţinând dezideratele naţiunii săseşti cu privire la realizarea uniunii. Declaraţia lui Bacon este contrasemnată şi de cei doi reprezentanţi dietali din Bistriţa. Memoriul deputaţilor saşi este înaintat în 20 iunie 1848, în a douăsprezecea şedinţă în plen a dietei. După depunerea memoriului, Konrad Schmidt dă glas unei declaraţii de mulţumire, la care se alătură şi deputaţii de Bistriţa. În afara şedinţelor în plen, **H.** participă la şedinţele separate, aşa-numitele adunări naţionale săseşti din cadrul dietei. Prima şedinţă a adunării naţionale a deputaţilor saşi, din 29 mai 1848, înregistrează voturile jurisdicţiilor săseşti în chestiunea uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Cei doi deputaţi de Bistriţa, **H.** şi Weiß, votează în favoarea uniunii. În procesul-verbal al adunării se consemnează: „Deputaţii din Bistriţa recunosc că au primit, ce-i drept, indicaţia de a se opune uniunii; totuşi, invocând faptul că cei care i-au trimis au fost mai întâi în favoarea

uniunii şi acum nu mai este posibil să-i consulte, având în vedere modificarea situaţiei, exprimă părerea că se vor putea justifica în faţa celor ce i-au trimis dacă vor accepta uniunea condiţionată, aşa cum a fost ea propusă de [deputatul din] Miercurea" (*Documente*..., V/280). Colegii bistriţeni iau parte la cea de-a doua şedinţă a adunării naţionale săseşti din dimineaţa zilei de 30 mai, la şedinţa a patra din seara zilei de 30 mai, la şedinţa a cincea din după-masa de 31 mai, la şedinţa a şasea din după-amiaza zilei de 1 iunie, la şedinţa a şaptea din dimineaţa de 2 iunie; numai **H.** participă la şedinţa a opta din seara zilei de 3 iunie; ambii participă la şedinţa a noua din după-masa de 4 iunie, la şedinţa a zecea din dimineaţa de 6 iunie, la şedinţa a unsprezecea din după-masa de 6 iunie, la şedinţa a douăzecişiuna din după-masa de 17 iunie şi la şedinţa ultimă, a douăzecişidoua din 19 iunie 1848.

(Friedenfels, I/120; *Documente*..., V/130, 173, 181, 184, 189, 190, 197, 200, 201, 204, 255, 277, 280, VII/182, 183.)

Hrabovsky von Hrabova, Johann (baron) = feldmareşal-locotenent c.c., comisar regesc (königlicher Commissair) trimis la Agram la 25 mai 1848; comandant general al armatei c.c. din Slavonia şi Sirmia, comandantul cetăţii Petrovaradin (1848).

N. în 1779, la Raab în Ungaria; m. ca prizonier de stat, în fortăreaţa Olmütz, la 18 septembrie 1852. Provine dintr-o familie nobiliară maghiară. La 17 ani intră în garda de corp ungară, unde slujeşte 3 ani. În august 1797 devine locotenent major la regimentul de infanterie Davidovich nr. 34. În 1805 este avansat căpitan la statul major. În anii 1821, 1830 participă la toate luptele împotriva Franţei şi la cele două intervenţii din statele italiene. În 1809 este numit şef al statului major al corpului de trupe din Dalmaţia. La 30 aprilie 1809, în războiul cu francezii, dă dovadă de vitejie la Gravibrod; de asemenea, în 15 mai la Knin, în 19 iulie la Sebenico. La 1809 devine maior. În 1810 i se decernează Crucea cavalerească a Ordinului Maria Theresia. În 1813 devine adevărat camerar c.c., iar la 1822 este înnobilat cu rangul de baron. În 1837 avansează la gradul de feldmareşal locotenent. În 1840 este titular al regimentului austriac de infanterie nr. 14. La începutul anului 1847 i se atribuie comanda supremă a armatei c.c. în Slavonia şi Sirmia. La izbucnirea revoluţiei de la 1848 în Ungaria, **H.** e însărcinat cu comanda supremă c.c. în acest regat. Primeşte ordin din partea Ministerului ungar de război să purceadă împotriva banului Jellaćić. **H.** împrăştie pe participanţii congresului sârb de la Carlovitz, sileşte oraşul să se predea în faţa maghiarilor. Nu participă direct la luptele împotriva austriecilor, dar predă ungurilor cetăţile Petrovaradin şi Timişoara, iar în Budapesta investeşte prea puţină energie, pentru a evita uciderea contelui Lamberg. În luna mai a anului 1850, tribunalul militar de primă instanţă îl condamnă la moarte, apoi în a doua instanţă e condamnat la 10 ani detenţie într-o fortăreaţă. Se spune că ar fi fost instigat de către soţia lui, Isabella Chlobusitzky, o maghiară nativă, cu care s-a căsătorit cu un an înainte de izbucnirea revoluţiei. Cu puţin timp înainte de moarte, este însă iertat de împărat.

(Wurzbach, 9/350–352; Cosma, II/252.)

J

Jacobi, Johann Andreas = deputat de Rupea al dietei ardelene din 1837, 1841, 1846–1847, jude scăunal la Rupea (1846), delegat al scaunului Rupea în dieta ungară de la Pesta (2 iulie 1848), are atitudine promaghiară.

N. [?]; m. la 1854 sau 1855. Despre familia sau şcolile urmate de **J.** nu se cunosc date. Totuşi, e destul de sigur că a urmat învăţământul juridic şi că a depus jurământul de avocat. Se pare că nu a fost funcţionar superior scăunal. În dieta Transilvaniei de la Sibiu, inaugurată la 17 aprilie 1837, **J.** apare ca unic trimis a scaunului Rupea. În dieta de la Cluj, din 15 noiembrie 1841, tot **J.** figurează ca unic reprezentant din Rupea. Participă şi la dieta Ardealului din 1846–1847. În 1846 este menţionat ca jude scăunal suprem la Rupea. În 1848 activează ca funcţionar scăunal superior, figurând în nomenclatorul funcţiilor din Ardeal. Însă el nu este ales al scaunului Rupea la dieta transilvană de la Cluj, deschisă la 29 mai 1848; deputaţi de Rupea sunt Karl Falk şi Ludwig Melas. Ulterior, la organizarea alegerilor pentru trimiterea de reprezentanţi la dieta de la Pesta, deschisă la 2 iulie 1848, Rupea deleagă doi deputaţi, în persoana lui **J.** şi a lui Karl Falk. La 1 august 1848 preşedintele Pázmándy Dénes anunţă în Camera reprezentanţilor participarea celor doi deputaţi de Rupea, legitimând procesele-verbale electorale. La 5 august, în urma verificării fără observaţii, mandatele celor doi deputaţi sunt legitimate. În data de 8 august 1848, la fel ca şi ceilalţi deputaţi saşi, **J.** votează legea şcolilor primare, care prevede constituirea câte unei şcoli primare pe cheltuiala statului, în comunele unde parohiilor le revine un număr de 50 de elevi. La 10 august, se aprobă dezbaterile în jurul legii învăţământului, **J.** votând şi el pozitiv. La 4 septembrie 1848, de asemenea, votează favorabil în legătură cu împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri depline, precum şi relativ la retragerea delegaţiei ungare din parlamentul celor 100 de la Viena. În 17 septembrie 1848 **J.** propune în dieta de la Pesta concentrarea de honvezi în scaunul Rupea. La 20 septembrie participă din nou la vot, în chestiunea dijmei pe struguri (szölödézsma). La 22 septembrie votează aprobator ca statul să-i răscumpere pe jelerii urbariali (a májorsági zsellérek). Deşi nu demisionează împreună cu cei 6 deputaţi saşi, la 19 septembrie, din motive fie de sănătate, fie familiale, îşi depune mandatul de deputat şi părăseşte Pesta la sfârşitul lui septembrie 1848. La dieta de la Debrecen nu se prezintă. După înfrângerea revoluţiei, la 1849 este în continuare funcţionar. Conform calendarului lui Jókai Mór din 1854, **J.** apare ca jude cercual (járásbiró) la Rupea. În 1856, 1859 numele lui nu mai apare în nomenclatorul funcţiilor din Ardeal, deci cu siguranţă moare înainte de 1856.

(Cosma, *Personalul...*, 254; *Az 1848–1849. évi*, 400–401, voce semnată de Pálmány Béla.)

30. Josip Jellačić

Jellačić, Josip (baron) = banul Croației (23 martie 1848–19 mai 1859), feldmareşal-locotenent, luptă împotriva Ungariei revoluționare la 1848, proclamă desființarea iobăgiei în Croația.

N. la Petrovaradin, la 16 octombrie 1801; m. la Zagreb, în 20 mai 1859. Se naşte la Petrovaradin, în Slavonia, pe granița militară a imperiului habsburgic, aflată azi în Voivodina sârbească. Este fiul cel mai mare al baronului Franjo Jelačić Bužimski şi al Annei Portner von Höflein. La vârsta de 8 ani este înscris la academia Theresianum de la Viena, unde învață timp de zece ani. După absolvirea academiei, la 18 ani, urmează cariera militară, intrând în armata austriacă în anul 1819 cu rangul de locotenent. Între 1825–1830 activează în Galiția. La 1 septembrie 1830 devine căpitan de clasa II la regimentul grăniceresc din Ogulin, apoi este avansat la gradul de căpitan de regiment în Italia, unde slujeşte în anii 1831–1835 şi este una din speranțele comandantului Radetzky. În 1841 este promovat locotenent colonel şi comandant al capitanatului Glina de pe granița militară croato-slavonă. În 1845 participă la luptele împotriva otomanilor şi este avansat colonel, grad în care se află la izbucnirea revoluției paşoptiste. În 1848, la 23 martie, împăratul Ferdinand îl proclamă ban al Croației, avansându-l la gradul de feldmareşal-locotenent, cu titlul de adevărat consilier secret. I se oferă şi funcția de comandant suprem al trupelor c.c. din Croația şi Slovenia, cu sediul la Agram [Zagreb]. Efectivele acestor trupe grănicereşti şi de linie numără 11 regimente, adică 80.000–100.000 de militari. La 25 martie 1848 are loc la Zagreb o mare adunare populară, în care se adoptă o petiție cu revendicări democratice şi naționale: abolirea iobăgiei; introducerea taxelor proporționale; egalitatea în fața legii; alegerea *sabor*-ului (similar dietei transilvane) pe baza reprezentativității populare, întrucât până atunci acesta fusese apanaj al claselor privilegiate; libertatea presei, a adunărilor şi a exprimării; eliberarea de servituți feudale a grănicerilor militari. În petiție se solicită acordarea acestor revendicări de către monarhul de la Viena însuşi, iar din punct de vedere național se cere autonomie administrativă în cadrul imperiului. Mai presus de toate, petiția prevede unificarea Croației cu Slavonia (până atunci parțial administrată de Ungaria), Dalmația (parte a Austriei), litoralul de la Fiume, Buccari, Porto Re, precum şi cu granița militară croato-slavonă într-o singură unitate politică, sub numele de regatul Triune. Acesta urma a fi guvernat de un guvern național, răspunzător doar înaintea *sabor*-ului. În fine, petiția solicită „introducerea limbii naționale în afacerile interne şi externe", deoarece prin legea II din 1844 maghiara devenise singura limbă oficială, ce permitea autorităților croate doar alternativa de a utiliza limba latină, ca răspuns la adresele în limba maghiară, în comunicarea cu autoritățile maghiare. Se cere, de asemenea, numirea în funcția de ban al Croației –

31. Oameni înarmaţi ai lui Jellačić.

funcţie neocupată în ultimii doi ani şi jumătate, a baronului **J.**, comandantul regimentului grăniceresc Banal de infanterie nr. 1. Spira György afirmă că Kossuth a vădit mai multă toleranţă faţă de mişcarea naţională croată, decât faţă de orice altă mişcare naţională din Ungaria (Spira, 36). Această toleranţă maximă s-a exprimat, de pildă în Camera reprezentanţilor la 22 martie, prin declaraţia lui Kossuth că „este gata să accepte folosirea de către croaţi a limbii croate în afacerile lor interne, iar numai ca limbă de comunicare cu Ungaria să folosească maghiara"! Parlamentul croat, *sabor*-ul, sancţionează numirea lui **J.** la 25 martie. Noul ban susţine ţelul croaţilor de dobândire a autonomiei şi de respingere a tendinţelor anexioniste maghiare, dar descurajează mişcarea pan-slavistă, condusă de Ljudevit Gaj, fondatorul limbii şi literaturii croate. Pentru început, **J.** suspendă relaţiile cu Ungaria, nerecunoscând legile proclamate la 11 aprilie de dieta de la Bratislava, motiv pentru care, iniţial, Curtea imperială îl acuză de nesupunere şi separatism, declarându-l pe **J.** rebel şi parlamentul croat ilegal. În realitate, Curtea se foloseşte de forţele croate, conduse de **J.**, împotriva autoproclamatului guvern ungar al lui Batthyány Lajos. Bariţ comentează: „**J.** nu a urât pe maghiari niciodată, el vorbea limba maghiară bine. Dânsului îi era urât numai de trufia cea aristocratică şi nu suferea să audă că Ungaria ar fi numai proprietate a maghiarilor, ci el zicea că dacă ar putea fi vorba de vreo proprietate exclusivă a vreunui element naţional peste această ţară, apoi aceea s-ar cuveni naţionalităţii care se afla în majoritate, iară aceea este cea slavă." (Bariţ, 124) La 18 mai 1848 **J.** emite vestita proclamaţie în care anunţă desfiinţarea iobăgiei în Croaţia şi anunţă organizarea alegerilor parlamentare. Acest act programatic marchează debutul erei moderne în istoria Croaţiei. **J.** îl roagă pe împărat să aprobe deschiderea lucrărilor *sabor*-ului, propunere care se respinge. În ciuda acestui refuz, **J.** convoacă *sabor*-ul pe data de 5 iunie 1848. Acesta se întruneşte, deschizându-şi lucrările prin ceremonia de instalare a lui **J.** în funcţia de ban. Apoi *sabor*-ul elaborează două petiţii către împărat, conţinând programul general croat, petiţii ce vor fi înmânate personal monarhului de către **J.** Astfel, banul îşi întăreşte considerabil poziţia, atât în faţa conaţionalilor săi – ca garant al revendicărilor naţionale croate, cât şi în faţa imperialilor – ca principal opozant al ungurilor neloiali Casei de Habsburg. În 10 iunie 1848 **J.** este suspendat de către împărat din funcţia de ban. La întrunirea *sabor*-ului din data de 21 iunie, la care banul lipseşte, fiind plecat la Viena, cu cele două petiţii, se ridică voci severe împotriva „trădătorului suab", împăratul, proclamându-se încrederea absolută în **J.** Acesta participă la următoarea şedinţă a *sabor*-ului din 28 iunie, în care se decide

investirea lui **J.** cu puteri civile şi militare absolute, în vederea declanşării imediate a insurecţiei armate împotriva Ungariei. *Sabor*-ul confirmă declaraţia lui **J.** din 25 aprilie şi proclamaţia din 18 mai, ce vizează desfiinţarea iobăgiei, dar votează şi ridicarea unei taxe de urgenţă în valoare de 1 milion de guldeni, pentru înarmare. Douăzeci dintre membrii *sabor*-ului alcătuiesc un consiliu, sub preşedinţia banului, având drept scop iniţial aşa-zisa „reconciliere cu Ungaria", în realitate scopul opus. Aşadar, în iunie 1848 este evident că problemele sociale şi ale ţărănimii trebuie să-şi aştepte rezolvarea în timpuri mai paşnice, deoarece, pentru a putea recruta o forţă armată cât mai numeroasă, **J.** este nevoit să menţină instituţia graniţei militare, făcând uz chiar de tribunalele marţiale. Aidoma lui Ljudevit Gaj, şi **J.** militează pentru strângerea legăturilor dintre sârbi şi croaţi, pentru aceasta potenţialul regat Triune fiind gata a ceda autoproclamatului voievodat sârbesc un teritoriu disputat. La 9 iulie 1848 **J.** convoacă din nou *sabor*-ul şi, după ce îl proclamă pe acesta ca fiind permanent, declară suspendarea adunării pe o perioadă nedefinită, pentru a nu-l mai convoca niciodată. Bun tactician, **J.** rămâne stăpânul absolut al situaţiei în Croaţia, dictator în sens propriu. **J.** reuşeşte să-l înlăture şi pe singurul său oponent real, Gaj, răspândind în jurul acestuia suspiciunea că ar fi un aderent al conspiraţiei împotriva dinastiei sârbeşti Karađorđević (Karageorgevici). Prin această manevră, prin subminarea încrederii poporului în Gaj, acesta este eliminat de pe scena politică croată. Escaladarea conflictului croato-ungar îl determină pe **J.** să declare război Ungariei, în septembrie 1848. În calitate de guvernator imperial al Ungariei, în fruntea unor efective de 40.000 de croaţi, **J.** porneşte marşul spre Ungaria, traversând râul Drava la 11 septembrie. Prin bătălia de la Pákozd, în apropiere de Buda, ungurii reuşesc să stopeze înaintarea sa, silindu-l să semneze un armistiţiu de 3 zile. Ca aliat al imperialilor, **J.** se îndreaptă spre Viena, pentru a ajuta la înăbuşirea rebeliunii din capitala monarhiei. Face joncţiunea cu armata condusă de feldmareşalul c.c. Windischgrätz, reuşind să preia controlul asupra Budapestei. În timpul campaniei din iarna 1848–1849, sub comanda supremă exercitată de Windischgrätz, **J.** conduce operaţiunile flancului drept al armatei c.c., cucerind Magyar-Óvár şi Raab (Győr), înfrângându-i pe unguri la Mur. După recâştigarea oraşului Buda, **J.** este numit comandant general al armatei de sud. Continuă urmărirea forţelor rebele maghiare în Ungaria şi Voivodina, până la înfrângerea acestora la Hegyes, la 14 iulie

32. Intrarea lui Jellačić în Belgrad la 4 iunie 1848.

33. Josip Jellačić

1849. După încheierea revoluţiei, noua constituţie imperială din 4 martie 1849 anulează autonomia Croaţiei, cu toate că **J.** oferise un suport esenţial cauzei monarhiei. Cu toate acestea, fidel tronului, **J.** implementează constituţia, reintroducând cenzura, desfiinţând ziare ce publică opinii antidinastice. În anul 1851, la numirea baronului Alexander von Bach în funcţia de guvernator al Ungariei, **J.** serveşte în subordinea acestuia. În 1854 i se acordă titlul de conte de Bužim. **J.** se află în opoziţie cu elita politică croată, în rândurile căreia se numără Ante Starčević – „părintele Croaţiei", Stjepan Radić – leader politic croat până la 1928 ş.a. Rămâne în funcţia de ban al Croaţiei, până la moartea sa, petrecută la 20 mai 1859, la Zagreb. Considerat erou naţional croat, i-a fost dedicat cântecul patriotic „Ustani, bane!" (Ridică-te, bane!), care îi glorifică faptele.

(Bariţ, 123–125; Spira, 31–34, 93–101; *Wikipedia.*)

K

Kalliany de Kallian, Joseph = general c.c. de cavalerie, comandant de brigadă în cadrul Comandamentului militar al Transilvaniei (1849), participă la campania militară din anii revoluţiei paşoptiste, în primăvara lui 1849 comandantul suprem Puchner încredinţându-i conducerea corpului de sud al armatei c.c. din Ardeal.

Nu deţinem date referitoare la biografia lui **K.**, cu excepţia participării sale la campania din perioada paşoptistă. La 1848, Bariţ îl caracterizează drept „om foarte activ, care însă ţinea orbeşte la ordinele primite şi de la sine nu cuteza să facă ceva" (Bariţ, 147). În noiembrie 1848, după înfrângerea secuilor la Târgu-Mureş, **K.** preia comanda trupei lăsate de generalul Gedeon în acea localitate, cu un efectiv de peste patru mii de soldaţi. Conform ordinului primit de **K.** de la Comandamentul din Sibiu, lasă o garnizoană în oraşul de pe Mureş, dislocând câteva unităţi la Reghinul Săsesc şi în localităţile din defilul râului, înaintând până la punctul în care trupele sale vor întâlni trupele conduse de colonelul Urban. De asemenea, ordinul primit mai precizează ca generalul **K.** să pornească cu grosul oastei sale pe Mureş la vale, să vireze apoi spre Cluj, din nou până la joncţiunea cu trupele lui Urban, cu care împreună să cucerească oraşul în care se află sediul Guberniului transilvan. Planul stabilit iniţial, de întâlnire a imperialilor la Cluj în jurul datei de 16–17 noiembrie, nu poate fi îndeplinit. La 21 noiembrie 1848 **K.** porneşte de la Turda către Cluj.

Lăsând pe traseu numeroase garnizoane în diverse puncte, corpul său numără acum doar 1.800 infanterişti, 360 cavalerişti şi 12 tunuri. După sosirea la Cluj, **K.** este chemat la Sibiu, predând comanda brigăzii sale general-maiorului Schurtter. În ianuarie 1849 **K.** se află în dispozitiv cu brigada sa, pe linia Târnavelor, în marş de la Jidvei la Târnăveni. Participă la prima bătălie de la Sibiu, din 21 ianuarie, ocupând centrul armatei c.c.. Brigada condusă de **K.** este alcătuită din 2 batalioane Sivkovics, un batalion Bianchi, un batalion de grenadieri Uracca, un escadron de dragoni, 4 tunuri grele de 12 libre, 4 tunuri de 3 libre, 2 tunuri de 6 libre sau tunuri de poziţie şi o rezervă formată dintr-un batalion Turszki. În decursul bătăliei, generalul comandant Puchner, maiorul Teutsch şi căpitanul Niederau, comandant al corpului de artilerie, stau în apropierea bateriei de 12 libre. Niederau este grav rănit. După victoria de la Sibiu, **K.** ia parte la confruntarea de la Slimnic din 24 ianuarie. Atacul combinat din trei părţi, condus de **K.**, maiorul Riebel şi Kleiser, asupra poziţiei de la Slimnic eşuează, deşi lupta durează până seara. În bătălia de la Ocna Sibiului, din 4 februarie, brigada lui **K.** luptă cu un batalion din regimentul românesc Karl Ferdinand, un batalion Bianchi de slavi galiţieni, un batalion românesc de graniţă, 2 companii de vânători din batalionul săsesc, un escadron de cavalerie uşoară şi 3 tunuri mici, în total 1.895 infanterişti, 72 cavalerişti şi trei tunuri. Victoria austriecilor este strălucită, o bună parte a gloriei datorându-se bravurii românilor. **K.** cu brigada sa se deplasează apoi la Orăştie şi Simeria. La Orăştie el preia comanda din mâinile comandantului suprem Puchner, foarte bolnav. În data de 9 februarie, la orele 6 ale dimineţii, **K.** porneşte din Orăştie, ajungând la orele 9 la Spinu, unde adoptă aşa-numita *ordre de bataille*. Brigada sa intră în dispozitiv cu 2 batalioane Sivkovics, 2/3 din primul regiment românesc de graniţă şi jumătate din regimentul 2 grăniceresc român, 2 escadroane de cavalerie uşoară, o baterie de calibru 6, o baterie de calibru 3. Acesta este efectivul cu care brigada **K.** intră în lupta de pe râul Strei, în apropiere de Simeria. Lupta este pierdută de austrieci, aici murind colonelul Losenau şi Theodor Fabini. Brigada lui **K.** se retrage la Pian. La finele lui februarie 1849 baronul Puchner numeşte, din nou, în locul său comandant pe generalul **K.** În lupta de la Mediaş, din 3 martie, comanda o deţine **K.**. Pierzându-şi poziţiile, Bem se retrage la Dumbrăveni, târgul de pe Târnava Mare. De acolo, se deplasează spre Sighişoara, reuşind să ajungă la Sibiu înaintea imperialilor. Bătălia de la 11 martie, pierdută de trupele austro-ruse, îi asigură lui Bem controlul asupra întregului Ardeal, cu excepţia Munţilor Apuseni. Comanda supremă a armatei c.c. o deţine tot **K.**. Bolnav, Puchner trece munţii în Muntenia. Bariţ notează apreciativ: „Acum însă chiar b[aronul] Puchner, înfrânt de durere sufletească, apucat din nou şi de dureri trupeşti, după ce ajunse la Nocrich, unde-i venise ştirea fatală de la Sibiu, a depus comanda corpului în mâinile celui mai bun general din câţi se aflau atunci în Transilvania şi care era **K.**, carele şi până atunci purtase fatigele [ostenelile] campaniei alăturea cu soldaţii şi fusese lui Puchner de tot ajutorul". **K.** porneşte cu trupa spre Sibiu, pentru a-l recupera din mâinile insurgenţilor. În noaptea de 13/14 martie, aflat la Avrig, **K.** primeşte prin ştafetă veşti de la generalul rus Engelhardt, de la Braşov, care îl anunţă că, din pricina iminentei invazii a unui număr mare de secui, trupele ţariste se vor retrage şi de aici – aşa cum au părăsit şi oraşul Sibiu, iar trupele austriece sunt vizate să apere singure cetatea de la poalele Tâmpei. În urma acestor veşti, **K.**

renunţă la planul recuperării Sibiului, alergând spre Braşov, în ajutorul generalului c.c. Schurtter. În 18 martie, generalul **K.** împreună cu statul major decide ca întregul corp de armată, concentrat la Braşov, să se înfrunte cu insurgenţii. Engelhardt refuză din nou orice cooperare cu austriecii, motivând că îi lipseşte muniţia şi de aceea trebuie să treacă şi el munţii, cerând în plus ca austriecii să îi acopere trecerea! În aceste condiţii, **K.** se vede nevoit a renunţa şi el la ideea de a mai da piept cu Bem la Braşov, deoarece o înfrângere aici i-ar fi tăiat calea spre Predeal şi spre Carpaţi. La 20 martie 1849 oraşul Braşov se predă fără luptă trupelor maghiare, avându-l în frunte pe Bem. În 21 martie ruşii lui Engelhardt traversează pasul Predeal. **K.**, cu restul rămas din corpul său, se refugiază şi el dincolo de munţi. Dintr-un document diplomatic, o scrisoare adresată de consulul c.c. de la Bucureşti, Casimir von Timoni, internunţiului de la Constantinopol Stürmer, aflăm că Fuad effendi, comisarul otoman extraordinar din Muntenia, acordă în aprilie 1849 un ajutor financiar generalului **K.** Stürmer îi scrie premierului Felix von Schwarzenberg, rugându-l să înapoieze Porţii această contribuţie bănească, fie la Bucureşti, fie la Constantinopol. Efectiv, comisarul Fuad effendi oferise din casieria de război turcă trupelor austriece refugiate un credit de 5.000 de galbeni şi refugiaţilor ardeleni în Muntenia o donaţie de 1.000 de galbeni. La finele lui aprilie 1849, ministrul c.c. de finanţe, baronul Krauß, trimite consulului Timoni 5.000 galbeni, în valoare de 20.000 florini monedă convenţională, returnabili lui Fuad, şi 8.000 florini destinaţi refugiaţilor. La 3 august 1849, general maior **K.** revine la Sibiu, împreună cu Comandamentul general. La 5 august este silit să se retragă, alături de generalul rus Hasford, dar câteva zile mai târziu se întoarce definitiv. **K.** preia la 13 august 1849 şefia Comandamentului militar al Transilvaniei, care îşi reia vechile atribuţiuni.

(Bariţ, 147, 362, 374, 376, 382, 418, 425, 428, 431, 438, 442, 460, 461, 468, 470, 472, 473; Friedenfels, II/132; Cosma, *Personalul...*, 242; Cosma, *Refugiaţii transilvăneni...*, 224–227; Cosma, I/233, II/60, 255.)

Kapp, Gustav = avocat, funcţionar, politician, reprezentant de frunte al grupării „bătrânilor saşi" (Altsachsen), primar al Sibiului (1877).

N. la 15 decembrie 1831, la Sibiu; m. la 13 mai 1883, la Sibiu. Urmează gimnaziul din oraşul natal, apoi frecventează cursurile Academiei juridice de la Sibiu. Din anul 1852 se angajează în administraţia scaunului şi oraşului Sibiu. În 1865 este desemnat deputat de Sibiu în dieta transilvană de la Cluj. Între 1867–1877 este, în mod continuu, deputat sas la parlamentul din Pesta, fiind reprezentant şi purtător de cuvânt al grupării „Altsachsen" (bătrânii saşi). Într-o perioadă dramatică pentru existenţa naţională a saşilor, după instaurarea dualismului austro-ungar, **K.** se implică activ în politică. Când, în 1869, se prescriu alegeri generale pentru parlamentul ungar, divergenţa de opinii existentă între „bătrânii saşi" (Altsachsen), ostili noului regim politic, şi „tinerii saşi" (Jungsachsen) conduce la concluzia înţeleaptă că este necesară întocmirea unui program săsesc, care să fie acceptat de ambele partide, în beneficiul interesului naţional. Ctitorul acestui prim program săsesc este **K.**, deputat sibian în parlamentul ungar. El stabileşte conduita generală a reprezentanţilor aleşi ai saşilor: deputaţii trebuie să ia atitudine

împotriva oricărei slăbiri a legăturii dintre Ungaria şi Austria, şi pentru o justă politică a impozitelor; ei trebuie să militeze pentru libertatea municipală săsească, pentru menţinerea existenţei naţiunii săseşti şi pentru legile confesionale transilvănene. Cu excepţia unor reprezentanţi ai „saşilor tineri", aceste linii programatice vor fi respectate. În parlamentul maghiar se înfruntă două partide. Partida lui Deák Ferenc, omul care înfăptuise dualismul, se opune stângii, care doreşte desprinderea totală a Ungariei de Austria. Fireşte că deputaţii saşi aleg răul cel mai mic, intrând în partidul lui Deák, dar păstrându-şi libertatea de opţiune în chestiunile săseşti, precum şi separarea în cele două grupări interne. Majoritatea deputaţilor, în frunte cu Joseph Gull, Jakob Rannicher şi **K.**, aparţin „bătrânilor saşi"; minoritatea condusă de G. Lindner îi reprezintă pe „tinerii saşi". De reforma juridică, dezbătută de parlamentul maghiar, se leagă şi problema limbii folosite în justiţie. Legea prevede ca judecăţile de primă instanţă să se desfăşoarfe în limba folosită până atunci, maghiară şi germană; doar judecăţile de a doua şi a treia instanţă să utilizeze exclusiv limba maghiară. Contrar acestor prevederi, în 1872 preşedintele Tablei regeşti din Târgu-Mureş ordonă ca şi judecăţile de primă instanţă să aibă loc în limba maghiară. Deputatul **K.** îl interpelează pe primul ministru în parlament. Acesta promite că se va da curs legii. Însă, în plan concret, legea nu va fi respectată. La moartea lui Deák, din 1875 până în 1890 destinele Ungariei vor fi preluate şi conduse de Tisza Kálmán, şef al proaspătului Partid al conducerii, fracţiune de stânga, desprinsă din partidul lui Deák, sătulă de veşnica opoziţie şi avidă de dorinţa de a participa la guvernare. Politica promovată de Tisza se caracterizează, în special, prin lipsa oricărei moderaţii în tratarea naţionalităţilor. În şedinţa din 13 aprilie 1875, Polit afirmă că Ungaria, cu majoritatea locuitorilor săi nemaghiari, nu ar fi un stat naţional, ci un stat al naţionalităţilor. Tisza ripostează cu vehemenţă, ameninţând cu distrugerea pe oricine ar mai dovedi o astfel de concepţie „potrivnică legii". Cazul săsesc nu mai este o „chestiune de drept", ci o „chestiune de forţă", o parte a chestiunii naţionalităţilor. „Se punea problema de a înlătura o individualitate populară nemaghiară, singura din Ungaria recunoscută juridic, pentru a-i imprima Ungariei cu atât mai adânc caracterul maghiar" (Teutsch, IV, 38). În acest nou parlament maghiar, unde, după moartea lui Rannicher, **K.** preia conducerea, saşii formează un grup propriu, fără să se alăture vreunui partid. O delegaţie a mai multor reprezentanţe săseşti se înfăţişează la 1 decembrie 1875 în faţa lui Tisza. Purtătorul ei de cuvânt **K.** îl roagă pe primul ministru să aducă în faţa parlamentului legea municipală pentru Pământul Săsesc. Tisza răspunde că, în concordanţă cu interesele Ungariei, menţinerea Pământului Săsesc devine imposibilă, căci prezentul nu mai suportă privilegiile. A doua zi, delegaţia saşilor, în frunte cu **K.**, este primită de rege în cetatea de la Buda, iar răspunsul este acelaşi. Pentru saşi, aceasta înseamnă pierderea bătăliei. În martie 1876 parlamentul maghiar dezbate şi adoptă legea prin care Pământul Săsesc este trecut în nefiinţă, fiind împărţit între comitate; Universitatea Naţională Săsească rămâne cu o autoritate formală, iar averea ei va avea destinaţii exclusiv culturale. De facto, legea este un punct terminus, desfiinţând unitatea pământului locuit de saşi şi a municipiului săsesc autonom. **K.** este membru al Universităţii Naţionale Săseşti, până la desfiinţarea ei. În anul 1877 este ales primar al Sibiului, fiind un bun gospodar şi administrator, reglementând datoriile din casieria orăşenească. Şi în

anul 1881, când au loc noi alegeri parlamentare, **K.** intră în parlamentul ungar, alături de alţi reprezentanţi de nădejde ai saşilor: Gull, Zay şi K. Wolff. **K.** moare în 1883 (deşi Teutsch, în *G.D.T.*, consemnează ca an al decesului 1884), la vârsta de doar 52 de ani. Teutsch scrie astfel: „La Pesta nimeni nu a apărat mai aspru ca el cererile şi drepturile săseşti, nimeni nu a vorbit şi nu a acţionat mai hotărât decât el în toate situaţiile. De la el provin punctele programului din 1868, care timp de o viaţă de om au constituit bazele politicii săseşti." (In Pest hat keiner schärfer als er die sächsischen Forderungen und Rechte verteidigt, Niemand entschiedener in allen Fällen gesprochen und gehandelt wie er. Von ihm rührten die Programmpunkte von 1868 her, die ein Menschenalter lang die Grundlagen der sächsischen Politik gebildet haben.) (Teutsch, *G.D.T.*, 437).

(Teutsch, *G.D.T.*, 230, 344, 437; Teutsch, IV/38; *Sb. Sachsen Lexikon*, 223; *Istoria Transilvaniei*, 258, 262, 265.)

34. Karađorđe

Karađorđe (Karageorge) = conducător al sârbilor în lupta de independenţă împotriva otomanilor, mare voievod al Serbiei (14 februarie 1804–21 septembrie 1813), fondator al dinastiei Karadjordjević (Karageorgevici).

N. la 3/14 noiembrie (1752, 1762 sau) 1768, la Viševac, în Serbia; m. la 13/25 iulie 1817, la Radovanje. Numele său în chirilice: Карађорђе Петровић. **K.** (George cel negru) este supranumele în sârbo-croată al lui Đorđe Petrović (George Petrovici), fiul unui ţăran, care în tinereţe a păscut gâşte şi porci. Porecla a primit-o din cauza tenului său smead şi a ochilor negri, pătrunzători. Conform tradiţiei populare, familia lui **K.** provine din clanul Vasojević din Montenegru, mutându-se în Sumadija la începutul secolului al XVIII-lea. Tatăl lui **K.**, Petar, al cărui prenume, conform onomasticii slave, stă la baza numelui de familie al lui **K.**, Petrović, se căsătoreşte cu Marica Živković, o fată din Sumadija, fiica lui Petar Živković din Maslosevo/Jasenice, din ţinutul Kragujevac. Primul lor născut, Djordje (George), vine pe lume în ziua de Sfântul Gheorghe, adică la 3 noiembrie, motiv pentru care sursele arată cu precizie ziua şi luna naşterii lui **K.**, dar nu şi anul naşterii, apreciat lax între 1752–1768. În anul 1787 **K.** împreună cu familia sa se refugiază în Sirmia, pentru a scăpa de „taxa de sânge", prinderea cu arcanul a băieţilor sârbi pentru armata otomană. Cu puţin timp înainte de izbucnirea războiului austro-turc, **K.** se căsătoreşte cu Jelena Jovanović, fiica lui Nikola Jovanović din Maslosevo, mare şef din Jasenice. **K.** trăieşte şi munceşte la mănăstirea Krušedol. La finele aceluiaşi an, el participă la atacul eşuat al austriecilor asupra Belgradului. În timpul războiului luptă în sudul Serbiei, unde dobândeşte experienţa militară pe care o va

utiliza ulterior în vremea primei răscoale sârbeşti. La începutul secolului al XIX-lea represiunea otomană sporeşte semnificativ în Serbia, culminând în ianuarie 1804, când conducători ai ienicerilor, aşa-numiţii „dahii", cuceresc puterea în Serbia, executând numeroşi bărbaţi de seamă, preoţi, rebeli şi comercianţi bogaţi, în ceea ce a fost denumit masacrul cavalerilor sârbi. Şi **K.** se află pe lista lor neagră, dar reuşeşte să supravieţuiască, fiind informat asupra intenţiilor criminale puse la cale împotriva sa şi ucigând doi călăi trimişi a-i lua capul. Ca ripostă la acest masacru, sârbii se întrunesc la Orašac, în data de 2/14 februarie 1804. Adunarea îl alege pe **K.** leader al răscoalei. Practic, între 14 februarie 1804 – 21 septembrie 1813 **K.** este mare voievod al Serbiei. Răsculaţii răspândesc rapid flăcările revoltei, mai întâi sub pretextul eliberării de sub „dahii", apoi, după bătălia de la Ivankovac din 1805, luptând deschis împotriva dominaţiei otomane. În martie 1805 **K.** este numit oficial conducător militar al Serbiei. **K.** insistă ca „dahii" să părăsească Belgradul, punând în locul lor la guvernare pe proprii săi oameni. Turcii nu acceptă termenii lui **K.**, astfel încât în 1805 reîncep luptele dintre sârbi şi otomani. Răsculaţii repurtează mai multe victorii, astfel în bătăliile de la Mišar (1805), Deligrad şi Belgrad (1806). La sfârşitul lui 1806, Belgradul este eliberat de sub domnia otomană. În anul 1807 sunt eliberate şi oraşele Šabac şi Užice. Se convine asupra încheierii unui acord bilateral de pace. În acelaşi an, **K.** se aliază cu Imperiul Rus, într-un război declanşat împotriva turcilor. În 1812, sub ameninţarea exercitată de Imperiul lui Napoleon Bonaparte, Rusia se vede nevoită a încheia o pace rapidă cu otomanii. În 1813, Imperiul otoman atacă furtunos Serbia, cucerind toată regiunea până la râurile Morava şi Drina. **K.**, împreună cu alţi conducători ai răsculaţilor, se refugiază în Imperiul austriac, la 21 septembrie 1813. După o vreme, **K.** se deplasează în Basarabia, unde întâlneşte membri ai Filiki Eteria, societatea secretă grecească, ce plănuieşte eliberarea tuturor creştinilor de sub jugul otoman. Serbia, Grecia şi Bulgaria decid să se unească în lupta împotriva dominaţiei turce. **K.** este ales conducătorul acestei mari răscoale. La 24 iulie 1817, la Radovanjski Lug, **K.** este ucis de Vujica Vulićević, omul lui Miloš Obrenović. Motivul uciderii sale trebuie căutat în interesele turcilor, dar şi în dorinţa lui Obrenović de a deveni unicul conducător al Serbiei. Împreună cu soţia sa, Jelena Jovanović, **K.** are un urmaş, Aleksander Karađorđević. Moartea lui **K.** declanşează o luptă sângeroasă între dinastia Karađorđević şi dinastia Obrenović. Dinastia Karađorđević va conduce Serbia prin regii săi (1903–1918). În 1941, după invazia în Serbia a trupelor italo-germane, ultimul reprezentant al dinastiei Karađorđević, Petru al II-lea, pleacă în exil. În 1945 dinastia Karađorđević este detronată în mod oficial, prin proclamarea Republicii Populare Federative Iugoslave.

(*D.E.R.*, III/13; *Wikipedia.*)

von Kolowrat-Liebsteinsky, Franz Anton (conte) = Oberstburggraf în Praga (până în 1826), membru al consiliului dirigent (Regentschaftsrat) ce domneşte în locul împăratului Ferdinand I, ministru de stat (1826–1848), prim-ministru austriac (19 aprilie–2 decembrie 1848).

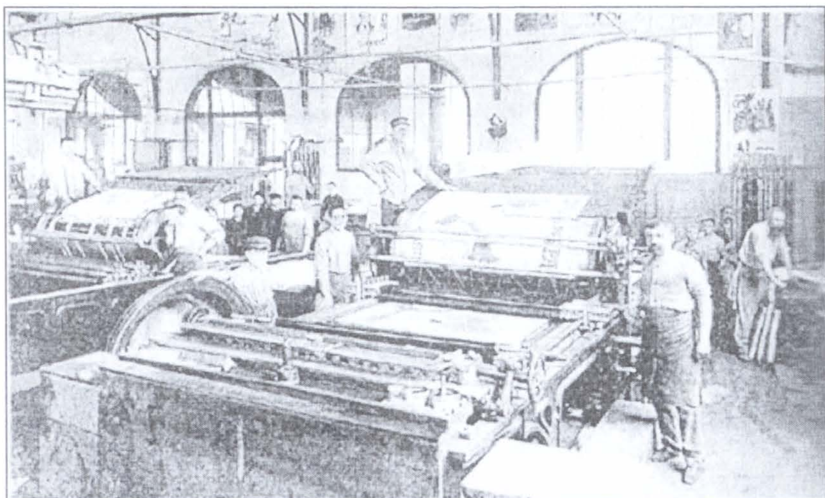
N. la Praga, la 31 ianuarie 1778; m. la Viena, la 4 aprilie 1861. Numele său în limba cehă: František Antonín Kolovrat-Libštejnský. Aparţine unei familii din înalta

nobilime cehă. Fiind funcţionar c.c. în Boemia, este numit conte suprem de cetate (Oberstburggraf) în Praga, funcţie care corespunde unui palatin al Boemiei. În anii 1809–1826, promovează cultura cehă, dar şi mişcarea de deşteptare naţională din Boemia. Împăratul Franz I îl numeşte în 1826 ministru de stat (Staatsminister), corespunzând funcţiei de prim-ministru c.c.. Ca om de stat austriac, considerat liberal moderat, oponent al lui Metternich la Congresul de la Viena, este expert în probleme de finanţe şi administraţie. La moartea împăratului Franz I, în anul 1835, pe tron urcă fiul acestuia, Ferdinand I. Întronarea lui Ferdinand I are loc în acelaşi an, dar cele două personalităţi dominante, cancelarul de stat Metternich şi ministrul de stat **K.**, preluaseră deja puterea. Numai că divergenţele între Metternich şi **K.** zguduie conferinţele de stat şi dezaxează politica internă a monarhiei, în perioada prepaşoptistă. Prin revoluţia, izbucnită la Viena în martie 1848, Metternich este alungat, câtă vreme concepţiile liberal-constituţionale ale lui **K.** îl propulsează în prim-plan şi în perioada următoare. Între 20 martie şi 19 aprilie 1848 se formează un nou guvern c.c., în fruntea căruia se află contele **K.**, care devine, astfel, primul premier constituţional al monarhiei habsburgice. Încă la izbucnirea evenimentelor revoluţionare la Viena şi în imperiu, **K.** ia atitudine şi se declară adept al intervenţionismului statal. Astfel, de la Viena, în 28 martie 1848, prim-ministrul **K.** se adresează împăratului. Arartă că puterile depline cu care a fost dotat arhiducele palatin Stephan de către împăratul Ferdinand au dus la instalarea ministerului maghiar, condus de Kossuth şi contele Ludwig Batthyány. Acest fapt ameninţă să aibă grave consecinţe pentru Partes, Transilvania şi graniţa militară. Propunerea lui **K.** constă în numirea baronului Joseph von Jellačić, colonel al regimentului grăniceresc de infanterie Banal, ca ban al Croaţiei, împuternicit cu puteri militare şi civile depline. Această numire „ar constitui în sine o contrapondere la agitaţia ultramaghiarilor" (dürfte für sich schon ein Gegengewicht für das Treiben der Ultra-Magyaren seyn). Împăratul Ferdinand răspunde, în scris, în aceeaşi zi, că este dispus să semneze propusa investire. Cere să i se trimită proiectul care să descrie modalităţile efective de numire a banului. (Cosma, II/151–151) Dar legislatura lui **K.** durează doar puţine săptămâni, până la abdicarea împăratului Ferdinand, la 2 decembrie 1848. Noul împărat Franz Joseph îl numeşte prim-ministru pe Felix von Schwarzenberg, totuşi **K.** îşi atinge scopul, acela de a impune monarhia constituţională în Austria. **K.** este membru al Asociaţiei regale a învăţaţilor din Boemia şi este întemeietorul muzeului naţional din Praga, căruia îi donează colecţia sa de mineralogie şi biblioteca.

(Cosma, II/151–151, 256; *Wikipedia*.)

Krabs, Friedrich August Robert = pictor de peisaje, litograf, librar.

N. la Leipzig, la 12 noiembrie 1816; m. la Sibiu, la 22 iulie 1884. În 1836 ajunge la Sibiu, ca ucenic de librar. În anul 1842 cumpără librăria Thierry. La 1850 înfiinţează în aceeaşi localitate o instituţie litografică. În 1852 achiziţionează şi Institutul litografic al lui M. Bielz, care la 1899 trece în posesia editurii lui Josef Drotleff.

35. Atelier de litografiat.

Opera. A lăsat posterităţii peste 400 de picturi peisagistice şi de arhitectură, realizate în cursul numeroaselor sale călătorii. Intenţia sa era întocmirea unei opere cromo-litografice despre Transilvania. A lucrat acuarele, imprimeuri în piatră Biedermeier, iar schiţele lui (Freilicht) îl recomandă drept primul pictor care a ilustrat imagini montane din Ardeal. Imaginile sale arhitecturale constituie izvoare preţioase pentru conservarea monumentelor.

(*Sb. Sachsen Lexikon*, 276–277.)

Krasser, Friedrich = medic orăşenesc la Sebeş (din 1846), poet, reformator social.

N. la Sebeş, la 25 aprilie 1818; m. la Sibiu, la 9 februarie 1893. Urmează gimnaziul la Sibiu. Studiază medicina la Viena. În 1844 îşi ia doctoratul în medicină, la universitatea din Viena, cu teza „De Coxalgia". Are o şedere de 5 luni la Paris, unde intră în contact cu doctrina premarxistă a socialismului utopic. În 1846 dobândeşte şi doctoratul în chirurgie, tot la Viena. În acelaşi an se stabileşte la Sebeş, ca medic orăşenesc (Stadtphysikus). Din 1850 este membru al Asociaţiei transilvane pentru ştiinţele naturii (Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften). Pe săraci îi tratează gratuit. În 1869 lucrează ca medic la Casa generală de asigurări medicale a muncitorilor (Allgemeine Arbeiterkrankenkasse). În anul 1869 participă la congresul liber-cugetătorilor de la Napoli. În 1875 se mută la Sibiu, unde trăieşte până la moarte.

Opera lirică edită: „Der Freidenkerkongreß in Neapel", 1870; „Offnes Visier", Hamburg 1869; ediţie augmentată, ed. H. Krasser, Bucureşti, 1954. Ca poet implicat, versurile sale – de multe ori fără indicarea autorului – au circulat în cercurile proletare, prin manifeste editate în milioane de exemplare, găsind ecou nu numai în Germania, ci şi în Ungaria, chiar în SUA. Sursa sa de inspiraţie este pozitivismul din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi „dezeificarea" lumii, în

spiritul ştiinţelor naturii, iar modelul său este Schiller, ale cărui retorică şi patos au avut ecou în lirica poeţilor paşoptişti.

(Teutsch, *G.D.T.*, 360, 434; *Sb. Sachsen Lexikon*, 278.)

Kurz, Anton = publicist prolific, cu preocupări de istoria şi cultura Transilvaniei, secretar privat al contelui Kemény József (1839–1841), editor de documente, redactor al *Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens* (1844), colaborator al ziarelor braşovene publicate de Johann Gött (1841–1849), aghiotantul personal al generalului Bem şi participant la campania acestuia în Ardeal, mort în lupta de la Albeşti/Sighişoara (31 iulie 1849).

N. la Viena, circa 1800; m. la Albeşti lângă Sighişoara, la 31 iulie 1849. Locul şi data naşterii sale nu sunt cunoscute cu precizie. Conform lui Trausch, care se află în relaţii prieteneşti cu **K.**, numele adevărat al acestuia ar fi Schreiner, se naşte la Viena, unde îşi efectuează şi studiile şcolare şi universitare, pe care le absolvă cu calificative excelente. Este avocat practicant la Viena. În anii 1829–1830, **K.** ia în arendă teatrul din Josefstadt/Viena (das Josefstädter Theater in Wien), însă înregistrează pierderi majore şi datorii atât de mari, pe care nu le mai poate plăti, încât este urmărit de poliţie. Fuge din Viena, temându-se că va fi arestat. Pleacă mai întâi la Hamburg, unde îşi schimbă numele de Schreiner în cel de Kurz. În anul 1838 ajunge în Transilvania. Carl Göllner citează o declaraţie făcută de **K.** însuşi poliţiei de la Cluj, la 8 iunie 1836, în care acesta susţine că s-a născut la Baden de Viena şi are vârsta de 36 de ani. Nu s-ar afla însă în arhiva teatrului din Josefstadt documente care să ateste arenda deţinută de **K.** în anii 1829–1830, când director şi arendaş al respectivului teatru este Karl Fischer, iar proprietar Wolfgang Reischel. Nu există nici alte urme ale presupuselor datorii contractate de **K.** la Viena. Alt prieten al lui **K.**, George Bariţ, afirmă, în schimb: „Colegii săi de redacţiune aflară, după ani de zile, că numele său adevărat era cu totul altul, că era de naştere din Moravia şi de profesiune avocat la Viena, că însă, ca om tiner, avu păcatul să scrie un pamflet în versuri asupra principelui de coroană [moştenitorului tronului, arhiducele Ferdinand], după care a fost exilat, iară după ce i se urâse Hamburg, s-a întors pe ascuns [la Viena], unde însă fiind cunoscut a trebuit să-şi ia din nou lumea-n cap, până când, făcând cunoştinţa cu con. Kemény, acesta l-a luat ajutor la lucrările lui istorice” (Bariţ, II/168–169). Joseph Bedeus von Scharberg, informator al ministrului poliţiei Sedlnitzki, raportează despre colaboratorul *Kronstädter Zeitung*, **K.**, că l-ar chema de fapt Schmidt, s-ar fi născut la Viena şi ar fi efectuat studii juridice. Eugen von Friedenfels, fiul vitreg al lui Bedeus, consideră că **K.** ar fi fost un „spion” sau un „emisar” străin, sosit în Ardeal pentru a răscoli spiritele (als in unserer Mitte Emissäre und Falschwerber ihr Wesen zu treiben begannen), „o personalitate enigmatică, despre a cărei origine, viaţă anterioară şi apariţie în Transilvania, ca şi despre dispariţia sa domneşte o obscuritate totală” (eine rätselhafte Persönlichkeit,... über dessen Herkunft, Vorleben und Erscheinen in Siebenbürgen, sowie über sein Verschwinden ein ganz eigenthümliches Dunkel schwebt). **K.** însuşi într-un fragment autobiografic, cuprins în „Tagebuch eines Toten” (Jurnalul unui mort), se descrie pe sine ca pe un fugar politic, urmărit de

forţa represivă a statului imperial şi din această pricină nevoit să îşi schimbe identitatea. În mod cert, odată sosit în Transilvania, lui **K.** contele Kemény József îi oferă o găzduire prietenoasă. Aşadar, conform lui Göllner, **K.** părăseşte Viena în 1834, merge la L[inz?], apoi la K[lagenfurt?] şi, prin Pesta, ajunge la Novi Sad, ceea ce se menţionează în protocolul poliţienesc din 8 iunie 1836. În Banat petrece un an, la Novi Sad, Semlin şi Timişoara. Intenţionează să plece în Moldova, motiv pentru care solicită autorităţilor eliberarea unui paşaport, pe care îl pierde [?]. Ajuns la Cluj, face o vizită la Grind, la moşia contelui Kemény, pe a cărui soţie o cunoaşte încă de când aceasta era fetiţă mică, la Viena. După câteva zile petrecute la Grind, îşi continuă călătoria prin Turda, Cluj, Bistriţa până la Iaşi, unde ajunge la 22 aprilie 1835. Din cauza carantinei de aici, **K.** nu-şi poate continua drumul spre Odessa, cuib al mişcărilor revoluţionare. Este arestat de poliţie, sub acuzaţia că ar deţine acte false. Poliţia îl trimite la Cluj. Aici este anchetat, iar în acest moment intervine contele Kemény, care îl eliberează din arest. În primele zile ale lui iunie 1835, **K.** devine secretarul lui Kemény, în castelul acestuia de la Grind. La mijlocul anilor '40 ai secolului trecut, acest castel este „centrul cercetării istorice din Transilvania" (Göllner). La parter se află o bogată colecţie arheologică, în fostele saloane de primire însă cărţi, cronici şi o colecţie de documente preţioase de peste 2.000 de volume. Contele însuşi lucrează din zori până în noapte la descifrări de documente pentru „Diplomatarul" său. Obsesia acestuia pentru muncă îl cuprinde şi pe **K.**, care, în scurt timp, reuşeşte performanţa de a descifra cele mai grele documente, şocând prin multiplele lui cunoştinţe de istorie. În toamna anului 1839 se încheie anii de studiu de la Grind, unde va reveni doar în lunile de vară. La 27 septembrie 1839 **K.** face o vizită la Braşov lui Joseph Trausch, pe care-l impresionează cu cunoştinţele lui. Iarna anului 1839/1840 o petrece la Braşov, iar vara la Grind, la moşia contelui Kemény. Între anii 1840–1848 este permanent susţinut de conte şi are condiţiile pentru a se manifesta literar, cu remarcabil succes. Realizează studii de cultură a Transilvaniei. Kemény se afla în contact epistolar de ani de zile cu Trausch, Johann Gött şi Bariţ. **K.** lucrase pe colecţia documentelor lui Kemény, dar şi la biblioteca Teleki din Târgu Mureş. El însă nu are acces la arhiva din Sibiu. La intervenţia lui Trausch poate intra în arhiva din Braşov. Rezultatul îl constituie lucrări ştiinţifice. Spre deosebire de operele lui Johann Karl Schuller şi Martin Schnell, romantice, neştiinţifice, prima întreprindere critică este „Nachlese auf dem Felde der ungarischen und siebenbürgischen Geschichte", publicată de Johann Gött la Braşov în 1840. Articolul lui **K.** „Zur Literaturgeschichte de 16. Jahrhunderts" (Despre istoria literaturii din secolul al XVI-lea) deşteaptă interes pentru literatura comparată şi deschide noi perspective. Acest articol provoacă o polemică cu Joseph Benigni von Mildenberg, care îl ia la rost pe **K.**, deoarece a îndrăznit să demonstreze greşelile unor „monştri sacri", precum Eder. **K.** publică masiv în gazetele lui Gött, *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* din 1838, şi *Satellit,* în anii 1840–1847, unde semenază câte 2–3 articole într-un singur număr sau în numere consecutive. **K.** lucrează până când are o criză de suprasolicitare, însă în decembrie 1843 îşi revine. Din epistolarul contelui Kemény de circa 200 de scrisori, din perioada 1843–1848, 61 îi sunt adresate lui **K.** La rândul său, **K.** îi scrie contelui 150 de scrisori, din care străbate dorinţa de a lucra independent, în pofida cultivării, în continuare, a prieteniei ştiinţifice cu

Kemény. Prin „Chronik des Michael Seybriger, 1706", **K.** începe cercetarea cronicilor braşovene de secol XVI–XVII. În 1840 se întemeiază şi în 1841 se aprobă de către împărat Asociaţia pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). Iniţial **K.** respinge ideea acesteia, datorită animozităţii manifestate de unii membri ai asociaţiei, precum Benigni. La 1843 însă devine şi el membru, participând cu lucrări la adunările asociaţiei din anii 1843–1847. De la Braşov se fac demersuri pentru editarea de către Johann Gött, sub redacţia lui **K.**, a unui „Album für Geschichte, Literatur und andere Denkwürdigkeiten Siebenbürgens" (Album pentru istoria, literatura şi alte lucruri memorabile ale Transilvaniei). Cartea se aprobă cu titlul modificat: „Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens", fiind editată de **K.** împreună cu „mai mulţi prieteni ai patriei". Preotul catolic din Braşov, Kovács, este numit cenzor. În aprilie 1844 apare primul caiet al acestui „Magazin", în 500 de exemplare. Ulterior tirajul creşte la 700. Fiecare articol înseamnă o luptă cu cenzorul. Munca de redacţie îl consumă atât de mult, încât **K.** mărturiseşte: „Aş prefera să curăţ cizme decât să fiu redactor" (Es wäre mir lieber Stiefel zu putzen als zu redigiren). **K.** îşi câştigă o existenţă sărăcăcioasă din salariul de redactor şi jurnalist. Librarul Wilhelm Nemeth îi procură numeroase cărţi, ba îi scoate şi medicamente, pe reţetele ce vorbesc de la sine despre bolile care nu îl ocolesc pe **K.** El lucrează neîncetat săptămâni în şir; doar seara îşi părăseşte cămăruţa, când îl silesc la o pauză durerile de ochi, şi aleargă la tipografie, unde rămâne până noaptea târziu... Din motive pecuniare, „Magazin" trebuie să îşi sisteze apariţia, după numai 2 volume. Acum **K.** începe să colaboreze la *Leipziger Illustrierte* şi la *Augsburger Allgemeine Zeitung*, cu articole despre Transilvania. În ianuarie 1848, Mihail Kogălniceanu face o vizită la Braşov, unde se întreţine cu **K.** pe probleme de istorie românească. În urma unor convorbiri purtate cu George Bariţ, **K.** are ideea de a elabora o istorie a poporului român. Din păcate nu apucă să o realizeze. Colaborează la „Magazin istoric pentru Dacia", la „Dacia literară" şi, fireşte, la *Foaie pentru minte, inimă şi literatură.* Corespondează cu Jakob Grimm, Michael Ackner, Georg Daniel Teutsch. Editează propriile volume de documente, dar şi „Dacien" al lui J.F. Neigebaur. **K.**, care venise în Transilvania „să câştige nume şi faimă literară" (um sich literarischen Namen und Ruhm zu erwerben), este propus ca membru corespondent atât al Academiei vieneze de ştiinţe, cât şi al Institutului de arheologie de la Roma. În calitate de republican, refuză să împartă onorurile acestor foruri ştiinţifice cu monarhişti, precum istoricul Guizot. La izbucnirea revoluţiei paşoptiste, se alătură cu convingere partidei unioniste. Liberal în concepţie, republican şi antimonarhist, se opune ideii Austriei mari. Susţine cauza eliberării popoarelor ungar, român, polonez, dar îi consideră pe croaţi duşmani. Publică rândurile următoare: „Tată Metternich, carele ai fost la Viena,/ Nesfinţit fie numele tău,/ Nu mai vie niciodată împărăţia ta,/ Nu se mai facă niciodată voia ta..." (Vater Metternich, der du warst in Wien,/ Entheiligt ist dein Name,/ Dein Reich kehre niemals wieder,/ Dein Wille geschehe nie mehr hier...) (*Satellit,* 27 iulie 1848, nr. 60). În toamna lui 1848, când redacţia lui *Siebenbürger Wochenblatt* devine oscilantă şi abdică de la principiile prounioniste, promovate până atunci, **K.** părăseşte Braşovul pentru a se implica direct în acţiune. În decembrie 1848, generalul polonez Bem soseşte în Transilvania.

ca şi comandant suprem al trupelor revoluţionare maghiare. La 15 decembrie, la Şimleul Silvaniei, Bem îl numeşte pe Czetz János şef al statului major, iar pe **K.** adjutant şi secretar personal al său, ridicându-l la rangul de căpitan la 23 ianuarie 1849. Ceilalţi doi adjutanţi ai lui Bem sunt poetul Petöfi Sándor şi Berki Mózes. Cei trei adjuncţi au ranguri militare, dar poartă straie civile. **K.** nu vorbeşte limba maghiară şi, în pofida strădaniilor, nu reuşeşte s-o înveţe. În atribuţiile sale intră, însă, dezbaterea problemelor politice şi naţionale, viziunea sa fiind concordantă cu cea a generalului Bem. Ca semn al încrederii, Bem îi încredinţează lui **K.** casieria personală, **K.** făcând pentru general toate achiziţiile şi cumpărăturile. Restul rămas din salariu, Bem îl împarte soldaţilor, prin intermediul lui **K.** Îl urmează pe Bem peste tot în campaniile sale prin Transilvania: la Dej, Cluj, Bistriţa, Vatra Dornei, Târgu-Mureş şi spre sudul Ardealului. La 18 ianuarie 1849 Bem intră în Mediaş. La 21 ianuarie eşuează în cucerirea Sibiului. Cu acest prilej, **K.** publică în *Honvéd* de la Cluj primul său raport de război. **K.** participă la luptele de la Sibiu, Ocna Sibiului, Slimnic, Sebeş, notând sumar în jurnal impresii personale. La Orăştie concepe pentru Bem o scrisoare adresată lui Nicolae Solomon. La 7 februarie 1849 începe retragerea de la Sebeş. Urmează lupta sângeroasă de la Simeria. Bem ajunge iar la Mediaş. Aici, la 3 martie, **K.** schiţează planul editării unui ziar militar, care să descrie şi înfăţişeze „războiul de eliberare ungaro-transilvan". Bem se deplasează la Sighişoara, apoi iar spre Sibiu, unde intră în 11 martie. **K.** elaborează o proclamaţie către locuitorii Transilvaniei, pe care, semnată de Bem, o tipăreşte în mii de exemplare la editorul Steinhaußen. La 20 martie 1849, **K.** se îngrijeşte de cazarea lui Bem la Braşov. În timpul campaniei din Banat, **K.** îl însoţeşte pe comandantul trupelor revoluţionare. La 11 mai, după bătălia de la Biserica Albă, Bem îl avansează la rangul de maior. Între timp, **K.** publică rapoarte de război în *Siebenbürger Bote* de la Sibiu şi în *Kronstädter Zeitung* din Braşov. De la Biserica Albă, trupele conduse de Bem mărşăluiesc la Panciova, ajungând la 16 mai la Orşova. La 18 mai, Bem este primit festiv de către paşa otoman. Conform lui Göllner, este posibil ca, la Mehadia, Bem să se fi întâlnit cu Nicolae Bălcescu şi Cesar Bolliac, deşi din jurnalul lui **K.** lipseşte menţionarea întâlnirii. Bem revine din Banat la Braşov, în data de 14 iunie 1849. Aici este consternat de încălcările repetate ale ordinului său de amnistie. La 18 iunie pleacă din Braşov spre Sibiu, alături avându-l pe **K.** La 19 iunie trupele ţariste trec pasul Predeal. Cu corpul său armat de 3–4.000 de oameni, Bem încearcă să spargă încercuirea, pentru a ajunge la trupele maghiare aflate la Cluj. La Târgu-Mureş, unde pregăteşte bătălia decisivă de la Sighişoara, Bem nu îi vrea lângă sine decât pe **K.** şi pe Lörincz József, cei mai credincioşi dintre credincioşi. La 31 iulie 1849 are loc pe câmpul dintre Sighişoara şi Albeşti confruntarea decisivă a celor două armate duşmane. După o canonadă puternică, intră în luptă infanteria celor două tabere, dar situaţia nu se lămureşte. Atunci generalul rus Lüders îi aruncă-n luptă pe ulanii săi, care decid soarta bătăliei. Trupele lui Bem sunt risipite, generalul însuşi scapă cu fuga spre Cristur. Ultima ştire despre **K.**, din 31 iulie, provine de la unul din soldaţi, Dáná Károly, care îl zăreşte lângă carul lui Bem. Câteva ore mai târziu, în luptă, carul lui Bem e ciuruit de gloanţe şi asaltat de cazaci. Nu departe de Petöfi, încercuit de duşmani, **K.** se va fi prăbuşit de pe cal. Seara târziu, Bem le comunică ofiţerilor săi moartea celor doi adjutanţi, Petöfi şi **K.** Avea vârsta de circa 50 de ani.

Scrieri: „Nachlese auf dem Felde der ungarischen und siebenbürgischen Geschichte, nach authentischen, bis jetzt unbekannten oder unbenützten Quellen und Urkunden bearbeitet", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1840, 151 p. (conţine: p. 1–50 Fragment zur Geschichte der Literatur in Ungarn und Siebenbürgen während und kurz vor und nach der Regierungepoche des Königs Mathias Corvinus, p. 53–59 Fragment zur Geschichte der ungarischen Sprachkultur unter Mathias Corvinus, p. 63–78 Fragment über das Alter, die letzte Krankheit und den Todestag des Polenkönigs Stephan Bathori von Somlio, p. 81–95 Dissertatio diplomatico critica de Exemplari Calendarii Eberiani, cui Diarium inspectum Steph. Bathori de Somlyo continetur, auctore Jos. C. Kemeny, p. 96–103 Connotationes historicae Stephani Bathori, Supr. Comitis Cottus Kraszna, in eodem Calendario, p. 109–115 Uebersetzungen dieser Auffschreibungen Bathoris nach dem Julianischen Kalender, p. 119–150 Der Mediascher Landtag im Dezember 1588, beschrieben von Albert Huet, Grafen der sächs. Nation); „Denkbilder über den Nutzen des historischen Romans und geschichtlicher Biographien", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, nr. 2–3 din 4 ianuarie 1841, p. 10–13; „Ermordung des letzten Bathori", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, nr. 24 din 14 iunie 1841, p. 173–177; „Schlacht bei Kronstadt 1603, 17. Juli, zwischen Moyses Székely und dem walachischen Hospodar Radul Scherban", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, nr. 1718–1719 din 26 aprilie şi 3 mai 1841, p. 121–123; „Die Sage von der Abkunft des walachischen Fürsten Michael oder die Wojewoden zu Dobring", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, nr. 27 din 5 iulie 1841, p. 200–204; „Goldene Denkmünze auf den Tod und die Tugenden der Heiligen Elisabeth, Landgräfin von Thüringen und Tochter des Königs von Ungarn Andreas II. aus dem Hause Arpad", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, nr. 15–17 din 12, 19, 26 aprilie 1841, p. 113–116, 123–126, 132–133; „Choreographische Skizzen aus Siebenbürgen", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, nr. 46–50 din 15, 22, 29 noiembrie 1841, p. 349–351, 357–360, 365–366, 373–376, 377–379; „Des Grafen Veterani letzte Schlacht", în *Satellit des Kronstädter Wochenblatts*, Braşov, nr. 4–6 din 14, 17, 21 ianuarie 1841, p. 4–6, 13–15, 17–19, 21–22; „Stattliche Gesandtschaft", în *Satellit*, Braşov, nr. 39 din 16 mai 1841, p. 153–154; „Baaßen und Borszek", în *Satellit*, Braşov, nr. 61–62, 66–68 din 8, 12, 26, 29 septembrie, 2 octombrie 1841, p. 245–247, 249–251, 265–267, 269–271, 273–275; „National Kipfel zum Kaffee", în *Satellit*, Braşov, nr. 84 din 28 octombrie 1841, p. 341–343; „Die letzten Zrinyi", în *Satellit*, Braşov, nr. 11–12 din 10 februarie 1842, p. 45–46, 49–50; „Zayzon mit seinen Mineralwässern", în *Satellit*, Braşov, nr. 45 din 5 iunie 1842, p. 185–187; „Über Gemeingeist und dessen Belebung", în *Satellit*, Braşov, nr. 80, 81, 83–85 din 6, 9, 13, 16, 20, 23 octombrie 1842, p. 337–338, 341–342, 349–350, 354, 357–358; „Eine Nacht in einer walachischen Schenke. Ein siebenbürgisches Genrebild", în *Satellit*, Braşov, nr. 101 din 18 decembrie 1842, p. 421–423; „Geographische Skizzen aus der Siebenbürgen nach der Natur entworfen", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, nr. 48–51 din 5, 12, 19, 28 noiembrie, 26 decembrie 1842, p. 353–355, 359–362, 367–369, 373–376, 381–388; „Kühner Handstreich", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, nr. 2 din 9

ianuarie 1843, p. 9–11; „Die in Kronstadt von 1720–1740 eingeführten Mißbräuche nach Ursachen und Erfolg aufgezeichnet von Josepho Teutsch, 1740", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 3–6 din 16, 23, 30 ianuarie, 6 februarie 1843, p. 17–19, 27–28, 35–37, 43–45; „Borszek's Klima und Vegetation", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 11–12 din 13, 16 martie 1843, p. 81–83, 93–95; „Historische Recherchen über den Nationalhaß der Ungarn und Deutschen in Siebenbürgen", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 17–26 din 2, 9, 16, 21, 30 mai, 6, 13, 20 iunie 1843, p. 119–122, 127–129, 135–136, 143–145, 151–154, 163–166, 167–170, 175–177, 186–188, 192–193; „Erste Kronstädter Gewerbs- und Produktenausstellung", în *Satellit,* Braşov, nr. 52 din 29 iunie 1843, p. 225–226; „Korrespondenzblatt-Nachricht", în *Pesther Tageblatt,* Pesta, nr. 151 din 29 iunie 1843; „Michael Seybrigers historisches Fragment", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 30–32, 34 din 24, 31 iulie, 7, 21 august 1843, p. 229–230, 238–239, 245–249, 258–261; „Verzeichnis wissenschaftlich gebildeter Männer der sächsischen Nation im Jahre 1706", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 37 – 38 din 11, 18 octombrie 1843, p. 282–282, 287–288; „Vár-Falva", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 40–44 din 3 octombrie 1843, p. 304–306, 333–335; „Die Soolenbäder von Thorda", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 41–42 din 9, 16 octombrie 1843, p. 309–311, 317–318; „Höhenlage einiger Berge und Städte Siebenbürgens", în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde,* Sibiu 1843, vol. I, p. 108–112; „Das Echo am Königsstein", în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde,* Sibiu 1843, vol. I, p. 118–124; „Chorographische Skizzen aus Siebenbürgen", în *Blätter für Geist Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 12–14 din 18, 25 martie, 1 aprilie 1844, p. 91–93, 97–98, 105–111; „Aus Elöpatak im Mai 1844", în *Satellit,* Braşov, nr. 44 din 30 mai 1844, p. 177–179; „Ein Arbeitsheer zur Bekämpfung der Sozialnot", în *Satellit,* Braşov, nr. 46 din 6 iunie 1844, p. 185–186; „Die deutschen Ansiedler. Kurze Übersicht der Geschichte der Siebenbürger Sachsen", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig, vol. III, nr. 66 din 5 octombrie 1844, p. 216–218; „Die deutschen Kolonisten in Siebenbürgen. Die Städte und ihre Bewohner", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig, vol. III, nr. 70 din 2 noiembrie 1844, p. 277–279; „Die deutschen Kolonisten in Siebenbürgen. Die Versammlung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig 1844, vol. III, nr. 73, p. 325–326; „Borsek, Siebenbürgens berühmtester Kurort, nebst einem kurzen Anhange über Belbor", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1844, 198 p.; *Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens.* Im Verein mit mehreren Vaterlandsfreunden herausgegeben, editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1844, vol. I–446 p., vol. II–512 p. (majoritatea articolelor sunt scrise de **K.** şi contele Kemény; alţi autori: Georg Binder – cu 3 articole, Jakob Rannicher, August von Roth, Franz Joseph Sulzer şi Joseph Trausch – cu câte 1 articol). Articolele lui **K.**: „Michael Cserei von Nagy Ajta. Ein biographischer Entwurf", în *Magazin für...,* Braşov, 1844, vol. I, p. 15–42; „Eine päpstliche Bulle Eugen IV. An die ungarische Königin Elisabeth und eine mit dieser Bulle in Verbindung stehende Urkunde des Kolos-Monostorer Convents in Siebenbürgen, beide vom Jahre 1439", în *Magazin,* vol. I, 1844, p. 123–133; „Zur Geschichte des

Hermannstädter Gymnasiums im Jahre 1713", în *Magazin,* vol. I, 1844, p. 163–171; „Das rote Bächel von Hermannstadt", în *Magazin,* vol. I, 1844, p. 239–250; „Jahresrechnung des Johann Wayda, Bürgermeister von Hermannstadt für das Jahr 1593", în *Magazin,* vol. I–II, 1844–1846, p. 285–312, 474–504; „Sigismund Bathori, der Fürst Balthasar Bathori und Stephan Josika. Ein Bruchstück aus der Geschichte Siebenbürgens", în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 5 din 27 ianuarie 1845, p. 33–35; „Geschichtliche Bagatellen", în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 6–7, 9–10, 13, 18, 22–23 din 9, 16, 24 februarie, 3, 24 martie, 24 aprilie, 2 iunie 1845, p. 45–46, 57–58, 61–62, 87–88, 128–129, 157–159, 165–166; „Die fünfte Versammlung der ungarischen Aerzte und Naturforscher in Klausenburg. Die Wichtigkeit eines siebenbürgischen Museums", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig, vol. IV, nr. 93 din 12 aprilie 1845, p. 227–228; „Bemerkungen über das Bild Michael des Tapferen, Fürsten der Walachei und der Moldau", în *Bukarester Zeitung,* Bucureşti, nr. 90 din 8 noiembrie 1845, p. 357 – 359; „Sechste Versammlung der ungarischen Aerzte und Naturforscher in Fünfkirchen", în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 44–46, 48 din 27 octombrie, 3, 10, 24 noiembrie 1845, p. 328–330, 342–344, 350–352, 366–368; „A. de Gerando's Siebenbürgen und seine Bewohner", în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 45, 46, 50–52 din 3, 10 noiembrie, 8, 15, 22 decembrie 1845, p. 337–338, 346–349, 377–379, 385–387, 395–396; „Sechste Versammlung der Naturforscher", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig, vol. V, nr. 128 din 13 decembrie 1845; „Die Eröffnung der juristischen Lehranstalt in Hermannstadt", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig 1845, vol. IV, nr. 86, p. 120; „Verkehrforderung in Siebenbürgen nach der Walachei", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig 1845, vol. IV, nr. 99, p. 334–335; „Josef Graf Teleki", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig 1845, vol. V, nr. 107 din 19 iulie; „Die Leichenfeier des siebenbürgischen Nationsgrafen Johann Wachsmann in Hermannstadt", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig, 1845, vol. V, nr. 113 din 30 august, p. 133–134; „Über deutsche Schriftstellerei in Siebenbürgen auf dem Felde der Geschichte", în *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft,* Berlin 1845, vol. III, p. 94–96; „Die deutschen Kolonisten in Siebenbürgen", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig, nr. 106 din 12 iunie 1845, vol. V, p. 35–38; „Die deutschen Kolonisten im Burzenlande", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig, nr. 111 din 16 august 1845, vol. V, p. 102–103; „Die dritte Säkulärfeier des Gymnasiums in Kronstadt", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig, nr. 117 din 27 septembrie 1845, vol. V, p. 198; „Kleine Beiträge zur Rechts- und Sittengeschichte der Sachsen in Siebenbürgen", în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 2–3 din 12 ianuarie 1846, p. 9–10, 15–16; „Das beste Wort zur rechten Zeit", în *Satellit,* Braşov, nr. 9 din 29 ianuarie 1846, p. 33–35; „Basilius Moga, Bischof der unitarischen Walachen", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig, vol. VI, nr. 140 din 17 martie 1846, p. 151–154; „Johann Corvin's von Hunyad Geschlecht und Herkunft", în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, nr. 37–39, 41, 43–47 din 7, 14, 21 septembrie, 5, 19, 26 octombrie, 2, 9, 16 noiembrie 1846, p. 284–287, 294–297, 305–306, 319–322, 329–331, 340–342, 350–352, 353–355, 363–365; „Die Walachen und ihre Verfassung", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig, nr. 202 din 15 mai 1846, vol. VII; „Die Grafen Josef und Samuel Kemény", în *Illustrierte Zeitung,* Leipzig, vol. VI,

nr. 146 din 18 aprilie 1846, p. 246; „Die Versammlung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde in Mühlbach", în *Illustrierte Zeitung*, Leipzig, vol. VII, nr. 171 din 10 octombrie 1846, p. 234–235; „Der Siebenbürgische Landtag", în *Illustrierte Zeitung*, Leipzig, vol. VII, nr. 180 din 12 decembrie 1846, p. 370–371; „Portretul lui Mihai Viteazul, Principe al Ţării Româneşti şi al Moldaviei, locuţitor al Transilvaniei", în *Magazin istoric pentru Dacia*, redactori August Treboniu Laurian şi Nicolae Bălcescu, Bucureşti 1846, vol. II, p. 271–281; „Ungarn, Szekler und Sachsen fallen schon im Oktober 1527 von Johann Zapolya ab und verdrängten ihn gemeinschaftlich aus Siebenbürgen", în *Magazin für Geschichte, Literatur...*, Braşov 1846, vol. II, p. 269–285; „Illustrationen eines merkwürdigen Partezettels", în *Magazin für Geschichte, Literatur...*, Braşov 1846, vol. II, p. 397–415; „Die Kolumbaczer Fliegen bei Deva, Dobra und in den Roskanyer Voralpen. Eine Denkwürdigkeit des Jahres 1845", în *Magazin für Geschichte, Literatur...*, Braşov, 1846, vol. II, p. 83–95; „Die Bürokratie", în *Siebenbürger Wochenblatt*, Braşov, nr. 1 din 4 ianuarie 1847, p. 1; „Zur unpartheiischen Entscheidung", în *Satellit*, Braşov, nr. 3 din 11 ianuarie 1847, p. 9–10; „Europäische Verbindung Siebenbürgens durch die Temesvarer – Szegediner Eisenbahn", în *Satellit*, Braşov, nr. 11–12 din 8, 11 februarie 1847, p. 41–42, 45–47; „Nächtliche Gespräche mit dem Alten vom Weißen Turme am Raupenberg", în *Satellit*, Braşov, nr. 5, 6, 19 din 18, 21 ianuarie, 8 martie 1847, p. 17–18, 21–23, 8–87; „Die Donaufürstentümer. Von der siebenbürgischen Grenze", în *Allgemeine Zeitung*, Augsburg, nr. 119 din 29 aprilie 1847; „Die ungarische Zentraleisenbahn und die projektierte Temesvar – Szegedin – Ketschkemeter", în *Satellit*, Braşov, nr. 21 din 15 martie 1847, p. 92–93; „Die ungarische Zentral-Eisenbahn im Konflikt mit Arad und Temesvar", în *Satellit*, Braşov, nr. 28–30 din 8, 12, 15 aprilie 1847, p. 121, 125–126, 129–130; „Österreichische Monarchie. Der Landtag in Klausenburg", în *Allgemeine Zeitung*, Augsburg, nr. 120 din 20 aprilie 1847; „Eisenbahnhoffnungen für Siebenbürgen", în *Satellit*, Braşov, nr. 34–35 din 29 aprilie, 3 mai 1847, p. 145–146, 149–150; „Kreuz- und Querzüge durch Siebenbürgen", în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, nr. 28, 30–34 din 12, 26 iulie, 2, 9 august 1847, p. 225–228, 238–241, 247–248, 20–254, 257–259, 269–271; „Die Verhandlungen des siebenbürgischen Landtages: die Urbarialfrage", în *Illustrierte Zeitung*, Leipzig, vol. IX, nr. 221, 232 din 17 iulie, 11 decembrie 1847, p. 38–39, 371–372; „Anregende Idee zu einer direkten Postverbindung zwischen der Moldau und Siebenbürgen über den Paß von Ojtos", în *Satellit*, Braşov, nr. 87–89 din 1 noiembrie 1847, p. 361–362, 365–366; „Der griechische Oberst Kalergi in türkischer Gefangenschaft", în *Satellit*, Braşov, nr. 92 din 17 noiembrie 1847, p. 386–388; „Helena Cherepovich", în *Bukarester Deutsche Zeitung*, Bucureşti, nr. 78–79 din 11, 14 octombrie 1847, p. 311–312, 315–316; „Elena Cherepovici, soţia lui Petru Şchiopu care a domnit în Ţara Românească 1560–1567", în *Magazin istoric pentru Dacia*, redactori August Treboniu Laurian şi Nicoale Bălcescu, Bucureşti 1847, vol. V, p. 371–383; „Der Goldschatz von Pietroasa", în *Illustrierte Zeitung*, Leipzig, vol. IX, nr. 312 din 24 iulie 1847; „Versammlung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", în *Illustrierte Zeitung*, Leipzig, 1847, vol. IX, nr. 209; „Die Versammlung der ungarischen Aerzte in Ödenburg", în *Illustrierte Zeitung*, Leipzig, 1847, vol. IX, nr. 219; „Die Tagung des Vereins für siebenbürgische

Landeskunde in Großschenk", în *Allgemeine Zeitung*, Augsburg, 1847, nr. 201; „Der siebenbürgische Landtag und dessen konservative Haltung", în *Allgemeine Zeitung*, Augsburg, 1847, nr. 224; „Die romantischen Historiker und die historischen Romantiker", în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, nr. 4–5 din 24, 31 ianuarie 1848, p. 25–27, 36–38; „Die Csango Magyaren in der Moldau", în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, nr. 2–4, 6–7 din 10, 17, 24 ianuarie, 7, 14 februarie 1848, p. 9–12, 18–19, 28–30, 41–43, 47–49; „Unumwunden", în *Satellit*, Braşov, nr. 18–21, 23–28 din 2, 6, 9, 13, 20, 27 martie 1848, p. 80, 85–86, 91–92, 94–95, 103–104, 110, 113–114, 120–121, 127–129; „Briefe vom Aranyos", în *Satellit*, Braşov, nr. 48–50, 52, 54–55 din 15, 19, 22, 29 iunie, 6, 10 iulie 1848, p. 235–237, 239–240, 243–244, 251–252, 263–264, 268–270; „Gefahr im Verzuge", în *Satellit*, Braşov, nr. 51 din 26 iunie 1848, p. 247–250; „An das ungarische Ministerium der Straßen und Verbindunge", în *Satellit*, Braşov, nr. 53 din 3 iulie 1848, p. 256–257; „Die freie Walachei und keine Russenfurcht", în *Satellit*, Braşov, nr. 60 din 27 iulie 1848, p. 302–303; „Offenherzige Antwort", în *Satellit*, Braşov, nr. 65 din 14 august 1848, p. 323–325; „Wer ist deutsch", în *Satellit*, Braşov, nr. 70 din 31 august 1848, p. 347–349; „Die ältesten deutschen Sprachdenkmale und die bis jetzt bekannte älteste Handschrift der Sachsen in Siebenbürgen. Mitgetheilt aus dem Originalfragment einer auf Pergament geschriebenen Hermannstädter Kirchenmatrikel des 14. und späterer Jahrhunderte von A.K., Redakteur des Magazins für siebenbürgische Geschichte, und Ausschuß-Mitglied des Vereins für siebenb. Landeskunde", tipar T.O. Weigel, Leipzig, 1848, 46 p.; „Geschichte der Hora´schen Unruhen in Siebenbürgen im Jahre 1784", o coală de tipar, f.l. f.a. [Cluj 1848]; „Kriegsberichte", în *Honvéd*, Cluj, nr. 116 din 12 mai 1849, p. 460–461 (în limba maghiară, raportul de război e datat 8 mai, Şimleul Silvaniei), nr. 159 din 3 iulie 1849 (în limba maghiară şi germană, raportul de război e datat 29 iunie, Teaca), nr. 171 din 16 iulie 1849 (în limba maghiară şi germană, raportul de război e datat 10 iulie, Sărăţel), nr. 179 din 25 iulie 1849 (în limba maghiară şi germană, raportul de război e datat 21 iulie, Sfântu Gheorghe), nr. 186 din 1 august 1849 (în limba maghiară şi germană, raportul de război e datat 24 iulie, Ocna/Moldova); „Kriegsberichte aus dem Banat", în *Siebenbürger Bote*, Sibiu, nr. 46 din 27 aprilie 1849, p. 177–178, nr. 48 din 2 mai 1849, p. 187–188, nr. 52 din 9 mai 1849, p. 201, nr. 55 din 14 mai 1849, p. 212, nr. 58 din 19 mai 1849, p. 219, nr. 59 din 21 mai 1849, p. 223–224, nr. 62 din 27 mai 1849, p. 233–234, nr. 63 din 30 mai 1849, p. 236–237, nr. 66 din 4 iunie 1849, p. 246, nr. 84 din 6 iulie 1849, p. 309 (raportul de război este cel datat 29 iunie, Teaca, şi este preluat din *Honvéd*); „Kriegsberichte aus dem Banat", în *Kronstädter Zeitung*, Braşov, nr. 13 din 7 mai 1849, p. 54–55, nr. 15 din 15 mai 1849, p. 70–71, nr. 16 din 17 mai 1849, p. 81–82, nr. 18 din 24 mai 1849, p. 91–92, nr. 20 din 31 mai 1849 (rapoartele sunt parţial preluate din *Siebenbürger Bote*); „Politische Lage der Fürstentümer", în *Kronstädter Zeitung*, Braşov, nr. 20 din 31 mai 1849, p. 91–98. Articole publicate postum: „Album Oltardinum", în *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens*, Neue Folge, Braşov 1860, p. 30–50; „Fortsetzung der Chronik des Hieronymus Ostermeyer durch Andreas Hegyesch 1562–1570", în *Deutsche Fundgruben zur*

Geschichte Siebenbürgens, Neue Folge, Braşov, 1860, p. 50–70; „Simonis Nössner res actae quaedam in partibus Hungariae et Transilvaniae 1570–1619", în *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens,* Neue Folge, Braşov, 1860, p. 57–81; „Simonis Czauk Ephemeris Libellus in quo acta quotidiana perscribuntur vom Jahre 1590–1602", în *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens,* Neue Folge, Braşov, 1860, p. 81–125; „Liber Annalium raptim scriptus per Michaelem Weyss, 1590–1612", în *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens,* Neue Folge, Braşov, 1860, p. 140–263; „Tagebuch des Peter Banfi, eines Kronstädter Ratsherrn vom Jahre 1599–1616", în *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens,* Neue Folge, Braşov, 1860, p. 243–265; „Auszug des Andreas Hegyes aus einer fremden Chronik vom Jahre 1603–1612", în *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens,* Neue Folge, Braşov, 1860, p. 266–273; „Diarium des Andreas Hegyes 1613–1617", în *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens,* Neue Folge, Braşov, 1860, p. 273–333; „Historische Anmerkungen eines Kronstädters", în *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens,* Neue Folge, Braşov, 1860, p. 333–348; „Nota pro anno 1660 verfaßt von Trostfried Hegenitius", în *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens,* Neue Folge, Braşov, 1860, p. 397–414. În manuscris „Ueber deutsche Schriftstellerei in Siebenbürgen auf dem Felde der Geschichte zur Lenkung der Aufmerksamkeit auf das verlassene Siebenbürgen und sein deutsches Element. Eine Handschrift, welche der Verfasser zur Aufnahme in Dr. W.A. Schmidts Zeitschrift für Geschichtswissenschaft nach Berlin schickte" (din lucrare apare doar un fragment în *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft,* vol. 3, Berlin, p. 94–96); „Deutsche Fundgruben für die Geschichte Siebenbürgens" (conţine: „Vorrede – Joseph Teutsch's Siebenbürgische Schriftsteller, deren Nachrichten im Manuskripte liegen; I. Album Oltardinum von 1526–1659; II. Andreas Hegyes´s Chronik von 1562–1570; III: Simon Nösner res actae etc. 1570–1619; IV. Simon Czauck Ephemeris Libellus von 1590–1609; V. Michael Weiss Liber Annalium 1590–1612; VI. Tagebuch des Peter Bánfi 1599–1616; VII. Andreas Hegyes Auszug einer fremden Chronik 1603–1612; VIII. Ebenderselbe Diarium 1613–1617; IX. Historische Anmerkungen eines Kronstädters 1631–1660; X. Tagebuch Johann Irthels s.u.j. von 1638–1710; XI. Wahrhaftige Beschreibung, was sich in Hermannstadt unter der Rakotzianischen Belagerung zugetragen im J. 1659 und angehalten bis anno 1660 im Mai, von P. Prefling; XII. Nota pro anno 1660 von Trostfriedrich Hegenitius), manuscris. După revoluţia paşoptistă şi după moartea lui **K.**, ultimul manuscris menţionat ajunge din mâinile editorului braşovean Johann Gött la amatori de istorie din Sighişoara. După mai mulţi ani, aceştia predau manuscrisul comitetului Asociaţiei de cultură transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde), dar fără cuvântul înainte al lui **K.**, şi fără tratarea operei lui Joseph Teutsch, „Siebenbürgische Schriftsteller". Din însărcinarea comitetului Asociaţiei, în anii 1859–1860, dr. Eugen von Trauschenfels editează postum volumul lui **K.**, în forma menţionată la articole publicate postum.

(*Satellit,* 27 iulie 1848, nr. 60; Trausch, II/314–318; Friedenfels, II/21, 124, 182, 372; Göllner, *Anton Kurz,* 22–77.)

L

Lamberg, Franz Philipp (conte) = feldmareşal-locotenent c.c., comisar imperial în Ungaria, ucis la Pesta, la 28 septembrie 1848.

N. la Moor (Ungaria), la 30 noiembrie 1791; m. la Pesta, la 28 septembrie 1848. Aparţine familiei Lamberg din linia Stocken, ulterior Orteneck şi Ottenstein. Este unul dintre fiii contelui Philipp Joseph Lamberg, din căsnicia acestuia cu contesa Maria Barbara Lusenszky. La 1 noiembrie 1810, **L.** intră cadet la regimentul de ulani nr. 3 arhiducele Karl, în cadrul căruia avansează ca locotenent superior la 15 iunie 1813, apoi ca al doilea căpitan de cavalerie la 16 ianuarie 1814 şi devine prim căpitan de cavalerie la 1 iunie 1821. Este promovat maior la 1 octombrie 1823 şi locotenent colonel la 11 martie 1827. La 29 mai 1829 devine colonel la regimentul de ulani nr. 2. Apoi este avansat la gradul de general maior în mai 1834 şi la cel de feldmareşal locotenent la 7 februarie 1842. Încă de la intrarea sa în armata c.c., **L.** participă la lupte, ca şi combatant activ. În 1810 ia parte la campania din Italia, sub comanda generalilor Hiller şi Bellegarde. În 1814–1818 se află, împreună cu grosul armatei c.c., în Franţa. Din 1845 este al doilea titular al regimentului de husari nr. 4 Alexander Cesarewitsch. Tatăl său obţinuse încă din 1791 indigenatul ungar şi, ca urmare, fiul **L.** are un loc asigurat în Camera ungară a magnaţilor. **L.** nu este doar un brav militar, ci şi un om educat. Chiar partida opoziţională maghiară îi apreciază cunoştinţele. De aceea, contele Batthyány Lajos îi oferă lui **L.** un portofoliu de ministru comanda militară asupra Budei. Se pare că **L.** a fost propus şi pentru ocuparea funcţiei de ban al Croaţiei. Înainte de 1848, **L.** colaborează asiduu la jurnalul editat de Orosz, *Hirnök.* La suplimentul intitulat *Terra incognita,* **L.** scrie *Még ogg terra incognita* (încă o terra incognita), referindu-se la restul ţărilor monarhiei. Revoluţia paşoptistă îi va fi fatală. Întrucât este familiarizat cu situaţia şi relaţiile din Ungaria, **L.** este desemnat în calitate de comisar imperial, pentru a media sciziunea iscată între conducerea habsburgică şi partida maghiară, pentru a acţiona ca sol de pace pe lângă Kossuth. La finele lui septembrie 1848, când **L.** urmează a-şi îndeplini misiunea, Kossuth părăseşte Budapesta, afirmând că fie nu va mai păşi niciodată în acest oraş, fie va reveni în forţă, în fruntea unei armate de 150.000 de revoluţionari. La 27 septembrie, Kossuth se înfăţişează în dieta ungară cu sabia la brâu, iar Madarasz boicotează, tună şi fulgeră atât împotriva manifestelor imperiale care tocmai fuseseră făcute cunoscute, cât şi împotriva comisarului pacificator trimis de imperiali, contele **L.** Manifestele împărăteşti arată că **L.** a fost numit comandant al forţei militare şi palatin provizoriu al Ungariei. Nu se ştie cum a ajuns la Pesta vestea trimiterii lui **L.** mai înainte de sosirea comisarului însuşi. În orice caz, vestea a fost exploatată de partida agitaţionistă maghiară, pentru a câştiga capital politic. În şedinţa dietei ungare din aceeaşi zi, de 27 septembrie, se interzice de-a dreptul preluarea comenzii militare de către **L.**, în schimb poporul este aţâţat să se revolte. În acest context, la 28 septembrie 1848, **L.** soseşte la Pesta. După o întrevedere cu generalul Hrabovsky, **L.** urcă în trăsura care urmează a-l transporta, peste unul din poduri, pe malul celălalt al Dunării, la Pesta, la clădirea redutelor. La mijlocul podului, caleaşca este asaltată de „bandiţi", **L.** este scos cu forţa din trăsură, schingiuit şi

omorât în bătaie, iar corpul îmbucătăţit este înfipt în vârfuri de coasă şi dus în triumf la Casa invalizilor. Ulterior bucăţile cadavrului vor fi îngropate în taină la mănăstirea serviţilor. Drept principali vinovaţi au fost aflaţi un anume Georg Kolosy şi un soldat sperjur din regimentul de infanterie nr. 34 regele Prusiei. Kolosy, se pare, că a hoinărit pe străzile Pestei, agitând sabia însângerată şi strigând: „Aceasta este sabia, care l-a judecat pe **L.**!" În armata honvedă Kolosy a cunoscut o ascensiune fulminantă, fiind considerat un mare erou. La 12 noiembrie 1848, comandantul suprem al Ungariei, baronul Haynau, anunţă prinderea unui anume „Colossy, vinovat de asasinarea contelui **L.**" Abia doi ani mai târziu, după înfrângerea revoluţiei, el a fost judecat de imperiali şi condamnat la moarte prin spânzurătoare la 23 noiembrie 1850. Uciderea lui **L.** constituie un moment simbolic, dincolo de care se înregistrează riposta violentă a Casei de Habsburg, care de-acum înainte va trece la riposta armată. Manifestele imperiale, date din Olmütz, la 20 octombrie şi 6 noiembrie 1848, prin care împăratul Ferdinand se adresează popoarelor Ungariei, Croaţiei, Slavoniei, Transilvaniei şi ale graniţei militare, aduc la cunoştinţă faptele ilicite comise de ministerul şi parlamentul maghiar, anume prin uciderea comisarului **L.**, părăsind terenul legalităţii. De aceea, împăratul cere tuturor popoarelor care ţin de coroana Ungariei să dea ascultare comandantului suprem numit, baronul Jellačić şi să revină la ascultare faţă de monarhie. În şedinţa Consiliului c.c. de miniştri, de la Viena, din 19 decembrie 1848, se decide acordarea unei pensii văduvei şi copiilor contelui **L.** Acesta s-a căsătorit, la 19 aprilie 1828, cu contesa Karolina Hoyos, născută la 3 mai 1811. Din căsătorie s-au născut şapte copii, din care trei fii şi patru fiice. Fiul cel mare, Franz Emerich Lamberg, născut la 30 aprilie 1832, ajunge maior în armata c.c. şi se căsătoreşte la 29 ianuarie 1861 cu verişoara sa, contesa Anna Maria Lamberg, născută la 13 februarie 1337. Al doilea fiu al lui **L.**, contele Philipp Karl Lamberg, cunoaşte botezul focului în lupta de la Oeversee (6 februarie 1864), din războiul din Schleswig-Holstein, unde este rănit uşor, iar ulterior avansează la gradul de căpitan de cavalerie la regimentul de husari nr. 9 prinţul Franz de Lichtenstein.

(Wurzbach, 14/39–41; Cosma, I/102, 206, 250, 252, 258, II/11o260.)

Lange von Burgenkron, Peter Traugott = economist, publicist, curatorul primului institut de pensii din Transilvania şi Ungaria (Braşov, din 1845–1869), creatorul primei case de economii din Braşov (1837), membru al Magistratului braşovean (din 1837, la 1849 – în timpul ocupaţiei maghiare a oraşului – demisionează), la 1852 comisar districtual al districtului Braşov.

N. la Braşov, la 2 ianuarie 1797; m. la Braşov, la 20 aprilie 1875. Se naşte într-o familie cu posibilităţi modeste. Şcoala primară şi gimnaziul le urmează în oraşul natal. Între 1816 şi 1818 studiază la liceul regesc din Cluj, apoi din 12 septembrie 1819 până la 1821 slujeşte Guberniului în calitate de cancelist onorific. La 15 iunie 1821 devine cancelist salariat al Cancelariei aulice transilvane de la Viena, funcţie îndeplinită până în anul 1837, când revine la Braşov, fiind ales membru al comunităţii oraşului şi, concomitent, este votat cu majoritate de voturi membru al Magistratului. În timpul şederii sale la Viena, **L.** iniţiază şi materializează proiectul înfiinţării unei case

de economii (Sparkasse) la Braşov. În capitala imperiului îl contactează şi implică în proiect, şi pe Joseph Trausch, viitorul său biograf. În elaborarea statutelor casei de economii, **L.** se inspiră din statute similare ale caselor de economii din Viena şi Nürnberg, ţinând însă cont de condiţiile locale speciale din Transilvania. **L.** şi colaboratorii săi obţin aprobările necesare, atât din partea înaltelor foruri de la Viena, cât şi din partea Magistratului braşovean, astfel încât ultima autoritate menţionată publică în 1836 statutele definitive ale casei de economii din Braşov. La 16 ianuarie 1837 este ales senator în oraşul său natal. Odată cu revenirea acasă, în 1837 lui **L.** i se încredinţează funcţia de curator al Casei de economii din Braşov, prima instituţie de acest fel din Ungaria şi Ardeal, fiind urmată la 1840 de Asociaţia sibiană a Casei de economii. **L.** îndeplineşte funcţia până în anul 1863. În 1842, **L.** elaborează planul înfiinţării unei asociaţii regulate a meşteşugarilor braşoveni (ordentlicher Verein der Kronstädter Gewerbstreibenden), al cărei membru de onoare devine. De asemenea, tot după planul lui este redactat statutul Institutului general de pensii (Allgemeine Pensionsanstalt), aprobat la 1845, **L.** îndeplinind funcţia de curator suprem (Oberkurator) al acestuia până în 1869. Lui îi revine şi meritul elaborării principiilor şi tabelelor de înfiinţare a primei instituţii de credit (Leihhaus oder Versatzamt) din Braşov, aprobată prin privilegiul din 17 ianuarie 1846, după ce Universitatea naţională săsească obţinuse în decembrie 1844 crearea unui institut similar la Sibiu (sächsisches Nationalversatzamt). În anii '40 publică în presa vremii, respectiv în *Siebenbürger Wochenblatt,* ziarul editat de Johann Gött în 1837–1849 la Braşov. Prin adoptarea unui ton radical, ziarul îşi atrage colaborarea unei gărzi de tinere talente, precum: Stephan Ludwig Roth, Georg Daniel Teutsch, Elias Roth, Martin Schnell, Carl Maager, August Treboniu Laurian (cu articole în limba germană) şi **L.** La 10 mai 1848, **L.** este trimis de către Universitatea săsească într-o delegaţie, din care mai fac parte superintendentul Georg Paul Binder, dr. Joseph Wächter, profesorul Joseph Andreas Zimmermann, la lagărul imperial, apoi la Innsbruck, în chestiunea uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Delegaţia nu îşi atinge scopul, acela de a împiedica aprobarea de către împărat a legii uniunii. **L.** revine la Braşov, dar în timpul ocupării oraşului de către armata revoluţionară maghiară (primăvara lui 1849), la 26 aprilie 1849 el demisionează din Magistratul orăşenesc. După plecarea insurgenţilor revoluţionari, în iunie 1849, **L.** îşi reocupă locul de membru în Magistratul Braşovului. La 25 octombrie 1849, comitele saşilor Franz Salmen îl convoacă pe **L.**, împreună cu încă câţiva bărbaţi de încredere din rândul conaţionalilor săi, la Sibiu, pentru consfătuiri şi pentru a-l informa pe comisarul crăiesc trimis de la Viena în Transilvania. **L.** participă, ca deputat de Miercurea Sibiului, împreună cu Wilhelm Löw, la confluxul extraordinar al Universităţii săseşti, ale cărei şedinţe sunt deschise la 17 decembrie 1849 şi se vor desfăşura, cu întreruperi, timp de doi ani. Pentru atitudinea sa în timpul revoluţiei paşoptiste, la 21 august 1850 **L.** este decorat cu Crucea cavalerească a Ordinului c.c. Franz Joseph. Comisarul c.c. Eduard Bach îl însărcinează pe **L.**, la 6 ianuarie 1851, deplasarea în capitala imperiului, spre a lua parte, ca reprezentant transilvan al intereselor din domeniul agriculturii, la consfătuirile legate de elaborarea unui nou tarif vamal austriac. La 26 iunie 1851, guvernatorul militar şi civil al Transilvaniei, prinţul Karl von Schwarzenberg, îl numeşte pe **L.** referent guvernamental în chestiuni comerciale la Sibiu. După

introducerea provizorie a funcţiilor politice la 27 octombrie 1852, la 26 noiembrie acelaşi an **L.** este numit comisar districtual în districtul Sibiu. În baza preaînaltului bilet de mână imperial din 18 februarie 1854, el devine consilier pentru Transilvania al Statthalterei, funcţie ocupată până la începutul anului 1861. La această dată, cu puteri corporale slăbite de boală, cere ieşirea la pensie. Aceasta i se aprobă prin decizia împărătească din 23 aprilie 1861, cu menţinerea salariului său de consilier al Statthalterei, în valoare anuală de 2525 guldeni, acordându-i-se în acelaşi timp lui şi urmaşului său legal predicatul von Burgenkron. De atunci trăieşte la Braşov. Moare la 20 aprilie 1875. Unicul său fiu, dr. Emil Lange von Burgenkron, îi dedică o broşură biografică: „Peter Traugott Lange. Ein Lebensbild für das sächsische Volk" (Peter Traugott Lange. Tabloul unei vieţi pentru poporul săsesc), editura lui Johan Gött, Braşov, 1875.

Scrieri: „Das sich selbst tilgende Staatsleben, oder das allgemeine Pensionat. Allen hohen Regierungen und jedem Menschenfreunde zur geneigten Würdigung vorgelegt", publicat pe spezele autorului la Karl Gerold, Viena, 1839, 110 p.; „Kronstädter Gewerbs-Vereinsstatuten", tipar Johann Gött, Braşov, 1843, 16 p.; „Az eleven gyepü galagonyából (fejér tövisböl) vagy világos Utmutatás, miképpen lehessen kevés költséggel, 150 esztendönél tovább tarto eleven galagonya gyepüt ültetui, gyarapitni és felnevelni, 's az altal valamint a'kerti és mezei, de különüsen az erdei gazdaságnak nagyon ártalmas, szint ugy a szemet is sértö száraz vesszös, palánk és drága léczes Kerteket, Kivált falun örökre elmellözni", tipar Johann Gött, Braşov, 1843, 71 p.; „Statuten der Kronstädter allgemeinen Pensionsanstalt" , tipar Johann Gött, Braşov, 1845, 22 p. (traducere în limba română: „Statutele obstescului institut de pension din Brashov", tipar Johann Gött, Braşov, 1846, 23 p.); „Belehrungen und Aufschlüsse über die Kronstädter allgemeine Pensionsanstalt", tipar Johann Gött, Braşov, 1852, 57 p.; „Die Seidenkultur in Siebenbürgen, oder: Was geschah, um diesen nützlichen Culturzweig hier Landes ins Leben zu rufen? Wie geschah es? – Und welches waren die Erfolge?", Sibiu, 1856, 20 p.; „Kurze Darstellung dessen, was im Zwecke der Einführung der Seidenkultur in Siebenbürgen bis gegenwärtig geschehen ist", Sibiu, 1859, 20 p.; „Radikale Steuerreform. Eine Anregung. Möge dieselbe von den hohen und höchsten Faktoren der Gesetzgebung auf beiden Seiten der Leitha eines Durchblicks und geneigter Erwägung gewürdigt werden", Kommissionsverlag von Ferdinand Klemm, Viena, 1868, 67 p.

(Trausch, II/327–333; Friedenfels, II/41, 155, 230–231.)

Leonhard, Daniel Joseph = profesor de gimnaziu, desenator, naturalist şi preot orăşenesc la Orăştie.

N. la Sibiu, la 23 mai 1786; m. la Orăştie, la 1 iunie 1853. Activează ca profesor gimnazial, apoi ca preot orăşenesc (Stadtpfarrer) la Orăştie. Cu preocupări de cultură şi ştiinţele naturii, redactează mai multe lucrări, printre altele, despre istoria scaunului Orăştie. Continuă studiul lui Joseph Benigni von Mildenberg, „Versuch über das siebenbürgische Costüm" (Eseu asupra costumului transilvan), în lucrarea intitulată „Die Bewohner Siebenbürgens" (Locuitorii Transilvaniei), redactată în 1816 şi păstrată, într-un manuscris de 102 pagini, la Muzeul Brukenthal

din Sibiu. Această lucrare conţine descrieri de port popular, la care se adaugă 43 desene cu peniţa, colorate cu acuarele; 21 dintre desene înfăţişează port popular al saşilor şi al *Landler*-ilor din zona Sibiului. Altă contribuţie deosebită a lui **L.** este cartea care, pe baza nomenclaturii stabilite de Linné, oferă date despre răspândirea, densitatea, modul de viaţă, pagubele şi foloasele aduse de soiurile de animale, între care 144 de păsări, desprinse mai ales din observaţie proprie.

Lucrări: „Systematica Mammalium ac avium Transsylvanicarum enumeratio", Cibinii 1812; „Lehrbuch zur Förderung der Kenntnis von Siebenbürgen", Sibiu, 1818. În manuscris legat: „Die Bewohner Siebenbürgens", 1816, 102 p.; extrse din acest manuscris publicate în: *Siebenbürgische Trachten in alten Darstellungen*, zusammengestellt von Rolf Schuller mit einer Einführung von Christoph Machat, Heilbronn, 1979.

(*Sb. Trachten*, 8–11, 13; *Sb. Sachsen Lexikon*, 310.)

von Losenau = locotenent-maior c.c. de cavalerie (septembrie 1848), apoi locotenent colonel (din octombrie 1848), comandantul regimentului de cavalerie uşoară arhiducele Ferdinand Maximilian nr. 3, mort în urma bătăliei de la Simeria (9 februarie 1849).

Nu deţinem date biografice despre **L.** Alături de von Heydte, **L.** este considerat unul din cei mai curajoşi ofiţeri c.c., care participă la campania militară a anilor 1848–1849 în Transilvania. Bariţ îl numeşte „eroicul vice-colonel". La 15 septembrie 1848, comandantul suprem al armatei c.c. din Transilvania, Puchner, îl însărcinează pe locotenent maiorul **L.**, comandantul regimentului de cavalerie uşoară arhiducele Ferdinand Maximilian, să încartiruiască divizia sa la Aiud şi împrejurimi, şi să aducă această măsură la cunoştinţa comitelui suprem, baronul Kemény István. Divizia c.c. condusă de **L.** are misiunea de a asigura localitatea şi pretoriul. Concomitent, Puchner îi solicită lui **L.** veşti despre mişcările românilor. În toamna lui 1848 **L.**, la comanda a trei companii de infanterie, a unui escadron de cavalerie uşoară cu trei tunuri, este detaşat în zona Turda–Cluj–Huedin. Avram Iancu, cu moţii săi, se află în contact cu **L.** La 23 octombrie 1848, generalul Pfersmann îi scrie lui **L.** următoarele: „Este imperios necesară organizarea unei trupe româneşti de cavalerie, după modelul cazacilor, care deocamdată să fie dotată cu târnăcoape (Picken), ulterior cu carabine". Regimentul de *chevaux legers*, condus de **L.**, trebuie să sprijine şi să favorizeze constituirea acestei trupe, iar locotenent colonelul **L.** este special însărcinat în acest sens. (Cosma, II/211) La 21 noiembrie 1848 **L.** soseşte la Cluj, unde se implică în luptele de acolo. La 23 noiembrie i se ordonă să îi urmărească pe insurgenţii fugari, pe la Gilău până la Ciucea. **L.**, cu 3 escadroane şi o baterie, îi pune pe fugă, urmărindu-i cu cavaleria uşoară. Înaintând încet, ajunge abia în 27 noiembrie la Huedin şi Almaşul Mare, unde corpului său i se adaugă un batalion, 2 escadroane şi 3 tunuri. Din pricina proastei desfăşurări a efectivelor militare ale armatei c.c., **L.** cu corpul său rămâne în inactivitate până la jumătatea lunii decembrie 1848, dându-i-se ordinul expres de a se menţine la Huedin doar în defensivă. La 10 decembrie, feldmareşalul Wardener îi ordonă să iasă din defensivă şi să pornească la atac pe tot frontul în apropierea Clujului. La

25 decembrie, **L.** este silit de insurgenţi să părăsească Huedinul. La jumătatea lunii ianuarie 1849, convins că Bem va coborî cu oastea sa la Sibiu, comandantul general al trupelor austriece, generalul Puchner, porunceşte regruparea forţelor sale armate în sudul Ardealului. **L.** este convocat să ocupe linia râurilor Târnava Mare şi Târnava Mică, de la împreunarea acestora, la Blaj, până la Sighişoara, cuprinzând comunele Mihalţ şi Bucerdea, Jidvei, Sămărtin, Galfalău, Bozieş. Bariţ recunoaşte că o astfel de linie este mult prea lungă, pentru a putea fi apărată cu efective atât de reduse, precum cele de care dispune **L.** În noaptea de 8 spre 9 ianuarie 1849 românii dau foc Aiudului. Bariţ îl acuză pe **L.** că, prin „nepăsarea" sa, a permis incendiul, deoarece **L.**, aflat cu brigada sa la Bucerdea, la numai o jumătate de oră depărtare de târgul în flăcări, refuză să alerge în ajutor şi să împiedice lăţirea focului. Românii, conduşi de Axente Sever, îi cer în repetate rânduri ajutor militar, pentru a preveni stabilirea legăturii între aiudenii şi turdenii maghiari. Dar **L.** refuză sprijinul, motivând că nu are trupe suficiente. În 19 ianuarie 1849, **L.** cu mica sa oştire ajunge la Turnişor, foarte aproape de oraşul Sibiu. Participă la lupta din 21 ianuarie, ţinând aripa stângă de la Turnişor, pentru a împiedeca duşmanul să străbată drumul ce duce de la Ocna Sibiului la Sibiu. **L.** deţine comanda a 2 batalioane, 4 escadroane şi 9 tunuri. Locotenentul de artilerie Herle, din corpul lui **L.**, aduce servicii imense austriecilor, înclinând balanţa victoriei în favoarea imperialilor. În 3 februarie, în fruntea unui escadron de dragoni, **L.** este trimis în recunoaştere spre Ocna Sibiului, pentru a cerceta terenul şi dispozitivele inamice. Bătălia din 4 februarie, desfăşurată în ultim menţionata localitate, este pierdută de generalul Bem. Colonelul **L.** primeşte ordinul de a-i urmări pe fugari, cu 2 companii Bianchi, un batalion de grăniceri români, 2 escadroane de cavalerie uşoară şi 9 tunuri. În 5 februarie **L.** ajunge în faţa Sebeşului, cu avangarda comandată de el şi, văzând că insurgenţii sunt decişi a se apăra în cetate, încearcă să spargă o poartă cu tunurile, dar acestea, fiind de calibru mic, nu are succes. De aceea, trebuie să aştepte sosirea grosului trupelor c.c.. Înnoptează la Topârcea şi la Răhău, pe un ger de minus 18 grade, cu oameni înfometaţi şi însetaţi, însă trupele aşteptate întârzie la Miercurea Sibiului, sosind la Sebeş abia în 6 februarie. De la Sebeş, corpul comun înaintează prin Orăştie spre Simeria. Armata maghiară, condusă de Bem, are 10 batalioane (7 mii de infanterişti), 7 escadroane (o mie husari călări) şi 28 de tunuri. Efectivele austriece sunt mai reduse; cele conduse de **L.** conţin un batalion Parma, 4 escadroane de cavalerie uşoară, o jumătate de baterie de 3. În dimineaţa de 9 februarie, lângă Simeria, la podul peste Strei, se desfăşoară o bătălie. Încă de la primele focuri, aflat din nou în avangardă, **L.** este lovit de un glonţ de puşcă. Rana sa este atât de gravă, încât moare patru zile mai târziu în urma rănii.

(Bariţ, 375, 376, 382, 384, 388, 417–421, 425–427, 431, 434–436, 438, 440, 443; Cosma, I/218–220, 247, II/204, 211, 262.)

Löw, Wilhelm Johann = jurist, secretar judecătoresc şi notar scăunal la Miercurea Sibiului (1835–1852), deputat al scaunului Miercurea Sibiului la dietele ardelene din 1846, 1848, având opinii prounioniste, deputat de Miercurea Sibiului în dieta ungară de la Pesta (iulie–septembrie 1848), participant la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti de la Sibiu (17 decembrie 1849–1851).

N. la Miercurea Sibiului, la 12 iulie 1812; m. la Miercurea Sibiului, la 5 octombrie 1903 (*Sb. Sachsen Lexikon,* 313) sau 25 august 1904 (*Az 1848–1849. évi,* 993). Provine dintr-o familie a patriciatului săsesc. Tatăl său, judele regesc scăunal Johann Löw, mort la Miercurea Sibiului în anul 1852, este în multiple rânduri deputat în dietele ardelene: la 1834/1834, 1837/1838, apoi la 1841/1843. Fiul cel mai mare al lui Johann Löw, **L.**, născut la Miercurea Sibiului – localitatea unde funcționează tatăl său, urmează clasele gimnaziului evanghelic din Sibiu, pe care îl absolvă la 1832. Între 1832 și 1834 studiază dreptul la colegiul reformat de la Aiud. În 1834 devine cancelist la Tabla judecătorească. Alături de notarul suprem Andreas Löw, asistă ca jurat practicant la lucrările dietei de la Cluj din 1834–1835. Din 1835 până în 1852 lucrează ca secretar judecătoresc și notar scăunal la Miercurea Sibiului, unde rămâne în continuare. În 1837, la Brașov, îi apare o carte despre starea agriculturii la sași. În anul 1840 înființează o asociație de sprijinire a agricultorilor (Feldbauern-Unterstützungsverein), ca societate de colonizare (Ansiedlungsgesellschaft) cu sediul la Miercurea Sibiului. Îi calcă pe urme tatălui său, participând pentru prima oară ca deputat dietal scăunal în forul țării inaugurat la 9 septembrie 1846 la Cluj. La 1848 numele său apare deja în nomenclatorul funcțiilor din Ardeal. Între 29 mai și 17 iulie 1848, **L.** participă ca deputat al scaunului Miercurea Sibiului la dieta ținută la Cluj. Are opinii unioniste, pe care le expune în dietă, votând în favoarea uniunii Ardealului cu Ungaria atât în adunarea națională săsească din seara anterioară deschiderii în plen a dietei, la 28 mai, cât și a doua zi. La jumătatea lui iunie 1848 este numit membru în comitetul dietal al uniunii. La 14 iulie 1848 se emite preaînaltul rescript imperial de sancționare a legii electorale și a legii uniunii, propuse de dieta ardeleană. În ce privește prima lege, este vorba despre organizarea alegerilor de deputați din Transilvania pentru dieta ungară de la Pesta. Legea uniunii cu Ungaria a voievodatului Transilvaniei prevede la § 2 alcătuirea unei comisii, alese de către dieta ardeleană, care să se deplaseze tot la Pesta, pentru a participa la negocieri privitoare la înfăptuirea uniunii. Membrii acestei deputății sunt: președintele ei – guvernatorul Teleki József sau, în lipsa acestuia, locțiitorul de președinte – baronul Kemény Ferenc, concomitent președintele Stărilor din dieta Ardealului, apoi comitele suprem al comitatului Turda Thoroczkai Miklós, judele regesc al scaunului Ciuc Balási József, episcopul greco-catolic Ioan Lemeni, regaliștii Bethlen János senior, baronul Jósika Miklós, baronul Kemény Dominik, contele Teleki Dominik, Horváth István, deputații baronul Kemény Dezsö, Zeyk József, Wéér Wolfgang, contele Bethlen János junior, Pálffy János, Mikó Mihály, Berde Mozes, Gyergyai Ferenc, baronul Wesselényi Miklós, contele Teleki László, Demeter József, Hankó Dániel, consilierul tezaurarial Debreczeni Mártin, episcopul ortodox Andrei Șaguna, Alexandru Bohățel, Karl Szász și sașii Konrad Schmidt, Carl Gooß, Elias Roth și **L.** Este, de asemenea, ales deputat de Miercurea Sibiului în dieta ungară de la Pesta, deschis la 2 iulie 1848. Tovarășii săi însoțitori, deputați ai aceluiași scaun, sunt Konrad Schmidt și Joseph Andreas Zimmermann. La 18 august 1848 își legitimează mandatul de deputat la Pesta. Participă împreună cu senatorul brașovean Peter Lange, ca deputați de Miercurea Sibiului la confluxul extraordinar al Universității săsești, ale cărei ședințe sunt deschise la 17 decembrie 1849 și se vor desfășura, cu întreruperi, timp de doi ani. Din noiembrie 1852 până în noiembrie

1854 funcţionează ca secretar la tribunalul suprem (Ober-Landesgerichts-Sekretär) de la Sibiu. Din noiembrie 1854 este locţiitor de procuror suprem (Oberstaatsanwaltssubstitut). După desfiinţarea autorităţilor administrative şi juridice de până atunci, **L.** este disponibilizat, dar în baza decretului aulic din 18 septembrie 1862, nr. 3556, este numit pe postul de procuror şef (Oberstaatsanwalt) al Universităţii Naţionale Săseşti, până la intrarea în funcţie a tribunalului suprem de la Sibiu (Hermannstädter Obergericht), la finele lunii iunie 1863. Tot în 1863, la Sibiu, îi apare o nouă carte, despre chestiunea proprietăţii ţărăneşti la saşi. Din octombrie 1863 până în octombrie 1865 funcţionează ca preşedinte al scaunului juridic Miercurea Sibiului şi locţiitor de jude scăunal (fötörvényszék fönöke = helyettes székbíró), apoi din decembrie 1865 lucrează ca administrator al oficiului fiscal al scaunului Miercurea Sibiului (verwaltet das Reußmärkter Stuhlsfiskalsamt). În anul 1875 fiul său devine procuror în locul tatălui său, **L.** În 1861–1867 ocupă funcţia de preşedinte al Asociaţiei săseşti transilvane pentru agricultură (Siebenbürgisch-sächsischer Landwirtschaftsverein). Este ales din nou deputat scăunal de Miercurea Sibiului la dieta Ardealului desfăşurată între 10 noiembrie 1873 şi 7 septembrie 1875. Mai trăieşte un sfert de secol retras, în linişte, încheindu-şi viaţa la vârsta de 92 de ani.

Scrieri: „Ansichten über die landwirtschaftlichen Zustände der Sachsen in Siebenbürgen. Von einem Sachsen", Braşov, 1837, 102 p.; „Das von einer gewissen Gränze herab untheilbare sächsische Bauerngut von rein nationalem Standpunkte betrachtet", Sibiu, 1863, 16 p.

(Trausch, II/368; Friedenfels, II/55, 155, 375–376; *Sb. Sachsen Lexikon* 313; *Az 1848–1849. évi...*, 993–994, voce semnată de Pálmány Béla.)

Lüders, Alexander Nicolaevici (conte) = feldmareşal-locotenent, general ţarist, în perioada revoluţiei paşoptiste comandant general al trupelor ruse în timpul invaziei din Transilvania (februarie şi iunie–august 1849), namestnic al regatului Poloniei (1861–1862).

36. Alexander Nicolaevici Lüders

N. în 1790; m. în 1874. Alexander Nicolaevici **L.** (în rusă: Александр Николаевич Лидерс) se naşte dintr-o familie nobiliară germană, emigrată în Rusia la mijlocul secolului al XVIII-lea. Tatăl său, general maior Nicolae Ivanovici Lüders, este comandantul regimentului Briansk în timpul războaielor napoleoniene. **L.** însuşi participă la aceste războaie, fiind grav rănit în bătălia de la Kulm, din 1813. Se distinge şi în timpul războiului ruso-turc din anii 1828–1829. În timpul răscoalei poloneze din noiembrie 1831, în calitate de militar, ia parte la lupta de la Varşovia, fiind conducătorul trupei care îl capturează pe Wola. În 1837 este numit comandant

al corpului 5 de infanterie al armatei ruse. La 1843, în fruntea corpului său, înăbuşă altă răscoală îndreptată împotriva Rusiei țariste, anume mişcarea condusă de imamul Şamil în timpul războiului din Caucaz. Anul 1848 îi rezervă implicarea în revoluția paşoptistă din Imperiul Otoman. **L.**, ca şi comandant al aceluiaşi corp 5 al armatei țariste, invadează Moldova şi Muntenia, trecând munții în Transilvania, la Braşov şi Sibiu, la începutul lunii februarie a anului 1849. Activitatea lui **L.** în principatele dunărene şi în Transilvania este foarte bine reprezentată prin cele 78 de documente, cuprinse în fondul 1848, deținut de Institutul de Istorie din Cluj, care ne oferă o imagine univocă despre ceea ce a însemnat intervenția şi ocupația țaristă. La 18 august 1848, **L.** se află pe teritoriul moldovenesc, la Bârlad. Într-un raport de la Iaşi, din 21 august, agentul imperial austriac Eisenbach se adresează către ministrul austriac de externe, baronul von Wessenberg. El arată că atitudinea concesivă a Porții îi contrariază pe ruşi. A aflat că reprezentantul rus la Poartă, Titoff, ar fi părăsit ostentativ Constantinopolul. Aceasta, în condițiile în care trupele țariste se află pe pe linia de jos a Prutului, la granița Moldovei. În data de 18 august seara, generalul Duhamel, însoțit de un adjutant al prințului domnitor Sturdza, s-a deplasat la Bârlad pentru a se sfătui acolo cu comandanții ruşi Gerstenzweig şi **L.** Vechea rezidență a hospodarilor moldoveni de la Iaşi, unde până acum se aflau birouri ale administrației, şi cazarma miliției din apropiere vor sluji cazării trupelor ruse. Înalții ofițeri ruşi şi soldații din miliția moldoveană vor fi încartiruiți în casele unor privați. Continuă achiziționarea de grâne, fân, unt ş.a., cărate de pe moşii şi duse pentru a aproviziona armata rusă (Cosma, I/125–126). La 18 septembrie, corpul de armată rus, aflat la Leova sub conducerea generalului **L.**, este gata de marş şi aşteaptă doar ordinul de pornire spre Moldova. Conform unor ştiri din Huşi, ispravnicia de acolo a ridicat forțat în zilele de 11, 12 şi 13 septembrie 1.000 găleți de țuică de la comercianți şi le-a trimis ruşilor la Tecuci (Cosma, I/134). După data de 22 septembrie au sosit la Iaşi generalii ruşi Gassford de la Bârlad şi **L.** de la Leova, care s-au consfătuit în 24 septembrie cu generalul Vocht, comandantul trupelor ruse staționate în Iaşi, despre declanşarea marşului spre Muntenia în 15/27 septembrie 1848 (Cosma, I/135). Deținem un raport al consulatului c.c. de la Odessa, din 27 septembrie 1848, adresat. către ministrul austriac de externe, baronul von Wessenberg. Consulul se scuză că nu a raportat până acum despre mişcările trupelor ruse din Basarabia şi Moldova, pentru că nu a putut discerne cantitatea de adevăr conținută în zvonuri [!]. Sigur este însă că, începând din luna iulie, s-a pregătit un corp de armată de 60.000 de oameni, sub comanda supremă a generalului **L.**, cu scopul de a interveni în cele două principate dunărene, în cazul în care politica Porții ar fi continuat să fie echivocă şi neconformă cu interesele Rusiei. Între timp negocierile din tabăra turcă de la Giurgiu continuă între generalul Duhamel şi Fuad effendi, deocamdată fără un rezultat mulțumitor pentru Rusia. În urmă cu o săptămână, **L.** a primit o depeşă de la Sankt Petersburg. Drept urmare s-a deplasat urgent la cartierul său general de la Leova pe Prut. Consulul deține ştirea sigură că armata rusă, cu un total de 40.000 de oameni, compusă din 34 batalioane de infanterie, 2 regimente de cavalerie, 2.000 de cazaci şi un convoi de artilerie, a trecut Prutul în data de 16/22 septembrie, iar în 16/28 septembrie va trece Siretul, urmând să se îndrepte spre Bucureşti. Ea va face joncțiunea cu trupele ruse, aflate în Moldova încă din aprilie, ceea ce va ridica

efectivele totale la 45.000 oameni, care vor sta sub comanda supremă a generalului **L.** Flota rusă la Sevastopol, aprovizionată pentru şase luni, aşteaptă ordin de luptă (Cosma, I/136). Informaţii asemănătoare parvin de la consulul Eisenbach din Iaşi, din 29 septembrie. Eisenbach arată că generalul **L.** a părăsit Bârladul în 26 septembrie. În data de 27 a intrat în Muntenia, emiţând în limba franceză prima sa proclamaţie adresată muntenilor. Proclamaţia poartă data de 15/27 septembrie 1848, de la Bucureşti. **L.** declară că „anarhia" din această ţară ameninţă „viitorul Valahiei". Ţarul, în acord cu sultanul, va înlătura guvernul ilegitim şi-l va înlocui cu unul legitim. Lüders ordonă ocuparea Munteniei de către trupele ruso-turce, până la stabilirea guvernului legitim. **L.** i-ar fi declarat, în schimb, prinţului Sturdza că „darul" (Geschenk) primit de el de la adunarea generală a Moldovei, în valoare de 40.000-50.000 ducaţi, va fi folosit pentru întreţinerea trupelor ruse. Din 24 septembrie începând şi probabil până în 29 sau 30 ale lunii va continua sosirea întăririlor militare ruse la Leova. Numărul total se spune că va atinge 36.000 oameni. În ultimele zile 1.600 care cu muniţie şi alimente au fost mânate din Moldova, pe la Huşi, la Leova (Cosma, I/137, 138, 203). Alte rapoarte provin de la: 1. Huşi, din 28 septembrie 1848, de la starostele agenţiei c.c. Popowitz către Eisenbach, în care se spune că toate trupele ruse de la Leova au trecut în Moldova, cu un total de 36.000 infanterişti şi cavalerişti, mâine, 29 septembrie, fiind aşteptaţi alţi 12.000 soldaţi din Rusia; 2. Focşani, tot din 28 septembrie 1848, de la starostele agenţiei c.c. către Eisenbach, care arată că în 27 septembrie au intrat în Focşani 5.000 de ruşi, sub comanda generalului suprem **L.**, a generalului de divizie Gassford şi a generalului de infanterie Danilevsky. În 27 septembrie armata rusă a trecut în Muntenia. Au fost arestaţi ispravnicul, secretarul de district, ofiţeri de miliţie, consideraţi rebeli de către ruşi. Generalul **L.** a primit o raportul generalului Duhamel din 24 septembrie, în care i se relatează lupta de la Bucureşti împotriva „rebelilor munteni", care s-a soldat cu 200 morţi, 500 prizonieri din partea română. Alte 600 persoane s-au refugiat, împreună cu Eliade, la consulatul britanic, încercuit de către turci. Fraţii Golescu au fost arestaţi. Caimacamii numiţi la Bucureşti sunt: generalul Duhamel, Omer paşa şi Constantin Cantacuzino (Cosma, I/139). Şi consulul c.c. Huber de la Galaţi raportează, în 4 octombrie, Ministerului de externe cifre asemănătoare. În 27 septembrie avangarda armatei ruse, condusă de generalul Gassford, a trecut de la Focşani în Muntenia, iar în 2 octombrie grosul armatei sub comanda supremă a generalului **L.** a înaintat prin Bârlad în aceeaşi direcţie. Trupa de ocupaţie rusă, cu un total de 40.000 de oameni, se compune din 15 divizioane sub comanda lui Gassford, din regimente şi batalioane ale divizioanelor 3, 5, 15 şi 50 (?). Divizionul 15 numără 16.000 ostaşi, fiind format din 4 regimente poloneze (din Minsk, Iamovsk şi Lublin), fiecare a 3.500 oameni, la care se adaugă 500 cavalerişti, apoi artilerie. În plus este avangarda cazacilor. Fiecare regiment are o baterie compusă din 8 piese, din care 6 tunuri şi 2 obuziere. În armata rusă se calculează 2 tunuri la 1.000 oameni, adică dublu faţă de Germania. De aceea, artileria rusă s-ar putea ridica la 80 tunuri. Convoiul fiecărui regiment numără 250 cai de ham şi 150 căruţaşi. Trupele se compun din soldaţi bine antrenaţi, din care cei mai mulţi au slujit şi în campaniile din Caucaz. Ruşii aduc cu ei şi pontoane, ancore şi alte materiale necesare pentru construirea de poduri. Deoarece râurile Munteniei (Buzău, Olt, Ialomiţa) sunt mici, tot acest harnaşament şi material pare

destinat unui scop mai „impozant decât simpla ocupare a Munteniei şi îmblânzirea românilor (Romunen) recalcitranţi", pentru care ar fi fost suficiente câteva regimente sau numai trupele otomane. Se spune, deci, că ruşii vor trece apoi la ocuparea Serbiei, aşteptându-se sosirea de întăriri din Basarabia, Podolia, Kiev etc. Consulul rus von Kotzebue s-a deplasat la Buzău, de unde va veni la Bucureşti. Trupele ruse pun în umbră palida armată turcă, care din Brăila a trimis doar 2.000 de otomani la Bucureşti (Cosma, I/140). Consulul c.c. Timoni anunţă Ministerul austriac de externe că, în după-masa zilei de 10 octombrie, a sosit la Colentina **L.**, cu mai multe mii de oameni. Mâine şi poimâine este aşteptat grosul trupelor, care va campa în câmpie, între Colentina şi Bucureşti. Caimacamul Costache Cantacuzino, boierii, generalul Duahmel şi Kotzebue l-au întâmpinat personal pe **L.** la Colentina, iar Fuad effendi şi-a trimis saluturile prin secretarul său (Cosma, I/184). La sfârşitul lunii octombrie, în data de 26, tot Huber scrie de la Galaţi Ministerului c.c. de externe. Armata de ocupaţie rusă, care până acum a înaintat continuu din Moldova în Muntenia, s-a oprit pe direcţia Transilvania şi Banat. Pare că generalul **L.** aşteaptă ordin de la Sankt Petersburg, ca urmare a evenimentelor din Ungaria şi Viena. Peste iarnă însă principatele dunărene vor fi în mod cert ocupate de 60.000 ruşi şi 30.000 turci. Huber comentează: „... Sacrificiile, care se impun Munteniei şi Moldovei pentru întreţinerea forţată a unei mase militare atât de însemnate, apar ca o pedepsire crâncenă a visului atât de scurt al unei libertăţi naţionale" (... so dürften die Opfer, welche durch die nothgedrungene Verpflegung einer so bedeutenden Truppenmasse der Walachei und Moldau auferlegt werden, als sehr fühlbare Strafe für den so kurzen Traum einer nazionalen Freiheit erscheinen). Dacă turcii şi-au achitat până acum produsele achiziţionate, pentru aprovizionarea ruşilor s-au făcut rechiziţii forţate, fără despăgubire. Conducerile munteană şi moldoveană s-au văzut nevoite să treacă la măsuri prohibitive (Cosma, I/142). În 11 decembrie, acelaşi Huber de la Galaţi apreciază că, între timp, efectivele armatei de ocupaţie ruse au sporit de la 60.000 la 70.000 oameni, a căror intendenţă trebuie asigurată. „O mare parte a acestor trupe par a fi destinate pentru ocuparea graniţei muntene şi moldovene cu Transilvania şi Bucovina" (Ein großer Theil dieser Truppen scheint zur Besetzung der Walachischen und Moldauischen Gränze gegen Siebenbürgen bestimmt zu sein). Căci 2 batalioane s-au deplasat din Leova direct peste Roman în Carpaţi, dispunându-se de-a lungul secuimii. Secuilor li s-a interzis trecerea în Moldova. Şi Suceava, la graniţa cu Bucovina, este ocupată de ruşi. În Tecuci s-au făcut mari rezerve de fân. În cetatea dunăreană Ismail s-a organizat un mare parc de artilerie de calibru greu. Mai fiecare sat pe graniţa Munteniei cu Transilvania, până la Schela Cladovei, e ocupat de ruşi. Se spune că peste iarnă avanpostul ruşilor va fi la Vârciorova, lângă Orşova Veche, la Poarta de Fier a Dunării. Prin această desfăşurare de forţe ruseşti, sfera de intervenţie a armatei turce se limitează la capitala Bucureşti şi la câteva porturi: Giurgiu, Brăila, Galaţi. Rifaat paşa, conducătorul otman al Brăilei, i s-a plâns lui Huber de numeroasele jigniri şi abuzuri al ruşilor, de conflicte între armata puterii suzerane şi cea a puterii protectoare. Generalii Duhamel şi **L.** au făcut la Bucureşti multe arestări, fără a se pune de acord cu Fuad effendi. Poarta a înaintat un protest trimisului rus la Constantinopol, Titoff. În aceste zile a venit de la Odessa la poşta rusă din Galaţi o mare cantitate de argint, care pe dată a fost încărcată în cinci care şi expediată spre

Bucureşti. Se pare că este vorba despre „împrumutul" (Darlehen) acordat de ţar celor două principate, pentru intendenţa trupelor ruse. Ruşii au procedat diferit de turci, care şi-au achitat consumul cu bani peşin. Rechiziţionările şi „abuzurile strigătoare la cer" (schreiende Erpressungen) s-au făcut pe seama marilor moşieri şi a ţăranilor. Nici aceste 300.000 ruble nu-şi ating însă scopul, „practicându-se desigur manipularea uzuală în Rusia" (wobei natürlich die in Rußland übliche Manipulazion eingehalten wird), banii intrând deci în buzunarele ofiţerilor. Soldaţii ruşi rămân la mila gazdelor, uneori efectuând munci pentru a-şi dobândi hrana. Astfel că asupra finanţelor principatelor apasă o grea povară. „De altfel, aceasta nu este prima încercare de a face dependente direct principatele dunărene şi sub raport financiar de Rusia" (Uibrigens ist das nicht der erste Versuch die Donaufürstenthümer auch in finanzieller Beziehung in einer direkten Abhängigkeit von Rußland zu bringen). Acum câţiva ani a existat propunerea desfiinţării tributului anual către Poartă şi înlocuirea lui cu o sumă de expediţie, cu un avans propus de Rusia. A doua oară s-a propus exploatarea bogăţiei metalifere pe coasta sudică a Carpaţilor, fiind oferiţi în acest scop 3.000 soldaţi ruşi ca mineri, precum şi capitalul bancar necesar. A treia oară s-a oferit un mare împrumut rusesc pentru răscumpărarea bunurilor deţinute de mănăstirile de pe Muntele Athos şi de la Sfântul Mormânt în Moldova şi Muntenia. Niciunul din aceste proiecte nu s-a realizat. Acum pare a fi sosit momentul oportun, căci „conducerile nominale" ale celor două principate „au acceptat cu multe mulţumiri" acest împrumut de 300.000 de ruble" (Cosma, I/144, 145). Cât priveşte arestările efectuate de ruşi în Muntenia şi Moldova, atunci când este vorba despre arestarea supuşilor austrieci, consulatele c.c. de la Bucureşti şi Iaşi desfăşoară o activitate intensă, pentru predarea acestor prizonieri autorităţilor imperiale austriece, începând cu luna octombrie 1848 (Cosma, I/175). În decembrie 1848, generalul **L.** ordonă tururor trupelor de la frontiera Munteniei cu Transilvania să-i dezarmeze atât pe secui, cât şi orice alte cete înarmate. În acelaşi timp, pentru a evita „orice confuzie", generalul **L.** a poruncit ca armele confiscate să fie predate contra chitanţă, numai după sosirea solicitării formale în acest sens, venite din partea guvernului austriac! De aceea, comisarul rus Duhamel îi cere, prin scrisoarea dată la Bucureşti, în 11 decembrie 1848, comandantului militar c.c. din Ardeal Puchner să se adreseze direct generalilor ruşi aflaţi în proximitatea Transilvaniei, şi anume: feldmareşalul locotenent rus Hasfort – în spaţiul cuprins între Dunăre şi Olt; locotenent general Engelhardt la Ploieşti şi pe frontiera de la Olt până la Buzău; colonelul Wranken la Focşani; colonelul von Leyn, care comandă toate posturile militare din Moldova de-a lungul frontierei cu Ardealul (Cosma, I/179). Agentul consular austriac la Bucureşti, Casimir von Timoni, relatează că la 11 decembrie 1848 s-a sărbători cu mare fast Sfântul Nicolae (după stilul vechi), adică onomastica ţarului. La sărbătoare au participat generalul **L.**, generalul Duhamel şi consulul general rus von Kotzebue; de asemenea, toţi consulii străini, cu excepţia consulului general regal britanic Colquhoun, care este în raporturi tensionate cu facţiunea rusă. Speranţa unei amnistii nu s-a împlinit! (Cosma, II/42) Tot în decembrie se înregistrează un conflict între trupele ruse şi miliţia munteană – conflict negat de **L.**; anterior, în noiembrie, acelaşi consul Timoni raportase despre alt conflict între trupele ruse şi cele otomane. (Cosma, II/44) Un raport din 21 decembrie 1848 stil vechi al generalului **L.** către Czernitscheff,

ministrul rus de război, arată evoluţia alarmantă a evenimentelor din Transilvania. O delegaţie a Magistratului Braşovului s-a prezentat la **L.** şi i-a cerut ajutor pentru îndepărtarea ameninţării secuilor. Cancelarul imperial rus, contele Nesselrode îi comunică lui Buol că ţarul ar fi dispus să acorde acest ajutor în scop umanitar. Însă este necesară emiterea unei cereri directe din partea autorităţilor militare austriece (Cosma, II/126). La început de ianuarie 1849 Fuad effendi subscrie 1.000 ducaţi pentru ajutorarea refugiaţilor transilvăneni în Muntenia. Generalul **L.** acceptă şi el primirea umanitară a refugiaţilor transilvăneni, cu condiţia dezarmării lor (Cosma, II/55). În ianuarie 1849 **L.** primeşte de la Sankt Petersburg indicaţia de a interveni în Transilvania, la rugămintea autorităţilor c.c. de acolo. De altfel, despre aceasta vorbeşte depeşa generalului Duhamel către Titoff de la Constantinopol, dată la Bucureşti, în 13 ianuarie 1849. Descrie ocuparea Sibiului şi Braşovului de către generalul Bem; primirea de către comandantul suprem rus **L.**, în data de 9 ianuarie seara, printr-un curier (feldjaeger), a unei depeşe de la Sankt Petersburg, care îl autoriza să acorde ajutor armat forurilor militare superioare austriece, pentru apărarea oraşelor Sibiu şi Braşov; înştiinţarea comandantului suprem c.c. Puchner despre acest ajutor; comunicarea intervenţiei ruse şi comisarului otoman din Muntenia, prin intermediul generalului Duhamel. Anume, la 10 ianuarie 1849, generalul Duhamel îi scrie lui Fuad effendi, transmiţându-i instrucţiunile primite de la ţarul Nicolae, de a apăra frontierele Munteniei de orice invazie străină, precum şi de a-i proteja pe refugiaţii austrieci. Îl anunţă despre necesitatea intervenţiei armate ruse, aflate sub comanda generalului **L.**, la Sibiu şi Braşov. Ca răspuns la nota generalului Duhamel, Fuad îi scrie, de la Bucureşti, pe data de 12/14 ianuarie, că l-a anunţat deja pe sultan despre intenţionata invadare a Transilvaniei de trupele ruse. În acelaşi timp, Fuad se simte obligat să ia măsuri, pentru protejarea graniţei Munteniei şi a refugiaţilor austrieci aici. „Cu tot regretul, trebuie să îi spun excelenţei voastre că această măsură, atât de gravă prin consecinţele ei, nu poate avea asentimentul reprezentantului sultanului" (Cosma, II/50). La începutul lunii februarie 1849 are loc prima intervenţie ţaristă în Transilvania, pentru apărarea oraşelor Sibiu şi Braşov. **L.** însuşi nu trece munţii, dar el este cel care coordonează şi ordonă trupele conduse de generalii Engelhardt şi Skariatin. De la Braşov, la 3 februarie 1849, generalul maior c.c. Schurtter raportează către Comandamentul militar suprem din Sibiu. Schurtter relatează că se pregătea să dispună marşul garnizoanei c.c. din Braşov către Sibiu, pentru data de 5 februarie, când i s-au comunicat de către generalul rus Engelhardt următoarele: Engelhardt va asigura fără dificultate serviciul de patrule în Ţara Bârsei cu cei 215 cazaci ai săi, rugându-l însă pe comandantul suprem **L.**, care se află la Ploieşti, să trimită la Braşov un divizion de ulani din aceeaşi localitate. Până la sosirea ulanilor, cam peste 3 zile, Schurtter a trebuit să-şi amâne marşul spre Sibiu. De altfel, **L.** ar fi întrebat cine trebuie considerat drept comandant austriac al oraşului şi districtului Braşov, deoarece generalul Engelhardt este doar comandantul armatei de apărare a oraşului? Deoarece secuii au ocupat satele din zonă: Feldioara, Prejmer, Hărman, Sânpetru, Engelhardt a ordonat pe mâine o recunoaştere forţată cu 2 tunuri, 1 batalion infanterie şi 150 cazaci, pentru a-i alunga pe secui din localităţile săseşti. Schurtter transmite cererea generalilor **L.** şi Engelhardt de a primi informaţii despre evoluţia evenimentelor militare din Transilvania (Cosma, I/226). De la Sibiu, în 6 februarie

1849, generalul c.c. de divizie, feldmareşalul Gedeon, îi scrie comandantului suprem Puchner, aflat la Sebeş. Conform rapoartelor lui Schurtter din 4 şi 5 februarie, a avut loc o luptă la Braşov între insurgenţii secui şi trupele imperiale austriece şi ruse. Duşmanul, în număr de 5 ori mai mare – cu 9.000 infanterişti, 500 cavalerişti şi 6 tunuri, a fost alungat dincolo de frontierele districtului Braşov. La Sibiu a sosit generalul rus Skariatin cu 2.000 de oameni. Însuşi generalul suprem rus **L.** i-a adresat o scrisoare generalului Schurtter. **L.** îi scrie lui Schurtter că a auzit de intenţia sa de a se deplasa din Braşov la Sibiu. Îşi exprimă dorinţa ca Schurtter să nu părăsească Braşovul, deoarece trupele ruse nu vor acţiona singure pentru apărarea oraşului. Generalul Engelhardt, ca şef al garnizoanei, ar dobândi un prestigiu prea mare, care nu se justifică având în vedere această intervenţie momentană de ajutorare (Cosma, I/228, 229). Depeşa premierului c.c. Schwarzenberg către contele Buol din Sankt Petersburg, din 25 ianuarie 1849, insistă asupra apelului făcut de deputaţii Braşovului în sensul acordării ajutorului armat de către forţele ruse staţionate de-a lungul frontierei. Împăratul Austriei Franz Joseph a fost extrem de impresionat de „intenţiile binevoitoare" ale ţarului Nicolae, care l-a autorizat pe generalul **L.** să treacă frontiera c.c., totuşi împăratul speră că nu va fi necesară intervenţia rusă şi că Austria va putea „atinge prin forţe proprii sarcina reprimării rebeliunii în toate părţile imperiului" (achever de ses propres forces la tache de réprimer la rébellion dans toutes les parties de l'Empire) (Cosma, II/121). Comisarul rus Duhamel descrie pe larg împrejurările care au declanşat intervenţia rusă în Transilvania, în raportul său de la Bucureşti, din 26 ianuarie/7 februarie 1849, adresat ministrului de externe Nesselrode. În 19 ianuarie, generalul **L.** s-a deplasat la Ploieşti, pentru inspectarea trupelor ruse, urmând ca în data de 20 trei batalioane să treacă frontiera. Acestea, sub comanda generalului Engelhardt, au atins graniţa, ajungând în 21 ianuarie la Braşov, la cererea generalului Schurtter. Autorităţile austriece au pus la dispoziţia artileriei ruse un mare număr de boi (boeufs). „Soldaţii noştri au fost întâmpinaţi cu braţele deschise şi cu mari demonstraţii de bucurie de către populaţia germană a acestui district, care le-a ieşit înainte cu pâine şi sare" (Nos soldats furent reçus à la bras ouverts et avec des grandes démonstrations de joie par la population allemande de ces contréy, qui vint avec le pain et le sel à leur rencontre). În 21 ianuarie/2 februarie 1849 ruşii au primit o nouă cerere din partea generalului Pfersmann, prin care acela arăta că, ameliorându-se situaţia, solicită contramandarea intervenţiei ruse, mai ales că au existat obiecţii din partea reprezentanţilor străini la Bucureşti. Duhamel a trimis depeşa lui Pfersmann, prin curier rapid, la generalul **L.** Duhamel credea deja că austriecii au renunţat complet la ideea cooperării cu forţa armată rusă, când – dintr-un raport al colonelului Skariatin, datat din 21 ianuarie – a aflat de o nouă adresă a generalului Puchner, care i-ar fi solicitat lui Skariatin să ordone, fără întârziere, deplasarea trupelor ruse la Sibiu. Colonelul Skariatin a anunţat că în 23 ianuarie va fi la Sibiu. Duhamel concluzionează că generalii austriecii, care comandă în Transilvania, se află în mare confuzie. În 23 ianuarie, la intervenţia generalului rus Engelhardt, trupele lui Schurtter de la Braşov au fost salvate în faţa invaziei celor 5.000 de rebeli cu 4 tunuri. Engelhardt i-a urmărit pe rebeli până la Hărman şi i-a forţat să se retragă. În 28 ianuarie/9 februarie, Duhamel îi scrie din nou lui Nesselrode, relatându-i despre raportul primit de la colonelul rus Skariatin de la

Sibiu, în care acesta arată că detaşamentul rus, trecând frontiera de la Turnu Roşu în data de 22, s-a apropiat de Sibiu; în aceeaşi zi, colonelul Skariatin a avut o convorbire cu feldmareşalul Puchner, convenind asupra bătăliei de a doua zi; bătălia a avut loc la Ocna Sibiului; rândurile rebelilor au fost rupte în două părţi; astfel trupele ruse au contribuit decisiv şi nemijlocit la obţinerea succesului zilei (Cosma, II/51). Pentru că generalul Bem trece prin Bistriţa în Bucovina, în fruntea a 20.000 de oameni, **L.** îi cere generalului Moller, comandantul rus din Iaşi, să sporească vigilenţa privind paza frontierei cu Bucovina şi, în caz de necesitate, să mobilizeze patru batalioane ale regimentului Gitomir, cantonate la Sculeni. Este necesară, de asemenea, curăţarea graniţei austriece de rebelii munteni şi de orice instigatori străini (Cosma, II/55). Într-o depeşă, scrisă la Bucureşti în 10/22 martie 1849 şi adresată contelui Medem, trimisul rus la Innsbruck, însuşi generalul **L.** expune „tristele circumstanţe" (tristes circonstances) care l-au „obligat" pe **L.** să trimită trupele ruse în Transilvania, la cererea baronului Puchner, pentru „ocuparea temporară" a Sibiului şi Braşovului. Între timp evenimentele din Transilvania au dobândit „un caracter alarmant pentru interesele coroanei Austriei" (un caractère alarmant pour les intérets de la couronne d'Autriche). Generalul Puchner, considerând necesară atacarea inamicului cu toate forţele, a părăsit Sibiul, îndreptându-se spre Mediaş, pentru a-l surprinde pe Bem la Sighişoara. Garda oraşului Sibiu a fost preluată de detaşamentul colonelului Skariatin. Prin mişcarea sa, însă, generalul Puchner a lăsat descoperit drumul de acces spre Sibiu. Sunt descrise luptele de la începutul lunii martie 1849, până la părăsirea Ardealului de către ruşi (Cosma, II/120 sq). În şedinţa Consiliului c.c. de miniştri din 3 aprilie, de la Viena, premierul Schwarzenberg arată că „va interveni ca Rusia, fără cererea noastră, să reia lupta împotriva insurgenţilor" (im geeigneten Wege dahin zu wirken, daß Rußland, ohne Aufforderung unsererseits, gegen die dortigen Insurgenten den Kampf wieder aufnehme). În acest sens propune, iar maiestatea sa aprobă, decorarea generalilor ţarişti **L.**, Engelhardt şi a coloneilor Skariatin şi Moller. (Cosma, II/89) În raportul ministrului c.c. de externe Schwarzenberg, de la Viena, din 13 mai 1849, se fac cunoscute ordinele decernate de împăratul Franz Joseph, prin biletul de mână din 30 aprilie, trupelor ţariste care au luptat în Transilvania, în speţă generalilor ruşi **L.**, Moller, Engelhardt şi colonelului Skariatin (Cosma, I/267). De la Varşovia, în mai 1849, feldmareşalul prinţ al Varşoviei, prinţul Paskiewics, semnează raportul către ţarul rus. Conform planului de campanie, aprobat de ţar, trupele ruse vor intra în Ungaria. Prima coloană, sub comanda generalului Rüdiger, e compusă din 35 mii oameni şi va trece Carpaţii aproape de Iordanov, căzând în flancul drept al armatei insurgenţilor, luându-şi apoi calea spre Neutra şi Chemnitz. La Tisa, coloana aceasta va întâlni armata austriacă. Cea de-a doua coloană rusă, formată din 75 mii oameni, va trece Carpaţii la Dukla, acţionând asupra flancului şi ariergardei inamicului. Mareşalul Paskiewics prezintă trei circumstanţe grave: 1. Buda se află în puterea insurgenţilor; 2. armata rusă va efectua la Bratislava o mare concentrare de forţe; 3. un corp de 26 mii de oameni va pătrunde, sub comanda generalului **L.**, dinspre Muntenia în Transilvania. Raportul de la Bucureşti, din 7 mai, al lui **L.** către prinţul Czernischeff, ministrul rus de război, arată eşecurile suferite de austrieci. În data de 4 mai, trupele c.c., comandate de generalul Puchner, au părăsit Orşova şi, sub presiunea

apropierii maghiarilor, s-au retras în Muntenia pe la Turnu Severin. În aceeaşi zi avangarda maghiară a ocupat Orşova. Trupele lui Puchner, în număr de 12 mii de oameni, sunt temporar cantonate în apropiere de Turnu Severin. (Cosma, II/124, 125) Raportul generalului celui de-al 5-lea corp de infanterie rusă, comandantul **L.** către ţar, dat la Bucureşti, în 13 mai 1849, arată că operaţiunile din Muntenia spre Transilvania se pot realiza pe trei linii: 1. spre Orşova, de-a lungul Dunării, 2. spre Orşova, prin Banat către Szeged pe Tisa, 3. spre Szeged prin Transilvania. Dezbate aceste posibile trasee, precum şi posibilele linii de urmat de către insurgenţii maghiari. Datele din raport sunt pe stil vechi. (Cosma, II/137) S-a păstrat un extras din instrucţiunea, de la Varşovia, din 21 mai/2 iunie 1849, a mareşalului Paskiewics către generalul **L.**, cu privire la operaţiunile din Transilvania, limba franceză. Maiestatea sa ţarul a supervizat următorul plan de operaţiuni: – generalul **L.** se află în subordinea directă a feldmareşalului [Paskiewics]; – un corp de 40 mii insurgenţi, sub comanda generalului Görgey, plecat din Buda, ameninţă să se îndrepte spre Viena; – armata austriacă de 70 mii de oameni, aflată la Bratislava, probabil îşi va dirija trupele spre Carpaţi; – trupele ruse îşi vor începe operaţiunile în 5 iunie, înaintând în două coloane, prima sub ordinele directe ale feldmareşalului Paskiewics, iar a doua sub comanda generalului Rüdiger. Lui **L.** i se transmit indicaţiile de a intra în Transilvania cu un efectiv total de 26 mii de oameni, cu scopul de a se înstăpâni asupra ţării şi de a-i supune pe secui. Generalul rus Grotenhielm, cu 7.500 infanterişti, 1.100 cavalerişti şi 24 piese de tun, îl va susţine pe **L.**, intrând la Bistriţa dinspre Bucovina. Se vor face demersurile necesare ca generalul Puchner să-i vină în ajutor generalului **L.** la pasul Turnu Roşu şi Sibiu. **L.** va porni la 1 iunie în marş de la Ploieşti spre Sibiu, apoi va trece în secuime – pe care o va cuceri, îndreptându-se ulterior spre Alba Iulia şi centrul Ardealului. (Cosma, II/136) S-a păstrat o copie a scrisorii banului Jellačić către generalul rus de infanterie **L.**, dată la Ruma, în 1 iunie 1849. Banul Croaţiei speră să se realizeze joncţiunea armatei ruse cu armata sa în Banat, la Orşova, şi expune situaţia militară şi planul de operaţiuni al trupelor proprii. (Cosma, II/142) La solicitarea expresă venită din partea imperialilor habsburgi, armata rusă condusă de **L.** intervine în forţă în iunie 1849, pătrunzând în Ardeal din două direcţii: dinspre Obcinele Bucovinei şi din sudul Carpaţilor Meridionali. Buletinul „Nouvelles de l'armée", tipărit în limba franceză, la Varşovia, pe 5/17–8/20 iunie 1849, anunţă: „Nos troupes sente [!] entrées en Hongrie", la 5/17 iunie 1849. Se menţionează poziţia diferitelor corpuri şi detaşamente ruse. În 6/18 iunie generalul **L.** a intrat la Braşov. Un detaşament condus de generalul Grotenhielm va trece din Bucovina spre Bistriţa. (Cosma, II/137) Premierul austriac Schwarzenberg se adresează, la 5 şi 7 iunie 1849, mareşalului rus Paskiewics, comandantul suprem al tuturor forţelor militare ţariste, comunicându-i faptul că împăratul Austriei Franz Joseph vede în ordinul transmis generalului **L.** de a intra în Transilvania – la fel ca la invadarea Ungariei – „o mărturie eclatantă a interesului" (un éclatant témoignage de l'intéret) manifestat de ţarul Nicolae faţă de augustul său aliat. Schwarzenberg însuşi consideră planul de operaţiuni al lui **L.** drept „cel mai bun mijloc de degajare" (le meilleur moyen de dégager) a corpului de armate condus de banul Jellačić. Dealtfel, premierul aprobă în totalitate instrucţiunile adresate generalului **L.** relativ la operaţiunile militare din Transilvania. Prinţul Schwarzenberg îi sugerează

mareşalului ideea ca **L.** să pornească în marş spre Târgu-Mureş, pentru a-l surprinde pe inamic – aflat acolo în număr mare, mai înainte ca Bem să-i poată sări în ajutor. (Cosma, II/119) Sosirea lui **L.** la Sibiu este aşteptată pe 28 iunie/10 iulie. (Cosma, II/132) Din luna aprilie 1849 datează acţiunile colonelului Dorsner, comisar imperial în Transilvania, de asigurare a unei noi intervenţii ţariste în interiorul arcului carpatic. Încă de la 17 aprilie, Dorsner raportează Comandamentului suprem al armatei c.c. de la Buda că a sosit la Iaşi dis-de-dimineaţă, având imediat o convorbire cu comandantul trupelor ruse din Moldova, locotenent generalul Moller. Dorsner a primit confirmarea că trupele ruse vor sări în ajutorul celor imperiale austriace, dar acest lucru se va realiza abia când generalul suprem al forţelor ţariste **L.** va da ordinul. Din clipa în care li se va transmite ordinul de înaintare, în cazul în care trupele ruse vor intra dinspre Suceava în Transilvania, va mai dura încă 20 de zile până când ele vor atinge pământul transilvan. Dorsner afirmă că va purcede spre Bucureşti în aceeaşi zi, pentru a avea acolo o întrevedere cu generalul **L.** Despre Bem a aflat că atacă Alba Iulia, că a ocupat Sibiul şi Braşovul. Generalul Puchner s-ar afla bolnav la Craiova, în vreme ce trupele c.c. ar fi mărşăluit în 13 şi 14 aprilie din Craiova la Orşova. Într-adevăr, două zile mai târziu, un nou raport al lui Dorsner către acelaşi comandament militar de la Buda confirmă că el a ajuns în după-masa zilei de 19 aprilie la Bucureşti, având imediat o întâlnire cu **L.**, prezentându-i scopul misiunii sale: ca Austria să obţină cât mai curând ajutor militar rus. Dorsner i-a înmânat o scrisoare a contelui Medem, care prezenta aceeaşi cerere. **L.** a afirmat că în 2–3 zile va primi porunca aşteptată din partea ţarului. Va purcede spre Transilvania în fruntea a 20 mii de oameni (18 mii infanterişti, 16 escadroane lăncieri, 2 regimente cazaci, 40 tunuri), iar în 10–12 zile va trece graniţa. Momentan aceste trupe se află în parte la Bucureşti, în parte la graniţă, de aceea nu va avea nevoie de garnizoanele din Moldova. Generalul **L.** este adeptul unei intervenţii rapide şi în forţă, cu un număr mare de soldaţi, pentru a asigura succesul operaţiunii. La 5 iunie, Dorsner se află încă la Bucureşti, unde participă la slujba oficiată în tabăra rusă cu ocazia sărbătoririi [pe stil vechi] a onomasticii alteţei sale ţariste, marele duce Constantin, prilej cu care s-a dat citire unui manifest al ţarului Nicolae cu privire la alianţa ruso-austriacă. Raportul lui Dorsner din 11 iunie nu s-a păstrat, dar, în continuarea acestuia, colonelul c.c. raportează la 15 iunie, tot din Bucureşti că trupele generalului **L.** se află în marş spre Transilvania. În 17 iunie vor ajunge la mănăstirea Sinaia, în 19 vor forţa defileul de la Timişul, iar avangarda rusă va ajunge la Braşov în aceeaşi zi. Feldmareşalul c.c. Malkowsky i-a raportat generalului **L.** într-o scrisoare că duşmanul s-ar fi retras în sud-estul Banatului, iar în data de 14 ale lunii el însuşi va intra, prin Orşova, în valea Cernei, îndreptându-se spre Caransebeş sau Biserica Albă. Din Predeal, la 7/19 iunie, **L.** adresează o proclamaţie către locuitorii Transilvaniei, în care îi anunţă de intrarea trupelor ruse în ţară; le cere să se supună ordinii imperiale. La 30 iunie, de la Braşov, colonelul Dorsner raportează premierului Schwarzenberg, făcând o retrospectivă a misiunii sale din lunile aprilie–iunie. Prin directiva lui Schwarzenberg din 9 aprilie 1849, Dorsner a fost însărcinat să însoţească trupele ruse în marşul lor în Transilvania şi a fost împuternicit să preia funcţia de comisar c.c. pentru reinstaurarea vechii ordini. În 20 iunie trupele ţariste au trecut graniţa Transilvaniei. Dorsner a dispus ocuparea contumanţei din

trecătorile Timiş şi Bran cu refugiaţi transilvăneni şi cu trupe ruse, pentru a repune oficiile în funcţiune. L-a rugat pe generalul **L.** să aprobe reluarea activităţilor comerciale în cele două trecători. În districtul Braşovului Dorsner a restaurat autoritatea magistratuală. El sugerează administrarea comitatelor maghiare şi a „secuimii fanatizate" de către autorităţi militare c.c. Pentru conducerea secuimii constată lipsa unor ofiţeri loiali şi cere trimiterea de la Viena a unor ofiţeri cunoscători ai limbii maghiare. Pământul Săsesc nu trebuie decât supravegheat, deoarece nu ridică probleme de control. Momentan Bem s-ar afla la Târgu-Mureş. El şi-ar fi mărit armata la 30 mii de oameni şi 100 tunuri, dintre care majoritatea ar fi fost turnate în secuime. Feldmareşalul c.c. Clam l-a anunţat pe **L.** că în 24 iunie a început marşul de la Cerneţ, iar în 12 iulie va ajunge cu întregul său corp la Turnu Roşu. Notează intenţiile generalului **L.** în legătură cu ruta de urmat, până ce se va realiza joncţiunea cu generalul Grotenhielm. Dorsner a primit zilele trecute de la Ministerul vienez 60 mii de florini în bancnote, destinaţi aprovizionării cu alimente a trupelor ruse. În fine, Dorsner îi propune lui Schwarzenberg înfiinţarea unei „comisii de purificare" (Purifikations-Commission), care să cerceteze activitatea funcţionarilor rămaşi în provincie sub ocupaţia maghiară. De asemenea, ar fi de instaurat o comisie militară pentru cercetarea ofiţerilor. Dorsner intenţionează să-i disperseze pe prizonierii de război, soldaţi şi grade inferioare, în rândul regimentelor c.c. Un alt raport al lui Dorsner, din 30 iulie, adresat Comandamentului militar de la Buda, descrie punctele atinse de armata corpului 5, condusă de **L.** şi însoţită de colonelul c.c. Aceasta a atins în 26 iulie Slimnicul, în 27 a ajuns în localitatea Târnava, lângă Mediaş, în 28 la Şaroş, lângă Dumbrăveni, în 29 la Sighişoara, unde a avut loc joncţiunea cu corpul rus comandat de generalul Grotenhielm, venit din spre Bucovina. În fine, Dorsner raportează din Sighişoara, la 1 august, despre bătălia din 31 iulie, când confruntarea dintre generalii **L.** şi Bem s-a soldat cu înfrângerea zdrobitoare a celui din urmă. Dorsner descrie în amănunt bătălia de la Albeşti (Cosma, II/144–147, 151). **L.**, cu coloanele principale ale corpului său de armată, ajunge aşadar la Sighişoara la 29 iulie. Cu aportul ţariştilor, trupele revoluţionare maghiare sub comanda generalului Józef Bem sunt înfrânte, bătălia decisivă desfăşurându-se la Albeşti. Lui **L.** i se datorează înfrângerea definitivă a lui Bem. Ludwig von Wohlgemuth se plânge ministrului Schwarzenberg, la 7 august 1849, că „trupele generalului **L.** sunt lipsite de cea mai elementară intendenţă", iar vina o poartă colonelul c.c. Dorsner, care şi-a atribuit întreaga chestiune a intendenţei (Oberst Dorsner hat auch das Verpflegungsgeschäft an sich gerissen). De fapt, Wohlgemuth nu deplânge atât starea trupelor ruseşti, cât ia atitudine faţă de sfera prea largă de atribuţii preluate de Dorsner, al cărui rol – după numirea lui Wohlgemuth ca guvernator şi a lui Eduard Bach ca şi comisar – s-a restrâns la acela de conducător de coloană al corpului de armată **L.** (Kolonenführer des Lüders'schen Armee Korps) (Cosma, II/77, 78). *Journal de Saint-Petersbourg*, seria 3, nr. 893, miercuri, 10/22 august 1849, tipărit în limba franceză, prezintă discursul din 1 august 1849 adresat de ţar generalului de infanterie Alexandru Nicolaevici **L.**, comandantul corpului 5 de armată (Cosma, II/135). La 7 septembrie 1849, **L.** părăseşte Transilvania, împreună cu corpul său de trupe, urmând ca în poziţiile ocupate până acum de ruşi să fie dislocat corpul feldmareşalului c.c. Clam-Gallas, aflat în acel moment la Cluj. După plecarea lui **L.**, dintre unităţile

ţariste, doar cea comandată de generalul von Hasford va rămâne în urmă, ocupând secuimea până la Făgăraş şi Braşov (Cosma, II/74). În data de 9/21 septembrie 1849, generalul **L.** se află deja la Bucureşti, de unde îi scrie primului ministru austriac Schwarzenberg. **L.** laudă conduita corpului c.c. condus de feldmareşalul Clam-Gallas, menţionând şi numele coloneilor Dorsner şi Van der Nüll, al maiorului baron Heydte şi al căpitanului Wewer [?]. Colonelului Dorsner îi recunoaşte meritul „infatigabilului său zel" (son infatigable zèle) pentru aflarea surselor în aprovizionarea armatei ruse, într-o ţară „despuiată atât de crud de războiul civil" (Cosma, II/148). Câteva rapoarte ale lui Wohlgemuth către prinţul Felix von Schwarzenberg aruncă lumină asupra modalităţii şi momentului retragerii ultimelor trupe ruse din Transilvania. Raportul de la Sibiu, din 24 septembrie 1849, arată că generalul **L.** i-a comunicat lui Wohlgemuth că maiestatea sa ţarul Nicolae i-a poruncit retragerea trupelor ruse aflate încă în Transilvania sub comanda locotenent-generalului von Hasford, reprezentând 16 batalioane, 4 baterii şi 600 de cazaci. Aceste efective vor fi organizate în 2 brigade, din care prima se va retrage pe dată, iar a doua peste o lună. Wohlgemuth l-a însărcinat pe generalul de artilerie baronul von Haynau să faciliteze retragerea trupelor ruse. În acelaşi timp, Wohlgemuth a dat dispoziţii pentru înlocuirea la post a trupelor ruse cu trupe c.c. Alt raport, din 20 octombrie, consemnează că, la cererile repetate ale generalului de infanterie şi comandantului corpului de armată rusă nr. 5, von **L.**, de dizolvare a brigadei de infanterie şi a celor două centurii (Centurien) de cazaci, aflate încă în Transilvania, pentru a se permite pregătirea cvartirelor de iarnă ale acestora în Muntenia, Wohlgemuth a dispus ca şi ultima brigadă rusă să plece în Muntenia la începutul lunii noiembrie. Locul armatei ruse va fi luat de trupe c.c. Wohlgemuth a ordonat ca deocamdată 4 batalioane de infanterie, 3 escadroane de cavalerie şi o baterie pedestră de 6 pfunzi să ocupe districtele secuieşti Ciuc şi Trei Scaune, urmând ca aceste unităţi să primească întăriri de îndată ce va fi posibil (Cosma, II/164, 165). În pofida dorinţei exprimate de **L.** de a se întoarce acasă, nu obţine această permisiune, aşa cum rezultă din alt raport al guvernatorului transilvan Wohlgemuth către premierul austriac Schwarzenberg, din 20 decembrie 1849, dat la Sibiu. Wohlgemuth a fost informat de consulul c.c. de la Bucureşti că **L.** n-a primit aprobare de a pleca în concediu la Sankt Petersburg, rezolvarea cererii sale fiind amânată până la primăvară; în schimb, generalul Duhamel, comisarul general rus, se află şi acum în concediu (Cosma, II/158). Nici în primăvară nu primeşte permisiunea, aşa cum reiese indirect din scrisoarea consulului c.c. din Iaşi, Eisenbach, din data de 20 martie 1850, adresată lui Wohlgemuth. Îi relatează despre plângerea căpitanului Danilescu, în legătură cu comportamentul locotenentului c.c. Petrovich. Această plângere a fost adusă şi la cunoştinţa locotenent-generalului Moller, comandantul trupelor ruse staţionate în Moldova, care a transmis-o comandantului suprem al armatei ruse, generalului de infanterie **L.** (Cosma, II/160). În iulie 1850 **L.** se află tot la Bucureşti. Într-un raport al consulului c.c. din capitala munteană, dat la Londra, în 27 iulie 1850, se specifică faptul că, după inspectarea corpului de armată rus, **L.** împreună cu familia sa s-a îmbarcat pe un vas cu aburi, cu care, prin Giurgiu şi Semlin, va călători la Viena (Cosma, II/22). În timpul războiului din Crimeea, din 1854–1856, **L.** se află la comanda armatei de sud, care operează pe Dunărea mijlocie. În perioada noiembrie

1861–iunie 1862 deţine funcţia de namestnic al regatului Poloniei, controlând ţara cu mână de fier, iniţiind persecuţii împotriva polonezilor şi a bisericii romano-catolice. Atitudinea sa contribuie la declanşarea unor tensiuni, ce culminează în răscoala din ianuarie 1863. **L.** suferă o rană gravă în cursul atentatului din 1862, când ofiţerul ucrainean Andrij Potebnia, din dorinţa de a-şi răzbuna tovarăşii, pe revoluţionarii ucraineni, încearcă să-l asasineze. **L.** revine la Sankt Petersburg înainte de răscoală, pentru a fi numit membru al Consiliului de stat al Rusiei ţariste. Concomitent este înnobilat cu titlul de conte. Deoarece **L.** nu lasă în urmă fii, titlul de conte revine soţului fiicei sale, Alexander Weimarn, şi urmaşilor acestuia.

(Cosma, I/125, 126, 134–137, 139, 140, 142, 144–146, 175, 179, 184, 185, 203, 226, 228, 229, 267, II/22, 29, 33, 43, 47, 51, 55, 74, 77, 78, 89, 103, 119–121, 123–128, 131–142, 144–148, 151, 158, 160, 164, 165, 262; *Wikipedia*.)

M

Maager, Carl Joseph = economist şi politician braşovean, colaborator la ziarul lui Johann Gött, *Siebenbürger Wochenblatt*, deputat la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti (26 iunie–2 iulie 1848), deputat extraordinar numit de împărat la Viena (1860).

N. la Braşov, la 15 (Wurzbach, 16/185) sau 18 (Trausch, II/377) martie 1813; m. la Braşov, la 23 februarie 1887. Este fiul unui comerciant braşovean. Urmează la Braşov clasele gimnaziale superioare, învăţând de la tatăl său meşteşugul comerţului, iar la vârsta de 19 ani pleacă la Viena, pentru a-şi desăvârşi învăţarea meseriei. În 1834, după moartea tatălui, **M.** preia afacerea familială mai întâi împreună cu fratele său mai mare, Friedrich Maager, apoi, după moartea timpurie a acestuia, împreună cu Friedrich Nußbächer. La 2 iulie 1844 este ales în centumviratul oraşului (Hundertmannschaft), începând să ia parte la afacerile obşteşti. În anii '40 publică în presa vremii, respectiv în *Siebenbürger Wochenblatt*, ziarul editat de Johann Gött între 1837 şi 1849 la Braşov. Prin adoptarea unui ton radical, ziarul îşi atrage colaborarea unei gărzi de tinere talente, precum: Stephan Ludwig Roth, Georg Daniel Teutsch, Elias Roth, Peter Lange, Martin Schnell, August Treboniu Laurian (cu articole în limba germană) şi **M.** În timpul revoluţiei paşoptiste, **M.** se exprimă deschis în favoarea uniunii Transilvaniei cu Ungaria, văzând în aceasta garanţia progresului şi a înfăptuirii reformelor de esenţă liberală. Ca pavăză împotriva pericolului proletariatului, **M.** susţine necesitatea creării gărzii cetăţeneşti. Împreună cu un prieten, se pune el însuşi în fruntea unui corp de 400 de tineri saşi braşoveni. Comunitatea districtului Braşov îl trimite deputat la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti, întrunit la Sibiu între 26 iunie şi 2 iulie 1848, unde se adoptă poziţia ferm antiunionistă şi autonomistă a saşilor ardeleni. Ca promaghiar, la începutul anului 1849, în ianuarie, **M.** se refugiază, împreună cu familia sa – soţia şi copilul, peste munţi, în Muntenia, revenind însă la Braşov după prima ocupare a oraşului de către trupele ruseşti conduse de generalul Engelhardt, la începutul lui februarie 1849. De acum înainte nu mai părăseşte oraşul natal. Din însărcinarea oraşului Braşov, poartă tratative cu ruşii şi maghiarii. La predarea

Braşovului şi ocuparea acestuia de către trupele armatei revoluţionare maghiare, conduse de Bem, la 19 martie 1849, notabilităţile oraşului – între care se află şi **M.** – îi înmânează generalului polonez cheile oraşului. **M.** lasă în memoriile sale o interesantă descriere a negocierilor purtate cu Bem. La servilele cuvinte de salut, exprimate de către judele suprem von Albrichfeld, care consideră că printr-o o atitudine umilă va obţine mila cuceritorului, Bem îi retează acestuia elanul: „De acum înainte, eu îi consider pe toţi cetăţenii oraşului nu ca pe nişte duşmani, ci ca pe locuitori preţioşi ai patriei. De aceea, vă asigur expres că îi voi pedepsi cu cea mai mare severitate pe cei ce, prin încălcarea ordinelor mele clare, vor periclita prin samavolnicii libertăţile cetăţenilor. Vă cer să îmi raportaţi imediat asemenea cazuri, ca să pot adopta măsuri drastice în interesul ordinii publice. Solicit fiecărui cetăţean să îşi continue nestingherit munca sa"[1]. **M.** conduce deputăţia braşovenilor şi la întâlnirea cu comisarul maghiar Csány. După arestarea prietenului său Stephan Ludwig Roth, **M.** aleargă la Debrecen, pentru a încerca să îl scape pe acesta. Însă i se atrage atenţia să îşi păzească propria piele. Din aceleaşi memorii aflăm că **M.** obţine permisiunea de a-l vizita pe St. L. Roth la Cluj, în închisoarea orăşenească – umedă şi rece, şi îl află răcit şi suferind de „febră gastrică", şi rănit la şolduri din cauza scândurilor tari ale priciului. La 11 mai 1849 are loc executarea pastorului Roth prin împuşcare, pe Dealul Cetăţii din Cluj. În august 1849, după revenirea imperialilor, lui **M.** i se reproşează comportamentul din timpul revoluţiei. El îşi continuă neabătut activitatea, ca membru al comunităţii oraşului. După o perioadă, în care şicanele nu încetează, demisionează din comunitate. La 1851 **M.** devine preşedintele Camerei de comerţ şi meşteşuguri din Braşov (Kronstädter Handels- und Gewerbekammer). La 22 aprilie 1854 împăratul îi conferă Crucea de merit de aur cu coroana. Din 1864 este secretar al Camerei de comerţ şi meşteşuguri din Braşov. **M.** este cel mai activ promotor al unei societăţi pe acţiuni (Aktien-Gesellschaft) de cale ferată şi minerit, pe care secretarul ministerial c.c. Gustav Mannlicher o fondează, dar care – datorită măririi frauduloase a capitalurilor de depunere – falimentează, ceea ce provoacă acţionarilor, printre care se numără şi **M.**, însemnate pierderi. În iunie 1857, Privilegierte Österreichische Kreditanstalt für Handel und Gewerbe (Instituţia de credit privilegiată austriacă pentru comerţ şi meşteşuguri) îl numeşte pe **M.** directorul filialei băncii, inaugurată la Braşov la 1 iulie acelaşi an. Salariul său anual este de 6.000 florini valoare austriacă. Preluând această funcţie, **M.** îşi transferă cu totul afacerile negutătoreşti asupra asociatului său Nußbächer. Însă şi această bancă suferă un eşec, filiala trebuind să fie desfiinţată, iar angajaţii ei disponibilizaţi. În această situaţie, **M.** se vede nevoit să renunţe la funcţia nesalarizată de preşedinte al Camerei de comerţ şi meşteşuguri din Braşov, pe care o deţinuse neîntrerupt din 1851, şi să se angajeze, pentru un salariu anual de 1.470 florini monedă austriacă, ca secretar în acelaşi loc de muncă, cu începere din data de 26 noiembrie 1864. În 5 martie 1860, când prin patenta imperială se impune lărgirea parlamentului imperial austriac de la Viena (Wiener verstärkter Reichsrat),

[1] Memoriile lui Carl Maager, deţinute de Josephine Bruckner din Braşov, au fost utilizate de prof. Fr. Killyen în comunicarea „Generalul Bem la Braşov în timpul revoluţiei de la 1848", manuscris. Carl Göllner preia citatul din comunicarea lui Killyen, în vol. *Die Siebenbürger Sachsen in den Jahren 1848–1918*, Böhlau Verlag Köln Wien, 1988, p. 30.

M. este numit de împărat, la 29 aprilie 1860, ca deputat extraordinar c.c. temporar sas la Viena. La dezbaterile din parlament, **M.** participă activ, luările sale de cuvânt liberale, reformiste, fiind consemnate în protocoalele şedinţelor din: 4 iunie 1860 – când oferă o scurtă lămurire asupra poziţiei sale ca deputat imperial extraordinar în parlamentul austriac; din zilele de 10 septembrie – când ţine trei cuvântări despre situaţia protestanţilor din Transilvania; 11 septembrie – în şedinţa în care se dezbat problemele pensiilor militare, a instituţiilor militare de învăţământ, a utilizării armatei în lucrările publice, precum se dezbate şi problema presei şi consturile *Wiener Zeitung*; în 12 septembrie – în şedinţa despre colectarea datelor statistice; în 14 septembrie – despre ncesitatea unor corecturi ale protocoalelor şi despre tribunalele urbariale; în 15 septembrie – despre reînfiinţarea Ministerului comerţului; în 17 septembrie – despre concordat, despre capitaţie în Transilvania; în 18 septembrie – despre vămi, despre instituţii de contumanţă, despre veniturile pe sare; în septembrie 21 şi 22 – despre necesitatea unei constituţii imperiale; tot în 21 septembrie – despre construirea unei căi ferate în Transilvania, iar în 22 septembrie – din nou despre presă; şi, în fine, în 24 septembrie 1860 – despre organizarea imperiului. La ultimele şedinţe, în care se ia în discuţie necesitatea unei noi constituţii imperiale şi a reorganizării imperiului, **M.** ia cuvântul în manieră incisivă şi devine foarte popular. Lucrul acesta este atestat de numeroase amănunte relevante: ziarele şi presa vremii îl pomenesc adesea, vienezii se înghesuie la teatru, în hanuri ori în locuri publice să îl vadă, la librării ori în alte institute de cultură şi artă este expus portretul lui **M.**, chiar moda îi adoptă numele – se cunosc pălării Maager, costume Maager. La una din licitaţiile organizate în onoarea omului zilei, se donează considerabila sumă de 13.000 de guldeni (Wurzbach, 16/187). Ziarul vienez *Die Presse*, nr. 320 din 30 noiembrie 1860, menţionează suma de 13.202 florini 66 crăiţari valoare austriacă. De asemenea, **M.** este ales cetăţean de onoare al oraşelor Znaim, Brünn, Salzburg. La întoarcerea sa acasă, la Braşov, concetăţenii săi îi oferă cea mai somptuoasă primire, la 15 octombrie 1860. În baza popularităţii sale, atât în rândul populaţiei, cât şi în sânul autorităţilor superioare, nişte mari oameni de finanţe îi propun lui **M.** un mega-proiect, ce vizează refacerea echilibrului sistemului financiar imperial şi al valutei, concomitent cu returnarea datoriei de stat, în valoare de aproape 3.000 de milioane, în decursul a 56 de ani. Înaltele personaje îl conving pe **M.** să păstreze secretul proiectului şi să-l prezinte forurilor centrale în nume propriu. Numai că **M.** nu reuşeşte să obţină sprijinul scontat, proiectul fiind respins. La 15 ianuarie 1862, **M.** adresează comitetului de finanţe al Camerei austriece a reprezentanţilor un memoriu, în care arată avantajele şi efectele pozitive scontate prin acest proiect. Ziarul vienez *Morgenpost* redă integral conţinutul memoriului, comentând însă că „Ministerului c.c. al finanţelor i-au fost deja înaintate nu mai puţin de 200 memorii, propuneri şi planuri, care toate vor să soluţioneze marea problemă, anume sanarea numeroaselor răutăţi şi pagube ale finaţelor austriece" (*Morgenpost*, Viena, nr. 20 din 21 ianuarie 1862). Apoi *Ostdeutsche Post* scrie: „Planul financiar al domnului **M.**, pe care l-a comunicat comitetului de finanţe al parlamentului imperial, nu a surprins deloc. Conform conţinutului său, planul este conţinut în cea mai mare parte în broşura *Der Realbesitz* (Proprietatea reală), apărută în anul 1861, care îl are ca autor pe baronul von Dobrensky.

Avocatul local vienez dr. Ehrenfels a ventilat ideea baronului în foile de aici, în nenumărate rânduri" (*Ostdeutsche Post*, Viena, nr. 23 din 24 ianuarie 1862). Între anii 1857 şi 1863, **M.** ocupă şi funcţia de „părinte sau maestru bisericesc" (Kirchenvater oder Kirchenmeister) în cadrul comunităţii evanghelice a oraşului Braşov, calitate în care se ocupă de administrarea tuturor fondurilor ecleziastice şi şcolare evanghelice. În anul 1863 este ales deputat al scaunului şi oraşului său natal în dieta de la Sibiu, însă renunţă la mandat şi nu participă la lucrările dietei din 1863/1864. În schimb, reia cu energie problema înfiinţării căii ferate transilvane, militând ca aceasta să fie construită pe la Braşov, şi nu pe la Turnu Roşu. **M.** este mandatar al comitetului constituit la Braşov în chestiunea căii ferate, calitate în care întreprinde mai multe călătorii la Pesta şi Viena. În 1863 şi 1864 publică, la Viena, două scrisori deschise, adresate parlamentului imperial, în problema căii ferate transilvane. Şi din poziţia sa de secretar salarizat al Camerei braşovene a comerţului şi meşteşugurilor, din noiembrie 1864, **M.** îşi continuă demersurile în favoarea construirii acestei căi ferate. Scrierile sale vădesc preocuparea neostenită în sensul realizării proiectului. Dacă în 1862, la solicitarea consiliului administrativ din Viena al Asociaţiei mineritului din Braşov şi Banat şi al acţiunilor siderurgice (Verwaltungsrathe des Kronstädter-Banater-Bergbau- und Hütten-Aktien-Vereins), inginerul c.c. Schimke dăduse un aviz litografiat de construire a căii ferate transilvane pe la pasul Turnu Roşu, – ca replică apare broşura intitulată „Despre chestiunea căii ferate transilvane. Luminare a proiectatei linii de cale ferată Sibiu–Turnu Roşu–Bucureşti şi Braşov–Bodzau [Buzău!]–Galaţi, din punct de vedere naţional-economic", cu un cuvânt înainte semnat de **M.** şi text de F.C. Becke, consulul c.c. de la Galaţi. Această broşură, publicată la Viena, în 1862, încearcă să convingă înaltele foruri imperiale că ar fi preferabilă construirea căii ferate pe linia Braşov–Galaţi. Din vara anului 1869 **M.** părăseşte Braşovul, fiind numit de către Ministerul regesc ungar şef al contabilităţii ministeriale maghiare de căi ferate (Ungarische Eisenbahn-Ministerial-Buchhaltung) de la Budapesta. La 1870 este pe acelaşi post, în capitala ungară. Moare acasă, la Braşov, la 23 februarie 1887.

Scrieri: „Zur siebenbürgischen Eisenbahnfrage. Beleuchtung der projektirten siebenbürgischen Eisenbahnlinie Hermannstadt – Rothenthurm – Bukarest und Kronstadt – Bodzau – Galatz vom national-ökonomischen Standpunkte", cuvânt înainte de Karl Maager p. III –V, text de F.C. Becke, consilier c.c. de secţiune, consul c.c. la Galaţi, delegat austriac în comisia europeană a Dunării p. 7–40, Viena 1862; „Bericht über den Stand der siebenbürgischen Eisenbahn-Angelegenheit, seinen Vollmachtgebern erstattet von K. Maager", Braşov, 1864, 17 p., cu anexa: „Die Siebenbürger Eisenbahnfrage aus dem Gesichtspunkte des österreichischen auswärtigen Handels von C.F. von Beck, k.k. Hofrath und Vizepräses der Centralbehörde in Triest", Braşov, 1864, 9 p.; „Bericht über die Pariser Weltausstellung. Der Kronstädter Handels- und Gewerbekammer erstattet von Karl Maager", Braşov, 1867, 24 p.; „Verhandlungen der Handels- und Gewerbekammer für den Kronstädter Kammerbezirk in Siebenbürgen", care continuă protocoalele din anii anteriori ale şedinţelor camerei comerţului şi meşteşugurilor din Braşov: „Protokoll der Sitzungen vom 25. April – 13. Juni – 19. Juli – 6. September – 14. November und 19. Dezember 1865", „Protokoll der

Sitzungen im Jahre 1866", „Protokoll der Sitzungen im Jahre 1867", „Protokoll der Sitzungen im Jahre 1867", „Protokoll der Sitzungen im Jahre 1868", „Protokoll der Sitzungen im Jahre 1869".

(Trausch, II/377–382; Wurzbach, 16/185–188; *Sb. Sachsen Lexikon,* 316; Göllner, *Die Sb. Sachsen in den Jahren 1848–1918*, p. 30, 32; Cosma, *Presa săsească...*, 38, 39; *Documente...*, VII/236, 237, 686, 698.)

von Malkowsky, J. = feldmareșal-locotenent c.c., aparținând Comandamentului militar al Galiției și având misiunea de apărare a Bucovinei (1849). Se păstrează fragmente din corespondența sa cu generalul Hammerstein, Anton Puchner, Carl Urban, din lunile ianuarie–februarie 1849, din care reiese activitatea desfășurată de **M.** Bariț tratează cu desconsiderație comportamentul lui **M.**, care, în pofida cererilor repetate de ajutor, venite din partea lui Urban, ezită să o facă. Astfel, în ianuarie 1849, după unele „lovituri mai ușoare" aplicate insurgenților la Bistrița, Urban este nevoit să se retragă în Bucovina, până la Câmpulung, „unde a stat în neactivitate vreo cinci săptămâni, așteptând în deșert ajutorul de la generalul **M.**" (Bariț, 267). La 15 ianuarie 1849, **M.** se află cu trupa la Câmpulung Moldovenesc. Este contactat de căpitanul von Herseny de la regimentul 2 grăniceresc românesc, care, de la Fălticeni, îl informează despre marșul rapid al trupelor ruse, ce înaintează prin Moldova către granița Bucovinei și Transilvaniei. Șeful armatei inamice, Bem, este în Transilvania, în fruntea rebelilor. **M.** cere indicații generalului comandant al trupelor c.c. din Galiția, Hammerstein. **M.** va trece totuși Obcinele Bucovinei, deoarece în februarie îl întâlnim în regiunea Bârgaielor. În urma atacului prin surprindere din 6 februarie, la o temperatură de –22°, colonelul Urban îi scrie lui **M.**, aflat în vecinătate, că el și trupa sa au reușit să captureze atât trupele maghiare de avanpost de la Moroșeni, cât și pe cele de siguranță dinspre Tihuța, luând numeroși prizonieri și capturând două care cu muniție. „După această expediție măiastră", spune Bariț, „se decise, în fine, și generalul **M.** ca să trimită lui Urban ajutor spre a reintra în Transilvania" (Bariț, 268). Din cartierul general de la Moroșeni, la 26 februarie 1849 **M.** raportează Comandamentului militar suprem al Galiției din Lemberg [Lvov]. Importante coloane de infanterie și cavalerie dușmane au înaintat ieri, 25 februarie, pe căi de munte până la Jelna și Petriș. Anterior dușmanul atacase avanpostul austriac de la Viișoara. Dispunerea imperialilor era după cum urmează: o brigadă se îndrepta se Reghin; brigada condusă de colonelul Urban ocupa Bistrița, având avanpost la Viișoara; brigada Fleischer se afla la Unirea, brigada Springensfeld în cartierul general de la Jaad [Livezile]. Intenția inamicului era aceea de a ataca toate localitățile ocupate de trupe imperiale. Misiunea principală a lui **M.** constă în apărarea Bucovinei, în cazul în care rebelii maghiari ar intenționa acest lucru. De aceea, **M.** s-a retras în valea Bârgăului. Brigada lui Urban se află la Joseni; brigada lui Fleischer în cartierul general de la Moroșeni; brigada Springensfeld la Tihuța, pentru a putea trece – în caz de nevoie – spre Poiana Stampii, pentru a apăra trecătorile de la Coșna, Cârlibaba și Isvar. Spitalul din Bistrița se află tot în mâinile austriecilor, deci „a fost salvat". La 28 februarie **M.** staționează în localitatea bistrițeană Livezile. Comandantul general al Transilvaniei, baronul Puchner, îi adresează o scrisoare, în care își exprimă

speranţa că se va putea realiza unificarea trupelor c.c. venite din Bucovina în zona Bistriţei cu cele din interiorul Transilvaniei. Puchner îl roagă pe **M.** a se deplasa cu corpul său de la Bistriţa la Târgu Mureş. Unificarea trupelor austriece este „o condiţie indispensabilă pentru victorii ulterioare" (eine unerläßliche Bedingung für künftige Siege), scrie Puchner. Dorita unificare nu va mai avea loc, Bem reuşind să ocupe Ardealul, cu excepţia Munţilor Apuseni. În plus, zvonurile alarmiste despre invazia în forţă a insurgenţilor îl determină pe **M.** să se retragă iar în Bucovina, cerând lui Urban să facă acelaşi lucru. „Auzind **M.** despre venirea lui Bem cu trupe ceva mai numeroase, îndată îşi comandă trupele sale prin Valea Bârgăului îndărăt la Bucovina, zicând că misiunea impusă lui de către comandantul general din Galiţia era numai să se asigure fruntariile Bucovinei, ca şi cum Transilvania nu ar fi aparţinut la Imperiu" (Bariţ, 457). Judecata lui Bariţ este necruţătoare: „Generalul **M.**, zicând că brigada sa este acilea numai ca să apere Bucovina de vreo încălcare, a denegat lui Urban orice ajutor" (Bariţ, 453). Mai departe: „Mulţi oameni competenţi în ale faptelor militare au crezut atunci, alţii cred şi astăzi, că dacă generalul **M.** ar fi voit să între la 26 februarie în acţiune cu toate trupele sale, oastea lui Bem cu câtă pornise el la Maroş Oşorhei [Târgu Mureş] ar fi fost desigur nimicită şi atunci afacerile bellice din partea meridională a ţării ar fi luat cu totul altă înfăţişare, iară nu ace[e]a tristă şi ruşinătoare" (Bariţ, 457). În vara lui 1849 **M.** apără aceleaşi poziţii. Dintr-un raport al colonelului Dorsner către Comandamentul militar suprem de la Buda, din data de 5 iunie, rezultă că unitatea militară condusă de **M.** se află încă în aşteptare la Cernăuţi, în stare bună, gata să fie utilizată, conform comunicării făcute de **M.** generalului Lüders.

(Bariţ, 267, 268, 453, 455, 457, 459; Cosma, I/229, 230, 246, 248, II/142, 143, 145.)

Marlin, Joseph = poet, scriitor, ziarist, autorul manifestului unionismului săsesc (27 aprilie 1848, în *Satellit des Siebenbürger Wochenblatts*), comisar provincial maghiar, face parte din comitetul de siguranţă instituit la Deva de generalul Bem (februarie 1849), la 25 de ani moare de holeră la Bratislava (30 mai 1849).

N. la 27 august 1824, la Sebeş; m. la 30 mai 1849, la Bratislava. Este singurul fiu al lui Joseph Marlin sr., perceptor regesc (königlicher Steuer-Einnehmer) şi funcţionar cercual evanghelic, la 1849 comisar provincial c.c., în 1851 fiind numit referent la Comisariatul suprem al ţării, iar la 1854 consilier financiar, mort la Sibiu, în anul 1874. **M.** urmează gimnaziul evanghelic la Sibiu. După încheierea studiilor filosofice, nu alege studiul dreptului la Academia din Sibiu – conform dorinţei tatălui său, ci porneşte spre Viena, urmând a se întreţine singur. În septembrie 1845 este admis ca auditor şi audiază prelegerile facultăţii teologice protestante din Viena, intră în cercul tinerelor talente oblăduite de Adrian Schmidl, editorul *Österreichischer Blätter für Literatur und Kunst*. La 1844 sau 1845 ori la 1846 (*Trausch*, II/394), în această revistă apare primul studiu al lui **M.**, „Ueber den Ursprung und die Literatur der walachischen Sprache" (Despre originea şi literatura limbii române). Îngrijorat de caracterul bolnăvicios al fiului său şi de amiciţia cu polonezi revoltaţi, tatăl îşi cheamă fiul acasă. Nu mult timp petrece la

Sebeş. La începutul anului 1847, **M.** pleacă la Pesta, unde se angajează. Scrie o dramă, „Klara von Visegrad", pe care directorul teatrului german din Pesta acceptă să o pună în scenă, când incendiul care arde clădirea teatrului îi năruieşte speranţele. Îi apare o culegere de poezii, bine primită de critică, care îi aduce prietenia librarului Gustav Heckenast. La 1847 apare romanul lui **M.**, „Attila", la editura lui Heckenast din Pesta. **M.** trăieşte din onorariul primit de la editor pentru acest roman şi pentru articolele din *Pesther Zeitung*. Urmează, la scurt timp, romanul „Sulamith" şi două volume de nuvele. În martie 1848 are loc izbucnirea revoluţiei la Pesta. Kossuth şi Klapka devin idolii lui **M.** Intră în garda naţională, „predicând evanghelia lui Kossuth în *Pesther Zeitung*", cum scrie Wurzbach. Unul din articole este manifestul unionismului săsesc, apărut la Braşov, în foaia lui Johann Gött, *Satellit des Siebenbürger Wochenblatts*, nr. 34 din 27 aprilie 1848, p. 171. Articolul reprezintă o chemare înfocată, adresată saşilor, de a se alătura revoluţiei ungare. Efectul obţinut este contrar celui scontat. Propriul lui tată îl contracarează cu un răspuns deschis în acelaşi ziar braşovean (nr. 34, p. 172), combătându-şi fiul cu propriile lui argumente. Uciderea contelui Lamberg, la 28 septembrie 1848 la Pesta, îi deschide ochii lui **M.** asupra fanatismului lui Kossuth. **M.** revine acasă. Însă în octombrie 1848 Heckenast îi propune postul de redactor secund la *Pesther Zeitung*. În aprilie 1849, când insurgenţii mărşăluiesc spre Pesta, **M.** părăseşte oraşul, plecând la Viena, unde lucrează un timp la redacţia ziarului *Wanderer*, trimiţând şi rapoarte despre revoluţia maghiară ziarului *Augsburger Allgemeine Zeitung*. Apoi se alătură armatei c.c. pe insula Schütt. De aici pleacă la Bratislava, unde, la 30 mai 1849, se îmbolnăveşte de holeră. În aceeaşi zi, în câteva ore moare, la vârsta de numai 25 de ani. Odată cu el se stinge un talent literar de excepţie, care ar fi putut aduce glorie culturii săseşti.

Opere în volume publicate: „Politische Kreuzzüge im Sachsenland", tipar şi editură de Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1847, 74 p.; „Geschichten des Ostens" (cu povestiri precum „Das einsame Haus", „Baba Noak, der Walache"), părţile 1–3 „Attila, Zuchtruthe Gottes, Beben der Welt", 3 volume, editura Heckenast, Pesta, 1847, I. 232 p., II. 216 p., III. 224 p.; părţile 4–5 „Sulamith", 2 volume, Heckenast, Pesta, 1848, 380 p.; părţile 6–7 „Jenseit der Wälder. Siebenbürgische Erzählungen", 2 volume, Heckenast, Pesta, 1850; „Magister Jeremias Zwieblein. Eine siebenbürgische Geschichte aus dem 17. Jahrhundert", în *Sächsischer Hausfreund auf das Jahr 1869*, Braşov, 1869, p. 1–24; „Ausgewählte Schriften", ed. A. Connerth, Bucureşti, 1958. Lirica sa adoptă un ton nou în literatura săsească. În ea se recunosc accente ale cântecului popular, dar şi ale poeziei politice a luptei de eliberare. Prin „Cruciadele politice pe Pământul Săsesc", apărute cu un an înainte de izbucnirea revoluţiei, **M.** şochează şi zguduie inerţia. Romanele şi povestirile din ciclul „Poveşti ale Orientului" trimit la atmosfera exotică, colorată, multinaţională a Europei de Est. Postum se publică un fragment din romanul său „Horra, Kriegs- und Friedensbilder aus dem Volksleben der Rumänen oder Walachen in Siebenbürgen". Deşi trăieşte şi scrie atât de puţin, **M.** lasă în urmă una din cele mai valoroase opere poetice din literatura saşilor transilvăneni.

(Trausch, II/394–396; Wurzbach, 16/473–474; Friedenfels, II/90, 170, 171, 184, 257, 274; *Sb. Sachsen Lexikon*, p. 322; *Dicţionarul personalităţilor*.)

Marzloff, Lorenz = medic al oraşului Bistriţa (din 1850).

N. la Bistriţa, la 9 ianuarie 1800; m. după 1870. În luna iulie a anului 1833 îşi susţine la Viena disertaţia de absolvire a Facultăţii de Medicină, cu titlul „Diss. Inaug. Medico-pharmacologica de Bromio". În anul 1850 devine medic (Physikus) orăşenesc la Bistriţa. Prin preaînalta decizie împărătească din 21 august 1850, i se decernează Crucea de merit aurită cu coroană.

(Trausch, II/396–397.)

37. Ferdinand Mayerhofer

Mayerhofer von Grünbühl, Ferdinand = consulul c.c. în Serbia, la Belgrad (1843–1848), la 18 noiembrie 1848 numit şef al ţării (Landeschef) în Voievodina sârbească şi Banatul timişan, avându-l alături pe comisarul ministerial civil Eduard Griez von Ronsé.

N. la 16 mai 1798, la Viena; m. după 1867. În anul 1815, la vârsta de 17 ani, intră cadet la colegiul de marină şi participă la expediţia din Brazilia, în suita arhiducesei Leopoldine. La întoarcere este utilizat în Marea Ionică şi în insulele adriatice. În aprilie 1821 este stegar pe vas; participă la operaţiunile maritime împotriva rebelilor din regatul Napoli. În timpul războiului grec de eliberare, îndeplineşte misiuni în arhipelag, în Siria, Egipt şi Turcia. Apoi participă la reorganizarea marinei de război la Viena. În 1825 e transferat la armata de uscat, ca locotenent major la regimentul de infanterie nr. 20, fiind concomitent profesor de matematică la Academia militară din Wiener-Neustadt. În anii 1828 şi 1829 este angajat ca geometru şi triangulator la preluarea Iliriei. În 1830 lucrează la statul major. În 1831 devine locotenent căpitan, iar 7 luni mai târziu căpitan de regiment. Între 1836 şi 1840 activează cu rangul de căpitan şi îndeplineşte funcţia de comandant (Platzcommandant) la Cracovia. În 1841 avansează la rangul de maior de regiment. În anii 1843 şi 1848 este consul c.c. la Belgrad. La 1845 devine locotenent colonel la regimentul de infanterie baron Haynau nr. 57, iar în 1848 avansează la gradul de colonel. La izbucnirea revoluţiei paşoptiste în Serbia, experienţa în zonă şi cunoştinţele lui **M.** îl fac o persoană valoroasă pentru habsburgi, a căror politică **M.** o susţine, implicându-se, în acelaşi timp, în lupta pentru independenţă a sârbilor, ai căror oponenţi periculoşi sunt maghiarii. Cu luciditate şi spirit vizionar, **M.** evaluează corect situaţia explozivă, atrăgând zadarnic atenţia înaltelor foruri austriece, aşa cum o face în raportul secret, dat la Belgrad, în 30 mai 1848, adresat Ministerului c.c. de externe. Aici **M.** notează toate faptele care, după părerea lui, ca urmare a subordonării graniţei militare, a popoarelor sârbo-ilire ale Banatului, ca şi a Croaţiei şi Slavoniei faţă de guvernul ungar, vor conduce la război civil. Este vorba

despre „utopica centralizare a Ungariei", cum o denumeşte el, îndreptată împotriva „celor mai preţioase interese ale monarhiei în ansamblul ei" (eine utopische Zentralisation Ungarns gegen die theuersten Interessen der Gesammtmonarchie). Atitudinea guvernului sârb, după luna martie, i se pare loială, spre deosebire de cea a partidei maghiare (Cosma, II/29). Într-un context dominat de confuzia autorităţilor austriece şi de politica agresivă promovată de guvernul maghiar, în lunile iunie–octombrie 1848, **M.** se implică, fără un ordin precis, în lupta antimaghiară, organizează populaţia grănicerească din Banat într-o forţă de peste 30.000 oameni cu multe tunuri, a cărei comandă o preia. În cadrul mişcării autonomiste sârbe, **M.** optează net în favoarea partidei prohabsburgice, susţinându-l pe patriarhul Rajačić, înfierând „intrigile" lui Miloš Obrenović şi militând pentru expulzarea lui, detaşându-se de acţiunile lui Đorđe Stratimirović.

38. Ilija Garašanin

Într-un ciclu de opt rapoarte, din care primele 6 au fost trimise contelui Ficquelmont, iar, după demisia acestuia, ultimele 2 rapoarte din 21 şi 23 mai au fost adresate Ministerului de externe, **M.** relatează pe larg evenimentele din martie 1848, al căror scop ar fi, „după alungarea turcilor, întemeierea unui imperiu iliro-sârbesc, cuprinzând şi Slavonia, Croaţia, Bosnia, Bulgaria etc.", respectiv descrie mişcările sârbilor şi croaţilor împotriva maghiarismului (Cosma, II/29–31). În pofida „răspândirii anarhiei în toată ţara", la finele lui iunie, **M.** îşi conduce în continuare consulatul de la Belgrad şi are comanda asupra cetăţii Semlin. În 4 septembrie 1848, **M.** raportează de la Belgrad Ministerului de externe despre un posibil succes al intervenţiei maghiare împotriva sârbilor şi despre un posibil război religios, în condiţiile în care domneşte anarhia. Plângeri primite de **M.** de la comitetul central din Carlovitz, de la locuitori din Földvár se referă la barbariile comise de maghiari şi la profanarea bisericii ortodoxe din localitatea ultim menţionată. Reclamanţii arată că ungurii nu vor să distrugă doar naţiunea sârbă, ci „atacă cu barbarie" şi credinţa lor creştină (Cosma, I/129). **M.** colaborează militar şi se află în strânsă corespondenţă cu banul croat Jellačić. În 10 octombrie 1848 **M.** scrie ministrului c.c. de externe Wessenberg, asigurându-l că el cunoaşte pe deplin atât relaţiile politice din ţară, cât şi mijloacele de a depăşi situaţia de criză. În primul rând, trebuie purces cu toată hotărârea împotriva maghiarismului, „devenit imposibil în aceste ţări, care oricum formează minoritatea în Ungaria" (welche ohnehin die Minorität in Ungarn ist) (Cosma, II/36). După sosirea general-maiorului Šuplikac la Carlovitz, la 5 octombrie 1848, **M.** îi predă acestuia comanda trupelor şi a problemelor administrative, lui însuşi păstrându-şi doar atribuţiile politice. În cursul lunii octombrie, **M.** face o călătorie în Transilvania, pentru a aduce de acolo în ajutor o armată populară românească, deoarece Pančova se află în pericol.

39. Bătălia de la Pančova, 3 ianuarie 1849.

Situaţia militară a sârbilor, în confruntarea lor cu maghiarii, este precară; trupele sunt lipsite de echipamentul corespunzător, iar soldele sunt plătite cu mare întârziere. **M.** vizitează Sibiul, unde se întâlneşte cu baronul Puchner, comandantul militar suprem al Transilvaniei (Cosma, II/169). În raportul său din 7 noiembrie 1848, consulul c.c. din Serbia **M.** îl înştiinţează pe comandantul suprem al tuturor trupelor imperiale austriece, feldmareşalul Windischgrätz, în legătură cu „instigatorul naţionalist sârb" Georg Stratimirović, care – angajat ca locotenent într-un regiment de cavalerie – s-a erijat în conducător militar al sârbilor, întreprinzând raiduri de pradă (Raubzüge) în fruntea unei trupe conduse de el. Chiar în momentul sosirii voievodului Šuplicać, Stratimirović a provocat o mişcare îndreptată împotriva conducerii austriece, aflându-se probabil în legătură cu partidele republicane din Viena, Pesta şi Galiţia. Întreprinderea lui a eşuat, dar până acum nici patriarhul Rajačić, nici voievodul sârb Šuplicać nu au luat vreo măsură decisă împotriva lui. Totuşi, pentru a-l înlătura, l-au trimis în misiune... tocmai la Viena. **M.** îi atrage atenţia lui Windischgrätz asupra acestei „persoane periculoase" (Cosma, II/180). Voievodul Šuplikac, însă, moare subit la 27 decembrie 1848. **M.** preia din nou comanda corpului, aflat atunci într-o situaţie de maximă slăbiciune. Într-adevăr, conform aşteptărilor lui **M.**, la 2 ianuarie 1849 are loc atacul oraşului Pančova de către trupele maghiare. Pančova, cu 12 mii locuitori şi 40 tunuri, este un punct important pentru austrieci şi sârbi. **M.** contribuie decisiv la alungarea duşmanului. În 21 ianuarie 1849, **M.** reuşete să smulgă şi Vârşeţul din mâinile armatei maghiare. Aceste victorii îl determină pe **M.** să propună, susţinut de patriarh, apărarea Timişoarei prin trupe sârbe şi de a trimite pe cele imperiale din Timişoara în Transilvania. Generalul Rukawina, la 7 februarie 1849 membru al consiliului de război de la Timişoara, ulterior comandant militar suprem al Banatului, nu apreciază pozitiv această propunere, pentru faptul că crede că sârbii nu vor mai ceda cetatea în favoarea habsburgilor. La finele lui februarie, din

Timişoara, **M.** se plânge premierului Schwarzenberg, rugându-l cu disperare să fie ascultat în legătură cu „încurcătura politică" în care a fost implicat, din cauza „comportamentului ignorant" (mißkennende Benehmen) al generalului Rukawina (Cosma, II/170). Acuzele aduse lui Rukawina se referă la faptul că generalul c.c. s-a înconjurat, prin consiliul său de război de la Timişoara, de oameni nepotriviţi, „exclusiv de coloratură maghiară" (durchaus magyarischer Färbung) (Cosma, II/183). La 16 martie 1849, aflat la Viena, colonelul **M.** participă la şedinţa Consiliului de miniştri, unde prezintă memoriul cu privire la cererile naţiunii sârbeşti: administraţie politică proprie, teritoriu propriu, menţinerea propriei naţionalităţi sub oblăduirea unui patriarh şi a unui voievod. La 26 martie 1849 **M.** este promovat general maior, pentru victoria de la Pančova. La 28 martie 1849 **M.** se află la Buda, în drum spre Serbia. La 30 martie, în referatul feldmareşalului Windischgrätz, comandantul suprem al armatei c.c., se propune organizarea civilă şi militară a Serbiei, prin numirea lui **M.** ca şi comandant militar şi a patriarhului Rajačić ca şi comisar al administraţiei civile. Împăratul aprobă referatul lui Windischgrätz la 2 aprilie. **M.** luptă până la sfârşitul războiului din 1849, ca general de brigadă în armata de sud, comandată de banul Jellačić. **M.** intră în conflict cu Maina, comandantul trupelor c.c. şi a cvartirului din Semlin, cerând ministrului de interne demiterea acestuia, în iunie 1849. Raportul Consiliului de miniştri, de la Viena, din 9 iulie 1849, se referă la organizarea teritoriului sud-slav. Consiliul de miniştri se adresează împăratului Franz Joseph, prezentând scrisoarea banului Jellačić din 29 iunie 1849, din care rezultă că împrejurările impun reorganizarea districtului militar nr. 7, denumit provizoriu în biletul de mână din 2 aprilie 1849 drept Voievodina sârbească. Jellačić consideră că acest întins teritoriu, format din: Banat (comitatele Timiş, Torontal, Caraş/Krasso), Sirmia, comitatul Bacs, graniţa militară, inclusiv zona regimentului de la Petrovaradin şi a batalionului csaikist, – teritoriu aflat momentan sub conducerea patriarhului Rajačić ca şi comisar imperial civil, şi a generalului maior **M.**, ca şi comisar militar – trebuie defalcat, pentru a fi mai bine organizat şi administrat. Astfel, zona provincială să treacă sub comanda comandantului suprem din Ungaria, baronul Haynau, şi a comisarului civil Geringer. În schimb graniţa militară să fie organizată într-un nou district militar, sub comanda nemijlocită a banului Jellačić, asistat de **M.** Consiliul de miniştri îi propune împăratului această nouă organizare, cu menţiunea suspendării patriarhului Rajačić din funcţia de comisar civil şi a convocării lui la Viena. Concomitent se propune trimiterea într-o misiune specială a consilierului gubernial von Fluck, bun cunoscător al situaţiei din Dalmaţia, care se va alătura şi va susţine activitatea comisarului militar **M.** Scrisoarea împăratului către banul Jellačić, dată la Schönbrunn, în 11 iulie 1849, îi confirmă acestuia propunerile de organizare făcute. Consiliul austriac de miniştri, în şedinţa sa din 9 octombrie 1849, dezbate şi decide numirea în postul de comandant militar de district în Timişoara a generalului maior **M.** În ciuda eşecului consfătuirilor prealabile cu patriarhul sârb, baronul Geringer şi **M.**, guvernul austriac de la Viena adoptă măsurile definitive cu privire la principiile de constituire a voievodatului Serbiei. Cu data de 1 noiembrie 1849 intră în vigoare noua împărţire militară, în urma căreia **M.** devine comandantul districtului militar al Timişoarei. La 17 noiembrie 1849, ministrul c.c.

de interne Alexander von Bach face, în cadrul Consiliului de miniştri, propunerea numirii unui şef provizoriu de ţară şi a unui comisar ministerial în voievodatul Serbiei şi în Banatul Timişoarei. Ministrul atrage atenţia că aceste funcţii ar fi bine să fie ocupate de persoane apartinice, care nu aparţin naţiunii sârbe, dar care beneficiază de credit în sânul acesteia, nominalizând pentru aceste funcţii pe **M.** şi Eudard Grieze von Ronsé. La Schönbrunn, în 18 decembrie 1849, împăratul Franz Joseph aprobă numirea lui **M.** ca şef provizoriu (provisorischer Landeschef) al Voievodinei şi Banatului. Funcţia o deţine până la 16 august 1851, dată la care are loc înlocuirea sa prin feldmareşalul Coronini. În 1854 i se încredinţează o misiune la Berlin. La 1856 iese la pensie cu gradul de feldmareşal locotenent. Îşi dedică, în continuare, viaţa unor scopuri bisericeşti, ca membru şi prefect al Congregaţiei mariane (o asociaţie laică a ordinului iezuit) din Viena. Obţine numeroase ordine: Coroana de fier cl. II; Crucea cavalerească a Ordinului Maria Theresia. În 1850 este ridicat la rangul de baron. S-a căsătorit la 11 februarie 1832 cu Anna Hönig, născută la 27 august 1804, având doi copii: Maria, născută la 9 aprilie 1835, şi Emil Franz Ferdinand, născut la 17 iulie 1841.

(Wurzbach, 17/174–178; Cosma, I/104, 129, 131, 192, 207, 213–214, 231, 268, 275, II/29, 36, 71, 87, 100, 108–110, 169–171, 180, 183, 266–267.)

von Mederus, Samuel Lucas = adevărat comisar provincial în districtul Sibiului (1836–1852), în 1849 membru al comitetului central al refugiaţilor transilvani din Muntenia, consilier financiar în cadrul Comisariatului ţării (1852–1853), preşedinte al Comisariatului (1853–1856).

N. la Mediaş, la 1793; m. la Viena, după 1877. Provine dintr-o familie aristocratică săsească, originară din şi înnobilată la Braşov în anul 1688. În vremuri de război, familia se refugiază la Mediaş, unde vine pe lume **M.** Studiile le urmează la gimnaziul evanghelic din localitatea natală şi la liceul din Cluj, unde se apleacă asupra ştiinţelor umaniste şi juridice. La 14 august 1812 se angajează la Guberniul transilvan şi, după un an de practică acolo, trece la Tabla regească de la Târgu-Mureş. În 1825, la solicitarea specială a comisarului suprem al ţării baronul Joseph von Brukenthal, este transferat la Comisariatul ţării de la Sibiu. Îndeplineşte, în acest serviciu, numeroase slujbe şi misiuni. Astfel, la 1828 este concipist comisarial la Comisariatul suprem al ţării de la Sibiu şi face parte din comisia gubernială, pusă sub conducerea comisarului suprem al ţării Joseph Bedeus von Scharberg, de inspectare a ciumei izbucnite la Braşov. De asemenea, în 1831 face parte din comisia holerei. În 1833 devine concipist supranumerar, în 1834 adevărat concipist, iar la 13 ianuarie 1836 este promovat ca adevărat comisar provincial în districtul Sibiului. În această funcţie, se ocupă nu numai de chestiunile comisariale extinse teritorial în nouă cercuri administrative, ci, ca referent militar al Comisariatului suprem, rezolvă şi negocierile cu Comandamentul militar suprem al Transilvaniei, participând la frecvente comisii mixte militar-civile, respectiv, în absenţa comisarului suprem, participând la şedinţele de Guberniu şi la diete. Astfel, **M.** este unul dintre colaboratorii de nădejde şi de credinţă ai comisarului suprem Bedeus von Scharberg, de şeful său legându-l şi o sinceră prietenie. La 1839 este comisar provincial şi în

această calitate scrie o lucrare, rămasă în manuscris, intitulată „Bemerkungen über den Straßenbau in Siebenbürgen" (Observaţii despre construcţia de drumuri în Transilvania). În 1845 împăratul îi conferă, fără taxă (taxfrei), demnitatea de consilier regesc. Şi la 1847 **M.** funcţionează, în continuare, ca şi comisar provincial, numărându-se printre membrii comisiei de superarbitraj, instituită tot sub conducerea lui Bedeus pentru reverificarea recruţilor respinşi la nivel local. În timpul revoluţiei paşoptiste, după ocuparea Sibiului de către trupele revoluţionare maghiare, **M.** se refugiază în Muntenia, împreună cu oficiul, cancelariile şi casieria Comisariatului suprem al ţării. În mai 1849 face parte din comitetul central al refugiaţilor ardeleni, organizat de Bedeus von Scharberg la Bucureşti şi Craiova. Dealtfel, **M.** îl însoţeşte pe comisarul suprem Bedeus în drumul său de la Craiova la Bucureşti, unde sosesc la 20 mai 1849, ca un „credincios *adlatus*" (gefolgt von seinem treuen Adlatus), după cum scrie Friedenfels. În 23 mai Bedeus pleacă spre Orşova, şi de acolo la Viena, lăsându-l ca locţiitor al său, la conducerea comitetului refugiaţilor, pe **M.** În 1852, la reorganizarea Comisariatului şi la propunerea aceluiaşi comisar Bedeus, **M.** este promovat la rangul de consilier financiar în cadrul Comisariatului ţării, funcţie în care îl întâlnim şi la 1853, când, odată cu ieşirea la pensie a şefului său, comisarul suprem Bedeus, **M.** devine preşedinte al Comisariatului. Lui i se atribuie şi conducerea comisiei pentru lichidarea daunelor de război (Commission für Liquidirung der Kriegsschäden). În 1856, la cererea sa insistentă, după 44 de ani de activitate, lui **M.** i se aprobă să iasă la pensie. Concomitent este dizolvată instituţia Comisariatului suprem al Transilvaniei, restul personalului fiind transferat la alte foruri şi autorităţi. Până în 1860 **M.** îşi continuă viaţa la Sibiu, ca pensionar. Dar în octombrie 1860, datorită împrejurărilor politice, care lui îi sugerează o revenire a tulburărilor din anii paşoptişti, **M.** se mută la Viena, unde rămâne până la finele vieţii sale îndelungate, supravieţuind vârstei de 85 de ani. Pe lângă cunoştinţele şi calităţile vădite în plan profesional, **M.** a fost un vânător pasionat, un bun călăreţ şi un iubitor de cai, dedicându-se cu bucurie agriculturii şi pomiculturii, deprinse încă din casa părintească. Ca membru al Asociaţiei săseşti de agricultură (sächsischer Landwirthschaftsverein), este propus pentru funcţia de preşedinte al acesteia, dar refuză funcţia, din modestie.

(Friedenfels, I/258, 319, II/8, 114–116, 126, 162, 167, 184, 211, 261, 262, 327; *Documente...*, VII/387, 388.)

Meister, Samuel = jude scăunal suprem şi preşedinte al Magistratului din Sebeş (1843–1849).

N. la Sebeş, circa 1798; m. după 1856. Familia sa nu este cunoscută. Se ştie doar că **M.** este fiul unui cetăţean din Sebeş. În anii 1815–1816, de la vârsta de 17 ani, este auditor în anul I al cursului de drept de la liceul crăiesc din Cluj. În 1834 lucrează ca şi contabil (számvevö). În anii 1843–1849 este atestat în funcţia de jude scăunal suprem şi preşedinte al Magistratului Sebeş. Reprezintă scaunul Sebeş în dietele ardelene din anii 1834–1835, 1837–1838, 1841–1843 şi 1846–1847. Conform lui Friedrich Teutsch, în dieta transilvană deschisă la 15 noiembrie 1841, **M.** împreună cu Karl Myß, Michael Schmidt şi alţi deputaţi saşi se manifestă activ în

„războiul național și al limbii", care izbucnise atunci. La 1843, împreună cu Joseph Trausch, directorul poliției din Brașov, și cu Simon Schreiber, judele scăunal de la Sibiu, **M.** este ales membru al delegației trimise la Viena, pentru apărarea intereselor sașilor împotriva agitațiilor și acuzațiilor. În septembrie 1845, el se deplasează din nou la Viena, reușind să blocheze aprobarea legii maghiare a limbii. **M.** nu e deputat de Sebeș la dieta de la Cluj, deschisă la 29 mai 1848, cei doi aleși ai orașului și scaunului Sebeș fiind Michael Hirsch și Karl Leonhardt. **M.** este însă prezent la confluxul extraordinar al Universității naționale săsești de la Sibiu, din 26 iunie – 2 iulie 1848. Aici se redactează revendicările și condițiile săsești de acceptare a uniunii Transilvaniei cu Ungaria: menținerea Universității și a municipalității sașilor, limba germană ca limbă a funcționarilor, autonomia bisericii și a școlii. În iulie 1848, **M.** e ales deputat de Sebeș în dieta de la Pesta. În data de 18 august 1848 el se legitimează cu mandatul său de ales la Camera maghiară a reprezentanților. Dar nu participă decât ocazional la votările nominale. În stenograma protocolului ședinței a patra, numele său apare scris cu două pronunții: Moiszer și Majszer, în legătură cu chestiunile: retragerii delegației maghiare din parlamentului celor o sută de la Viena și cu împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri depline, chestiuni pe care le aprobă. Dacă cele două forme onomastice diferite se referă la două personaje diferite, atunci poate fi vorba despre judele scăunal Meister și respectiv parohul Muyszer. Dacă protocolul nu îl nominalizează pe **M.**, atunci este posibil ca el să nu se fi legitimat încă la dieta din Pesta. În toamna lui 1848, **M.** nu demisionează împreună cu cei 6 deputați sași, ce își depuseseră mandatele la 19 septembrie, ca ripostă și protest față de măsurile ilegale întreprinse de guvernul ungar. Dar, după ce la 26 septembrie marea adunare a Universității naționale de la Sibiu îi recheamă acasă pe toți deputații sași, el părăsește în orice caz Pesta. Practic rămâne neclar, dacă **M.**, ales deputat de Sebeș la dieta pestană, a participat sau nu la lucrările acesteia, a ajuns sau nu la Pesta. În 1856 **M.** e primar la Sebeș. Ulterior, în anii 1859 și 1863 numele său nu mai apare în nomenclatorul funcțiilor din Ardeal.

(Friedenfels, I/145; Teutsch, III/111, 117, 132, 141; *Documente...*, V/181; *Az 1848–1849. évi,* 560–561, voce semnată de Eilhart Anton Dörner.)

von Metternich, Klemens Wenzel Nepomuk Lothar (prinț) = om politic și de stat austriac, unul din cei mai importanți diplomați ai epocii sale, ministru c.c. de externe (1809–1821), cancelar al Casei, Curții și Statului (1821–1848), la 13 martie 1848 abdică și fuge la Londra, unde rămâne în exil până la 1851.

N. la 15 mai 1773, la Koblenz; m. la 11 iunie 1859, la Viena. Numele complet este Klemens Wenzel Nepomuk Lothar prinț von Metternich-Winneburg-Beilstein. Este fiul lui Franz Georg Karl, născut la 1746, mort la 1818. La vârsta de 15 ani, în 1788 începe să studieze la Strasbourg. În 1790, împreună cu tatăl său, ia parte, ca maestru de ceremonii al secției·catolice a colegiului de conți din Vestfalia, la serbările organizate în cinstea încoronării lui Leopold II la Frankfurt am Main. Își continuă studiile de jurisprudență și științele statului la Mainz până în 1794. Prin căsătoria sa cu Marie-Eleonore von Kaunitz-Rietberg, născută la 1775, moartă la 1825,

nepoata cancelarului de stat contele Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg, **M.** ajunge în strânse legături cu Curtea. Cariera sa diplomatică începe în 1797, ca reprezentant al colegiului de conţi din Vestfalia. În 1801 este desemnat trimisul acestuia la Dresden, în 1803 este trimis al colegiului la Berlin, iar după pacea din la Bratislava, din 1805, la Paris. După ce, la 12 iulie 1806, Franz II renunţă la coroană, ducând astfel la dizolvarea Sfântului imperiu roman de naţionalitate germană, preocuparea lui **M.** devine realizarea apropierii Austriei de Franţa. La 8 octombrie 1809 **M.** preia Ministerul c.c. de externe. Până în 1813 încearcă să ajungă la un pact cu Franţa, punând la cale căsătoria arhiducesei Marie-Louise cu Napoleon I. Astfel izbuteşte să întărească poziţia monarhiei habsburgice. Când steaua lui Napoleon începe să apună, în primăvara anului 1813, **M.** se desprinde de acesta, reuşind să transforme războaiele de eliberare împotriva lui Napoleon într-un război dinastic. Punctul culminant al carierei sale îl constituie, după încheierea războaielor napoleonice, Congresul de la Viena din septembrie 1814 până în iunie 1815. **M.** este preşedintele congresului. Lui i se datorează transformarea războiului de eliberare în restauraţie, asigurând supremaţia Austria în alianţa dintre statele germane şi Italia. În sistemul de alianţe creat de el atrage şi Portugalia, prin căsătoria prinţului moştenitor portughez Don Pedro, devenit mai târziu împărat al Braziliei, cu arhiducesa Maria Leopoldine de Austria. În politica externă promovează *statu-quo*ul, menţinând statutul de mare putere câştigat de Austria, prin congresele de la Aachen (1818), Karlsbad (1819), Troppau (1820), Laibach (1821), Verona (1822). Duşman al liberalismului şi democraţiei, construieşte un stat poliţienesc, bazat pe cenzură şi turnători, cunoscut ca „sistemul Metternich". După Congresul de la Viena, în 1816, **M.** primeşte de la împăratul Franz I domeniul castelului Johannisberg, unde îşi petrece verile. La 25 martie 1821 i se acordă demnitatea de cancelar al Casei, Curţii şi Statului. În anii 1820–1821 **M.** anihilează mişcarea de risorgimento din Italia. Din 1836 face parte din Conferinţa secretă de stat, care guvernează monarhia în locul împăratului Ferdinand I. În anul 1848, mişcarea revoluţionară de la Viena îl sileşte, la 13 martie, pe **M.** să abdice şi să ia calea refugiului. Fuge la Londra, şi în 1849 la Bruxelles. Revine în capitala c.c. abia în 1851. Până la moartea sa, în 1859, locuieşte retras în palatul său vienez, doar din când în când fiind solicitat cu un sfat de împăratul Franz Joseph. Mormântul său se află pe moşia sa din Boemia, la fosta mănăstire Plass. Titluri: conte, din 1813 prinţ (Fürst) von Metternich-Winneburg-Beilstein, conte von Königswart, din 1818 duce

40. Klemens von Metternich, circa 1825.

de Portella. **M.** are un fiu, prinţul Richard Klemens Metternich, fiind bunicul prinţesei Pauline Metternich.

(*Allgemeine Deutsche Biographie*, 23/777; *Wikipedia*, voce Klemens Wenzel von Metternich.)

Michaelis, Johann = redactor la ziarul sibian *Siebenbürger Volksfreund* (1844–1849), pedagog, creatorul primului institut privat de fete de la Sibiu (1835), predicator orăşenesc la Sibiu (1849–1851), preot la Alţâna (din 1861).

N. la Sibiu, la 9 noiembrie 1813; m. după 1870. Urmează gimnaziul evanghelic în oraşul natal. În 1832 studiază la Facultatea de Teologie Protestantă de la Viena. Din 1837 ocupă şi funcţia de învăţător, din 1853 de director la şcolile evanghelice de fete din oraşul său natal. În 1838 devine profesor gimnazial la Sibiu. Întorcându-se acasă, în anul 1835 înfiinţează la Sibiu un „institut mai înalt pentru tineretul femeiesc fără deosebire de confesiune" (höhere Anstalt für die weibliche Jugend ohne Unterschied des Glaubensbekenntnisses). Lărgeşte această instituţie privată, din 1845 preluând educaţia plătită a fetelor înscrise. La 1847 **M.** funcţionează ca învăţător public la gimnaziul evanghelic din Sibiu şi ca preşedinte (Vorsteher) al institutului de fete din acelaşi oraş. În timpul revoluţiei paşoptiste, **M.** se refugiază în Muntenia, împreună cu familia sa. În aceste circumstanţe, institutul de fete îşi încetează activitatea, cu atât mai mult cu cât patrimoniul institutului se pierde în cursul evenimentelor revoluţionare. În 1841 apare la Sibiu, la tipografia lui Samuel Filtsch, cartea lui **M.** intitulată „Anleitung zur Verfassung der im bürgerlichen Leben gewöhnlicher vorkommenden Aufsätze, mit besonderer Rücksicht auf das siebenbürgisch-sächsische Privatrecht. Ein Handbuch für Schule und Haus" (Îndrumător de redactare a articolelor care apar frecvent în viaţa cetăţenească, cu o privire specială asupra dreptului privat transilvano-săsesc). De-a lungul a 246 de pagini, autorul oferă un manual, destinat atât învăţământului tinerilor, cât şi meşteşugarilor, abordând în partea teoretică a volumului redactarea descrierilor, povestirilor, compunerilor de afaceri, scrisorilor, iar în partea practică principiile de funcţionare ale constituţiei săseşti. Cartea este introdusă, ca manual, în multe şcoli săseşti orăşeneşti şi rurale. La 7 iunie 1844, având încurajarea lui Stephan Ludwig Roth, **M.** tipăreşte la Sibiu primul număr din ziarul *Siebenbürgischer Volksfreund*, o gazetă de informare politică, dar conţinând şi articole de istoria ştiinţelor naturii, reproduceri litografiate de maşini, unelte şi alte instrumente. Redactor-şef este **M.** însuşi, printre colaboratori numărându-se tânărul Georg Daniel Teutsch. Ziarul preia o propunere semnată la 1843 de preotul din Nimeş, Stephan Ludwig Roth. Din 28 martie 1848, *Siebenbürgischer Volksfreund* apare *in quarto* la tipografia lui Samuel Filtsch de două ori pe săptămână, ziarul fiind destinat mai cu seamă meşteşugarilor şi agricultorilor. În luna martie a anului 1849, odată cu ocuparea oraşului Sibiu de către trupele militare maghiare conduse de generalul Bem, ziarul redactat de **M.** – cu atitudine prodinastică şi naţional-săsească – îşi sistează apariţia. La 1849–1851 este predicator orăşenesc în Sibiu. În anii 1851–1852, **M.** colaborează ca redactor la ziarul editat la Braşov de către Johann Gött, *Schul- und Kirchen-Zeitung für die evangelischen Glaubensgenossen*

in Siebenbürgen, semnând multe articole despre învăţământ şi educaţie, din punct de vedere teoretic şi practic. La 8 aprilie 1861 este ales preot al comunităţii din Alţâna, unde activează şi în 1863.

Scrieri: „Kleine deutsche Sprachlehre, nach Becker und Wurst bearbeitet, für Volksschulen", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1840, 136 p; „Anleitung zur Verfassung der im bürgerlichen Leben gewöhnlicher vorkommenden Aufsätze, mit besonderer Rücksicht auf das siebenbürgisch-sächsische Privatrecht. Ein Handbuch für Schule und Haus", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1841, 246 p. (ediţia a doua îmbunătăţită, sub titlul: „Aufsatzlehre, mit besonderer Rücksicht auf das siebenbürgisch-sächsische Privatrecht. Ein Handbuch für Schule und Haus", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1847, 218 p.; ediţia a treia îmbunătăţită, sub titlul: „Aufsatzlehre. Handbuch für Schule und Haus", editură şi tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1863, 182 p.); ca editor, **M.** îngrijeşte volumul: „Der deutsche Kinderfreund. Ein Lesebuch für Volksschulen von F.P. Wilmsen. Neue zum Gebrauch für siebenbürgische Volksschulen eingerichtete Ausgabe", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1847, 256 p.; „Leitfaden zum Unterrichte in der Geographie für Anfänger", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1847, 72 p.; „Leitfaden zum Unterrichte in der Naturgeschichte für Anfänger", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1847, 26 p.; „Leitfaden zum Unterrichte in der Naturlehre für Anfänger", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1848, 18 p.; „Soldatenlieder. Gesammelt und herausgegeben von J.M.", tipar Closius´sche Schriften, Sibiu, 1849, 60 p.; „Konfirmandenbüchlein. Ein Leitfaden bei dem Unterrichte evangelisch-lutherischer Konfirmanden von J.M.", tipar la G. von Closius, Sibiu, 1851, 64 p.; „Konfirmandenbüchlein. Ein Leitfaden für den Religionsunterricht in den Oberklassen der Volksschulen, und insbesondere für den Unterricht der Konfirmanden Augsburger Konfession", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1853, 108 p. („Konfirmandenbüchlein das kleinere", ediţia a doua, tipar la Samuel Filtsch, Sibiu, 1853); „Predigt am ersten Advent-Sonntage 1858, welcher in Hermannstadt zugleich als Reformationsfest gefeiert wird, in der evangelischen Pfarrkirche A.K. zu Hermannstadt gehalten von J.M.", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1858, 16 p.; „Oesterreichische Vaterlandskunde, mit besonderer Rücksicht auf das Kronland Siebenbürgen. Zum Gebrauche in den siebenbürgischen Volksschulen von einem praktischen Schulmanne", editură şi tipar de Samuel Filtsch, Sibiu, 1858, 64 p.; „Festgebet zur Geburtsfeier Sr. kais. Hoheit des durchl. Kronprinzen von Oesterreich Rudolph Franz Karl Joseph. Ohne Glauben gibt es keinen Frieden. Predigt", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1858, 20 p.; „Von unsern Lieben in der andern Welt. Eine Gabe der Liebe für trauernde Herzen", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1859, 8 p.; „Das größere Konfirmandenbüchlein, das ist christliche Religionslehre für die evangelische Jugend A.K. in den Oberklassen der Volksschulen, sowie im Untergymnasium und in der Realschule, und für Konfirmanden", editura lui Samuel Filtsch, Sibiu, 1859, 144 p. (ediţie îmbunătăţită, editură Samuel Filtsch, Sibiu, 1860, 152 p.; nouă ediţie, editură şi tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1865, 156 p.); „Predigt, gehalten am Feste Mariä Verkündigung 1860 in der evangelischen Pfarrkirche in Hermannstadt. Thema: Der wahre Schmuck christlicher Jungfrauen, oder Ueber weibliche Erziehung", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1860, 14 p.; „Anleitung zur Benützung der neuen Handfibel nach der Schreib-Lese-Methode. Zum Gebrauch in den siebenbürgischen Volksschulen",

editură şi tipar la Samuel Filtsch, Sibiu, 1864, 15 p.; (altă ediţie: „Neue Handfibel nach der Schreib-Lese-Methode", editură Franz Michaelis, Sibiu, 1869); „Rede zur Eröffnung der dritten Hauptvereins-Versammlung der Gustav Adolph-Stiftung für Siebenbürgen am 2. August 1865. Gehalten in der evangelischen Pfarrkirche A.K. zu Kronstadt von J.M., Pfarrer in Alzen", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1865, 15 p.; „Handbuch für Volksschulen. Erstes Heft: Die Sprachlehre", editură Franz Michaelis, Sibiu, 1867; „Deutsche Sprachlehre für Volksschulen", editor **M.**, Sibiu, 1867, vol I 48 p.; „Naturlehre für Volksschulen", editor **M.**, editura lui Franz Michaelis, Sibiu, 1868, 32 p.; „Die christliche Religion für Kinder auf Grund biblischer Erzählungen", editură Franz Michaelis, Sibiu, 1869, 104 p.

(Trausch, II/420–425; Cosma, *Presa săsească...*, 33, 42, 45–68, 186, 195, 199–225.)

Moltke, Leopold Maximilian = publicist la Braşov, autorul versurilor imnului naţional al saşilor „Siebenbürgen, Land des Segens" (Ardeal, ţară a binecuvântării).

N. la Küstrin, în Prusia, la 1819; moare la Leipzig, la 19 ianuarie 1894. Lucrând ca librar, în Prusia, descoperă citind Transilvania. La 1841 soseşte, prin Frankfurt an der Oder şi Tyrnau (Slovacia), la Braşov. Se angajează librar la librăria lui Wilhelm Nemeth din localitate. În curând devine şi colaborator al ziarului *Siebenbürger Wochenblatt*, editat de Johann Gött între anii 1837 şi 1849. La 1843, **M.** scrie poezia „Siebenbürgen, Land des Segens" (Ardeal, ţară a binecuvântării). În 1946 versurile vor fi transpuse melodic de Johann Hedwig, cantor orăşenesc şi director muzical la catedrala din Braşov. Cântecul acesta, „Siebenbürgen, Land des Segens", devine imnul naţional al saşilor. În anul revoluţionar 1849, **M.** publică un volum de versuri, care îndeamnă la acţiune şi luptă, „Sporn- und Stachellieder für das deutsche Volk". De la sfârşitul lui martie 1849 până la 18 iunie acelaşi an, activează ca redactor responsabil la *Kronstädter Zeitung*, ziarul lui Gött, care anterior apăruse sub numele de *Siebenbürger Wochenblatt*. Schimbarea survenită în luna martie a anului 1849 reflectă modificarea orientării ziarului, odată cu cucerirea oraşului Braşov de către armata revoluţionară maghiară. În aceeaşi lună iunie 1849, **M.** se înrolează ca locotenent în corpul armat ungar, în cadrul căruia luptă cu convingere, până la înfrângerea suferită de acesta. Este luat prizonier de război şi astfel este înrolat într-un regiment c.c. Reclamat de ambasada prusacă (k. preußische Gesandschaft) ca şi supus al Prusiei, **M.** este eliberat, expulzat din Austria în 1852 şi lăsat să se întoarcă în patria prusacă. Îşi continuă viaţa la Küstrin şi Berlin, alături de soţia sa, cu care se căsătorise în perioada petrecută la Braşov. Scrie, în continuare, lucrări de beletristică, înfiinţând la 1861 o agenţie de intermediere a contractelor literare, muzicale, culturale, agenţie denumită „Geschäftswarte für geistige Arbeit". În jurul anilor 1870 trăieşte la Leipzig, scriind proză şi mai ales poezie şi lucrând ca bibliotecare la Camera de comerţ. Moare la Leipzig, la 19 ianuarie 1894.

Scrieri. În Transilvania publică următoarele lucrări: „Bühnen-Kaleidoskop für Kronstadts Theaterfreunde und Theaterliebhaber überhaupt", tipar Johann Gött,

Braşov, 1841, 28 p.; „Ufermuscheln. Neue dichterische Versuche", Braşov/Leipzig, 1842; „Monumente für Momente. Poetisches Tagebuch von Leop. Moltke", Leipzig, 1843, 64 p.; „Neuere Gedichte. 1. Theil. Ufermuscheln", Leipzig, 1843, 2. Teil „Tag- und Nachtfalter", Leipzig, 1843; „Wir sind ein Volk aus deutschem Blut. Lied im Geiste der Siebenbürger Sachsen gedichtet und ihrer edlen Nation gewidmet von L.M. In Musik gesetzt und für vierstimmigen Männerchor eingerichtet von Johann Hedwig, Stadtkantor und Musikdirektor an der Kathedralkirche zu Kronstadt in Siebenbürgen", Leipzig, 1843; „Sporn- und Stachellieder für das deutsche Volk. Den Manen Robert Blum's und ihrem Rächer Joseph Bem gewidmet", Braşov, 1849, 35 p.; „Michael Weiß. Ein Trauerspiel" (manuscris). În Germania editează revistele: „Deutsche Dichterhalle. Zeitschrift für Poesie und Poetik", Leipzig, 1848; „Deutscher Sprachwart. Zeitschrift für Kunde und Kunst der Sprache, insonderheit für Hege und Pflege unserer Muttersprache in allen ihren Mundarten, für Schirm und Schutz ihrer Gerechtsame in Heimat und Fremde, für Reinheit und Richtigkeit ihres Gebrauchs in Rede und Schrift. Neue Folge", Leipzig, 1866, 2 volume cuprinzând 24 numere a 384 p.; de asemenea, publică un volum de poezii din tinereţe, apărut în patru ediţii. Al său „Siebenbürgerlied" sună astfel: „1. Siebenbürgen, Land des Segens,/Land der Fülle und der Kraft,/mit dem Gürtel der Karpaten/um das grüne Kleid der Saaten,/Land voll Gold und Rebensaft!/2. Siebenbürgen, Meeresboden/einer längst verfloss'nen Flut!/Nun ein Meer von Ährenwogen,/dessen Ufer waldumzogen/an der Brust des Himmels ruht./3. Siebenbürgen, Land der Trümmer/einer Vorzeit stark und groß!/Deren tausendjähr'ge Spuren/ruhen noch in deiner Fluren/ungeschwächtem Ackerschoß./4. Siebenbürgen, grüne Wiege/einer bunten Völkerschar!/Mit dem Klima aller Zonen,/mit dem Kranze von Nationen/um des Vaterlands Altar./5. Siebenbürgen, grüner Tempel/mit der Berge hohem Chor! / Wo der Andacht Huldigungen / steigen in so vielen Zungen/zu dem einen Gott empor./6. Siebenbürgen, Land der Duldung,/jedes Glaubens sichrer Hort!/Mögst du bis zu fernen Tagen/als ein Hort der Freiheit ragen/und als Wehr dem treuen Wort!/7. Siebenbürgen, süße Heimat,/unser teures Vaterland,/sei gegrüßt in deiner Schöne,/und um alle deine Söhne,/schlinge sich der Eintracht Band." De obicei, se cântă prima strofă, a doua şi ultima, adică a şaptea. În frumoasa traducere în limba română, realizată de Dan Dănilă, „Cântecul Transilvaniei" răsună: „1. Transilvanie, mândră ţară,/cu puteri şi bogăţii,/de Carpaţi împrejmuită,/cu verdeaţă răsădită,/plai cu aur şi cu vii./2. Transilvanie, ţărm de mare/răsărit din vechi talaz,/astăzi spice-n legănare/odihnesc la sân de zare/între maluri verzi de brazi./3. Transilvanie, vechi ruine/dintr-un ev îndepărtat,/urme mari şi milenare/odihnesc sub glia care/rodnicia şi-a păstrat./4. Transilvanie, leagăn verde/pentru oricare vlăstar,/reuneşti climele toate,/naţiuni, cununi purtate/pe al patriei altar./5. Transilvanie, plai de graiuri/diferite-n fel şi ton,/dar în rugăciuni unite/urcă limbile-mpărţite/spre dumnezeiescul tron./6. Transilvanie tolerantă,/adăpost credinţelor,/până-n zile-ndepărtate/apără în libertate/fiinţa cuvintelor./7. Transilvanie, patrie dulce,/ţară a părinţilor,/frumuseţe, slavă ţie,/fiii tăi în armonie/să-i unească doar un dor!"

(Trausch, II/440–441; Roth.)

Müller, Carl = notar şi senator din Sighişoara.

Nu cunoaştem date privind anul naşterii şi al morţii sale. Este notar la Sighişoara şi senator orăşenesc. Deşi este ales deputat al Sighişoarei la dieta din Cluj, împreună cu Carl Gooß, **M.** refuză misiunea din cauza stării de sănătate, astfel că în locul său este ales deputat Georg Daniel Teutsch. **M.** participă însă la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti, desfăşurat la Sibiu între 26 iunie–2 iulie 1848, ca delegat al oraşului şi scaunului Sighişoara. De asemenea, face parte din Comitetul de pacificare româno-săsesc, creat în toamna anului 1848, cu sediul la Sibiu. În primăvara anului 1849, atunci când generalul Bem ocupă sudul Transilvaniei, **M.** se refugiază în Muntenia. Joseph Bedeus von Scharberg organizează aici comitetul central al refugiaţilor ardeleni, în care îl cooptează şi pe consilierul magistratens **M.** De asemenea, după revoluţie, îl întâlnim ca deputat în confluxul Universităţii naţionale săseşti, deschis la finele lui decembrie 1849. Această adunare îşi desfăşoară şedinţele, cu întreruperi, timp de doi ani.

(Friedenfels, II/54, 86, 116, 154; *Documente*..., IV/548, 550.)

Müller, Friedrich, der Ältere = istoric, etnolog, rector al gimnaziului evanghelic din Sighişoara (1863), preot, episcop evanghelic al saşilor (1893–1906).

N. la Sighişoara, la 15 mai 1828; m. la Sibiu, la 25 aprilie 1915. În anii 1846–1848 studiază teologia, istoria şi filologia la Leipzig şi Berlin. În timpul studenţiei de la Leipzig, se asociază cu F.W. Schuster, Joseph Haltrich, J.A. Mätz şi J. Albert, propunându-şi culegerea şi cercetarea tradiţiilor populare săseşti. **M.** îşi ia ca sarcină prelucrarea legendelor transilvane, incluzând aici şi legende româneşti şi ungureşti. Culegerea lui **M.** a rămas până astăzi lucrarea standard în domeniul legendelor săseşti. O îndelungată prietenie îl leagă de Georg Daniel Teutsch. Revine acasă ca profesor, apoi din 1863 rector al gimnaziului din Sighişoara. Este unul din primii arheologi care face săpături la necropola romană de la Caşolţ. În 1865, împreună cu J.M. Ackner, **M.** publică „Die römischen Inschriften in Dazien", ca preambul al lucrării lui Theodor Mommsen, „Corpus Inscriptionum Latinarum". În anii 1869–1874 funcţionează ca preot la Nocrich, ulterior este preot orăşenesc la Sibiu. În 1883 este numit vicar superintendenţial, iar în 1893 este ales episcop al bisericii evanghelice săseşti, după moartea lui Georg Daniel Teutsch, funcţie pe care o îndeplineşte până în 1906. Activitatea pastorală devine precumpănitoare, nelăsându-i prea mult timp liber pentru preocupările ştiinţifice. Ca preot orăşenesc la Sibiu, funcţie care decurgea din numirea sa ca episcop, deoarece G.D. Teutsch mutase sediul episcopal de la Biertan la Sibiu, **M.** determină transferarea patrimoniului fundaţiei Brukenthal asupra comunităţii bisericeşti evanghelice din Sibiu. Se implică în acţiuni de îngrijire a orfanilor şi săracilor, iniţiind şi un serviciu regulat de îngrijire a bolnavilor. În scrisoarea pastorală, „Hirtenbrief", din 1895, **M.** îşi exprimă crezul spiritual, referindu-se la însemnătatea preoţilor, dar şi la creştinismul viu, trăit al membrilor comunităţilor săseşti. Viaţa comunitară constituie preocuparea de bază a episcopului. Din 1897 editează foaia bisericească *Kirchliche Blätter*. La 1898 publică o nouă carte de cântări bisericeşti, „Gesangbuch". Friedrich Teutsch îl caracterizează astfel pe **M.**, colaborator apropiat şi de nădejde al tatălui său Georg Daniel Teutsch: „Îşi depăşea

cu mult mediul prin ascuţimea spiritului, cu o voinţă pronunţată, cu gânduri mari şi ţeluri înalte, al căror scop ultim nu îl dezvăluia adesea nici prietenilor, a fost un colaborator însemnat pe tărâm bisericesc şi politic, un spirit care cuprindea esenţa lucrurilor" (In geistiger Schärfe seine Umgebung bedeutend überragend, mit scharf ausgeprägtem Willen, mit großen Gedanken und hohen Zielen, deren letztes Ende er gern auch vor Freunden geheim hielt, war er ein maßgebender Mitarbeiter auf kirchlichem und politischem Gebiet, ein Geist, der das Wesen der Dinge erfaßte) (Teutsch, *G.D.T.*, 339).

Opera: „Siebenbürgische Sagen", Braşov, 1857, reeditări: 1885, 1972; „Deutsche Sprachdenkmäler aus Siebenbürgen, aus schriftlichen Quellen des 12. bis 16. Jahrhunderts gesammelt", Sibiu, 1864, reeditare Walluf bei Wiesbaden, 1973; „Beiträge zur Geschichte des Hexenglaubens und des Hexenprocesses in Siebenbürgen", Braunschweig, 1854; „Über den älteren sächsischen Kirchenbau und insbesonders der evangelischen Pfarrkirche von Mühlbach", în: *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde,* Braşov, 1851/1852, p. 263–267 şi 279–283.

(Teutsch, *G.D.T.*, 70, 84, 95, 97, 108, 123, 130, 131, 139, 144, 150, 178, 235, 339, 348, 358, 361, 365, 402, 435, 445, 502, 531; *Sb. Sachsen Lexikon,* 349.)

Müller, Georg Friedrich = preot la Bazna (din 1834) şi Şaroş (din 1854).

N. la Sighişoara, la 29 martie 1791; m. după 1870. Este fiul lui Georg Müller, iniţial treierător [Zendrescher?], apoi preot în Sighişoara. **M.** studiază la universitatea din Tübingen la 1814. După întoarcerea acasă, în Transilvania, ajunge învăţător la gimnaziul din Mediaş, ulterior predicator în acelaşi oraş. La 1821 publică la Sibiu o cuvântare în limba latină, adresată consistoriului evanghelic local, intitulată „De ritu sacro Prodomus deu Dissertatio brevis". Din 1834 este preot la Bazna. Din 1854 este ales preot de către comunitatea satului Şaroş, în scaunul Mediaş.

(Trausch, II/450–451.)

Müller, Gottfried = doctor în drept şi filosofie, rectorul Academiei Săseşti de Drept de la Sibiu (din 1844) şi profesor universitar la aceeaşi instituţie.

N. la Orăştie, la 28 decembrie 1796; m. după 1870. Face şcoala primară, apoi gimnaziul în oraşul natal, până în anul 1809, continuându-şi studiile, între 1810–1817, la gimnaziul superior (liceul) evanghelic din Sibiu, frecventând concomitent şi cei doi ani de studii juridice. După absolvirea examenului de maturitate, de la finele lui noiembrie 1817, se dedică studiilor juridice şi de dreptul statului la universitatea c.c. din Viena. Aici îşi promovează cu succes toate examenele severe, obţinând titlul de doctor în drept. Din vara anului 1821 petrece doi ani la universitatea din Göttingen şi apoi încă un an la institutele ştiinţifice de la Paris. La finele anului 1824 soseşte în Ungaria, iar în următorii şaptesprezece ani se consacră activităţii ştiinţifice, practicând avocatura în dreptul statului şi dreptul cambial şi urmând cariera didactică la universităţile de la Viena şi Pesta, devenind membru al societăţii ungare de ştiinţele naturii din Pesta. La 22 ianuarie 1844, consistoriul suprem

al confesiunii augsburgice din Transilvania îl angajează profesor la proaspăt înfiinţata facultate juridică de la Sibiu, cu un salariu anual de 800 florini m.c. Aici predă următoarele cursuri: istoria literaturii juridico-politice şi enciclopedie, dreptul natural, dreptul statului, drept roman, drept bisericesc, procedură penală, la care se adaugă: etică, filosofia dreptului, drept ecleziastic protestant. **M.** conduce de la început, în calitate de director, facultatea de drept, care ulterior se va transforma în Academia juridică săsească. La 23 noiembrie 1843, universitatea din Göttingen îi decernează lui **M.** titlurile de doctor în filosofie şi magistru al artelor libere. În timpul revoluţiei paşoptiste, la 22 februarie 1849, **M.** împreună cu secretarul magistratual din Sibiu, ulterior comisar provincial, Friedrich Schelker este trimis la Bucureşti, la comandantul trupelor ruse, contele Lüders, cu misiunea de a cere întăriri pentru armata lui Puchner. Dar generalul ţarist nu le poate oferi întăriri, la momentul acela el însuşi având nevoie de trupe. În 1851 devine membru al comitetului Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). La 7 iunie 1860, împăratul Franz Joseph îl numeşte consilier imperial, în semn de preţuire faţă de neostenita sa activitate. La 31 iulie acelaşi an, **M.** aniversează împlinirea a 25 de ani în funcţia de director al Academiei sibiene. În anul 1862, i se decernează Crucea cavalerească a Ordinului c.c. Franz Joseph. Este membru onorific a numeroase asociaţii literare şi economice, dar şi preşedintele ales al asociaţiei meşteşugarilor din Sibiu pe o perioadă îndelungată. A înfăptuit, chiar la vârsta senectuţii, mai multe călătorii în locuri îndepărtate: Germania, Franţa, Italia, Elveţia, Spania, Danemarca, Suedia, Rusia, Anglia şi chiar în nordul Africii. A fost o persoană învăţată, doldora de ştiinţă, cu cunoştinţe de limbi străine, cu experienţă bogată în numeroase domenii.

Scrieri: „Magyaren Spiegel oder wahre Schilderung der Völker-Verfassung und Richtung des ungrischen Reiches neuester Zeit. Von einem Magyaren", editor Friedrich Bockmar, Leipzig, 1844, 225 p. (titlul este dat nu de autor, ci de editor; cartea conţine: „Einleitung", p. 1–4; „I. Völker-Gesellschaft des ungrischen Reichs", p. 4–72; „II. Staats-Gesellschaft des ungrischen Reichs – Verfassung der ungrischen Länder", p. 72–177; „III. Richtung des Völker- und Staatslebens im ungrischen Reiche", p. 177–225); „Wiedergeburt. Ein Nachruf an die evangelische Kirchengemeinde des Augsburger Bekenntnisses in Hermannstadt, nach der festlichen Wiedereröffnung ihrer neuhergestellten Pfarrkirche am Pfingstfeste und 27. Maitage 1855 von einem ihrer Getreuen", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1855, 14 p.; „Besonnenes Kirchenthum. Eine Liebesbitte an die evangelische Kirchengemeinde des Augsburger Bekenntnisses in Hermannstadt, drei Jahre nach der festlichen Wiedereröffnung ihrer neuhergestellten Pfarrkirche am Pfingstfeste und 23. Maitage 1858 von jenem ihrer Getreuen, der vor drei Jahren 'Wiedergeburt' gerufen", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1858, 14 p.; „Taschenbuch der k.k. Hermannstädter Rechtsakademie für das Studienjahr 1858–1859", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1859 (conţine: Vorwort und Inhalt, IX p.; Erster Theil: Einrichtung der k.k. Hermannstädter Rechtsakademie, p. 1–96; Zweiter Theil: Rath und Regeln für Jene, welche die k.k. Hermannstädter Rechtsakademie zu benützen gedenken, p. 1–32; Dritter Theil: Stand der k.k. Hermannstädter Rechtsakademie, p. 1–30; Anhang: Geschichte der k.k. Hermannstädter Rechtsakademie vom Direktor derselben Dr. J.G. M., p. 1–84); „Taschenbuch der k.k. Hermannstädter Rechtsakademie für das

Studienjahr 1859–1860", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1860 (conţine: Inhalt, p. I-III; Erster Theil: Einrichtung der k.k. Hermannstädter Rechtsakademie, p. 1–97; Zweiter Theil: Rath und Regeln für Jene, welche die k.k. Hermannstädter Rechtsakademie zu benützen gedenken, p. 1–32; Dritter Theil: Stand der k.k. Hermannstädter Rechtsakademie, 2. Abtheilung bis 1. Oktober 1851, p. 85–1840; Beilage: Lektions-Programme 1844/1845–1850/1851, p. 185–191). În reviste germane şi maghiare publică: „Statistische, philosophische und kritische Aufsätze", în *Pester Tageblatt*, Pesta, 1839, 1840; în *Augsburger Allgemeine Zeitung*, 1840, articole critice; „Dráma és Regény", Pesta, 1842; „Nemzetiség és népiesség a költészetben különösen a magyarban", în: *A Kisfaludi Társaság által jutalmazott és kitüntetett Pályamunkák 1842 évböl*, vol. III, Buda, 1842; „A Haszonbérnk Magyar Országban használandó legjobb módjáról", în: *Magyar Gazda*, Pesta, 1843. În manuscrise, pregătite pentru tipar, se află: „Verhältniß des Schauspiels zum Roman, eine philosophische Abhandlung"; „Historisch-statistische Darstellung des Ursprungs, der Eigenthümlichkeiten und Sitten der Ungarn gegenwärtig (1842) bewohnenden Volksstämme, mit zwei geographischen Charten und vier statistischen Tafeln"; „Ueber das Strafrecht im Staate und besonders über die Todesstrafe, philosophisch und historisch bearbeitet"; „Das Kaiserthum Oesterreich. Eine Schrift komparativer Staatskunde"; „Ueber das Prinzip der Erziehung im protestantischen Sinne"; „A szépröl és fenségesröl"; „Az uj franczia drámárol"; „A népiskolákról, philosophisch und historisch"; „Magyar országnak azon népekröl, mellyeket a magyarok országukban találtak, és mellyek az Àrpádiak alatt az országba bevándoroltak" (1843); „Az orvosoknak valamelly új rendezete körül irt eszme" (1842); „De studii linguarum comparativi vi et monumento in studium linguae generaliter sumtum" (1843); „Versuch eines Universalsysthems, welches das gesammte Dasein und das ganze Wissen zu einem unheilbaren Gesammtgebiete der Wissenschaft zu umfassen, und im Falle des Gelingens alle Widersprüche in den bisherigen wissenschaftlichen Separatgebäuden zu heben hätte".

(Trausch, II/451–455; Friedenfels, II/110, 182, 274.)

Myß, Karl = consilier al Magistratului braşovean (1839–1856), deputat de Braşov la dieta ardeleană din 1841–1843, director al Casei de economii a oraşului (1848–1859) şi preşedintele scaunului boieresc Bran, participă la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti de la Sibiu (26 iunie–2 iulie 1848), deputat de Braşov la dieta ungară de la Pesta (2 iulie 1848).

N. la Braşov, în 1795; m. la Braşov, în 1867. La 1839 şi 1848 figurează în calendare ca şi consilier al Magistratului orăşenesc Braşov. În anii 1841–1843 este pentru prima oară ales deputat de Braşov la dieta transilvană, luând parte la furtunoasa dezbatere a chestiunii limbii (Sprachfrage). În anul 1848 figurează ca şi consilier în Magistratul oraşului şi districtului Braşov, fiind directorul Casei de economii a oraşului şi preşedintele scaunului boieresc/domnesc (úriszéki elnök) din Bran. **M.** nu participă la dieta de la Cluj, deschisă la 29 mai 1848, unde Braşovul este reprezentat de deputaţii Ludwig Brennerberg şi Elias Roth. În schimb, el este delegatul Braşovului la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti, inaugurată la Sibiu, la 26 iunie, sub preşedinţia comesului Franz Salmen. Împreună

cu Elias Roth, **M.** este ales deputat din partea districtului Braşov la dieta de la Pesta, deschisă la 2 iulie 1848. Cei doi deputaţi braşoveni îşi prezintă la 24 iulie scrisorile de acreditare şi protocolul electoral, iar la 8 august 1848 sunt legitimaţi. **M.** este deputat timp de 40 de zile. La 8 şi 10 august participă la votările deschise ale proiectului legii învăţământului, aprobând ca pe cheltuiala statului să fie înfiinţate şcoli confesionale mai mici în comune. La 31 august votează favorabil suplimentarea cu 2.000 de forinţi a onorariului premierului maghiar. La 4 septembrie participă din nou la cele două votări deschise şi votează pozitiv împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri depline, precum şi retragerea delegaţiei ungare din parlamentul celor 100 de la Viena. În divergenţa unionism versus antiunionism, **M.** manifestă prudenţă. Prin urmare, la 18 septembrie 1848, cu o zi înainte de retragerea celor 6 deputaţi saşi din dieta ungară, el părăseşte Pesta, invocând motive de ordin familial (családi okokra): „Decedând în mod neaşteptat nu numai fiica mea, ci şi socrul şi soacra mea, şi, pe lângă aceasta, suferind de aceeaşi boală şi singura mea fiică rămasă, prezenţa mea acasă este foarte necesară". ("Hírtelen meghalálozván epemirígyben nemcsak leányom, hanem apósa és anyósa is, amellett második, mostan egyetlen leányom is sínlödvén ugyanazon betegség következésében, otthonlétem nagyon szükséges"). La data de 26 septembrie Universitatea naţională săsească îşi retrage deputaţii, chemându-i acasă pe cei rămaşi la Pesta. La 2 octombrie 1848, **M.** îi scrie o scrisoare premierului ungar, contele Batthyány Lajos, în care combate Comitetul de apărare a ţării (az Országos Honvédelmi Bizottmány), care la 17 septembrie îl numise pe comisarul guvernamental maghiar de recrutare (a toborzó kormánybiztossá) al districtului Braşov. Lui **M.** i se pare această măsură extrem de nepopulară şi o dovadă a lipsei de încredere faţă de cetăţenii saşi. La 30 octombrie 1848 **M.** ia parte la adunarea Universităţii naţionale săseşti, care stabileşte înfiinţarea comitetului de pacificare româno-săsesc. În data de 2 martie 1849 oraşul Braşov este ocupat de oastea generalului Bem. La 23 martie 1849, sub ocupaţia militară maghiară, oraşul organizează noi alegeri de funcţionari. În jurul consilierilor vechiului Magistrat se adună circa 70 persoane la primărie, dar unii protestează, cerând ca – aidoma situaţiei de la alegerea deputaţilor pentru dieta ungară din 1848 – nu numai membrii comunităţii oraşului să participe la alegeri. Sunt aleşi 13 consilieri magistratenşi, între care se numără şi **M.**, alături de alte persoane de vază din oraş. După revoluţie, **M.** îşi menţine funcţiile deţinute la 1848. Nomenclatorul funcţiilor din Ardeal pe anul 1856 îl aminteşte ca şi consilier al Magistratului de rangul întâi la Braşov, şi de asemenea ca preşedinte al Asociaţiei pentru ridicarea şcolilor săseşti din acelaşi oraş (Verein zur Hebung der sächsischen Schulen in Kronstadt). Această asociaţie fusese înfiinţată la 1845 în oraşul interior (Innenstadt), cu scopul formării învăţătorilor. La 1856 Asociaţia număra 394 membri. Rămâne în continuare (1856,1859) preşedintele Casei de economii a oraşului Braşov, creată la 1835. În anul 1861, datorită vârstei înaintate, iese la pensie din funcţia de consilier al Magistratului, dar activează mai departe ca şi consilier al bisericii evanghelice din Braşov. Moare în anul 1867.

(Friedenfels, II/86; Teutsch, III/117; *Documente...*, IV/85, 86, 240, V/181, VI/284, 286, VII/39, 40, 231, 235–237, 654, 655; *Az 1848–1849. évi*, 588–589, voce semnată de Eilhart Anton Dörner.)

N

Nesselrode, Karl Robert Vasilievici (conte) = diplomat rus, om de stat de orientare conservatoare, joacă un rol central în cadrul Sfintei Alianțe, ministru rus de externe timp de 40 de ani (1816–1856), cancelar al Rusiei (1845–1856).

41. Karl Nesselrode înainte de 1862.

N. la 14 decembrie 1780, la Lisabona; m. la 23 martie 1863. Provine dintr-o familie germană din zona Balticii, dar se naşte la Lisabona, în Portugalia, unde tatăl său, conte de Nesselrode, mort la 1810, îndeplineşte misiunea de ambasador al țarului rus. Mama sa fiind protestantă, în semn de deferență față de religia acesteia, micuțul **N.** este botezat în capela ambasadei britanice, devenind astfel un membru al bisericii Angliei. Originea sa germană este augmentată prin educația primită într-un gimnaziu din Berlin, deoarece după 1787 tatăl său este numit ambasador al Rusiei la curtea prusacă. La vârsta de 16 ani, **N.** intră în marina rusă, unde, datorită influenței exercitate de tatăl său, ocupă postul de *aide-de-camp* al țarului Pavel I. Ulterior trece în armata terestră, iar după urcarea pe tron a țarului Alexandru I, intră în serviciul diplomatic. Este ataşat al ambasadei ruse la Berlin, apoi transferat la Haga. În august 1806, **N.** primeşte însărcinarea de a călători prin sudul Germaniei, pentru a raporta despre mişcarea trupelor franceze de acolo. Este numit succesiv secretar diplomatic al generalilor Kamenski, Buxhoewden şi Bennigsen. Ia parte la bătălia de la Eylau din ianuarie 1807, asistând la negocierile de pace de la Tilsit. În anul 1814 este numit în funcția de secretar de stat, devenind capul delegației oficiale a Rusiei la Congresul de la Viena, dar, în cea mai mare parte a timpului, țarul Alexandru I pare a juca efectiv rolul primului ministru. În 1816, **N.** este numit ministru de externe al Rusiei, împărțind sferele de influență cu contele Ioan Capodistria, până la retragerea acestuia în 1822. Timp de 40 de ani, **N.** va conduce politica externă a Imperiului țarist, devenind figura centrală de întruchipare a conservatorismului în cadrul Sfintei Alianțe. Între 1845 şi 1856, **N.** activează, de asemenea, ca şi cancelar rus. Lui i se datorează în mare parte asistența militară acordată de către Rusia Austriei la 1849 şi trimiterea trupelor țariste de invazie în Transilvania şi Ungaria, cu ajutorul cărora este înăbuşit urgent şi eficient războiul condus de Kossuth Lajos. Politica desfăşurată de **N.** vizavi de principatele române se reflectă, de pildă, în corespondența ministrului rus de externe cu agenții sale diplomatice şi cu omologul său austriac. Astfel, circulara lui **N.**, emisă la Sankt Petersburg în data de 19 iulie 1848, anunță că principatele dunărene sunt pe punctul de a fi ocupate de trupele reunite ale Turciei şi Rusiei. Însă în depeşa din 29 iulie 1848, adresată trimisului rus la Constantinopol, Titoff, **N.** afirmă că Rusia este

42. Karl Nesselrode

împotriva oricărei revoluţii, iar dacă Poarta face concesii revoluţionarilor – aşa cum se întâmplă în Muntenia, atunci ea se află în contradicţie deschisă cu Rusia. La 27 septembrie acelaşi an, **N.** îi scrie din nou lui Titoff, justificând intervenţia ţaristă în Muntenia tocmai prin politica şovăielnică a Porţii. Prin depeşa sa din 2 noiembrie, **N.** îl invită pe Titoff să adreseze Porţii propunerea de reglementare, pe cale diplomatică, a unei înţelegeri directe între cele două curţi, rusă şi otomană, cu privire la modificările regimului legislativ din principate. La Sankt Petersburg, în 27 noiembrie 1848, **N.** anexează un „Proiect de convenţie", în limba franceză, în care se specifică următoarele: Ţarul Nicolae şi sultanul [Abdul] sunt „animaţi de egală solicitudine pentru bunăstarea principatelor Moldovei şi Munteniei şi fideli angajamentelor anterioare [...], care le asigură amintitelor principate privilegiul unei administrări distincte şi anumite alte imunităţi locale". Având în vedere suita de evenimente ce au zguduit acele provincii, se impun măsuri extraordinare şi eficiente, luate de comun acord, pentru protejarea respectivelor imunităţi şi privilegii faţă de „bulversările revoluţionare şi anarhice". Articolul I se referă la alegerea hospodarilor şi a adunărilor obşteşti ale Munteniei şi Moldovei; articolul II se referă la atribuţiile divanului; articolul III stabileşte înfiinţarea unor comitete de revizie, la Iaşi şi Bucureşti, compuse din boieri, care să facă propuneri de modificări în administraţie; articolul IV decide că, până la organizarea unei miliţii locale disciplinate, trupele otomane şi ruse vor fi menţinute în principate; articolul V statuează existenţa unui comisar extraordinar rus şi a unuia turc, cu rezidenţă permanentă, în principate; articolul VI precizează că prezenta convenţie va avea valabilitate pe durata a şapte ani, iar după expirarea acestui interval de timp cele două curţi îşi rezervă dreptul de a opera modificări; articolul VII notează că prezenta convenţie nu anulează reglementările anterioare; în fine, articolul VIII arată că cei doi împăraţi, rus şi turc, ratifică această convenţie (Cosma, II/56). **N.** se află în corespondenţă intensă cu Kisseleff, trimisul oficial rus la Paris, dar şi cu generalul Duhamel, comisarul suprem al Rusiei în principatele române. De asemenea, **N.** susţine contactul direct prin scrisori ori indirect, prin intermediul trimisului rus la Innsbruck şi Viena, contele Medem, cu Felix von Schwarzenberg, concomitent ministru de externe şi prim ministru al Austriei. La începutul lunii februarie 1849 are loc prima intervenţie rusă în Transilvania. La începutul anului 1849 însă se agită spiritele la înalt nivel. La 15/3 ianuarie 1849, contele Buol, trimisul c.c. la Varşovia, îi scrie prinţului Schwarzenberg că **N.** i-a dat spre citire lui Buol un raport din 21 decembrie 1848 stil vechi al generalului Lüders către Czernitscheff, ministrul rus de război. Aici Lüders arată evoluţia alarmantă a

evenimentelor din Transilvania. O delegaţie a Magistratului Braşovului îi cere ajutor lui Lüders, pentru îndepărtarea ameninţării secuilor. **N.** îi comunică lui Buol că ţarul ar fi dispus să acorde acest ajutor în scop umanitar. Însă este necesară emiterea unei cereri directe din partea autorităţilor militare austriece. Această cerere oficială de ajutor odată formulată, în primele zile ale lui februarie ruşii pătrund în Transilvania dinspre Muntenia. La 9 februarie 1849 se emite, din Sankt Petersburg, circulara cabinetului rus adresată tuturor misiunilor ruse din străinătate. Le face cunoscut că intrarea trupelor ruse în cele două oraşe de frontieră din Transilvania, Braşov şi Sibiu, a fost determinată de „atrocităţile comise de bandele insurgenţilor ungari", de „teroarea" exercitată de aceştia. Guvernul Austriei „este momentan privat de mijloacele de a preveni o ruină iminentă", de aceea ţarul Nicolae I-a autorizat pe generalul Lüders să dirijeze spre cele două oraşe un număr suficient de trupe, dar numai la cererea expresă a autorităţilor c.c. Singurul motiv care l-a condus pe ţar la autorizarea marşului în Transilvania au fost „des motifs d'humanité". La 25 martie 1849, **N.** îi comunică lui Medem faptul că a înaintat ţarului Nicolae depeşa prin care cabinetul austriac cerea o mare concentrare de forţe ruse în Galiţia, iar Schwarzenberg insista în cererea autorizării corpurilor ruse de a acţiona în consens cu cele austriece, atât în Bucovina, cât şi în Ungaria. În ce priveşte prima cerere, **N.** îl roagă pe contele Medem să-i transmită lui Schwarzenberg că ea a fost deja îndeplinită, prin concentrarea a numeroase corpuri de trupe la frontiera austriacă. Cu privire la a doua cerere, ţarul solicită la rândul său garantarea de către austrieci a următoarelor condiţii: 1. Ca forţele [ruse] care trec frontiera să fie atât de considerabile încât să poată ele singure atinge scopul pentru care au fost trimise. 2. Ca acele trupe să nu fie reunificate cu cele austriece. Ţarul consideră că doar în acest mod poate fi asigurat succesul operaţiunilor militare. Condiţiile impuse de cabinetul rus pentru acordarea ajutorului militar nu ridică obiecţii din partea austriacă. Într-o circulară a lui **N.** cu privire la intervenţia armată a Rusiei în Ungaria, în limba franceză, dată la Sankt Petersburg, în 27 aprilie/9 mai 1849, intervenţia rusă este motivată de progresele înregistrate în ultimul timp de insurecţia din Ungaria şi Transilvania, augmentată de emigraţia poloneză (Bem, Dembiński). De aceea, guvernul austriac a apelat la ţar, cu rugămintea de a se acorda ajutor militar. Cu atât mai mult cu cât este ameninţată însăşi securitatea internă a Rusiei, cabinetul de la Sankt Petersburg a răspuns pozitiv cererii austriece (Cosma, II/120). Cancelarul **N.** consideră Transilvania momentan pierdută pentru Austria („comme entièrement perdue pour l'Autriche"), iar ajutorul militar rus trebuie acordat „în proporţia care va asigura succesul" (Cosma, II/128). În scrisoarea din 20 mai/1 iunie 1849, a lui **N.** către prinţul Schwarzenberg, se menţionează raportul generalului Lüders despre noul eşec al generalului Puchner. **N.** opinează că este necesară înlocuirea lui Puchner cu un comandant de armată „mai tânăr şi mai viguros". La 29 mai/10 iunie 1849 se semnează la Varşovia convenţia militară ruso-austriacă, pentru reprimarea insurecţiei din Ungaria. Cancelarul rus **N.** îşi exprimă sentimentele de bucurie la ratificarea convenţiei. La 7 august 1849, **N.** se adresează trimisului austriac la curtea rusă, arătând că forurile c.c. sunt libere să facă preluarea supuşilor austrieci, arestaţi de ruşi în Muntenia. La 19/31 august 1849 este emisă circulara contelui **N.** cu ocazia încheierii campaniei din Ungaria. Aici se arată succesele armatei ruse, care – pe două fronturi: în spatele Tisei şi în

Transilvania (generalul Lüders) – au condus armata revoluţionară maghiară la „catastrofa iminentă". În aceste circumstanţe, guvernul revoluţionar maghiar l-a investit pe generalul Görgey cu puteri dictatoriale. Acesta s-a predat necondiţionat, cu 30 mii infanterişti, 5 mii cavalerişti şi 114 tunuri, depunând armele în faţa generalului Rüdiger, pe care spiritul de prevedere al mareşalului Paskiewics îl direcţionase la Oradea. Multe alte detaşamente au urmat exemplul generalului maghiar. Cetatea Arad a fost deja ocupată de armata austriacă, iar ultimele corpuri de insurgenţi din Transilvania, cu un efectiv de 12 batalioane de infanterie, 8 escadroane de cavalerie şi 14 tunuri, au fost supuse de generalul Lüders. Războiul este considerat încheiat (Cosma, II/134). Ca răspuns la scrisoarea contelui **N.** către contele Médem din Viena, care este invitat să-şi aducă contribuţia, astfel încât trupele ruseşti din Transilvania să fie evacuate cât mai rapid, la 14 septembrie 1849 Schwarzenberg se adresează baronului de Lebzeltern din Sankt Petersburg. Acesta este însărcinat să-i exprime contelui **N.** dubla dorinţă a Austriei: 1. ca un corp de trupe ruse să mai rămână în Transilvania, 2. corpul comandat de generalul Grabbe să fie ultimul care părăseşte Ungaria. Drept recunoaştere a activităţii desfăşurate de cancelarul rus, la finele lui august 1849 se publică rescriptul ţarist conferit contelui **N.**, care este decorat cu portretul ţarului ornat cu diamante. Ulterior momentului 1849, nu poate fi omisă activitatea desfăşurată de **N.** pentru a determina Japonia să părăsească politica de autoizolare. În 1853, **N.** îl trimite pe Eftimie Putyatin cu o scrisoare la şogunul japonez. Putyatin revine la Sankt Petersburg, aducând cu sine tratatul favorabil de la Shimoda. Eforturile lui **N.** de a extinde influenţa Rusiei în Balcani şi Mediterană determină conflicte cu Imperiul Otoman. Marea Britanie şi Franţa, îngrijorate de creşterea puterii ţariste, acordă sprijin otomanilor, declanşându-se astfel războiul Crimeii (1853–1856). Rusia pierde acest război, iar **N.** pierde funcţiile de cancelar şi ministru de externe, datorită eşecului politicii sale de apropiere de Austria şi Prusia. Moare în anul 1863. Autobiografia sa este publicată la trei ani după moarte, în 1866.

(*D.E.R.*, III/502; Cosma, I/126, 131, 137, II/14, 51, 52, 56, 119, 120–128, 130, 134, 135; *Wikipedia*.)

Neugeboren, Karl = inspector cercual Sibiu, redactor-şef al ziarului *Transsilvania* (1833), jude scăunal interimar al scaunului Sibiu (1848), după 1849 referent, apoi consilier al tribunalului suprem al ţării de la Sibiu.

N. la Sibiu, la 1 aprilie 1789; m. la Nocrich, la 6 noiembrie 1861. Este cancelist la Tabla regească din Târgu-Mureş, apoi la Guberniul transilvan cu sediul la Cluj. Ulterior ocupă funcţia de accesist comiţial săsesc, în fine de actuar la comunităţii oraşului Sibiu. Ajunge consilier al Magistratului sibian, respectiv senator şi inspector cercual al scaunului Sibiu. În anul 1833 este redactor-şef, împreună cu Joseph Benigni von Mildenberg, al ziarului sibian *Transsilvania.* La 1844 publică, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde,* un registru al documentelor deja editate, complet ori parţial, referitoare la Transilvania până la anul 1300. Revoluţia de la 1848 îl surprinde în calitate de jude scăunal interimar al scaunului Sibiu. La 1849 funcţionează în calitate de consilier al Magistratului din Sibiu, inspector cercual şi preşedinte al dregătoriei partajelor din oraşul de sus

(Magistratsrath, Kreis-Inspektor und Präses des Oberstadt-Theilamtes). După 1849 funcţionează ca referent la comisia Tribunalului suprem al ţării de la Sibiu, devenind consilier al Tribunalului suprem (Oberlandesgerichts-Rath). Este membru al Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde) şi unul din întemeietorii Asociaţiei săseşti de ştiinţele naturii (Verein für Naturwissenschaften) la 1849. În 1854 iese la pensie. În anul 1861 se mută de la Sibiu la Nocrich, localitatea de obârşie a soţiei sale. Moare în acelaşi an, la 6 noiembrie 1861, la vârsta respectabilă de 72 de ani.

Scrieri: „Andreas Báthori, Kardinal und Fürst von Siebenbürgen. Ein Beitrag zu der Siebenb. Geschichte. Nach alten Quellen und besonders der ungedruckten Geschichte des gleichzeitigen Geschichtsschreibers Steph. Szamosközi bearbeitet", apare în *Transsilvania,* Sibiu, 1833, I/p. 1–66 şi p. 121–235, II/p. 1–29; „Ueber den Geburtsort des Dichters, Redners und Staatsmannes Jakob Piso, Probst des h. Johann von Fünfkirchen", ibidem, II/p. 93–96; „Siebenbürgisch-sächsische National-Phyramide zur Feier der Ernennung des Hochwohlgeb. Hrn. Joh. Tartler k. siebenbürgischen Gubernial-Rath und Ritter des h. k. Leopoldordens zum Grafen der Sachsen, entworfen und gestiftet von dem Hochw. Herrn Dan. Georg Neugeboren, Superindenten der A.C.B. in Siebenbürgen, beschrieben durch dessen Sohn J. Neugeboren der L. Hermannstädter Centumviral-Kommunität Mitglied und Aktuarius", Sibiu, 1824, 52 p.; „Handbuch der Geschichte Siebenbürgens", Sibiu, 1836; „Index diplomaticus Regni Hungariae publicus Series Diplomatum Decretorum, legum, Literarumque typis divulgatorum, Historiam Regni Hungariae, Legesque ac Jura et praerogativa cum regni Hungariae et incorporatarum provinciarum, tum personarum publicarum et privatarum tangentium", manuscris, conţine: „Tomus I. complectens Periodum Regum Hungariae e stirpe Arpadiana ab anno 1000 usque 1300. Tomus II. Complectens Periodum Regum Hungariae stirpis mixtae, et quidem ab anno 1301 usque ad annum 1437. Tomus III. Complectens Periodum Regum Hungariae stirpis mixta ab anno 1438 – 1526". În anul 1844, comitetul Asociaţiei de studii transilvane (Verein für Siebenbürgische Landeskunde) oferă un premiu de 60 guldeni monede de argint pentru prelucrarea registrelor documentelor deja editate, complet ori parţial, referitoare la Transilvania până la anul 1300. **N.** trimite prima parte a lucrării ultim menţionate şi obţine premiul în bani, precum şi publicarea, în 3 caiete ale vol. III al *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde,* a lucrării sub titlul: „Tentamen Iudicis diplomatici publici M. Principatus Transsilvaniae Periodi Regum Hungariae Stirpis Arpadianae ab anno 1000 usque ad annum 1300. Exhibens Seriem Diplomatum rempublicam privatamque Regni Transsilvaniae et Transsilvanorum praecise tangentium, typis vulgatorum. Auctore C.N. Senatore Cibin", 84 p.

(Trausch, III/15–16; Cosma, *Personalul...*, 255, 258.)

Nicolae I = ţarul Rusiei (1825–1855), cu domnie autocrată, înăbuşă în sânge răscoala decembriştilor (1825), înfrânge răscoala din Polonia (1830–1831), intervine prin forţa armată în revoluţiile din Ungaria, Transilvania şi principatele române (1848–1849), moare cu puţin timp înainte de pierderea de către Rusia a războiului Crimeii (1853–1856).

43. Nicolae I Romanov, ţarul Rusiei, la 1852.

Nicolai I Pavlovici (Николай I Павлович), n. la 6 iulie stil nou/25 iunie stil vechi 1796; m. la 2 martie stil nou/18 februarie stil vechi 1855. Este nepotul ţarinei Ecaterina a II-a, fiul ţarului Pavel I şi fratele ţarului Alexandru I. După moartea lui Alexandru I, problema succesiunii captează atenţia tuturor. Marele duce Constantin Pavlovici al Rusiei renunţă la drepturile sale de succesiune la tron. Un grup de apoximativ 3.000 de ofiţeri refuză să jure credinţă noului ţar, fratelui lui Alexandru, **N.** I, proclamându-şi loialitatea numai faţă de ideea de constituţie. Acest eveniment se manifestă în decembrie 1825, rebelii fiind numiţi de aceea decembrişti. Ţarul **N.** zdrobeşte cu uşurinţă revolta ofiţerilor, iar decembriştii care reuşesc să scape cu viaţă sunt arestaţi şi exilaţi în Siberia. Până la un punct, decembriştii acţionează în tradiţia numeroaselor revoluţii de palat, care voiau să-şi plaseze pe tronul imperiului propriul candidat. Dar datorită faptului ca decembriştii doreau şi punerea în practică a unui program politic liberal, revolta lor a fost considerată începutul unei mişcări revoluţionare. Revolta decembristă a fost prima breşă dintre guvernare şi elementele liberale, ruptură care se va lărgi în mod constant. **N.** I urcă pe tron în 1825, fiind împăratul Rusiei până la moartea sa din 1855. Lui **N.** îi lipsesc cu desăvârşire deschiderea spirituală şi intelectuală a fratelui său. El consideră că ţarul trebuie să fie un autocrat paternalist, care îşi conduce poporul prin orice mijloace găseşte de cuviinţă. Având experienţa tristă a revoltei decembriştilor, **N.** I este ferm hotărât să ţină sub un control strict societatea rusă. Poliţia secretă, aşa numita Secţia a treia, controlează o reţea uriaşă de spioni şi informatori. Asupra sistemului de învăţământ, presei şi asupra oricărei manifestări a vieţii publice se exercită o cenzură strictă. În 1833, ministrul educaţiei, Serghei Uvarov, gândeşte un program denumit „Autocraţie, ortodoxie şi caracter naţional", care urmează să reprezinte principiul călăuzitor al regimului. Poporul trebuia să demonstreze loialitate nelimitată autorităţii ţarului, tradiţiilor bisericii ortodoxe ruse şi naţiunii ruse. Aceste principii nu au sprijinul majorităţii populaţiei, dar, în schimb, duc la o represiune generală şi, în particular, la represiuni la adresa naţionalităţilor neruse şi în special a minorităţilor religioase neortodoxe. De exemplu, guvernul sileşte biserica ortodoxă georgiană să accepte regulile sinodice ale bisericii ortodoxe ruse. Accentul pus la nivel oficial pe naţionalismul rusesc contribuie la deschiderea unei dezbateri asupra locului Rusiei în lume, sensului istoriei şi al viitorului ţării. Grupul „occidentaliştilor" crede că Rusia a rămas înapoiată şi primitivă şi nu poate progresa decât printr-un proces mai amplu de europenizare. Alt grup, cel al slavofililor, proslăveşte cu entuziasm slavii, cultura şi tradiţiile lor şi nu-şi ascunde dezaprobarea faţă de opiniile occidentaliştilor vizavi de cultura şi obiceiurile vesticilor. Slavofilii consideră filosofia slavilor ca sursă de

plenitudine în Rusia şi privesc cu neîncredere la raţionalismul şi materialismul vestic. Unii dintre ei consideră că obştea sătească rusă oferă o alternativă atractivă la capitalismul occidental, iar tradiţia ţărănească ar fi putut transforma Rusia într-un potenţial salvator social şi moral. Slavofilii reprezintă o formă a mesianismului rusesc. În ciuda represiunii din această perioadă, în Rusia are loc o înflorire a artelor. Prin operele unor autori precum Alexandr Puşkin, Nicolai Gogol, Ivan Turgheniev şi a altora, literatura rusă capătă recunoaştere şi statut internaţional. Baletul prinde rădăcini trainice în Rusia după ce a fost „importat" din Franţa, iar muzica clasică urcă pe culmi datorită compoziţiilor lui Mihail Glinka (1804–1857). În politica externă, **N.** I acţionează ca gardian împotriva revoluţiilor. Ofertele lui de reprimare a revoluţiilor europene, acceptate în câteva cazuri, îi aduc porecla de „jandarm al Europei". În 1830, polonezii din teritoriile poloneze ocupate de Rusia se revoltă. Ţarul **N.** reprimă rebeliunea, abrogă constituţia poloneză şi transformă Polonia într-o gubernie, provincie a imperiului. În 1848, când Europa a fost zguduită de o serie de revoluţii, **N.** I este vârful de lance al reacţiunii. În 1848 forţa protectoare rusă se vede îndreptăţită a ocupa principatele române. La 13 iulie 1848, guvernul provizoriu din Muntenia publică în ziarul bucureştean *Roumania* o adresă către ţar, în care îl roagă respectuos să recunoscă noua stare a lucrurilor şi noua constituţie munteană. La 20 iulie 1848, la Galaţi, consulul c.c. Huber ştie că la Iaşi domnesc ruşii, iar principelui Mihail Sturdza i s-a limitat libertatea personală. Se spune că ţarul **N.** va exercita protectoratul rus asupra celor două principate „mai eficace ca niciodată" (plus efficace que jamais). *Journal de Saint-Petersbourg* din 21 iulie aduce la cunoştinţa publică depeşa din 19 iulie 1848, conţinând declaraţia ţarului **N.** cu privire la motivele intervenţiei militare în principatele danubiene. La intrarea unui corp de 10.000 de muscali în Muntenia, la Focşani generalul rus Lüders emite proclamaţia din 15/27 septembrie 1848, în care se arată că împăratul Rusiei **N.**, în acord cu sultanul Turciei Abdul, l-a însărcinat pe general să ocupe principatul din punct de vedere militar, pentru a împiedica proliferarea propagandei revoluţionare. Depeşa ministrului rus de externe Nesselrode din 2 noiembrie 1848 îl invită pe Titoff, trimisul rus la Constantinopol, să adreseze Porţii propunerea de reglementare, pe cale diplomatică, a unei înţelegeri directe între cele două curţi, rusă şi otomană, cu privire la modificările regimului legislativ din principate. Nesselrode anexează la 27 noiembrie un proiect de convenţie. Ţarul **N.** şi sultanul Abdul sunt „animaţi de egală solicitudine pentru bunăstarea principatelor Moldovei şi Munteniei şi fideli angajamentelor anterioare [...], care le asigură amintitelor principate privilegiul unei administrări distincte şi anumite alte imunităţi locale". Având în vedere suita de evenimente ce au zguduit acele provincii, se impun măsuri extraordinare şi eficiente, luate de comun acord, pentru protejarea respectivelor imunităţi şi privilegii faţă de „bulversările revoluţionare şi anarhice". Articolul I se referă la alegerea hospodarilor şi a adunărilor obşteşti ale Munteniei şi Moldovei; articolul II se referă la atribuţiile divanului; articolul III stabileşte înfiinţarea unor comitete de revizie, la Iaşi şi Bucureşti, compuse din boieri, care să facă propuneri de modificări în administraţie; articolul IV decide că, până la organizarea unei miliţii locale disciplinate, trupele otomane şi ruse vor fi menţinute în principate; articolul V statuează existenţa unui comisar extraordinar rus şi a unuia turc, cu rezidenţă

permanentă, în principate; articolul VI precizează că prezenta convenţie va avea valabilitate pe durata a şapte ani, iar după expirarea acestui interval de timp cele două curţi îşi rezervă dreptul de a opera modificări; articolul VII notează că prezenta convenţie nu anulează reglementările anterioare; în fine, articolul VIII arată că cei doi împăraţi, rus şi turc, ratifică această convenţie (Cosma, II/56). Se spune că armata de ocupaţie rusă în Muntenia va cuprinde 40.000 oameni echipaţi complet. Interesant este că, la Bucureşti, agentul c.c. Casimir von Timoni ştie că ziua de Sfântul Nicolae, adică onomastica ţarului **N.**, va cădea în 18 ale lunii decembrie, când sunt preconizate mari manifestaţii şi se speră o graţiere a arestaţilor. În 16 aprilie 1849, adjutantul general al ţarului, locotenent generalul Grabbe soseşte de la Odessa la Constantinopol, pe un vas de război, cu o scrisoare din partea lui **N.** către sultan. Scrisoarea este redactată în termeni foarte fini, reproşându-se sultanului lipsa de încredere şi rezerva manifestată faţă de politica Rusiei. Ţarul îl „conjură" pe sultan „să abandoneze ruta falsă pe care a pornit", adică politica împăciuitoare. Misiunea lui Grabbe, care este primit în audienţă de marele vizir Reşid paşa, de ministrul de externe Ali paşa şi de sultanul Abdul, este de a exprima nemulţumirea Rusiei faţă de politica şovăielnică a Porţii în principatele române. În ceea ce priveşte retragerea trupelor ruse din principate, atât de dorită de Poartă, Grabbe răspunde în sens negativ. La 25 aprilie se stabileşte ca sultanul să adreseze ţarului un hatişerif, urmând ca internunţiul austriac Stürmer să joace rolul unui intermediar în relaţiile ruso-turce. În fine, misiunea lui Grabbe se încheie în mod favorabil pentru ţarişti. La 19 aprilie/1 mai 1849 se realizează la Balta-Liman înţelegerea numită „sened", semnată de de Vladimir Titoff, trimisul extraordinar şi ministrul plenipotenţiar al Rusiei la Poartă, pe de o parte, şi de marele vizir Reşid şi de ministrul otoman de externe Ali, pe de altă parte. Sened-ul se referă la adoptarea unor măsuri extraordinare şi eficiente pentru protejarea principatelor române, şi în special a Munteniei, de bulversările revoluţionare. În acest scop, se adoptă următoarele articole: I. numirea celor doi hospodari pe 7 ani; II. menţinerea adunărilor obşteşti, compuse din boieri; III. înfiinţarea a două comitete de revizie, în Muntenia şi Moldova; IV. menţinerea trupelor ruso-otomane în principate; V. menţinerea celor doi comisari extraordinari, ţarist şi turc, în fiecare principat; VI. actuala înţelegere expiră peste 7 ani; VII. menţinerea în vigoare a Regulamentului organic şi a stipulaţiilor de până acum (Cosma, II/62). În 4 iunie 1849, trimisul rus Titoff are o conferinţă cu marele vizir Reşid şi cu ministrul otoman de externe Ali, cu care prilej le prezintă acestora scrisoarea ţarului Rusiei **N.** către sultan, în care ţarul se arată mulţumit de înţelegerea promovată prin misiunea lui Grabbe. La aceeaşi conferinţă se mai stabileşte începerea imediată a activităţii tribunalelor penale din principate, pentru judecarea indivizilor compromişi în revoluţie. Rusia şi Turcia au căzut de acord asupra numirii prinţului Ştirbey, fratele prinţului Bibescu, ca hospodar al Munteniei şi a numirii lui Grigore Ghika ca domn al Moldovei. Astfel, prin amestecul său în evenimentele paşoptiste la Bucureşti şi Iaşi, poziţia Rusiei este întărită. În 1849, ţarul **N.** vine în sprijinul habsburgilor şi îi ajută să reprime revoluţia din Ungaria şi Transilvania. La finele lui decembrie 1848, generalul c.c. Hammerstein, comandantul suprem al trupelor din Galiţia, cere ajutor militar. Mareşalul rus al Varşoviei, prinţul Paskiewics, răspunde, la 1/13 ianuarie 1849, că, în caz de nevoie,

guvernul Galiţiei poate conta pe asistenţa militară rusă, sub comanda generalului Tscheodaeff, dar va fi nevoie de ordinul special al ţarului **N.** pentru ca trupele ruse să treacă frontiera Galiţiei. Se pare că, preventiv, ţarul **N.** îi transmite mareşalului Paskiewics şi autorizarea unei eventuale treceri a frontierei la cererea autorităţilor austriece, pentru combaterea insurgenţilor unguri conduşi de rebelul Bem. La aceste intenţii, împăratul Franz Joseph se declară extrem de impresionat de „intenţiile binevoitoare" ale ţarului, care l-a autorizat pe generalul Lüders să treacă frontiera c.c., totuşi împăratul speră că nu va fi necesară intervenţia rusă şi că Austria va putea „atinge prin forţe proprii sarcina reprimării rebeliunii în toate părţile imperiului" (achever de ses propres forces la tache de réprimer la rébellion dans toutes les parties de l'Empire). Într-un raport din 21 decembrie 1848 stil vechi al generalului Lüders către Czernitscheff, ministrul rus de război, se arată evoluţia alarmantă a evenimentelor din Transilvania. O delegaţie a Magistratului Braşovului îi cere ajutor lui Lüders, pentru îndepărtarea ameninţării secuilor. Nesselrode îi comunică lui Buol că ţarul ar fi dispus să acorde acest ajutor în scop umanitar. Însă este necesară emiterea unei cereri directe din partea autorităţilor militare austriece. La 21 februarie, ministrul austriac de externe Schwarzenberg îl însărcinează pe contele Buol din Sankt Petersburg să exprime cabinetului rus şi ţarului **N.** sentimentele de recunoştinţă faţă de promptitudinea cu care trupele ruse au acordat ajutor oraşelor Braşov şi Sibiu. Circulara cabinetului rus, dată la Sankt Petersburg la 9/21 februarie 1849, face cunoscut tuturor misiunilor ruse din străinătate faptul că intrarea trupelor ruse în cele două oraşe de frontieră din Transilvania, Braşov şi Sibiu, a fost determinată de „atrocităţile comise de bandele insurgenţilor ungari", de „teroarea" exercitată de aceştia. Guvernul Austriei „este momentan privat de mijloacele de a preveni o ruină iminentă", de aceea ţarul **N.** l-a autorizat pe generalul Lüders să dirijeze spre cele două oraşe un număr suficient de trupe, dar numai la cererea expresă a autorităţilor c.c.. Singurele raţiuni care l-au condus pe ţar la autorizarea marşului în Transilvania au fost „des motifs d'humanité" (Cosma, II/127). Oferta de ajutor nu se limitează însă la aspectul militar, deja înfăptuit prin prima intervenţie rusă în Transilvania, la Sibiu şi Braşov, la 2 şi 4 februarie. Printr-o scrisoare adresată ambasadorului c.c. de la Sankt Petersburg în februarie 1849, ţarul **N.** îşi oferă sprijinul financiar Austriei, pentru a-i acorda un împrumut în valută franţuzească. Protocolul Consiliului c.c. de miniştri din 26 februarie consemnează dezbaterile împrumutului propus de Rusia Austriei. Cabinetul rus este gata să acorde Austriei un împrumut de 40 milioane de franci francezi, în condiţii profitabile. Ministrul finanţelor Krauß dezbate implicaţiile

44. Ţarul Nicolae I al Rusiei

financiare favorabile, dar şi pe cele politice – îngrijorătoare datorită reacţiei neprevăzute a Franţei, care derivă din acceptarea acestui împrumut. Diferiţi miniştri c.c. aduc argumente în favoarea împrumutului. Primul ministru Schwarzenberg arată că „Rusia nu va utiliza această afacere (Geschäft) pentru a oprima în vreun fel Austria". Consiliul de miniştri aprobă cererea de împrumut. Se stabilesc apoi condiţiile concrete în care să se efectueze împrumutul, luându-se în considerare opiniile unor Sina, Rothschild ş.a. Se decide un împrumut cumpătat de 30 milioane de franci. La punctul 4, ministrul de externe răspunde unei întrebări, ridicate de ministrul justiţiei, în legătură cu durata prezenţei trupelor ruse (10.000 de oameni) în Braşov şi Sibiu, spunând că ele „vor rămâne acolo cât vrem noi şi vor pleca când vom dori noi" (nur so lange dort verbleiben, als wir es wollen, und gleich fortziehen, sobald wir es wünschen). Câteva luni mai târziu, protocolul Consiliului c.c. de miniştri din 29 aprilie consemnează dezamăgirea ministrului austriac de finanţe Krauss, care arată că, pe cât de favorabile erau condiţiile iniţiale ale împrumutului propus de Rusia Austriei în valoare de 40 milioane franci în rente franţuzeşti, pe atât de nefavorabile şi „umilitoare" (herabwürdigende Bedingungen) sunt condiţiile actuale, stabilite de ministrul rus de finanţe. Consiliul de miniştri stabileşte ca ministrul de externe să se adreseze ţarului N., prin intermediul trimisului austriac, pentru a-l convinge pe ministrul rus al finanţelor să aloce împrumutul conform înţelegerii iniţiale şi a condiţiilor stabilite la început (Cosma, II/86, 87, 90, 91). Evident, în paralel se derulează demersurile de acordare a susţinerii militare a trupelor ruse, care pornesc din Cracovia, sunt preconizate a ajunge la Varşovia la 2 mai 1849, pentru a se îndrepta spre Ungaria. Prin scrisoarea, dată la Sankt Petersburg la 25 martie 1849, ministrul rus de externe Nesselrode îi comunică contelui Medem, reprezentantul c.c. în Rusia, că a înaintat ţarului N. depeşa prin care cabinetul austriac cerea o mare concentrare de forţe ruse în Galiţia, iar Schwarzenberg insista în cererea autorizării corpurilor ruse de a acţiona în consens cu cele austriece, atât în Bucovina, cât şi în Ungaria. În ce priveşte prima cerere, Nesselrode îl roagă pe contele Medem să-i transmită lui Schwarzenberg că ea a fost deja îndeplinită, prin concentrarea a numeroase corpuri de trupe la frontiera austriacă. Cu privire la a doua cerere, ţarul solicită la rândul său garantarea de către austrieci a următoarelor condiţii: 1. Ca forţele [ruse] care trec frontiera să fie atât de considerabile încât să poată ele singure atinge scopul pentru care au fost trimise. 2. Ca acele trupe să nu fie reunificate cu cele austriece. Ţarul consideră că doar în acest mod poate fi asigurat succesul operaţiunilor militare. Circulara lui Nesselrode din 27 aprilie/9 mai motivează intervenţia rusă prin progresele înregistrate în ultimul timp de insurecţia din Ungaria şi Transilvania, augmentată de emigraţia poloneză (Bem, Dembiński). De aceea, guvernul austriac a apelat la ţar, cu rugămintea de a se acorda ajutor militar. Cu atât mai mult cu cât este ameninţată însăşi securitatea internă a Rusiei, cabinetul de la Sankt Petersburg a răspuns pozitiv cererii austriece. La 14 aprilie Schwarzenberg îl însărcinează pe Buol să se facă „interpretul sentimentelor de recunoştinţă şi de vie satisfacţie", pe care împăratul Austriei Franz Joseph le nutreşte pentru contribuţia ţarului N. Îşi exprimă mulţumirea pentru faptul că ruşii şi-au întărit trupele în Galiţia. Condiţiile impuse de cabinetul rus pentru acordarea ajutorului militar nu ridică obiecţii din partea austriacă. N. atrage în special atenţia contelui Nesselrode

asupra oraşului Cracovia, pentru a neutraliza propaganda poloneză. Trupele ruse destinate invaziei în Transilvania au fost precedate de trimiterea unor ofiţeri c.c., care vor fi puşi la dispoziţia comandantului rus. Din Sankt Petersburg, la 28 aprilie 1849, ţarul **N.** trimite scrisoare către împăratul Austriei. Ţarul i se adresează împăratului „Monsieur mon Frère". Locotenent-generalul prinţul Lobkowicz i-a remis ţarului scrisoarea presantă a împăratului austriac, prin care cere ajutor, în numele sfintelor amintiri care îi leagă pe cei doi monarhi. Ţarul îi promite că „sub drapelele unite ale Rusiei şi Austriei" lupta împotriva „geniului revoluţionar" (génie révolutionnaire) va fi încununată de succes (Cosma, II/155). Ţarul îi acordă mareşalului Paskiewics puteri depline pentru a cădea de acord cu guvernul austriac asupra planului de urmat, acesta fiind autorizat să angajeze numărul de trupe pe care el îl consideră necesar operaţiunilor militare, fără a mai aştepta alte instrucţiuni. Probabil numărul armatei ruse de intervenţie va atinge cifra de 50.000 oameni. La 25 aprilie/7 mai se prezintă proiectul lui Paskiewics adresat împăratului Franz Joseph, referitor la expediţia din Ungaria. **N.** doreşte numirea mareşalului său în comandamentul militar din Ungaria. La finele lui aprilie, Rusia nu se gândeşte a trimite trupe de ajutor din Muntenia şi Moldova spre Transilvania, deoarece ţarul nu consideră că se poate dispensa de forţa sa militară din principate. În mai însă planul de operaţiuni se schimbă. Feldmareşalul prinţ al Varşoviei Paskiewics semnează raportul către ţarul rus **N.** Conform planului de campanie, aprobat de ţar, trupele ruse vor intra în Ungaria. Prima coloană, sub comanda generalului Rüdiger, e compusă din 35 mii oameni şi va trece Carpaţii aproape de Iordanov, căzând în flancul drept al armatei insurgenţilor, luându-şi apoi calea spre Neutra şi Chemnitz. La Tisa, coloana aceasta va întâlni armata austriacă. Cea de-a doua coloană rusă, formată din 75 mii oameni, va trece Carpaţii la Dukla, acţionând asupra flancului şi ariergardei inamicului. Mareşalul Paskiewics prezintă trei circumstanţe grave: 1. Buda se află în puterea insurgenţilor. 2. armata rusă va efectua la Bratislava o mare concentrare de forţe. 3. un corp de 26 mii de oameni va pătrunde, sub comanda generalului Lüders, dinspre Muntenia în Transilvania. În cursul unei întrevederi la Bucureşti, în data de 19 aprilie, a colonelului c.c. Dorsner cu generalul rus Lüders, acesta din urmă face afirmaţia (nefondată ulterior) că în 2–3 zile va primi porunca aşteptată din partea ţarului **N.** Va purcede spre Transilvania în fruntea a 20 mii de oameni (18 mii infanterişti, 16 escadroane de lăncieri, 2 regimente de cazaci, 40 de tunuri), iar în 10–12 zile va trece graniţa. Momentan aceste trupe se află în parte la Bucureşti, în parte la graniţă, de aceea nu va avea nevoie de garnizoanele din Moldova. Generalul Lüders este adeptul unei intervenţii rapide şi în forţă, cu un număr mare de soldaţi, pentru a asigura succesul operaţiunii. La 13 mai 1849, generalul rus Lüders trimite ţarului **N.** un raport, în care arată că operaţiunile din Muntenia spre Transilvania se pot realiza pe trei linii: 1. spre Orşova, de-a lungul Dunării, 2. spre Orşova, prin Banat către Szeged pe Tisa, 3. spre Szeged prin Transilvania. Dezbate aceste posibile trasee, precum şi posibilele linii de urmat de către insurgenţii maghiari. În Varşovia la 21 mai/ 2 iunie, mareşalul Paskiewics emite instrucţiunea către generalul Lüders, cu privire la operaţiunile din Transilvania. Maiestatea sa ţarul a supervizat următorul plan de operaţiuni: – generalul Lüders se află în subordinea directă a feldmareşalului Paskiewics; – un corp de 40 mii insurgenţi, sub comanda generalului Görgey,

plecat din Buda, amenință să se îndrepte spre Viena; – armata austriacă de 70 mii de oameni, aflată la Bratislava, probabil își va dirija trupele spre Carpați; – trupele ruse își vor începe operațiunile în 5 iunie, înaintând în două coloane, prima sub ordinele directe ale feldmareșalului Paskiewics, iar a doua sub comanda generalului Rüdiger. Lui Lüders i se transmit indicațiile de a intra în Transilvania cu un efectiv total de 26 mii de oameni, cu scopul de a se înstăpâni asupra țării și de a-i supune pe secui. Generalul rus Grotenhielm, cu 7.500 infanteriști, 1.100 cavaleriști și 24 piese de tun, îl va susține pe Lüders, intrând la Bistrița dinspre Bucovina. Se vor face demersurile necesare ca generalul Puchner să-i vină în ajutor generalului Lüders la pasul Turnu Roșu și Sibiu. Lüders va porni la 1 iunie în marș de la Ploiești spre Sibiu, apoi va trece în secuime – pe care o va cuceri, îndreptându-se ulterior spre Alba Iulia și centrul Ardealului. Prin depeșa din 19/31 mai, țarul **N.** îl asigură pe Franz Joseph de sentimentele sale frățești, de lupta pentru cauza comună. Îi mulțumește pentru rescriptul în care împăratul a acordat onoruri mareșalului prinț de Varșovia Paskiewics. Țarul își oferă sprijinul, oricând cauza o va cere. Împăratul îi răspunde țarului în iunie 1849. A primit prin colonelul baron Langenau ultima scrisoare a țarului. „Amintirea momentelor fericite, pe care mi-a fost dat să le petrec cu maiestatea voastră la Varșovia, este gravată cu trăsături de neșters în inima mea. Primirea plină de bunătate și de cordialitate, pe care mi-a făcut-o maiestatea sa, sinceritatea și intima încredere prin care ea a izbutit atât de fericit să inaugureze raporturile personale stabilite între noi, sunt în ochii mei un gaj neîndoielnic al neprețuitei sale amiciții, așa cum sunt garanția sigură a triumfului sfintei cauze căreia noi ne-am devotat" (Le souvenir des momens [!] heureux qu'il m'a été donné de passer avec Votre Majesté à Varsovie, est gravé en traits ineffaçables dans mon coeur. L'accueil plein de bonté et de cordialité qu'Elle m'a fait, la franchise et l'intime confiance par les quelles Elle a su si heuresement inaugurer les rapports personnels qui se sont établis entre Nous, sont à mes yeux un gage non douteux de Son inappréciable amitié, tout comme elles sont le sur garant du triomphe de la sainte cause à laquelle Nous Nous sommes dévoués). Împăratul își exprimă bucuria față de „alianța noastră intimă, în profitul societății amenințate de pericole pe cât de grave, pe atât de numeroase" (Notre intime alliance au profit de la société menacé de dangers aussi graves qu'ils sont multiplies) (Cosma, II/155). Între timp, la Varșovia, în 29 mai/10 iunie 1849, se semnează „Convention" austro-rusă de cooperare militară. Țarul **N.** îl însărcinează pe feldmareșalul prinț de Varșovia, contele Paskiewich d'Erivan, comandantul șef al armatei ruse, locțiitorul țarului în regatul Poloniei, iar împăratul Austriei îl însărcinează pe locotenentul general prințul de Schwarzenberg, președinte al Consiliului de miniștri și ministru de externe, să numească – fiecare în parte – pe comisarii însărcinați cu discutarea, deciderea și semnarea convenției mutuale. Astfel, feldmareșalul prinț Paskiewich i-a desemnat ca și comisari cu puteri depline pe: 1. Guillaume de Roenne, senator, locotenent general, cavaler al ordinului Sf. Gheorghe clasa a 4-a, cavaler al ordinului Sf. Vladimir clasa a 2-a și clasa a 4-a cu cocardă, a ordinului Sf. Ana clasa întâi ornat cu coroana imperială, cavaler al ordinului Meritul Prusiei, decorat cu Crucea Virtuții militare clasa a 2-a; 2. Serghei de Boutourline, general major, cavaler al ordinului Sf. Vladimir clasa a 3-a și a 4-a cu cocardă, a ordinului Sf. Ana clasa a 2-a, decorat cu Crucea Virtuții militare clasa

a 4-a, cavaler al ordinului regal al Vulturului roşu al Prusiei clasa a 2-a; 3. Theodor de Hilferding, consilier de stat, actualmente ministru al afacerilor externe, cavaler al ordinului Sf. Vladimir clasa a 4-a, a ordinului Sf. Ana clasa a 2-a cu coroana imperială, a ordinului Sf. Stanislav clasa întâi, comandor al ordinului Leopold al Austriei şi al Coroanei de fier, cavaler al ordinului regal al Vulturului roşu al Prusiei clasa a 3-a. Prinţul Schwarzenberg i-a desemnat, din partea Austriei, ca şi comisari plenipotenţiari pe: 1. Bernard conte de Caboga, locotenent general comandant al corpului de geniu al maiestăţii sale imperiale, consilier intim al împăratului şi actualmente şambelan, cavaler al ordinului Sf. Ana clasa a 2-a, Sf. Stanislav clasa a 2-a cu placă, decorat cu Crucea Virtuţii militare şi sabia de onoare a Rusiei, cavaler al ordinului Sabiei al Suediei şi Sf. Gheorghe al celor două Sicilii; 2. Maur. de Fräntzl, consilier de secţiune în Ministerul finanţelor, doctor în drept; 3. François Braunitzer de Braunthal, comisar superior de război, cavaler al ordinului Constantin de Parma clasa întâi. – Aceşti comisari au decis următoarele articole: Articolul I: „Ţarul tuturor ruşilor îi acordă împăratului Austriei ajutor militar, în scopul înfrângerii răscoalei din Transilvania şi Ungaria, şi îi oferă în acest scop, în calitate de trupe auxiliare, o parte a armatei sale, complet echipată şi dotată cu tot materialul de război necesar." Art. II: Ţarul preia asupra sa cheltuielile de război şi soldele suplimentare pe timp de război. Art. III: Împăratul Austriei se obligă, în schimb, să întreţină trupele ruse aflate pe teritoriul său cu alimente şi furaje, fără despăgubire. Art. IV: A, B. Din ziua în care trupele de ajutor ruse trec graniţa Austriei, conducerea acestei ţări preia integral costurile pentru intendenţa lor, cu menţiunea că porţiile zilnice (raţiile) – de carne şi rachiu, precum şi cele de piper şi oţet – pot fi mai mari. Art. V: Austria livrează gratis: lemne şi fân, cuptoare, material de încălzit, uneltele necesare pentru coptul pâinii. Art. VI: Trupele ruse au pretenţia, ca şi cele austriece, la încartiruire, locuinţă, iluminat, material de încălzit şi paie. Art. VII: Pretutindeni unde consideră necesar comandantul şef, se vor constitui spitale de campanie. Austriecii vor pune gratuit la dispoziţie: localul, mobilierul, ustensilele, pijamalele bolnavilor, medicamentele, aşternuturi curate. Vezi şi Litera C despre tarifele ruseşti la îngrijirea bolnavilor. Art. VIII: În localităţile unde nu sunt spitale ruseşti, dar există spitale austriece, bolnavii ruşi vor fi primiţi de ultimele şi vor fi îngrijiţi după tarifele austriece, cu excepţia pâinii, care le va fi oferită după tariful rusesc. Art. IX: Austria oferă gratuit mijloacele de transport pentru: alimentele şi furajele aduse din Rusia, de la graniţă până la locul de destinaţie; bolnavi şi spitale; răniţii de pe câmpul de luptă. Art. X: Carele (Wagen, voitures), puse la dispoziţie de Austria, trebuie semnate de primire de către comandantul şef rus sau adjunctul său şi contrasemnate de comisarul austriac. Vezi Litera D. Art. XI: În cartierele generale se vor pune la dispoziţie un număr suficient de care cu cai înhămaţi, poştalioane pentru poşta de campanie. Art. XII: Austria permite folosirea gratuită de către trupele ruse a liniilor ferate şi a poştei regulate, pentru promovarea fără *porto* a corespondenţei de serviciu. Art. XIII: Deşi comandantul şef are obligaţia să asigure muniţia de război, Austria va completa necesităţile fără despăgubire, în limita posibilităţilor. Art. XIV: Conducerea austriacă va organiza magazii şi le va prevedea cu victualiile necesare. Art. XV: Articolele de hrană provenite de la conducerea rusă vor fi predate, contra chitanţă, magaziilor austriece. Art. XVI: Magaziile sunt conduse de şefi austrieci;

fiecărei magazii principale însă i se atribuie un ofiţer ori un funcţionar rus. Art. XVII: Luarea în primire a alimentelor dintr-o magazie se face cu predarea unei „Cereri" (vezi Litera E), iar cel care preia marfa trebuie să aibă un „Jurnal de intendenţă" (vezi Litera F), semnat de comandantul de regiment. Art. XVIII: Pentru toate livrările, cel care încasează va completa *in duplo* „Chitanţa" (vezi Litera G). Art. XIX: În afară de comisarul general austriac, care se va afla alături de comandantul şef rus, se vor numi comisari austrieci, comandanţi de corp şi de detaşament. Comisarii trebuie să aibă de la conducerea lor împuternicirea de a acţiona independent; sunt persoane intermediare între şefii militari şi autorităţile locale. Art. XX: Comisarul general austriac va trimite comandantului şef rus, de două ori pe săptămână, câte un raport cuprinzător despre starea magaziilor, iar intendentului general al armatei ruse o copie a acestor rapoarte. Art. XXI: Comandantului şef rus i se interzice expres să solicite autorităţilor locale, magaziilor sau locuitorilor alte sarcini decât cele prevăzute în actuala înţelegere. De asemenea, li se interzice trupelor să facă solicitări directe autorităţilor locale, fără intermedierea comisarilor austrieci. Dacă vor apărea astfel de cereri, plângerile să fie aduse la cunoştinţa comandantului şef. Art. XXII: Acolo unde este necesar vor fi instituiţi comandanţi ruşi (Platz-Commandanten), ca intermediari între trupă şi autorităţile locale; ei însă nu vor limita autoritatea comandanţilor austrieci. Art. XXIII: Austria permite conducerii ruse, pe toată durata războiului, importul gratuit al articolelor de intendenţă necesare întreţinerii trupelor, importul muniţiei de război, iar Austria poate supraveghea aceste transporturi. Art. XXIV: Pe durata războiului, conducerea Austriei este împuternicită să cumpere obiecte de intendenţă din Rusia, inclusiv din regatul Poloniei, şi să le exporte fără taxă, sub supravegherea Rusiei. Art. XXV: Conducerea austriacă va rambursa celei a Rusiei toate cheltuielile făcute pentru aprovizionare, după data de 14/26 mai. Art. XXVI: Rambursul se va face la cel târziu trei luni de la plata produselor. Art. XXVII: „În cazul în care, după confirmarea comisarilor austrieci, conducerea austriacă nu va putea asigura trupelor ruse hrana şi furajele necesare [...], iar comandantul şef va fi nevoit să cumpere alimente, din casa armatei ruse, Austria va deconta sumele cheltuite astfel, pe baza prezentării calculelor confirmate de comandantul şef. Notă: Sistemul rechiziţiilor este considerat ca modalitate legală de aprovizionare, numai în măsura în care rechiziţiile sunt efectuate de autorităţi competente, nu şi atunci când se desemnează pur şi simplu un canton sau un district, de unde trupele să-şi procure singure alimentele pe care le găsesc". Art. XXVIII: Toate plăţile se vor efectua în monedă de aur sau argint, sau, de asemenea, în sare de Wieliczka sau de Boemia. Art. XXIX: Ca mijloc de plată pot fi primite şi „chitanţe", cu condiţia ca ele să fie recunoscute de către Austria şi cel târziu la finele războiului să fie achitate. Art. XXX: Comandantul şef rus va cădea de acord cu autorităţile locale pentru a construi drumuri militare şi staţiuni de etapă. De-a lungul acestor drumuri vor fi organizate magazii, depozite de fân şi paie (Cosma, II/96–99). La Viena, în 5 iunie 1849, premierul austriac Schwarzenberg se adresează mareşalului rus Paskiewics. Îi comunică faptul că împăratul Austriei vede în ordinul transmis generalului Lüders de a intra în Transilvania – la fel ca la invadarea Ungariei – „o mărturie eclatantă a interesului" (un éclatant témoignage de l'intéret) manifestat de ţarul **N.** faţă de augustul său aliat. Dincolo de episodul relaţiilor tensionate dintre mareşalul

Paskiewics şi generalul c.c. Haynau, ambii fiind nemulţumiţi de modul efectiv în care decurge cooperarea militară austro-rusă, ambii considerând că aliatul nu apreciază eforturile şi succesele sale, în vreme ce ţariştii nu acceptă diferende de opinii cu privire la strategia militară, în final cele două părţi se reconciliază la cel mai înalt nivel. Din Viena, la 26 iunie 1849, Schwarzenberg se adresează contelui de Buol, aflat la Varşovia. Exprimă satisfacţia Austriei pentru faptul că ţarul **N.** este mulţumit de cursul evenimentelor din Galiţia. Schwarzenberg aduce „un tribut de admiraţie" (tribut d'admiration) „pentru disciplina severă şi bravura briliantă a armatei ruse". S-a păstrat corespondenţa dintre împăraţii Franz Joseph şi **N.** În scrisoarea de la Varşovia, din 28 iulie 1849, **N.** arată că a primit, prin intermediul prinţului Schwarzenberg, scrisoarea împăratului Franz Joseph. A înţeles din acea scrisoare că „raporturile noastre personale sunt aşezate pe fundamentul unei sincere şi cordiale francheţi" (nos rapports personnels sont placés sur la base d'une sincère et cordiale franchise). Regretă că, deocamdată, colaborarea ruso-austriacă nu a condus la un rezultat decisiv. Totuşi armatele austriece au ajuns la Szeged, iar insurgenţii au fost încercuiţi. Ţarul este convins de necesitatea „accelerării" luptei. Prinţul Schwarzenberg îi va transmite împăratului detaliile convorbirii purtate cu ţarul. La 4/16 august, ţarul se adresează din nou împăratului, „son cher ami", în limba franceză. Îi transmite prin fiul său, Alexandru, o veste care îl va bucura pe împărat. „Dictatorul" Görgey, împreună cu armata sa, depune armele. Îşi exprimă marea bucurie de a fi primit noutăţi de la mareşalul prinţ de Varşovia, Paskiewics, care l-a însărcinat pe marele duce moştenitor, fiul ţarului, Alexandru, să i le aducă la cunoştinţă ţarului. Acum trebuie făcute demersuri pentru „pacificarea definitivă a Ungariei" (pacification définitive de la Hongrie), ceea ce nu se poate realiza, în opinia ţarului, „decât printr-un sistem care îmbină clemenţa cu o fermitate înţeleaptă" (que par un système où la clémence s'allierait à une sage fermeté). Îi aminteşte împăratului că „dictatorul" Görgey s-a predat necondiţionat armatei ruse, de aceea ţarul intervine în favoarea lui Görgey şi e gata să-i ofere azil în statele sale. De la Schönbrunn, împăratul îi răspunde ţarului, „mon cher ami", că s-a bucurat la primirea veştii despre „deznodământul dramei ungare" (dénouement du drame hongrois), precum şi de şansa de a-l fi putut îmbrăţişa pe prinţul Alexandru. Îl anunţă că „rigorile legii le vor fi rezervate principalilor şefi ai rebeliunii". Speră că măsurile pe care le va adopta vor obţine „sufragiul" (suffrage) ţarului. La 12/24 august 1849, ţarul îi scrie din nou împăratului Austriei. Fiul său, marele duce ţarevici, i-a remis scrisoarea lui Franz Joseph. Ţarul îi mulţumeşte împăratului pentru distincţia oferită marelui duce Constantin, ordinul militar Maria Theresia, şi, de asemenea, pentru graţierea lui Görgey. La 16 august **N.** îi mulţumeşte împăratului pentru intenţia de a-i dărui regimentul nr. 5 de cuirasieri. Acceptă propunerea cu recunoştinţă. La 14 şi 27 august cei doi împăaraţi se anunţă şi se felicită reciproc, de la Varşovia şi Schönbrunn, că rebeliunea maghiară a fost înfrântă (Cosma, II/155, 156). La finele campaniei din Ungaria, şefii rebelilor unguri tratează cu mareşalul Paskiewics, ca acesta să intervină pe lângă ţarul **N.** la depunerea armelor. **N.** îşi exprimă dorinţa de a interveni pe lângă Franz Joseph în favoarea generalului maghiar Görgey, oferind acestuia azil în Rusia. Ţarul porunceşte să fie aspru pedepsită orice samavolnicie exercitată de armata rusă. Contele Buol redă, în scrisoarea sa de la Varşovia, din 4/16 august 1849, adresată

premierului c.c. Schwarzenberg, conversația purtată cu țarul **N.**, din care rezultă speranța acestuia că, respectând toate rigorile în judecarea capilor rebeliunii maghiare, guvernul austriac va da dovadă de clemență. Câteva zile mai târziu, în 9/21 august, același conte Buol face câteva observații referitoare la războiul din Ungaria și la modul în care s-a operat predarea generalului Görgey. Arată că țarul **N.** se pronunță deschis pentru „o amnistie limitată" la anumite categorii, respectiv pentru amnistia acordată pentru perioada de după revoluția poloneză. Se vorbește despre scrisoarea primită de mareșalul Paskiewics de la Görgey și despre anumite „tratative secrete" (pourparlers secrets) ale generalilor maghiari cu cartierul general rus, care au precedat depunerea armelor. *Journal de Saint-Petersbourg*, seria 3, nr. 893, miercuri 10/22 august 1849, prezintă discursul din 1 august 1849 adresat de țar generalului de infanterie Alexandru Nicolaevici Lüders, comandantul corpului 5 de armată. La 17/29 august, la Varșovia, se emite manifestul lui **N.**, „împăratul autocrat al tuturor rușilor", în limba franceză. Manifestul începe cu propoziția: „La Russie accomplira sa sainte vocation!" prin urmare, țarul a ordonat trupelor sale să revină în granițele de stat. În 22 august/3 septembrie 1849 apare ordinul de zi adresat de țar armatelor sale, în care face o dare de seamă a succeselor militare: în două luni s-au capturat 150 drapele și stindarde, 400 tunuri, iar 80 mii de insurgenți au depus armele (Cosma, II/133–135). La finele lui august țarul este nerăbdător de a-și vedea trupele retrase din Ungaria și Galiția. Cancelarul Nesselrode l-a informat însă pe contele Buol despre dorința locotenent generalului Wohlgemuth, ca Transilvania să mai fie ocupată câteva luni de către două divizii ruse. **N.** răspunde pozitiv cererii austriecilor de a mai prelungi ocupația rusă în Transilvania, dar dorește să retragă din Ungaria corpul comandat de generalul Grabbe. De asemenea, **N.** silește Prusia să nu accepte o constituție liberală. Deoarece ajutase forțele conservatoare să îndepărteze spectrul revoluțiilor pașoptiste în centrul și sud-estul Europei, **N.** pare a domina întregul continent. Dominația rusească se dovedește în cele din urmă iluzorie. În vreme ce **N.** se străduiește să mențină statu-quoul în Europa, el adoptă o poziție foarte agresivă la adresa Imperiului Otoman. Am văzut cum țarul urmărește de-a lungul timpului rezolvarea „problemei orientale", încercând împărțirea Imperiului Otoman și stabilirea unui protectorat asupra populației ortodoxe din Balcani, care era din anii 1820 în cea mai mare parte sub controlul otomanilor. Rusia duce un război victorios împotriva turcilor în 1828–1829. În 1833, Rusia negociază cu turcii tratatul de la Unkiar-Skelessi. Puterile europene consideră în mod greșit că tratatul conține o clauză secretă, care i-ar fi asigurat Rusiei dreptul de a traversa cu vase de război strâmtorile Bosfor și Dardanele. Prin Convenția de la Londra asupra strâmtorilor din 1841, puterile europene asigură controlul otomanilor asupra strâmtorilor și interzic tuturor națiunilor, inclusiv Rusiei, să trimită vase de război prin Bosfor și Dardanele. Bazându-se pe rolul pe care-l avusese în reprimarea revoluțiilor din 1848 și crezând în mod eronat că are sprijinul diplomatic britanic, **N.** amenință încă o dată Imperiul Otoman, care îi declară război Rusiei în 1853. Temându-se de posibilitatea unei victiorii rusești, Regatul Unit și Franța se alătură în 1854 turcilor, în ceea ce avea să fie cunoscut drept războiul Crimeii. Austria oferă sprijin diplomatic otomanilor, iar Prusia rămâne neutră, lăsând Rusia fără aliați pe continent. Aliații europeni debarcă în Crimeea și asediază baza militară puternic fortificată de la Sevastopol. După un

asediu de un an de zile, Sevastopolul cade, demonstrând incapacitatea ruşilor de a-şi apăra propriile fortificaţii. **N.** I avea să moară mai înainte de căderea Sevastopolului, dar înainte de acest moment devine conştient de neputinţa regimului său. Rusia se confruntă acum cu două opţiuni: ori trece la iniţierea de reforme profunde, ori se află în primejdie de a-şi pierde statutul de mare putere europeană. Lui **N.** îi urmează la tronul Rusiei fiul său, ţarul Alexandru II (1855–1881), un conservator, care, însă, de teama tulburărilor ţărăneşti, efectuează reforma agrară din 1861 şi acceptă modernizări industriale. Înăbuşă în sânge răscoala poloneză din 1863 şi înăspreşte măsurile împotriva mişcărilor revoluţionare. Pe plan extern duce o politică filogermană. Împotriva sa *narodovolţii* săvârşesc o serie de atentate. Alexandru II moare asasinat la Sankt Petersburg în 1881.

(*D.E.R.*, III/512, I/81 – despre Alexandru II; Cosma, I/115, 117, 124, 127, II/29, 42, 56, 60–62, 86, 87, 90, 91, 96–99, 119–124, 126–127, 129–131, 133–137, 144, 145, 150, 154–156; *Wikipedia.*)

O

45. Miloš Obrenović la 1842.

Obrenović, Miloš = conducătorul celei de-a două răscoale antiotomane (1815), creatorul principatului autonom sârb (1830), întemeietorul dinastiei voievodale Obrenović, principe al Serbiei (1830–1839, 1858–1860).

N. în 1783, la Srednja Dobrinja; m. în 1860. Numele său în chirilice: Милош Обреновић. Este supranumit „Knjaz Miloš" (cneazul Miloš). **O.** se naşte la Srednja Dobrinja, în Serbia. Părinţii săi sunt Teodor şi Višnja Mihailović. La moartea tatălui său, mama sa se recăsătoreşte cu negustorul de vite Obren Martinović, de la care **O.** poartă numele de familie. Şi Obren Martinović moare devreme, iar **O.** preia gospodăria, ca cea mai vârstnică persoană de sex masculin. Fratele său mai tânăr devine un bogat negustor de vite, introducându-l pe **O.** în afacerile cu vite. **O.** intră în contact cu Đorđe Petrović, supranumit Karađorđe (Carageorge), care va conduce prima răscoală sârbă. **O.** se căsătoreşte cu Ljubica, născută Vukomanović, cu care are şapte copii, din care trei mor la vârstă fragedă. În 1804, la izbucnirea primei răscoale antiotomane, conduse de Karađorđe, **O.** este unul dintre conducătorii acesteia, alăturându-se de la început răsculaţilor, dar aflându-se în umbra fratelui său mai tânăr, Milan Obrenović. Đorđe Petrović Karađorđe este un conducător militar de geniu, însă la preluarea puterii se arată puţin priceput în organizarea administraţiei sârbeşti şi în aplicarea unei strategii de politică internă. Curând, împotriva sa se constituie o opoziţie, din care face parte şi Milan Obrenović. În 1810 lui Milan Obrenović i se încredinţează o misiune diplomatică la Bucureşti, în

46. Miloš Obrenović la 1848.

cursul căreia moare în condiții tulburi. **O.** îi atribuie lui Karađorđe vina pentru moartea fratelui său. Acest incident contribuie la decizia lui **O.** din anul 1817, de a prelua conducerea asupra sârbilor, de a-l ucide pe Karađorđe și de a-i trimite capul la Constantinopol, ca semn al supunerii față de otomani. Astfel, în 1813 se încheie prima răscoală sârbă, înfrântă fiind de către turci. Karađorđe se refugiază în Austria, apoi în principatul Moldovei. **O.**, unul dintre conducătorii mai mici ai răscoalei, mai întâi se predă otomanilor, apoi își reface forțele, iar în 1815 organizează a doua răscoală sârbă. După uciderea lui Karađorđe în 1817, **O.** devine căpeteneia absolută, dar, spre deosebire de Karađorđe, el se vădește a fi un abil om de stat. Tactica sa, de a ceda otomanilor poziții mărunte, pentru a lovi apoi pe neașteptate cu toată forța, precum și arta sa diplomatică vizavi de marile puteri, imperiile țarist și habsburgic, îi asigură succes după succes. În 1830, otomanii trebuie să recunoască autonomia *de facto* a Serbiei. Proclamarea formală a independenței țării va avea loc abia în anul 1878. Din 1830 **O.** devine principe, instituind o dinastie. Cu timpul domnia sa capătă accente autocrate și despotice. În 1839 **O.** este destituit, în favoarea fiilor săi, și trebuie să plece în exil. În 1842 sau 1845, Aleksander Karađorđević, fiul lui Karađorđe, îl izgonește pe Mihailo Obrenović, fiul lui Milan și al doilea urmaș, din postura de principe sârb. La izbucnirea frământărilor revoluționare, la 1848, **O.** intenționează să revină acasă. Consulul c.c. de la Belgrad, Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl, informează Ministerul de externe la 20 mai că **O.** a părăsit Viena, cu destinația Serbia, călătorind prin Graz la Agram [Zagreb], de unde intenționează a se îndrepta spre Ruma sau Mitrovic, pentru a întreprinde o acțiune împotriva guvernării constituite din Serbia, sub conducerea lui Karađorđević. Mihailo Obrenović, fiul fratelui lui **O.**, revine și el în Serbia, la Novi Sad. Consulul de la Belgrad caracterizează drept „subversive" acțiunile și „intrigile" lui **O.**, care ar trebui trimis în provinciile germane. La finele lui mai și guvernul sârb împreună cu locțiitorul turc Mehmet pașa și cu consulul rus Danilevski iau măsuri, pentru a împiedeca revenirea în țară a lui **O.** La rândul lui, Mayerhofer ia legătura cu autoritățile graniței militare, cu banul Croației și cu comandantul suprem al Banatului, generalul Piret, pentru a determina reîntoarcerea lui **O.** în Austria sau Germania, sau, în caz de refuz, pentru a-l reține în cetatea Petrovaradin. Practic **O.** este conducătorul facțiunii de opoziție față de guvernul sârb proimperial, anticroat și antimaghiar. Stratimirović Đorđe, alt opozant sârb, este acuzat de austrieci a fi în strânsă legătură cu **O.** După destituirea lui Aleksander Karađorđević, în 1858, **O.** revine în Serbia, redevenind principe. Moare în anul 1860. Principele Milan I Obrenović (1868–1882), devenit rege (1882–1889), și fiul său, Alexandru Obrenović (1889–1903), promovează o politică filoaustriacă, ce provoacă în Serbia o criză puternică, soldată cu răsturnarea dinastiei Obrenović.

(*D.E.R.*, III/554–555; Cosma, I/213, II/30, 31, 161, 271, 272; *Wikipedia*)

Odelga, Joseph (baron) = general de artilerie, persoană însărcinată de agentul c.c. de la Paris, Alexander Hübner, pe lângă prefectul poliţiei din Paris, Carlier (1850).

N. la 22 februarie 1770, la Pilsen în Boemia; m. la 20 aprilie 1857. La 1 aprilie 1790 intră stegar la regimentul de infanterie nr. 35; participă la campania din Turcia. În 1795 ajunge locotenent la acelaşi regiment. La 1796 este repartizat la statul major. În 1797 devine locotenent major. În 1800 este avansat căpitan. La 1805 devine maior, la recomandarea arhiducelui Karl. Participă la campaniile din 1794–1801, 1805, 1809. În 1812, maiorul **O.** este locotenent major la regimentul nr. 31. În 1813, în aceeaşi calitate, e mutat la regimentul de infanterie nr. 22. La 28 noiembrie 1813 devine colonel şi comandant al regimentului ultim menţionat, în fruntea căruia luptă în 1813 şi 1815. În 1826 este avansat la gradul de general maior şi general de brigadă în Moravia. În anul 1833 este trimis ca feldmareşal locotenent şi general de divizie în Transilvania. În 1835 este membru al Consiliului aulic de război. La 1836 devine al doilea titular al regimentului de infanterie nr. 24. În 1840 este numit adevărat consilier aulic de război. În 1842 ajunge preşedintele comisiei de justiţie militară. La 1845 devine consilier secret. În 1848, după o activitate de 58 ani, se retrage la pensie cu rangul de general de artilerie. Dar la 1850 este persoana însărcinată de agentul c.c. de la Paris, Alexander Hübner, pe lângă prefectul poliţiei din Paris, Carlier. La moartea sa, la 90 de ani, lasă în urmă o văduvă şi un fiu, Karl.

(Wurzbach, 20/478–480; Cosma, II/272.)

Orendi, Johann = rector la Reghin (1806–1807), preot şi decant (protopop) bisericesc la Reghin (din 1829).

N. la Reghin, la 24 noiembrie 1783; m. la Reghin, la 28 aprilie 1853. Tatăl său este originar din Sighişoara, dar moare la Reghin, ca învăţător la şcoala de fete, la 11 decembrie 1795, când fiul său are vârsta de numai 12 ani. În 1799–1804, **O.** studiază la Sighişoara, obţinând calificative excelente la muzică. În anul 1805 se înscrie la şcoala superioară evanghelică de la Bratislava. Un an mai târziu, la 1806, devine rector de şcoală la Reghin. În 1807 este numit ca al doilea predicator (zweiter Prediger) al aceluiaşi oraş. În 1808 este preot la Ideciu de Jos. La 1824 este chemat însă să slujească ca preot la Dedrad, iar în anul 1829 este ales preot la Reghin. Pe perioada cât a fost paroh aici, în 1831 şi 1832 se construieşte şcoala nouă, mărită de fete, iar învăţământul muzical bisericesc se îmbunătăţeşte. Cu începere din anul 1829, timp de 7 perioade a câte doi ani, ocupă funcţia de protopop (Dechant) în Reghin. Din însărcinarea superintendenturii bisericii evanghelice, redactează o istorie a capitlului de Reghin şi o istorie a comunităţii evanghelice din acelaşi oraş, lucrări păstrate în manuscris în arhiva superintendenţială (episcopală). După revoluţie, în 1853, evocă „Istoria suferinţelor Reghinului Săsesc în anii 1848/49" („Leidensgeschichte von Sächsisch-Regen im J. 1848/49"). Moare la 28 aprilie 1853, la vârsta de 69 de ani.

Scrieri, realizate din însărcinarea superintendenturii bisericii evanghelice şi păstrate în manuscris în arhiva superintendenţială (episcopală): „Geschichte des Regener

Capitels"; „Geschichte der ev. Gemeinde in Sächsisch-Regen"; „Leidensgeschichte von Sächsisch-Regen im J. 1848/49", publicată în *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, vol. 2, p. 41–44; „Geschichte des Zehntstreits des ev. Pfarrers mit dem katholischen Pleban in Sächsisch-Regen", manuscris aflat în arhiva capitlului de Reghin.

(Trausch, III/42–43.)

P

Paskiewics d'Erivan, Ivan Fiodorovici (prinţ, conte) = feldmareşal rus, prinţul Varşoviei, însărcinat cu comanda supremă a trupelor ruse şi locotenent al regatului Poloniei (1849), conduce armatele ruse din ţările române în războiul Crimeii (1853–1856).

N. la 1782; m. în 1856. În anii 1828–1829, în timpul războiului ruso-turc, comandă armatele ruse de pe frontul din Caucaz. În 1831 reprimă în sânge răscoala din Polonia. În anii 1848–1849 este numit comandant suprem al armatelor ruse de intervenţie la înfrângerea revoluţiei din Ungaria. În ianuarie 1849 generalul c.c. Hammerstein, comandantul suprem din Galiţia, îi cere lui **P.** ajutor militar. Acesta răspunde că, în caz de nevoie, guvernul Galiţiei poate conta pe ajutorul militar rus, dar va fi nevoie de ordinul special al ţarului pentru ca trupele ruse să treacă frontiera Galiţiei. La 6 aprilie 1849, generalul c.c. Hammerstein primeşte ordinul de a disloca toate trupele de care dispune din Galiţia, pentru a fi puse sub comanda prinţului de Varşovia. Din Sankt Petersburg, la 19 aprilie/1 mai 1849, contele Buol, trimisul austriac la Varşovia, îi scrie primului ministru austriac Schwarzenberg, în limba franceză. Îi răspunde la depeşa din 21 aprilie, care făcea apel la ajutorul unui corp rus în scopul suprimării revoltei în Ungaria. Ţarul Nicolae n-a ezitat să răspundă pozitiv la acest apel. Mareşalului **P.** i s-au acordat puteri depline pentru a cădea de acord cu guvernul austriac asupra planului de urmat, fiind autorizat să angajeze numărul de trupe pe care el îl consideră necesar operaţiunilor militare, fără a mai aştepta alte instrucţiuni. Probabil numărul armatei ruse de intervenţie va atinge cifra de 50.000 oameni. La 25 aprilie/7 mai, **P.** prezintă proiectul adresat împăratului Franz Joseph, referitor la expediţia din Ungaria. Ţarul doreşte numirea mareşalului său în comandamentul armatei din Ungaria. După emiterea manifestului ţarist din 11 mai 1849, în care Nicolae I face cunoscută lumii voinţa sa de a utiliza forţa armată pentru a înfrânge revoluţia ungară, la 16 mai are loc prima invadare a Ungariei, în comitatul Arva, pe la pasul Dukla. Conform dispoziţiei ţarului din 13 mai/4 iunie, **P.** intră pe la pasul Dukla cu 240 de tunuri, generalul de cavalerie Rüdiger cu 120 de tunuri şi cu trupe corespunzătoare, iar generalii Grabbe şi Sakken rămân în Galiţia, pentru a-i menţine pe polonezi sub control. La Varşovia, în 29 mai/10 iunie 1849, se încheie o „Convention" austro-rusă de cooperare militară. Ţarul Nicolae I îl însărcinează pe feldmareşalul prinţ de Varşovia, contele **P.**, comandantul şef al armatei ruse, locţiitorul ţarului în regatul Poloniei, iar împăratul Austriei îl însărcinează pe locotenent generalul prinţul de Schwarzenberg, preşedinte al Consiliului de miniştri şi ministru de externe, să numească – fiecare în parte – pe

comisarii însărcinaţi cu discutarea, deciderea şi semnarea convenţiei mutuale. Astfel, feldmareşalul prinţ **P.** îi desemnează ca şi comisari cu puteri depline pe: 1. Guillaume de Roenne, senator; 2. Serghei de Boutourline, general major; 3. Theodor de Hilferding, consilier de stat, actualmente ministru al afacerilor externe. Articolul I al acestei convenţii specifică: „Ţarul tuturor ruşilor îi acordă împăratului Austriei ajutor militar, în scopul înfrângerii răscoalei din Transilvania şi Ungaria, şi îi oferă în acest scop, în calitate de trupe auxiliare, o parte a armatei sale, complet echipată şi dotată cu tot materialul de război necesar". În lunile mai–iunie 1849, **P.** întreţine o vie corespondenţă cu prinţul Felix von Schwarzenberg, ambii colaborând pentru „a realiza combinarea operaţiunilor bilaterale". La 31 mai 1849, prinţul Schwarzenberg îi aduce la cunoştinţă mareşalului **P.** înlocuirea baronului von Welden cu baronul von Hammerstein la conducerea armatei c.c. din Ungaria şi Transilvania. Prinţul austriac îl roagă pe mareşalul rus să-i expedieze pentru comandanţii diferitelor corpuri un număr suficient de exemplare ale proclamaţiei referitoare la expediţia militară. În încheiere, Schwarzenberg îl roagă să ia în calcul „urgenta necesitate de a accelera cât mai mult posibil declanşarea operaţiunilor militare în Ungaria" (l'urgente nécessité d'accéllerer autant que possible le commencement des operations militaires en Hongrie). La 5 iunie, premierul austriac îi comunică mareşalului **P.** faptul că împăratul Austriei Franz Joseph vede în ordinul transmis generalului Lüders de a intra în Transilvania – la fel ca la invadarea Ungariei – „o mărturie eclatantă a interesului" (un éclatant témoignage de l'intéret) manifestat de ţar faţă de augustul său aliat. Schwarzenberg însuşi consideră planul de operaţiuni al lui Lüders drept „cel mai bun mijloc de degajare" (le meilleur moyen de dégager) a corpului de armate condus de banul Jellaćić. Raportul, datat la Varşovia, în mai 1849, al feldmareşalului prinţ al Varşoviei **P.** către ţarul Nicolae, în limba franceză, consemnează că, în baza planului de campanie, aprobat de ţar, trupele ruse vor intra în Ungaria. Prima coloană, sub comanda generalului Rüdiger, e compusă din 35 mii oameni şi va trece Carpaţii aproape de Iordanov, căzând în flancul drept al armatei insurgenţilor, luându-şi apoi calea spre Neutra şi Chemnitz. La Tisa, coloana aceasta va întâlni armata austriacă. Cea de-a doua coloană rusă, formată din 75 mii oameni, va trece Carpaţii la Dukla, acţionând asupra flancului şi ariergardei inamicului. Mareşalul **P.** prezintă trei circumstanţe grave: 1. Buda se află în puterea insurgenţilor. 2. armata rusă va efectua la Bratislava o mare concentrare de forţe. 3. un corp de 26 mii de oameni va pătrunde, sub comanda generalului Lüders, dinspre Muntenia în Transilvania. Ne-a parvenit extrasul din instrucţiunea lui **P.** către generalul Lüders, cu privire la operaţiunile din Transilvania, dat la Varşovia, la 21 mai/2 iunie 1849. Ţarul a supervizat următorul plan de operaţiuni: – generalul Lüders se află în subordinea directă a feldmareşalului [Paskiewics]; – un corp de 40 mii insurgenţi, sub comanda generalului Görgey, plecat din Buda, ameninţă să se îndrepte spre Viena; – armata austriacă de 70 mii de oameni, aflată la Bratislava, probabil îşi va dirija trupele spre Carpaţi; – trupele ruse îşi vor începe operaţiunile în 5 iunie, înaintând în două coloane, prima sub ordinele directe ale feldmareşalului **P.**, iar a doua sub comanda generalului Rüdiger. Lui Lüders i se transmit indicaţiile de a intra în Transilvania cu un efectiv total de 26 mii de oameni, cu scopul de a se instăpâni asupra ţării şi de a-i supune pe secui. Generalul rus Grotenhielm, cu 7.500 de infanterişti, 1.100 cavalerişti şi 24 piese

de tun, îl va susţine pe Lüders, intrând în Bistriţa dinspre Bucovina. Se vor face demersurile necesare ca generalul Puchner să-i vină în ajutor generalului Lüders la pasul Turnu Roşu şi Sibiu. Lüders va porni la 1 iunie în marş de la Ploieşti spre Sibiu, apoi va trece în secuime – pe care o va cuceri, îndreptându-se ulterior spre Alba Iulia şi centrul Ardealului. Rolul jucat de **P.** în campania din Ungaria rezultă extrem de pregnant şi din corespondenţa de serviciu, purtată cu ţarul Nicolae, dar şi cu comandanţii militari austrieci. Colaborarea dintre generalul c.c. baronul Haynau şi **P.**, destul de defectuoasă, provine din poziţia de superioritate arborată de **P.** La 21 iulie/2 august, Haynau îi scrie lui **P.**, criticând faptul că armata rusă rămâne reunificată pe un spaţiu limitat, ceea ce pe de o parte sporeşte dificultăţile de procurare a mijloacelor de subzistenţă, iar pe de altă parte duce la pierderea mobilităţii armatei ruse şi la creşterea şanselor corpului condus de generalul Görgey, de a scăpa şi a se retrage la Debrecen. Ministrul rus de externe Nesselrode îi comunică, la 3/15 august, prinţului Schwarzenberg faptul că limbajul utilizat de Haynau în corespondenţa sa cu **P.** produce „une impression très penible sur l'esprit du Prince du Varsovie". Nesselrode îl roagă pe omologul său austriac să-i înfăţişeze împăratului Franz Joseph corespondenţa ce a prilejuit o atare situaţie încordată. Cert este că şi **P.** se plânge ţarului, la 28 iulie, din tabăra sa de la Debrecen, de lipsa de colaborare cu generalul Haynau. I se pare că forurile militare superioare c.c. nu apreciază îndeajuns eforturile şi succesele înregistrate de armata rusă, care a salvat Viena. **P.** afirmă că nu acceptă diferende de opinie asupra strategiei operaţiunilor militare viitoare. În cele din urmă, austriecii trebuie să se mulţumească a deveni un factor secundar de decizie, odată ce ajutorul militar rus a fost solicitat. Astfel, în scrisoarea din 10/22 august 1849, Haynau se conformează şi subliniază ajutorul neprecupeţit oferit de armata rusă la înfrângerea insurgenţilor maghiari, cu excepţia garnizoanelor de la Petrovaradin şi Comorn. Îl roagă pe prinţul **P.** să dispună menţinerea trupelor ruse în oraşele Cluj, Bistriţa, Târgu-Mureş, Sighişoara, Sibiu şi Alba Iulia, până ce armata austriacă le va putea lua în primire. Documentele menţionează tentativele şefilor rebeli pe lângă mareşalul **P.**, pentru ca acesta să intervină pe lângă ţar, în legătură cu pacificarea Ungariei. Se vorbeşte despre scrisoarea primită de mareşalul **P.** de la generalul maghiar Görgey şi despre anumite „tratative secrete" (pourparlers secrets) ale generalilor maghiari cu cartierul general rus, care au precedat depunerea armelor. Astfel, din Oradea, **P.** îi scrie lui Schwarzenberg în 4/16 august, arătând că armata principală a insurgenţilor s-a predat necondiţionat. Görgey, cu 11 generali, cu toţi ofiţerii săi, cu 30 mii soldaţi şi cu toată artileria de război, a depus armele. „Acest act de predare voluntară" (L'act de soumission volontaire) invită la „cuvinte de iertare şi uitare" (paroles de pardon et d'oubli), iar **P.** face o cerere respectuoasă în acest sens. De asemenea, îl informează că a răspuns printr-un „refuz categoric" propunerilor de negociere făcute de guvernul insurecţional. Corpul 3 al armatei lui **P.** a trecut Crişul, la Oradea. Görgey a adresat generalului Rüdiger o scrisoare, în care se arăta gata să se predea cu toţi generalii şi ofiţerii săi, fără să solicite nimic pentru el, doar milă („grace") pentru ai săi. Görgey s-a predat la 1/13 august, aproape de Kiss-Jenö. Comandanţii maghiari ai cetăţii Arad au trimis o delegaţie la generalul Rüdiger, oferind să se predea, dacă li se acordă amnistie. Rüdiger a refuzat propunerea lor, conform instrucţiunilor pe care le avea de la mareşalul **P.** Mareşalul

consideră că „predarea necondiţionată a lui Görgey, care comanda armata principală a insurgenţilor, a exercitat o influenţă decisivă asupra sfârşitului războiului civil". Exemplul lui Görgey va fi urmat curând de ceilalţi şefi rebeli. Trimisul austriac la Varşovia, contele Buol, în rapoartele sale către ministrul c.c. de externe Schwarzenberg, face observaţii critice referitoare la atitudinea mareşalului Varşoviei şi la modalitatea în care acesta a condus operaţiunile militare. Arată că mareşalul a urmat o rută falsă, pornind de la premisa greşită a unei diferenţe de poziţie între armata rusă şi cea austriacă. Narează despre susceptibilitatea ruşilor, iscată faţă de buletinul generalului Haynau, care a revendicat o parte din glorie pentru armata austriacă. Tot Buol arată, la 19/31 august, că ţarul a publicat un ordin de zi, în care a prezentat onoruri militare trupelor sale. La rândul său, mareşalul **P.**, „care nu neglijează nici o ocazie pentru a-şi demonstra gloria", i-a adus ţarului ca „trofeu de război" sabia lui Görgey şi a altui şef rebel. La finele lui octombrie 1848, **P.** se află la Viena cu cartierul său general. În războiul Crimeii din anii 1853–1856 conduce armatele ruse din ţările române. În 1856 moare.

(Bariţ, 554; *D.E.R.*, III/681; Cosma, II/96, 118–121, 124–126, 129, 130, 133–138, 273.)

Pavlov = general rus, luptă în campania din Transilvania din vara anului 1849. Nu deţinem date despre cariera sa militară. **P.** soseşte în Transilvania odată cu intervenţia ţaristă din vara lui 1849, respectiv pătrunde dinspre Bucovina la Bistriţa, împreună cu generalul Grotenhielm, în fruntea a 8 batalionae de pedestrime, 6 escadroane cavalerie, 1 escadron de cazaci şi 24 de tunuri. Acestor efective li se alătură resturile trupei colonelului Urban, revenit de peste munţi. Concomitent, în sudul Transilvaniei, pe la Braşov, intră în ţară generalul Lüders. În jurul datei de 20 iunie 1849, conform lui Bariţ, **P.**, la conducerea corpului său, apucă drumul peste munte de la Mureşeni spre valea Someşului. **P.** comandă un batalion Karl Ferdinand, două companii de ostaşi de cordon, un escadron de dragoni austrieci, iar din unităţile ruse două batalioane de vânători, 30 de cazaci şi 4 tunuri. Aceste trupe sunt destinate a asigura flancul drept al armatei confederate austro-ruse, în cazul unui atac al maghiarilor dinspre Maramureş sau Rodna. La 22 iunie, **P.** ajunge la Ilva Mică. La 28 iunie regimentul de cavalerişti ulani al lui **P.** suferă pierderi serioase în lupta cu corpul de armată comandat de însuşi Bem, lupta desfăşurându-se între Livezile şi Rusu Bârgăului. Grotenhielm şi **P.** iau parte, de asemenea, la luptele împotriva insurgenţilor maghiari, duse în zilele de 13–18 iulie 1849. La 16 iulie **P.** primeşte poruncă de la Grotenhielm să se deplaseze la Sărăţel. Îl întâlnim la 13 august 1849 tot la Bistriţa, de unde purcede, la comanda unităţii sale, spre Cluj, unde va avea loc joncţiunea cu trupele aceluiaşi general ţarist Grotenhielm. Despre şederea lui **P.** la Cluj, iată ce povesteşte Bariţ: „Pentru ca să ne facem încai o idee uşoară despre relaţiile dintre aristocraţia transilvană şi corpul ofiţerilor ruseşti, din numeroasele cazuri facem loc aici la unul singur, comunicat nouă de către generalul **P.**, într-o duminică de Septembrie, pe când se întorsese cu brigada sa de cavalerie la Bucovina, şi se afla pe acea zi la baronul Mustaţă în Sadagura. În ziua în care numitul general venise în garnizoană la Cluj, o contesă văduvă, bătrână trimise pe intendentul său la [domnul] general ca să-i promită în

numele dânsei toată averea sa în bani, în scule prețioase și argintării, să-i lase numai viața. Auzind generalul **P.** despre acea ofertă foarte curioasă și caracteristică din punctul său de vedere, trimise contesei răspuns ca să-l aștepte pe seară la ceai (thea) și atunci îi va vorbi și despre condițiunile de viață. Contesa, după acel anunț neașteptat, iute invită și alte dame ca să facă generalului primire demnă de rangul excelenței sale. De seară generalul merse la ceai, la care se invitase el singur. La intrare, contesa îi cade în genunchi: Numai viața, excelență! Tremurau de frică și celelalte dame. **P.** vorbea binișor limba germană. El ridică pe cucoana contesă. Se pun la ceai; își petrecu foarte bine. De atunci, cât a stat **P.** la Cluj, damele maghiare l-au invitat foarte des pe el și pe alți ofițeri" (Bariț, 579).

(Bariț, 555, 563, 564, 579; Cosma, II/79, 151.)

47. Petőfi Sándor (circa 1848).

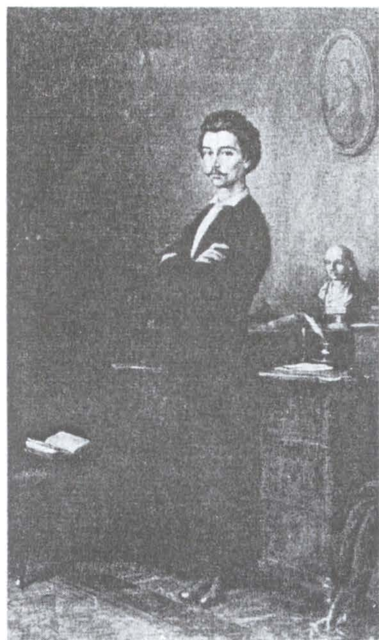
Petőfi Sándor = poet pașoptist, romantic, considerat cel mai mare poet național maghiar, figură centrală a revoluției maghiare pașoptiste, aghiotant al generalui Bem, moare în lupta de la Albești.

N. la 1 ianuarie 1823, la Kiskőrös în Ungaria; m. la 31 iulie 1849, în lupta de la Albești, lângă Sighișoara. Certificatul său de naștere, scris în alfabet latin, îl menționează cu numele de Alexander Petrovics. Conform unor opinii, este de descendență sârbă, având numele originar de Stevan Petrović, iar tatăl său, cu același nume de Stevan Petrovics, era măcelar și hangiu. Coform altor opinii este de obârșie slovacă, mama sa fiind Mária Hrúzová, în maghiară: Hrúz Mária, care vorbea numai slovacă și fusese servitoare înainte de a se mărita. Se pare că, totuși, în familie se vorbea maghiara. **P.** însuși vădește o extrem de pronunțată conștiință de sine maghiară, devenind unul dintre liderii radicali ai revoluției, ce doresc deplina independență și desprinderea Ungariei de monarhia habsburgică. În poezia sa „Nemzeti dal" (Cântec național), **P.** spune: „Pe Dumnezeul ungurilor/ Noi jurăm,/ Noi jurăm că sclavi/ Nu vom mai fi!" **P.**, împreună cu familia sa, locuiește o perioadă la Szabad-Szállás, unde tatăl său deține un abator. După doi ani, familia se mută la Kiskunfélegyháza, localitate pe care **P.** o consideră drept adevăratul său loc de naștere. De la 12 ani, **P.** începe să compună poezii. Tatăl său caută să-i ofere cea mai bună educație posibilă, dar când **P.** atinge vârsta de 15 ani familia își pierde banii, din cauza unei inundații a Dunării la 1838 și a falimentului unei rude care îi susținea. **P.** trebuie să renunțe la liceul, pe care îl urmase la Selmecbánya (Banská Štiavnica), și să își caute de lucru. Duce o existență agitată: ca soldat c.c. la Sopron, Graz și Zagreb, actor la teatre din Pesta, dascăl la Ostffyasszonyfa, copist, traducător, redactor – care îi subminează

sănătatea. În această perioadă, învaţă să vorbească limba germană şi citeşte operele lui Heinrich Heine, dar şi pe cele ale romanticilor francezi Hugo, Béranger şi Lamartine. Pribegind prin Ungaria, cunoaşte realităţile sociale dure, devenind un tribun al revoluţiei fără compromisuri. După o perioadă de pribegie, se înscrie la colegiul calvinist din Pápa, unde face cunoştinţă cu Jókai Mór în 1841 şi intră în conflict cu dascălii săi. Un an mai târziu, la 1842, **P.** publică în *Athenaeum* primul său poem, „A borozó" (Cârciuma), sub numele real de Petrovics Sándor.

48. Registrul matricol consemnând naşterea lui Petőfi şi numele părinţilor săi.

La 3 noiembrie acelaşi an, îşi republică poemul amintit mai sus, utilizând prima oară pseudonimul de Petőfi. Interesat de teatru, în 1842 **P.** se alătură unei trupe de teatru ambulant, dar trebuie să o părăsească. Încearcă să editeze un ziar, dar falimentează. Înfometat şi bolnav, ajunge la Debrecen, unde prietenii săi îl ajută să se repună pe picioare. În 1844 pleacă din Debrecen la Pesta, pentru a căuta un editor pentru poeziile sale. Se angajează ca editor secund la periodicul literar *Pesti Divatlap*. Poeziile sale, având elemente de folclor şi versuri asemănătoare cântecelor tradiţionale, folosind un limbaj colocvial, devin extrem de populare. Primul său volum de „Versek" (1844) este publicat cu ajutorul scriitorului Vörösmarty Mihály (1800–1855), şi îi aduce imediat faimă. Prietenia lui **P.** cu scriitorul Jokai Mór (1825–1904) şi cu poetul Arany János (1817–1882) este, de asemenea, importantă pentru dezvoltarea sa ca om de litere. La sfârşitul anului 1844, **P.** scrie poemul „János vitéz", ce constă din 1.480 de versuri, divizate în 27 de cânturi. Poemul, publicat în 1845, cunoaşte un remarcabil succes. În 1846, aflat în Transilvania, o cunoaşte pe Szendrey Júlia, cu care se căsătoreşte, împotriva voinţei tatălui fetei, un an mai târziu, în 1847, petrecându-şi luna de miere la castelul contelui Teleki Sándor, singurul aristocrat dintre prietenii săi. Din căsătoria sa se naşte un fiu. Într-o celebră poezie de dragoste, tânărul soţ îşi întreabă soţia: „Spune-mi, dacă mor eu primul, vei vărsa lacrimi/ Şi-mi vei acoperi trupul cu un giulgiu?" În viaţa reală, doi ani mai târziu, la moartea lui **P.**, Júlia nu îşi va deplânge soţul un timp prea îndelungat, deoarece în 1850 se recăsătoreşte.

49. Petöfi Sándor la 1848.

De-acum înainte, **P.** este şi mai posedat de idealul revoluţiei globale. El scrie în 1847: „Libertate, dragoste!" / Acestea două le doresc./ Pentru dragoste/ îmi voi sacrifica viaţa./ pentru libertate îmi voi sacrifica / dragostea". (Szabadság, szerelem!/ E ketto kell nekem./ Szerelmemért föláldozom/ Az életet,/ Szabadságért föláldozom/ Szerelmemet). **P.** se mută la Pesta, alăturându-se grupului de studenţi şi intelectuali, care, în întâlnirile lor de la Café Pilvax, împărtăşesc aceleaşi convingeri, promovând limba maghiară prin literatură şi teatru. În acest răstimp se inaugurează şi primul teatru permanent, cu reprezentaţii în limba maghiară. Poezia „Talpra, magyar!" (Ridică-te, maghiare!), scrisă în ajunul revoluţiei, poate fi comparată cu „La Marsellaise", fiind cântată pretutindeni. Revoluţia, pentru care el militase de câţiva ani, nu îl surprinde. Între varii capi ai revoluţiei, cunoscuţi ca „Márciusi Ifjak" (Tinerii din Martie), **P.** este o figură-cheie, coautor împreună cu Vasvár Pál şi alţii al celor 12 puncte, exprimate la 15 martie 1848, şi autor al „Nemzeti dal" (Cântecului naţional). Când ajung la ei veştile despre izbucnirea revoluţiei la Viena, **P.** şi amicii săi decid să devanseze data preconizatei adunări naţionale, care urma să aprobe petiţia ce trebuia înaintată parlamentului, de pe data de 19 pe 15 martie. Această decizie este una norocoasă, dat fiind faptul că autorităţile, aflând despre adunarea din 19, trec la arestări în data de 18 martie. Dar, încă din dimineaţa zilei de 15 martie, revoluţionarii maghiari, în frunte cu **P.**, încep marşul prin Pesta, citind în faţa mulţimii poezia lui **P.** şi cele 12 puncte. Vizitează tipografia, declarând desfiinţarea cenzurii, tipărind „Cântecul naţional" şi proclamaţia punctelor revoluţionare. Primarul Pestei este silit de mulţime să semneze cele 12 puncte. Cum unul dintre puncte se referă la eliberarea prizonierilor politici, revoluţionarii merg să îl salute pe poetul Táncsics Mihály, proaspăt eliberat din închisoare. **P.** intră în dezacord faţă de membrii adunării de la Bratislava, reformişti mai moderaţi, criticând modul în care aceştia percep scopurile şi metodele revoluţiei. Noul guvern maghiar îl încarcerează din nou pe colegul de idei al lui **P.**, poetul Táncsics Mihály. La alegerile de deputaţi din ţinutul său natal, **P.** candidează, dar nu este ales. Acum scrie poemul epic „Az apostol" (Apostolul), despre un revoluţionar fictiv, care după multe suferinţe, încearcă să asasineze un rege fictiv, însă eşuează. Apreciat de Kossuth, apoi certându-se cu acesta, **P.** se alătură armatei conduse în Transilvania de generalul polonez Bem, devenind aghiotantul său. **P.** îşi trăieşte cu consecvenţă crezul politic, până la moartea eroică, pe câmpul de luptă. Circumstanţele exacte ale morţii sale rămân înconjurate de mister. Se pare că Bem i-ar fi cerut să nu participe la lupta de la Albeşti. Moartea sa în această bătălie, la 31 iulie 1849, se bazează pe descrierea realizată de un medic militar rus în jurnalul său. Acesta vorbeşte despre cadavrul

50. Petöfi Sándor la 1847.

unui tânăr, mort de o rană de lance la stomac şi având fața palid-gălbuie a lui **P.**, precum şi haine în stilul său. Anume, **P.** avea obiceiul a purta o jachetă de civil peste pantaloni de uniformă. O descriere fizică a lui **P.** întâlnim în gazeta braşoveană *Siebenbürger Wochenblatt*, care, la 10 februarie 1849, face publice semnalmentele capilor revoluției maghiare: „Descrierea personală a lui *Alexandru Petöfi:* Vârstă, 36 ani [sic!, corect 26 ani]. Locul naşterii, Transilvania. Stare civilă, căsătorit. Religie, reformată. Limbi, germană, maghiară şi valahă. Ocupație şi caracter, anterior poet. Statură, mic, slab. Fața, trasă. Culoarea feței, smeadă. Frunte, înaltă. Păr, negru, ridicat în sus. Ochi, negri. Sprâncene, negre. Nas, lat. Gura, proporționată. Dinți, buni. Bărbia, uşor ascuțită. Barbă, mustață. Semne speciale, obişnuieşte să umble cu gâtul gol. Îmbrăcăminte, după moda germană..." (Sb. Wochenblatt, 12/10 februarie 1849.) În 1855, localnicii maghiari din Albeşti ridică un monument, reprezentând un vultur de piatră, peste mormintele comune, între care s-ar afla şi corpul lui **P.** Morvai Ferenc considera, însă, că **P.** a fost luat captiv de ruşi şi dus în Rusia, unde ar fi murit, de cauze naturale, câțiva ani mai târziu. I-a fost atribuit un schelet, dezgropat în regiunea Barguzin din Siberia, dar acesta s-a dovedit a fi al unei femei. Lângă schelet s-a găsit o culegere de poezii, prea sărace artistic pentru a putea fi atribuite lui **P.** Aceeaşi idee, a prizonieratului lui **P.** în Siberia, a fost reluată în anii 1980 de cercetători sovietici, care pretind că **P.** ar fi murit acolo de tuberculoză abia în 1856. În mod cert, după înfrângerea revoluției paşoptiste, opera lui **P.** a dobândit o faimă fără limite, iar poetul însuşi a fost identificat cu rebelul model. Numele său este purtat, şi în zilele noastre, de străzi în întreaga Ungarie şi în localitățile cu populație maghiară din Transilvania, precum şi de o stație de radio şi de un pod din Budapesta.

Creația sa poetică se împarte în trei perioade, corespunzând evoluției sale, de la poezia de factură populară (1842–1844), la melancolia romantică, pesimistă erotică (1845–1846), apoi la poezia politică revoluționară (1847–1849). Cântece şi poezie de factură populară sunt: „O seară acasă", „Către fratele meu István", „Câmpia panonică", „Ianoş Viteazul". Poezia „A borozó" (Cârciuma, 1842) omagiază puterea lecuitoare a vinului de a alunga toate grijile şi se construieşte pe calapodul unui cântec popular, dezvoltat însă în chip proaspăt şi original. Poezii clasice sunt considerate „A virágnak megtiltani nem lehet" (Floarea nu poate fi interzisă) sau „Befordultam a konyhára" (M-am întors la bucătărie), care utilizează străvechea metaforă a dragostei şi focului într-un mod ingenios şi inovativ. În „János vitéz" (Ianoş Viteazul), eroul Kukoricza Jancsi este un orfan, păstor, tratat foarte rău de tatăl său vitreg. Iubita lui, Iluska, este şi ea orfană. Ianoş pierde jumătate din turmă şi este alungat de acasă. Îşi ia rămas-bun de la Iluska, intră în rândurile husarilor, trăieşte numeroase aventuri şi salvează o prințesă. Regele Franței îi promite lui Ianoş coroana şi pe fiica sa de soție, dar eroul spune că o iubeşte numai pe Iluska.

Se reîntoarce acasă şi află că Iluska a murit de tristeţe. Ianoş culege un trandafir de pe mormântul fetei iubite şi îşi deplânge nenorocul. Porneşte din nou la drum, ajungând în ţara uriaşilor, devenind regele acestora. În cele din urmă, Ianoş şi Iluska se regăsesc, atunci când ea renaşte din trandafir sub chipul unei zâne. **P.** pare a spune că adevăratul erou este credincios doar inimii sale, preferând să fie sărac decât să cadă în mrejele puterii şi ale bogăţiei. În poezii, precum „Jövendölés" (Profeţie, 1843) şi altele mai târzii, poetul îşi creează imaginea unei persoane care va muri de tânără, după înfăptuirea unei cauze măreţe. În alte poezii, eul liric se identifică cu un singuratic încăpăţânat, care iubeşte vinul şi urăşte orice limite şi convenţii, trăind o viaţă pasională. În anii 1845–1846 **P.** publică 4 volume de lirică de dragoste, din ciclurile „Cipruslombok Etelke sírjára" (Frunze de chiparos pe mormântul Etelkăi, 1845), „Nori", ce vorbesc despre dragoste, durere, amintiri şi singurătate. Aceste poezii au fost scrise după moartea iubitei secrete a lui **P.**, Csapó Etelke. Poezia „Az Alföld" (Câmpia) afirmă dragostea poetului pentru patria sa, pusta ungară, mai frumoasă şi mai dragă lui decât Munţii Carpaţi. Acest motiv poetic întemeiază o tradiţie de lungă durată, aceea a pustei ce se confundă cu peisajul Ungariei. Este interesant de amintit că multe din poeziile lui **P.** au fost transpuse muzical de tânărul Friedrich Nietzsche, care compunea din plăcere în vremea studiilor sale clasice la Pforta, înainte de a-şi începe cariera în filosofie. Aidoma lui Byron, crezul lui **P.** în idealul romantic al artistului ca luptător pentru libertate îi stimulează creaţia. Crezul acesta se oglindeşte în poezia de revoltă, atitudine şi protest: „Istok nebunul", „Mă chinuie amar un gând", „Cântec naţional", „Parlamentului", „Trimiteţi regii la spânzurătoare", precum şi în poemul „Apostolul". În „Talpra, magyar!" (Ridică-te, maghiare!), poetul îndeamnă: „Ridică-te, maghiare, ţara te cheamă!/ Acum ori niciodată îţi porunceşte soarta.../ Sclavi să fim sau oameni liberi?/ Aceasta-i întrebarea, alege tu un 'Amin!'/ Dumnezeu al ungurilor,/ Îţi jurăm Ţie – că sclavi/ Nu vom mai fi în veci!" (Talpra magyar, hí a haza!/ Itt az idö, most vagy soha!/ Rabok legyünk, vagy szabadok?/ Ez a kérdés, válasszatok!/ A magyarok istenére/ Esküszünk,/ Esküszünk, hogy rabok tovább/ Nem leszünk !) Creaţia sa prolifică s-a încheiat la vârsta de 26 de ani, prin moartea poetului. În numai 6 ani, între 1844 şi 1849, P. a publicat asiduu numeroase volume de versuri: „Versek" (1844), „A helység kalapácsa" (1844), „Cipruslombok Etelke sírjáról" (1845), „János Vitéz" (1845), „Versek II" (1845), „Úti jegyzetek" (1845), „A hóhér kötele" (1846), „Felhök" (1846), „Versei" (1846), „Tigris és hiéna" (1847), „Összes költeményei" (1847), „Bolond Istók" (1847), „Nemzeti dal" (1848), „Az apostol" (1848). Postum au apărut: „Összes muvei" (1892–1896), „Sixty Poems, 1823–1849" (1976). În limba română **P.** a fost tradus de Şt. O. Iosif, O. Goga, E. Jebeleanu.

(*Siebenbürger Wochenblatt*, nr. 12, 10 februarie 1849, p. 47; *D.E.R.*, III/728–729; *Wikipedia*.)

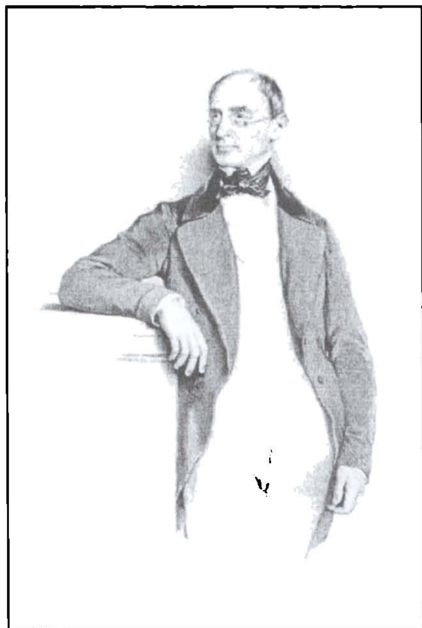
Pfersmann von Eichthal, Alois = feldmareşal-locotenent, locţiitorul comandantului suprem al armatei c.c. din Transilvania, generalul Puchner (1848–1849).

Nu cunoaştem date despre biografia lui **P.** În timpul revoluţiei paşoptiste, „tot septuagenar [precum Puchner], părinte al unei familii numeroase" (Bariţ, 147), în

calitate de locţiitor al comandantului suprem al armatei c.c. din Transilvania, generalul Puchner, feldmareşalul locotenent **P.** conduce practic Comandamentul militar suprem de la Sibiu. Tot Bariţ, care îl cunoaşte personal, îl descrie mai degrabă ca fiind un birocrat, decât un comandant de oşti: „**P.** era de trei ori om de birou şi numai o dată soldat" (Bariţ, 231). Camil Mureşanu vorbeşte despre „confuzia Comandamentului militar austriac – dezorientatul general Puchner şi ceva mai treazul său adjunct, Pfersmann. Amândoi sunt derutaţi de carenţa de autoritate a Vienei, care nu le impune explicit respectarea dispoziţiilor ei, ci, prin recunoaşterea guvernului maghiar şi a uniunii Transilvaniei cu Ungaria, lasă deschisă alternativa de a se da curs cererilor acestui guvern, sau de a le refuza ori temporiza" (*Documente,* VII/VII). În iunie 1848, în perioada în care Puchner se află la Cluj, comanda la Sibiu o deţine **P.** El trimite rapoarte guvernatorului Teleki, informându-l asupra situaţiei militare sau propunând iniţierea de măsuri preventive împotriva extinderii holerei din Ţara Românească dincoace de munţi. La rândul său, primeşte comunicate atât din partea agentului c.c. din Moldova, Eisenbach, cât şi din partea agentului c.c. din Muntenia, Casimir von Timoni, care îl anunţă, de pildă, despre refugierea domnitorului Gheorghe Bibescu în Transilvania. După proclamaţia lui Puchner din 18 octombrie 1848, care, practic, anunţă declanşarea ostilităţilor militare, **P.** este cel care preia conducerea mişcărilor de trupe şi a manevrelor militare, în timpul frecventelor accese de podagră ale superiorului său, comandantul general. Cu permisiunea comandantului militar suprem, baronul Puchner, la 28 decembrie 1848 se desfăşoară, la Sibiu, conferinţa naţională românească, sub preşedinţia episcopului ortodox Andrei Şaguna şi în prezenţa generalului **P.** Conferinţa decurge în linişte, „fără rezultate palpabile" (Friedenfels), cu excepţia sosirii veştii că Clujul a fost invadat de trupele conduse de Bem. După revoluţie, feldmareşalul **P.**, la fel ca şi generalul Gedeon, este tras la răspundere şi supus unei „cercetări aspre", pentru conduita sa în timpul evenimentelor paşoptiste şi mai ales pentru „negrija sa fără pereche", „cum era el om lăsător" (Bariţ, 266, 458, 463). Titlu: general de divizie „Alois Pfersmann von Eichthal, cavaler al ordinelor ruseşti ţariste Sf. Vladimir clasa a patra şi Sf. Stanislav clasa întâi, feldmareşal locotenent c.c. şi titular adjunct al regimentului infanterist de linie Marele prinţ Michael nr. 37" (Divisionär, Herr Alois Pfersmann von Eichthal, Ritter des kais. russischen St. Wladimir-Ordens vierter und St. Stanislaus-Orden erster Klasse, k.k. Feldmarschall-Lieutenant und zweiter Inhaber des Linien-Infanterie Regiments Großfürst Michael Nro. 37).

(Friedenfels, II/103; Bariţ, 147, 231, 266, 458, 463; *Documente...*, VII/VII, XI, XIII, XV, XXIII, XXVII, XXIX, XL, XLIX, LII, LIV, LXIV, LXVIII, LXIX, LXXI, LXXXIV, LXXXV, 34, 36, 78, 79, 81, 83, 121–123, 275, 276, 347, 348, 357, 358, 390, 575, 576, 577; Cosma, *Personalul...*, 242.)

von Pillersdorf, Franz (baron) = cancelar al Cancelariei aulice unificate (1842–1848), ministru de interne austriac (20 martie – 4 mai 1848), prim-ministru şi ministru de interne (4 mai – 8 iulie 1848), autor al constituţiei c.c. din 25 aprilie 1848.

51. Franz von Pillersdorf

N. la 1 martie 1786, la Brünn; m. la 22 februarie 1862, la Viena. Studiază la universitatea din Viena ştiinţele dreptului şi statului. În 1811 este secretar la Camera aulică. În anii 1813–1815 îl sprijină pe ministrul de război Baldacci în asigurarea intendenţei armatei c.c. şi în administrarea teritoriilor ocupate în Franţa. Cu acest prilej, vizitează Anglia. Revenind în Austria, este angajat la administraţia financiară centrală. În 1824 este numit vicepreşedinte al Camerei aulice. În 1832 i se conferă titlul de consilier secret. În 1842 devine cancelar al Cancelariei aulice unificate (vereinigte Hofkanzlei). În 1845 i se decernează distincţia de cetăţean de onoare al Vienei, iar în 1846 este decorat cu Ordinul Sfântului Ştefan. În anul revoluţionar 1848, **P.**, a cărui opoziţie faţă de sistemul Metternich este cunoscută, devine ministru de interne, în primul guvern constituţional, format între 20 martie – 19 aprilie 1848. La 4 mai, după ce primul-ministru Ficquelmont este silit să-şi dea demisia, **P.** este numit premier al Austriei. În calitate de ministru de interne şi ca premier, **P.** adoptă măsuri destul de dure, cum ar fi: disponibilitatea guvernului c.c. de a extinde prevederile noii constituţii a Austriei asupra provinciilor lombardo-veneţiene, fără a li se permite acestora însă „o conducere pe deplin naţională" (2 mai 1848), dizolvarea legiunii academice din Viena (27 mai). Constituţia liberală din 25 aprilie 1848, aşa-numita „constituţie a lui Pillersdorf" (Pillersdorfsche Verfassung), este creaţia sa, dar această constituţie nu satisface cerinţele ţărilor cisleithane, nici pe acelea ale revoluţionarilor, după cum ea nu întruneşte nici adeziunea Coroanei. Din aceste motive, **P.** demisionează din funcţia de premier la 8 iulie 1848. Este ales membru al parlamentului imperial austriac (österreichischer Reichstag), ale cărui lucrări se deschid la 22 iulie 1848, dar nu izbuteşte să mai exercite vreo influenţă asupra desfăşurării ulterioare a evenimentelor. După dizolvarea parlamentului de la Kremsier, **P.** rămâne fără funcţie publică, împotriva sa declanşându-se o anchetă disciplinară. În 1852 este exmatriculat din rândul adevăraţilor consilieri secreţi şi al cavalerilor Ordinului Sfântului Ştefan. În luna aprilie a anului 1861 este ales ca deputat dietal al Austriei Inferioare în parlamentul imperial austriac, membru al comitetului de finanţe. Moare la 22 februarie 1862, la scurt timp după reabilitarea sa.

(Cosma, I/101, II/275; *Wikipedia*.)

Piret, Anton Ludwig = general c.c., comandantul suprem al armatei austriece din Banat, cu sediul la Timişoara (mai 1848–toamna 1848). Cunoaştem doar activitatea generalului în prima parte a anului 1848. Dintr-un schimb de scrisori private, desfăşurat de la începutul lui mai până în ultima decadă a lunii

52. Bătălia de la Biserica Albă, 19 august 1848.

iunie, între **P.** şi Puchner, comandantul general c.c. al Transilvaniei, reiese distanţarea primului faţă de Ministerul ungar de război, care caută a impune armatei din Banat să treacă în subordinea sa. Însă **P.** manifestă o atitudine decis proimperială şi anti-maghiară, chiar în condiţiile în care iniţial Ministerul austriac de război vădeşte confuzie. Astfel, la 12 mai 1848 din Viena, ministrul austriac de război Latour îi comunică lui **P.** că, pe viitor, ordinele adresate unităţilor militare maghiare vor fi transmise prin intermediul ministerului ungar. Pentru a asigura, însă, o strânsă legătură între comandamentele austriece, propune o informare concomitentă a Ministerului austriac de război. Consulul c.c. la Belgrad, Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl, îi trimite generalului **P.** rapoarte de informare despre situaţia din Serbia, aşa cum ne atestă raportul din 30 mai 1848. La 7 aprilie, Zanini transmite dispoziţii comandanţilor supremi ai Transilvaniei, Puchner, şi Banatului, **P.**, pentru a se supraveghea graniţele cu Muntenia, pentru a se împiedica circulaţia ideilor şi persoanelor, ce pot nutri gânduri ostile ordinii constituite. În iunie 1848, Szöllösy Nagy Ferenc, trimisul ministerului ungar de interne, în cursul unei vizite în Banat, constată că „domnul comandant nu este tocmai cel mai sincer prieten al comisarului regesc [maghiar] Csernovics" (*Documente...*, VII/102). Protocolul Consiliului c.c. de miniştri din 17 septembrie 1848 consemnează decizia ministrului de război Latour de numire a generalului **P.** ca şi comandant al celui de-al doilea corp de rezervă. La 2 octombrie, contele Latour porunceşte generalatelor învecinate cu Ungaria, inclusiv celui de la Timişoara condus de **P.**, să pună în mişcare toate trupele disponibile şi să sprijine operaţiunile banului Croaţiei Jellaćič, reamintindu-le că partida maghiară a părăsit terenul legalităţii, răsculându-se împotriva împăratului şi ucigându-l la Pesta pe comisarul imperial contele Lamberg. De aceea, trebuie întreprinse cât mai degrabă măsuri de mână forte. La aflarea manifestului imperial din 3 octombrie 1848, **P.** deţine încă oficial comanda supremă în Banat, având în subordine regimentul de infanterie Sivkovich. Sub conducerea lui Achille Deschan, comisar al guvernului c.c. din fişpanatul Caraş, se formează însă un consiliu permanent de război, care decretează starea de asediu şi preia conducerea militară şi civilă în zonă.

(Cosma, I/108, 206, 210, 211, II/30, 41, 81, 176, 275; *Documente...*, VII/98, 102.)

53. Anton von Puchner la 1849.

von Puchner, Anton (baron) = comandantul suprem al armatei c.c. din Transilvania, cu sediul la Sibiu, considerat în mare parte răspunzător pentru dezastrul armatei austriece în Transilvania în 1848–1849.

N. la 11 noiembrie 1779, la Schemnitz; m. la 28 decembrie 1852, la Viena. Este fiul unui nobil ungar, provenind dintr-o familie naturalizată în Ungaria în secolul al XVII-lea. **P.** își petrece copilăria la Schemnitz, vădind preocupări pentru botanică. În 1799, la 20 ani, intră locotenent în garda nobiliară ungară din Viena, care la vremea aceea este un fel de școală pregătitoare pentru ofițeri. La 1801, după încheierea cursului, este repartizat la regimentul de cavalerie ușoară Kinsky nr. 5. În data de 17 octombrie 1805 participă, ca locotenent major, la bătălia de la Nördlingen, împotriva francezilor. În 1809 e avansat căpitan de cavalerie la regimentul „Ducele Braunschweig-Oels"; se evidențiază în bătăliile de la Nachod și Znaim, la fel în campania din septembrie – octombrie 1813, în bătălia decisivă de la Leipzig, bravura fiindu-i răsplătită cu Crucea cavalerească a Ordinului Maria Theresia. În 1814 ajunge maior la legiunea germană, apoi la cuirasierii Lothringen. Ca locotenent colonel la regimentul Bianchi sosește la Neapole în 1821. După înăbușirea revoluției napoletane, în 1824 devine colonel, tot aici. În anul 1827 revine la Padova. La 1832 este avansat general maior. În 1834 activează ca și comandant al trupelor austriece în statul papal Bologna, ocupând un post militar-diplomatic. Meritele sale îi aduc Crucea comandorului a Ordinului c.c. Leopold și Marea cruce a unui ordin papal. În 1840 devine al doilea titular al regimentului de infanterie arhiducele Karl. Decesuri în familie îl aduc la Viena, unde adastă până în 1846, ca feldmareșal locotenent și consilier aulic de război. În 1846 este numit consilier secret; la vârsta de 67 de ani pleacă în Transilvania, ca guvernator militar și civil. În dieta ardeleană din 1846/1847 este numit comisar plenipotențiar, care reprezintă persoana monarhului. În aprilie 1848, Ministerul ungar de război îi solicită lui **P.** inventarul materialelor de război de care dispune, toate speciile de arme, uniforme, echipament, cai și provizii, și îi cere subordonarea Comandamentului militar c.c. al Transilvaniei aceluiași minister. La 2 mai 1848, guvernatorul transilvan Teleki József întreprinde Sibiu o vizită, pentru a cădea la înțelegere cu **P.** atât asupra împărțirii armelor din arsenalele c.c., cât și asupra regimentelor secuiești, pe care Teleki vrea să le disloce în regiunile locuite de români. În cursul întrevederii, **P.** îi dă de înțeles guvernatorului că atunci îi va da cele o mie de puști promise din magazia regimentului grăniceresc nr. 2 de la Năsăud, când Teleki va înapoia cele 1.515 puști, răpite cu violență de secui în timpul unui transport. Guvernatorul și comandantul suprem se despart în termeni reci. **P.** primește însărcinarea de a deschide lucrările dietei de la Cluj. De îndată îl trimite pe secretarul său de război, Florian Glanz, la Viena, în audiență la împărat, spre a

obţine răspunsul limpede la întrebarea: dacă maiestatea sa acceptă sau nu uniunea Transilvaniei cu Ungaria. Secretarul Glanz însă, sosit la Viena, constată că împăratul s–a retras la Innsbruck. Fiind primit aici în audienţă, Glanz revine la Sibiu cu rezoluţia imperială ca **P.** să nu împiedece votarea uniunii în dietă, deoarece miniştrii maghiari şi palatinul Ştefan l-au asigurat pe împărat de lealitatea ungurilor. Glanz merge şi la Buda, unde obţine aceleaşi asigurări din partea arhiducelui palatin, pe care le transmite apoi lui **P.** La deschiderea dietei, la 29 mai, **P.** citeşte discursul inaugural de pe o foaie, în limba maghiară, limbă pe care nu o cunoaşte. În 30 mai **P.** îi convoacă la sine pe deputaţii sibieni la dietă, a căror atitudine antiunionistă este prea bine cunoscută, sfătuindu-i să nu se opună proclamării uniunii. Ba mai mult, **P.** porunceşte ca în Cluj, pentru a nu contraria opinia publică fanatizată, să se coboare culorile Austriei şi să se arboreze tricolorul maghiar. Ordinele primite de la împărat sunt acelea ca **P.**, în calitate de comandant militar suprem al trupelor c.c. din Transilvania, să se supună ordinelor arhiducelui palatin, iar ca administrator al armamentului şi al materialului belic să se subordoneze colonelului Meszáros, ministrul ungar de război. **P.** nu urmează nici exemplul banului Croaţiei Jellačić, care se opune declaraţiilor autoproclamatului guvern ungar; nici pe cel al generalului Rukawina de la Timişoara, care, nici el, nu se subordonează ministerului considerat ilegal. Solicitările cărora le face faţă îi macină sănătatea. Wurzbach scrie: „Prevederea lui credincioasă a împiedicat în anul 1848 înfăptuirea deja decisei uniuni a Ungariei cu Transilvania". Şi Friedenfels apără onoarea bătrânului general, asupra căruia planează vina de a fi fost un conducător prea slab al armatei c.c. din Transilvania în timpul revoluţiei. Are la dispoziţie un corp de doar 8.000 oameni, apud Friedenfels şi Wurzbach, fiindu-i tăiată legătura cu restul armatei c.c. Bariţ, cunoscându-l personal, îl descrie însă pe **P.** din perspectivă uşor diferită: „B[aronul] **P.** trebuia să se simtă în acea epocă înfricoşată foarte nefericit. Om septuagenar, suferea între altele cumplit de durerea picioarelor. Prea adesea primea pe oameni răsturnat pe canapea, alteori şi stând pe picioare, însă numai în pantofi de noapte, căci încălţăminte mare şi obişnuită nu putea purta. Să ne cugetăm un general, de altminteri genial, pe care-l apucă durerile de podagră tocmai în furiile luptei, între ploaia de gloanţe" (Bariţ, 147). Măsurile adoptate de **P.** în primăvara şi toamna lui 1848 sunt defensive şi contradictorii, pentru înlăturarea pericolul imediat, fără a se putea desprinde din ele o strategie clară. În august 1848, datorită agitaţiilor izbucnite în mijlocul românilor, **P.** intervine personal pe lângă comisarul regesc ungar Vay Miklós pentru eliberarea din arest a lui August Treboniu Laurian şi Nicolae Bălăşescu, membri ai Comitetului naţional român. **P.** aprobă desfăşurarea adunării româneşti a regimentului grăniceresc nr. 1 de la Orlat, în data de 10 septembrie. La 17 septembrie, cedând presiunilor guvernatorului Teleki, **P.** ordonă comandantului cetăţii de la Alba Iulia trimiterea la Cluj a unei baterii c.c., escortate de câteva companii de infanterie şi de cavalerie. Scopul expres al utilizării acestor forţe este îndreptat împotriva ţăranilor români, dar ordinul este revocat tot din cauza românilor, care se adună înarmaţi la Blaj. La adunarea de la Blaj din 25–29 septembrie, **P.** îl trimite pe generalul Schurtter, comandant de brigadă în cadrul Comandamentului militar transilvan, pentru a intra în tratative cu românii. Prima proclamaţie a Comandamentului militar suprem al Transilvaniei emană la 9 octombrie, fiind adresată numai poporului român, ca

răspuns la memoriul adoptat la ultima adunare de la Blaj. La 16 octombrie **P.** confirmă Comitetul național român, reales la Blaj. Între timp, Guberniul decretase ca Tezaurariatul și perceptorii să transporte cât mai grabnic toate casele publice de bani de la Sibiu la Cluj. În aceste condiții, la 17 octombrie **P.** confiscă toate cheile caselor de bani și trece la dezarmarea locuitorilor maghiari ai Sibiului. În aceeași zi face publică mobilizarea generală și înarmarea poporului. Și abia acum, prin proclamația de la 18 octombrie 1848, **P.** anunță deschis „întoarcerea armelor" împotriva rebelilor maghiari, împotriva comisarului regesc Vay, declarând preluarea puterii militare în Transilvania. La 19 octombrie Comitetul român de pacificațiune adresează românilor o proclamație, în care îi cheamă la arme împotriva vrăjmașilor, sub conducerea comandanților militari austrieci. La 21 octombrie **P.** aprobă înființarea și înarmarea celor 15 legiuni românești, cu un efectiv de 195.000 oameni. La 24 octombrie se constituie Comitetul de apărare a țării (Landesvertheidigungsauschuß), sub președinția locțiitorului comandantului militar suprem, generalul Pfersmann, comitet mixt româno-săsesc, cu misiunea organizării recrutării pentru întregirea regimentelor țării, a înființării unui batalion voluntar săsesc de vânători. La 25 octombrie **P.** semnează un decret, în care oferă Comitetului de apărare a țării instrucțiuni cu privire la modalitatea de plată a transporturilor, cvartirelor, alimentelor, iar în lipsă de bani prin efectuarea de rechiziții pe bază de chitanțe, ce urmează a fi decontate ulterior. La 30 octombrie **P.** dispune organizarea de tribunale militare ad-hoc pentru judecarea cazurilor de crimă. La 30 octombrie apare și manifestul imperial, prin care Ungaria și țările învecinate acesteia sunt puse sub legea marțială, astfel că **P.** este îndreptățit legal a supune toate autoritățile ardelene și a lua frânele din mâinile Guberniului de la Cluj. Din 18 octombrie 1848 până la 11 martie 1849, la cucerirea Sibiului de către Bem, când începe ocupația maghiară a Transilvaniei cu excepția Munților Apuseni, întreaga putere militară și civilă de pe teritoriul principatului se concentrează în mâinile lui **P.** Spre onoarea sa, politica sa este aceea că „rebelii sunt tot așa fii ai patriei, supuși ai maiestății sale c.c., ca și toți ceilalți patrioți, români și sași, care au rămas credincioși dinastiei și monarhiei, prin urmare rebelii să nu fie exterminați, ci numai învinși, umiliți și pacificați". Unitățile comandate de **P.** sunt insuficiente, sărăcăcios echipate și prost dotate cu bani și provizii de război. **P.** rupe din proprie inițiativă orice legătură cu Ungaria revoluționară, asumându-și sarcina de a-i supune pe maghiarii răsculați și pe secuii din Transilvania. La 14 noiembrie împăratul Ferdinand semnează un bilet de mână, prin care restabilește Guberniul transilvan, în fruntea căruia îl numește președinte ad interim pe contele Mikó Imre. Guberniului i se interzice să mai primească ordine de la guvernul ungar, în schimb îi cere să îndeplinească dispozițiile primite de la feldmareșalul Windischgrätz și de la generalul **P.** Împăratul mai cere Guberniului de la Cluj să îl susțină pe **P.** în acțiunea sa de dezarmare, pentru ca întreaga putere armată să se concentreze sub comanda acestuia. Toate naționalitățile Ardealului protestează împotriva măsurii restaurării Guberniului: maghiarii nevoind a renunța la supunerea față de guvernul ungar, românii și sașii considerându-l trădător pe Mikó, ca președinte al adunării secuilor de la Lutița. Din luna noiembrie 1848, evenimentele militare se succed cu repeziciune. Confruntărilor din zona Clujului, unde acționează colonelul c.c. Urban, li se adaugă cele din Țara Bârsei. Practic până în decembrie trupele

imperiale combat atacurile secuilor în regiunile amintite. După sosirea lui Bem în Transilvania, în fruntea armatei revoluţionare maghiare, iniţiativa acţiunilor militare o are generalul polonez. La finele anului 1848, **P.** apelează la soluţia salvatoare a ajutorului ţarist. Bariţ notează: „În acea situaţiune, b[aronul] Puchner, după ce întârziase toată vara cu pregătirile absolut necesare, nu văzu alt mijloc de a conserva principatul Transilvaniei pentru dinastie şi monarhie decât chemarea trupelor ruseşti în ajutor" (Bariţ, 410). **P.** îi raportează lui Windischgrätz că în cazul aproape sigur, în care îi va fi imposibil să asigure paza oraşelor săseşti şi va fi obligat să părăsească teritoriul, va cădea la înţelegere cu comandantul trupelor ruseşti aflate aproape de graniţă. **P.** nu obţine răspuns de la Windischgrätz. Totuşi, îl contactează pe generalul ţarist Lüders, comandantul rus al Munteniei. Lüders trimite un curier la Sankt Petersburg, cerând instrucţiuni precise. La iniţiativa militarilor imperiali, la 30 decembrie 1848 este convocată la Sibiu o conferinţă mixtă, sub preşedinţia generalului Pfersmann, cu scopul de a se trimite la Bucureşti o delegaţie, pentru a cere ajutor lui Lüders, în numele naţiunilor română şi germană. Pfersmann face o propunere paradoxală, deoarece comandantul c.c. suprem **P.** urmează a protesta oficial împotriva intrării trupelor străine în Transilvania. O delegaţie, compusă din episcopul ortodox Şaguna, August Treboniu Laurian şi comitele saşilor Salmen, se deplasează la sediul lui **P.**, aducând promisiunea acestuia că va renunţa la orice protest după chemarea lui Lüders. Protocolul încheiat consemnează că nu ţara, nu cele două naţiuni, ci doar municipiile Sibiu şi Braşov solicită ajutorul rus. Cele două deputăţii, una de sibieni, iar alta de braşoveni, trimise la Lüders, se întorc fără nici un rezultat. Timoni, consulul c.c. de la Bucureşti, îl informează pe **P.** că Lüders nu va interveni decât la cererea expresă a comandantului militar austriac. Iniţiativa lui **P.**, instrumentată de Pfersmann prin conferinţa din 30 decembrie, îi apare lui Bariţ drept „curat o comedie, jucată însă rău" (Bariţ, 416). În această situaţie neechivocă, la 1 februarie 1849, **P.** întruneşte un consiliu de război, care decide a le cere ruşilor „ajutor momentan" pentru cetăţile Sibiu şi Braşov. Generalii Pfersmann şi Schurtter îi scriu lui Lüders, iar ajutorul nu se lasă aşteptat. La 1 şi 4 februarie, trupele ţariste intră în cele două oraşe. Bătrânul semiparalizat înregistrează două victorii însemnate împotriva lui Bem la Sibiu, 21 ianuarie 1849, şi Ocna Sibiului, 4 februarie 1849. Boala lui avansează, iar nevoia de ajutor militar creşte. Bătălia de la Simeria, din 9 februarie, este pierdută de imperiali. **P.** aşteaptă zadarnic ajutorul promis de comandantul suprem al trupelor c.c. din Ungaria, prinţul Windischgrätz. Conform planului secret convenit de cei doi feldmareşali, **P.** trebuia să se ţină pe urmele lui Bem, înghesuindu-l spre Banat, unde urma să fie strivit de corpul comandat de generalii Theodorovics şi Gläser. Numai că în sânul acestui corp, format din sârbi, are loc o rebeliune, soldaţii refuzând să se deplaseze departe de casă, temându-se că între timp maghiarii ar năvăli asupra conaţionalilor lor. După înfrângerea de la Simeria, **P.** merge la Orăştie. Pe lângă boala de picioare de care suferă, cade şi în friguri nervoase. Se retrage la Tălmaciu, lângă Turnu Roşu, pentru a se reface. Revenindu-şi în puteri, decide să deschidă ofensiva împotriva lui Bem. **P.** se îndreaptă spre Sighişoara, dar Bem, prin spatele său, ajunge la Sibiu. La 11 martie 1849 are loc a doua bătălie de la Sibiu, în care generalul rus Skariatin părăseşte oraşul şi se retrage în Muntenia. Bem îl sileşte pe **P.** să ia aceeaşi cale, a refugiului.

Bolnav, **P.** încredinţează comanda militară generalului Kalliany. Lăsându-şi trupa în tabăra de la Cerneţ, în 22 iulie 1849 **P.** ajunge la Bucureşti, apoi aleargă la Viena, să se justifice pentru dezastrul campaniei din Transilvania. I se conferă Crucea comandorului a ordinului Maria Theresia şi este mutat pe postul de căpitan 2 de gardă, fiind numit guvernator al Veneţiei. I se decernează Ordinul Coroanei de fier cl. I. În urma unui atac de apoplexie trebuie să se retragă din viaţa activă, în toamna anului 1850. Pe prima soţie o pierduse încă în 1822, în Italia. O prietenă a fiicei lui decedate, contesa Lucrezia von Salis-Zizers, se dedică îngrijirii bătrânului erou. Acesta mai pierde un fiu, în vârstă de 22 ani. La 28 decembrie 1852 **P.** moare în urma unui nou atac, fatal de data aceasta. În ajun de revelion 1852 este înmormântat pe moşia sa de la Bikal, lângă Fünfkirchen. Dintre cei patru copii ai săi, îi supravieţuieşte doar fiul său Hannibal, general maior, ceilalţi trei murind prematur, înaintea tatălui lor. Titlul complet: „Excelenţa sa, domnul baron Anton von Puchner, adevărat consilier secret c.c., comandor al ordinului austriac Leopold şi cavaler al ordinului militar Maria Theresia, apoi al ordinului rusesc Sf. Gheorghe şi al ordinului Sf. Vladimir clasa a patra, Marea Cruce a ordinului papal Sf. George şi comandor al ordinului militar sicilian Sf. George al reunificării, locotenent-feldmareşal c.c. şi comandant adjunct al regimentului de infanterie de linie arhiducele Karl nr. 3". Friedenfels dezminte o acuză, „o bănuială cu adevărat răspândită în cercurile ungare, anume că **P.** ar fi fost un patron orb al românilor şi prin urmare un duşman al naţiunii maghiare. **P.**, cu proprietăţi în Ungaria şi născut acolo, se simţea general imperial, dar şi nobil maghiar şi avea cea mai mare consideraţie pentru tot ceea ce privea nobilimea ungară. Totuşi, el nu avea nici un fel de înţelegere faţă de şovinismul naţional, aşa cum acesta s-a impus în anul 1848, şi era şi convins că trebuia să se dea satisfacţie presiunii naţiunii române printr-o deplină îndreptăţire conformă timpului. Însă a i se pune în cârcă tot ceea ce s-a întâmplat cu sau s-a spus despre armata populară română, căreia el a considerat că trebuie să-i permită a se constitui, în baza sentimentului slăbiciunii numerice a corpului său de armată, nu este nici logic, nici echitabil" („Es sei hier noch nebenbei einer ständig verbreiteten und wie es scheint in ungarischen Kreisen wirklich geglaubten Verdächtigung erwähnt, der nämlich, als ob **P.** ein blinder Patron der Romänen und demgemäß ein Feind der ungarischen Nation gewesen wäre. **P.**, in Ungarn begütert und geboren, fühlte sich zwar als kaiserlicher General, aber auch als ungarischer Edelmann und war für Alles, was den ungarischen Adel betraf, von der größten Rücksicht. Allerdings hatte er für den nationalen Chauvinismus, wie er im Jahre 1848 sich geltend machte, kein Verständniß und war auch überzeugt, daß man dem Drängen der romänischen Nation nach zeitgemäßer Vollberechtigung entsprechen müsse. Ihm aber all´ das, was durch den romänischen Landsturm, welchen er im Gefühle der numerischen Schwäche seines Armeecorps errichten lassen zu müssen glaubte, geschehen oder demselben nachgesagt wird, zur Verantwortung aufzulasten, ist – mindestens ebenso wenig logisch als billig").

(Wurzbach, 24/49–52; Friedenfels, II/418–426; Bariţ, 121, 139, 143–149, 217, 220, 286–291, 331–341, 347, 377, 378, 388, 415–418, 423–426, 441–444, 447–450, 458, 468; Cosma, *Presa...*, 123–126; Cosma, II/276–277; Cosma, *Personalul...*, 242.)

Pulszky von Lebócz und Cselfalva, Franz Aurel = secretar de stat al ministrului (ungar) din apropierea persoanei împăratului, respectiv secretarul prinţului Paul Esterházy, de fapt mâna forte; demisionează la finele lui septembrie 1848; la 2 octombrie 1848 împăratul îi aprobă demisia, numindu-l în locul său, în aceeaşi funcţie, pe colonelul Andreas Meltzer; în mai 1848 apare în presă ca „agent ungar în Anglia".

N. la 17 septembrie 1814, la Eperies în comitatul Saros; m. în 1897, la Budapesta. Orfan de mic, creşte la unchiul său, cercetătorul de antichităţi şi masonul Fejervári Gábor, de la care preia pasiunile pentru arheologie şi istoria artelor, precum şi aplecarea spre francmasonerie. Educaţia primară o dobândeşte în germană şi slavă, abia la colegiul din Miskolc se înstăpâneşte asupra limbii maghiare. În 1833, la 19 ani, întreprinde o călătorie în Italia, intrând la Roma în cercul ştiinţific al amatorilor de antichităţi. În 1836 Institutul arheologic din Roma îl numeşte pe tânărul de 22 ani membru corespondent. În Ungaria absolvă studiile juridice. La 1834 intră în dieta din Bratislava. În 1835 activează ca avocat şi subnotar în comitatul Saros. În 1836 întreprinde a doua călătorie de amploare în Germania, Anglia, Belgia, Olanda şi Franţa, a cărei urmare este volumul „Aus dem Tagebuche eines in Grossbritanien reisenden Ungarn" (Din jurnalul unui ungur călător prin Marea Britanie), apărut la Pesta în 1837, şi schiţe de călătorie din Ungaria, pentru care Academia ungară îl numeşte membru corespondent. În această perioadă dezvoltă o intensă activitate scriitoricească, publicînd pagini de beletristică, economie, filosofie, istoria artei, în foi germane şi maghiare. Când Kossuth înfiinţează *Pesti Napló*, **P.** devine curând autorul articolelor de fond, între care „Observaţii despre regularea [cursului] Dunării şi despre chestiunea orientală", Bratislava, 1838. În 1839 comitatul Saros îl alege deputat în dieta de la Bratislava, tânărul de 25 ani fiind unul din cei mai activi membri ai dietei. Codexul dreptului cambial îl elaborează singur în cea mai mare parte. Este secretar al societăţii canalului Tisei. Din punct de vedere literar, este corespondent al *Augsburger Allgemeine Zeitung*, cu articole precum: „Despre starea Irlandei", „Despre caricaturi engleze". În 1839 intră în polemică cu baronul von Zedlitz, corespondentul vienez al aceluiaşi ziar antemenţionat. În 1840 are o polemică cu contele Leo Thun pe chestiunea naţionalităţilor. În mod paradoxal, nu este ales în dietele din 1843 şi 1847. Desfăşoară, în continuare, activitate literară şi publicistică, ca de exemplu prin „Neue Croquis aus Ungarn", Leipzig, 1847, despre problema lingvistică în Ungaria. În anul 1845 se căsătoreşte cu vieneza Therese Walter, născută la Viena în 1819, moartă la Pesta, la 4 septembrie 1866. În 1845 cumpără o moşie în comitatul Neograd, unde se dedică agronomiei şi literaturii. La 15 martie 1848 izbucnirea revoluţiei la Pesta îl cheamă pe baricade. În aprilie 1848 arhiducele palatin Stephan îl numeşte pe **P.** comisar gubernial cu puteri excepţionale şi subsecretar de stat la Ministerul de finanţe, precum şi secretar de protocol al conferinţelor ministeriale. În mai 1848 pleacă la Viena, ca subsecretar de stat al Ministerului ungar al afacerilor externe, îngrijind acolo treburile acestui minister, în vreme ce ministrul plin, Paul Esterházy, îl însoţeşte pe împărat la Innsbruck. În această poziţie, **P.** exercită prin presă o influenţă asupra opiniei publice vieneze şi intermediază livrări de arme din Belgia în Ungaria. Despre modul în care se implică în politică şi diplomaţie, despre devotamentul său faţă de cauza maghiară

vorbesc scrisorile sale. La 10 octombrie îi scrie premierului ungar Batthyány, anunţându-l că ministerul c.c. a făcut o interpelare (Interpellation) referitoare la întrebările: cum se va desprinde Ungaria de monarhie şi cum se va realiza uniunea Transilvaniei cu Ungaria? Într-una din scrisori, adresată unui prieten [probabil Kossuth], la 15 august 1848 din Viena, **P.** descrie vizita făcută lui de Ladislaus Nopcsa, care i-a dezvăluit că trimisul noii conduceri a Munteniei, Golescu, i-a cerut sprijinul pentru „recrearea vechiului imperiu" (Wiederherstellung des alten Reiches) [daco-roman!]. Golescu i-a spus că Bărnuţiu se află în Muntenia şi păstrează o strânsă legătură cu Murgu, „de care depinde întregul regiment [bănăţean] românesc de graniţă". Despre planul lui Golescu în chestiunea munteană a trimis şi Ötvös un referat [lui Kossuth], dar **P.** îi cere acestuia din urmă să-l trimită la Paris pe Beöthy, căruia să-i dea lămuriri cu privire la situaţia din Muntenia şi la cea din Franţa (Cosma, II/217, 218). La 6 septembrie, **P.** se adresează ministrului c.c. de externe, baronul Wessenberg, solicitând răspuns la nota sa din 28 august, referitoare la invazia trupelor sârbe în Ungaria. La 23 septembrie se adresează, în aceeaşi problemă, ministrului c.c. de interne (Cosma, I/129, II/84). În septembrie **P.** îl contactează pe generalul polonez Józef Bem, aflat la Lvov, chemându-l în Ungaria. La 5 octombrie 1848 **P.** este demis din post, prin bilet imperial de mână, iar la 6 octombrie părăseşte Viena. Evenimentele revoluţionare de la Viena, din 6 octombrie, îl află pe Bem pe drum, iar **P.** îl convoacă pe general urgent la Viena, scriind despre aceasta lui Kossuth la 11 octombrie. De acum înainte, Bem se află în legătură neîntreruptă cu lagărul ungar, cu **P.**, Pázmándy şi Csány, în Viena afişându-se oficial pe 12 octombrie, când i se încredinţează apărarea oraşului şi conducerea gărzii naţionale vieneze. (Cosma, II/187) Între timp, abia ajuns la Pesta, **P.** este trimis de Ministerul ungar – acesta nesocotind porunca imperială – înapoi la Viena. **P.** revine încă o dată de la Viena, la sfârşitul lui octombrie 1848, aducând cuvintele lui Windischgrätz: „Cu rebeli nu tratez". La formarea celui de-al doilea minister ungar, **P.** preia Ministerul comerţului, unde activează în speţă în sensul procurării de material pentru prepararea pulberii. După aflarea veştii despre iminenta intervenţie rusă în Ungaria, se pare că Kossuth îl trimite pe **P.** emisar, pentru a convinge puterile străine să sară în ajutorul maghiarilor. **P.** călătoreşte prin Galiţia, unde este arestat şi condamnat, dar evadează. Ajunge la Paris, unde are întrevederi cu contele Teleki, iar la plecarea acestuia în Belgia, preia în locul lui afacerile de la Paris, timp de câteva luni. La 18 mai 1849, **P.**, caracterizat de ziarul vienez *Presse* din 6 septembrie 1849 drept „agent ungar în republica franceză", participă la conferinţa ţinută la Paris, în locuinţa prinţului polonez Adam Czartorysky, alături de ambasadorul ungar contele Teleki, secretarul ambasadei ungare M.M. Szarwady şi deputatul ceh din ultimul parlament austriac M. Rieger. La această conferinţă se dezbate un plan de organizare federativă a Ungariei. Cei de faţă declară că Ungaria ar fi gata să recunoască naţionalităţilor nemaghiare toate drepturile lor legitime. Aceste naţionalităţi se împart în două categorii: a) cele cu existenţă distinctă, prin frontiere bine stabilite: Croaţia, Voivodina sârbească, românii; b) cele mai puţin dezvoltate şi necompacte: slovacii, germanii. Naţionalităţilor din prima categorie maghiarii le vor acorda autonomia, celor din a doua categorie o administraţie specială, cuprinzând justiţie proprie, limbă naţională în şcoli, tribunale, instituţii comunale şi libertatea cultului (Cosma, I/21–216). În aceeaşi lună mai

1849, **P.** se îndreaptă spre Londra şi organizează acolo biroul central pentru chestiuni ungare, care asigură cu regularitate informaţii şi articole despre Ungaria ziarelor londoneze. Deşi intră în legătură cu lordul Palmerston şi cu alţi membri ai parlamentului englez, nu reuşeşte să determine guvernul englez să susţină activ cauza ungară în problema intervenţiei ruse. La 2 octombrie 1849, prin ordonanţă regală, Ferdinand acceptă demisia lui **P.**, secretar de stat al ministrului din apropierea persoanei împăratului (Staats-Sekretär des um Meine Person befindlichen Ministers), numindu-l ca urmaş al său pe colonelul Andreas Melczer (Cosma, I/251, 253). Conducerea revoluţionară maghiară îl numeşte trimisul ei în Anglia, un post nominal, pe care **P.** îl ia în serios şi după înfrângerea de la Şiria. Se pare că lui i se datorează eliberarea lui Kossuth din Kiutahia. Între timp, în patrie e condamnat la moarte *in effigie*, împreună cu alţi 39 „instigatori principali ai revoluţiei ungare", iar bunurile sale şi ale soţiei le sunt confiscate. Trăieşte din cuvântările şi notele scrise împreună cu soţia sa, care îl susţine întru toate. În anul 1851 Kossuth soseşte în Anglia, iar **P.** i se alătură ca un adjutant loial, şi când cei mai mulţi din vechii susţinători îl părăsesc. Îl însoţeşte pe Kossuth în călătorii în Anglia şi America de Nord, semnând cu soţia sa „Red, white and black", 3 volume. În 1853 realizează încă o călătorie în America; revine în Anglia, la activitatea sa publicistică (cu articole în *Chamber's Journal, Daily News, Philosophical Transactions, New York Tribune)* şi arheologică, fiind considerat cel mai bun cunoscător de geme din Anglia. În 1860 este iniţiat în masonerie, alături de Kossuth şi de liberalii radicali maghiari din exil. În acelaşi an 1860 este corespondent al *Daily News* la Torino, unde îşi aduce şi familia, la imboldul soţiei, desfăşurând o activitate intensă şi în presa maghiară, germană, franceză, italiană. Intră în legătură cu Garibaldi, publicând scrisori din exil în foi maghiare. Este susţinător al programului Garibaldi-Deák, conform căruia popoarele nu trebuie să conteze pe ajutor străin, ci să se bizuie doar pe ele însele în lupta de eliberare. Această concepţie aduce în 1861 ruptura cu Kossuth, care speră exclusiv în ajutorul lui Napoleon III. În 1861 **P.** e ales deputat al comitatului Saros în dieta de la Pesta, dar nu are drept de liberă trecere. Trăieşte în Italia până în 1866, când îşi pierde soţia şi o fiică. Acestea plecaseră la Pesta, pentru a redobândi bunurile confiscate în timpul revoluţiei, dar se îmbolnăvesc de holeră şi mor. **P.** este iertat de împărat şi primeşte dreptul de a reveni în Ungaria, dar îşi pierde încă un fiu, Gabriel, din pricina holerei. Îşi încheie afacerile din Italia, se întoarce deci în Ungaria, la 1866, şi se implică politic, trecând de partea partidului lui Deák Ferenc. La 25 februarie 1869 e numit director al muzeului naţional ungar. În 1871 desfăşoară polemici cu Jókai Moriz şi cu Czernatony. Se distinge ca personalitate proeminentă a francmasoneriei maghiare, astfel că loja Egység a házban (Unitate în casă), a cărei deschidere e aprobată la 1868, sub obedienţa Marii Loji engleze, este condusă din 1869 de însuşi **P.** La 21 martie 1886, prin unificarea celor două mari loji ungare de până atunci, Egység a házban şi Marele Orient Maghiar, zămislită din unificarea la 22 iulie 1873 a tuturor lojilor maghiare de rit francez mai mici, se constituie Marea Lojă Simbolică maghiară. În funcţia de mare maestru al Marii Loji Simbolice maghiare este ales, din 1886 probabil până la moartea sa în 1897, **P.** (Varga, 47–49) Din căsătoria cu Therese Pulszky are şapte copii: August, născut la 1846; Gabriel, născut în 1847, mort în 1866 la Pesta; Julius, născut la 1849, mort în 1863 la Florenţa; Henriette,

născută la 1850, moartă în 1866 la Pesta; Karl, născut în 1853 la Londra; Polyxena, născută în 1857 la Londra; Garibaldi, născut în 1861 la Torino, finul de botez al lui Giuseppe Garibaldi.

(Wurzbach, 24/70–77; Cosma, I/129, 215–216, 251, 253, II/84, 187, 217–218, 277–279; Varga, 47–49.)

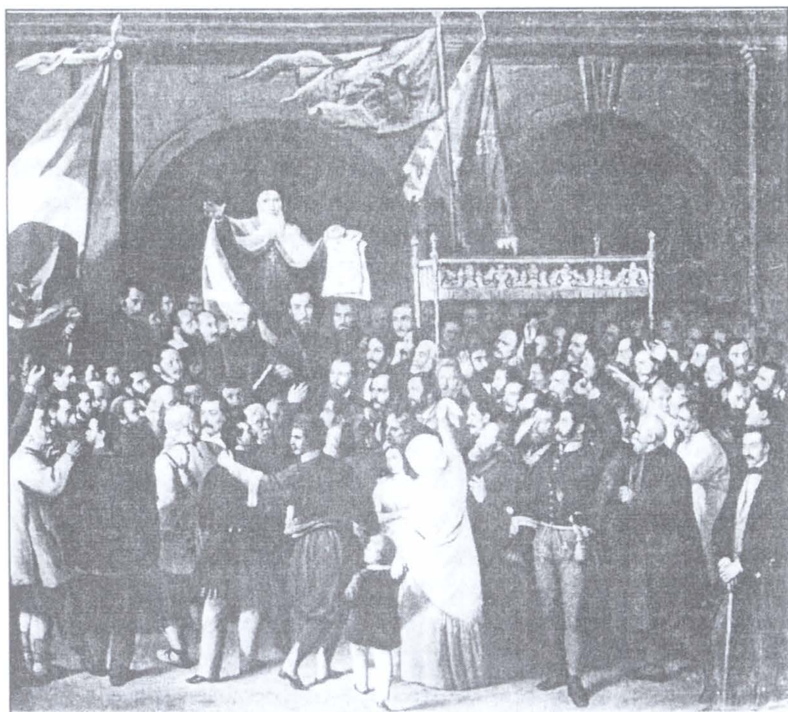
R

54. Joseph Rajačić la 1849.

Rajačić von Brinski, Joseph = arhiepiscopul ortodox de la Carlovitz (mai 1848), patriarhul sârb.

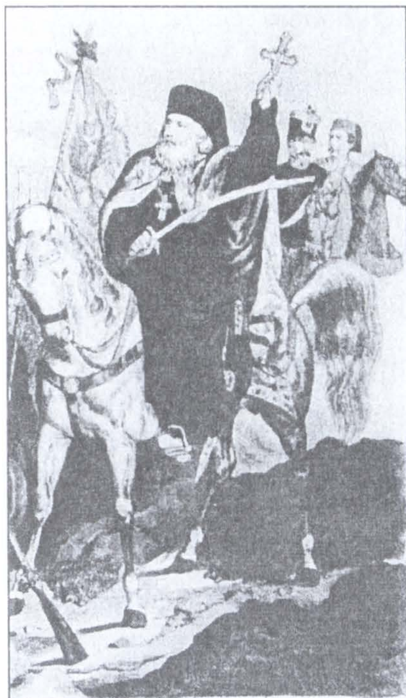
N. la 19/30 iulie 1785, la Prokike în regimentul de graniță Ogulin; m. la 13 decembrie 1861, la Carlovitz. Fiul celebrului arhimandrit Lucas Rajačić, se dedică carierei bisericești, precum tatăl său. Ajunge arhimandrit al mănăstirii Gomirje din regimentul de graniță Ogulin. În anii 1809–1813, în timpul ocupației franceze a graniței militare croate, are o influență liniștitoare asupra populației, pe o linie proimperială austriacă. La 1818 este ales episcop în Dalmația, activând în această funcție timp de 5 ani, înființând un seminar teologic. La 1834 devine episcop în dioceza Vârșeț. În această calitate de înalt păstor de suflete, în 1836, în timpul marii epidemii de holeră, străbate satele, aducând ajutor material și duhovnicesc. La 1 octombrie 1842 este ales episcop de Carlovitz. Susține cauza sârbă dar și pe cea imperială, în adunările congregaționale și în diete. În mai 1848 îl întâlnim sub titulatura de arhiepiscop ortodox de Carlovitz, care dispune arborarea drapelelor slavone. La 1/13 și 3/15 mai 1848, adunarea națională sârbească de la Carlovitz îi proclamă pe **R.** patriarh, iar pe Šuplikac voievod. Sub conducerea patriarhului se constituie comitetul (obor) care preia puterea. **R.** vădește o poziție net antimaghiară și proimperială. La 11 iunie 1848 are loc atacul maghiar asupra orașului Carlovitz și izbucnirea războiului civil în Serbia, de o rară cruzime. Patriarhul **R.** intervine la înaltele foruri austriece, pentru apărarea intereselor națiunii sârbești. În replică maghiară, la Viena, în 13 august 1848, se emite o „Poruncă regească" (Königliches Befehl), semnată de ministrul ungar de externe Paul G. Esterházy. Acesta îl acuză pe arhiepiscopul **R.** că a încălcat legile și poruncile guvernului [care guvern?], precum și ordinele emise de Esterházy însuși. Titlul de mitropolit pe care și l-a arogat nu este îndrituit. Prințul cere suspendarea lui. La 23 august, un nou raport de învinuire a lui **R.** este semnat de contele Nádasdy. La 17 septembrie din Innsbruck, împăratul Ferdinand ia atitudine în legătură cu suspendarea lui **R.** din funcțiile sale.

55. Adunarea națională sârbească de la Carlovitz, 1/13 mai 1848.

Împăratul își exprimă îndoieli legate de vina reală a arhiepiscopului, pe de o parte, iar pe de altă parte, alegerile organizate pentru numirea unui alt arhiepiscop ar putea provoca tensiuni populare şi mai mari (Cosma, II/213–214). În septembrie izbucneşte revolta lui Đorđe Stratimirović, radical sârb, împotriva autorității prohabsburgice exercitate de patriarh. Stratimirović doreşte abdicarea patriarhului şi autodizolvarea oborului. Proclamația patriarhului sârb **R.**, de la Carlovitz, din 18/30 septembrie 1848, anunță poporul sârb că „duşmanul nostru, maghiarul" (unser Feind der Magyare) a fost înfrânt în Bačka, unde va fi definitiv distrus de trupele banului Jellačić. Din păcate, „trădarea s-a încuibat în sânul poporului". Unealta trădării este Georg Stratimirović, care în ascuns a căzut de partea maghiarilor. Cere poporului să nu se lase ademenit de Stratimirović, ci să-l prindă şi să-l aducă în fața adunării naționale, care se va întruni peste 6 zile la Carlovitz. Totuşi, la 22 septembrie 1848, Stratimirović emite, la rândul său, o proclamație către poporul sârb. Conducătorul provizoriu al poporului sârb, patriarhul Iosif, şi comitetul central (oborul) au convocat pe data de 25 septembrie o adunare națională la Carlovitz. Deoarece circulă veşti cum că ar exista unele neînțelegeri între Stratimirović şi comitetul central, el anunță pe toată lumea că va merge la Carlovitz fiind convocat de însăşi sfinția sa patriarhul. Între timp s-a dizolvat neînțelegerea avută cu comitetul central. Stratimirović își afirmă loialitatea față de patriarh şi față de organele constituite ale conducerii sârbe (Cosma, II/36–37). Conflictul intern se va rezolva prin forța armelor. Data de 3 octombrie 1848 consemnează riposta trupelor c.c. şi, în acelaşi timp, începutul campaniei împotriva

Ungariei. La 5 octombrie soseşte la Carlovitz voievodul Šuplikac, care înfrânge revolta condusă de şeful gărzii naţionale sârbeşti Stratimirović. Acesta se supune patriarhului **R.**, dând declaraţii de loialitate. În lunile octombrie şi noiembrie 1848, patriarhul **R.** introduce în circulaţie aşa-numitele asignate (Assignaten), respectiv bancnotele sârbeşti de hârtie, pentru a plăti soldele trupelor. Cu începere din martie 1849, asignatele vor fi retrase din circulaţie, deoarece salariile militarilor au fost plătite (Cosma, II/87). Luna decembrie a anului 1848 aduce, de la Viena, confirmarea investirii lui **R.** în funcţia de patriarh al sârbilor ortodocşi şi, implicit, întărirea poziţiei sale. Raportul ministrului c.c. de interne Stadion, din 11 decembrie, se referă la acordarea titlului de patriarh arhiepiscopului de Carlovitz **R.** În raport se justifică istoric dreptul sârbilor de a-şi organiza un patriarhat, astfel: la congresul naţional sârb de la Novi Sad, în 13 mai 1848, **R.** a fost ales patriarh prin votul unanim al celor 4.000 de deputaţi prezenţi. Aceasta a însemnat, în acelaşi timp, reafirmarea independenţei bisericii sârbeşti. Întemeietorul acesteia, Sfântul Sava, era la începuturi dependent de patriarhul de la Constantinopol, la 1219 primind investitura acestuia. Drept sediu al patriarhatului sârbesc a fost ales Ipek. Sfântului Sava i-au urmat, în scaunul patriarhal de la Ipek, o serie de alţi patriarhi, până în anul 1690. Atunci, la ocuparea Ipekului de către turci, patriarhul Arsenie Czernowitz a emigrat în Ungaria, cu 36.000 de familii de sârbi. Imigranţii în monarhia austriacă au primit de la împăratul Leopold I două diplome: pe prima la 21 august 1690, pe cea de-a doua la 20 august 1691. Aceste diplome le garantau: autonomia bisericii lor după ritul grecesc, dreptul la practicarea religiei lor, alegerea liberă a arhiepiscopului şi voievodului lor, folosirea calendarului pe stil vechi, administraţie internă exercitată prin magistraţi naţionali proprii. Aceste drepturi au fost confirmate în diploma privilegială din 4 martie 1695, care preciza şi dreptul arhiepiscopului de Carlovitz de a-i investi (hirotoni) pe episcopii ortodocşi. Privilegiile amintite au fost reconfirmate de împăratul Joseph I la 19 septembrie 1706, de Karl VI la 8 octombrie 1713 şi de împărăteasa Maria Theresia la 18 mai 1743. Arsenie Czernowitz, ca patriarh şi arhiepiscop [?], a mutat sediul de la Ipek la Carlovitz. Arhiepiscopul a primit la 17 februarie 1696 castelul Sziracs din comitatul Posegan, care urma să-i rămână în posesie până la eliberarea Ipekului de turci. Autoritatea arhiepiscopului de Carlovitz se extindea, la început, în diploma lui Leopold I, asupra a 8 episcopi, cărora li s-au adăugat ulterior [în preajma anului 1848] diocezele Panraz şi Posegan, episcopul Şaguna din Transilvania, episcopul de Cernăuţi şi episcopul de Sebenico. Arsenie Ivanović, care a emigrat după cucerirea Belgradului de către turci, a fost ultimul patriarh al Ipekului. După el, arhiepiscopii de la Carlovitz nu au mai purtat acest titlu. Explicaţia constă în aversiunea cu care biserica neunită şi naţiunea sârbă în general erau privite, din cauza uniunii [cu biserica Romei]. În ceea ce priveşte modificările suferite de administraţia politică, şi acestea au fost de natură să ducă la pierderea existenţei naţionale a sârbilor. Din aşezările lor iniţiale din Sirmia şi Slavonia, sârbii s-au extins în districtul batalionului csaikist, în cea mai mare parte a graniţei militare bănăţene, în comitatele Timiş, Torontal, Bács, Braranyá, în districtele Obecse şi Kikinda, ceea ce a dus la suspendarea organizării lor naţionale interne. Provinciile au intrat la 1790 sub jurisdicţia comitatelor, iar districtele de graniţă sub autoritatea Consiliului aulic de război; demnitatea voievodului şi a patriarhului au

56. Rajačić cheamă poporul la arme în numele crucii şi al pajurei bicefale.

fost desfiinţate, de asemenea comisia politică din Esseg. La 14 decembrie 1848, ministrul de interne Stadion prezintă Consiliului de miniştri proiectul de patentă, ce consfinţeşte garantarea rugăminţilor naţiunii sârbe. Patenta va spori încrederea sârbilor în monarhie. Împăratul Franz Joseph aduce la cunoştinţa poporului sârb că a recunoscut demnitatea voievodului – numindu-l în această calitate pe Ştefan Šuplikac, precum şi rangul patriarhului – **R.** De îndată ce pacea va fi restabilită, împăratul se va îngriji de crearea unei administraţii interne naţionale pe baza principiului egalei îndreptăţiri a tutror popoarelor. Semnează: împăratul Franz Joseph şi ministrul Stadion. Manifestul imperial din 15 decembrie 1848, dat la Olmütz, confirmă alegerea, înfăptuită la 1 mai, a patriarhului şi voievodului sârb. Excesele maghiarilor le-au deşteptat sârbilor dorinţa recâştigării vechii lor independenţe pierdute, exprimată în forma unui voievodat sârb. Poporul sârb cere, de aceea, recunoaşterea Voivodinei sârbeşti, care să cuprindă: Sirmia şi graniţa ei, comitatele Baranya şi Bács, districtele Obécs, Kikinda şi batalionul csaikist, Banatul şi graniţa lui militară. Nota de mână a împăratului vizează recunoaşterea patriarhului **R.** şi a voievodului sârbilor Šuplikac. În legătură cu crearea Voivodinei sârbeşti, împăratul menţionează că „după restabilirea păcii, una din primele griji ale inimii mele părinteşti va fi realizarea administraţiei interne naţionale pe baza principiului egalei îndreptăţiri a tuturor popoarelor mele" (Cosma, I/256–257). După moartea lui Šuplikac, la 27 decembrie 1848, **R.** rămâne în fruntea naţiunii, devenind ulterior comisar imperial în teritoriul ocupat de armata sârbă. El trebuie să asigure aprovizionarea cu arme, muniţie, hrană, echipament, bani, să diminueze excesele sârbilor şi să combată atacurile maghiarilor. **R.** impune în ianuarie 1849 numirea lui Kuzman Todorovič ca şi comandant militar, ceea ce înseamnă înlăturarea definitivă a oponentului său Stratimirović. Se înregistrează tensiune şi fricţiuni între patriarhul **R.** şi generalul c.c. Rukawina, numit din martie 1849, comandant militar suprem al Banatului. **R.** îl acuză pe Rukawina că al său consiliu de război e compus din oameni „exclusiv de coloratură maghiară" (durchaus magyarischer Färbung). La propunerea feldmareşalului Windischgrätz, comandantul suprem al armatei c.c., prin referatul acestuia din 30 martie 1849, Serbia este organizată civil şi militar, prin numirea colonelului Mayerhofer ca şi comandant militar şi a patriarhului **R.** ca şi comisar al administraţiei civile. Împăratul aprobă propunerea lui Windischgrätz la 2 aprilie, trimiţând, în acelaşi timp, scrisori de numire lui Mayerhofer şi **R.** De pildă, în calitatea sa de comisar imperial, **R.** raportează la 30 mai 1849, de la Semlin, prinţului Felix von Schwarzenberg, arătând că, prin ocuparea maghiară a Banatului

şi a zonei Bačka, populaţia „bineintenţionată" (gutgesinnt) s-a refugiat în Slavonia, Sirmia sau Serbia. Această ocupare a deschis inamicului malul stâng al Dunării şi comunicarea cu Turcia. Paşa din Belgrad şi paşa din Orşova întreţin legături cu capii rebelilor. În iunie, **R.** anunţă autorităţile habsburgice despre o mare cantiate de coase, livrată de negustori turci din Belgrad rebelilor unguri din Pančevo. Şedinţa Consiliului de miniştri de la Viena, din 6 iulie 1849, dezbate reorganizarea administraţiei publice în voievodatul Serbiei. Se propun măsuri pentru restrângerea sferei de influenţă a patriarhului **R.**, comisarul suprem al ţării, a banului Jellačić, a generalului Rukawina şi a generalului maior Mayerhofer, fără a se atenta, deocamdată, la existenţa Voivodinei. Se va cere banului să-i numească imediat la conducerea districtului militar, ce urmează a fi creat, pe Mayerhofer ca şi comandant şi pe comisarul gubernial von Fluck ca şi comisar suprem. Concomitent, **R.** să fie chemat la Viena, pentru a putea fi îndepărtat din funcţia deţinută până acum, fără a se isca tulburări în ţară (Cosma, II/100). Raportul Consiliului c.c. de miniştri, de la Viena, din 9 iulie 1849, se referă la organizarea teritoriului sud-slav. Consiliul de miniştri se adresează împăratului Franz Joseph, prezentând scrisoarea banului Jellačić din 29 iunie 1849, din care rezultă că împrejurările impun reorganizarea districtului militar nr. 7, denumit provizoriu în biletul de mână din 2 aprilie a.c. drept Voievodina sârbească. Jellačić consideră că acest întins teritoriu, format din: Banat (comitatele Timiş, Torontal, Caraş/Krasso), Sirmia, comitatul Bacs, graniţa militară, inclusiv zona regimentului de la Petrovaradin şi a batalionului csaikist – teritoriu aflat momentan sub conducerea patriarhului **R.** ca şi comisar imperial civil, şi a generalului maior Mayerhofer, ca şi comisar militar – trebuie defalcat, pentru a fi mai bine organizat şi administrat. Astfel, zona provincială să treacă sub comanda comandantului suprem din Ungaria, baronul Haynau, şi a comisarului civil Geringer. În schimb graniţa militară să fie organizată într-un nou district militar, sub comanda nemijlocită a banului Jellačić, asistat de Mayerhofer. Consiliul de miniştri îi propune împăratului această nouă organizare, cu menţiunea suspendării patriarhului **R.** din funcţia de comisar civil şi a convocării lui la Viena. Din Schönbrunn, la 11 iulie 1849, împăratul îi scrie patriarhului **R.**, convocându-l la Viena, pentru a-i oferi consiliere în problemele privitoare la viitoarea organizare a teritoriului slavilor de sud (Cosma, I/268–269). Protocolul şedinţei Consiliului de miniştri, de la Viena, din 20 iulie 1849, consemnează „promovarea" patriarhului în funcţia de auditor de stat major. În august 1849, după înfrângerea revoluţiei ungare, **R.** e într-adevăr convocat la Viena, cu scop consultativ pentru organizarea voievodatului Serbiei. În octombrie 1849, **R.** este iar chemat la Viena, împreună cu ceilalţi episcopi ortodocşi, la consfătuirea cu privire la nevoile şi cererile bisericii neunite sârbeşti. **R.** participă la şedinţa Consiliului de miniştri din 4 octombrie, enunţând ideea convocării la Viena a celor 9 episcopi ortodocşi, pentru a dezbate, într-o adunare ce nu se va numi „sinod", problemele specifice, aidoma episcopilor catolici şi a reprezentanţilor bisericilor protestante, în adunările ţinute deja. Se va menţine patriarhia, propune **R.**, iar românii şi grecii vor avea câte un mitropolit subordonat patriarhului (Cosma, II/107). În şedinţa Consiliului de miniştri din 30 octombrie, ministrul de interne Bach propune principiile de constituire a voievodatului Serbiei. Deoarece consfătuirile prealabile cu patriarhul **R.**, baronul Geringer şi cu general-maiorul

Mayerhofer au eşuat, Bach crede că guvernul austriac trebuie să ia decizia definitivă în această problemă. De data aceasta, ministrul de interne propune organizarea „voievodatului Serbiei austriece şi al Banatului", care să cuprindă Bačka şi Banatul, şi să fie organizat ca ţară de coroană de sine stătătoare. La 18 noiembrie 1849 este emisă patenta imperială, care recunoaşte crearea voievodatului sârb. **R.** revine în patrie, dedicându-se bisericii, dar şi reorganizării gimnaziului superior din Carlovitz, înfiinţând din fonduri proprii o tiparniţă metropolitană şi gimnazială în aceeaşi localitate. În mai 1861 este desemnat cavaler al Coroanei de fier cl. I şi este înnobilat la rangul de baron von Brinski. În iunie 1861, la sărbătorirea a 50 de ani de păstorit, i se decernează de către împărat Marea cruce a Ordinului Leopold. Moare în decembrie 1861, la vârsta de 76 de ani.

(Wurzbach, 24/290–295; Cosma, I/106, 148, 211, 213, 231, 256–258, 268, 274, II/36–37, 65–66, 71–72, 81, 87, 100, 107, 110, 162, 183, 185, 186, 213–214, 280.)

Rannicher, Jakob = avocat, politician, publicist, redactor al ziarului *Transsilvania* din Sibiu (2 octombrie 1848 – 9 martie 1849).

N. la Sibiu, la 7 noiembrie 1823; m. la Pesta, la 8 noiembrie 1875. Urmează gimnaziul şi Academia de drept din Sibiu până în 1846. În acest an publică o lucrare despre dreptul saşilor de a-şi alege comitele naţiunii. Apoi este practicant la Tabla regească din Târgu-Mureş. Din aprilie 1848 până la 11 martie 1849 este accesist [scrib de cancelarie] comiţial săsesc, respectiv cancelist pe lângă comitele saşilor Franz Salmen. La izbucnirea revoluţiei, **R.**, cu entuziasmul celor 25 de ani ai săi, se face remarcat astfel. În data de 2 mai 1848 seara, la Sibiu soseşte guvernatorul Transilvaniei, Teleki József, cu intenţia de a-i „intimida" pe saşi (Friedenfels) şi de a-i determina să adopte o poziţie prounionistă. Vestitele cuvinte ale guvernatorului, rostite în faţa reprezentanţilor Universităţii naţionale săseşti obţin efectul contrar celui scontat: „Problema uniunii trebuie să fie acceptată aprioric ca fiind hotărâtă de facto" („Die Frage der Union müsse von vorneherein de facto als entschieden angenommen werden"). Vizita guvernatorului determină tocmai radicalizarea atitudinii sibienilor, care în 3 mai după-masa, imediat după plecarea guvernatorului Teleki, împânzesc oraşul cu steaguri negru-galbene austriece. În seara zilei de 3 mai, la teatru, se desfăşoară „o demonstraţie dinastico-patriotică, improvizată în agitaţia momentului" („eine in der Aufregung des Momentes improvisirte dynastisch-patriotische Demonstration" – Friedenfels). Eroul clipei este tocmai **R.**, care, cu un drapel imperial în mână, ţine o cuvântare mişcătoare, în care îi îndeamnă pe saşi să-şi strângă rândurile în jurul pajurei împărăteşti. Tot ca urmare a radicalizării spiritelor, în urma vizitei guvernatorului la Sibiu, la 5 mai 1848 Friedrich Hann, profesor la Academia juridică săsească, demisionează de la redacţia suplimentului *Transsilvania* al ziarului *Siebenbürger Bothe*, pe care îl condusese, din convingere şi cu bune intenţii, în sens prounionist. Redacţia este preluată de **R.** şi condusă, de acum înainte „în sens liberal-naţional" ("im freiheitlich-nationalen Sinne fortan versehen wurde" – Friedenfels). Între 2 octombrie 1848 şi 9 martie 1849 **R.** este redactor-şef la suplimentului jurnalistic *Transsilvania* din Sibiu. La 9 martie 1849, ziarul îşi sistează apariţia, odată cu ocuparea oraşului Sibiu de către trupele revoluţionare maghiare conduse de

generalul Bem. Pentru conduita sa în timpul revoluției pașoptiste, la 21 august 1850 împăratul îi decernează Crucea de merit de aur (das goldene Verdienstkreuz). În 1850 este concipist ministerial adjunct (Ministerial-Concepts-Adjunkt) la Ministerul c.c. al cultelor și învățământului, din februarie 1853 devenind adevărat concipist. În mai 1856 se află ca secretar al Contabilității c.c. (k.k. Statthalterei) de la Sibiu și membru al consistoriului suprem al bisericii evanghelice din Transilvania, din însărcinarea căruia alcătuiește un volum de popularizare despre „Noua constituție a bisericii naționale evanghelice de confesiune augsburgică din Transilvania, în baza izvoarelor oficiale" (Die neue Verfassung der evang. Landeskirche A.B. in Siebenbürgen, auf Grundlage ämtlicher Quellen hergestellt), publicat la Sibiu în același an, 1856. În anii 1860–1861 participă la elaborarea constituției bisericii evanghelice săsești din Transilvania. La 1861, după dizolvarea autorităților c.c. în Transilvania, biserica evanghelică săsească îl alege pe **R.** secretar al bisericii naționale. La 1 mai 1863 devine consilier gubernial transilvan. Din 1863 până în 1865 este deputat în dieta transilvană de la Sibiu, iar în anii 1865–1867 deputat în dieta de la Cluj. De asemenea, **R.** este deputat și în dieta de la Pesta și în consiliul imperial (Reichsrat) de la Viena. În anul 1864 obține Crucea cavalerească clasa a III-a a Ordinului c.c. al coroanei de fier. La 1865 editează la Sibiu un volum de acte și documente, referitoare la negocierile privind uniunea Transilvaniei cu regatul Ungariei („Aemtliche Aktenstücke, betreffend die Verhandlungen über die Union Siebenbürgens mit dem Königreiche Ungarn"). După 1866 participă ca deputat al orașului și scaunului Sibiu în dieta ungară de la Pesta. Aparține partidului „Altsachsen" („bătrânii sași"). În 1867 este numit consilier de secțiune al Ministerului ungar al cultelor și învățământului de la Pesta. La 14 mai 1868 este ales membru al comitetului Asociației istorice maghiare de la Pesta. Este caracterizat de Eugen von Friedenfels astfel: „un patriot sas, excepțional de talentat, devotat intim națiunii sale și propășirii ei, cu merite în multe domenii, din păcate în ultimii ani ai vieții sale din vină proprie intrat în contradicție cu conaționalii săi" („ein hervorragend begabter, seiner Nation und ihrer Entwicklung innig zugethaner, in vielen Beziehungen hochverdienter sächsischer Patriot, leider in den letzten Jahren seines Lebens nicht ohne eigenes Verschulden mit seinen Stammgenossen in Zwiespalt gerathen"). Friedenfels se referă la atitudinea manifestată de **R.**, care de la antiunionismul expres, vădit în anii revoluției pașoptiste, evoluează spre o apropiere de ideile maghiarizării forțate, promovate de guvernul ungar, al cărui slujbaș este (hatte sich zuletzt zu einer Annäherung an die Vergewaltigungstheorien des ungarischen Ministeriums verleiten lassen). **R.** moare destul de tânăr, la 52 de ani, la Pesta, în 1875, mai înainte de a fi ajuns să se reabiliteze în fața națiunii sale.

Scrieri: „Das Recht der Comeswahl. Versuch einer diplomatischen Geschichte desselben, von J.R. Studirender an der Rechtsakademie der sächsischen Nation zu Hermannstadt", Brașov, 1846, 52 p. (studiu apărut și în *Magazin für Geschichte... Siebenbürgens*, editat de Anton Kurz, Brașov, 1846, vol. II, p. 131–180); „Denkblätter an die Installationsfeier Sr. Hochwohlgeboren des Herrn Franz Joseph von Salmen, Königsrichter von Hermannstadt, Graf der sächsischen Nation und wirklicher geh. k. Gubernialrath, zusammengestellt und geschrieben von einem Sachsen", Brașov, 1847, 92 p.; „Die neue Verfassung der evang. Landeskirche

A.B. in Siebenbürgen, auf Grundlage ämtlicher Quellen hergestellt von J. Rannicher, Mitglied des Oberkonsistoriums". Sibiu, 1856, ediţia a doua augmentată, conţinând şi o anexă şi un „Entwurf zu einem Gesetze über die Vertretung und Verwaltung der Kirchenangelegenheiten der Evangelischen Kirche beider Bekenntnisse im Königreich Ungarn, der serbischen Woiwodschaft und dem Temescher Banat", apare la Sibiu, 1857, 79 p.; „Handbuch des ev. Kirchenrechts mit besonderer Rücksicht auf die ev. Landeskirche A.B. in Siebenbürgen", manuscris din 1857, realizat din însărcinarea (15 august 1857) consistoriului suprem al bisericii evanghelice, conţine: „Einleitung vollendet am 16. Dezember 1857. I. Buch. Geschichtl. Grundlegung, Verhältnisse der Kirche zum Staat und der Kirchen zu und nebeneinander; II. Buch. Quellen des Kirchenrechts; III. Buch. Verfassung der Kirche; IV. Buch. Verwaltung der Kirche; V. Buch. Das kirchliche Leben mit dem Eherecht; VI. Buch. Das Vermögensrecht der Kirche", din care a apărut primul caiet cu introducerea, 79 p., Sibiu, 1859; „Das Fürstenhaus Schwarzenberg. Ein Denkmal der Erinnerung an weiland Seine Durchlaucht Karl Fürsten zu Schwarzenberg, Landes-Gouverneur von Siebenbürgen etc., den Mitgliedern des Vereins für siebenb. Landeskunde zu dessen Generalversammlung am 24. August 1858 in Agnetheln gewidmet", Sibiu, 1858, 58 p.; „Denkschrift über die Angelegenheit der Verfassung der ev. Landeskirche A.B. in Siebenbürgen. Vorgetragen in der Versammlung des verstärkten Oberkonsistoriums am 13. Dezember 1860", Sibiu, 1861, 67 p.; „Aemtliche Aktenstücke, betreffend die Verhandlungen über die Union Siebenbürgens mit dem Königreiche Ungarn", Sibiu, 1865, 288 p.; „Sammlung der wichtigeren Staatsakten, Oesterreich, Ungarn und Siebenbürgen betreffend, welche seit dem Manifeste vom 20. Oktober 1860 bis zur Einberufung des siebenb. Landtages erschienen sind", Sibiu, 1861, 174 p.; „Die Aktenstücke aus dem Oktober 1861 bis Mai 1862 enthaltend", Sibiu, 1862, 160 p.; „Die Aktenstücke vom Mai 1862 bis zur Eröffnung des siebenb. Landtages enthaltend", Sibiu, 1863, 127 p.

(Trausch, III/80–82; Friedenfels, II/39, 41; *Allgemeine Deutsche Biographie*, vol. 27; *Sb. Sachsen Lexikon*, 400; Cosma, *Personalul...*, 252.)

von Reichenstein, Franz (baron) = concipist onorific la Viena (1847), secretar ministerial (1850), consilier aulic (1854), vicecancelar al Cancelariei aulice transilvane (1863).

N. la 3 octombrie 1819, la Sibiu; m. după 1877, la Viena [?]. Este unicul fiu al baronului Carl von Reichenstein şi al Johannei von Hirling. Bunicul său, baronul Franz Müller von Reichenstein, născut la 1 iunie 1840, la Poisdorf în Austria de Jos, mort la 12 octombrie 1825 la Viena, după încheierea studiilor, intră la 1763 în serviciul aerar montanistic, devenind la 1768 maistru suprem minier (Oberbergmeister) în Banat, la 1775 director de mină (Bergwerksdirector) şi adevărat consilier montanistic în Tirol, în 1778 consilier tezaurarial în Transilvania şi adevărat consilier gubernial, fiind în ultimul an menţionat înnobilat cu predicatul von Reichenstein; obţine la 1795 indigenatul transilvan, în 1798 devine adevărat consilier aulic la Tezaurariatul sibian, fiind în 1802 chemat la Viena, unde mai slujeşte activ încă 16 ani ca şi consilier aulic, ieşind la pensie în 1818, după 54 de ani

de muncă, prilej cu care i se conferă Crucea cavalerească a ordinului Sfântului Ştefan. Franz Müller von Reichenstein, montanist împătimit, descoperă în anul 1778 în Tirol aşa-numitul turmalin (Turmalin); de asemenea, tot el descoperă în Transilvania un metal nou, necunoscut până atunci: telurul (das Tellur). Mai mult decât atât, tot el descoperă cum poate fi separat şi purificat aurul înnobilat cu telur. Din căsătoria cu Margarete von Hechengarten se naşte la 1780 un singur fiu, Carl, care nu se ridică la înălţimea spirituală a tatălui său, dar care îi va transmite un potenţial genetic înalt fiului său, **R.** Carl von Reichenstein locuieşte şi trăieşte la Sibiu, unde moare în anul 1848. Fiul său, **R.**, după absolvirea studiilor, în 1838 este angajat la Tezaurariatul de la Sibiu. În 1841 se transferă la Camera aulică din Viena. În 1847 este numit concipist onorific. În timpul revoluţiei paşoptiste se află în capitala imperiului. În 1849, după înfrângerea revoluţiei, odată cu numirea lui Eduard Bach în calitate de comisar civil imperial plenipotenţiar în Transilvania, **R.** îl însoţeşte pe acesta, revenind pentru un an acasă. În această perioadă face cunoştinţă şi se împrietenşte cu Joseph Bedeus von Scharberg, amicul tatălui său mort. Cu acesta va rămâne în corespondenţă vie neîntrerupt, până la moartea lui Bedeus. La 1850 **R.** se întoarce la Viena, ca secretar ministerial în Ministerul c.c. de interne. De pe acest post este trimis *ab officio*, în 1853, împotriva voinţei sale, în Ungaria, pentru a se implica în reorganizarea regatului ungar. Lucrează ca şi consilier de locotenenţă (Statthaltereirath) în cadrul secţiei de locotenenţă a administraţiei regiunii Oradea (Statthalterei-Abtheilung des Grosswardeiner Verwaltungsgebiethes). Aici este promovat consilier aulic, în 1854. Un an mai târziu, la 1855, este chemat din nou la Viena, pentru a sluji ca şi consilier aulic la suprema curte de justiţie urbarială (Oberster Urbarialgerichtshof), fiind utilizat concomitent şi ca referent în Ministerul de interne. În 1858 este pus în slujba arhiducelui Albrecht, guvernator al Ungariei, alături de care rămâne ca *adlatus*, până în 1860. În acelaşi an devine referent al unei comisii aulice speciale, aflate sub preşedinţia ministrului conte Nádasdy şi destinate chestiunii aşa-numiţilor munţi revendicaţi din Transilvania (die sogenannten revindicirten Gebirge in Siebenbürgen). În 1861, când contele Nádasdy preia conducerea Cancelariei aulice transilvane, **R.** este repartizat la aceasta ca referent şi consilier aulic. În 1863 este promovat ca vicecancelar al Cancelariei aulice transilvane, iar în 1864 **R.** devine adevărat consilier secret c.c. Primeşte distincţiile Comthur al ordinului Franz Joseph şi cavaler al ordinului Leopold. Pe tărâm parlamentar, **R.** activează ca regalist în dieta ardeleană de la Sibiu din 1863–1865 şi ca deputat în consiliul imperial lărgit austriac (österreichischer weiterer Reichsrath), implicându-se în aplicarea în Transilvania a programului constituţiei imperiale din februarie. În anul 1865, la căderea ministerului condus de Schmerling şi la înlăturarea arhiducelui Rainer, **R.** iese la pensie. Moare după 1877.

(Friedenfels, II/476–479; Teutsch, *G.D.T.*, 196.)

von Rosenfeld, Joseph = secretar aulic la Viena (1847), prietenul cel mai bun al lui Eugen von Friedenfels, în primăvara lui 1848 aduce la Sibiu constituţia din 25 aprilie, vehement militant antiunionist, deputat al scaunului şi oraşului Sibiu la parlamentul din Pesta (august 1848), la 19 septembrie demisionează în semn de

protest din parlament, din nou la Viena secretar ministerial (aprilie–august 1849), numit referent scăunal la Sibiu, în drum spre casă se îmbolnăveşte de holeră şi moare la Bistriţa (23 august 1849).

N. la Sibiu, la 17 ianuarie 1821; m. la Bistriţa, la 23 august 1849. Este botezat la 21 ianuarie 1821, în biserica evanghelică din Sibiu. Fratele său mai mare, consilierul aulic Ludwig von Rosenfeld, este un influent om politic, apropiat al lui Joseph Bedeus von Scharberg. După încheierea studiilor de drept, în 1841 **R.** se angajează la Tezaurariatul de la Sibiu. În 1844 trece la Camera aulică generală c.c. (k.k. allgemeine Hofkammer). La 11 decembrie 1847 devine, prin preaînalta decizie, concipist aulic onorific (Honorär-Hofconcipist), iar prin decizia din 15 aprilie 1849 este numit adevărat concipist ministerial în Minsterul c.c. de interne în capitala imperiului. La izbucnirea revoluţiei paşoptiste se află la Viena, dar părăseşte metropola, împreună cu cel mai bun prieten al său, Eugen von Friedenfels, fiul vitreg al lui Joseph Bedeus von Scharberg, călătorind cu vaporul cu aburi pe Dunăre. Cei doi sosesc acasă pe data de 2 mai 1848 seara, îndată după vizita guvernatorului Transilvaniei Teleki József, şi ei aduc la Sibiu primele exemplare din constituţia austriacă de la 25 aprilie. Convingerile politice ale lui **R.** sunt călăuzite de principiul menţinerii autonomiei săseşti şi de împotrivirea faţă de uniunea Transilvaniei cu Ungaria, proclamată de dieta de la Cluj, la 30 mai 1848. În şedinţa Universităţii naţionale săseşti, desfăşurată la 22 mai la Sibiu, **R.** se alătură prestigiosului Konrad Schmidt, ridicându-se vehement împotriva uniunii. Deputaţii dietali ai Sibiului, Joseph Schneider şi Konrad Schmidt, dau un veto uniunii, în şedinţa preliminară a deputaţilor saşi, în seara zilei de 29 mai, dar a doua zi dimineaţa, în şedinţa în plen a dietei, sub presiunea terorismului galeriei şi al străzii, toţi deputaţii saşi votează uniunea. Într-o adunare populară, ţinută la 5 iunie tot la Sibiu, **R.** cheamă într-o scrisoare deschisă la luptă împotriva uniunii. La finele lunii iulie au loc alegerile, desfăşurate la Sibiu, pentru desemnarea reprezentanţilor oraşului şi scaunului în dieta de la Pesta. Cei doi deputaţi sibieni aleşi sunt **R.** şi profesorul Heinrich Schmidt. Cei doi ajung la Pesta la începutul lunii august, mandatele lor fiind legitimate la 7 august. Conform jurnalului dietei ungare, **R.** ia parte prima oară la şedinţa din 10 august, votând favorabil legea învăţământului. La fel votează la 21 august, în favoarea legii recrutării. Însă la 31 august respinge propunerea suplimentării onorariului primului ministru ungar. În cursul lunii august, aflat la Pesta, **R.** este primit în audienţă la arhiducele palatin Ştefan, în faţa căruia se justifică de acuzaţia de „agitaţii demagogice" (demagogische Umtriebe), ce îi fusese adusă din partea cercurilor maghiare. Concomitent, **R.** apără şi poziţia comesului saşilor Salmen, care, de asemenea, fusese ameninţat de ministrul ungar de interne Szemere Bertalan că va fi demis. Reprezentanţilor partidei naţionale săseşti i se pune în cârcă instrumentarea şi manipularea mişcărilor româneşti şi antimaghiare. Atitudinea palatinului, în cursul audienţei, este evazivă. La 4 septembrie 1848, ca deputat dietal, **R.** sprijină împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri guvernamentale depline, precum şi retragerea delegaţiei ungare din parlamentul celor 100 de la Viena. La 18–19 septembrie 1848, 6 deputaţi saşi: cei doi de Sibiu – Heinrich Schmidt, **R.**, cei de Nocrich – Eugen von Friedenfels şi Michael Brandsch, şi deputaţii de Mediaş – Joseph Schnell şi Friedrich Fabini, demisionează deschis, depunânu-şi mandatele şi

protestând împotriva legii dietei ca guvernul maghiar să numească de acum înainte pe deputații sași. **R.** și Heinrich Schmidt adresează Camerei o scrisoare de demisie, în care arată: „Am stăruit în cunoscuta direcție politică a comitenților noștri și în litera legii, cumpănind cărarea pe care – fără dubiu în fața ochilor noștri – înaintează Camera maghiară a reprezentanților. Aici suntem neputincioși față de țara și naționalitatea noastră, în consecință, renunțăm la mandatele de deputați conferite de comitenții noștri, dacă nu cumva aceștia doresc să fie reprezentanți în dieta maghiară prin noi aleși". La 19 septembrie, în cadrul ședinței care înregistrează demisiile deputaților sași, se iscă o furtunoasă împotrivire. Președintele Kossuth cere prescrierea de noi alegeri în circumscripțiile rămase fără deputați, pe care îi numește instigatori și trădători. El cere Camerei să interzică pe dată chiar și intenția de plecare a deputaților, până când la Pesta nu vor sosi în locul lor deputați nou aleși; dar dacă ei totuși vor părăsi dieta, să fie declarați dezertori. Adunarea scăunală, ținută la Sibiu, la 26 septembrie 1848, aduce laudă publică deputaților sași demisionați. Adunarea adoptă constituția austriacă din aprilie, declarând nule și neavenite legile îmbrățișate de dieta ardeleană de la Cluj și de dieta de la Pesta, respingând inclusiv uniunea Transilvaniei cu Ungaria. **R.** se deplasează la Viena. La 15 aprilie 1849, prin preaînalta decizie sub nr. 2738, este numit secretar ministerial c.c., funcționând aici până la începutul lunii august. După înfrângerea revoluției, la restaurarea vechilor funcții și funcționari, **R.** îl însoțește pe comitele sașilor, Franz von Salmen, aflat și el la Viena, în călătoria către țară. Salmen urmează a-și ocupa locul de dinainte de revoluție, iar **R.** se întoarce pe postul de secretar și referent scăunal la Sibiu. Numai că pe drum **R.** se îmbolnăvește grav și, la vârsta de numai 27 de ani, moare de holeră la Bistrița, la 25 august 1849, la orele 9 seara. Trei zile mai târziu, la 26 august, este înmormântat la cimitirul din Bistrița, de unde – la 17 februarie 1850 – rămășițele sale pământești sunt exhumate și aduse în cripta familială de la Sibiu. În necrolog, Joseph Bedeus von Scharberg scrie: „Așa și-a sfârșit Joseph **R.** viața scurtă, dar activă, dăruită în totalitate țării sale". Joseph Bedeus von Scharberg îl caracterizează astfel: „Fiul meu vitreg, Eugen von Friedenfels, a pierdut odată cu el cel mai bun și mai apropiat prieten, și un model de urmat".

(Friedenfels, II/40, 59, 66, 139–140, 164; *Az 1848–1849. évi*, 732–733, voce semnată de Eilhart Anton Dörner.)

von Rosenfeld, Karl Ludwig = om politic sas, din 1845 secretar aulic la Camera aulică, din 1849 referent la Ministerul c.c. al finanțelor, din 1858 până la pensie (1865) șef de secțiune la Ministerul finanțelor de la Viena.

N. la Sibiu, la 29 august 1804; m. la Viena, la 27 mai 1869. Este unul dintre fiii consilierului tezaurarial și director al mineritului transilvan, Johann Michael von Rosenfeld, născut la 1776, mort la 4 noiembrie 1837, căsătorit cu Karolina Csernyasky. Urmând gimnaziul la Sibiu și liceul crăiesc de la Cluj, până la 1824 își încheie studiile, intrând la 3 septembrie același an în slujba statului la Tezaurariatul Transilvaniei, cu sediul la Sibiu. Pleacă la Viena, devenind practicant la Camera aulică c.c. și, după scurt timp, la vârsta de nici 30 de ani, concipist onorific tot aici. În 20 octombrie 1833 este numit comisar *adlatus*, în subordinea banului Croației, feldmareșalul-locotenent baronul Vlasits. La 24 februarie 1834, după demisia lui

Vlasits, este însărcinat a-l sluji pe arhiducele Ferdinand von Este, trimis în Transilvania în calitate de comisar regesc plenipotenţiar. **R.** revine deci, în Transilvania la 1834, şi încă o dată în 1837, până la încheierea misiunii arhiducelui în primăvara anului 1838. În postul din Transilvania, **R.** vădeşte mult tact şi pricepere. În consecinţă, în primăvara anului 1838 este promovat secretar aulic la Camera aulică c.c., aflată sub conducerea preşedintelui Camerei, baronul von Kübeck, drept urmare întorcându-se la Viena. În timpul dietelor ardelene din anii 1834–1835 de la Sibiu şi 1837–1838 de la Cluj, se preocupă de studierea arhivelor dietale, copiind nenumărate documente, precum şi aşa-numitele protocoale regeşti (libri regii) din colecţia contelui Kemény József, pe care le prevede cu glose. La 1837 **R.** promovează un proiect de navigabilitate a Oltului, independent de prietenul său, comisarul suprem al ţării Joseph Bedeus von Scharberg, care derulează un proiect asemănător. Anume, **R.** se asociază cu şeful oficiului tricesimei, Aron, creând o societate, care construieşte în grabă două vapoare. Acestea călătoresc în toamna anului 1837 până la Râmnicu Vâlcea şi înapoi. La 1840 fondează la Sibiu o fabrică de zahăr. În funcţia de secretar aulic, la 2 decembrie 1843, prin preaînaltă decizie este numit adevărat consilier gubernial şi protocolist la Consiliul c.c. de stat. La 8 octombrie 1845 devine consilier aulic la Camera aulică. În 1846 se implică în proiectul de colonizare a germanilor în Transilvania. În 1846, la moartea comesului saşilor Johann Wachsmann, conform procedurii, naţiunea săsească şi comunitatea oraşului Sibiu trimit propunerea candidatului pentru funcţia de comite, cu numele lui **R.**, spre preaînalta sancţionare. Totuşi monarhul confirmă cea de a doua propunere, anume îl numeşte pe Franz Salmen comite al saşilor, dată fiind utilizarea lui **R.** pe postul său de la Viena. Ca regalist, este convocat ca deputat la dietele transilvane din anii 1846 şi 1848, însă – tot datorită slujbei deţinute la Viena – nu poate urma convocării, renunţând la calitatea de deputat. Astfel, la Viena, îl surprinde izbucnirea revoluţiei în primăvara anului 1848. Eugen von Friedenfels îl consideră pe **R.** „în anul 1848 un punct de unificare a acelor saşi" (im J. 1848 ein Vereinigungspunkt jener Sachsen...), ostili mişcării centrifuge maghiare şi favorabili ideii statului austriac constituţional unitar. În acest an, publică în capitala imperiului mai multe lucrări semnate, dedicate „Poziţiei Ungariei şi Transilvaniei faţă de monarhie", lui „Kossuth ca om de stat versus Austria şi Germania", dar şi despre „Chestiunea croată şi Austria". Un element picant din biografia lui **R.**, sugestiv pentru modul în care istoria depinde de amănunte aparent nesemnificative, este următorul: În dimineaţa zilei de 17 mai 1848, **R.** se deplasează la cetatea împărătească de la Viena (Hofburg), pentru a se convinge că înaltele instrucţiuni, redactate deja şi adresate comandantului militar suprem al Transilvaniei, baronul Puchner, au fost expediate. Instrucţiunile în cauză vizează asigurarea ordinii şi disciplinei militarizate pe timpul desfăşurării dietei Ardealului, preconizată a se deschide la Cluj, la 29 mai. Spre marea sa uimire şi spaimă, ajuns la la faţa locului, **R.** constată că, în urma năvalnicelor evenimente revoluţionare din cursul nopţii, Curtea a luat calea refugiului. În marea grabă, evident, instrucţiunile destinate lui Puchner nu au mai fost expediate! Aşa se face că instrucţiunile nu au mai ajuns în mâna comandantului general, acesta nu a mai mobilizat trupe pentru a preveni terorismul galeriilor clujene ce au determinat dieta ardeleană să proclame uniunea Transilvaniei

cu Ungaria... Iar istoria şi-a luat cursul cunoscut. În anul 1849 **R.** ajunge referent la Ministerul finanţelor, care preluase şi atribuţiile oficiului cameral central (Cameral-Centralstelle). Mai cu seamă între 1848 şi 1850 publică anonim, de pildă în ziarul *Presse* al lui Zay, la Viena, numeroase articole de fond şi corespondenţe, ce reflectă situaţia politică din Transilvania şi constituie o sursă valoroasă de informaţii despre starea de lucruri din Ardeal. În anul 1850 i se conferă Crucea cavalerească (Ritterkreuz). În acelaşi an, prin numirea sa la 23 mai 1850, este trimis din nou în Transilvania, în calitate de comisar guvernamental, cu misiunea de a organiza oficiul transilvan al finanţelor (k.k. Finanz-Landesstelle) la Sibiu. După îndeplinirea acestei misiuni, în 1851, **R.** lasă postul pe seama contelui Béldy György şi se întoarce la postul său de la Viena. Aici este numit şef de secţiune la Ministerul finanţelor, din data de 11 februarie 1858. La 28 august 1862 i se conferă titlul de consilier secret de stat, iar la 1863 este ales pe viaţă consilier imperial în senatul austriac (lebenslänglicher Reichsrathe im österreichischen Herrenhause). În anii 1863–1864 participă, ca regalist, la dieta transilvană de la Sibiu. **R.** este un susţinător ferm şi constant al ideii statului austriac unitar şi, deci, al autonomiei principatului Transilvaniei, fiind pe această direcţie, un sprijin al ministrului Schmerling. Odată cu căderea ministrului, cade şi el. La 28 iulie 1865, din postul de şef de secţiune la Ministerul finanţelor iese la pensie. Cu această ocazie, i se decernează Crucea comandorului a Ordinului Leopold. La 23 septembrie 1865 este înnobilat la rangul de baron c.c. După pensionare, **R.**, fire energică de-a lungul întregii sale vieţi, nu îşi încetează activitatea, dedicându-se studiilor istorice şi politologice şi aplecându-se în special asupra chestiunii apartenenţei Dalmaţiei şi a graniţei militare Banal la imperiul habsburgic ori la Ungaria. Acum şi până în ultimele zile ale vieţii sale, continuă munca de alcătuire a unei mari colecţii de documente, de mii de piese, referitoare la istoria Transilvaniei. Militează şi pentru realizarea planului de construire a unei căi ferate, care să ducă de la pasul Turnu Roşu în Muntenia, dar nu apucă să trăiască pentru a vedea împlinirea proiectului. Lasă în urmă numeroase scrieri de dreptul statului, vizând Transilvania, Ungaria şi Austria, scrieri care, datorită poziţiei sale, apar în majoritate anonime, în jurnale vieneze sau sub forma unor broşuri separate. Moare de infarct, în data de 27 mai 1869, la Viena. Prietenul său Eugen von Friedenfels publică în *Hermannstädter Zeitung*, nr. 144/1869, de la Sibiu, biografia lui **R.**, pe care o încheie cu cuvintele: „Ideea dusă până la mormânt a unei Austrii democratice, asigurând tuturor popoarelor dreptatea, a unei Austrii unite şi puternice a pierdut în persoana lui **R.** un reprezentant cald, înfocat şi neobosit, împăratul a pierdut un slujitor devotat. Casa imperială un tovarăş experimentat, iar Transilvania, respectiv poporul săsesc au pierdut un fiu permanent loial, căruia i s-a reproşat din anumite părţi că ar fi fost un sas prea cald, un sibian prea înfocat!" Din 1834 este căsătorit cu Karoline, născută contesă de Gatterburg, din căsătorie venind pe lume doi copii: fiul Joseph şi fiica Karoline.

Scrieri ale lui **R.**, care îi sunt atribuite cu certitudine: „Ungarns und Siebenbürgens Stellung zur Gesammtmonarchie", Viena, 1848; „Kossuth als Staatsmann gegenüber von Oesterreich und Deutschland", Viena, 1848; „Die kroatische Frage und Oesterreich", Viena, 1848; „Ungarn im Gesammtstaate", Viena, 1861; „Für die Arad-Hermannstädter Eisenbahn", manuscris tipărit, Viena,

1864; „Die Wahrheit in der siebenbürgischen Eisenbahnfrage. Eine Denkschrift an den hohen Reichsrath", Viena, 1865. **R.** lasă în manuscris două lucrări extrem de interesante, dar neterminate, respectiv o istorie a iezuiţilor din Transilvania, din timpul răscoalei lui Rákoczy până în anul 1759, precum şi o istorie a bisericii greco-unite din Transilvania.

(Trausch, III/125–129; Friedenfels, I/68, 69, 161–163, 165–170, 172, 173, 290–295; 393, 401, II/46, 186, 202, 212; Wurzbach, 27/23–29.)

von Roth, August = prim notarul Braşovului, senator orăşenesc braşovean (sigur 1848–1850), participă ca deputat de Braşov la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti de la Sibiu din 26 iunie – 2 iulie 1848, precum şi la cel din decembrie 1849–1851, consilier aulic (1852).

Nu cunoaştem date biografice legate de anul naşterii şi al morţii, nici de studiile şi cariera urmată. Bariţ menţionează că are o soră, care „se afla căsătorită cu un mare aristocrat pe mâna stângă", şi, din acest motiv, „era trufaş, îngâmfat acel **R.**" (Bariţ, 169). Informaţiile deţinute se rezumă la perioada anilor 1848–1852, când **R.** figurează ca prim notar în Braşov, participând asiduu la şedinţele Magistratului oraşului şi districtului în calitate de consilier magistratual şi senator. La 28 martie 1848, românii din Şcheii Braşovului adresează Magistratului oraşului o petiţie, în care cer recunoaşterea unor drepturi. Avocatul Ioan Bran, în fruntea a vreo 400 de români, pătrunde în sala de şedinţe a Magistratului, pretinzând egalitate în drepturi. Senatul Magistratului răspunde că drepturile politice se acordă de dieta transilvană, spre care trebuie să se îndrepte românii. Totuşi, temându-se de vreo reacţie armată a românilor, Magistratul publică o proclamaţie „ameninţătoare" în *Gazeta de Transilvania*. Cu această ocazie, protonotarul **R.** îi spune lui Bariţ: „Sunt comandantul unei companii de gardă naţională, am putere de ajuns ca să apuc [prind] pe orice căpitan de rebeli. Te autorizez ca să spui aşa lui Bran, că, de va mai cuteza să răscoale poporul din Schei, am să-l spânzur pe cel mai de aproape felinar ce-mi va fi mai la îndemână". [...] Noroc că primarul Albrichsfeld era om foarte moderat şi prevăzător, ca şi alţi vreo patru senatori, bine înaintaţi în ideile veacului, prin urmare toleranţi. Căci, dacă ar fi fost toţi ca **R.**, sau ar fi început a funcţiona şi la Braşov furcile [spânzurători], sau că străzile acelui municipiu ar fi devenit stropite cu sânge omenesc" (Bariţ, 169). **R.** este deputat de Braşov la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti de la Sibiu din 26 iunie – 2 iulie 1848. Codeputaţii braşoveni care îl însoţesc sunt: directorul poliţiei Joseph Trausch, senatorul Karl Myß, secretarul magistratual Carl Schnell, funcţionarul fiscal Joseph Plecker, preotul Johann G. Giesel, profesorul Samuel Schiel – conrector al gimnaziului evanghelic, comerciantul Carl Maager. Universitatea decide trimiterea la Pesta a unei delegaţii, formate din 7 membri, cu misiunea de a înainta arhiducelui palatin Ştefan. Guvernului ungar şi deputaţiei regnicolare, memoriul saşilor conţinând condiţiile de acceptare a uniunii Transilvaniei cu Ungaria. În urma alegerilor, cei şapte votaţi sunt: Joseph Trausch, Carl Schuller, Heinrich Schmidt, Friedrich Biedersfeld, **R.**, Joseph Fabini, Johann Schwarz. În toamna lui 1848, **R.** este ales membru al Comitetului de pacificare, organizat în octombrie 1848. Din partea saşilor, Comitetul îi cuprinde pe: dr. Joseph Wächter,

D.A. Zay, Eugen von Friedenfels din Sibiu, Carl Müller din Sighişoara, **R.**, Carl Myß şi Joseph Trausch din Braşov. Din partea românilor, se numără: Nicolae Bălăşescu, Simion Bărnuţiu, August Treboniu Laurian, Timotei Cipariu, Florian Micaş şi Ioan Bran. Delegat militar al comitetului este maiorul Riebel. Universitatea naţională săsească, întrunită la Sibiu la 30 octombrie 1848, confirmă şi recunoaşte constituirea Comitetului de pacificare. În primăvara anului 1849, la ocuparea Braşovului de către trupele revoluţionare maghiare conduse de generalul Bem, **R.** se refugiază în Muntenia. Joseph Bedeus von Scharberg, şi el refugiat, organizează un comitet central de sprijinire a refugiaţilor ardeleni, format la Bucureşti din comisarul provincial von Mederus, funcţionarii comisariali Hirling şi Alesius, contabilul cameral Lutsch. Alţi membri ai comitetului central al refugiaţilor sunt: din Sibiu perceptorul Gerger şi oratorul Friedrich Schneider, din Braşov consilierii magistratuali **R.** şi Johann Imrich, precum şi negustorul Schneider, din Sighişoara consilierul Magistratului Carl Müller, din Mediaş maiorul gărzii cetăţeneşti Andreas Schuster. **R.** participă, de asemenea, la confluxul extraordinar al Universităţii săseşti, ale cărei şedinţe sunt deschise la 17 decembrie 1849 şi se vor desfăşura, cu întreruperi, timp de doi ani. La 1852 este amintit ca şi consilier aulic.

(Friedenfels, II/54, 60, 86, 115, 116, 154; Bariţ, 168, 169; *Documente...*, VII/39, 40, 231, 235, 236, 237, 654, 655, 691, 701, 702.)

Roth, Daniel = poet, dramaturg, teolog şi medic, autor al scrierii „Despre uniune şi alăturat un cuvânt despre o posibilă monarhie daco-romană sub coroana Austriei" (Sibiu, mai 1848), în martie 1849 se refugiază în Muntenia, apoi în ultimii zece ani de viaţă trăieşte la Iaşi ca medic militar.

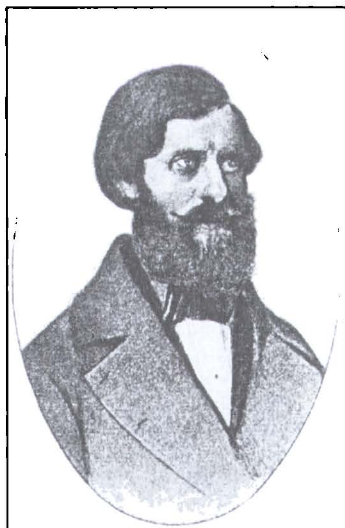
N. la Sibiu, la 12 decembrie 1801; m. la Iaşi, la 25 august 1859. Este fiul unui tâmplar sibian, Johann Roth. Urmează cursurile gimnaziului evanghelic de la Sibiu, iar din 1821 studiază la facultatea de teologie protestantă de la universitatea din Viena. Devine profesor la gimnaziul din Sibiu, fiind ulterior convocat la Iaşi ca preot evanghelic şi activând temporar ca profesor privat. După studierea medicinei la München, luându-şi titlul de doctor, se căsătoreşte aici şi revine în Transilvania, la Sibiu. După o dispută (nach einem Rangstreite) cu alţi *academicis*, devine predicator de mănăstire (Klosterprediger) şi din septembrie 1836 slujeşte ca preot la Căstău. În 1846 preia pentru o scurtă perioadă de timp redacţia revistei *Transsilvania*, supliment al *Siebenbürger Bote* din Sibiu. În timpul revoluţiei se află şi activează în sudul Ardealului, publicând la tipografia lui Theodor Steihaußen şi promovând la librăria lui Martin Hochmeister din Sibiu broşura scrisă în luna mai „Von der Union und nebenbei ein Wort über eine mögliche dako-romänische Monarchie unter Oesterreichs Krone. Geschrieben im Mai 1848" (Despre uniune şi alăturat un cuvânt despre o posibilă monarhie daco-romană sub coroana Austriei. Scrisă în mai 1848), Sibiu, 1848, 46 p. În martie 1849, la cucerirea Sibiului de către armata revoluţionară maghiară condusă de generalul Bem, **R.** se refugiază în Muntenia, unde activează ca medic homeopat. În aceeaşi calitate, se deplasează din nou la Iaşi, de aici înainte trăind ca medic militar practicant. Desfăşoară o activitate publicistică şi editorială intensă. În ultimii ani de

viaţă orbeşte. Chinuit de dor şi de o boală care îl ţintuieşte la pat timp de zece luni, moare la Iaşi, la 25 august 1850, la vârsta de 58 de ani.

Operă: „Dissertatio de mutuo animae et corporis commercio", Sibiu, 1834, 16 p.; „Landskron. Erzählung aus dem fünfzehnten Jahrhundert", publicată în vol. „Stundenblumen der Gegenwart", vol. 4, Braşov, 1841, p. 1–81; „Don Raphael. Trauerspiel in fünf Aufzügen", publicată în vol. „Stundenblumen der Gegenwart", vol. 5, Braşov, 1841, p. 1–135; „Der Königsrichter von Hermannstadt. Drama in fünf Aufzügen", publicată în vol. „Stundenblumen der Gegenwart", vol. 5, Braşov, 1841, p. 139–356; „Rákoczy und Bartsai. Ein Schauspiel in fünf Akten", punerea în scenă se interzice la Sibiu în anul 1843, din pricina împrejurărilor politice; „Dramatische Dichtungen", Braşov, 1840 (?) / vol. I – cuprinde „Don Raphael" şi „Der Königsrichter von Hermannstadt", 1844/vol. II – cuprinde „Die Normänner in Italien. Drama in fünf Abtheilungen"; „Der Kurutzen-Anführer. Eine Erzählung aus dem Anfang des 18. Jahrhunderts", publicată în vol. „Stundenblumen der Gegenwart", vol. 7, Braşov, p. 3–96; „Der Pfarrhof zu Kleinschenk. Vaterländische Erzählung aus dem Anfang des 18. Jahrhunderts", Sibiu, 1846; „Johann Zabanius Sachs von Harteneck", roman politic, Sibiu, 1847; „Von der Union und nebenbei ein Wort über eine mögliche dako-romänische Monarchie unter Oesterreichs Krone. Geschrieben im Mai 1848", Sibiu, 1848, 46 p.; „Amalasontha oder die Kinder des Waldes. Drama in fünf Aufzügen", manuscris, dar pusă în scenă la Sibiu, premiera la 25 septembrie 1848. Cu nuvelele („Der Pfarrhof...") şi dramele sale („Der Königsrichter von Hermannstadt" ş.a.), dar mai cu seamă prin romanul său („Johann Zabanius") a produs modele, chiar contestate fiind ele, de prelucrare a tradiţiei locale în literatură. În pofida scăderilor vădite de concepţia romanescă, „Harteneck" este un tablou istoric realist al Transilvaniei anilor 1700.

(Trausch, III/129–130; Wurzbach, 27/93–94; *Sb. Sachsen Lexikon*, 415–416.)

Roth, Elias = avocat, consilier al Magistratului braşovean, ziarist, om politic cu convingeri liberale şi orientare prounionistă, deputat de Braşov la dieta din Cluj (mai–iulie 1848) şi în dieta din Pesta şi Debrecen (iulie 1848–iunie 1849), probabil mort de holeră la 3 august 1849, fiind înmormântat la Arad.

57. Elias Roth

N. circa 1820, la Braşov; m. la 3 august 1849, la Arad. Nu sunt cunoscute data şi locul naşterii, nici educaţia primită şi şcolile urmate. Este avocat, funcţionând ca şi consilier al Magistratului braşovean. Înainte de 1848 nu a fost deputat al oraşului în dieta ţării. Colaborează la ziarul editat de Johann Gött, *Siebenbürger Wochenblatt*, împreună cu bunul său prieten, publicistul Anton Kurz, ale cărui convingeri radicale şi orientare politică le împărtăşeşte. În presă militează pentru propăşirea industrială, comercială şi culturală a oraşului, iar în

plan politic susţine deschis şi fervent avantajele unei uniuni a Transilvaniei cu Ungaria, care ar deschide naţiunii săseşti uriaşe posibilităţi. Friedenfels îl caracterizează drept purtător de cuvânt al cauzei unionismului, alături de Kurz, în sânul comunităţii saşilor braşoveni. La 29 mai 1848, la deschiderea dietei Transilvaniei de la Cluj, **R.** împreună cu Ludwig Brennerberg participă ca deputaţi ai oraşului şi districtului Braşov. În seara zilei anterioare deschiderii dietei în plen, respectiv la 29 mai, scaunele şi districtele săseşti ţin o adunare naţională separată, sub preşedinţia lui Konrad Schmidt, în care se pregătesc voturile de a doua zi. **R.** şi tovarăşul său din Braşov susţin uniunea condiţionată a Transilvaniei cu Ungaria, propusă de deputatul sighişorean Carl Gooß, dar cu expunerea explicită a condiţiilor ce trebuie să fie respectate şi acordate saşilor de către dieta ungară: asigurarea unităţii stabilite prin Sancţiunea pragmatică, garantarea naţionalităţii germane şi folosirea limbii germane oficiale, asigurarea autonomiei municipale săseşti, garantarea jurisdicţiei şi teritoriului scaunelor şi districtelor săseşti (*Documente...*, V/279). **R.** participă la toate celelalte şedinţe separate ale adunării naţionale a deputaţilor saşi, astfel: la prima şedinţă a adunării naţionale săseşti din 29 mai, la a doua şedinţă separată din 30 mai dimineaţa şi la a treia şedinţă din 30 mai după-masa, la şedinţa a patra din 30 mai seara; la şedinţa a cincea din 31 mai 1848, orele amiezii, **R.** este preşedintele adunării; la şedinţa a şasea din după-amiaza zilei de 1 iunie; la şedinţa a şaptea din dimineaţa de 2 iunie, ţinută sub preşedinţia sa; la şedinţa a opta din seara zilei de 3 iunie, la şedinţa a noua din după-masa de 4 iunie, la şedinţa a zecea din dimineaţa de 6 iunie, la cea de-a unsprezecea din după-masa de 6 iunie, la şedinţa a douăzecea din 16 iunie după-masa, la şedinţa a douăzecişiuna din 17 iunie amiaza şi la ultima şedinţă a adunării naţionale săseşti, a douăzecişidoua, din 19 iunie 1848 înainte de masă. **R.** conduce ca preşedinte adunarea naţională săsească în şedinţele cu numerele 5, 7, 8, 9, 10, 20, 21, 22. În şedinţa a noua, la 4 iunie, **R.** cere a se consemna la procesul-verbal al adunării naţionale opinia sa separată, constând dintr-un protest consistent adresat Stărilor şi ordinelor transilvane. „Onorate Stări! Saşii din Transilvania, a treia naţiune-Stare a patriei noastre, au aderat la reunificarea Transilvaniei cu Ungaria, dându-şi seama de situaţia internaţională actuală şi apreciind cum se cuvine dorinţa fierbinte a celorlalte [două] Stări de a se uni mai strâns cu sfânta coroană, pe baza Sancţiunii pragmatice. Prin aceasta ei au demonstrat că sprijină, şi acuma, ca şi întotdeauna, cu plăcere şi fără egoism, întărirea atât de dorită a patriei comune. Dându-şi adeziunea la uniune, ei îşi revendică toate acele drepturi, pe care le-au garantat ca intangibile cuvintele regeşti ale tuturor domnitorilor unguri, jurămintele Stărilor şi nenumăratele legi ale ţării; ele sunt ancorate în drepturile veşnice ale fiecărui popor". Esenţa protestului o constituie precizarea garanţiilor solicitate de naţiunea săsească. **R.** spune: „Iată de ce enunţăm drepturile populaţiei săseşti, ce decurg din principiile exprimate anterior şi pe care ea şi le-a rezervat când şi-a dat adeziunea faţă de uniune", anume: teritoriul saşilor să rămână un tot unitar, Universitatea săsească să se menţină ca for juridic (curte de apel pentru litigii de drept civil şi curte de revizie pentru cele de drept penal), autoadministrarea jurisdicţiilor săseşti, limba germană ca limbă oficială, libertatea tuturor confesiunilor şi bisericilor. Astfel, prin acest protest, specificând cam tardiv – după votarea afirmativă a uniunii – condiţiile exprese cerute de saşi pentru a accepta

uniunea, **R.** dă glas temerii că a aderat prea grăbit la aceasta. Revenind la şedinţele dietale în plen, în prima zi a dietei, la 30 mai 1848, guvernatorul Teleki József numeşte o delegaţie, din care face parte şi **R.**, pentru a-l invita pe comisarul crăiesc să participe la deschiderea dietei. În şedinţa a doua în plen, din 30 mai, preşedintele dietei desemnează un comitet format din 36 de membri, între care se numără şi **R.**, comitet însărcinat cu redactarea procesului-verbal al dietei. În aceeaşi şedinţă, după citirea articolului de lege privind uniunea Transilvaniei cu Ungaria, primul deputat care ia cuvântul şi cere consemnarea opiniei sale în procesul-verbal este **R.** El rosteşte următoarea cuvântare: „Onorate Stări şi ordine! Constat că marea naţiune maghiară şi secuiască sprijină uniunea Transilvaniei cu Ungaria nu numai cu majoritate de voturi, dar şi cu înţelegerea cea mai însufleţită şi entuziastă, declarând-o dorinţa lor naţională cea mai fierbinte. În acest sens, cumpănind că proiectul adoptat de actuala dietă va deveni lege pentru toţi, cu aprobarea milostivă a maiestăţii sale, iubitul nostru principe şi rege şi totodată împărat austriac; în sfârşit, ţinând seama că Ardealul, în sensul legilor existente, este membru incostestabil al coroanei maghiare, în numele celor ce ne-au trimis *sprijin uniunea* cu Ungaria, înfăptuită pe baza pragmaticei Sancţiuni. Odată cu această declaraţie a mea, pentru a mă justifica în faţa celor ce m-au trimis, nu pot ca într-o astfel de clipă solemnă să nu declar în faţa Transilvaniei, Ungariei şi a întregii Europe culte că: pentru a ne asigura menţinerea drepturilor naţiunii, limbii, teritoriului jurisdicţiilor noastre, conform legilor drepte, veşnice şi viabile, pentru a ne perpetua orânduirea şi a ne păstra ordinea legală interioară naţională, atât din punct de vedere administrativ, cât şi economic, îmi rezerv dreptul de a cere ca alegătorii mei să-şi poată înainta dorinţele într-un memoriu, pe cale legală; acesta se va baza pe sprijinul Stărilor şi ordinelor, promis la adunarea naţională de ieri, pentru a fi luat în evidenţă de către comitetul ales în vederea înfăptuirii uniunii, precum şi de parlamentul din Ungaria" (*Documente...*, V/184). Fără a renunţa la apărarea drepturilor naţiunii şi limbii saşilor, precum şi la autonomia teritorială, **R.** este un entuziast partizan al uniunii. După acceptarea turbulentă a legii uniunii, în aceeaşi zi, în şedinţa a treia din 30 mai 1848, orele 5 după-masa, se alcătuieşte o comisie a uniunii de 24 de persoane, al cărei membru este şi el. În şedinţa comună a cincea, din data de 3 iunie, **R.** prezintă o contestaţie, consemnată în procesul-verbal al dietei, protestând împotriva proiectului de lege adoptat de dieta ardeleană cu privire la desemnarea reprezentanţei ce urmează a fi trimisă la proxima dietă ungară, arătând că acest proiect de lege lezează drepturile municipale ale naţiunii săseşti. În cadrul şedinţei a noua a dietei ardelene, din 10 iunie 1848, **R.** susţine contestaţiile depuse de deputatul bistriţean Johann Weiß, cu privire la dreptul recompensării preoţimii săseşti după desfiinţarea dijmei, şi de deputatul sighişorean Joseph Bacon, despre înaintarea de către delegaţii saşi a unui memoriu conţinând garanţiile cerute de către naţiunea săsească pentru acceptarea uniunii Transilvaniei cu Ungaria. În şedinţa a douăsprezecea, din 20 iunie, **R.** se alătură declaraţiei sibianului Konrad Schmidt, de mulţumire faţă de simpatia manifestată de Stări faţă de naţiunea săsească. Împreună cu codeputatul braşovean Ludwig Brennerberg, **R.** semnează la 30 mai şi 3 iunie 1848 rapoarte trimise către comitenţi, respectiv adresate Magistratului din Braşov, în care expune amănunţit desfăşurarea lucrărilor dietei şi împrejurările existente, observând: „Totul se dezbate atât de repede şi în

grabă, încât nu-ți poți reveni. Noi trebuie să fim prezenți de dimineața până noaptea târziu, ba la adunările naționale săsești, ba la cele unguresți, ba la ședința dietei etc., pentru a ne îndeplini cât de cât sarcinile. De aceea, este aproape imposibil să prezentăm regulat rapoarte. Poziția noastră aici este cu atât mai grea, cu cât nu avem instrucțiuni de la cei care ne-au trimis în chestiunile dezbătute, iar din cauza scurtimii timpului este imposibil să cerem instrucțiuni în prealabil" (*Documente*..., V/480). La 14 iulie 1848 se emite preaînaltul rescript imperial de sancționare a legii electorale și a legii uniunii, propuse de dieta ardeleană. În ce privește prima lege, este vorba despre organizarea alegerilor de deputați din Transilvania pentru dieta ungară de la Pesta. Legea uniunii cu Ungaria a voievodatului Transilvaniei prevede la § 2 alcătuirea unei comisii, alese de către dieta ardeleană, care să se deplaseze tot la Pesta, pentru a participa la negocieri privitoare la înfăptuirea uniunii. Membrii acestei deputății sunt: președintele ei – guvernatorul Teleki József sau, în lipsa acestuia, locțiitorul de președinte – baronul Kemény Ferenc, concomitent președintele Stărilor din dieta Ardealului, apoi comitele suprem al comitatului Turda Thoroczkai Miklós, judele regesc al scaunului Ciuc Balási József, episcopul greco-catolic Ioan Lemeny, regaliștii Bethlen János senior, baronul Jósika Miklós, baronul Kemény Dominik, contele Teleki Dominik, Horváth István, deputații baronul Kemény Dezsö, Zeyk József, Wéér Wolfgang, contele Bethlen János junior, Pálffy János, Mikó Mihály, Berde Mozes, Gyergyai Ferenc, baronul Wesselényi Miklós, contele Teleki László, Demeter József, Hankó Dániel, consilierul tezaurarial Debreczeni Mártin, episcopul ortodox Andrei Șaguna, Alexandru Bohățel, Karl Szász și sașii Konrad Schmidt, Karl Gooß, Wilhelm Löw și **R.** Dieta de la Cluj se închide la 18 iulie 1848. La jumătatea lui iulie au loc la Brașov alegeri de deputați pentru dieta de la Pesta. Cei doi aleși ai districtului sunt **R.** și Karl Myß. La 24 iulie 1848, aceștia prezintă la Pesta protocolul electoral și scrisorile de acreditare (megbízólevelét). La 8 august 1848, cei doi deputați brașoveni sunt acreditați definitiv, deși fuseseră deja cuprinși în comisia uniunii, alcătuită la Pesta din 29 membri, toți delegați ardeleni, români și sași. **R.** are intervenții în dieta ungară în favoarea întrebuințării limbii germane ca limbă oficială. La 8 și 10 august participă la votările nominale privind legea învățământului și votează aprobativ. La 21 august aprobă dezbaterile legii recrutării. La 31 august ia parte la dezbaterile privind suplimentarea onorariului primului-ministru ungar cu 2.000 forinți, iar decizia este comună cu cea a tovarășului său, Myß, întrucât amândoi redactează și semnează protocolul. La 4 septembrie **R.** aprobă, prin votul său, împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri depline și retragerea delegației ungare de la parlamentul celor 100 din Viena. În zilele de 17–19 septembrie 1848, șase deputați sași părăsesc dieta din Pesta, în semn de protest față de măsurile abuzive ale guvernului ungar. Kossuth îi declară trădători de țară, cerând ca ei să fie înlocuiți de deputați sași nou aleși. La 26 septembrie Universitatea națională săsească își retrage toți deputații din dieta ungară. Karl Myß, codeputatul brașovean, se întoarce acasă, motivând prin rațiuni de ordin familial. Dintre toți deputații sași, singur **R.** rămâne în continuare la Pesta, sfidând indicațiile Universității naționale și comportamentul unitar al deputaților sași. Friedenfels scrie despre legăturile lui **R.** cu Kossuth, afirmând că, „din motive necunoscute mie" (aus mir unaufgeklärtem Anlaß), **R.** este informatorul și agentul

lui Kossuth în dieta de la Pesta. La 22 octombrie 1848 însuşi oraşul natal al lui **R.**, Braşovul, prin comunitatea orăşenească întrunită în cadrul unei adunări, îl declară trădător. Cu toate acestea, **R.** rămâne în continuare la Pesta. La finele lui decembrie 1848, el participă la votările deschise, astfel: la 24 şi 27 decembrie, de asemenea la 29 decembrie. Atitudinea sa este liberal temperată. Urmează dieta şi după transferul acesteia la Debrecen. Abia la 26 februarie 1849 **R.** solicită Camerei reprezentanţilor să îi permită să meargă acasă, din motive familiale. I se aprobă cererea. Întrucât Braşovul este ocupat în acele zile de trupele austriece, **R.** nu ajunge acasă, ci se întoarce la Cluj, la 15 martie. Revine la Debrecen, unde cade la pat. La 28 aprilie repetă cererea de a pleca acasă. „Dar acum, după ce – spre marea mea bucurie – şi Braşovul s-a întors la patria noastră sub steagul libertăţii" (Most már, miután nagy örömömre Brassó is hazánk szabadsázászlójához visszatért), spune el, nu mai poate amâna plecarea acasă. Aceasta deoarece are de îndeplinit datorii avocăţeşti şi familiale, iar sănătatea sa e şubredă şi doreşte să şi-o redobândească în deplinătate. Prin urmare, având în vedere distanţa la care se află Braşovul, cere 6 săptămâni de concediu. La 3 mai 1849 cererea de concediu i se aprobă. Totuşi, la 25 mai încă mai ia cuvântul în dieta de la Debrecen, la dezbaterea legii impozitului. Abia la 30 iunie 1849 îşi ridică banii dietali (diétapénzét) şi 193 forinţi pentru cheltuieli de drum, pregătind măgarul (kiutaltak a szamára). Deşi codeputatul sas Eugen von Friedenfels, adversar politic al lui **R.**, susţine că acesta a murit la Debrecen, registrul de stare civilă al bisericii reformate din Arad arată că deputatul de religie evanghelică, născut la Braşov, în etate de circa 30 de ani, a murit de holeră la 3 august 1849. Probabil este vorba despre **R.**

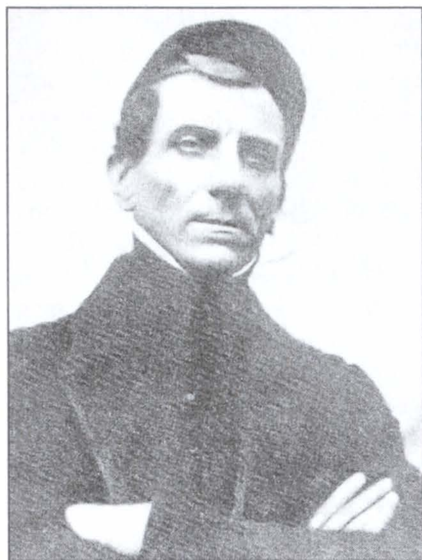
(Friedenfels, II/57, 372, 375; *Az 1848–1849. évi*, 734–735, voce semnată de Eilhart Anton Dörner; *Documente...*, V/131, 136–137, 173, 181, 183, 184, 186, 188–189, 200, 201, 255, 277, 290–293, 323–330, 478–481, 505–511).

Roth, Franz Friedrich (doctor) = medic practicant şi *physicus* orăşenesc şi scăunal la Sibiu, mort de tifos la 27 mai 1849.

N. la Biertan, la 26 februarie 1802; m. la Sibiu, la 27 mai 1849. Studiază medicina la facultatea din Viena, pe care o absolvă în 1830, cu o disertaţie despre fumatul de tabac şi consecinţele sale asupra sănătăţii. Revenind la Sibiu, trăieşte ca medic practicant şi *physicus* scăunal. La 1849, în situaţia cuprinzând „Personalul forurilor oficiale transilvane şi al naţiunii săseşti", publicată de *Siebenbürgischer Volkskalender*, **R.** este nominalizat ca fiind angajat al instituţiei sanitare (Sanitäts-Anstalt) din subordinea Magistratului oraşului şi scaunului Sibiu, figurând ca „doctor în medicină, al doilea *physicus*". Prim *physicus* al oraşului şi scaunului Sibiu este Johann Schuster. Deşi nu intră în atribuţiile sale stricte, se dedică activităţii medicale în spitalele militare din Sibiu, îmbolnăvindu-se aici de tifos. Moare la vârsta de 47 de ani, la 27 mai 1849, lăsând în urmă soţia şi patru copii.

Scrieri: „Dissertatio inaug. Medica sistens considerationes generales herbae nicotianae fumi suctus respecin sanitatis", Viena, iulie 1830 (cu titlul german: „Allgemeine Betrachtungen über das Tabakrauchen in Bezug auf die Gesundheit"); „Das Tabakrauchen in Bezug auf Gesundheit, seine Nachtheile und deren Verhütung".

(Trausch, III/131; Cosma, *Personalul...*, 256.)

58. Stephan Ludwig Roth la 1845.

Roth, Stephan Ludwig = preot evanghelic sas în Moşna, pedagog, scriitor, politician, reformator, martir al revoluţiei de la 1848 în Transilvania.

N. la 24 noiembrie 1796, la Mediaş; m. la 11 mai 1849, la Cluj. Este singurul fiu al lui Stephan Gottlieb Roth. Tatăl său, la naşterea fiului său conrector (vicedirector) al gimnaziului evanghelic de la Mediaş, apoi preot în Şeica Mică, mort la 16 decembrie 1847, la vârsta de 87 de ani, îi acordă educaţia primară, continuată cu absolvirea, în 1816, a gimnaziului evanghelic de la Sibiu, sub oblăduirea cumnatului tatălui, Michael Bergleiter. La 17 octombrie 1817, începe studiile de teologie la Universitatea din Tübingen, având însă predilecţie pentru studiul disciplinelor filosofice, predate de profesorul Eschenmeyer. În vacanţe întreprinde călătorii de studii în Germania, care îi lărgesc orizontul în ce priveşte progresele din agricultură şi industrie. După 2 ani la Tübingen, **R.** merge la Nverdon/Ifferten (1818–1820), la Pestalozzi, unde se distinge într-atât, încât marele pedagog îl angajează la institutul său şi îi încredinţează o clasă, însărcinându-l cu elaborarea unui proiect pentru predarea latinei în învăţământul elementar. Aici elaborează proiectul studiului „Der Sprachunterricht", dar se îmbolnăveşte grav. **R.** rămâne aici până în aprilie 1820, când se reîntoarce la Tübingen. În drum spre Tübingen, poposeşte la Freiburg, la Girardisches Institut, şi la Hofwyl, unde face cunoştinţă cu dascălii Institutului Fellenberg. La Tübingen îşi redactează teza de doctorat în filologie, „Esenţa statului ca instituţie de învăţământ în destinul omului" (Das Wesen des Staates als Erziehungsanstalt für die Bestimmung des Menschen), devenind şi magistru în arte libere (Magister der freien Künste). Apoi revine la casa părintească, la 23 septembrie 1820. Activează ca învăţător (1822–1834), editează ziarul şcolar săsesc *Der sächsische Schulfreund. Eine väterländische Zeitung für Erziehung und Unterricht*, propune un proiect de reformare a învăţământului şi de creare a unui seminar pedagogic independent de gimnaziul evanghelic, după principiile lui Pestalozzi, dar nu reuşeşte să mişte spiritele în sens reformator, atrăgându-şi, în schimb, neplăceri, fiind inclusiv chemat în instanţă. În 1822 este angajat ca învăţător la gimnaziul inferior, iar în 1823 ca profesor la gimnaziul superior din Mediaş. Predă, concomitent, şi sport şi muzică. În luna mai a anului 1831 este ales rector al gimnaziului din Mediaş; introduce în curiculă gimnastica şi muzica. Scrie, în trei volume, o istorie a Transilvaniei („Geschichte von Siebenbürgen"). În anii 1834–1837, schimbă haina laică cu rasa, devenind profesor de religie şi predicator orăşenesc la Mediaş. Cântă el însuşi la orgă, vioară; culege partituri liturgice. În 1837–1847, comuna Nemşa îl alege preot. Joseph Trausch susţine că **R.** este chemat preot la Nemşa în 1832 şi preot la Moşna la 1842 (Trausch, III/140). Aici se iniţiază în agricultură, zootehnie, pomicultură. La 1842

publică la editura lui Johann Gött, de la Braşov, „Bătălia limbilor în Transilvania" (Der Sprachkampf in Siebenbürgen), 75 p., care îi atrage duşmănia maghiarilor. În această lucrare, scrisă în genul lui Jean Paul, **R.** atinge deseori limitele libertății cenzurii, admise la vremea aceea. De aceea, la porunca emisă de Cancelaria aulică de la Viena, prin nota din 5 octombrie 1842 Guberniul transilvan cere relații Magistratului Braşovului: oare împăratul, care a permis publicarea cărții, o va fi citit? Şi: cine este autorul, care se intitulează doctor şi magistru, când ştiut este că e interzisă acceptarea diplomelor doctorale şi magistrale din partea universităților străine? Un an mai târziu, în 1843, **R.** se numără printre întemeietorii Asociației săseşti transilvănene de agricultură (Siebenbürgisch-sächsischer Landwirtschaftsverein). La 1843 publică „Bittschrift fürs Volk", în care propune înființarea unei gazete de agricultură. Nici inițiativa lui din 1845, de a chema în Transilvania colonişti germani din Württemberg (din zona dintre Bodensee şi Heilbronn, emigranți în America), nu deşteaptă simpatie. Astfel, în vara lui 1845, realizează o călătorie la Württemberg. Ajuns aici, publică în *Schwäbischer Merkur* şi *Beobachter* chemări adresate coloniştilor. De îndată ce inițiază colonizarea, **R.** se întoarce degrabă acasă, la finele anului 1845, lăsându-l drept mână dreaptă a sa la Württemberg pe candidatul în teologie Peter Wolf. Acesta are misiunea de a continua acțiunea de organizare a coloniştilor şi de a-i trimite lui **R.** rapoarte scrise. În țară, susține colonizarea prin intermediul comitetelor Asociației de agricultură, pe lângă forurile cercuale. Încă la 1845 sosesc în Transilvania colonişti germani izolați, dar în primăvara lui 1846 valul cuprinde 307 familii din Württemberg. Imigrarea masivă întrece şi aşteptările, şi posibilitățile de absorbție. De aceea, **R.** se vede nevoit să îi comunice lui Wolf să sisteze colonizarea, care deşteaptă contrareacție negativă nu doar la nivelul Guberniului transilvan, ci şi în cadrul Cancelariei aulice de la Viena. Colonizarea nu aduce rezultatele scontate. Între colonişti se numără multe persoane neavenite, necunoscute în ale agriculturii şi puțin dispuse să muncească din greu, care îl acuză pe **R.** în scris şi în presă de promisiuni false. La 1846, el militează pentru construcții feroviare şi industriale, ameliorarea situației breslelor şi a drumurilor, se ridică împotriva inegalităților sociale şi naționale, manifestându-se în favoarea egalei îndreptățiri a românilor cu celelalte populații ale Transilvaniei. La 4 iunie 1846, în cadrul adunării anuale a Asociației pentru cultură transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde), ținută la Sebeş, **R.** închină un toast pentru „burghezia liberă, Starea la care trebuie să coboare cei nobili şi să urce cei supuşi, dacă patria doreşte să se bucure de binecuvântările educației mereu ascendente" (dem freien Bürgerthume, als dem Stande, zu welchem der Adel herab- und die Unterthanen hinaufsteigen müßten, wenn das Vaterland der Segnungen der stets fortschreitenden Bildung theilhaftig werden wolle"). Ziarul maghiar de la Cluj *Erdélyi Hiradó* publică o notă atât de rău-voitoare asupra acestui toast, de fapt, un pretext pentru a-l acuza cu orice chip pe indezirabilul **R.**, încât Guberniul transilvan ordonă superintendentului (episcopului) evanghelic al saşilor, prin dispoziția din 13 iulie 1846, să îi aducă lui **R.** o mustrare oficială. În 1847, continuându-şi inițiativele novatoare, **R.** întemeiază la Mediaş prima asociație de gimnastică (Turnverein) din Ardeal, iar la 1848 devine preşedintele Uniunii tineretului săsesc german (Siebenbürgisch-sächischer Jugendbund). Tot în 1847, comuna Moşna îl alege preot. La 1848, aproape neglijându-şi cei cinci copii,

orfani de mamă, **R.** se angajează activ în lupta pentru poporul său, ca reprezentant şi delegat de Mediaş în adunarea naţională săsească extraordinară de la Sibiu. Ca recunoaştere a poziţiei şi influenţei sale, baronul Anton Puchner, comandantul suprem al forţelor militare c.c. din Transilvania, în proclamaţia sa din 18 octombrie 1848, îl desemnează şi pe **R.** în rândul membrilor comitetului de pacificare de la Sibiu. La începutul lui noiembrie 1848, **R.** este însărcinat cu funcţia de purtător de afaceri al administraţiei provizorii a comitatului Târnava, fiind numit de către Puchner comisar imperial, având în supraveghere 13 localităţi, unde reuşeşte să evite unele violenţe, exercitând administraţia provizorie alături de căpitanul c.c. Commendo şi de preotul român Ştefan Moldovan. **R.** cere poziţia egală a limbilor (maghiară, română, germană) în viaţa oficială, asistă la adunarea naţională românească de la Blaj (3/15 mai 1848), reuşeşte să elibereze de iobăgie 13 sate săseşti, prin încorporarea lor în circumscripţia Sighişoarei. **R.** deplânge însă domnia anarhiei: „Orice se poate înlocui mai uşor: bani şi averi, case şi îmbrăcăminte, doar morala zguduită foarte greu. Respect pentru prorietatea străină, respect pentru dreptul străin, unde este acest respect în cea mai mare parte a ţării? Răzbunarea şi jaful sunt furiile domnitoare!" (Alles läßt sich leichter ersetzen, Geld und Gut, Häuser und Kleider, – aber die erschütterte Moralität sehr schwer. Die Achtung fremden Eigenthums, die Achtung für fremdes Recht überhaupt, wo ist sie im größeren Theile des Landes? Rache und Raub sind die herrschenden Furien!) Din acest respect, **R.** intervine, printre altele, în sensul cruţării averii şi vieţii unor nobili maghiari ameninţaţi de răzvrătiţi, obţinând mulţumiri din partea Magistratului târgului Dumbrăveni ori chiar din partea comandantului militar suprem Puchner. Activitatea de comisar imperial o desfăşoară, astfel, până la 17 ianuarie 1849, când are loc bătălia de la Gálfalva [Galfalău], în urma căreia o parte a Pământului Săsesc cade în mâinile armatei revoluţionarilor maghiari. La 18 ianuarie 1849, comandantul Bem ocupă oraşul şi scaunul Mediaş. **R.** refuză să plece în refugiu, deşi ar fi putut. El preferă să se întoarcă la parohia sa de la Moşna, obţinând de la Bem un aviz de liberă trecere (eine Schutz- und Sicherheitskarte). Prietenii şi cunoştinţele caută să-l convingă să plece, dar el declară: „Eu am căutat să-mi îndeplinesc doar datoria de supus şi de cetăţean, n-am făcut rău nimănui şi, deci, nici nu trebuie să mă tem de nimeni" (Ich habe stets nur meine Unterthanen- und Bürgerpflicht zu erfüllen gesucht, Niemandem Etwas Böses gethan und also auch Niemandem zu fürchten). Cât timp Bem rămâne în Ardeal, soarta lui **R.** nu este în pericol, dar de îndată ce Bem se îndreaptă spre Banat, **R.** cade pradă urii naţionaliste. La 21 aprilie 1849, un ofiţer din armata revoluţionară maghiară, însoţit de 12 oameni, îl ridică pe **R.** din casa sa parohială de la Moşna, din mijlocul copiilor săi. O zi mai târziu **R.** este transportat, prin Mediaş, la Sighişoara, unde ajunge la 22 aprilie, legat cu lanţuri la mâini şi picioare. După câteva zile de arest, din care – datorită pazei puţin numeroase – ar fi putut evada, dar nu a vrut, este transportat prin Târgu-Mureş la închisoarea orăşenească din Cluj. Aici petrece zile lungi şi grele în izolare şi lipsuri, obţinând permisiunea de a fi vizitat doar în două rânduri, de prietenul său braşovean, Carl Maager, şi de preotul evanghelic de la Cluj Georg Hintz. La 11 mai 1849, la propunerea avocatului orăşenesc Krisbay Miklós, de condamnare la moarte a preotului evanghelic-luteran **R.** ca şi duşman al patriei, tribunalul orăşenesc mixt din Cluj emite sentinţa de condamnare, cu

aprobarea comisarului gubernial maghiar Ladislaus Csány. Sentinţa este anunţată la 11 mai, orele 2 p.m., şi executată la orele 5 p.m., pe dealul cetăţuii din Cluj. După anunţarea sentinţei, **R.** îl cheamă pe preotul Hintz la el şi îl roagă să îi rămână alături până la ultima suflare, pentru a-l îmbărbăta în spiritul dragostei întru Hristos. Din pricina grabei cu care a fost pronunţată sentinţa, **R.** nu are vreme să se îngrozească în faţa morţii, doar gândul la copiii săi, care vor rămâne pe drumuri, îi iscă lacrimi în ochi. Preotul Hintz cere în mod repetat milă de la comisarul maghiar Csány, dar acesta îi răspunde sec că **R.** şi-a meritat moartea şi, pe de altă parte, nici Kossuth însuşi n-ar mai putea suspenda executarea sentinţei. În timp ce Hintz se află la Csány, **R.** scrie vestita sa scrisoare către cei cinci copii ai săi şi copilul ungur orfan, pe care îl creştea **R.** În finalul scrisorii, **R.** revine asupra ideii de toleranţă şi de dragoste creştinească faţă de toate naţiunile ardelene: „Trebuie să mai arăt că nici în viaţă, nici în moarte nu am fost un duşman al naţiunii ungare. Să mă creadă [naţiunea ungară], pe cuvântul meu de muribund, acum, în clipa în care piere orice făţărnicie" (Nachträglich muß ich noch ansetzen, daß ich weder im Leben noch im Tode ein Feind der ungarischen Nation gewesen bin. Mögen sie dieses mir, als dem Sterbenden, auf mein Wort glauben, in dem Augenblicke, wo alle Heuchelei abfällt). La execuţie, **R.** rosteşte câteva cuvinte pline de har, apoi este ciuruit de trei gloanţe de puşcă, primele două lovindu-l în braţ şi în partea stângă, iar al treilea glonţ lovindu-l în cap şi curmându-i viaţa. Abia un an mai târziu, resturile sale pământeşti sunt aduse de rudele sale la Mediaş şi înmormântate acolo la 19 aprilie 1850. Din două căsătorii, respectiv prima cu Sophie, fiica preotului evanghelic din Copşa Mică, G.G. Auner, iar a doua cu Karoline, fiica preotului din Bogaci, Henter, **R.** lasă în urmă cinci copii, dintre care cei patru minori primesc, prin biletul de mână din 26 august 1849 adresat de Franz Joseph ministrului de interne Bach, din partea statului c.c. şi a împăratului fiecare suma de 200 guldeni până la majoratul lor, la împlinirea vârstei de 24 de ani.

Scrieri. Publică numeroase articole în presa săsească de la Braşov şi Sibiu. Ca lucrări de sine stătătoare au apărut: „An den Edelsinn und die Menschenfreundlichkeit der sächsischen Nation in Siebenbürgen, eine Bitte und ein Vorschlag", editura Hochmeister, Sibiu, 1821, 54 p.; „Ode honoribus Spectabilis ac Generosi Domini Andreae Krauss de Ehrenfeld, Urbis sedisque Mediensis Consulis, Installationis die dicata", Sibiu, 1833; „Rede am Sarge der Frau Sophia Regina vermählten Friedrich Carl Zoppelt, Gymnasial-Lehrers, und erstgebornen Tochter des Herrn Apothekers Traugott Theiß in Mediasch, gestorben den 10. August 5 Uhr Vormittags am Nervenfieber und begraben de 12. D.M. (1836). Zum Andenken der Seeligen für Theilnehmende und Leidtragende in Druck gegeben", Sibiu, 1836, 15 p.; „Der Sprachkampf in Siebenbürgen. Eine Beleuchtung des Woher und Wohin?", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1842, 75 p.; „Die Zünfte. Eine Schutzschrift", Hochmeister´sche Buchdruckerei, Sibiu, 1842 (1843 cf. Trausch, III/152); „Wünsche und Rathschläge. Eine Bittschrift für´s Landvolk. Vom Verfasser der Zünfte und des Sprachkampes", editura Hochmeister´sche Erben, Sibiu, 1843, 99 p. (conţinut: „Allgemeines, p. 1; Dreifelder- oder Wechselbau, p. 12, die Zerbisselung, p. 32, Musterwirthschaft, p. 46, Weinbau, p. 56, Straßenbau, p. 84); „Der Geldmangel und die Verarmung in Siebenbürgen, besonders unter den Sachsen", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1843, 112 p. (conţinut: „Vorrede, p. III–XVI, „Einleitung, p. 3–6,

Erste Abtheilung: Der Geldmangel. 1. Allgemeines, p. 7–10, 2. Papiergeld, p. 10–13, 3. Geldabschlag, p. 14–18, 4. Wirthschaftsart, p. 18–24, 5. Gläubigerschaft, p. 23–30, 6. Gerichtswesen, Rechtsschulen, p. 30–52, 7. Christliche Anstalten, p. 52–61. Zweite Abtheilung: Die Verarmung, 1. Grund und Boden, p. 62–68, 2. Bewegliches Vermögen, p. 68–80, 3. Eheliche Verhältnisse, p. 80–89, 4. Nachkommenschaft, p. 88–105, 5. Politik, p. 105–112); „Standrede vor dem Sarge des Superintendenten Johann Bergleiter in Birthälm gehalten", editura Hochmeister´sche Buchdruckerei, Sibiu, 1843, 19 p.; „Der Birthälmer Pfarrer und der lutherische Superintendent. Praevisa minus nocent", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1843, 28 p.; „An mein Volk, ein Vorschlag zur Herausgabe von drei absonderlichen Zeitungen für siebenbürgisch-deutsche Landwirthschaft, Gewerbe, Schul- und Kirchensachen", editura lui Samuel Filtsch, Sibiu, 1843, 34 p.; „Aufklärungen über die Auswanderung nach Siebenbürgen und zwar in denjenigen Theil des Landes, welchen die Deutschen insgemein Sachsen genannt, seit mehr als 700 Jahren eingenthümlich besitzen. Herausgegeben von der Oberverwaltung des siebenbürgisch-sächsischen Vereins zur Hebung der Landwirtschaft", in Commission in der L. Fr. Fues´schen Sortiments-Buchhandlung (Franz Fues), Tübingen, 1847, 80 p.; „Freiheit, Gleichheit und Brüderlichkeit. In Anwendung auf Wahl und Besoldungen der sächsischen Geistlichkeit", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1848, 8 p.; „Programm der zu erscheinenden Schul- und Kirchenzeitung für die evangelischen Glaubens-Genossen in Siebenbürgen", Sibiu, 1848, 8 p.; „Der deutsche Jugendbund in Siebenbürgen. 1. Dessen Verhandlungen in Mediasch am 13., 14., 15. und 16. August 1848. 2. Dessen Gesetz. 3. Verzeichniß der Mitglieder", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1848, 35 p.; „Untersuchungen und Wohlmeinungen über Ackerbau und Nomadenwesen. Aus dem Nachlasse St.L. Roth´s mitgetheilt von Franz Obert", broşură separată din *Kronstädter Zeitung*, editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1872, 28 p.. În manuscris a lăsat: „Dissertatio de divisione historiae in genere et Transilvanicae in specie", 1826, precum şi o traducere din limba română a istoriei credinţelor românilor de Iosif Pap-Söleschan de Ilyesfalva: „Kurze Geschichte des Glaubens der Romänen, aus den heiligen Schriften und sicheren Quellen verfaßt von Josef Pap Selöschan von Ilyésfalva, Blasendorf 1845, aus der Druckerei des Seminariums"; „Bruchstücke aus der Geschichte von Siebenbürgen"; „Einzelne Aufsätze über siebenbürgische Feldwirthschaft"; „Geschichte Siebenbürgens bis zum Jahre 1699". Otto Folberth a editat opera completă şi corespondenţa lui **R.**, în: „Stephan Ludwig Roth. Gesammelte Schriften und Briefe", vol. 1–7, ed. a doua, Sibiu, Braşov, Berlin, 1921–1970. Lucrări despre **R.**: Otto Folberth, „Stephan Ludwig Roth. Sein Leben und seine Schriften", vol. 1–2, Berlin, 1896; Otto Folberth, „Der Prozeß Stephan Ludwig Roths", Graz/Köln, 1959; Otto Folberth, „Stephan Ludwig Roth. Bibliographie", în: *Siebenbürgisches Archiv*, vol. 10, 1974; Michael Kroner, „Stephan Ludwig Roth. Ein Leben für Fortschritt und Völkerverständigung", Cluj, 1977; M. Wellmann, „Kirche und Pfarramt bei Stephan Ludwig Roth", Köln/Wien, 1970.

(Trausch, III/138–154; Wurzbach, 27/98–101; Friedenfels, II/413–418; *Sb. Sachsen Lexikon*, 416–417; Cosma, II/282–284; *Dicţionarul personalităţilor*.)

Rukawina von Vidovgrad, Georg (baron) = feldmareşal-locotenent, la regimentul Sivkovich, batalionul 3 (6 mai 1848); comandantul suprem al Banatului (din martie 1849).

N. la 21 martie 1777, la Ternovacz în districtul regimentului de graniţă Liccana; m. la 9 septembrie 1849, la Timişoara. Provine dintr-o veche familie sudslavă. Absolvă şcoala militară din Gospic. Intră furier în serviciul militar austriac. În 1793 este cadet la regimentul de graniţă Ogulin. În anii următori participă la campaniile din Italia. La 1 septembrie 1795 apare ca stegar în corpul de voluntari Gyulay. La 15 noiembrie 1797 devine locotenent în acelaşi corp militar. În data de 9 iunie 1798 este transferat ca locotenent la batalionul Siegenfeld de infanterie uşoară nr. 10. La 10 ianuarie 1801 avansează la gradul de locotenent căpitan. În noiembrie 1801 este transferat la regimentul Ottocan. Din septembrie 1805 se află la regimentul de graniţă Liccana. În octombrie 1805 este încadrat la batalionul dalmatin nr. 1. La 16 ianuarie 1806 este promovat adevărat căpitan, la regimentul de graniţă Sfântul Gheorghe nr. 6. Finele lui mai 1809 consemnează lupta împotriva insurecţiei populare croato-slavone, la care participă şi **R.** ca ofiţer al armatei imperiale. La 18 ianuarie 1810 devine maior la regimentul de graniţă germano-bănăţean nr. 12. La începutul lui septembrie 1813 este transferat la regimentul de graniţă Ottocan nr. 2. În 3 februarie 1814 devine locotenent-colonel la acelaşi regiment. La sfârşitul lui martie 1818 este avansat colonel la regimentul de graniţă Ogulin nr. 3, iar din 20 august 1829 este general maior. În 1834 este numit vicecăpitan de ţară al regatului Croaţiei, Slavoniei şi Dalmaţiei. În anul 1835 luptă împotriva raidurilor bosniace, fiind decorat cu Crucea cavalerească a Ordinului Leopold. La 1836 este promovat feldmareşal locotenent şi general de divizie la Petrovaradin, devenind titular al regimentului de infanterie nr. 61. În 1840 este înnobilat cu rangul de baron. În anii 1844–1849 ocupă funcţia de comandant de cetate la Timişoara. În cursul revoluţiei de la 1848 îşi dovedeşte încă o dată bravura. La 12 octombrie 1848, generalul maghiar Haller îi cere să-i predea cetatea Timişoarei. **R.** refuză şi se pregăteşte, cu provizii, pentru a face faţă unui atac de 3 luni. Asedierea Timişoarei de către armata maghiară începe la 25 aprilie 1849 şi durează 4 luni, timp în care tifosul, holera şi alte molime decimează garnizoana austriacă la o treime din efective. Abia la 28 iulie/9 august 1849 generalul Haynau soseşte cu ajutoare, precum şi cu Ordinul c.c. Maria Theresia şi cu Ordinul rus Sf. Gheorghe pentru generalul **R.** Are loc bătălia decisivă, în urma căreia armata maghiară este înfrântă. În acelaşi an 1849, cu o lună înainte de moartea sa, la vârsta de 72 ani, e avansat general de artilerie şi primeşte Ordinul Coroanei de fier cl. I. El moare însă la 9 septembrie, la o lună după eliberarea Timişoarei. La 27 decembrie 1810 se căsătoreşte cu Cäcilie, născută Wohlgemuth von Greiffenthal und Dobrovolich, cu care are doi copii: Alfred şi Maria, ultima născută la 2 iunie 1815, căsătorită cu general maior Joseph von Schurtter, din 1857 văduvă.

(Wurzbach, 27/248–251; Cosma, II/284–285.)

Rüdiger (conte) = general de artilerie rus, aflat în subordinea mareşalului Paskiewics, participă la campania din Ungaria din vara lui 1849 ca şi comandant al corpului III al armatei ruse; la 1 august 1849 ocupă Oradea; în faţa sa are loc predarea armelor de către generalul maghiar Görgey (13 august 1849). În luna mai, **R.** se află la Varşovia, în subordinea lui Paskiewics. La 13 mai/4 iunie 1849, ţarul Nicolae I emite poruncă armatelor sale să înainteze pentru înecarea revoluţiei maghiare. Conform poruncii, mareşalul Paskiewics va intra în Ungaria pe la Dukla cu 240 de tunuri, generalul de cavalerie **R.** cu 120 de tunuri. Generalii Grabbe şi Sakken rămân în Galiţia, cu 80 de tunuri, pentru a ţine piept polonezilor. Raportul lui Paskiewics către ţar, datând din mai 1849, arată că trupele ruse vor înainta în Ungaria în două coloane. Prima dintre coloane, condusă de **R.**, compusă din 35.000 de oameni, va trece Carpaţii aproape de Iordanov, căzând în flancul drept al armatei insurgenţilor, luându-şi apoi calea spre Neutra şi Chemnitz. A doua coloană rusă, de 75.000 de oameni, va fi condusă de însuşi Paskiewics şi va trece Carpaţii la Dukla. La 1 august 1849, **R.** ocupă Oradea fără luptă. Mareşalul Paskiewics se află la Debrecen, trupele ruse îndreptându-se spre Arad. La 4/16 august, mareşalul Paskiewics îi scrie premierului austriac Felix von Schwarzenberg, informându-l că a răspuns printr-un „refuz categoric" propunerilor de negociere făcute de guvernul insurecţional. Corpul 3 al armatei lui Paskiewics, corp condus de **R.**, a trecut Crişul, la Oradea. Görgey a adresat generalului **R.** o scrisoare, în care se arăta gata să se predea cu toţi generalii şi ofiţerii săi, fără să solicite nimic pentru el, doar milă („grace") pentru ai săi. Görgey s-a predat la 1/13 august, aproape de Kiss-Jenö. Comandanţii maghiari ai cetăţii Arad au trimis o delegaţie la generalul **R.**, oferind să se predea, dacă li se acordă amnistie. **R.** a refuzat propunerea lor, conform instrucţiunilor pe care le avea de la mareşalul Paskiewics. Mareşalul consideră că „predarea necondiţionată a lui Görgey, care comanda armata principală a insurgenţilor, a exercitat o influenţă decisivă asupra sfârşitului războiului civil". Exemplul lui Görgey va fi urmat curând de ceilalţi şefi rebeli. Aşadar, în data de 13 august 1849, la Şiria, lângă Arad, generalul maghiar Görgey, cu întreg corpul său, depune armele în faţa lui **R.**, ca reprezentant al mareşalului Paskiewics. La Varşovia, în 19 august 1849, se publică o „Circulaire", semnată de ministrul rus de externe Nesselrode, în limba franceză. Se arată succesele armatei ruse, care – pe două fronturi: în spatele Tisei şi în Transilvania (generalul Lüders) – au condus armata revoluţionară maghiară la „catastrofa iminentă". În aceste circumstanţe, guvernul revoluţionar l-a investit pe generalul Görgey cu puteri dictatoriale. Acesta s-a predat necondiţionat, cu 30 mii infanterişti, 5 mii cavalerişti şi 114 tunuri, depunând armele în faţa generalului **R.**, pe care spiritul de prevedere al mareşalului Paskiewics îl direcţionase la Oradea. Multe alte detaşamente au urmat exemplul generalului maghiar. Cetatea Arad a fost deja ocupată de armata austriacă, iar ultimele corpuri de insurgenţi din Transilvania, cu un efectiv de 12 batalioane de infanterie, 8 escadroane de cavalerie şi 14 tunuri, au fost supuse de generalul Lüders. Războiul este considerat încheiat.

(Bariţ, 554, 575; Cosma, II/9, 119, 124, 133–138.)

S

von Sachsenheim, Friedrich Soterius = agent aulic transilvan la Cancelaria aulică, reprezentant al Universităţii naţionale săseşti la Viena (1847–1849), referent comiţial (1849–1851), consilier juridic la Tribunalul suprem pentru Transilvania (1854–1856).

N. la 5 martie 1821, la Sibiu; m. la 1 iunie 1856, la Viena. Se naşte într-o familie săsească, care, timp de patru generaţii, aduce merite ştiinţifice naţiunii săseşti. Este fiul lui Johann Michael Soterius von Sachsenheim, perceptor general la Sibiu, mort la 22 februarie 1838, şi al Justinei, născută Conrad, fiica judelui regesc din Nocrich, Samuel Conrad. După ce învaţă la gimnaziul evanghelic din oraşul natal, **S.** studiază dreptul la Târgu-Mureş, având ca profesor pe Alexius Dosa. La încheierea studiilor de specialitate în ştiinţele juridice şi în dreptul transilvan, **S.** intră în slujba de stat la Tabla regească de la Târgu-Mureş, apoi la Guberniul transilvan de la Cluj. În fine, este angajat la Magistratul oraşului şi scaunului Sibiu. Încă după 1840, de foarte tânăr, intră în viaţa politică şi publică. Participă la adunările Universităţii naţionale săseşti, ca membru delegat al acesteia. La 13 noiembrie 1845, la vârsta de 24 de ani, este angajat la Cancelaria aulică transilvană de la Viena. După moartea unchiului său din partea mamei, agentul aulic Franz Conrad – ale cărui colecţii le moşteneşte, prin înalta decizie din 16 octombrie 1847, **S.** este numit agent aulic transilvan. Izbucnirea revoluţiei paşoptiste îl surprinde în capitala imperială, unde activează ca agent aulic. Se află în strânsă legătură cu ceilalţi patrioţi saşi de la Viena: dr. Carl Sigmund, secretarul aulic Friedrich Müller şi în special cu consilierul aulic Ludwig von Rosenfeld şi cu Joseph Bedeus von Scharberg. Activează intens în publicistică, de pildă în ziarul vienez *Presse* al lui Zang, militând pentru unitatea constituţională a Austriei mari şi pentru egala îndreptăţire naţională a etniilor din imperiu. Intră în contact cu toate delegaţiile săseşti trimise în capitală, colaborând cu Heinrich Schmidt, Joseph Rosenfeld, Eugen von Friedenfels. Adresa Universităţii naţionale săseşti din 29 martie 1848, bazată pe preaînalta patentă din 15 martie, dând expresie loialităţii saşilor faţă de monarhie şi monarh, este expediată la Viena, pentru a fi transmisă de **S.** în original împăratului şi în duplicate arhiducilor Franz Karl şi Ludwig. Ca urmare a acestei adrese, împăratul emite la 26 aprilie un bilet de mână de mulţumire. Încă înainte de deschiderea dietei ardelene de la Cluj, din 29 mai 1848, Universitatea naţională săsească trimite o delegaţie la împărat, sub conducerea superintendentului [episcopului evanghelic] Georg Paul Binder. Delegaţia porneşte de la Sibiu la 10 mai. Sosită la Viena, delegaţiei i se alătură activul agent aulic **S.** Totuşi, primirea în audienţă a delegaţiei săseşti este mereu amânată. Prin jocuri de culise, proiectul legii uniunii Transilvaniei cu Ungaria, enunţat în dieta clujeană, prin ignorarea Cancelariei aulice transilvane – care ar fi trebuit să-l avizeze - este dus la împărat de către prim-ministrul ungar contele Batthyány Lajos, care ajunge la Innsbruck încă la 6 iunie 1848. În urma lui Batthyány sosesc imediat contele Mikó Imre şi deputaţii dietali Wéer Wolfgang şi Pálffy János. Presat de aceştia şi în prezenţa ministrului delegat ungar la Curtea imperială, prinţul Esterházy Pál, împăratul sancţionează la 10 iunie 1848 legea uniunii. Abia a doua zi, în 11 iunie, este primită

în audiență delegația săsească. Împăratul o întâmpină în prezența prințului Esterházy și dă citire unui bilet scris anterior. În bilet se arată că, după confirmarea uniunii, prin care nu se aduce atingere nici naționalității, nici libertăților sașilor, împăratul îi asigură pe sași că temerile lor sunt neîntemeiate și că el își va revărsa asupra lor grija părintească și pe viitor. **S.** părăsește capitala imperiului, revenind acasă, la Sibiu. În decembrie 1848, **S.** este însărcinat de Universitatea Națională Săsească să întreprindă o călătorie la banul Croației Jellačič și la comandantul c.c. Windischgrätz. În data de 21 decembrie 1848 **S.** revine la Sibiu. Plecase să ceară ajutor militar și aduce cu sine 6 mii puști cu cremene, dintre care cea mai mare parte sunt repartizate soldaților din armata regulată, lipsiți de dotarea corespunzătoare. După îndeplinirea acestei misiuni, **S.** rămâne la Sibiu până la ocuparea orașului de către trupele revoluționare maghiare, la 11 martie 1849. Se refugiază în Muntenia, trecând munții. Din Muntenia purcede în Croația, în primăvara lui 1849 ajungând la Viena. Pentru moment este angajat la Ministerul de justiție, dar, după moartea bruscă a tânărului Joseph von Rosenfeld, decedat de holeră la Bistrița, la 25 august 1849, **S.** devine înlocuitorul acestuia și este numit referent al comitelui sașilor Franz Salmen. La 25 septembrie 1849 el revine la Sibiu, pentru a-și lua în primire postul, a cărui confirmare o primește la 3 noiembrie același an. Pe postul de referent comițial rămâne și în următorii doi ani, participând în același timp, ca deputat de Nocrich, la adunările Universității săsești, desfășurate, cu întreruperi, din 17 decembrie 1849 până în 1851. Prin preaînalta decizie din 21 august 1850, i se decernează Crucea meritului de aur, pentru devotamentul manifestat și activitatea depusă în vremea revoluției. La 5 iulie 1851 este convocat, din nou, la Ministerul justiției, aici fiind numit la 29 septembrie 1852 consilier juridic provizoriu, odată cu reorganizarea administrativă provizorie a Transilvaniei. Împăratul îl numește la 4 octombrie 1854 consilier juridic la Tribunalul suprem (Oberlandesgerichtsrath) pentru Transilvania. La 6 octombrie 1852 (Trausch scrie greșit 1856), se căsătorește cu Clara, fiica consilierului tezaurarial pensionat Friedrich Müller, nobil de Millborn. Ulterior se îmbolnăvește, datorită suprasolicitării fizice și nervoase. Moare la numai 35 de ani, pe 1 iunie 1856.

Opera, care l-a consacrat, este intitulată „Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch vom 1. Juni 1811, gültig für Siebenbürgen vom 1. September 1853, verglichen mit dem siebenbürgischen Civilrechte" (Codul civil general din 1 iunie 1811, valabil în Transilvania din 1 septembrie 1853, comparat cu dreptul civil transilvan), editura lui Friedrich Manz, Viena, 1853–1856, opt caiete, 702 + 6 p., este neterminată și poartă mențiunea: „Prin decesul autorului, opera nu a putut fi definitivată integral".

(Trausch, III/325–326; Friedenfels, I/120, II/14, 48, 101, 140, 155, 228–230.)

Sakken = general de cavalerie rus, luptă în campania din Ungaria, în calitate de comandant al corpului II al armatei țariste în vara lui 1849. La 13 mai/4 iunie 1849, țarul Nicolae I emite poruncă armatelor sale, a înainta pentru înecarea revoluției maghiare. Conform poruncii, mareșalul Paskiewics intră în Ungaria pe la Dukla cu 240 de tunuri, generalul de cavalerie Rüdiger cu 120 de tunuri. Generalii Grabbe și **S.** rămân în Galiția, cu 80 de tunuri, pentru a ține piept polonezilor. În august 1849, **S.** se află în perimetrul Debrecen – Oradea, urmând a participa la

joncţiunea tuturor trupelor ruse la Oradea, conform planului propus de feldmareşalul Parrot la 6 august.

(Bariţ, 554; Cosma, II/147.)

von Salmen, Franz Joseph (baron) = comite al naţiunii săseşti şi jude regesc în Sibiu (1846–1852), consilier gubernial transilvan regesc.

N. la 9 ianuarie 1801, la Sibiu; m. la 24 martie 1875, tot la Sibiu. Provine dintr-o veche familie de saşi ardeleni, atestată documentar încă din sec. XV (Nicolaus Salman de oppido Cincu, 1488). Tatăl său, Stephan Samuel von Salmen, este castelan la Turnu Roşu, jude al scaunului filial Tălmaciu. **S.**, al doilea fiu născut, copilăreşte la Turnu Roşu, unde în 1817 familia sa găzduieşte perechea imperială, cu prilejul circuitului efectuat de împărat prin Transilvania. După încheierea la Sibiu a studiilor gimnaziale, în 1820 merge să studieze dreptul la colegiul reformat din Târgu Mureş, unde intră concomitent în serviciul de stat, ca şi cancelist la Tabla regească. Din 1823 slujeşte o scurtă perioadă la Guberniul transilvan din Cluj, trecând apoi la Comisariatul suprem al ţării de la Sibiu. În primăvara anului 1825 întreprinde o călătorie îndelungată, la Pesta, Viena, în Alpi, Italia meridională, Elveţia şi sudul Germaniei, iar la întoarcerea acasă, în toamna aceluiaşi an, se căsătoreşte cu verişoara sa Karoline Salmen von Kriegsheim. În 1832 e chemat la Cancelaria aulică transilvană la Viena. În 1834 este însă numit concipist gubernial regesc la Cluj, fără salariu. Anul 1836 îl află secretar gubernial regesc supranumerar la Cluj şi locţiitor şef al secţiei ce administrează impozitarea directă şi chestiunile militare din Transilvania. La 1839 e referent în chestiunea comesului. În 1841, cu un salariu considerabil, este repartizat în serviciul baronului Jósika. În 1843, **S.** e numit adevărat secretar gubernial. Ca regalist, participă la dietele transilvane din 1837–1838 şi 1841–1843. În timpul primeia dintre dietele menţionate se situează pe o poziţie opusă conaţionalilor săi, referitor la întrebarea: dacă episcopul romano-catolic are dreptul din oficiu să se numere printre consilierii guberniali. Sub influenţa cancelarului provincial, **S.** susţine această cauză, contrară dreptului transilvan. Tot aici, în intervenţia sa din 29 ianuarie 1835, **S.** se ridică în favoarea restituirii permisiunii ca reprezentantul Universităţii naţionale săseşti, comesul saşilor, să fie ales, iar nu numit. În cea de-a doua dietă menţionată, **S.** este secretarul prezidial al comisarului dietal, baronul Jósika. După mai mulţi ani de luptă, prin înaltul rescript din 31 decembrie 1845, împăratul Ferdinand aprobă alegerea comitelui saşilor de către naţiunea săsească prin reprezentanţii ei. Prin moartea ultimului comes numit, Wachsmann, care îşi câştigase merite contribuind la înfiinţarea Academiei juridice de la Sibiu, postul de comite săsesc devine vacant şi este ocupat prin alegeri conform noii reguli. La 16 februarie 1846 **S.** este ales comite al naţiunii săseşti şi consilier gubernial, funcţii care îl îndreptăţesc să ocupe şi scaunul judelui regesc din Sibiu. Diploma imperială din 12 iulie 1846 confirmă numirea sa, iar instalarea în funcţia de comes este efectuată de guvernatorul Jozsef Teleki, în prezenţa comisarului suprem al ţării, baronul Jósika Lajos, la 26 august acelaşi an. Instalarea ocazionează o mare festivitate, la care guvernatorul cuvântează în limba germană. În anii 1846–1847 participă la lucrările dietei transilvane, militând pentru folosirea limbii germane ca limbă oficială pe Pământul

Crăiesc. După mulți ani în care activează în aceste poziții, devine consilier aulic și referent la Cancelaria aulică din Viena. În anii 1848–1849, respectiv încă de la izbucnirea revoluției, are o atitudine fermă prodinastică, cum se vădește din adresa trimisă împăratului de către Universitatea națională săsească (29 martie), semnată de **S.** și toți membrii Universității. În adresă se arată: „Îndrăznim să declarăm deschis că poporul liber și de neam înrudit al sașilor transilvani, fidel vechiului său crez neîncălcat niciodată, nu va înceta să își îndeplinească misiunea *ad retinendam coronam*, cu averea și sângele său (mit Gut und Blut), și cu supunere nesfârșită față de preaînalta Casă imperială." Răspunsul de mulțumire al împăratului, din 26 aprilie, va ajunge la cunoștința Universitășii săsești abia patru ani mai târziu. Între timp, la 11 aprilie, împăratul sancționează hotărârile dietei de la Bratislava și implicit aprobă în principiu articolul VII privitor la uniunea Transilvaniei cu Ungaria, ceea ce determină, pe de o parte, entuziasm sălbatic în presa și aparițiile publice maghiare, pe de altă parte radicalizarea stării de spirit în sânul națiunii săsești. În cursul vizitei guvernatorului Teleki la Sibiu, la începutul lunii mai 1848, acesta declară că problema uniunii ar trebui considerată ca decisă deja. Sibiul răspunde prin arborarea steagurilor negru-galbene, simboluri ale Austriei. La Cluj se proferează, în presă, amenințări la adresa comitelui, al cărui portret este ars. Reacția Universității naționale săsești, sub conducerea lui **S.**, constă în trimiterea la Viena, la 10 mai, a unei delegații săsești de protest împotriva uniunii. Delegația, condusă de episcopul luteran Binder și de profesorul Zimmermann, nu întâlnește Curtea, care – sub impactul evenimentelor revoluționare – se refugiase la 17 mai de la Viena la Innsbruck. Acolo, la 11 iunie, la orele 12 ale amiezii, are loc întrevederea și înmânarea protestului, dar împăratul declară că numai cu o zi înainte sancționase legea uniunii Transilvaniei cu Ungaria, care însă nu va aduce atingere nici naționalității, nici libertăților supușilor sași. Între timp, la 29 mai, și dieta transilvană întrunită la Cluj decide uniunea, sub presiunea evenimentelor deputații dietali sași încălcându-și instrucțiunile și dându-și votul pentru uniune. **S.** prezidează ședințele adunării extraordinare a Universității naționale, care se deschide la 26 iunie și durează până la 2 iulie 1848. Aceasta dezbate și condamnă atitudinea deputaților dietali sași, dar stabilește și condițiile ce se cer îndeplinite pentru ca națiunea săsească să accepte uniunea. Tot la începutul lui iulie își deschide lucrările dieta de la Pesta, care promovează uniunea Transilvaniei cu Ungaria. La recomandările arhiducelui palatin Ștefan, și Transilvania este reprezentată în dieta pestană. Prin dispoziția din 31 iulie 1848, ministrul maghiar de interne Szemere Bertalan îl amenință pe **S.** cu suspendarea din funcția de comite; vizita lui **S.** la Pesta nu îmbunătățește situația. Dieta de la Pesta nu reușește să creeze baza legislativă pentru înfăptuirea uniunii Transilvaniei cu Ungaria. La 18 octombrie, comandantul militar suprem al Transilvaniei, generalul Puchner ordonă completarea efectivelor militare și cere națiunii săsești constituirea unui batalion de vânători de 1253 oameni. Comitele **S.** susține organizarea batalionului săsesc de voluntari, în noiembrie 1848, pentru apărarea cauzei imperiale. Acesta este organizat și echipat în scurtă vreme, pe cheltuiala națiunii săsești, din rândurile sale făcând parte studenți, tineri funcționari, tineri din familii avute. La 30 noiembrie 1848, printr-unul din ultimele sale acte de guvernare, împăratul Ferdinand aprobă constituirea batalionului săsesc. Două zile mai târziu, la 2 decembrie, el

abdică de pe tron în favoarea nepotului său Franz Joseph I. Acesta transmite salutări „credinciosului meu popor săsesc", prin manifestul din 21 decembrie 1848.

59. Instalarea festivă a comitelui saşilor Franz von Salmen.

Rescriptul imperial din 22 decembrie prevede înscrierea juridică şi administrativă a Pământului Săsesc în rândul ţărilor constituţionale austriece, atribuind puterea executivă Universităţii naţionale săseşti şi comisarului plenipotenţiar imperial. Războiul spulberă cursul paşnic al evenimentelor. În martie 1849, trupele c.c. sunt silite să părăsească Transilvania. La 11 martie 1849, Sibiul este ocupat de armata revoluţionară maghiară. **S.** se refugiază în Muntenia, unde adastă scurt timp, apoi pleacă la lagărul imperial de la Olmütz şi la Viena. În august 1849, după restabilirea liniştii, revine în Transilvania, aflată încă, împreună cu Pământul Crăiesc, sub incidenţa legii de război. Sub noul guvernator militar şi civil al ţării, Wohlgemuth, din 18 iulie 1849 **S.** e numit comisar districtual suprem al proaspătului district militar Sibiu, avându-l alături ca şi comandant militar de district pe general maiorul Chavanne. Pământul Săsesc trebuie să suporte singur costurile administraţiei, în vreme ce celelalte districte sunt administrate din banii statului. De aceea, ca urmare a cererii lui **S.** din 9 august 1849, împăratul aprobă la 29 septembrie acelaşi an acordarea unui împrumut aerarial de 1,5 milioane guldeni pentru refacerea Pământului Săsesc. La finele lui 1849, **S.** convoacă Universitatea naţională, care se întruneşte la 17 decembrie 1849 la Sibiu, acceptând oficial rescriptul imperial din 22 decembrie 1848, constituţia octroiată din 4 martie 1849 şi preaînaltul rescript din 19 iulie 1849. Sub preşedinţia şi cu implicarea lui **S.**, Universitatea trimite la 7 ianuarie 1850 o adresă Ministerului austriac de interne, în care îşi afirmă intenţia de a lupta pentru menţinerea drepturilor juridice ale naţiunii săseşti şi elaborează mai multe proiecte referitoare la Pământul Săsesc (proiect de constituţie, electoral, de organizare a autorităţilor administrative, politice şi juridice, cel al codului de drept comun), dar prin declanşarea erei absolutiste aceste proiecte nu mai ajung să prindă viaţă. La 21 august 1850 i se decernează Crucea

comandorului a Ordinului Leopold. **S.** intră în tratative cu consistoriul evanghelic suprem din Transilvania, elaborând proiectul dotaţiunii. La 22 august 1850 Universitatea naţională săsească, sub conducerea lui **S.**, aprobă *marea dotaţiune naţională*, respectiv crearea unei fundaţii care să aloce anual, din averea naţiunii săseşti, suma de 50.000 guldeni pentru promovarea şcolilor şi, în special, a gimnaziilor evanghelice săseşti. La 16 august 1851 ministrul cultelor Leo Thun sancţionează, din porunca împăratului, marea dotaţiune naţională. După moartea guvernatorului Wohlgemuth, la 18 aprilie 1851, prinţul Karl von Schwarzenberg este numit guvernator militar şi civil al Transilvaniei. Cu toate că acesta recunoaşte meritele lui **S.**, afirmând că „a fost un susţinător temeinic al preînaltului tron, cu un excepţional spirit de autosacrificiu şi dăruire în perioada plină de pericole a anilor 1848 şi 1849", prin decizie împărătească, la 1 februarie 1852 **S.** e rechemat la Viena, ca şi consilier la Curtea supremă de justiţie, unde slujeşte până în 1861. La 9 mai 1852, **S.** protestează printr-o petiţie, adresată guvernatorului Transilvaniei, împotriva îndepărtării lui din Ardeal, realizând că este vorba despre desfiinţarea instituţiei comesului. Totuşi în iunie 1852 se supune, plecând la Viena. Efectiv, prin reorganizarea Transilvaniei, unitatea Pământului Săsesc este ruptă, iar constituţia şi naţiunea săsească în sens juridic sunt desfiinţate. La 6 aprilie 1854 **S.** devine baron. Diploma imperială din 20 octombrie 1860 şi patentul imperial din 14 martie 1861 deschid o nouă eră, fiind reînfiinţate Cancelaria aulică transilvană şi Guberniul transilvan. La 24 martie 1861, prin preaînaltă decizie, **S.** e trimis iar în Transilvania, pentru reorganizarea Universităţii săseşti, dar întreprinderea lui eşuează – cu toate că Universitatea se întruneşte la 5 iunie, iar prin adresa din 2 iulie 1861 **S.** exprimă bucuria refacerii vechii instituţii săseşti. Încă în noiembrie 1861 e convocat telegrafic şi revine la Viena, ca şi consilier aulic şi referent al Cancelariei transilvane, lăsându-l pe Konrad Schmidt locţiitor de comes. La începutul anului 1863 baronul von **S.** iese la pensie, la cererea sa, după 41 ani de activitate. Ulterior pensionării locuieşte la Sibiu. Ultima sa apariţie politică este în dieta transilvană din 1863–1865, la şedinţele căreia participă ca regalist. După 1867, patriotismul şi simţul echităţii îl îndeamnă pe cel, care până atunci niciodată în viaţa sa nu se ocupase cu jurnalistica, să publice mai multe articole în foi vieneze, articole rămase desigur fără ecou în noile împrejurări. Moare la 24 martie 1875, iar la 27 martie este înmormântat, cu numeroasă participare din partea conaţionalilor săi, în cavoul familial de la Sibiu. Din 1825 este căsătorit cu fiica unchiului său, maiorul Gottfried Samuel Salmen von Kriegsheim, Karolina Katharina, născută la 12 iulie 1807, din căsătorie rezultând un fiu şi o fiică: Eugen Franz, născut la 17 martie 1828, concipist ministerial la Ministerul c.c. de finanţe, şi Hermine Ottilie, născută la 6 februarie 1842, căsătorită la 8 iunie 1859 cu Adolph von Rosenfeld, maior c.c. la regimentul voluntar de ulani nr. 2.

(Wurzbach, 27/145–148; *Allgemeine Deutsche Biographie*, 30/260–270 – voce semnată de G.D. Teutsch; Friedenfels, I/56, 82, 95, 165–167, 169, 172, 192, 252, 255, II/8, 22, 38, 54, 58, 59, 87, 139, 140, 181, 199, 200, 212, 227–230, 241, 336, 372, 468–471; Cosma, II/285–287.)

Salzer, Johann Michael = predicator orăşenesc la Mediaş, din 1867 preot evanghelic la Biertan.

N. la Biertan, la 23 octombrie 1823; m. după 1874. După absolvirea şcolii în patrie, în 1845 studiază la universitatea din Leipzig. Revine în ţară, ca profesor la gimnaziul evanghelic şi la seminarul pedagogic evanghelic din Mediaş, ulterior ca predicator în acest oraş. La moartea episcopului (superintendentului) evanghelic Georg Paul Binder, care era concomitent şi preot la Biertan, comunitatea sătească îl alege preot pe **S.**, la 16 august 1867. Este membru al Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde), al Asociaţiei de ştiinţele naturii din Sibiu şi al Asociaţiei de zoologie şi botanică din Viena. Moare după 1874.

Scrieri tipărite: „Reisebilder aus Siebenbürgen", editură şi tipar de Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1860, 390 p.; „Zur Geschichte der sächsischen Volksschule in Siebenbürgen", caietul I, editură şi tipar de Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1861, 55 p.; caietul II, editură şi tipar de Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1862; „Fünfter Jahresbericht des evangelischen Hauptvereins der Gustav Adolph-Stiftung für Siebenbürgen über das Verwaltungsjahr 1865/1866, zusammengestellt von J.M.S., Stadtprediger zu Mediasch", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1
866, 47 p.

(Trausch, III/155–156.)

Schiel, Friedrich = profesor (din 1835), apoi rector (1860–1868) al gimnaziului evanghelic din Braşov.

N. la Braşov, la 10 octombrie 1812; m. la Braşov, la 12 decembrie 1868. Studiază la gimnaziul evanghelic din Braşov, apoi între 1833 şi 1834 la Facultatea de Teologie Protestantă din Viena şi în anii 1834–1835 la Universitatea din Berlin. Revine acasă, unde activează ca profesor la gimnaziul evanghelic braşovean. La 1859 este conrector [vicedirector], dar la 11 iulie 1860 este ales rector al gimnaziului. Pentru a se sustrage dării de seamă, care i se cere pentru păgubirea averii şcolii, **S.** îşi pune singur capăt vieţii la 12 decembrie 1868.

Scrieri publicate: „Festrede zur hundertjährigen Geburtsfeier des Friedrich v. Schiller am 10. November 1859, gehalten von Fr. Schiel, Conrector am evang. Gymnasium", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1859, 12 p.; „Programm des evangelischen Gymnasiums in Kronstadt und der damit verbundenen Lehranstalten. Zum Schluße des Schuljahres 1860/1861. Veröffentlicht vom Director Fr. Schiel", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1861, 41 p. (conţine: „A. Die deutschen Ritter im Burzenlande, von Friedrich Philippi, B. Schulnachrichten vom Direktor Fr. Schiel); „Programm ebendesselben Gymnasiums, 1861/1862", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1862, p. 73–140 şi 42 p. (conţine: „A. Die deutschen Ritter im Burzenlande, von Friedrich Philippi – Fortsetzung und Schluß, B. Schulnachrichten vom Direktor Fr. Schiel); „Programm ebendesselben Gymnasiums, 1862/1863", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1863, 18 + 46 + 34 p. (conţine: „A. Nausikaa, sechster Gesang der Odyssee des Homer, in freie Stanzen übersetzt von Ludwig Korodi, B. Matrikel des Kronstädter Gymnasiums vom Jahre 1544–1623, C. Schulnachrichten vom Direktor Fr. Schiel); „Programm ebendesselben Gymnasiums, 1863/1864", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1864, p. 47–87 şi 24 + 52 p. (conţine: „A. Zur Geschichte des Turnens im Siebenbürger

Sachsenland von W. Teutschländer, B. Fortsetzung der Matrikel des Kronstädter Gymnasiums vom Jahre 1623–1704 vom Direktor Fr. Schiel, C. Schulnachrichten vom Direktor Fr. Schiel); „Programm ebendesselben Gymnasiums, 1864/1865", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1865, p. 89–154 şi 31 + 42 p. (conţine: „A. Die römische Satyre und ihre Hauptvertreter von Eugen Lassel, B. Fortsetzung der Matrikel des Kronstädter Gymnasiums vom Jahre 1704–1784, C. Schulnachrichten vom Direktor Fr. Schiel); „Programm ebendesselben Gymnasiums, 1865/1866", editură şi tipar Johann Gött § Sohn Heinrich, Braşov, 1866, p. 155–210 şi 49 + 15 p. (conţine: „A. Versuch einer urweltlichen Geschichte des Burzenlandes von J.T. Meschendörfer, B. Fortsetzung und Schluß der Matrikel des Kronstädter Gymnasiums vom Jahre 1785–1810, C. Schulnachrichten vom Direktor Fr. Schiel); „Programm ebendesselben Gymnasiums, 1866/1867", editură şi tipar Johann Gött & Sohn Heinrich, Braşov, 1867, 27 + 52 p. (conţine: „A. Berechnung der Logarithmen der natürlichen Zahlen und der trigonometrischen Funktionen von Eduard Lurz, B. Schulnachrichten vom Direktor Fr. Schiel); „Programm ebendesselben Gymnasiums, 1867/1868", editură şi tipar Johann Gött & Sohn Heinrich, Braşov, 1868, p. 73 + 47 p. (conţine: „A. Irene, Trauerspiel in 5 Aufzügen von Carl v. Kisfaludy, aus dem Ungarischen übersetzt vom Prediger und Professor Julius Hornyásky, B. Schulnachrichten vom Direktor Fr. Schiel); „Σύν θεῷ. Civium Gymnasii Coronensis Matricula, cui non solum omnes ejus Rectores, verum etiam Lectores et Collaboratores nonnuli, praecipue vero Studiosi ac Adolescentes quotquot inde a beata ipsius, per B. Honterum facta Reformatione Sua Ei nomina dederunt, inscripti sequuntur: Reparata opera studioque Martini Zieglerei Coronensis, Gymnasii ejusdem Rectore, anno MDCXCIX, mense Quintili. Begonnen vom Rektor Valentin Wagner und durch seine Nachfolger im Rektorat fortgesetzt bis auf die Gegenwart. Ist bis zum Jahre 1810 gedruckt und mit dem Programm des Kronstädter evang. Gymnasiums von den Jahren 1862/1863 bis 1865/1866 herausgegeben worden", Braşov, 1866, 210 p.; „Zur Frage des lateinischen Sprachunterrichts an unsern Gymnasien", [Braşov, f.d.];

(Trausch, III/175–177; Teutsch, *G.D.T.*, 11.)

Schiel, Samuel Traugott = redactor la ziarul braşovean *Siebenbürger Wochenblatt*, profesor (din 1837), apoi rector (1856–1860) al gimnaziului evanghelic din Braşov, preot orăşenesc în Braşov (din 1860).

N. la Braşov, la 19 aprilie 1812; m. după 1875. Urmează studiile la gimnaziul evanghelic de la Braşov, iar cele universitare la facultatea de teologie protestantă de la Viena (1833) şi la universitatea din Berlin (1834–1835). În 1837 devine *collega*, în 1843 lector la gimnaziul evanghelic din Braşov; în fine, la 3 aprilie 1856 ajunge rector [director] al aceluiaşi gimnaziu. Activitatea sa în şcoală se reflectă în festivităţile comemorative dedicate reformatorului bisericesc şi şcolar braşovean Johannes Honterus, înfiinţării şcolii de gimnastică (Turnschule) şi a fundaţiei Honterus, a procurării de îmbrăcăminte pentru elevii sărmani, spre beneficiul cărora **S.** face anual colecte de Crăciun. Deţinând postul de director gimnazial, după moartea lui Christoph von Greiffing, la 19 februarie 1860 **S.** este ales preot orăşenesc la Braşov. Deoarece împotriva alegerii sale se ridică voci care

contestă corectitudinea procedurii electorale, la 9 iunie 1860 se organizează încă o dată votarea, coordonată de comisia electorală desemnată de Consistoriul suprem al bisericii evanghelice săseşti şi formată din comisarii Friedrich Phleps, preot în Cristian şi decant (protopop) al capitlului Sibiu, şi Michael Friedrich Herbert, senator de Sibiu. **S.** este reales cu majoritate de voturi în funcţia de preot al comunităţii evanghelice a oraşului Braşov. Realizează renovarea bisericii mari orăşeneşti, dotarea ei cu un nou altar (1866), lărgirea corului; reuşeşte să obţină mărirea salariilor profesorilor de gimnaziu. Din 1861, el activează şi în cadrul Consistoriului suprem, ca locţiitor de reprezentant al clerului, iar din 1870 este reprezentant al clerului în forul superior de conducere a bisericii evanghelice săseşti. **S.** face parte din redacţia ziarului lui Johann Gött, *Siebenbürger Wochenblatt,* şi a suplimentelor acestuia, precum şi din redacţia lui *Schul- und Kirchen-Zeitung,* gazeta bisericească tipărită la Braşov din anii 1851–1852.

Scrieri publicate: „Uebungsbuch für de ersten Unterricht in der lateinischen Formenlehre", primul curs, editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1843, 77 p.; „Uebungsbuch für de ersten Unterricht in der lateinischen Formenlehre", al doilea curs, editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1844, 93 p.; „Programm des evangelischen Gymnasiums in Kronstadt und der damit verbundenen Lehranstalten. Zum Schlusse des Jahres 1855/1856. Veröffentlich vom Direktor Samuel Schiel", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1856, 34 p. (conţinut: „A. Die Temperatur der Quellen bei Kronstadt. Ein Beitrag zur physischen Geographie Burzenlands von Franz Eduard Lurtz, Gymnasiallehrer, p. 1–15, B. Schulnachrichten, p. 17–34); „Programm ebendesselben Gymnasiums, 1856/1857. Veröffentlicht vom Direktor Samuel Schiel", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1857, 112 p. (conţinut: „A. Versuch eines Leitfadens für die Vorlesungen der Logik in der 3. Klasse des Obergymnasiums von Heinrich Neugeboren, p. 1-82, B. Schulnachrichten, p. 85–112); „Programm ebendesselben Gymnasiums, 1857/1858. Veröffentlicht vom Direktor Samuel Schiel", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1858, 60 p. (conţinut: „A. Andeutungen über den geographischen Unterricht im Untergymnasium vom Direktor Samuel Schiel, p. 1-30, B. Schulnachrichten, p. 31–60); „Programm ebendesselben Gymnasiums, 1858/1859. Veröffentlicht vom Direktor Samuel Schiel", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1859, 74 p. (conţinut: „A. Tafeln zur Bestimmung der Zeit aus der Sonnenhöhe mittelst des Sextanten für die Polhöhe von Kronstadt von F.E. Lurtz, p. 1–51, B. Schulnachrichten, p. 53–74); „Programm ebendesselben Gymnasiums, 1859/1860. Veröffentlicht vom Direktor Samuel Schiel", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1860, 107 p. (conţinut: „A. Die Gebirgsarten im Burzenlande. Ein Beitrag zur Geognosie von Siebenbürgen. Von Joseph Meschendörfer, p. 1–69, B. Schulnachrichten vom Direktor Samuel Schiel, p. 71–107); „Programm der Kronstädter evangelischen Gemeinde A.B. für das Jahr 1860. Veröffentlicht von dem evangelischen Presbyterium A.B. Kronstadt 1860. Erster Jahresbericht", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1861, 12 p.; „Programm der Kronstädter evangelischen Gemeinde A.B. für das Jahr 1861. Veröffentlicht von dem evangelischen Presbyterium A.B. Kronstadt 1861. Zweiter Jahresbericht", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1862, 12 p.; „Programm der Kronstädter evangelischen Gemeinde A.B. für das Jahr 1862. Veröffentlicht von dem

evangelischen Presbyterium A.B. Kronstadt 1862. Dritter Jahresbericht", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1863, 16 p.; „Programm der Kronstädter evangelischen Gemeinde A.B. für das Jahr 1863. Veröffentlicht von dem evangelischen Presbyterium A.B. Kronstadt 1863. Vierter Jahresbericht", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1864, 26 p.; „Programm der Kronstädter evangelischen Gemeinde A.B. für das Jahr 1864. Veröffentlicht von dem evangelischen Presbyterium A.B. Kronstadt 1864. Fünfter Jahresbericht", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1865, 42 p.; „Programm der Kronstädter evangelischen Gemeinde A.B. für das Jahr 1865. Veröffentlicht von dem evangelischen Presbyterium A.B. Kronstadt 1865. Sechster Jahresbericht", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1866, 42 p.; „Programm der Kronstädter evangelischen Gemeinde A.B. für das Jahr 1866. Veröffentlicht von dem evangelischen Presbyterium A.B. Kronstadt 1866. Siebenter Jahresbericht", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1867, 42 p.; „Programm der Kronstädter evangelischen Gemeinde A.B. für das Jahr 1867. Veröffentlicht von dem evangelischen Presbyterium A.B. Kronstadt 1867. Achter Jahresbericht", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1868, 28 p.; „Programm der Kronstädter evangelischen Gemeinde A.B. für das Jahr 1868. Veröffentlicht von dem evangelischen Presbyterium A.B. Kronstadt 1868. Neunter Jahresbericht", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1869, 38 p.; „Programm der Kronstädter evangelischen Gemeinde A.B. für das Jahr 1869. Veröffentlicht von dem evangelischen Presbyterium A.B. Kronstadt 1869. Zehnter Jahresbericht", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1870, 20 p.; „Programm der Kronstädter evangelischen Gemeinde A.B. für das Jahr 1870. Veröffentlicht von dem evangelischen Presbyterium A.B. Kronstadt 1870. Eilfter Jahresbericht", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1871, 40 p.; „Predigt am Reformationsfeste 1857, gehalten in der großen Kirche zu Kronstadt von S.T. Schiel, Direktor des evangelischen Gymnasiums und der Realschule", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1858, 19 p.; „Betrachtungen über das heilige Abendmahl", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1857, 14 p.; „Drei Predigten auf das Fest der Erscheinung Christi (Dreikönigstag)", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1859, 52 p.; „Wie haben wir Evangelische zu den erneuerten Bestrebungen, die Menschheit auf kirchlichem Gebiete in das zwölfte Jahrhundert zurückzuführen, uns zu stellen? Predigt auf den Sonntag Judica 1865 von S.T. Schiel", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1865, 15 p.; „Die Theses Dr. Martin Luther´s an das Geschlecht unserer Zeit. Reformationspredigt, gehalten in der evangelischen Pfarrkirche zu Kronstadt", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1868, 18 p.

(Wurzbach, 29/279–280; Trausch, III/177–181.)

Schindler, Johann = preot evanghelic la Agnita (din 1847–1863), deputat de Cincu Mare la dieta ungară din Pesta (2 iulie 1848).

N. la Şaroş pe Târnava Mare, circa în 1803; m. la Agnita, la 21 martie 1863. Tatăl său a fost pastor evanghelic la Şaroş. Urmează gimnaziul din Sighişoara, apoi face studii de filosofie. În anii 1825–1826, începând de la vârsta de 22 de ani, audiază cursurile facultăţii de teologie protestantă de la Universitatea din Viena. Revine acasă, ajunge ajutor de preot la Cincu Mare. În 1834 e ales păstor de suflete la Gherdeal, iar în 1843 la Rodbav. Cu începere din anul 1847 slujeşte ca preot la

Agnita. În vara anului 1848 este ales deputat de Cincu Mare, alături de Michael Schmidt, pentru a fi trimis la dieta de la Pesta. Îşi prezintă mandatul la 1 august, împreună cu Schmidt. Cei doi deputaţi sunt curând înlocuiţi cu Friedrich Eitel şi Gustav Capesius. Deja la 8 august, în locul lui Schindler soseşte la Pesta Eitel. Astfel că, la începutul toamnei lui 1848, **S.** depune mandatul în favoarea lui Friedrich Eitel. După înfrângerea revoluţiei la 1849, **S.** continuă să locuiască şi să funcţioneze ca preot la Agnita.

(*Az 1848–1849. évi...*, 1018–1019, voce semnată de Pálmány Béla.)

von Schmidt, Franz Michael = jude regesc în scaunul Cincu Mare (după 1830 – circa 1855), deputat de Cincu Mare în dietele transilvane din 1809–1810, 1834–1835, 1837–1838, 1841, 1846–1847; la 1847 preşedinte adjunct la constituirea Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde), participă la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti de la Sibiu (26 iunie–2 iulie 1848), este deputat de Cincu Mare în dieta ungară de la Pesta (deschisă la 2 iulie 1848), delegat de Cincu Mare la întrunirea Universităţii săseşti din 22 august 1850, jude primar al scaunului Cincu Mare (1864).

N. în anii 1780 [?]; m. după 1866. Omul politic sas ocupă vreme îndelungată, înainte de 1848, cea mai înaltă funcţie, aceea de jude regesc, în scaunul Cincu Mare. Este ales de 5 ori în dietă, forul legislativ suprem al Transilvaniei. Astfel, sub numele de Michael Schmidt, reprezintă scaunul Cincu Mare în dieta din anii 1809/1810, participând şi la dietele următoare din 1834/1835, din 1837/1838 de la Sibiu. La dieta convocată la 15 noiembrie 1841, ia parte la dezbaterea chestiunii limbii, militând pentru adoptarea unor prevederi referitoare la garantarea limbii germane în administraţie şi biserică. Este prezent şi la dieta din 1846/1847, istoricul Friedrich Teutsch caracterizându-l drept „von Schmidt, judele regesc din Cincu Mare, cu orizont larg, plin de umor şi spiritual". În anul 1847, la iniţiativa lui Joseph Bedeus von Scharberg, se deschide la Cincu Mare şedinţa de constituire a Asociaţiei de studii transilvane (Verein für siebenbürgische Landeskunde), la care **S.**, în calitate de preşedinte adjunct, face oficiile de gazdă. **S.** aparţine grupării proimperiale, susţinând ferm menţinerea drepturilor naţiunii săseşti. Respinge reformele liberal-naţionaliste sugerate de partida maghiară. La 26 iunie 1848, la Sibiu, sub preşedinţia comitelui Franz von Salmen, se inaugurează şedinţa extraordinară a Universităţii naţionale săseşti, în care se sistematizează atitudinea antiunionistă a Universităţii şi se prezintă revendicările naţionale săseşti. **S.** participă la această adunare, ca reprezentant al scaunului său. Pentru dieta de la Pesta, convocată la 2 iulie 1848, Cincu Mare alege şi trimite doi deputaţi. Iniţial este vorba despre Johann Schindler şi Gustav Capesius, care ajung la Pesta. La 1 august aceştia îşi prezintă în faţa Camerei reprezentanţilor documentaţia, în scopul legitimării mandatelor, însă, la 8 august, cei doi sunt înlocuiţi cu alţi deputaţi (Ersatzmänner, pótló követek). Astfel, locul lui Capesius este luat de avocatul Friedrich Eitel, iar în locul lui Schindler este trimis judele regesc **S.** Mai mult decât atât, la 18 august este verificat mandatul unui al cincilea deputat, Samuel Meister, judele scăunal adjunct din Cincu Mare, fără a rezulta foarte limpede motivele acestei succesive înlocuiri a deputaţilor. Deoarece Eitel şi **S.**, care

sunt legitimați la 8 august, nu demisionează, Camera reprezentanților decide, în principiu, desființarea practică a deputaților-înlocuitori ardeleni (pótló követek). Cu siguranță confruntarea ideologică între unioniști și susținătorii revendicărilor naționale săsești au jucat un rol central în multiplele schimbări de deputați aleși în dieta ungară. Chiar în ziua de 8 august, împreună cu codeputații sași, **S.** participă la votarea nominală și aprobă susținerea din bugetul statului a școlilor confesionale minoritare, cu mai mult de 50 de suflete. La 10 august **S.** votează în favoarea legii învățământului. La 21 august își dă votul favorabil în cadrul dezbaterii legii recrutării, a cărei modificare e inițiată de ministrul ungar de război. La votarea din 31 august 1848, un anume deputat Schmidt respinge suplimentarea cu 2.000 de forinți a onorariului premierului ungar, dar – în absența prenumelui, nu este limpede dacă e vorba despre avocatul Konrad Schmidt ori despre Michael **S.** În schimb, la 4 septembrie 1848, în urma celor două votări nominale, **S.** sprijină împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri guvernamentale depline și retragerea delegației ungare din parlamentul celor 100 de la Viena. La 20 septembrie, alături de Konrad Schmidt, **S.** e prezent la ședința în care votează afirmativ în problema dijmei strugurilor. La 18–19 septembrie 1848, după retragerea din dieta ungară a celor 6 deputați sași: Heinrich Schmidt, Joseph Rosenfeld, Eugen von Friedenfels, Joseph Schnell, Michael Brandsch și Friedrich Fabini, ca protest deschis împotriva prevederii ca guvernul maghiar să îi numească de acum înainte pe deputații sași, **S.** însuși caută o justificare pentru a părăsi forul legislativ. El face referire la vârsta sa înaintată, la faptul că dieta s-a lungit prea mult, iar „eu, ca persoană particulară, vârstnică, cu o mică gospodărie acasă“ cere permisiunea de a pleca spre Cincu Mare, deoarece îi sunt necesare 4 săptămâni de concediu. Totodată, el arată că tovarășul său deputat Friedrich Eitel nu părăsește dieta, deci scaunul său nu va rămâne fără reprezentare. Camera reprezentanților, confruntată cu demisiile celor 6 deputați sași, nu îi acordă permisiunea de plecare. Cu toate acestea, **S.** părăsește dieta, întorcându-se acasă. El nu mai revine nici după mutarea dietei ungare la Debrecen, astfel că la 24 martie 1849 Camera reprezentanților îl declară demis. După înfrângerea revoluției, în anul 1850, judele regesc **S.** împreună cu Friedrich Balthes reprezintă scaunul Cincu Mare la întrunirea Universității naționale săsești. La 22 august 1850, în ședința de la Cincu Mare se adoptă hotărârea ce stă la baza așa-numitei „marii dotațiuni naționale”, respectiv decizia ca încasările și veniturile Universității naționale săsești să fie utilizate exclusiv în scopuri școlare – întrucât, pe de o parte autoritățile centrale imperiale preluaseră retribuirea funcționarilor Universității, pe de altă parte bugetul alocat învățământului este insuficient. La 1856, Franz **S.** apare ca procuror adjunct al districtului Bistriței. La 1864 este jude primar al scaunului Cincu Mare, deși doi ani mai târziu, în 1866, figurează ca jude districtual în Bistrița. Ulterior anului 1866 numele său nu mai apare în nomenclatorul funcțiilor din Ardeal, verosimil este însă și faptul că ar putea fi vorba despre o altă persoană. Având în vedere vârsta înaintată, pare greu de crezut ca Michael **S.**, timp de decenii jude regesc la Cincu Mare, să se mute la Bistrița în ultimii ani de viață. În amintirile contemporanilor, a rămas imaginea unui om energic, natural, plin de curaj și umor, în mod special fiind pasionat de vânătoare.

(Friedenfels, II/154; *Az 1848–1849. évi*, 744–745, voce semnată de Eilhart Anton Dörner.)

Schmidt, Heinrich = scriitor, profesor la Academia de Drept din Sibiu, membru al delegaţiei naţionale săseşti, care prezintă împăratului memoriul din 25 septembrie 1848, deputat sas în dieta de la Pesta (iulie–septembrie 1848).

N. la 8 (cf. Eugen von Friedenfels) sau 15 (cf. Oskar Wittstock) decembrie1815, la Bratislava; m. la 3 mai 1870, lângă Sibiu. Este fiul unui cetăţean german de religie luterană. Studiile pregătitoare şi le face acasă, mergând la şcoală de la 6 ani. Băiatul timid, cu constituţie firavă este însă menit ca, după confirmare, să urmeze profesia de pălărier, aidoma tatălui său. Deşi dorinţa tatălui ar fi fost ca fiul să îmbrăţişeze profesia de meşteşugar, totuşi, se pare că sănătatea nu îi permite să suporte aburul din procesul tehnologic al meşteşugului ales, astfel încât **S.** se întoarce la şcoală, la lecturile sale preferate, urmând liceul evanghelic din Bratislava. **S.** vădeşte aptitudini pentru studiu şi îşi continuă învăţătura. Mentorul său spiritual la Bratislava este profesorul Gottfried Schröer, cunoscut şi sub pseudonimul de Christian Oeser, tutorele cursului de filosofie, care îl îndeamnă şi susţine pe tânărul **S.** în primele sale eseuri jurnalistice. Astfel, **S.** îşi face intrarea în asociaţia germană din Bratislava, de promovare a ştiinţei şi culturii, a limbii şi literaturii germane. Scopul asociaţiei nu era unul naţional, membrii benevoli ai acesteia fiind mulţi tineri din familiile maghiare de vază ale oraşului, ci obiectivul urmărit consta tocmai din prelegerile lui Schröer asupra unor teme de literatură germană, dezbătute apoi de cursanţi cu ajutorul unor referate. Astfel se suplinea şi lipsa unui învăţământ german în oraşul cu precădere german Bratislava. În jurul asociaţiei germane din Bratislava s-a adunat şi un cerc de autori entuziaşti, între care se numără şi **S.** El se îndreaptă apoi spre universitatea din Halle, audiind cursuri de filosofie. În 1840, începe studiul ştiinţelor politice la Jena. Încă din această perioadă se simte puternic atras de jurnalistică. O scurtă vreme este profesor privat în casa baronului Jeszenák. La 2 iunie 1844 este chemat de Consistoriul suprem al bisericii evanghelice la Sibiu, unde devine profesor de ştiinţe politice la Academia săsească de drept. Este membru al comitetului Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). Activează la Sibiu până la izbucnirea revoluţiei. Deşi aflat în Ardeal de numai 4 ani, **S.** dobândeşte în rândul saşilor o asemenea consideraţie, încât la 29 iunie 1848 este ales deputat, împreună cu alte 6 persoane, în delegaţia trimisă de naţiunea săsească la Ministerul ungar, la arhiducele palatin la Pesta şi la împăratul de la Viena. Împreună cu tânărul Joseph Rosenfeld, **S.** este apoi ales deputat al oraşului şi scaunului Sibiu în dieta ungară de la Pesta. La 7 august 1848, Camera ungară a reprezentanţilor legitimează mandatele deputaţilor de Sibiu, **S.** şi Rosenfeld, care participă activ la lucrările acesteia. La 8 august **S.** încă nu e prezent la votarea nominală a proiectului legii şcolilor elementare, dar în data de 10 este de faţă, votând aceeaşi lege în rândul celor radicali. În 18 august votează împotriva legii recrutării. În protocolul şedinţei din 31 august se consemnează prezenţa unui deputat Schmidt, dar, în lipsa prenumelui, nu rezultă dacă este vorba despre Heinrich, Konrad sau despre Michael Schmidt. În 4 septembrie votează de două ori afirmativ în favoarea împuternicii lui Beöthy Ödön cu puteri guvernamentale depline şi pentru retragerea delegaţiei ungare din parlamentul celor 100 de la Viena. În data de 14 septembrie ia cuvântul în dezbaterea referitoare la desfiinţarea

iobăgiei în Ardeal. La 4 septembrie 1848, dieta de la Pesta trimite o mare deputăţie la Viena, la împărat, pentru a-l determina să sancţioneze pe dată noua emisie de bancnote maghiare şi legea recrutării. În 9 septembrie, când această deputăţie este primită în audienţă, împăratul refuză să îndeplinească imperativele formulate de dieta ungară. Ca urmare a acestui refuz, după 11 septembrie în dieta pestană au loc dezbateri furtunoase, în care se decide pe cont propriu, în pofida voinţei imperiale, emiterea bancnotelor kossuthiene şi recrutarea militară. Întrucât dieta părăseşte astfel, în practică, terenul legii, în semn de protest şi de dezavuare a procedurii dietale, la 19 septembrie 1848 şase deputaţi saşi îşi înaintează demisiile, refuzând să mai participe la dezbaterile ulterioare: Joseph Rosenfeld şi **S.** din Sibiu, Eugen von Friedenfels şi Michael Brandsch din Nocrich, Joseph Schnell şi Friedrich Fabini din Mediaş. Ei depun declaraţii scrise ale demisiei lor, în plenul unei şedinţe violente, care face aproape imposibilă retragerea altor colegi ai lor. La 29 septembrie 1848, adunarea scăunală din Sibiu aprobă deschis comportamentul deputaţilor săi, retraşi din dieta pestană, **S.** şi Rosenfeld. După demisia din dieta de la Pesta, în cadrul unei alte deputăţii, **S.** pleacă la lagărul imperial de la Olmütz, la Viena şi Kremsier, unde desfăşoară o vie activitate în slujba naţiunii săseşti. Rezultat imediat al acesteia pot fi considerate diplomele imperiale din 22 decembrie 1848, referitoare la naţiunea săsească: manifestul către saşii transilvăneni şi rescriptul adresat Universităţii naţionale săseşti. La 2 decembrie noul împărat Franz Joseph urcă pe tronul Austriei. La 3 decembrie delegaţia săsească a Universităţii naţionale se prezintă din nou la Olmütz. După înfrângerea revoluţiei, **S.** revine la Sibiu, unde îşi continuă prelegerile la Academia de drept. Înlocuindu-l pe Johann Hintz, care în timpul ocupaţiei maghiare a Sibiului condusese redacţia ziarului, cu începere de la 1 august 1849 **S.** devine redactor şef la *Siebenbürger Bote*, până în septembrie 1850, când naţiunea săsească îl trimite din nou la Viena. Participă la confluxul extraordinar al Universităţii săseşti, ale cărei şedinţe sunt deschise la 17 decembrie 1849 şi se vor desfăşura, cu întreruperi, timp de doi ani. La 21 august 1850 i se decernează, prin preaînalta decizie împărătească, Crucea cavalerească a Ordinului c.c. Franz Joseph. În 1859 este redactorul şef al *Siebenbürgische Quartalschrift*, editată la Sibiu. Din 3 ianuarie 1861 transformă ziarul amintit anterior în *Hermannstädter Zeitung*, a cărui redacţie o conduce în decursul anilor 1861–1862. În 1863 şi 1864 este ales deputat al districtului electoral nr. 2 din scaunul Cincu Mare în dieta transilvană de la Sibiu. Din 1 ianuarie 1863 conduce iar redacţia ziarului, apărut sub titlu nou, *Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Boten*, până la 16 septembrie 1865. În ziua amintită demisionează, arătând în articolul de adio că la 25 august i s-a cerut să se retragă benevol din redacţie, contra unui onorariu lunar substanţial, dar el a refuzat oferta. La 6 septembrie 1865 i se pune în vedere că rescriptul amânat despre convocarea dietei transilvane nu poate fi obiect al criticilor sale, cerându-i-se să-şi dea demisia şi din profesorat. După instaurarea dualismului, noul Minister ungar al cultelor şi învăţământului preia sub patronatul său Academia juridică săsească de la Sibiu, şi concomitent taie veniturile profesorilor de aici. Marginalizat de noul regim politic din Transilvania, refuzând orice colaborare şi conciliere cu acesta, **S.** ajunge într-o situaţie materială sordidă, copleşit de datorii. Se sinucide la 3 mai 1870 într-o pădure (Catharinenwald) lângă Sibiu, la Cisnădioara. Lasă în urmă trei fii.

Opere: semnate sub nume propriu şi, parţial, sub pseudonimul Painz. „Aus den Ruinen des Sachsenlandes in Siebenbürgen", poezii de Painz, Sibiu, decembrie 1849, 74 p.; *Unterhaltungen aus der Gegenwart,* foaie periodică în 20 de caiete a 316 p., editura lui Robert Krabs, Closius'sche Druckerei, Sibiu, 1848 (primul număr apare la 8 mai 1848); „Encyklopädischer Abriss der Cameralwissenschaft", editura lui Robert Krabs, tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1853, 164 p.; „Das eilfte Hauptstück des allgemeinen österreichischen Berggesetzes vom 23. Mai 1854 mit den dazu gehörigen Vollzugs-Vorschriften, Verordnungen, Erläßen, Kundmachungen, Berghauptmannschaftlichen Edikten und Formularien. Das Bergwerksabgabengesetz mit besonderer Rücksicht auf das Großfürstenthum Siebenbürgen", editură şi tipar de Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1857; „Die Bergbehörden der österreichischen Monarchie", editură şi tipar Georg von Closius'schen Buchdruckerei, Sibiu, 1859, 52 p.; „Staat oder Nationalität? Eine österreichische Studie von Painz", editura Otto Wigand, Leipzig, 1868, 51 p.; *Siebenbürgische Quartalschrift,* editată de el din 29 octombrie 1859 până la 20 decembrie 1860, tipar Closius'sche Buchdruckerei, Sibiu, 462 p.; *Hermannstädter Zeitung,* redactor responsabil, proprietar şi editor Heinrich Schmidt, anul I din 3 ianuarie până la 31 octombrie 1861, 1326 p., anul II 1862, Closius'sche Buchdruckerei, Sibiu.

(Trausch, III/205–207; Friedenfels, II/66, 459–464; Wurzbach, 30/256–258; Cosma, II/288; *Az 1848–1849. évi,* 745–748, voce semnată de Eilhart Anton Dörner.)

Schmidt, Konrad = deputat al scaunului şi oraşului Sibiu în dieta ardeleană de la Cluj (mai–iulie 1848) şi deputat al scaunului Miercurea Sibiului în dieta ungară de la Pesta (2 iulie 1848); comes al naţiunii săseşti (1861–1868).

N. la Agnita în scaunul Cincu Mare, la 24 iulie 1810 (*Friedenfels,* II/282) sau circa la 1815 (*Wurzbach,* 30/230); m. la Viena, înainte de 11 februarie 1884 (*Az 1848...,* 748). Tatăl său, Daniel Schmidt, este predicator evanghelic la Agnita. Părinţii săi, oameni modeşti, îşi lasă fiul să studieze. **S.** alege să urmeze cariera juridică. După încheierea studiilor corespunzătoare, la gimnaziul evanghelic din Sibiu şi la colegiul reformat din Târgu-Mureş, în 1833 face practica juridică la Tabla regească, absolvind examenul de avocatură la Universitatea naţională săsească. Între anii 1834 şi 1849 este avocat la Sibiu. În această postură, îi apără pe profesorii „renitenţi": Dumitru Boer, Grigore Moldovan şi Simion Bărnuţiu, acuzatorii episcopului Lemeny. Ca avocat, **S.** întâmpină anul 1848. La început, atitudinea lui **S.** în problema uniunii Transilvaniei cu Ungaria este extrem de rezervată. În cursul manifestării antiunioniste de la Sibiu, în mai 1848, când, la teatrul din oraş, consilierul gubernial şi jurnalistul Jakob Rannicher ridică mulţimea cu cuvintele: „Fără uniune!" (Keine Union!), **S.** prin conformismul său se situează la polul opus, ridicând împotriva sa toată partida sibiană antiunionistă. În primăvara acestui an, respectiv la 7 mai, **S.** şi Eugen von Friedenfels din Sibiu, împreună cu conrectorul gimnaziului evanghelic din Sighişoara, Georg Daniel Teutsch, purced la Braşov, pentru a lua legătura acolo cu purtătorii de cuvânt ai opiniei saşilor din Ţara Bârsei, spre a se sfătui în chestiunea revoluţiei şi a uniunii. Deşi întrunirea de la Braşov, la care participă şi Wilhelm Schmidt, la fel ca şi

bistrițeanul Traugott Scholtes, duce la o apropiere, ea însă nu obține scontata unitate de vederi, astfel încât, în ajunul deschiderii dietei de la Cluj, opinia publică săsească se află scindată în pro și antiunioniști. **S.** participase ca deputat de Sibiu deja la dieta ardeleană din 1846–1847. În 1848 **S.** este ales din nou deputat al scaunului și orașului Sibiu, împreună cu Joseph Schneider. Ia parte la lucrările dietei ardelene de la Cluj, desfășurată între 27 mai–18 iulie 1848. În privința chestiunii uniunii Transilvaniei cu Ungaria, deputații sibieni sunt potrivnici acesteia, opinia lor separată fiind consemnată în protocol. **S.** este activ atât în ședințele separate ale adunării naționale a deputaților dietali sași, cât și în ședințele în plen ale dietei de la Cluj. Astfel, primele ședințe ale adunării naționale săsești se desfășoară sub președinția lui **S.** Conform protocolului ședințelor adunării naționale a sașilor, în prima ședință separată, din 29 mai 1848, **S.** consideră că de primă urgență este dezbaterea chestiunii uniunii, întrucât la deschiderea dietei și la prima adunare națională a deputaților maghiari această problemă a fost votată în unanimitate pe ordinea de zi. De aceea, **S.** îi urgentează pe deputații sași „să ajungă la un consens cu privire la ceea ce urmează să declare națiunea săsească în următoarea ședință a dietei în privința uniunii", și anume, deputații sași să prezinte pe rând conținutul instrucțiunilor primite de la comitenții lor. Deputatul sighișorean Carl Gooß propune ca, „la discutarea acestei probleme vitale, deputații să nu respecte neapărat litera instrucțiunilor, ci să vorbească, dimpotrivă, din proprie convingere și s-o dezbată cu cea mai bună știință și conștiință". Președintele **S.** nu acceptă această propunere, ci susține ca „fiecare deputat să fie liber pe răspunderea lui să respecte strict instrucțiunile sau să devieze de la ele și să vorbească din proprie convingere". Gooß propune atunci ca „în următoarea ședință a dietei, deputații scaunelor și districtelor săsești să declare că națiunea săsească aderă la uniune, cu speranța sigură și cu încrederea deplină că națiunea maghiară și maiestatea sa vor lăsa sașilor neciuntite drepturile naționale și municipale care li se cuvin, conform dreptului natural și legilor în vigoare". Așadar, deputații de Sibiu, Schneider și **S.**, „văd în cele spuse o prea mare influență exercitată de celelalte Stări în ultimele zile asupra spiritului celor prezenți; ei nu vor o uniune numai cu Ungaria, ci cu toate națiunile care trăiesc în țară; este inutil să se pună condiții, deoarece acestea, chiar dacă ar fi aprobate de dieta transilvăneană, n-ar fi acceptate în Ungaria; Stările transilvane nu vor face aici decât cereri infructuoase, fiindcă Ungaria vrea să domine, maghiarii vor să-și impună naționalitatea lor dominantă în Ungaria și Transilvania; pentru aceasta singuri nu au putere; celelalte națiuni fiind hotărâte să mențină federația monarhiei austriece, ei nu se bucură de nici o simpatie; primejdia din partea românilor este mai mare dacă aceștia se declară împotriva uniunii; ar fi fatal să ne aruncăm într-o luptă deznădăjduită printr-o alianță cu Ungaria; în schimb, temerea exprimată, că prin refuzarea uniunii s-ar ajunge în situația de a trebui să luptăm cândva cu slavii și cu românii împotriva Germaniei și a civilizației, se bazează numai pe presupuneri". Opinia deputaților sibieni se consemnează la procesul-verbal. Deoarece reprezentanții Sibiului, Mediașului și un deputat din Nocrich se pronunță împotriva uniunii, iar deputații prezenți ai celorlalte scaune și districte săsești votează pentru acceptarea ei, urmează încă opt ore de dezbateri neîntrerupte. În finalul ședinței, „se hotărăște ca

deputaţii dietali saşi să se pronunţe pentru uniune, însă într-un mod [condiţionat], care să facă posibilă satisfacerea postulatelor referitoare la drepturile naţionale şi municipale" (*Documente...*, V/277–280). Elaborarea declaraţiei adunării naţionale a deputaţilor saşi i se încredinţează propunătorului iniţial, Carl Gooß, căruia i se cere să elaboreze proiectul pentru a-l prezenta în următoarea şedinţă a adunării naţionale, a doua zi dimineaţa, la orele 8. Şi această a doua şedinţă separată, din dimineaţa zilei de 30 mai, se ţine sub preşedinţia lui **S.** El participă la şedinţele a treia, din 30 mai după-masa, a patra din 30 mai seara. Absentează de la şedinţele separate a cincea din 31 mai după-masa, a şasea din după-masa zilei de 1 iunie, a şaptea din dimineaţa de 2 iunie şi a opta din seara de 3 iunie 1848. Motivul absenţei sale îl constituie revenirea sa la Sibiu, pentru a da seamă în faţa comitenţilor săi, asupra acceptării uniunii de către deputaţii dietali saşi. Adunarea scăunală săsească, ţinută în zilele de 1–3 iunie 1848 în biserica spitalului orăşenesc, nu acceptă declaraţia lui **S.**, publicată în gazeta *Transsilvania,* şi retrage mandatele deputaţilor sibieni, **S.** şi Schneider, deoarece, încălcând voinţa alegătorilor şi instrucţiunile primite, aceştia votaseră uniunea. Unele voci radicale, precum consilierul aulic Ludwig von Rosenfeld, îl acuză pe **S.** de trădare. În adunarea cetăţenilor de la Sibiu, în 3 iunie, tânărul Joseph von Rosenfeld cheamă la rezistenţă împotriva uniunii, în vreme ce **S.**, mai raţional, solicită adunării liniştirea spiritelor şi acceptarea uniunii, care este cerută de împrejurări. Intervenţia sa iscă furia mulţimii, astfel că **S.** se vede nevoit a ocoli Sibiul săptămâni în şir. Se întoarce la Cluj, la lucrările dietei. La şedinţa separată a noua, din după-masa de 4 iunie, este din nou prezent, la fel la şedinţa a zecea din dimineaţa de 6 iunie. La şedinţa a unsprezecea din după-amiaza aceleiaşi zile, **S.** este însărcinat cu redactarea unui protest, căruia îi va da citire în plenul dietei. În şedinţa adunării naţionale a deputaţilor saşi cu nr. 20, din dimineaţa zilei de 16 iunie, se consemnează la procesul-verbal că deputaţii **S.**, Michael Brecht şi Elias Roth sunt trimişi la comisia de preconsultări a dietei, pentru a încerca să impună modificarea procesului-verbal potrivit memoriului săsesc. Ultima şedinţă separată, a douăzeci şi treia, la care participă şi **S.**, are loc în ziua de 21 iunie. La şedinţele în plen ale dietei, **S.** participă la şedinţa a doua din 30 mai 1848, unde, împreună cu colegul său din Sibiu, Joseph Schneider, susţine cuvântarea rostită de deputatul sas de Braşov, Elias Roth, care, după citirea proiectului legii uniunii, îşi exprimă satisfacţia faţă de aceasta. În şedinţa a treia în plen, din 30 mai orele 5 după-masa, **S.** este ales membru al comisiei regnicolare, constituite sub preşedinţia guvernatorului. Obiectul comisiei este acela de a informa guvernul ungar asupra detaliilor înfăptuirii uniunii. În aceeaşi şedinţă se stabileşte un comitet, în cadrul căruia este nominalizat şi **S.**, comitet care să înainteze proiectul legii uniunii comisarului crăiesc, generalul baron Puchner, pentru ca acesta, la rândul său, să înmâneze documentele maiestăţii sale. În şedinţa a cincea în plen, din 3 iunie, deputatul bistriţean Johann Weiß depune o contestaţie, referitoare la proiectul articolului de lege nr. 3, cu privire la gărzile naţionale; contestaţia sa este contrasemnată şi de deputaţii sibieni, **S.** şi Schneider. În şedinţa a opta în plen, din 7 iunie 1848, **S.** însuşi depune o contestaţie, consemnată separat în protocolul dietal. El protestează împotriva adoptării în formă nemodificată a proiectului legii 5, despre transformarea

în datorii de stat a posesiunilor domneşti urbariale private expropriate, ridicându-se împotriva înfiinţării de noi impozite pentru a spori veniturile statului. În şedinţa în plen cu numărul 12, din 20 iunie, **S.** dă spre înregistrare în procesul verbal al dietei o cuvântare, mulţumind Stărilor pentru acceptarea memoriului înaintat dietei de către deputaţii saşi. La 13 iulie, **S.** prezintă din nou în faţa adunării scăunale, la Sibiu, darea sa de seamă şi îşi argumentează din nou poziţia susţinută în dieta ardeleană. Alegătorii îşi retrag decizia dezavuării celor doi deputaţi sibieni, care îşi reprimesc mandatele. Consecvent propriilor convingeri, şi acţionând nu sub influenţa unor circumstanţe exterioare, **S.** se convinge curând despre lipsa de realism a promisiunilor revoluţionare maghiare. La 14 iulie 1848 se emite preaînaltul rescript imperial de sancţionare a legii electorale şi a legii uniunii, propuse de dieta ardeleană. În ce priveşte prima lege, este vorba despre organizarea alegerilor de deputaţi din Transilvania pentru dieta ungară de la Pesta. Legea uniunii cu Ungaria a voievodatului Transilvaniei prevede la § 2 alcătuirea unei comisii, alese de către dieta ardeleană, care să se deplaseze tot la Pesta, pentru a participa la negocieri privitoare la înfăptuirea uniunii. Membrii acestei deputăţii sunt: preşedintele ei – guvernatorul Teleki József sau, în lipsa acestuia, locţiitorul de preşedinte – baronul Kemény Ferenc, concomitent preşedintele Stărilor din dieta Ardealului, apoi comitele suprem al comitatului Turda Thoroczkai Miklós, judele regesc al scaunului Ciuc Balási József, episcopul greco-catolic Ioan Lemeni, regaliştii Bethlen János senior, baronul Jósika Miklós, baronul Kemény Dominik, contele Teleki Dominik, Horváth István, deputaţii baronul Kemény Dezsö, Zeyk József, Wéér Wolfgang, contele Bethlen János junior, Pálffy János, Mikó Mihály, Berde Mozes, Gyergyai Ferenc, baronul Wesselényi Miklós, contele Teleki László, Demeter József, Hankó Dániel, consilierul tezaurarial Debreczeni Mártin, episcopul ortodox Andrei Şaguna, Alexandru Bohăţel, Karl Szász şi saşii Karl Gooß, Elias Roth, Wilhelm Löw şi însuşi **S.** Se pare că această deputăţie nu mai ajunge să purceadă în misiune, datorită cursului rapid al evenimentelor în altă direcţie. La alegerile pentru dieta ungară unificată de la Pesta, alegeri desfăşurate la 31 iulie, **S.** este ales deputat al scaunului Miercurea Sibiului, cu 248 de voturi, împreună cu profesorul Joseph Andreas Zimmermann, care primeşte 247 voturi. Ca deputat înlocuitor (suplinitor), pe durata absenţei lui Zimmermann, este ales Wilhelm Löw. Mandatul deputaţilor de Miercurea Sibiului este confirmat de Camera ungară a deputaţilor abia la 18 august 1848. **S.**, ajuns la Pesta, participă prima oară la vot în şedinţa din 21 august, votând negativ, împotriva legii recrutării. Procesul-verbal al şedinţei din 31 august îl menţionează pe un anume Schmidt, care respinge, prin votul său, aprobarea unei retribuţii suplimentare de 2.000 de forinţi premierului ungar; nu se specifică, însă, prenumele deputatului, astfel că nu se ştie care dintre cei trei Schmidt: Heinrich, Konrad sau Michael este de faţă. La 4 septembrie, **S.** votează atât pentru împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri depline, cât şi pentru retragerea de la Viena a delegaţiei de 100. Mai mult decât atât, în urma tragerii la sorţi, el devine membru al acestei delegaţii. După reîntoarcerea sa la Pesta, la 12 septembrie, propune ca adunarea deputaţilor din dieta ungară să decidă independenţa constituţională a Ungariei pe baza pragmaticei Sancţiuni, respectiv să accepte egalitatea în drepturi a tuturor naţiunilor din

Ungaria. La 13 septembrie, **S.** participă la discuţiile şi polemicile legate de legile cu privire la Transilvania. În 14 septembrie îşi exprimă opinia în legătură cu proiectul de lege privitor la aplicarea justiţiei în Transilvania. Dar, când delegaţii saşi din dieta de la Pesta se conving că forul legislativ ungar a părăsit terenul legii, şase dintre ei demisionează, în semn de protest. Demisia are loc la 19 septembrie 1848, iar demisionarii sunt: Heinrich Schmidt, Joseph Rosenfeld, Eugen von Friedenfels, Joseph Schnell, Michael Brandsch şi Friedrich Fabini. Ulterior acestei demisii, Universitatea naţională săsească îşi recheamă acasă toţi deputaţii, refuzând de-acum înainte orice colaborare cu guvernul ungar. Când adunarea deputaţilor din dieta ungară îl propune pe Pálffy János comisar regesc, pentru a fi trimis în Transilvania să înăbuşe rebeliunea cu ajutor militar secuiesc, **S.** se opune numirii lui Pálffy, ameninţând că în caz contrar îşi dă demisia. În 20 septembrie, **S.** votează favorabil în chestiunea dijmei strugurilor, în sensul ca fiecare proprietar de vie să-şi plătească singur despăgubirea. Documentele nu precizează clar momentul şi motivul plecării deputaţilor saşi de Miercurea Sibiului de la dieta din Pesta. În mod cert, la 24 martie 1849 Camera deputaţilor a dietei ungare aflate la Debrecen îl declară demisionat pe **S.** şi dispune înlocuirea lui cu alt deputat. În timpul ocupaţiei maghiare a Sibiului, din martie până în iunie 1849, **S.** este numit director al poliţiei orăşeneşti. În această calitate, el întreprinde tot posibilul pentru a-i feri pe locuitorii oraşului de extorsiuni, opresiune şi violenţe. După înfrângerea revoluţiei şi restabilirea păcii, în septembrie 1849, **S.** este numit de guvernatorul Ludwig von Wohlgemuth comisar civil suprem în districtul Odorhei, succesor al lui Imre von Dániel, pe lângă colonelul von Heydte ca şi comandant militar districtual. În luna februarie a anului 1851 este chemat în serviciu la Guberniul transilvan. În aprilie acelaşi an este promovat pe postul de consilier financiar c.c. la proaspăt înfiinţata direcţie financiară pentru Transilvania, încredinţându-i-se conducerea departamentului fiscal. În 1853 devine prim consilier la nou creata procuratură financiară transilvană. **S.** câştigă în asemenea măsură încrederea conducerii ţării, încât în 1856 este promovat în funcţia de procurator financiar (Finanz-Prokurator) al Transilvaniei. Din această perioadă datează introducerea constituţiei bisericii evanghelice săseşti din Transilvania, a patentei aviticităţii (1853), ca şi a noii proceduri civile. Între timp funcţionează şi ca preşedinte laic al bisericii evanghelice săseşti. După emiterea preaînaltei diplome din octombrie 1860, când se restituie constituţia Transilvaniei autonome şi Guberniul ţării îşi reia activitatea, **S.** păşeşte făţiş în opoziţie faţă de partida ce acţionează pentru anexarea Transilvaniei la Ungaria. Deşi puţin numeroasă la început, partida constituţională româno-germană, antiunionistă dobândeşte uşor teren, avându-l în centru pe **S.** Bucurându-se de o influenţă personală enormă, după instalarea rupturii dintre conducerea austriacă şi „octombriştii" ungari (ungarische Oktobermänner), **S.** este numit de către imperiali consilier gubernial, iar în noiembrie 1861 ca locţiitor al comitelui naţiunii săseşti. În martie 1861, comesul Franz Salmen este chemat la Viena, ca şi consilier aulic în Cancelaria aulică transilvană, fiind astfel, practic, suspendat din funcţia sa de comite al naţiunii săseşti. Saşii îl aleg unanim pe **S.** ca şi comite al lor. Alegerea lui **S.** ca jude regesc suprem al Sibiului şi comes al naţiunii săseşti are loc în 1863, fiind consfinţită prin preaînalta sancţiune din 14 iulie

1863. Diploma imperială din 20 octombrie 1860 convoacă la consfătuirile, ce se desfăşoară la Alba Iulia la 1 martie 1861, bărbaţi de încredere aparţinând diferitelor naţionalităţi, confesiuni şi Stări din Transilvania. **S.** participă la aceste consfătuiri, precum şi la dieta ardeleană de la Sibiu din 1863, ca regalist şi vicepreşedinte al dietei. Rezultatul dietei arată că atât saşii, cât şi românii principatului transilvan văd în mai strânsa legătură cu ansamblul monarhiei habsburgice singura lor pavăză împotriva ameninţării maghiare. Deoarece însă funcţiile cheie se află în mâinile unor persoane cu vii sentimente promaghiare, precum cancelarul aulic transilvan contele Kemény, cancelarul aulic ungar contele Vay, episcopul Ardealului Haynald Lajos, măsurile centrale de la Viena sunt boicotate. La 7 noiembrie 1861, în locul contelui Kemény, cancelar aulic transilvan devine contele Nádasdy. În baza diplomei împărăteşti din 20 octombrie 1860 şi a principiilor de stat formulate la 26 februarie 1861, Universitatea Naţională Săsească, avându-l în frunte pe comesul **S.**, elaborează o prezentare, cu data de 29 martie 1862, în care se dezbate chestiunea realizării practice a egalei îndreptăţiri a naţionalităţilor din Transilvania. Prezentarea este publicată în *Wiener Zeitung*, nr. 88 din 1862. Prin intervenţia contelui Nádasdy se obţine convocarea unei diete ardelene *ad hoc*, pentru precizarea raporturilor naţionale în Transilvania. Dieta se întruneşte, adoptă diploma din octombrie 1860 şi constituţia austriacă din februarie 1861. De asemenea, dieta alege un număr de 26 de deputaţi, între care se numără şi **S.**, pentru a fi trimişi în Camera austriacă a reprezentanţilor. În data de 20 octombrie 1863, cei 26 de deputaţi ardeleni – saşi, români şi câţiva maghiari, printre care şi **S.**, îşi ocupă locurile în Camera reprezentanţilor de la Viena. **S.** este ales vicepreşedinte al Camerei reprezentanţilor, în locul deputatului de Dalmaţia Lapenna. Cuvântările lui **S.** sunt pline de conţinut şi esenţă. Din funcţia de comes al naţiunii săseşti, **S.** este suspendat şi scos la pensie în urma raportului ministrului ungar de interne la 8 februarie 1868. Procedura violentă de suspendare provoacă rumoare în sânul naţiunii săseşti şi, la propunerea deputatului Eugen von Trauschenfels, Universitatea Naţională Săsească trimite la împărat o reprezentanţă pentru anularea pensionării lui **S.** şi pentru menţinerea lui ca şi comes al saşilor. Aceeaşi petiţie, adresată şi dietei ungare, este înmânată prin intermediul deputaţilor sibieni. Însă, în locul oricărui răspuns din partea forurilor centrale, fără măcar a mai dispune organizarea unor noi alegeri de comes, în această funcţie este numit Moriz Conrad. În toamna lui 1868, începând cu luna octombrie, ziarele anunţă că fostul comite al naţiunii săseşti **S.** părăseşte Transilvania, pentru a se muta definitiv în locuinţa sa de la Viena. În luna martie a anului 1864, la Sibiu, **S.** îşi pierduse deja soţia, pe Katharina, născută Ungermann. Totuşi, la Viena, **S.** îşi continuă activitatea dedicată bisericii şi şcolii săseşti. Încă din martie 1851 era membru şi referent al Consistoriului evanghelic suprem, din 1858 devenind preşedinte conducător al acestei autorităţi, apoi prin alegerea sa de la 20 aprilie 1861, alegere repetată la 10 noiembrie 1864 **S.** este prim curator al bisericii evanghelice săseşti din Transilvania. În 1870 este ales în reprezentanţa comunităţii ecleziastice din Viena, apoi devine prezbiter în cadrul acesteia, în fine în noiembrie 1872 este ales curator al bisericii evanghelice de confesiune augsburgică din capitala imperiului austriac. Aflat în această postură, împăratul îl numeşte la 14 noiembrie 1874 preşedinte al

Consiliului suprem bisericesc evanghelic de ambele confesiuni, poziţie deţinută până după 1877. În 1864 i se decernează Crucea comandorului ordinului Leopold, iar prin înalta scrisoare din 6 februarie 1875 este numit pe viaţă membru al Senatului Consiliului imperial austriac (Mitglied des Herrenhauses des österreichischen Reichsrathes).

(Friedenfels, I/255, 408; II/41, 143, 282, 283, 313, 375–376, 450; Wurzbach, 30/230–232; *Documente...*, V/130, 181, 184, 186, 190, 197, 204, 277–280, 294; *Az 1848.–1849. évi...*, 748–751 – voce semnată de Eilhart Anton Dörner.)

Schnell, Joseph = secretar de judecătorie la Mediaş la 1848, participant la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti (26 iunie – 2 iulie 1848), deputat al scaunului şi oraşului Mediaş la dieta de la Pesta (august–septembrie 1848), judecat de tribunalul de război din Pesta la 4 decembrie 1849.

Născut la Mediaş, circa 1806; m. după 1856. Se naşte la Mediaş, într-o familie de saşi evanghelici. La vârsta de 21 ani, în anul şcolar 1827/1828 încheie anul al doilea al cursului de filosofie la liceul crăiesc din Cluj. Înainte de 1848 este avocat şi funcţionar fiscal de rang inferior, lucrând ca secretar scăunal de judecătorie la cartea funciară. În această calitate nu ia parte la dieta ardeleană ţinută la Cluj, în lunile mai–iunie 1848. Reprezentanţii oraşului şi scaunului Mediaş la această dietă sunt Michael Brecht şi Karl Schwartz. Mediaşul împreună cu reprezentanţii săi adoptă o poziţie antiunionistă. **S.** participă la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti, desfăşurat la Sibiu între 26 iunie şi 2 iulie 1848. Universitatea proclamă în această adunare revendicările sale majore: menţinerea municipalităţii săseşti, limbă germană oficială, autonomia bisericii evanghelice şi a şcolilor săseşti. Pentru trimiterea de deputaţi la dieta de la Pesta, se organizează noi alegeri, în urma cărora sunt desemnaţi medicul veteran Friedrich Fabini şi mai tânărul **S.** La 5 august 1848 **S.** îşi legitimează mandatul la Pesta. La 8 şi 10 august participă la votările nominale în marginea proiectului legii şcolilor elementare, aprobând ca din bugetul statului să se deschidă şcoli confesionale mai mici. La 21 august votează favorabil propunerea venită din partea guvernului maghiar, referitoare la recrutare. La 31 august, în schimb, votează împotriva suplimentării cu 2.000 de forinţi a onorariului primului ministru ungar. În 4 septembrie aprobă de două ori prin vot propunerea de împuternicire a lui Beöthy Ödön cu puteri depline şi propunerea trimiterii delegaţiei maghiare din parlamentul celor 100 de la Viena. La 19 septembrie 1848, alarmaţi de perspectiva ca guvernul maghiar să-i numească de acum înainte pe deputaţii saşi, şase dintre aceştia – între care se numără şi cei doi deputaţi medieşeni, respectiv: Michael Brandsch, Eugen von Friedenfels, Joseph Rosenfeld, Heinrich Schmidt, Friedrich Fabini şi Joseph **S.**, îşi exprimă deschis protestul, dându-şi demisia din funcţia de deputaţi. Cei doi reprezentanţi de la Mediaş scriu acasă o scrisoare comună, în care arată: „În momentul de faţă, starea corpului legislativ şi modul său de acţiune sunt dirijate de asemenea manieră, încât datorită crezului nostru politic noi am ales opiniile şi cerinţele iubitoare de dreptate şi nu mai suntem în stare să păşim, ca deputaţi, mai departe pe făgaşul de până acum; de aceea, asumându-ne răspunderea, datoria noastră este retragerea personală şi, în consecinţă, ne simţim animaţi de dorinţa de

a părăsi menirea noastră de deputaţi". Ei înapoiază mandatele şi se întorc acasă. Indignat, Kossuth îi somează pe deputaţii rămaşi să încerce să-i împiedice pe cei şase protestatari să părăsească Camera reprezentanţilor, până ce în locul lor nu vor sosi la Pesta alţi deputaţi înlocuitori, iar în caz contrar dieta ungară îi va declara trădători. La 26 septembrie 1848, la Sibiu, se desfăşoară o mare adunare populară săsească, care cere deputaţilor saşi rămaşi la Pesta să revină în bloc acasă, boicotând dieta de la Pesta. Se pare că, totuşi, în pofida demisiei sale înaintate în scris, **S.** revine ulterior la Pesta, deoarece participă la mai multe votări nominale cu privire la chestiunea despăgubirilor urbariale: la 27 decembrie 1848 votează afirmativ, la 29 decembrie de asemenea votează în favoarea propunerii lui Páloczy. Chiar în sentinţa pronunţată de tribunalul de război se specifică faptul că, dintre cei doi deputaţi de Mediaş: Friedrich Fabini şi **S.**, „primul încă înainte de 8 octombrie, al doilea însă abia la finele lui decembrie 1848 şi-a încheiat funcţia de deputat". Judecătorul militar Euthym Nedelkovich sistează acţiunea juridică derulată de tribunalul de război c.c. de la Pesta, la 4 decembrie 1849. După revoluţie, la 1856 îl regăsim pe **S.** ca mic funcţionar, la oficiile cercuale de la Ghindari şi Sângeorgiu de Pădure. Aici se căsătoreşte cu Konya Éva, născută la 1831, moartă la 1888, de religie reformată, a cărei mamă este Ilona. Din căsătoria sa se nasc copiii: József şi Jozefa. În anii următori, la 1859, 1863, numele lui **S.** nu mai apare în nomenclatorul funcţiilor din Ardeal, moartea sa survenind probabil între 1856–1859. Văduva supravieţuitoare moare la Cluj, în anul 1888.

(*Az 1848–1849. évi...*, 751–752, voce semnată de Eilhart Anton Dörner; *Documente...*, VII/686, 698.)

Schnell, Martin = avocat braşovean, colaborator (1837–1845) la *Siebenbürger Wochenblatt,* ziarul editat de Johann Gött.

N. la Braşov, în 1773, m. la 5 mai 1845. Încă din vremea studiilor, efectuate la gimnaziul evanghelic din oraşul natal, are rezultate deosebite în filologie, pe care o continuă, din octombrie 1792, specializându-se timp de doi ani şi jumătate la universitatea din Jena. Revenind la Braşov, între anii 1796–1807 **S.** se angajează ca profesor de gimnaziu. În 1807, timp de cinci luni, funcţionează ca predicator la biserica oraşului, după care obţine un concediu pentru a se deplasa la Viena. Aici, în 1807–1808, se adânceşte în lecturi la Biblioteca aulică c.c. (c.c. Hofbibliothek), cu scopul de a încheia lucrările la cartea sa dedicată „Geschichte der römischen Republik nach Erbauung der Stadt im 7. Jahrhundert, zum Theil aus dem Lateinischen des Sallustius übersetzt, zum Theil nach den andern Klassikern frei bearbeitet, mit Anmerkungen und einigen Abhandlungen begleitet" (Istoriei republicii romane după întemeierea oraşului în secolul VII, parţial tradusă din latina lui Sallustius, parţial prelucrată liber după alţi clasici, însoţită de note şi câteva observaţii proprii). Volumul I al acestei scrieri primeşte, la 16 iunie 1814, aprobarea *imprimatur* din partea cenzorului Sartori de la Viena, dar **S.** nici nu publică prima parte, nici nu încheie opera, concepută în patru volume. În noiembrie 1808 se angajează ca predicator la biserica filială din suburbia braşoveană Blumenau, însă – după o perioadă agitată – demisionează singur din această slujbă, la 20 mai 1811. Merge la Bucureşti, unde trăieşte mai mulţi ani ca profesor privat.

predând mai cu seamă limbi străine. În anul 1815 se decide să devină avocat. În acest scop, urmează cursul de avocat, obişnuit pe vremea aceea, la Tabla regească de la Târgu-Mureş, şi se întoarce la Braşov ca avocat în 1817. Întrucât nu obţine succesul scontat, în august 1820 schimbă postul de avocat cu slujba mai stabilă de procurator al graniţei militare (Militär-Grenz Prokurator) în cadrul regimentului secuiesc de graniţă nr. 2. Dar şi din acest post demisionează la 16 august 1827. Un an mai târziu se leapădă de luteranism şi se converteşte la romano-catolicism, botezându-se la 21 iulie 1828 în biserica Sf. Ştefan din Viena. Îşi încearcă norocul în diferite slujbe politice, fără însă a mai reuşi să dobândească vreo funcţie oficială. Colaborează, între 1837 şi 1845, la *Siebenbürger Wochenblatt,* ziarul editat de Johann Gött la Braşov, alături de alţi radicali, precum: Stephan Ludwig Roth, Georg Daniel Teutsch, Elias Roth, Peter Lange, Carl Maager, August Treboniu Laurian (cu articole în limba germană). La o vârstă destul de înaintată, cade într-o boală îndelungată şi moare la 5 mai 1845, la vârsta de 72 de ani. Lasă în urmă o bibliotecă bogată, cuprinzând ediţii de lux ale antichităţii latine şi greceşti, literatură clasică germană şi franceză. Catalogul acestei biblioteci a fost tipărit în anul 1846 de fiul lui **S.**, Friedrich Schnell, sub următorul titlu: „Verkauf der zur Martin Schnellschen Verlassenschaft gehörigen Bücher, die gut eingebunden und in gutem Zustande sind. 8-o. 15 S." (Vânzarea cărţilor provenind din moştenirea lui Martin Schnell, care sunt bine legate şi se află în stare bună, 15 p.).

Scrieri: „Abschiedsworte an die Mitglieder der Blumenauer Gemeinde zu Kronstadt von Martin Schnell, Prediger", tipar Simon Peter Weber, Bratislava, 1811, 8 p.; „Die Nationen Siebenbürgens nach ihrem Herkommen und Charakter, kurz beschrieben von M.S., Landesadvokaten, und in treuen Abbildungen nach ihrer Nationaltracht und Originalzeichnungen dargestellt von Georg Gottlieb Schnell, öffentlicher Lehrer der Zeichenkunst an der k. Normal-Hauptschule und dem evang. Gymnasium zu Kronstadt", editură Johann Gött, Braşov, 1842, 77 p.; „Die Sachsen in Siebenbürgen nach ihrem Herkommen und Charakter kurz beschrieben", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1844, 196 p.; „Geschichte der römischen Republik nach Erbauung der Stadt im 7. Jahrhundert, zum Theil aus dem Lateinischen des Sallustius übersetzt, zum Theil nach den andern Klassikern frei bearbeitet, mit Anmerkungen und einigen Abhandlungen begleitet", 4 volume, manuscris.

(Wurzbach, 30/40–41; Trausch, III/215–216.)

Schnell, Peter = controlor al oficiului economic orăşenesc (städtisches Wirtschaftsamt) şi apoi vicecăpitan orăşenesc la Braşov.

N. la Braşov, la 28 iunie 1812; m. după 1874. Studiază farmacia, dar nu a practicat-o. Ca şi candidat în farmacie, în iulie 1834 susţine la universitatea din Pesta teza intitulată „Pharmazeutisch-chemische Abhandlung über den Schwefelalkohol und das basisch-mangansaure Kali". Revine la Braşov, unde este controlor al oficiului economic orăşenesc (städtisches Wirtschaftsamt) şi apoi vicecăpitan orăşenesc. După înfrângerea revoluţiei de la 1848–1849, este decorat cu Crucea de merit aurită.

(Trausch, III/216.)

Scholtes, Traugott Daniel = notar suprem în oraşul Bistriţa (1839–1848), la 1848 consilier al Magistratului, îndeplinind şi funcţia de inspector supraveghetor rural şi al breslelor, deputat al districtului Bistriţa la dieta ungară de la Pesta deschisă la 2 iulie 1848.

N. circa 1800; m. [?]. Nu se cunosc informaţii despre familia sa, nici data şi locul naşterii şi morţii lui **S.** Se ştie că a fost student în anii 1818–1819, încheind la liceul crăiesc din Cluj primul an al cursului juridic. Nomenclatorul funcţiilor din Ardeal îl semnalează în fiecare an în perioada 1839–1847 ca notar suprem la Bistriţa, el semnându-se fie cu numele de Daniel Scholtes, fie ca Theodosius Scholtész Dániel. La 1848, prenumele Theodosius apare germanizat, în forma Traugott, în documente maghiare întâlnindu-se şi traducerea Traugott = Istenbenbízónak (Să ai încredere în Dumnezeu!). Tot la 1848 e consilier al Magistratului oraşului, îndeplinind şi funcţia de inspector supraveghetor rural şi al breslelor. În dieta Transilvaniei, deschisă la Cluj la 29 mai 1848, districtul Bistriţei e reprezentat de deputaţii Johann Weiß şi Johann Hofgräf, care votează în favoarea uniunii Transilvaniei cu Ungaria. La Bistriţa există o partidă antiunionistă săsească, condusă de Daniel Stebriger, în cadrul căreia **S.** joacă rolul de „vioară a doua" (másodhegedüs), conform opiniei exprimate în ziarul ultraradical clujean *Honvéd*. Împreună cu Johann Daniel Stebriger, **S.** e ales deputat de Bistriţa la dieta ungară de la Pesta. Alegerile se desfăşoară la Bistriţa în adunarea din 15–16 iulie 1848. Cei doi deputaţi ajung la Pesta târziu, mult după deschiderea dietei. Comisia de acreditare acceptă mandatul prezentat de **S.**, acestuia acordându-i-se legitimaţia la 8 august. Se pare că, la acea dată, Stebriger nu era încă prezent, iar comisia îi prelungeşte termenul limită de legitimare până la 1 septembrie. Tot *Honvéd* apreciază că în Camera reprezentanţilor se ştia limpede că **S.** „nu are cine ştie ce minte mare şi ce inimă mare" (nem valami nagy ész és mívelt szív), în vreme ce Stebriger constituie „principalul instigator" (fö bujtogató) împotriva uniunii. Deputaţii bistriţeni nu participă la şedinţa din 8 august, dar sunt prezenţi la votările nominale din cadrul şedinţei din 10 august, care dezbate legea învăţământului, şi la cea din 21 august, având ca obiect legea recrutării. În protocolul şedinţei din 31 august, la votarea a 2.000 de forinţi ca supliment pentru premierul ungar, numele deputatului este redat nemţeşte Traugott **S.** La 4 septembrie 1848 cei doi deputaţi bistriţeni aprobă împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri guvernamentale depline, de asemenea susţin concedierea delegaţiei maghiare trimise la Viena, la parlamentul celor 100 de membri. În zilele de 17–19 septembrie 1848, nici unul din cei doi delegaţi bistriţeni nu se alătură demisiei celor 6 deputaţi saşi: Heinrich Schmidt, Joseph Rosenfeld, Eugen von Friedenfels, Michael Brandsch, Joseph Schnell şi Friedrich Fabini, care protestează în mod deschis împotriva măsurilor întreprinse de dieta ungară, ce „a părăsit terenul legalităţii", şi împotriva pretenţiei ca guvernul maghiar să numească de acum înainte pe deputaţii saşii. Cei doi delegaţi bistriţeni nu părăsesc Pesta nici împreună cu sighişoreanul Carl Gooß – aflat într-o puternică criză morală, nici odată cu braşoveanul Karl Myß, mai prudent şi mai oportunist, care invocă motive personale. Însă la 20 septembrie 1848 numele celor doi bistriţeni nu mai figurează în protocolul de şedinţă. Se pare că, în a doua jumătate a lunii septembrie 1848, împreună cu mai mulţi deputaţi saşi, **S.** părăseşte în linişte Pesta (csendben eltávozott Peströl). Din toamna lui 1848 nu se mai cunosc date despre

acţiunile ori funcţiile îndeplinite de **S.**, spune Pálmány. Totuşi, Friedenfels îi aminteşte pe senatorii orăşeneşti **S.** şi Samuel Pöckh, ca deputaţi de Bistriţa care participă la confluxul extraordinar al Universităţii săseşti, ale cărei şedinţe sunt deschise la 17 decembrie 1849 şi se vor desfăşura, cu întreruperi, timp de doi ani.

(Friedenfels, II/154; *Az 1848–1849. évi*, 753–754, 958, 1019, voci semnate de Pálmány Béla.)

Schreiber, Simon, der Ältere = jude scăunal şi orăşenesc la Sibiu (1830–1836).

N. la 1760; m. la Sibiu, la 1 septembrie 1836. Urmează studiile juridice, fiind considerat un excelent jurist. În cariera sa, ocupă posturi importante: funcţionar fiscal, senator orăşenesc la Sibiu, director al poliţiei, avocat practicant. În iulie 1808, prin preaînalta decizie împărătească, se înfiinţează miliţia civilă (Bürgermiliz) în Transilvania. La Sibiu se constituie un batalion de miliţie, condus de senatorul **S.**, cu gradul de maior şi în calitate de comandant de batalion. Restul ofiţerilor este ales din rândul personalului Magistratului orăşenesc şi din sânul familiilor burgheze înstărite. La 1824 editează la editura lui Martin Hochmeister un ghid foarte util pentru autorităţile politice şi juridice, precum şi pentru alte persoane interesate, respectiv indicele nominal al oraşelor, târgurilor şi satelor existente în marele principat al Transilvaniei, „Elenchus, Nomina Civitatum, Oppidorum et Pagorum in M. Principatu Transilvaniae existentium, ordine alphabetico, distinctaque serie etc." Este jude scăunal şi orăşenesc la Sibiu din 1830 până la moartea sa, survenită la vârsta de 76 de ani. Fiul său, Simon Schreiber d.J. (junior), este şi el, la rândul său, jude orăşenesc şi scăunal al Sibiului.

Scrieri publicate: „Das im Prozeß stehende Freiherr v. Brukenthal'sche Testament nebst den darüber gefällten Rechtssprüchen", f.l. [Sibiu], f.a., 30 p. (conţine: p. 3–12 Das Testament vom 3. Jänner 1802; p. 13–16 Das im diesfälligen Prozeß vom subdelegierten Hermannstädter Theil-Amts-Gerichte im April 1804 gesprochene Urtheil, daß die verordnete fidekommissarische Erbfolge in den B. Sam. Brukenthal'schen Gütern nicht stattfinde; p. 17–18 Das Deliberat des Hermannstädter Magistrats vom 4. Februar 1805, mittelst welchem, ebenso wie p. 18–20 durch das Deliberat der sächsischen Universität vom 3. Dezember 1805 das vorhergehende Urtheil und auch die darin für gesetzlich erkannten Legate/außer der fideikommissarischen Erbfolge/bestättigt werden; p. 21–25 Anmerkungen d.t. Gegengründe zur Entkräftung der angeführten drei Gerichtssprüche; p. 26–30 Beilagen sammt Verzeichniß der bis zum 24. Dezember 1805 bezahlten Legate); „Leges cambiales. Accesserunt I. Norma, juxta quam in casibus ordinandi Concursus Creditorum in M. Transilvaniae Principatu procedendum est. II. Norma, juxta quam contra Decortores procedendum, statui M. Principatus Transilvaniae adaptata", editor Simon Schreiber, tipar Martin Hochmeister, Sibiu, f.a., 116 p.; „Elenchus, Nomina Civitatum, Oppidorum et Pagorum in M. Principatu Transilvaniae existentium, ordine alphabetico, distinctaque serie, juxta Comitatuum Processus, Districtus et Sedes exhibens", editor Simon Schreiber, tipar Martin Hochmeister, Sibiu, 1824, 32 p. „Abbildung der in den sächsischen Ortschaften bestehenden Viehbrandzeichen, nach den einzelnen Stühlen und Distrikten

geordnet", tipărit la Institutul litografic din Sibiu, 1826, 241 p.; „Entwurf zu einer in der Rechtspflege der siebenbürgisch-sächsischen Nation giltigen bürgerlichen Gerichts-Ordnung nach dem Inhalt der sächsischen Statuten und der zur Erläuterung oder Verständigung derselben erflossenen Verodnungen", Sibiu, 1820. Lucrarea a fost utilizată, în traducerea latină „Ordo judiciarius, fine conciliandae quoad juris cursum uniformitatis, in gremio Nationis in Trannia Saxonicae observandus, jure ejusdem consvetudinario, subsecutisque leges compendiose conscriptas interpretantibus Ordinationibus roboratus", fiind înaintată de Universitatea națională săsească via Gubernium înaltei Curți spre aprobare, în anul 1820. Abia la 1834 s-a obținut preaînalta sancțiune a „Allgemeine siebenbürgische Gerichts-Ordnung" (Ordinea juridică transilvană generală). Simon Schreiber d.J. (junior) a publicat-o la 1848, sub titlul „Gerichts-Ordnung für die Kreisgerichte in der sächsischen Nation".

(Trausch, III/226–229; Friedenfels, I/21.)

Schreiber, Simon, der Jüngere = jude scăunal și orășenesc la Sibiu (cu certitudine între 1841–1849).

N. probabil la Sibiu, circa la 1790. Este fiul lui Simon Schreiber d.Ä. (senior), judele scăunal și orășenesc al Sibiului. Nu deținem date legate de nașterea, viața și moartea sa. Este consilier gubernial, apoi ajunge jude orășenesc și scăunal la Sibiu. Ca deputat de Sibiu și conducător al deputaților sași, concomitent purtător al sigiliului național săsesc, judele scăunal **S.** participă la dieta transilvană din anii 1841–1843, manifestând o atitudine curajoasă, în susținerea drepturilor sașilor în cadrul dietei dominate de facțiunea maghiară. În 1843 Universitatea națională săsească trimite la lagărul imperial de la Viena o delegație, formată din trei membri: **S.**, directorul poliției din Brașov Joseph Trausch și judele regesc din Sebeș Samuel Meister, pentru a apăra națiunea săsească și interesele naționale săsești față de calomniile aduse. Chiar dacă nu rezolvă problema alegerii comitelui sașilor, delegația își aduce aportul la oprirea sancționării prejudiciosului articol al legii limbii, reușind în schimb să obțină aprobarea pentru înființarea Academiei săsești de drept. Și în anii 1844–1845 îl întâlnim pe **S.** ca jude scăunal și orășenesc la Sibiu. La data ultim menționată, **S.** are consfătuiri cu varii membri sași ai deputației sistematice, asupra proiectului elaborat de tatăl său, Simon Schreiber d.Ä. (senior), în legătură cu ordinea juridică a jurisdicțiilor națiunii săsești. În urma consfătuirilor, națiunea săsească aprobă proiectul modificat și îl tipărește. În mod cert, documentele vorbesc despre Simon Schreiber ca jude scăunal și orășenesc la Sibiu în anii revoluției pașoptiste. Astfel, numele lui **S.** este menționat în legătură cu adunarea extraordinară a Universității naționale săsești, desfășurată la Sibiu între 26 iunie și 2 iulie 1848. Confluxul Universității votează o delegație, cu misiunea de a înainta arhiducelui palatin Ștefan, guvernului ungar și altor foruri memoriul națiunii săsești, în care sunt prezentate condițiile acceptării de către sași a uniunii Transilvaniei cu Ungaria. În urma alegerii, biletele de vot îi desemnează pe Joseph Trausch (Brașov) cu 52 voturi, Carl Schuller (Sibiu) cu 42 voturi, Heinrich Schmidt (Sibiu) cu 31 voturi, Friedrich Biedersfeld (Mediaș) cu 25 voturi,

S. cu 25 voturi, August Roth (Braşov) cu 24 voturi, Joseph Fabini (Richiş) cu 19 voturi, Johann Schwarz cu 19 voturi, Eugen von Friedenfels cu 19 voturi. **S.**, care nu participă la adunare, declară delegaţiei trimise la el, pentru a-i anunţa alegerea, că el nu poate accepta această alegere din motive de boală. Friedenfels se retrage, astfel încât delegaţia Universităţii săseşti va cuprinde doar cele 7 persone rămase. Calendarul „Siebenbürgischer Volkskalender für 1849" publică nomenclatorul funcţiilor forurilor oficiale ardelene şi ale naţiunii săseşti pe anul respectiv, iar **S.** apare aici ca jude orăşenesc şi scăunal al Sibiului.

Scrierea publicată, „Gerichts-Ordnung für die Kreisgerichte in der sächsischen Nation", tipar Georg von Closius, Sibiu, 1848, 50 p., reprezintă editarea lucrării mai vechi (din 1820) a tatălui său, Simon Schreiber der Ältere, „Entwurf zu einer in der Rechtspflege der siebenbürgisch-sächsischen Nation giltigen bürgerlichen Gerichts-Ordnung nach dem Inhalt der sächsischen Statuten und der zur Erläuterung oder Verständigung derselben erflossenen Verodnungen".

(Trausch, III/229; Friedenfels, I/137, 138, 142, 145, II/8; *Documente...*, VII/691, 692, 702; Cosma, *Personalul...*, 254.)

Schuler von Libloy, Friedrich = profesor la Academia Săsească de Drept de la Sibiu (1851–1875), apoi la Universitatea din Cernăuţi (după 1875).

N. la 13 ianuarie 1827, la Sibiu; m. în 1900. Strămoşul de neam este Urban Schuler alias Libloy, înnobilat de regele Mathias II prin diploma din 12 octombrie 1617 ca nobil la Şaroş. Strănepotul acestuia, Johann Ludwig, se aşează în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea la Sibiu, ca şi comerciant, fiind bunicul lui **S. von Libloy**. Studiază la gimnaziul evanghelic din localitatea natală, apoi la Academia sibiană de drept. Îşi continuă studiile superioare la universităţile de la Viena şi Graz. În timpul studenţiei sale izbucneşte revoluţia paşoptistă. În mai 1848, ca reprezentant al tineretului săsesc, **S.**, însoţit de preotul din Orăştie Johann Friedrich Geltch şi de Max Schenker, întreprinde o călătorie prin Germania, pentru a încerca să deştepte entuziasmul germanilor faţă de cauza săsească. Ecoul acestei acţiuni este însă destul de palid, având în vedere propaganda filomaghiară ce cucerise spiritele. În anul 1851 revine la Sibiu, ca suplinitor (Supplent), apoi ca profesor titular la Academia juridică mai sus amintită. Aici predă istoria dreptului transilvan şi a dreptului statutar săsesc, drept bisericesc protestant, economie naţională. Concomitent este bibliotecar-şef la aceeaşi instituţie. Suţine referate şi comunicări, în cadrul a numeroase organizaţii şi manifestări ştiinţifice, pe teme de diplomatică, istoria dreptului transilvan şi a dreptului german, economie naţională, drept de stat ungar, finanţe şi legislaţie financiară. Este membru al comitetului director al Asociaţiei de studii transilvane (Verein für siebenbürgische Landeskunde), precum şi al Asociaţiei de ştiinţele naturii de la Sibiu. Din 1856 devine agent central (Centralagent) al muzeului germanic din Nürnberg, care îl alege şi în sânul comitetului savanţilor. Încă în anii '50 este secretar, apoi referent al Consistoriului suprem al bisericii evanghelice săseşti. La reconstituirea constituţiei ecleziastice, este numit membru al prezbiteriului din Sibiu şi al Consistoriului bisericii evanghelice. În 1863 este ales deputat de Reghin la dieta transilvană de la Sibiu, activând energic în sesiunile acesteia, desfăşurate între 15 iulie şi 13 octombrie

1863 şi din 23 mai în 29 octombrie 1864. În aceiaşi ani, respectiv în perioadele 20 octombrie 1863 – 15 februarie 1864 şi 12 noiembrie 1864 – 27 iulie 1865, se deplasează şi la şedinţele ordinare ale Camerei austriece a reprezentanţilor, fiind delegat din partea curiei sale. În anul 1868 participă ca deputat al scaunului Mediaş la adunarea Universităţii naţionale săseşti, desfăşurată din 15 septembrie până în 31 decembrie 1868. Este preşedintele Asociaţiei meşteşugurilor din Sibiu din 1868, iar între anii 1869 şi 1875 funcţionează ca membru al comunităţii orăşeneşti. În anul 1875, **S.** este invitat să se angajeze ca profesor ordinar al istoriei dreptului german la nou înfiinţata universitate c.c. de la Cernăuţi. Deoarece noua organizare politică a Transilvaniei, după instaurarea dualismului, îl lezează, **S.** acceptă noul post, decernându-i-se la 1876 din partea universităţii cernăuţene titlul de doctor în ştiinţe juridice.

Scrieri publicate: „Statuta jurium municipalium Saxonum in Transilvania. Das Eigenlandrecht der Siebenbürger Sachsen bearbeitet nach seiner legalen Ausbildung als Grundriß für akademische Vorlesungen von Friedrich Schuler von Libloy", 1. Lieferung: das erste Buch der Statuten: siebenbürgisch-sächsische Gerichts-Ordnung sammt Kridal- und Fallitennorm, editură şi tipar Joseph Drotleff, Sibiu, 1853, 96 şi 47 p.; 2. Lieferung: das zweite Buch der Statuten: siebenbürgisch-sächsisches Familienrecht, editură şi tipar Joseph Drotleff, Sibiu, 1853, p. 97–176; 3. Lieferung: das dritte Buch der Statuten: siebenbürgisch-sächsisches Obligationenrecht, und im Anhange das vierte Buch der Statuten: siebenbürgisch-sächsisches Strafrecht, editură şi tipar Joseph Drotleff, Sibiu, 1853, p. 177–264; „Erste Grundzüge der theoretischen Diplomatik", litografiată la Robert Krabs, Sibiu, 1854, 68 p.; „Siebenbürgische Rechtsgeschichte. Ein Leitfaden für die Vorlesungen über I. Geschichte der siebenbürgischen Rechtsquellen, II. Geschichte der siebenbürgischen Rechts-Institute", editură şi tipar Georg von Closius, Sibiu, 1854 (1. Lieferung: Geschichte der siebenbürgischen Rechtsquellen – äußere Rechtsgeschichte, kompendiarisch dargestellt, 164 p.; 2. Lieferung: Einleitung zur innern Rechtsgeschichte – Land und Leute im Staatsgebiete und Leben, p. 165–204 + Anhang, enthaltend Urkunden von 1291 für Siebenbürgen, 1369 für Mediasch und Schelk, 1464 für Bistritz, 1353 und 1428 für Kronstadt, p. 205–219; 3. Lieferung: A. die höchste Obergewalt im Staate und B. die fürstliche Gewalt in Siebenbürgen, p. 221–372; 4. Lieferung: C. die Mittelgewalt der Stände als des staatsrechtlichen Volkes, p. 373–409, D. die Mittelgewalt der einzelnen Nationen, p. 410–452, E. das Unterthanwesen, p. 453–461) – volumul apare şi un an mai târziu sub titlul: „Siebenbürgische Rechtsgeschichte kompendiarisch dargestellt", editură şi tipar Georg von Closius, Sibiu, 1855, 463 p.; Zweiten Bandes 1. Lieferung: „Das Privatrecht der Siebenbürger Ungarn und Szekler im systematischen Grundrisse", editură şi tipar Georg von Closius, Sibiu, 1856, 132 p. (conţine şi: Anhang, p. 95–103, die Provisionalartikel von 1791, lateinisch – p. 104–109, die Szekler National-Konstitutionen von 1555, ungarisch, p. 110–130, das kaiserliche Patent vom 29. Mai 1853, p. 131–132; Zweiten Bandes 2. Lieferung: „Das Statutar-Gesetzbuch der Siebenbürger Deutschen (Sachsen) im lateinischen und deutschen Texte mit komparativen Parallelnoten", editură şi tipar Georg von Closius, Sibiu, 1856, 336 p. (Index, lateinisch und deutsch, II p.; Zweiter Anhang: Jura municipalia Universitatis Saxonum Transilvaniensium 1583, p. 133–229; der sächsischen

Nation in Siebenbürgen Statuta oder Eigen Landrecht, p. 231–334; Nachwort, p. 335–336); Zweiten Bandes 3. Lieferung: „Das Privatrecht der Siebenbürger Deutschen (Sachsen) im systematischen Grundriße", editură şi tipar Georg von Closius, Sibiu, 1857, p. 335–552; ediţie ulterioară: „Siebenbürgische Rechtsgeschichte von Fr. Schuler von Libloy", vol. I, tipar Buchdruckerei der v. Closius'schen Erbin, Sibiu, 1867, 484 p. (Einleitung, Rechtsquellen und Staatsrecht), vol. II, tipar Buchdruckerei der v. Closius'schen Erbin, Sibiu, 1868, 340 p. (Die siebenbürgischen Privatrechte), vol. III, tipar Buchdruckerei der v. Closius'schen Erbin, Sibiu, 1868, 352 p. (Die siebenbürgischen Prozeßrechte und das Strafrecht); „Kurzer Ueberblick der Literaturgeschichte Siebenbürgens von der ältesten Zeit bis zu Ende des vorigen Jahrhunderts. Sylvestergabe für Gönner und Freunde", editură şi tipar Georg von Closius, Sibiu, 1857, 112 p. (Inhalt: 1. Die Lehranstalten, p. 1–24; II. Schriftsteller und Gelehrte, p. 25–99; III. Buchdruckereien, Bibliotheken und Archive, p. 100–112); „Taschen-Ausgabe der siebenbürgischen Landesgesetze", editură şi tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu 1861–1862, conţine: nr. 1: „Sammlung aller vom Jahre 1795 bis zum Jahre 1805 für die sächsische Nation in Siebenbürgen von allerh. Orten erlassenen Regulations-Vorschriften", 1861, 80 p.; nr. 2.: „Das Leopoldinische Diplom vom 4. Dezember 1691. Die Landtagsartikel von 1791. Die Pragmatische Sanktion vom 30. März 1722", 1861, 117 p.; nr. 3: „Die Justizbeschlüsse der sächsischen Nations-Universität", 1861; nr. 4: „Siebenbürgische Landtagsartikel vom Jahre 1848", 1861, 42 p.; nr. 5: „Die wichtigsten Verfassungs-Grundgesetze des Großfürstenthums Siebenbürgen von Altersher bis in die Neuzeit, ins Deutsche übersetzt und mit erklärenden Noten versehen", 1861, 176 p. (Inhalt: Stephans des Heiligen Gesetze, Die goldene Bulle Andreas II. vom Jahre 1222, Privilegium Andreanum II. für die Siebenbürger Sachsen von 1224, Das dem Adel und den Sachsen verliehene Privilegium Andreanum III. Vom Jahre 1291, Die wichtigsten Grundgesetze aus dem Gesetzbuch der Approbaten, Aus dem Gesetzbuch der Kompilaten, Das Diploma Leopoldinum vom Jahre 1691, Das Ergänzungs-Diplom über die Religions-Aufgabe vom 9. April 1693, Einige Landtags-Artikel 1744, Die wichtigsten Landtagsgesetze vom 1791, Aus den acht sogenannten Provisional-Artikeln vom Jahre 1791, Die wichtigsten Landtagsgesetze 1847); nr. 6: „Merkwürdige Municipal-Konstitutionen der Siebenbürger Szekler und Sachsen. Zusammengestellt und theilweise ins Deutsche übersetzt, sowie mit erklärenden Noten versehen von Fr. Schuler von Libloy", 1862, 190 p. (Inhalt: a) der Szekler Approbaten III tit. 76, Tripartit. III tit. 4 und Konstitution von 1555, b) der Sachsen Privilegien für Mediasch und Schelk vom Jahre 1369, Bistritz 1464, Kronstadt 1353, 1428, Statut L. I tit. 1, Union der Sachsen vom 10. Dezember 1613, c) von Hermannstadt von den Jahren 1541, 1549, 1564, 1589, 1614, 1631, 1652, Kapitulation des Nations-Comes ohne Jahr, Konstitutionen von 1698, 1701, 1707, 1745, 1760, d) von Agnetheln 1717, e) der Dorfgemeinde Scharosch Mediascher Stuhls ohne Jahr); „Deutsche Rechtsgeschichte. Mit drei historisch-politischen Karten", tipar Wilhelm Braumüller, Viena, 1863, 185 p.; „Bericht des Referenten, betreffend 1. Die Darlegung der den neuen Boden-Kredit-Anstalten auf Grund des § 13 des Grundgesetzes über die Reichsvertretung vom 26. Februar 1861 gewährten Ausnahemen von den Finanzgesetzen; 2. Den Gesetzentwurf über die den

Anstalten, welche Kreditgeschäfte betreiben, zu gewährenden Ausnahmen von den allgemeinen Bestimmungen der Gesetze über die Gebühren von Rechtsgeschäften, Urkunden, Schriften und Amtshandlungen", k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Viena, 1865, 18 p.; „Ueber das Verhältniß der Klein- und Großgewerbe mit Beziehung auf das Volksleben. Vorgetragen in dem Hermannstädter Bürger- und Gewerbverein am 1. März 1869", editură şi tipar Joseph Drotleff, Sibiu, 1869, 15 p.; „Ueber Ausschreitungen im Güterverbrauche und deren Einfluß auf das Volks- und Staatsleben. Vorgetragen in dem Hermannstädter Bürger- und Gewerbverein am 1. März 1869", editură şi tipar Joseph Drotleff, Sibiu, 1869, 18 p.; „Offener Brief über Gewerbe- und Genossenschaftswesen an die Herren Vereinsmitglieder des Hermannstädter Gewerbevereins", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1869, 15 p.; „Beiträge zur Kirchengeschichte von Siebenbürgen", în: *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst*, Beilage der Wiener Zeitung. Viena, 1857, nr. 23, 24, 26, 27, 29, 32; „Zwei dplomatische Tafeln über die facsimilirten Varianten aus den Bestätigungs-Urkunden des Privilegium Andreanum", în: „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", Neue Folge, Braşov, 1853, vol. 2, p. 291–292; „Deutsche Rechtsdenkmäler der Siebenbürger Sachsen. Lokal-Konstitutionen von Medisch, Bistritz, Großschenk, Pretai, Schäßburg und den Stuhlsortschaften, Reußmärkter Stuhl, Sächsisch Reen, Broos", în: „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", Neue Folge, Braşov, vol. 7, p. 313–372, şi vol. 8, p. 83–122; „Ueber festliche Gebräuche und hiebei übliche Ansprachen unter den Siebenbürger Deutschen", în: „Magazin für Geschichte, Literatur...", Neue Folge, editor Eugen von Trauschenfels, Braşov, vol. 1, p. 5–30; „Über die Gerichtsbarkeit nach den früheren siebenbürgischen Landesrechten", în: „Magazin für Geschichte, Literatur...", Neue Folge, editor Eugen von Trauschenfels, Braşov, vol. 1, p. 161–180; „Volkszustände und Dorfeinrichtungen im deutschen Siebenbürgen", în: *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, nr. 1 şi 2/1858, Braşov; „Das ungarische Staatsrecht. Ein Handbuch für Lehre und Beruf", editură şi tipar de Karl Gerolds Sohn, Viena, 1870, 159 p.; „Politische Oekonomien. Volkswirthschaftliche Hauptbegriffe und Grundlehren, mit Rücksicht auf das gewerbliche Bedürfniß", editură şi tipar Closius'sche Erbin, Sibiu, 1871, 170 p.; „Protestantisches Kirchenrecht vornemlich das der evangelischen Augsburger Bekenntnisses in Siebenbürgen", editură şi tipar Closius'sche Erbin, Sibiu, 1871, 380 p.; „Altgermanische Bilder und die Zeit Karls des Großen", editura L. Heimann, Berlin, 1873, 63 p.; „Abriß der europäischen Staats- und Rechtsgeschichte", editura L. Heimann, Berlin, 1873/1874; „Der Sozialismus und die Internationale nach ihren hervorragendsten Erscheinungen in Literatur und Leben", tipar E. Koschey, Leipzig, 1875, 69 p.; „Ungarische Rechtsdenkmäler", manuscris (Inhalt: I. Bd.: Das Klausenburger Stadtrecht, II. Bd.: Das Maros-Vásárhelyer Stadtrechtsbuch, Municipal-Konstitutionen des Komitates Inner-Szolnok und der Märkte Dées und Déesakna, Municipal-Konstitutionen des Komitates Kraßna, III. Bd.: Szekler Stuhls-Statute. A. Lokal-Konstitutionen des Udvarhelyer Stuhls, B. Lokal-Konstitutionen der Dorfsgemeinden des Szekler-Stuhls Bardocz, C. Konstitutionen des Maroscher Stuhls, D. Lokal-Konstitutionen des Aranyoscher Stuhls, E. Anhang – Recognitional-Privileg der Haromszeker Statuten von 1466, IV. Bd.: Municipal-Konstitutionen der Feldstadt Vizakna, des Komitates Kokelburg, der Komitate

Thorda und Zarand); „Handbuch der ungarischen Finanzlehre", manuscris neterminat.

(Trausch, III/229–240, 599 Nachträge; Friedenfels, II/52, 313, 314, 446; Teutsch, *G.D.T.*, 343.)

Schuller, Johann Karl = istoric, etnograf, dialectolog, profesor la Sibiu (1851).

N. la 16 martie 1794, la Sibiu; m. la 10 mai 1865. Tatăl său, Johann Georg Schuller, preot evanghelic la Şura Mare, este considerat unul din cei mai educaţi bărbaţi din rândul clerului săsesc al vremii sale. Născut la 6 decembrie 1763 la Băgaciu, mort la 13 ianuarie 1830, cu studii de mai mulţi ani la Erlangen şi Göttingen, tatăl lui **S.** este profesor privat în casa baronului Andreas von Rosenfeld la Unghvár, apoi profesor de filosofie la gimnaziul din Leutschau. La desfiinţarea postului, după moartea împăratului Iosif II, **S.** senior revine în Germania, unde se dedică studiului filosofiei critice la Universitatea din Leipzig. Este chemat profesor de filosofie la Sibiu, unde predă timp de 7 ani. În decembrie 1797 este ales preot la Cisnădie, iar la începutul lui iunie 1810 preot la Şura Mare. Pe acest post, între 1817 şi 1825, îndeplineşte concomitent şi funcţia de administrator al decanatului (protopopiatului) capitlului Sibiu. Din opera sa ştiinţifică nu s-au păstrat, în manuscris, decât două lucrări: un plan pentru gimnaziile săseşti din Transilvania – plan aprobat şi aplicat, cu mici modificări; şi un „Siebenbürgisch-sächsiches Idiotikon", utilizat la editarea, după moartea fiului său, a „Beiträge zu einem Wörterbuche der siebenbürgisch-sächsischen Mundart" (Wurzbach, 32/160). **S.** este fiul cel mare al părinţilor săi. Din anul 1805 urmează gimnaziul din Sibiu. În luna mai a anului 1812, la 18 ani, studiază la Leipzig. Războiul francezo-rus îi întrerupe studiile. În iunie 1813 se duce la Viena, unde reia studiile la universitate. În septembrie 1814 revine în patrie. În noiembrie 1814 este angajat profesor la gimnaziul din Sibiu. La 1821 ajunge conrector (vicedirector) al aceluiaşi gimnaziu. În 1831 devine rector al gimnaziului din Sibiu. La 1836 părăseşte rectoratul, din motive de boală, dar rămâne profesor stabil acolo până în martie 1849. Din casieria Universităţii naţionale săseşti i se atribuie însă o sumă anuală de 400 florini. La 1839 este ales membru onorific al Societăţii pentru limba germană din Berlin (Berliner Gesellschaft für deutsche Sprache), iar muzeul germanic din Nürnberg îl numără în consiliul învăţaţilor săi. Se află printre întemeietorii Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde), la 1840. În acelaşi an începe la Sibiu editarea magazinului de istoria Transilvaniei *Archiv für die Kenntnis von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart.* Din 1848 este membru corespondent al Academiei imperiale de ştiinţe de la Viena. În 1848 participă, ca delegat de Sibiu, la confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti, desfăşurat între 26 iunie şi 2 iulie, la Sibiu. La 11 martie 1849, Sibiul este ocupat de trupele maghiare. Chiar înainte de pătrunderea insurgenţilor în oraş, aflat în pericol, **S.** – ale cărui opinii politice sunt prea bine cunoscute, datorită articolelor sale din presă – se refugiază, prin Cisnădie şi Râmnic, la Bucureşti, împreună cu Viktor, fiul său de 11 ani. În capitala munteană se întreţine din predat. Nici în perioada refugiului, nici în anii următori nu renunţă la preocupările ştiinţifice,

culegând folclor românesc, pe care îl va publica, prelucra şi interpreta ulterior în studiile despre poeziile populare, proverbele, legendele şi colindele româneşti. Se pare că **S.** este primul traducător în limba germană al legendei meşterului Manole („Kloster Argisch, eine romänische Volkssage. Urtext, metrische Uebersetzung und Erläuterung. Sylvestergabe", Sibiu, 1858). După câteva săptămâni de refugiu, în luna mai 1849, Ministerul c.c. al învăţământului îl convoacă la Viena, pentru consfătuiri în problema reorganizării învăţământului transilvan. Lăsându-şi fiul la Bucureşti, în grija unor prieteni, care – după intrarea trupelor ruseşti în Sibiu – îl aduc acasă, la mama sa, **S.** se pregăteşte din nou de drum. **S.** ajunge pe ocolite, prin Cernăuţi şi Cracovia, la 23 iulie 1849 la Viena. Acolo îşi realizează slujba pentru care fusese chemat, între timp ocupându-se şi cu cercetări istorice în arhivele secrete de la Haus-, Hof- und Staatsarchiv, adâncindu-se în special în cercetarea istoriei voievodatului transilvan. În anturajul comisarului ministerial însărcinat cu transpunerea în viaţă a noului sistem de învăţământ, cavalerul Ludwig von Heufler, **S.** se reîntoarce la Sibiu la 4 aprilie 1850, lucrând în următorii patru ani la Guberniul transilvan pe probleme de învăţământ. În 1851 este colaborator al ziarului vienez *Lloyd,* transmiţând ştiri din Sibiu departamentului condus de Dux, ce vizează Ungaria, Transilvania şi Voivodina; redactor-şef al marelui ziar vienez este Warrens. În 1852 i se decernează Crucea cavalerească a Ordinului Franz Joseph. La 1854 este secretar al Statthalterei. În decembrie 1855 funcţionează ca şi consilier şcolar al confesiunii evanghelice din Transilvania. La 31 octombrie 1859 cere să iasă la pensie, după o activitate de 45 de ani, cu rangul de consilier al Statthalterei. Totuşi activează până la 23 aprilie 1861, când este desfiinţată Statthalterei. La 10 mai 1865 moare în mijlocul familiei sale, la vârsta de 71 de ani. La 12 mai este înmormântat fără festivităţi, conform dorinţei sale. Contribuţiile sale aduse la întocmirea unui dicţionar al graiului săsesc din Transilvania, publicate postum la Praga (1865), prestează o muncă de pionierat pentru viitorul „Siebenbürgisch-sächsisches Wörterbuch". Publică poezii proprii (1862) şi traduce versuri din română şi engleză. Singurul său fiu, Viktor Schuller, născut la 1838, este angajat concipist în domeniul finanţelor şi moare la doi ani după dispariţia tatălui său, la 16 octombrie 1865, se spune în urma şocului provocat de atacul unor lupi.

Opere: „Der Seher. Franz und Augusta, dem bestem Fürstenpaar am Tage ihrer Abreise aus Hermannstadt geweiht", Sibiu, 1817 (poezie cu notaţii istorice şi cu referire la saşii transilvăneni); „Historia critica Reformationis Ecclesiarum V. Capituli Cibiniensis. Prolusio prima Origines restauratae doctrinae ad cladem usque Mohacsensem enarrans", Sibiu, 1819, 60 p.; „Der Sachsen Gefühle. Dem Gubernialrath Johann Wachsmann am Tage der Bestättigung zum Grafen der sächsischen Nation gewidmet", Sibiu, 1826, 19 iunie (15 strofe a 6 rânduri); „Gedichte aus dem Englischen des Thomas Moore übersetzt", Sibiu, 1829 (câştigul din vânzare este destinat locuitorilor din Neppendorf / cartier sibian, aduşi la sapă de lemn de incendiul din 12 septembrie 1829; cele o mie de exemplare se vând rapid, de aceea la 1830 apare a doua ediţie îmbunătăţită; în acest scop filantropic sunt colectaţi 2 mii florini v.v.); „Das Lied vom Pfarrer. Parodie auf Schiller's Lied von der Glocke", Sibiu, 1831 (câştigul e destinat achiziţionării de premii pentru elevii eminenţi ai gimnaziului evanghelic din Sibiu; apare şi în culegerea „Kinder der Muße", Alrosen, 1829; ediţia a doua, prelucrată, dedicată contelui Teleki Ferenc

von Szék, iese la Sibiu, 1841); „Argumentorum pro latinitate linguae Valachicae s. Rumunae epicrisis", Sibiu, 1831 (conține la p. 78–87: „Vocabulorum cum lingva celtica, anglosaxonica, gallica, frisica, gothica, reliquis stripis germanicae dialectis comparatorum delectus"); „Chronologisches Verzeichniß der Beherrscher Siebenbürgens und der merkwürdigsten Ereignisse im Lande während ihrer Regierung", Sibiu, 1833; „Fackellied am Abende der Ankunft des Durchlauchtigsten Herrn Erzherzogs Ferdinand von Oesterreich Este, gesungen von den Studierenden des Gymnasiums A.C. in Hermannstadt 1834 den 7. Mai", Sibiu, 1834; „Am Grabe weil. Sr. Majestät Kaiser Franz I", Sibiu, 1835 (elegie, 29 strofe, publicată în scop filantropic); „Lehrbuch der allgemeinen Geschichte, für Gymnasien entworfen", 1. Heft „Alte Geschichte", 62 p., 2. Heft „Mittlere Geschichte", 59 p., Sibiu, 1837; „Chronologische Uebersicht vorzüglich merkwürdiger Ereignisse der allgemeinen Geschichte", Sibiu, 1837; „Prolog zur Eröffnung des ersten von dem Hermannstädter Musik-Vereine gegebenen Gesellschafts-Konzertes am 17. Februar 1839", Sibiu, 1839; „Mein Leben, kritisch bearbeitet von meiner Schreibfeder. Ein Ferienscherz", Sibiu, 1839; „Handbuch der allgemeinen Geschichte von Siebenbürgen. Mit erläuternden Anmerkungen und einem Urkundenbuche", Sibiu, 1837; reluat sub titlu nou: „Umrisse und kritische Studien zur Geschichte von Siebenbürgen, mit besonderer Berücksichtigung der Geschichte der deutschen Colonisten im Lande", 3 vol., Sibiu, vol. I 1840, 102 p. + anexe documentare 31 p., vol. II 1851, dedicat lui Ludwig von Rosenfeld, 151 p. + adaos la vol. I 20 p. + anexe documentare 20 p., vol. III 1872, 71 p.; împreună cu Michael Ackner, „Der Hermannstädter Stuhl im Grossfürstenthum Siebenbürgen (Land der Sachsen). Mit einer Karte und fünf Chromolithographien nach Originalhandzeichnungen des A. Trichtl", Viena, 1840; „Gedichte in siebenbürgisch-sächsischer Mundart. Gesammelt und erläutert...", Sibiu, 1840 (dedicată Berliner Gesellschaft für deutsche Sprache); „Archiv für die Kenntniß von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart. In Verbindung mit mehreren Mitarbeitern und in zwanglosen Heften herausgegeben", Sibiu, 1840 (studiile lui **S.** din acest volum tratează: la p. 24–68 – invazia mongolă în Transilvania, la p. 97–130 – specificul graiului săsesc şi raporturile sale cu limba germană, la p. 161–213 – cavalerii germani în Țara Bârsei; alte studii semnează M. Ackner la p. 69–96, 297–331, 332–376, Joseph Bedeus la p. 1–23, Joseph Benigni la p. 131–153, Martin Reschner la p. 263–296, Valentin Seraphin la p. 147–153); „Beleuchtung der Klageschrift gegen die sächsische Nation, welche die beiden walachischen Bischöfe auf dem Landtage von 1841/1843 den Ständen des Grossfürstenthums Siebenbürgen überreicht haben", Sibiu, 1844 (pentru această lucrare, autorul primeşte din casieria Universității naționale 40 ducați, precum şi tipărirea ei, fiind distribuită gratis de către Universitate abonaților ziarelor germane la finele lui septembrie 1844!; Trausch susține că **S.** a preluat copios informație din studiul său propriu, „Bemerkungen über die Bittschrift des wal. Bischof Moga", predat de el Universității naționale spre utilizare în ianuarie 1844, fără ca **S.** să îl citeze în studiul său ori măcar să menționeze numele lui Trausch, v. Trausch, III/254); „Der Freiherr Nikolaus Wesselenyi, A. de Gerando und die Sachsen in Siebenbürgen", Sibiu, 1846; „Ueber die schauderhafte Verschwörung der sächsischen Nations-Universität. Zu aller Welt Schrecken gemacht und beleuchtet...", Sibiu, 1848;

„Ueber den gegenwärtigen Zustand der historischen Studien in Siebenbürgen", Viena, 1849; „Das k.k. geheime Haus-, Hof- und Staatsarchiv in Wien, als Quelle siebenbürgischer Fürstengeschichte", Sibiu, 1850 (câştigul e destinat sprijinirii cercetării istoriei transilvane la Viena); „Ueber die Leistungen des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", Viena, 1850; „Das Gymnasialwesen in Siebenbürgen", apare în: *Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien*, anul I, Viena, 1850, p. 61–74, 125–133, 218–225; „Aus der Walachei. Romänische Gedichte und Sprichwörter, während des Aufenthaltes in Bukarest gesammelt und übersetzt", Sibiu, 1851 (corectură de dr. Paul Wassich, directorul contumanţei; câştigul este dăruit transilvănenilor păgubiţi de inundaţiile din 1851, editorul Steinhaußen oferind gratis hârtia şi tiparul); „Bericht über die neuesten Erscheinungen der siebenbürgisch-deutschen Literatur, welche die Landeskunde zum Gegenstande haben, und über den gegenwärtigen Zustand des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", Viena, 1852; „Zur Geschichte der Ringmauern von Hermannstadt. Sylvestergabe", Sibiu, 31 decembrie 1853; „Schulreden, während seines Conrectorates am evang. Gymnasium in Hermannstadt gehalten", Sibiu, 1854 (câştigul integral e dedicat renovării bisericii evanghelice mari din Sibiu); „Zur Frage über den Ursprung der Romänen und ihrer Sprache. Sylvestergabe", Sibiu, 1855; „Siebenbürgen vor Herodot und in dessen Zeitalter", Viena, 1855; „Zur Frage über die Herkunft der Sachsen in Siebenbürgen. Sylvestergabe", Sibiu, 1856 (ediţia a doua îmbunătăţită, Praga, 1866); „Ueber einige merkwürdige Volkssagen der Romänen. Sylvestergabe", Sibiu, 1857; „Aus Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart. Mitteilungen von Fr. Fronius, J. Haltrich, V. Kästner, M. Malmer, Franz Obert, S. Schiel, G. Schuller, J.C. Schuller, W. Schuster, R. Schwarz, Fr. von Sternheim, G.D. Teutsch, H. Wittstock", Sibiu, 1857 (editată în folosul bistriţenilor victime ale incendiilor din 15 octombrie 1836, 4 octombrie 1840, 5 septembrie 1842, 15 octombrie 1843 şi 18 aprilie 1857, când au ars un total de 525 case cu daune de 1,105 milioane guldeni m.c.; Steinhaußen editează gratuit o mie de exemplare din acest volum de comunicări); „Kloster Argisch, eine romänische Volkssage. Urtext, metrische Uebersetzung und Erläuterung. Sylvestergabe", Sibiu, 1858; „Dem Nestor deutscher Forschung in Siebenbürgen, Johann Michael Ackner... zur Feier des 50 jähriegen Dienstjubiläums gewidmet", Sibiu, 1858; „Herodes, ein deutsches Weihnachtsspiel aus Siebenbürgen. Mit einleitenden Bemerkungen über Festgebräuche der Sachsen in Siebenbürgen", Sibiu, 1859; „Georg Reicherstorffer und seine Zeit. Ein Beitrag zur Geschichte von Siebenbürgen in den Jahren 1527–1536", Viena, 1859; „Romänische Volkslieder. Metrisch übersetzt und erläutert", Sibiu, 1859 (cuvânt înainte XX p., poezii: p. 1–94, note p. 95–112); „Ein Traum. Zur Schillerfeier in Hermannstadt geschrieben", Sibiu, 1859; „Kolinda. Eine Studie über romänische Weihnachtslieder. Neujahrsgabe", Sibiu, 1860 (tipărită separat de către *Transsilvania*, nr. 1, p. 1–8, Sibiu, 1860); „Aus meinem Leben", în: *Sächsischer Hausfreund* (Kronstädter Kalender), Braşov, 1860; „Das Todaustragen und der Muorlef. Ein Beitrag zur Kunde sächsischer Sitte und Sage in Siebenbürgen", Sibiu, 1861; „Zur Kunde siebenbürgisch-sächsischer Spottnamen und Schelten. Sylvestergabe", Sibiu, 1862 (1861); „Aus den Papieren eines alten Versemannes...", Sibiu, 1862 (dedicat principesei Sophie von Liechtenstein, născută Löwe; câştigul este donat orfelinatului

evanghelic din Sibiu); „Die Verhandlungen in Mühlbach im Jahre 1551 und Martinuzzi's Ende", Sibiu, 1862; „Aus vergilbten Papieren. Ein Beitrag zur Geschichte von Hermannstadt und der sächsischen Nation in den Jahren 1726 und 1727. Sylvestergabe", Sibiu, 1863; „Maria Theresia und Freiherr Samuel von Bruckenthal. Eine Studie", Sibiu, 1863; „Magister Hissmann in Göttingen. Ein Beitrag zur siebenbürgisch-sächsischen Gelehrten-Geschichte", Braşov, 1863; „Aus alten Stammbüchern von Siebenbürger Sachsen. Sylvestergabe", Sibiu, 1864; „Zur Geschichte der Familie Zabanius Sachs von Harteneck. Sylvestergabe", Sibiu, 1864; „Gedichte aus dem Englischen des Charles Baner", Sibiu, 1864 (câştigul e donat victimelor incendiului din Neppendorf). I se publică postum „Beiträge zu einem Wörterbuche der siebenbürgisch-sächsischen Mundart", Praga, 1865. În introducere, autorul opinează asupra germanităţii cuvintelor şi formelor lexicale ale graiului saşilor transilvăneni, arătând că planul întocmirii acestui lexicon aparţine tatălui său, Johann Georg Schuller. S-au adăugat între timp contribuţiile lui Leonhard, Trausch, Thalmann, Kraus şi Steinburg. Alături de literele alfabetului latin, **S.** foloseşte pentru transcrierea particularităţilor fonetice ale cuvintelor săseşti regulile ortografice stabilite de Joseph Haltrich. **S.** are multe articole publicate în: *Transsilvania, Beilage zum Siebenbürger Boten* din Sibiu, *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde* din Braşov, *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, Magazin für Geschichte u.s.w. Siebenbürgens.*

(Schuller, *Aus meinem Leben*; Rannicher; Friedenfels, II/54, 126, 164, 298, 314, 325, 346, 443; Teutsch, *J.K.S.*,1–17; Trausch, III/248–261; Wurzbach, 32/160–167; *Sb. Sachsen Lexikon*, 445; Cosma, II/168–169, 289–291.)

Schuller, Michael Gottlieb = rector al gimnaziului din Sighişoara (1840–1842), preot evanghelic orăşenesc la Sighişoara (1845–1857), protopop al capitlului Kißd (din 1857), vicar superintendenţial evanghelic (1865–1870).

N. la Sighişoara, la 2 noiembrie 1802; m. după 1878. Este fiul lui Michael Schuller, preot în Cloaşterf. Studiază la gimnaziul din Sighişoara şi la facultatea de teologie protestantă de la Viena, în anii 1823–1826. Friedrich Teutsch aminteşte însă, cu siguranţă, de alt Michael Schuller din Sighişoara, care din 1822 este primul învăţător al lui Georg Daniel Teutsch. Acest M. Schuller moare în anul 1849, ca preot la Criş (Kreisch). După întoarcerea acasă, **S.** se angajează ca învăţător la clasele inferioare ale gimnaziului sighişorean, apoi devine conrector [vicedirector]. În fine, între 1840 şi 1842 funcţionează ca rector [director] al gimnaziului din Sighişoara. La 1842 este ales preot la Daia, iar în anul 1845 este chemat ca preot orăşenesc la Sighişoara. O vreme ocupă funcţia de sindicus (Syndikus) al capitlului Kißd, acelaşi capitlu îl alege ca protopop (Dechant) al său în 1857. În calitate de deputat al clerului evanghelic, îl însoţeşte pe episcopul [superintendentul] Georg Paul Binder la Viena, unde militează pentru recompensarea preoţilor evanghelici, după desfiinţarea veniturilor lor provenite din dijme. Asociaţia din Mediaş a fundaţiei Gustav Adolph îl trimite pe **S.** delegat la adunarea generală de la Nürnberg, la 6 august 1862. Administrează decanatul ecleziastic al scaunului Sighişoara până în anul 1867. La 10 noiembrie 1865 este numit vicar superintendenţial (vicar episcopal) evanghelic, funcţie în care slujeşte până în 1870.

Scrieri: „Das Wort des Gustav Adolph-Vereins an uns. Rede zur Eröffnung der ersten Hauptversammlung des Gustav Adolph-Vereins für Siebenbürgen am 5. August 1862", tipar Joseph Drotleff, Sibiu, 1862, 11 p.; „Uebersichtliche Zusammenstellung der mit 198 Stück Dokumenten belegten Schäßburger evangelischen Kirchenkassen-Rechnung für das Jahr 1864", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1865; „Rechenschaftsbericht des Presbyteriums der evangelischen Gemeinde A.B. zu Schäßburg vom Jahre 1866", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1867, 14 p.; „Rechenschaftsbericht des Presbyteriums der evangelischen Gemeinde A.B. zu Schäßburg vom Jahre 1867", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1868, 18 p.; „Predigt gehalten am ersten Ostertage 1870 in der Pfarrkirche zu Schäßburg vom Stadtpfarrer M.G. Schuller", tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, [1870], 8 p. (Trausch, III/261–262; Teutsch, *G.D.T.*, 7.)

von Schurtter, Joseph = general maior c.c. (din 1846/1847 la 1849), comandant de brigadă în cadrul Comandamentului militar al Transilvaniei cu sediul la Sibiu, comandantul garnizoanei de la Braşov (1849).

Nu deţinem date biografice, în afară de căsătoria sa în anul 1857 cu Maria Rukawina, fiica generalului Georg Rukawina, ci doar informaţii legate de activitatea sa în anii revoluţiei paşoptiste. Participă la prima adunare de la Blaj, a românilor ortodocşi şi greco-catolici, din 24 aprilie 1848, în fruntea a două batalioane de infanterie şi două tunuri. Scopul misiunii sale este „menţinerea ordinii într-o atât de mare mulţime de oameni" (die Aufrechterhaltung der Ordnung bei einer so grossen Volksmenge). Este vorba despre 4 mii de oameni, adunaţi în prezenţa celor doi episcopi români, Andrei Şaguna şi Ioan Lemeny. De asemenea, **S.** participă şi la a treia adunare de la Blaj. La 16 septembrie 1848 o mare masă de români se adună; la 17 septembrie doi membri ai consistoriului episcopal se deplasează la Cluj, la Guberniu, pentru a obţine aprobarea organizării unei adunări naţionale româneşti; la 20 septembrie, cei doi membri revin la Blaj cu aprobarea solicitată, lor urmându-le strâns, în data de 22 septembrie, sosirea comisarului guvernamental maghiar Vay şi concomitent a general-maiorului **S.**, trimis de Guberniul transilvan, din nou în fruntea a două batalioane cu două tunuri. În 25 septembrie se desfăşoară adunarea românească, care adoptă o petiţie, ce va fi trimisă Comandamentului militar suprem c.c. La 21 noiembrie 1848, **S.** preia la Cluj comanda brigăzii generalului Kalliany, chemat la Sibiu. La 8 decembrie 1848, prin ştafetă, generalului **S.** îi parvine ordinul de la generalul suprem Puchner de a se deplasa îndată, cu brigada sa, la Braşov, în ajutorul generalului Gedeon. Acesta nu mai poate rezista invaziei secuilor în comunele săseşti. Colonelul Urban îl roagă pe Puchner să nu risipească forţele imperiale, să îl lase pe **S.** în punctul strategic care este Clujul. Zadarnic. **S.** trebuie să plece în grabă, cu 4 batalioane de infanterie, 2 companii de grenadieri, 3 escadroane de cavalerie şi o baterie mai grea, cu gloanţe de 6 libre. Astfel, în lunile decembrie 1848 – ianuarie 1849, **S.** se află la Braşov. Înspăimântat de atacurile secuieşti mereu înteţite, care în ianuarie îl silesc să se retragă în Muntenia, deşi revine curând la Braşov, deţinând forţe insuficiente, el nu respinge, ci caută soluţia salvatoare a convocării de trupe ţariste. Bariţ îl caracterizează astfel: „General-maior **S.**, om simpatic şi activ, însă şi acesta

era tot cu o mână legată peste piept; avea şi trupe foarte puţine sub comanda sa". Ruşii, aflaţi la frontiera cu Transilvania, refuză orice intervenţie de ajutor fără o chemare expresă, oficială din partea forurilor austriece. La Viena, o parte din factorii de decizie, cum ar fi premierul şi ministrul de externe Felix von Schwarzenberg, agreează soluţia chemării ruşilor. Sesizând dimensiunile morale ale intervenţiei, forurile habsburgice centrale sugerează comandanţilor locali adoptarea deciziei. Astfel, vina chemării ruşilor în Transilvania, pentru apărarea oraşelor Sibiu şi Braşov, li se atribuie comandantului militar suprem Puchner şi generalului **S.** Generalul rus Skariatin sare în ajutorul oraşului Sibiu. La 1 februarie, generalul rus Engelhardt intră în Braşov cu 6 mii de oameni, conform lui Friedenfels. Bariţ, martor ocular la intrarea lui Engelhardt în Braşov, susţine data de 2 februarie, iar trupele lui Engelhardt le cifrează la 2080 infanterişti, 430 ulani, 190 cazaci călări şi 8 tunuri. În 4 februarie, austriecii conduşi de **S.** – un batalion de grăniceri, un escadron de dragoni şi o aripă de husari grăniceri, şi ruşii sub comanda lui Engelhardt îi alungă pe secui din Sânpetru, peste podul Oltului, până la Hărman. În rapoartele lor din 5 februarie, ambii generali, Engelhardt şi **S.**, laudă cu distincţie bravura trupelor ruseşti, dar şi pe cea a dragonilor c.c. şi a husarilor grăniceri. La 5 februarie 1849 Comandamentul militar suprem al Transilvaniei îl numeşte pe **S.** comandant al oraşului Braşov. Dacă până înainte de izbucnirea revoluţiei, el asigurase paza fortificaţiilor din Sibiu, în locul său este dislocat locotenent-colonelul inginer Gläser, director districtual al fortificaţiilor din Braşov. La intenţia lui **S.** de a se deplasa la Sibiu, comandantul general al armatei ruse, generalul Lüders, îi cere lui **S.** printr-o scrisoare, dată în februarie 1849 de la Ploieşti, să nu părăsească Braşovul, deoarece trupele ţariste nu vor acţiona singure pentru apărarea oraşului. Cum trupele c.c. se confruntă cu greutăţi, lipsindu-le banii pentru intendenţă, **S.** recurge la senatorul braşovean Friedrich Aescht, care îi intermediază un împrumut privat de 1.490 florini 35 crăiţari m.c., de la cancelistul Comisariatului suprem, Karl Alesius. La 11 februarie, **S.** cere prezidiului Comandamentului militar de la Sibiu achitarea sumei împrumutate. În condiţiile unor efective insuficiente, **S.** primeşte cereri repetate de ajutor şi trimite unităţi auxiliare la Făgăraş, Şercaia. La jumătătatea lunii februarie, generalul **S.** se îmbolnăveşte şi depune comanda militară de la Braşov. La 22 februarie părăseşte Braşovul, urmând a ajunge prin Muntenia la Sibiu. De altfel, şi brigada c.c. aflată la Braşov este dislocată la Sibiu. Comanda militară a oraşului şi districtului Braşov este încredinţată colonelului Dorsner. În anul 1857, **S.** se căsătoreşte cu Maria, născută Rukawina, fiica generalului Georg Rukawina von Vidovgrad.

(Friedenfels, II/8, 43, 69, 105; Wurzbach, 27/250; Bariţ, 147, 185, 190, 191, 193, 267, 290, 382, 388, 450–452, 458; Cosma, *Personalul...*, 242; Cosma, I/227, 229, 235, 237, 245, II/291.)

Schuster, Friedrich = învăţător la clasele inferioare ale gimnaziului evanghelic şi apoi la şcoala reală din Sibiu (1838–1854), preot evanghelic la Hosman (1854–1865) şi la Vurpăr (după 1865).

N. la Roşia (Sibiu), la 4 mai 1817; m. după 1874. Este fiul preotului din Roşia, Johann Peter Schuster, mort la 1829. Studiază la gimnaziul evanghelic din

Sibiu şi la Universitatea din Berlin, între anii 1836–1838. La întoarcerea sa acasă, este învăţător la clasele inferioare ale gimnaziului sibian şi apoi la şcoala reală din acelaşi oraş. La 28 noiembrie 1854 devine, în locul lui Karl Herbert, preot la Hosman, în capitlul Nocrich. În sciziunea creată pe vremea antecesorului său, **S.** nu reuşeşte să împace cele două tabere adverse din sânul comunităţii păstorite de el, nici chiar având susţinerea episcopului Binder şi a Consistoriului suprem al bisericii evanghelice săseşti. De aceea, în luna august a anului 1856, 13 capi de familie din comunitatea evanghelică din Hosman trec la religia romano-catolică, parte din ei fără familii, parte din ei împreună cu familia lor. Episcopul romano-catolic Haynald le face acestora o primire festivă în biserică, trimiţând la Hosman ca păstor al sufletelor proaspăt convertite pe „prinţul iezuit" [?, den Jesuiten-Prinz] şi, după câteva luni, pe capelanul Weber de la Sibiu. În aprilie 1857, comunitatea convertită primeşte din partea împărătesei văduve Karoline Auguste un dar în valoare de 2.000 florini m.c. şi din partea regelui Ferdinand V 1.000 de florini m.c., în scopul înfiinţării la Hosman a unei biserici romano-catolice şi a unei plebanii. În schimb, **S.** este ales preot al comunităţii evanghelice din Vurpăr, în anul 1865. Moare după 1874.

Scrierea publicată de **S.** se intitulează: „Das Wechselrecht, die Handelswissenschaft und die Theorie der Buchhaltung", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, f.a. [1854], 64 + 31 + 56 p.

(Trausch, III/268; Teutsch, *G.D.T.*, 15.)

Schuster, Friedrich Traugott = profesor de latină, greacă şi germană la gimnaziul evanghelic din Mediaş (1845–1859), predicator orăşenesc la Mediaş (1859–1869), apoi conrector al gimnaziului sus-amintit.

N. la 10 august 1824, la Moardăş; m. după 1874. Este fiul lui Traugott Schuster, preot la Moardăş, apoi preot la Axente Sever (Frauendorf) şi protopop al capitlului Şeica. **S.** studiază la Mediaş, la gimnaziul al cărui rectori sunt Stephan Ludwig Roth şi Friedrich Brecht. După absolvirea examenului de maturitate, în 1842 purcede la universitatea din Leipzig. La 1843 îl aflăm la universitatea din Berlin, iar în 1845 la cea din Tübingen. După revenirea sa acasă, din 1845 este profesor la gimnaziul evanghelic din Mediaş, predând limbile latină, greacă şi germană. În anul 1859 este chemat ca predicator orăşenesc la Mediaş, funcţie pe care o ocupă până la desemnarea sa în calitate de conrector [vicedirector] al gimnaziului din Mediaş, în noiembrie 1869. Este membru al asociaţiei evanghelice Gustav Adolph, participând la adunarea generală a asociaţiei, la Hanovra, la 27 august 1861, în calitate de predicator din Mediaş. Între 1869–1874 este conrector al gimnaziului din Mediaş.

Scrieri publicate: „Das deutsche Kirchenlied in Siebenbürgen. Eine Abhandlung in dem Programm des Mediascher evangelischen Gymnasiums, 1856/1857", [Mediaş,] 1857, p. 3–70; „Das deutsche Kirchenlied in Siebenbürgen. Fortsetzung. Eine Abhandlung in dem Programm des Mediascher evangelischen Gymnasiums, 1857/1858", [Mediaş,] 1858, p. 3–45; „Vierter Jahresbericht des evangelischen Hauptvereins der Gustav Adolph-Stiftung für Siebenbürgen vom

Jahre 1864/1865. Im Auftrage des Hauptvorstandes zusammengestellt von Fr. Traugott Schuster, erster Stadtprediger zu Mediasch", tipografia lui Samuel Filtsch, Sibiu, 1865, 40 p.

(Trausch, III/269; Teutsch, *G.D.T.*, 167, 174.)

Schuster, Friedrich Wilhelm = poet, editor, folclorist, profesor al subgimnaziului (Untergymnasium) din Sebeş (din 1846), în timpul revoluţiei paşoptiste membru al gărzii naţionale din Sebeş, rector al subgimnaziului din aceeaşi localtate (1855–1869).

N. la Sebeş, la 29 ianuarie 1824 sau 2 februarie 1824 (Trausch, III/269; Wurzbach, 32/239); m. la Sibiu, la 4 februarie 1912. Face studiile gimnaziale la Sibiu şi Sighişoara. Din 6 iunie 1844, timp de doi ani, până în 1846, studiază în Germania, la universitatea din Leipzig, ocupându-se intens şi polemic cu scrierile lui J. Grimm. O strânsă prietenie îl leagă de Joseph Haltrich şi Friedrich Müller, cei trei propunându-şi împreună ca, la întoarcerea acasă, să culeagă şi să publice folclor săsesc. După încheierea studiilor, activează ca profesor al subgimnaziului (Untergymnasium) din Sebeş. În timpul revoluţiei paşoptiste se înrolează ca membru al gărzii naţionale din Sebeş, luptând în asediul oraşului Alba Iulia în 1849. Pentru vitejia sa, i se decernează Medalia meritul de aur (goldene Verdienstmedaille). În anii 1855–1869 este rector al subgimnaziului (Untergymnasium) din Sebeş. La 25 octombrie 1869 este ales preot evanghelic orăşenesc la Orăştie, slujind aici până în 1906. Din 1906, încă şase ani, până la moarte locuieşte la Sibiu.

Opera sa cuprinde lirică şi o dramă. Sunt cunoscute câteva din poeziile sale din perioada prepaşoptistă: „Bei Marienburg"; „Gelübde", cuprinse în culegerea lui J.F. Geltch, „Liederbuch". Volumul „Gedichte", 1858, tematizează dragostea. După 1865 poeziile sale devin sociale, **S.** publicând în *Siebenbürgisch-Deutsches Wochenblatt*. Unica sa dramă, „Alboin und Rosimund", ce prelucrează un motiv vechi germanic, n-a aflat ecou la public. Studiile sale ştiinţifice abordează urmele miturilor vechi germanice în poezia folclorică săsească. Culege cântece populare, descântece, rime de copii, punând bazele folcloristicii saşilor din Transilvania: „Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder, Sprichwörter, Räthsel, Zauberformeln und Kinderdichtungen", Sibiu, 1865; „Deutsche Mythen aus siebenbürgisch-sächsischen Quellen", în: „Archiv für Landeskunde", vol. 9, Sibiu, 1870/1871, p. 230 sq. Volume de versuri – „Gedichte", Sighişoara, 1858, apoi Sibiu, 1896; şi literatură – „Alboin und Rosimund", Viena, 1884; memorii – „Aus meinem Leben. Erinnerungen, Gedichte, Übersetzungen", editor Horst Schuller Anger, Bucureşti, 1981. **S.** mai publică: „Programm des evangelischen Unter-Gymnasiums in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten zum Schluße des Schuljahres 1855/1856 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1856, 55 p. (conţine: „1. Woden, ein Beitrag zur deutschen Mythologie vom Herausgeber, p. 3–46, 2. Schulnachrichten, p. 47–55); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1856/1857 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Johann Gött, Braşov, 1857, 66 p. (conţine: „1. Geschichte des Mühlbacher Unter-Gymnasiums A.B. von David Krasser, p. 1–58, 2. Schulnachrichten vom Direktor,

p. 59–66); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1857/1858 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1858, 27 p. (conține: „1. Aufgaben der germanischen Studien in Siebenbürgen, p. 3–18, 2. Schulnachrichten vom Direktor, p. 19–27); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1859/1860 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1860, 51 p. (conține: „1. Ueber die Bestimmung der Temperaturverhältnisse eines Ortes aus wenigen Beobachtungen am Tage vom Professor Moriz Guist, p. 3–42, 2. Schulnachrichten vom Direktor, p. 43–51); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1860/1861 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1861, 59 p. (conține: „1. Meteorologische Beobachtungen zu Mühlbach aus dem Jahre 1858/1859 und 1859/1860 vom Professor Moriz Guist, p. 3–52, 2. Schulnachrichten vom Direktor, p. 53–59); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1861/1862 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1862, 39 p. (conține: „1. Ueber das walachische Volkslied mit einer Auswahl erläuternder Beispiele vom Direktor, p. 3–28, 2. Schulnachrichten vom Direktor, p. 29–39); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1862/1863 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1863, 32 p. (conține: „1. Ueber den in einigen Ortschaften des Sachsenlandes bei Hochzeiten üblichen `Rösseltanz`. Abhandlung vom Direktor, 2. Schulnachrichten vom Direktor, p. 43–51); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1863/1864 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1864, 32 p. (conține: „1. Zwei Schulreden vom Direktor, gehalten bei Beginn der Prüfungen 1861/1862 und 1862/1863 betreff des Baues eines geräumigeren Schulgebäudes, p. 3–16, 2. Schulnachrichten vom Direktor, p. 17–32); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1864/1865 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1865, 37 p. (conține: „1. Geographische und naturhistorische Verhältnisse Mühlbachs und seiner Umgebung vom Gymnasiallehrer Arz, p. 3–21, 2. Schulnachrichten vom Direktor, p. 25–37); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1865/1866 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1866, 57 p. (conține: „1. Geographische und naturhistorische Verhältnisse Mühlbachs und seiner Umgebung. Fortsetzung. Die oryktognostischen Verhältnisse vom Gymnasiallehrer Arz, p. 3–40, 2. Schulnachrichten vom Direktor, p. 41–57); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1866/1867 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1867, 33 p. (conține: 1. Ueber alte Begräbnißstätten bei Mühlbach vom Direktor, p. 1–16, 2. Schulnachrichten vom Direktor, p. 19–33); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1867/1868 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1868, 51 p. (conține: 1. Die Erbgrafen des Unterwaldes vom Gymnasiallehrer Ferdinand Baumann, p. 3–33, 2. Schulnachrichten vom Direktor, p. 37–51); „Programm ebendesselben Unter-Gymnasiums 1868/1869 veröffentlicht vom Direktor F.W. Schuster", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1869, 42 p. (conține: 1. Zur Kritik des Märchens vom Königssohn und der Teufelstochter, p. 3–11, 2. Meteorologische Beobachtungen zu Mühlbach aus dem Jahre 1868 vom Konrektor Gustav Arz, p. 12–26, 3. Schulnachrichten vom Direktor, p. 27–42); „Gedichte von F.W. Schuster", editura C.I. Habersang, Sighișoara, 1858, 212 p.;

„Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder, Sprichwörter, Räthsel, Zauberformeln und Kinderdichtungen. Mit Anmerkungen und Abhandlungen herausgegeben von F.W. Schuster. Mit Unterstützung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde herausgegeben", editura lui Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1865, XXIV + 556 p.; „Deutsche Mythen aus siebenbürgisch-sächsischen Quellen", în: „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge", vol. IX p. 230–335, 401–497 şi vol. X p. 65–155.

(Trausch, III/269–272; Wurzbach, 32/239–240; Teutsch, *G.D.T.*, 70, 106, 133, 194, 401, 521, 534; Teutsch, *Friedrich Wilhelm Schuster,* în: „Archiv für Landeskunde", vol. 40, Sibiu, 1916/1, p. 5–78; *Sb. Sachsen Lexikon,* 462.)

Schuster, Johann = prim medic (erster Physikus) orăşenesc şi scăunal la Sibiu (1823–1854), membru al comunităţii oraşului Sibiu.

N. la Sibiu, în 1798; m. la Szitáskeresztur, la 30 noiembrie 1857. Este fiul mezin al preotului din Romos cu acelaşi nume. Învaţă la gimnaziul evanghelic din Sibiu, apoi la universitatea din Viena. În luna iunie a anului 1823 îşi susţine teza de doctorat la universitatea menţionată, cu teza „Diss. Inaug. Medica de Vomita, quam pro Med. Dris Laurea obtinenda in Univ. Vindobonensi publicae disquisitioni submisit J.S.", 29 p. În acelaşi an, revine acasă, la Sibiu, ca doctor în medicină, angajându-se imediat ca medic orăşenesc şi scăunal (Stadt- und Stuhls-Physikus). La 1849, în situaţia cuprinzând „Personalul forurilor oficiale transilvane şi al naţiunii săseşti", publicată de *Siebenbürgischer Volkskalender,* **R.** este nominalizat ca fiind membru al comunităţii orăşeneşti şi angajat al instituţiei sanitare (Sanitäts- Anstalt) din subordinea Magistratului oraşului şi scaunului Sibiu, figurând ca doctor în medicină, prim *physicus.* Îşi practică meseria pe acest post până în 1854, când demisionează şi pleacă la Viena. În 1857 se reîntoarce în ţară, mergând la Szitáskeresztur [?], unde fiul său lucrează ca funcţionar districtual. Aici devine medic privat. Plictisul şi teama că va orbi îl deprimă, astfel că la 30 noiembrie 1857 se îneacă în râul Târnava la Szitáskeresztur.

(Trausch, III/272; Cosma, *Personalul...*, 256, 259.)

Schuster, Johann Adolph = preot evanghelic la Roşia (Sibiu).

N. la Roşia (Sibiu) [?], în [?]; m. la Roşia, în august 1849. Este fiul lui Johann Peter Schuster, preot în Roşia. **S.** urmează probabil gimnaziul evanghelic din Sibiu, unde ajunge conrector [vicedirector]. Disertaţia intitulată „Diss. de Enunciationum vi et natura, earumque inter se copulandarum rationae, perpetuo latinae orationis respectu habito", 59 p., apare la Sibiu, în 1854. În septembrie 1838 este ales preot la Roşia, de către parohia tatălui său. Moare în această localitate în august 1849.

(Trausch, III/273.)

Schuster, Johann Traugott = profesor la gimnaziul evanghelic din Mediaş (1836–1852), autorul unui dicţionar maghiar-german şi al mai multor lucrări inedite.

N. la Mediaş, la 18 martie 1810; m. după 1874. Studiază la gimnaziul evanghelic din oraşul natal. În 1833 este practicant la Tabla regească din Târgu-Mureş. În anii 1833–1836 urmează şi absolvă seminarul pedagogic teologic la Facultatea de Teologie Protestantă de la Viena, asistând la prelegerile de istoria filosofiei, de limbă franceză şi italiană, de pedagogie şi didactică, susţinute în cadrul universităţii vieneze. Îşi ia doctoratul. În 1836 editează la Viena, în colaborare cu A.F. Richter, un dicţionar maghiar-german şi german-maghiar în două volume. Este autorul unei cărţi de succes, intitulată „Der Galanthomme, oder Anweisung in Gesellschaft sich beliebt zu machen und die Gunst der Damen zu erwerben. Ein sehr nützliches Handbuch für Herren jedes Standes" (Galantomul, sau sfaturi despre cum să te faci iubit în societate şi cum să dobândeşti favorurile damelor. Un manual foarte util pentru domnii de orice condiţie), apărută la Viena în 1836, dar care, până la 1856, cunoaşte zece reeditări. După revenirea sa la Mediaş, timp de 16 ani slujeşte ca profesor la gimnaziul din oraşul natal, unde predă şi limba maghiară, în cadrul învăţământului public. Pasiunea sa pentru transmiterea limbii maghiare se concretizează într-o nouă carte, botezată comercial: „A Magyar urfi oder die Kunst in 46 Stunden gut ungarisch lesen, verstehen, sprechen und schreiben zu lernen" (Despre arta de a învăţa în 46 de ore să citeşti, să înţelegi, să vorbeşti şi să scrii bine în ungureşte), publicată tot la Viena, în 1838. Predilecţia lui **S.** pentru aspecte inedite, cunoştinţele sale poliglote se vădesc şi în lucrările sale în limba română şi pentru români: „Cartea Visuriloru si a Somnului spre Romani pentru petrecere", Sibiu, 1855, ori dedicate secuilor: „Des Szeklers reine Sprache" (Limba pură a secuilor), Pesta, 1866. Interesantă, paraştiinţifică este abordarea oracolului din Delfi: „Delphisches Orakel, das auf 95 verschiedene Fragen die richtigen Antworten ertheilt, wenn nämlich der Jüngling seine künftige Laufbahn, die Jungfrau ihren künftigen Stand, und so ein Jeder sein Glück im voraus wissen will" (Oracolul din Delfi, care oferă răspunsuri corecte la 95 de întrebări diferite, anume atunci când tânărul vrea să-şi cunoască în avans viitoarea carieră, tânăra viitoarea căsnicie şi oricine norocul său), publicată la Quedlinburg–Leipzig, în 1846, şi reeditată un an mai târziu. Din 1 ianuarie 1841 este membru al Societăţii de învăţaţi a antichităţilor nordice de la Copenhaga, publicând mai multe studii în varii reviste.

Studii publicate: „Handwörterbuch der ungarisch-deutschen und deutsch-ungarischen Sprache in zwei Bänden", în colaborare cu A.F. Richter, editura lui Michael Lechner, Viena, 1836, 2 vol.; „Der Galanthomme, oder Anweisung in Gesellschaft sich beliebt zu machen und die Gunst der Damen zu erwerben. Ein sehr nützliches Handbuch für Herren jedes Standes", editura Ernst´sche Buchhandlung, Quedlinburg – Leipzig, 1837, 328 p.; ediţia a doua, îmbunătăţită, tot acolo, 1839, 270 p.; ediţia a treia, tot acolo, 1841, 244 p.; ediţia a patra, îmbunătăţită, tot acolo, 1843, 244 p.; ediţia a cincea, îmbunătăţită, tot acolo, 1845, 236 p.; ediţia a şasea, îmbunătăţită, 1849, 248 p.; ediţia a şaptea, 1850, 252 p.; ediţia a opta, 1852, 260 p.; ediţia a noua, complet revizuită, 1855, 252 p.; ediţia a zecea, 1856, sub titlul: „Der Galanthomme oder der Mann von Welt, eine Anweisung sich durch seine Lebensart und wahre Höflichkeit in hohen gesellschaftlichen Zirkeln überhaupt geachtet und geschätzt, und insbesondere in denen der Damen beliebt zu machen und die Gunst dieses schönen Geschlechtes zu erwerben"; „Uj Magyar Német Szótár, melly a törvényszég, tudomány, kézmütan,

müvészség, társalkodás és költészet ujonnan alkotott, felélesztett vagy is idomitott szavait magában foglalja. Toldalékak: 1) A katonai hadi müszavak s kifejezések elöadása, 2. A közönségesebben elöfordulo perek lajstroma, 3) A vérség nevezetei, s a t. Az eddigi Szó-könyvek helyesitéséül s potlékául hason értelmü magyar és német kitételekkel megfejetettve, szerkeztette J.T. Schuster", tipar la Michael Schmidt´sWitwe § Ignatius Klang, Viena, 1838, 167 p. (titlul german: „Neues ungarisch-deutsches Wörterbuch aller neugeformten, wiedergrünenden oder umgestalteten Wörter aus dem Gebiete des Gesetzes, der Wissenschaften, der Technologie, der Kunst, Poesie und der Umgangssprache. Zusätze: 1) Allgemeine militärische Kriegskunstwörter und Kunstausdrücke, 2) Liste der am gebräuchlichsten Prozesse, 3) Die Blutverwandtschaftsnamen u.s.w. Ein zu allen bisher erschienenen Wörterbüchern der ungarischen Sprache vervollständigender Anhang mit ungarischer und deutscher Worterklärung bearbeitet von J.T. Schuster, der Theologie und ungarischen Sprache und Literatur Professor); „A Magyar Urfi oder die Kunst in 46 Stunden gut ungarisch lesen, verstehen, sprechen und schreiben zu lernen. Nebst einer Sammlung von Hauptwörtern und deren Leidendungen, von Bei- und Zeitwörtern zur Uebung des Gedächtnisses, mit Gesprächen, Fabeln u.s.w.", tipar la văduva lui Michael Schmidt § Ignatius Klang, Viena, 1838, 218 p.; „Delphisches Orakel, das auf 95 verschiedene Fragen die richtigen Antworten ertheilt, wenn nämlich der Jüngling seine künftige Laufbahn, die Jungfrau ihren künftigen Stand, und so ein Jeder sein Glück im voraus wissen will", editura Ernst, Quedlinburg–Leipzig, 1846, 136 p.; ediția a doua, tot acolo, 1847, 126 p.; „Cartea Visuriloru si a Somnului spre Romani pentru petrecere", tipar Georg von Closius, Sibiu, 1855; „Des Szeklers reine Sprache. Ein theoretisch-praktisches Lehrbuch für Deutsche zur gründlichen Erlernung der modernen ungarischen Schrift- und Umgangssprache. Nach einer neuen Methode bearbeitet von Dr. Johann Traugott Schuster, Professor in Mediasch und der königl. Gelehrten-Gesellschaft für nordische Altertumskunde in Kopenhagen ordentliches Mitglied. Erster Cursus", editura Wilhelm Lauffer, Pesta, 1866, 202 + LIV p. (Inhalt: Vorwort und Inhalt, XII p.; Text, 202 p.; Ungarisch-deutsches Wörter-Verzeichniß, LIV p.).

(Trausch, III/273–275.)

Schuster, Martin = preot evanghelic la Beia (Braşov) şi protopop al capitlului Kißd (1840 – 4 august 1848).

N. la Sighişoara, la 10 ianuarie 1796; m. la Beia, la 4 august 1848. Învață la gimnaziul din Sighişoara, apoi la colegiul din Cluj. Între 1798–1800 face studiile la universitatea din Tübingen, devenind la 1801 profesor gimnazial şi la 1805 rector al gimnaziului din Sighişoara. În anul 1808 este substitut de preot evanghelic la Beia. După 22 de ani, la 1840, ajunge preot plin la Beia, apoi la Archid. Din 1840, timp de 9 ani, este protopop (Dechant) al capitlului Kißd. Moare la Beia, la 4 august 1848, la vârsta de 52 ani. Are mai mulți fii; al doilea fiu este Michael Adolph Schuster. Are preocupări de matematică, dar publică şi studiul: „Ueber Kazinczy´s Schrift *Az Erdély Százok*, Beitrag zu einer Würdigung der sächsischen Nation in Siebenbürgen", în *Siebenbürgische Provinzialblätter*, nr. V, p. 117–173, apărut şi în traducerea maghiară efectuată de prietenul său, inginerul cercual

Sófalvi József, în *Tudományos Gyüjtemény,* caiet 6, 1821, p. 102–128, şi caiet 7, p. 120–126.

(Trausch, III/276–277 notă.)

Schuster, Michael Adolph = rector al gimnaziului evanghelic din Sighişoara (1845–finele lui 1848), preot la Buneşti (Braşov) (1849–1857).

Se naşte la Beia (Braşov), la 21 decembrie 1811; m. după 1874. Este al doilea fiu al preotului din Beia, Martin Schuster. Primele clase le efectuează sub oblăduirea tatălui său şi apoi sub oblăduirea lui Georg Paul Binder la gimnaziul din Sighişoara, până în 1841. Urmează colegiul reformat de la Cluj. Anii 1832–1834 îi petrece la facultatea de teologie protestantă de la Viena, iar următorii doi ani, până în iulie 1836, studiază la universitatea şi la institutul politehnic din capitala imperiului habsburgic. În 1836 se angajează ca lector de matematică şi fizică la gimnaziul din Sighişoara, ajungând în 1844 conrector [vicedirector] aici şi ocupând şi funcţia de rector al gimnaziului evanghelic din Sighişoara din 1845 până la finele anului 1848. Este chemat preot la Buneşti (Braşov), între 1849 şi 1857. Activează ca şi colaborator la ziarul editat de Johann Gött la Braşov, *Kronstädter Zeitung,* şi la suplimentele acestuia. De asemenea, în 1851–1852 semnează articole, publicate în *Schul- und Kirchenzeitung für die evangelischen Glaubensgenossen,* apărută la Braşov, şi *Protestantische Jahrbücher für Oesterreich,* editate de Viktor Hornyasky la Pesta în anii 1854–1858. În iulie 1857 este substitut de preot la Criţ, până la moartea predecesorului său Johann Traugott Kraus, mort la 23 februarie 1863, când este confirmat preot deplin în ultima localitate menţionată. Concomitent, din anul 1857 îndeplineşte funcţiile de sindicus (Syndikus) al capitlului Sighişoara, din februarie 1866 protopop de circumscripţie (Bezirks-Dechant) şi din noiembrie 1867 protopop al capitlului Kißd. Lui i se datorează înfiinţarea institutului pentru orfani, văduve şi pensii în cadrul capitlului Kißd, precum şi cea a fondului de daruri de Anul Nou. Elaborate de el sau sub îngrijirea sa, apar regulat din 1850 rapoartele anuale cu privire la aceste instituţii de caritate. Moare după 1874.

Scrieri: „Lehrbuch der Rechenkunst. Zum Behufe seiner öffentlichen Lehrstunden entworfen von M.A. Schuster, erstem Lektor und öffentlichem Lehrer der Mathematik und Physik am evangelischen Gymnasium zu Schäßburg", tipar Johann Gött, Braşov, 1842, 262 p.; „Statuten des Kißder Kapitular-Witwen- und Waisen-Pensions-Institutes", tipar Johann Gött, Braşov, 1850, 16 p.; „Schematismus der evangelischen Landeskirche A.C. im Großfürstenthum Siebenbürgen für das Jahr 1856. Auf Grund ämtlicher Erhebungen herausgegeben", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1856, 136 p. (conţine în anexă: „Die Kirche nach ihrer Vertretung und Verwaltung", p. 82–88, „Die Kirche nach ihren Gliedern und Gemeinden /d.i. statistische Uebersicht der Gemeinden nach Seelen-, Schüler- und Lehrerzahl und deren Eintheilung/", p. 90–115, „Nachwort", p. 119–124, „Vorschlag zur Abgrenzung der Kapitel und erleichterten Eintheilung in Bezirke und Kreise mit zwei Tabellen", p. 125–136); „Statuta Capituli Kizdensis d.i. überflächliche Zusammenstellung aller im Kißder Kapitel geltenden besondern Gesetze, Beschlüsse und Rechtsgewohnheiten. Au Grund der Kapitular-Protokolle,

verfaßt von M.A. Schuster, Kißder Kapitular-Syndikus und Pfarrer in Deutsch-Kreuz im Januar des Jahres 1861", manuscris, 1861, 158 p.; „Statistisches Jahrbuch der evangelischen Landeskirche A.B. im Großfürstenthum Siebenbürgen", an I, editat de Landeskonsistorium, tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1863, 88 p. (conține: „Vorwort", p. I, 1. „Die Bischöfe der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen, von Dr. Georg Daniel Teutsch", p. 1–16, 2. „Statistik. Aus ämtlichen Quellen zusammengestellt von Ludwig Reissenberger, Gymnasiallehrer", p. 1–88); „Statistisches Jahrbuch der evangelischen Landeskirche A.B. im Großfürstenthum Siebenbürgen", an II, editat de Landeskonsistorium, tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1865, 88 p. (conține: „Vorwort", p. I, 2. „Kirchengeschichtliche Aktenstücke aus der neuesten Zeit /zwölf an der Zahl vom Jahre 1850 bis 1861/", p. I–XXIX, 3. „Statistik. Aus ämtlichen Quellen zusammengestellt von Ludwig Reissenberger, Gymnasiallehrer", p. 1–88); „Bericht über die 1867er General-Versammlung des Kißder Kapitular-Witwen- und Waisen-Pensions-Institutes", tipar Johann Gött & Sohn Heinrich, Braşov, 1867, 47 p.; „Predigt und Anrede zur Einweihung des neuerbauten Schulhauses der evangelischen Pfarrgemeinde in Deutsch-Kreuz, gehalten am 20. Oktober 1872 von Mich. Adolph Schuster", tipar Johann Gött & Sohn Heinrich, Braşov, 1873.

(Trausch, III/276–278; Teutsch, *G.D.T.*, 27.)

Schwarz, Georg = lector la şcolile evanghelice din Braşov (din 1829), predicator orăşenesc la Braşov (1835–1846), preot la Hălchiu (1846–1856), protopop al capitlului Țării Bârsei (1856–1858).

N. la Braşov, în septembrie 1799; m. la Braşov, la 7 iulie 1858. Primele clase le urmează la Braşov. În anii 1818–1819 studiază la universitatea din Tübingen, iar după revenirea sa acasă, angajându-se la şcolile evanghelice din oraşul natal, este, mai întâi, adjunct [Adjunkt], apoi din 1826 *collega*, din 1829 lector. În anul 1832 este promovat predicator filial la Blumenau [suburbie a Braşovului], iar din 1835 este predicator orăşenesc la Braşov. La 3 septembrie 1846 este chemat preot la Hălchiu. Ca *auto syndicus* în capitlul evanghelic din apropierea Braşovului, **S.** formulează şi semnează la 26 iunie 1848 cererea adresată Magistratului braşovean, ca clericii evanghelici ai Pământului Săsesc să beneficieze şi în anul în curs de salarizare, „adică tocmai ceea ce membrii comunității lor confesionale le acordau până acum sub forma unor prestații naturale". Însă, după desființarea dijmei, clericii au rămas fără mijloace de subzistență. De aceea, clericii evanghelici din capitlul lui **S.** solicită Magistratului găsirea unei modalități uniforme, valabile în tot districtul Braşov, de soluționare a problemei salarizării. (*Documente*..., VII/669, 670) La 5 octombrie 1856 este ales protopop (Dechant) al capitlului Țării Bârsei. Moare la Braşov, la 7 iulie 1858, după ce, cu câteva zile înainte, întreprinsese o vizitațiune bisericească în oraş şi în suburbiile braşovene. A lăsat în manuscris o istorie a anilor 1848–1853 în Transilvania, şi o monografie a comunității evanghelice din Hălchiu (Braşov).

Scrieri: „Rede zur Gedächtnisfeier des Joseph Lisken, Wohlthäters der ungarisch-evangelischen Kirche zu Kronstadt, gehalten den 10. Sonntag nach Trinitatis [14. August] 1839 in der ungarisch-evangelischen Kirche von Georg

Schwarz, evang. Stadtprediger zu Kronstadt", tipar Johann Gött, Braşov, 1839, 14 p.; „Skizze zur Geschichte insonderheit Siebenbürgens vom Jahre 1848 bis 1853", manuscris; „Zur Geschichte der evangelischen Gemeinde in Heldsdorf".

(Trausch, III/279; *Documente...*, VII/669, 670.)

60. Felix von Schwarzenberg

von Schwarzenberg, Felix (prinț) = feldmareşal-locotenent c.c., prim-ministru şi ministru de externe austriac (1848–1852).

N. la 2 octombrie 1800, la Krumau în Boemia; m. la 5 aprilie 1852, la Viena. Provine dintr-una din cele mai influente familii aristocrate din Boemia. Este al patrulea copil şi al doilea fiu al prinţului Joseph Johann Nepomuk, „şeful" liniei mai vechi a neamului Schwarzenberg, născut la 1769, mort la 1833, şi al frumoasei Pauline, născută prinţesă de Arenberg în 1774, moartă la 1810. Fratele său, Friedrich von Schwarzenberg, devine cardinal. Mama sa moare de moarte violentă, în flăcări, la balul ambasadorului austriac la Paris, la 1 iulie 1810, când **S.** are doar zece ani. După moartea mamei, cumnata acesteia Eleonore Sophie Therese, mătuşa lui **S.**, preia gospodăria şi creşterea copiilor. La vârsta de 13 ani, unchiul său, feldmareşalul Karl von Schwarzenberg, îl învinge pe Napoleon în bătălia de la Leipzig. Primul învăţător al lui **S.** este Emerich Thomas Hohler, un om bine pregătit şi, mai cu seamă, foarte credincios casei Schwarzenberg. Conform tradiţiei familiale, prinţul îmbrăţişează meseria armelor. La 17 ani scrie el însuşi o lucrare despre „Art de tactique", care demonstrează orientarea sa spirituală spre arta războiului. La 18 ani, în 22 martie 1818, **S.** intră cadet la regimentul c.c. de cuirasieri marele prinţ Constantin nr. 8, al cărui colonel este de la finele anului 1813 soţul Mariei Eleonora, sora mai mare a lui **S.**, anume prinţul Alfred von Windischgrätz. În cadrul aceluiaşi regiment, în 1819, **S.** avansează la gradul de locotenent, la 15 iunie 1821 fiind transferat, în aceeaşi calitate, la regimentul de husari împăratul Franz nr. 4 şi înaintat pe dată la rangul de locotenent major. La 1 iulie 1821 este din nou retransferat la regimentul de cuirasieri marele prinţ Constantin. La 1 decembrie 1822 este avansat căpitan de cavalerie doi la regimentul de ulani prinţul Karl Schwarzenberg nr. 2, regiment botezat cu numele unchiului său. Doi ani mai târziu, la 16 ianuarie 1824, **S.** e înaintat la gradul de căpitan de cavalerie unu şi devine comandant de escadron. Pe cheltuiala sa, escadronul este dotat cu echipament îngrijit. În orele libere, prinţul iubeşte lectura, dar şi muzica. Are o voce frumoasă şi cântă cântări bisericeşti. Din 1822 devine camerar c.c., începându-şi serviciul la Curtea imperială. Din 1823 înnoadă relaţii amicale cu baronul Hügel, prin intermediul acestuia apropiindu-se de anturajul prinţului cancelar Metternich. Acesta recunoaşte în **S.** talentul diplomatic şi îl propulsează în

cariera politică. În primăvara lui 1824 este numit ataşat (Gesandtschafts-Attaché) la Sankt Petersburg, destinaţie către care porneşte de îndată la drum, călătorind prin Dresda şi Berlin. La 24 iunie 1824 ajunge la Sankt Petersburg şi înmânează depeşele de acreditare ambasadorului austriac, contele von Lebzeltern. I se face o primire fastuoasă la Curtea ţaristă, iar **S.** îl vizitează pe ţarul Alexandru, făcându-i acestuia o foarte bună impresie. Curând, prinţul **S.** se iniţiază în cercurile cele mai alese ale capitalei ţariste, devenind un apropiat al prinţului Serghei Trubetzkoi. **S.** întreprinde mai multe călătorii în interiorul imensului imperiu. Astfel, cu prilejul urcării pe tron a ţarului Nicolae, care va domni între 1825 şi 1855, **S.** face o călătorie de mai multe săptămâni la Moscova, de unde, însoţit de conţii Gyulay şi Stadion, precum şi de prinţul Franz von Liechtenstein, se îndreaptă spre Nijninovgorod. Revolta militară, declanşată la schimbarea tronului, îl pune pe **S.** într-o situaţie complicată. După descoperirea complotului, prinţul Trubetzkoi, unul din capii complotiştilor, caută refugiu în locuinţa prietenului său **S.**, ceea ce iese din nou la iveală. Nu se ştie precis, dacă acesta este motivul îndepărtării lui **S.** de la Sankt Petersburg în 1826. Cert este că, la finele lui octombrie 1826, prinţul **S.**, decorat de ţarul Nicolae I cu Ordinul Vladimir, părăseşte capitala rusă, călătorind prin Lvov şi ajungând la Viena la 8 noiembrie. Acum i se încredinţează misiunea de a-l însoţi pe baronul Neumann, aflat în funcţie la Londra, într-o călătorie la Rio de Janeiro. La 21 decembrie 1826, membrii misiunii extraordinare se îmbarcă la Portsmouth, la 30 decembrie ancorează la Madeira, la 22 ianuarie 1827 trec ecuatorul, iar la 7 februarie ajung la destinaţie, în portul de la Rio de Janeiro. Zece zile petrece **S.** în capitala Braziliei. Cu un vas poştal cu aburi, asemănător celui de la venire, prinţul se întoarce în Europa, poposind un timp mai îndelungat, la însărcinarea şefului său, la Madrid şi Lisabona. În această ultimă capitală, el trebuie să aştepte sosirea lui Don Miguel, pe care cancelarul de stat Metternich îl desemnase pentru tronul Portugaliei. Don Miguel soseşte, finalmente, la Lisabona la 22 februarie 1828, iar la 26 februarie depune jurământul pe constituţie în faţa Cortes (Curţii) adunate. Astfel, misiunea prinţului **S.** se încheie cu succes, el primind acum numirea de ataşat-cavaler (Gesandtschaft-Cavalier) la ambasada c.c. de la Curtea din Saint James. Îmbarcat pe o fregată englezească, ajunge la ţintă în martie 1828. Perioada sejurului său la Londra reprezintă, de fapt, debutul iniţierii sale în adevărata diplomaţie, în tainele înaltei politici europene. Însă aici se petrece un eveniment în viaţa sa personală, care îl va zgudui cât se poate de profund. **S.** se îndrăgosteşte nebuneşte de una din frumuseţile Albionului, Lady Ellenborough, fiica amiralului Digby. Relaţia sa cu o femeie căsătorită zguduie lumea engleză, cu atât mai mult cu cât, la încheierea misiunii londoneze şi la plecarea lui **S.** la Curtea de la Versailles, în toamna anului 1829, Lady Ellenborough îl urmează. Din această relaţie se naşte o fiică, care ulterior trăieşte în Boemia, realizând o căsătorie reuşită. Însă, epoca tinereţii prinţului **S.** este prea necoaptă pentru un final fericit al poveştii sale de dragoste, la care el în cele din urmă trebuie să renunţe. Urmările eşecului în dragoste sunt devastatoare. Timp de mai mulţi ani **S.** petrece într-o stare de spirit cumplită. El nu se va mai căsători niciodată, angajându-se doar în relaţii pasagere, aşa cum o făcuse în tinereţe. În această perioadă recuperează lacunele din cultura sa, adâncindu-se în lectură şi studiu, dar trăind şi o intensă viaţă interioară religioasă. Secretarul personal al lui **S.** are datoria ca, la fiecare călătorie, să nu

omită să pună în bagaj două cărți de căpătâi pentru prințul său: un clasic latin, Horațiu sau Vergilius, și „Imitatione Christi" a lui Thomas a Kempis. Revenind la firul cronologic, din toamna lui 1829, **S.** se află la Paris, unde asistă la o perioadă încărcată în evenimente: schimbarea miniștrilor din august și noiembrie 1830, demisia lui Lafayette, revoltele de stradă din Paris, măsurile de forță ale ministerului condus de Kasimir Perier. În cursul anului 1831, **S.** este chemat la Viena. La 9 septembrie 1831 este avansat la gradul de maior la regimentul de ulani împăratul Franz și, curând după aceea, consilieri delegat (Legationsrathe) la ambasada c.c. de la Berlin. Pe acest post, la Berlin, rămâne până în 1832. Între timp, la 19 decembrie 1831, moare tatăl său. **S.** își ia un scurt concediu și călătorește la Roma, unde se află sora sa prințesa Mathilde, care îi va rămâne o bună prietenă și sfetnică întreaga viață. După sosirea la Roma, la 2 ianuarie 1834, **S.** petrece aici 4 luni, folosind timpul pentru a studia antichitățile romane, sub oblăduirea arheologului Braun. De la Roma revine la postul său de atașat la Berlin. Este avansat locotenent major la regimentul de ulani ducele von Sachsen-Coburg nr. 1, iar la 22 august 1835 împăratul îl înaintează la rangul de colonel la ultim amintitul regiment. Postul de la Berlin îl părăsește în 1838, preluând acum prima misiune de sine-stătătoare, ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la curțile din Torino și Parma. Poziția sa la Torino, timp de opt ani cât se află aici, este una delicată, dată fiind reacția de respingere a habsburgilor de către Lombardia. **S.** face uz din plin de simțul său diplomatic, dezamorsând numeroase situații incendiare. În anul 1842, prințul este promovat general maior și, prin preaînaltul decret din 20 iulie același an, este numit adevărat consilier secret. Rămâne la Torino până la finele anului 1844, când este trimis la Curtea din Neapole, în aceeași calitate de ambasador și ministru c.c. plenipotențiar. Din Neapole face multe călătorii la Roma; la Neapole îl întâlnește și pe țarul Nicolae, care, în iarna lui 1846 își vizitează soția, aflată la cură medicală în sudul însorit al Europei. După alegerea cardinalului Mastai Feretti în scaunul papal, poziția lui **S.** la Neapole devine imposibilă. În toamna lui 1846 se deplasează la Viena, pentru a-i raporta personal lui Metternich despre starea lucrurilor. Cu puțin timp înainte, la 4 iulie 1846, **S.** reușise să încheie cu succes un tratat comercial și naval cu Sicilia foarte favorabil Austriei. În iarna lui 1847, revine la postul său din Neapole, dar raporturile ostile sale cu prințul Scilla, care conduce relațiile externe, îl determină să ceară trimiterea sa în altă misiune. În acest moment izbucnește scandalul țigaretelor de la Milano, preambul al revoluției pașoptiste. Și la Neapole agitațiile partidei revoluționare se îndreaptă direct împotriva lui **S.**, considerat reprezentant al conservatorismului anchilozat și dușman al liberalismului. La 25 martie 1848, o mulțime de câteva mii de tineri, fără a fi oprită în intenția sa, proclamată din vreme, de către garda națională ori de altă forță militară, doboară steagurile și stema vulturului dublu de pe clădirea ambasadei c.c. din Neapole, taie cele două capete ale vulturului, arzând steagurile pe un morman de rășină, iar capetele de vultur ducându-le în salonul prințesei lombarde Belgiojoso, pentru a le arde acolo, în murmur de cântece patriotice. În aceeași seară, ca și în ziua următoare, **S.** redactează plângeri împotriva acestor sacrilegii. Ministrul secretar de stat prințul Carioti răspunde acuzelor lui **S.** prin scrisoarea din 27 martie, promițând restabilirea situației. **S.** nu se mulțumește cu atât, ci solicită guvernului napoletan

61. Felix von Schwarzenberg

ca, în 24 de ore, pe de o parte să refacă stema c.c. şi s-o arboreze în prezența unui funcționar la vechiul său loc, pe de altă parte să publice în *Giornale delle due Sicilie* expresia regretului său pentru cele petrecute. Când, a doua zi dimineață, în locul celor solicitate, se răspândeşte o proclamație a Ministerului napoletan de interne, de chemare la formarea unui corp de voluntari în Italia superioară, căruia guvernul îi va asigura înarmarea şi transportul cu vase de aburi, **S.** redactează o nouă notă, în care cere să i se precizeze scopul alcătuirii acestui corp de voluntari. Răspunsul prințului Carioti este ezitant, iar între timp se alege la Neapole un nou guvern. **S.** îşi părăseşte postul, la finele lui martie 1848, luând calea pe mare prin Trieste, unde se întâlneşte cu baronul von Bruck şi cu contele Stadion, apoi spre Viena. Aici **S.** cere permisiunea de a reintra în serviciul activ al armatei, pentru a sluji mai bine principiului său dominant: „O Austrie unică, mare şi puternică" (Ein einziges, großes und mächtiges Oesterreich). **S.** preia la Gradisca o brigadă a corpului de armată condus de contele Nugent. La 17 aprilie 1848, **S.** conduce avangarda corpului de armată al lui Nugent peste râul Isonzo, repurtând prima victorie la Palmanuova. La 24 mai conduce asaltul împotriva Vicenzei, iar în 29 mai participă la confruntarea de la Curtatone. În data de 30 mai, în cursul atacului asupra punctului bine apărat de la Goito, este lovit de un glonț şi rănit la braț. Pentru vitejia sa în timpul anilor paşoptişti, la 29 iulie 1849 **S.** este decorat cu Crucea cavalerească a Ordinului Maria Theresia. Însă, încă înainte de refacerea brațului său, comandantul militar suprem al tuturor trupelor c.c. în Italia, contele Radetzky, îl însărcinează cu misiunea de a merge la Innsbruck, la Curtea c.c., pentru a insista ca aceasta să nu aprobe proiectul Humelauer, referitor la cedarea Lombardiei. **S.** îşi îndeplineşte misiunea, dar după audiența la ministrul Doblhoff acesta îl concediază cu un refuz. Prințul **S.** se întoarce acasă, pentru a se reface complet. Aici îşi depune candidatura la alegerile de deputați pentru parlamentul imperial (Reichstag), nefiind votat. Pentru mentalitatea epocii este interesant amănuntul următor. Un binevoitor îl sfătuieşte pe prinț să nu candideze, pentru „a nu se compromite în fața mulțimii" („daß der Fürst sich vor der Menge nur compromittiren werde"). Replica lui **S.** este: „De-acum trebuie să ne obişnuim cu compromiterea în fața mulțimii. Gândiți-vă numai la acei remarcabili bărbați din Anglia, cum sunt ei compromişi adesea de hahalere şi totuşi nu ostenesc să acționeze pentru binele obştesc. Mâine sunt pregătit pentru această compromitere, iar hotărârea mea rămâne neschimbată" („An das Compromittiren vor der Menge müssen wir uns jetzt in dem constitutionellen Staate gewöhnen. Denken Sie nur an

manche ausgezeichnete Männer in England; wie werden sie oft von Schuften compromittirt und dennoch ermüden sie nicht, für das allgemeine Beste zu wirken. Ich bin morgen auf dieses Compromittiren gefaßt und mein Entschluß bleibt unverändert"). Alegerea mulţimii este însă nefericită, căci candidatul ales, Johann Kaim din Meiselschlag, „un ţăran beţiv" (einen ungeschlachten, versoffenen Bauer), va fi ulterior judecat pentru ultragiu adus maiestăţii sale. Cu sănătatea refăcută, în a doua jumătate a lunii iulie 1848, **S.** revine pe câmpul de luptă în Italia. La 20 iulie este înaintat la rangul de feldmareşal locotenent. La 26–27 iulie participă la bătălia victorioasă de la Volta, apoi la tratativele din tabăra imperială. La 6 august, trupele c.c. conduse de Radetzky intră în Milano. **S.** este numit guvernator militar şi civil la Milano, primind însărcinarea să constituie aici un birou diplomatic. Rana, nevindecată complet, îl sileşte să ia un concediu. La 23 septembrie 1848, **S.** revine la Viena, unde rămâne până la 6 octombrie. La această ultimă dată conduce trupele imperiale în interiorul zidurilor oraşului şi ocupă militar clădirea parlamentului (Reichstag). La 21 noiembrie 1848 se instituie guvernul c.c. condus de **S.** Guvernul este format trei zile mai târziu, la 24 noiembrie, fiind compus din: prim-ministrul **S.**, ministrul de interne Stadion, ministrul de finaţe Krauß, ministrul de justiţie Bach, ministrul de război Cordon, ministrul comerţului Bruck, ministrul agriculturii şi mineritului Thinnfeld. Alte trei zile mai târziu, la 27 noiembrie 1848, premierul **S.** anunţă în parlamentul întrunit la Kremsier programul guvernamental, axat pe transformarea Austriei într-un mare corp statal unitar. La 2 decembrie 1848 împăratul Ferdinand abdică la tron, în favoarea nepotului său Franz Joseph. Prima măsură mai importantă, adoptată de guvernul **S.**, este închiderea parlamentului imperial (Reichstag). În noaptea din 6/7 martie 1849, acesta este tocmai pe punctul de a aproba în bloc proiectul de constituţie, când se anunţă închiderea sa, consfinţită deja prin patenta din 4 martie 1849. În acelaşi timp, este impusă constituţia de stat, care proclamă desfiinţarea iobăgiei. Pe frontul din Italia, au loc bătăliile de la Montara (21 martie 1849) şi Novara (23 martie), iar la 9 august 1849 se realizează armistiţiul cu Piemontul. În Ungaria, conflictul se rezolvă prin chemarea ajutorului ţarist. La 24 iulie 1849 ruşii intră în Viena. O lună mai târziu cade Veneţia. Relaţiile de politică externă ale Austriei cu Anglia, unde se refugiază Kossuth, sunt extrem de tensionate. **S.** este un duşman natural al lordului Palmerston, în schimb simpatizează cu Napoleon al Franţei. În ce priveşte chestiunea germană, o vreme prinţul **S.** este preocupat de ideea unei Germanii tripartite, alcătuite din Austria, Germania şi Prusia. Când parlamentul de la Frankfurt îmbrăţişează total cauza prusacă, Austria îşi retrage delegaţii din parlamentul german. În decembrie 1850 au loc la Olmütz negocierile austro-prusace, la care un rol important joacă **S.** Aceste negocieri reuşesc să îndepărteze perspectiva unui război fratricid, iar prinţul **S.** este supranumit „îngerul păzitor şi de pace al Austriei" („der Schutz- und Friedensengel Oesterreichs"). **S.** are un cuvânt greu de spus şi în problema unificării vamale germane, susţinând ideea emisă de ministrul Bruck al unui singur teritoriu vamal şi comercial german. Anii îndelungaţi de intens consum nervos determină moartea subită a prinţului **S.**, la nici 52 de ani împliniţi, la 5 aprilie 1852. În cei trei ani ai funcţionării sale ca premier şi ministru de externe, din noiembrie 1848 până în aprilie 1852, **S.** nu doar că înfrânge revoluţiile din Austria, Italia şi Ungaria, restabilind poziţia habsburgilor în

contextul politicii europene, dar pune şi bazele modernizării economice şi sociale a monarhiei. Guvernul pe care-l formează la 21 noiembrie 1848, cuprinde liberali precum Alexander von Bach şi Karl Ludwig von Bruck, alături de reformişti conservatori precum Franz Seraph von Stadion şi, ulterior, Leopold von Thun-Hohenstein. **S.** însuşi este un decis antirevoluţionar, deschis însă ideii de a acorda o şansă constituţionalismului. Spre deosebire de predecesorul său Metternich, el încearcă nu doar să evite, ci să contracareze revoluţia. Susţine neoabsolutismul postrevoluţionar şi cauza germană. Adoptă reforme în agricultură – prin desfiinţarea relaţiilor urbariale, în administraţie şi jurisprudenţă. Prin politica dusă îşi creează mai mulţi duşmani decât prieteni, căci pentru liberali **S.** este prea conservator, iar pentru conservatori prea liberal. Tânărului monarh Franz Joseph **S.** i se pare a constitui un pericol, de aceea împăratul se decide să-l înlăture din funcţia de prim-ministru. Moartea îl scuteşte pe **S.** de această umilinţă. Abia la finele regenţei sale, Franz Joseph recunoaşte în persoana lui **S.** pe cel mai bun şi mai însemnat politician al guvernării sale. **S.** primeşte nu mai puţin decât 22 de ordine, între care cel de cancelar al Ordinului Franz Joseph, Ordinul Alexandru Nevski cu briliante, Ordinul vulturului negru-roşu prusac, Ordinul bavarez Sfântul Hubertus, Ordinul sicilian Januarius şi cel danez al elefantului; a purtat titlul de adevărat consilier secret şi gradul de feldmareşal-locotenent, fiind titular al regimentului de infanterie nr. 21. Despre viaţa sa au fost publicate două biografii, una aparţinând baronului Helfert, iar cealaltă istoriografului familiei Schwarzenberg, Adolph Franz Berger.

(Wurzbach, 33/41–58; *Wikipedia.*)

von Schwarzenberg, Karl Borromäus (prinţ) = feldmareşal-locotenent, guvernator militar şi civil al Transilvaniei (1851–1858).

N. la 21 ianuarie 1802, la Viena; m. la 25 iunie 1858, la Viena. Este unul din fiii feldmareşalului Karl Philip von Schwarzenberg, din căsătoria acestuia cu Maria Anna, născută contesă de Hohenfeld, văduva prinţului Esterházy. Primeşte în familie o educaţie aleasă. La mijlocul lunii februarie a anului 1821, la vârsta de 19 ani, intră cadet la regimentul c.c. de infanterie contele Colloredo-Mannsfeld nr. 33. Avansează progresiv în cadrul acestui regiment, până când, la 17 aprilie 1834, la vârsta de 32 ani, este promovat la gradul de colonel, cu funcţia de comandant al regimentului de infanterie Hoch- und Deutschmeister nr. 4. O anecdotă petrecută la preluarea regimentului vorbeşte despre entuziasmul şi dragostea trupei faţă de comandantul ei. **S.** organizează o masă festivă, în cinstea numirii sale. Trupa închină în mod repetat în cinstea comandantului ei. În cele din urmă, supărat de numeroasele bis-uri, **S.** cere trupei să se potolească cu urările, altminteri va porunci câte 25 de lovituri celor care vor mai striga: „Să trăiască prinţul **S.**!” La acestea, unul dintre soldaţi păşeşte în faţă, salută milităreşte şi cere permisiunea de a raporta că el preferă să primească 50, ba chiar 100 de lovituri, numai să i se îngăduie încă o dată să strige: „Să trăiască prinţul **S.**!” Prinţul comandă acest regiment timp de 7 ani şi jumătate, până la numirea sa ca general maior, la 12 octombrie 1840, concomitent cu preluarea funcţiei de general de brigadă la Brünn. În 1842 este general de brigadă la Praga. În anul 1847 devine titular al regimentului de infanterie

Hessen-Homburg nr. 19. La începutul lui ianuarie 1848 primeşte porunca de a se deplasa la Brescia, în Italia, pentru a prelua comanda de divizie. Este numit comandant de divizie, la 7 februarie 1848, deşi nu are încă gradul de feldmareşal. Câteva săptămâni mai târziu izbucnesc evenimentele revoluţionare. La Brescia staţionează 3 batalioane de infanterie, 2 escadroane de cavalerie şi o baterie de tunuri de 6 pfunzi. Presimţind apropierea pericolului, **S.** ordonă din timp evacuarea arsenalului, asigurarea proviziilor necesare castelului de lângă oraş, ţinând trupa pregătită, în stare de alertă. La 18 martie se produc în Brescia primele tulburări. Fără acordul lui **S.** se organizează garda naţională. La 20 martie **S.** îşi mută cartierul general în garnizoana de la Santa Giulia şi, când a doua zi sosesc primele veşti despre răscoala din Milano, el porneşte marşul în fruntea trupei, cu intenţia de a se alătura armatei feldmareşalului contele Radetzky. Această intenţie este mult mai temerară şi mai dificil de îndeplinit decât apărarea Bresciei, pentru care se pregătise. În marşul spre Milano, **S.** trebuie să străbată ţara răsculată, ceea ce şi izbândeşte, după un drum cu peripeţii. La 22 martie are loc prima confruntare, iar la 24 martie **S.** intră în Crema, unde trupa sa se unifică cu cea a contelui Radetzky. De acum, **S.** preia comanda unei divizii din cadrul corpului I de armată. Suferă o rană uşoară de glonţ. Pentru participarea sa la bătălia de la Santa Lucia şi pentru întregul său comportament din anii revoluţiei paşoptiste este medaliat ulterior cu Crucea meritului militar şi cu Ordinul papal Pius. În anul 1849, **S.** conduce o divizie din cadrul corpului armatei de rezervă. Prin preaînalta decizie din 20 iunie 1849, este numit comandant de trupă al corpului de observare (Observations-Corps) din Voralrlberg. În fine, la 16 octombrie 1849, **S.** este numit palatin (Statthalter) şi guvernator militar şi civil la Milano, prilej cu care i se acordă şi funcţia de consilier secret. La 18 decembrie 1850 i se încredinţează comanda corpului de armată nr. 10, iar prin preaînaltul ordin din 29 aprilie 1851 este numit în funcţia de guvernator civil şi militar în Transilvania, precum şi în cea de comandant al corpului 12 de armată. Decizia de numire este făcută publică de către Guberniul transilvan la 12 mai 1851. Este cunoscut drept o persoană sociabilă şi liberală, care ştie să se ridice deasupra intereselor partinice ("leutselig und freimüthig", cf. Friedenfels). În Transilvania, la sosirea sa, se zvoneşte că prinţul **S.** ar fi acceptat funcţia de guvernator, doar cu condiţia că i se vor acorda puteri mai mari decât predecesorului său, Ludwig von Wohlgemuth. Acest lucru se va confirma şi în practică. În data de 13 mai 1851 **S.** părăseşte Viena, ajungând la 19 mai la Cluj. Aici îl întâmpină consilierul de secţie Glanz şi preşedintele tribunalului Joseph Carl Umlauff. În 22 mai soseşte la Alba Iulia, unde se întâlneşte cu consilierul ministerial Rosenfeld şi comandantul militar al districtului Sibiu, generalul Chavanne. La graniţa Pământului Săsesc, în data de 24 mai, îi iese înainte comesul saşilor Franz Salmen. În seara aceleiaşi zile au loc la Sibiu serbări în onoarea sa. Bedeus von Scharberg remarcă: „Statura înaltă, impunătoare a prinţului, seriozitatea şi omenia sa au făcut o bună impresie" („Des Fürsten hohe, imponirende Gestalt, sein Ernst und seine Humanität machten einen guten Eindruck"). În 25 mai, **S.** emite o proclamaţie către populaţie, îndemnând-o la ordine, linişte şi respect al proprietăţii străine. Încă din 12 mai 1852 apare preaînalta decizie referitoare la organizarea politică şi juridică a Transilvaniei. Din punct de vedere al administraţiei politice, aidoma modului curent la timpul

respectiv în ţările de coroană germane şi slave, în fruntea Transilvaniei este numit un „locţiitor/palatin" (Statthalter) în funcţia de guvernator, cu sediul la Sibiu. Ţara de coroană Transilvania este împărţită în cinci regiuni administrative sau cercuri (Kreise). Pământul Săsesc, cu centrul la Sibiu, formează un cerc, condus de un preşedinte cercual (Kreispräsident), concomitent comes al saşilor. Cele cinci cercuri sunt subdivizate în 36 de căpitănii districtuale (Bezirksmannschaften). Dintre acestea, 6 cad pe Pământul Săsesc, cu sedii la Sibiu, Rupea, Sighişoara, Mediaş, Braşov şi Bistriţa. Din punct de vedere al administraţiei juridice, la Sibiu se înfiinţează un Tribunal suprem (Obergericht), alături de care funcţionează cinci tribunale (Landesgerichte), câte unul în fiecare cerc, cărora li se subordonează 20 de judecătorii colegiale districtuale (Bezirks-Collegialgerichte) şi 79 judecătorii individuale (Einzelgerichte). În timpul guvernării lui **S.**, în Transilvania se întreprind măsuri de modernizare a drumurilor şi şoselelor, de renovare a şcolilor, de construire a unor instituţii sanitare. La 12 iunie 1852, Guberniul transilvan face publică noua organizare a administraţiei politice a ţării. La 16 decembrie 1852 **S.** primeşte Ordinul Lânei de aur. Mandatul său în Transilvania durează până în anul 1858. La 6 aprilie 1858, bolnav, **S.** părăseşte Ardealul. Merge la Viena, încercând să-şi trateze boala la renumitul medic Oppolzer, care îi recomandă băile de la Karlsbad. Însă prinţul trebuie să întrerupă băile, revine în capitala imperiului, cu zilele numărate. În 22 iunie, pe patul de boală, primeşte vizita monarhului. Trei zile mai târziu, în 25 iunie 1858, la orele 14,45, îşi dă obştescul sfârşit. A doua zi împăratul Franz Joseph transmite văduvei îndoliate un bilet de mână de consolare şi laudă. Sibiul şi alte oraşe transilvane trimit şi ele văduvei scrisori de condoleanţe. Baronul Samuel Jósika semnează, împreună cu peste o sută de magnaţi transilvani, printre care: Kemény, Mikó, Bánffy, Wesselényi, Eszterházy, Bethlen ş.a., o altă scrisoare de condoleanţe. Episcopul ortodox Andrei Şaguna pune să se ridice în parcul său episcopal, în amintirea lui **S.**, un monument frumos din cupru, un leu dormind. Datorită aspectului său fizic impozant supranumit „Karl cel frumos" (der schöne Karl), prinţul a vădit toată viaţa o demnitate maiestuoasă, specifică unui adevărat aristocrat de viţă veche. Cu vorbă măsurată, dar un comportament rafinat, prietenos, fără a bea niciodată alcool – în vreme ce, la masa sa, apa se numeşte „vin de Schwarzenberg" (Schwarzenberg-Wein), modul său de viaţă a fost unul simplu, patriarhal. Căsătorit din tinereţe, de la 21 de ani, din data de 26 iulie 1823, cu Josephine Wratislaw-Mitrowicz, născută la 16 aprilie 1802, din căsătorie provine prinţul Karl, şef al celui de-al doilea stat major.

(Friedenfels, II/198–201, 203; Wurzbach, 33/88–94.)

Seivert, Gustav = senator şi directorul poliţiei la Sibiu (înainte de 1848–1854).

N. circa la 1820; m. în 1875. Dinainte de 1848 funcţionează ca senator şi directorul poliţiei la Sibiu. La 1849, în situaţia cuprinzând „Personalul forurilor oficiale transilvane şi al naţiunii săseşti", publicată de *Siebenbürgischer Volkskalender*, **S.** este nominalizat în calitate de comisar al rectificării impozitelor (Steuer-Rektifikations-Commissär) în subordinea Magistratului oraşului regesc liber şi al scaunului Sibiu. În anul 1854 demisionează din cauza şicanelor. Este prieten cu episcopul Georg Daniel Teutsch, care îl alintă „der kleine Henzi". Moare

în anul 1875. Friedrich Teutsch îl caracterizează astfel: „S. era cel mai bun cunoscător al istoriei locale a Sibiului, ştia orice casă veche, orice uliţă. Astfel descria în nuvelele sale cultural-istorice vechea viaţă săsească, cu penel norocos imortaliza originale în curs de dispariţie, era o fire liniştită şi paşnică, dar lua parte activă la lupta pentru drepturi pe tărâm publicistic, aduna material istoric şi, înălţat de trecutul poporului său, încerca prin imagini ale trecutului să ridice şi stima de sine a tovarăşilor săi" (S. war der beste Kenner der Hermannstädter Lokalgeschichte, jedes alte Haus, jede Gasse war ihm betraut. So schilderte er das alte sächsische Leben in seinen kulturhistorischen Novellen, zeichnete aussterbende Originale mit glücklichem Griff, war eine stille und friedliche Natur, die aber doch auch publizistisch am Kampf um das Recht guten Anteil nahm, das historische Material herbeischaffte und von der Vergangenheit des Volkes gehoben, durch Blicke in diese Vergangenheit das Selbstgefühl der Genossen zu heben versuchte).

(Friedenfels, I/120, II/278, 279; Teutsch, *G.D.T.*, 208, 417, 436; Cosma, *Personalul...*, 257.)

Sentz, Alois = doctor în ştiinţe juridice, profesor la Academia de Drept din Sibiu, redactor şi colaborator permanent la *Siebenbüger Bote* din Sibiu.

N. la Brünn, la 5 ianuarie 1823; m. după 1874. Îşi ia doctoratul în ştiinţe juridice. După înfiinţarea Academiei săseşti de drept de la Sibiu, este profesor oficial ordinar de procedură austriacă penală şi civilă şi de drept penal (ordentlicher öffentlicher Professor des österreichischen gerichtlichen Verfahrens in und außer Streisachen und des Strafrechtes). De asemenea, este membru al comisiei c.c. pentru examenul juridic teoretic de stat (k.k. Kommission für die judicielle theoretische Staatsprüfung). Activează mulţi ani de zile ca redactor la ziarul proimperial, conservator *Siebenbüger Bote* din Sibiu, neîncetând colaborarea permanentă la acesta prin studii şi articole.

Scrieri publicate: „Die provisorische Civil-Prozeß-Ordnung für Siebenbürgen (Ungarn, Kroatien, Slavonien, die serbische Woiwodschaft und das Temescher Banat) erläutert und mit den dazu gehörigen besonderen Verordnungen und mit Formularien versehen", editură şi tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1852, 608 p.; „Sammlung der wichtigsten Justizgesetze und Verordnungen für das Großfürstenthum Siebenbürgen. In zwei Abtheilungen als Anhang zum Kommentar der Civil-Prozeß-Ordnung", editură şi tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1854, prima parte 130 p., a doua parte 234 p. (conţine: „I. Abtheilung: Patent wegen Einführung des bürgerlichen Gesetzbuches; Aviticitäts-Patent und Vorschrift über das Verfahren außer Streitsachen; II. Abtheilung: Jurisdiktionsnorm, Ministerial-Verordnung zum 31. § des Aviticitäts-Patentes, Konkursordnung, innere Einrichtung der Gerichte, Advokatenordnung und Instruktion für Gemeindevorsteher vom 3. April 1851 Nr. 82); „Beiträge zur Literaturgeschichte des Sonderrechtes der Siebenbürger Sachsen", în: *Haimerls Magazin für Rechts- und Staatswissenschaft*, vol. XII, caiet 2, Viena, 1855, p. 238–257; „Der Wirkungskreis der Urbarialgerichte in Siebenbürgen, zum Behufe der Geltendmachung verletzter oder bestrittener Urbarialrechte der ehemaligen Grundherrn und Unterthanen, dargestellt, erläutert und mit Formularien versehen", editură şi tipar Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1858, 237 p. + anexa 92 p.

(care conţine: „Die kaiserlichen Patente vom 21. Juni 1854, 15. September 1858, 28 p.; Instruktion über die innere Einrichtung und die Geschäftsordnung der Urbarialgerichte nebst Ministerial-Verordnung dazu vom 27. Januar 1858, 64 p.).

(Trausch, III/296–297.)

Sifft, Daniel = primar (Bürgermeister) la Rupea (din 1827), apoi jude regesc al scaunului Rupea (până la 1850).

N. la Rupea, circa la 1784; m. la Rupea, la 2 iunie 1850. Studiază la gimnaziul evanghelic din Braşov între anii 1797 şi 1803, apoi la liceul din Cluj, avându-i profesori pe Fortini şi Winkler. După terminarea liceului, este angajat imediat la oficiul scăunal din Rupea. Ulterior este numit funcţionar fiscal. În anul 1827 este ales de către comunitatea scăunală primar în Rupea (Bürgermeister), apoi jude regesc al scaunului Rupea. În această funcţie se află în momentul morţii sale, survenite la Rupea, la 2 iunie 1850, la vârsta de 66 de ani.

Scrieri nepublicate: „Ueber das Steuerwesen des Repser Stuhls in Siebenbürgen im 17. Jahrhundert. Ein Beitrag zur Geschichte des von der sächsischen Nation unter den einheimischen Fürsten entrichteten Martins-Zinses", manuscris, redactat la 13 martie 1825 (despre Martinszins); „Die Königsrichter des Repser Stuhls", manuscris, redactat în 1825 (şirul juzilor regeşti din Rupea începe la 1593 cu Mathias Soel şi continuă până la judele regesc Johann Gottlieb Krauß von Ehrenfeld); „Geschichte des dem Repser Stuhle zugehörigen Präsidiums-Freithum, ungarisch Thuzon genannt", manuscris, redactat la 1831.

(Wurzbach, 34/269–270; Trausch, III/303.)

Sigerus, Karl = cancelist al Universităţii Naţionale Săseşti la Sibiu, asesor la Provizoriul impozitelor (din 1850), registrant la Universitatea săsească, notar suprem la Ocna Sibiului.

N. la Sibiu, la 16 aprilie 1813; m. la Ocna Sibiului, la 24 iulie 1868. Este fiul farmacistului Peter Sigerus. După efectuarea studiilor, lucrează ca şi cancelist al Universităţii Naţionale Săseşti. În anul 1849 îl întâlnim în funcţia de asesor delegat al Universităţii Naţionale Săseşti, cu sediul la Sibiu. Ca membru şi secretar, după 1851, al Asociaţiei transilvano-săseşti de agricultură, **S.** se preocupă de cultivarea rapiţei şi a sfeclei de zahăr, precum şi de problema segregării păşunilor şi pădurilor, în legătură cu care publică studii. Este, de asemenea, membru al Asociaţie de agricultură de la Cluj. În 1850 este asesor al Provizoriului impozitelor (k.k. siebenbürgisches Steuer-Provisorium), ocupând concomitent şi funcţia de referent pe acelaşi post, până în anul 1858, când demisionează de la provizoriu. Devine registrant la Universitatea naţională săsească, practicând şi avocatura. Este notar suprem (Obernotär) al Magistratului scaunului şi oraşului Sibiu la Ocna Sibiului. Moare aici, la 24 iulie 1868.

Scrieri: „Kurzgefaßte Anleitung über den Anbau des Raps- und Rübsamens. Nach Thaers, Schwarz, Schlips, Schuberts, Neubauers, sowie nach eigenen Erfahrungen von K. Sigerus", f.l., f.a. [editura Hochmeisters Erben, Sibiu, 1846], 11 p.; „Das Grundsteuer-Provisorium zur Aufklärung und Belehrung des Landvolkes,

dem löblichen Zeidner Leseverein freundschaftlichst gewidmet von K. Sigerus, Sekretär des siebenbürgisch-sächsischen landwirtschaftlichen Vereins", tipar Johann Gött, Braşov, 1851, 22 p.; „Die Auftheilung der Hutweiden unter die Gemeindebewohner. Ein Bedürfniß der Zeit, nebst einem Anhang über die Vortheile der Commassation", tipar Martin von Hochmeister'sche Buchdruckerei, Sibiu, 1852, 34 p.; „Wohlgemeinte Rathschläge über den Nutzen der Segregation der Hutweiden, Wälder und Rohrschläge, des Forstpatents und der Commassation vom Standpunkte der siebenbürgischen Landwirtschaft verfaßt und dem löbl. Klausenburger Landwirtschafts-Vereine hochachtungsvoll gewidmet von K. Sigerus, Mitglied des Klausenburger Landwirtschafts-Vereins", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, Samuel Filtsch, Sibiu, Johann Gött, Braşov, Stein, Cluj, 1858, 61 p. + 3 tabele; ultimul studiu a fost tradus şi în limba maghiară şi română, după cum urmează: „Öszinte Tanácsadás a legelök, erdök és nádasok elkülönitése az erdöszeti Nyiltrendelet és a tágositás hasznairól, az Erdélyi mezö gazdászat szempontjából", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1859, 78 p. + 3 tabele; „Sfaturi bune deszpre foloszul segregatiunei peschunilor, a pedurilor schi a trestischelor, a Patentei de Pedure schi a kommassatiunei, skrisze din punktu de vedere ál agronomiei Ardelenesti schi enkinate ku stime laudabilei Societetzi agronomitse din Kluschu de Karol Sigerus, membru al Societetzii agronomitse din Kluschu", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1859, 79 p.

(Trausch, III/304–305; Cosma, *Personalul...*, 252.)

Skariatin (prinţ) = colonel apoi general rus, în timpul revoluţiei paşoptiste participă la cele două campanii ţariste de intervenţie în Transilvania (februarie şi iulie 1849); moare în bătălia de la Albeşti (31 iulie 1849).

Nu cunoaştem date biografice. Informaţiile deţinute se referă strict la acţiunile desfăşurate de **S.** în Transilvania, în timpul revoluţiei paşoptiste. Din corespondenţa diplomatică între cancelarul ţarist, contele Nesselrode, şi comisarul suprem al Rusiei în principatele române, generalul Duhamel, se desprind antecedentele intervenţiei ruse în Transilvania, la începutul anului 1849. Într-un raport, dat la Bucureşti, în 26 ianuarie/7 februarie 1849, generalul Duhamel îi scrie contelui Nesselrode că, în 19 ianuarie, generalul Lüders s-a deplasat la Ploieşti, pentru inspectarea trupelor ruse, urmând ca în data de 20 ianuarie/1 februarie trei batalioane să treacă frontiera. Acestea, sub comanda generalului Engelhardt, ating graniţa, ajungând în 21 ianuarie/2 februarie la Braşov, la cererea generalului Schurtter. Autorităţile austriece pun la dispoziţia artileriei ruse un mare număr de boi (boeufs). „Soldaţii noştri au fost întâmpinaţi cu braţele deschise şi cu mari demonstraţii de bucurie de către populaţia germană a acestui district, care le-a ieşit înainte cu pâine şi sare" (Nos soldats furent reçus à la bras ouverts et avec des grandes démonstrations de joie par la population allemande de ces contréy, qui vint avec le pain et le sel à leur rencontre). În 21 ianuarie/2 februarie 1849 ruşii primesc o nouă cerere din partea generalului Pfersmann, prin care acela arată că, ameliorându-se situaţia, solicită contramandarea intervenţiei ruse, mai ales că au existat obiecţii din partea reprezentanţilor străini la Bucureşti. Duhamel îi trimite depeşa de la Pfersmann, prin curier rapid, generalului Lüders. Duhamel credea deja

că austriecii au renunţat complet la ideea cooperării cu forţa armată rusă, când – dintr-un raport al colonelului **S.**, datat din 21 ianuarie – află de o nouă adresă a generalului Puchner, care i-ar fi solicitat lui **S.** să ordone, fără întârziere, deplasarea trupelor ruse la Sibiu. Colonelul **S.** anunţă că în 23 ianuarie/4 februarie va fi la Sibiu. Duhamel concluzionează că generalii austriecii, care comandă în Transilvania, se află în mare confuzie. În 23 ianuarie, la intervenţia generalului rus Engelhardt, trupele lui Schurtter de la Braşov sunt salvate în faţa invaziei secuilor. Engelhardt îi urmăreşte pe rebeli până la Hărman şi îi forţează să se retragă. Într-o altă scrisoare, dată la Bucureşti, în 28 ianuarie/9 februarie 1849, generalul Duhamel se adresează din nou contelui Nesselrode, arătând că trimisese deja raportul anterior, când, în aceeaşi seară de 26 ianuarie/7 februarie, i-a parvenit un raport al colonelului **S.** de la Sibiu, în care acesta arăta că detaşamentul rus, trecând frontiera de la Turnu Roşu în data de 22, s-a apropiat de Sibiu; în aceeaşi zi, colonelul **S.** a avut o convorbire cu feldmareşalul Puchner, convenind asupra bătăliei de a doua zi. Bătălia are loc la Ocna Sibiului, în 23 ianuarie/4 februarie. Rândurile rebelilor sunt rupte în două părţi. Astfel, trupele ruse contribuie decisiv şi nemijlocit la obţinerea succesului zilei. Conform lui Friedenfels, **S.**, cu rangul de colonel de cavalerie (ritterlicher Oberst), la 3 februarie 1849 trece graniţa dinspre Muntenia, pe la pasul Turnu Roşu, în fruntea unui corp de 3–4.000 de oameni. Bariţ vorbeşte despre intrarea „bravului colonel principe **S.**" în Sibiu la 4 februarie, în fruntea a 1.696 infanterişti, 120 cazaci şi 6 tunuri, „adică nici un regiment întreg, ci numai câţi ar fi deajuns ca să ţie de garnizoana din Sibiu, pentru ca trupele austriece să poată opera toate în contra trupelor lui Bem. Dară în timpuri de acestea oamenilor le place peste măsură de a exagera numărul trupelor, a mai adaoge câte o nulă la dreapta sau a face din 1 unu 7, din 2 câte un 8 în stânga." **S.** rămâne la Sibiu, în fruntea garnizoanei ţariste din oraş, până la 11 martie 1849, când Sibiul este cucerit de armata revoluţionară maghiară, condusă de generalul Bem. La această dată, **S.** apare tot cu gradul de colonel. Bariţ scrie: „Bătălia de la Sibiu din 11 Mart 1849 a pierdut-o [generalul c.c.] Jovits ajutat şi de ruşii comandaţi de colonelul **S.** După judecata tuturor oamenilor competenţi de atunci, bătălia s-a pierdut numai în urma comandei mizerabile." După înfrângerea de la Sibiu, **S.** se retrage la Tălmaciu, pe graniţa cu Muntenia. La 13 martie are loc la Tălmaciu joncţiunea cu trupa condusă de generalul c.c. Kalliany, dar la primirea scrisorilor disperate din partea generalului Engelhardt de la Braşov, Kalliany renunţă la ideea recuperării Sibiului, alergând în apărarea Braşovului. În aceste condiţii, Kalliany şi statul major austriac îl roagă pe **S.** să rămână cât mai mult posibil la Tălmaciu, să menţină zona Boiţa–Turnu Roşu. **S.** promite să menţină Tălmaciu, cu condiţia ca imperialii să apere podul cel lung de la Brad, de peste Olt. La 15 martie 1849 podul de la Brad este trecut de corpul insurgent condus de Czecz. **S.** se retrage la Boiţa, fiind urmat, ca ariergardă, de trupe c.c. şi de un număr de gardişti saşi, comandaţi de baronul Samuel Brukenthal. În seara târzie a aceleiaşi zile, acesta moare înecat, încercând să treacă Oltul călări. În protocolul Consiliului austriac de miniştri din 3 aprilie 1849 se consemnează propunerea făcută de prim-ministrul Felix von Schwarzenberg, de a se decora generalii ţarişti Lüders, **S.**, Moller şi Engelhardt. Prin biletul de mână din 30 aprilie, împăratul Franz Joseph aprobă propunerea lui Schwarzenberg şi acordă distincţii şi ordine generalilor Lüders, Moller, **S.** şi Engelhardt. În raportul ministrului c.c. de

externe Schwarzenberg, din 13 mai 1849, se informează Consiliul austriac de miniştri despre decernarea de ordine trupelor ruse, care au luptat în Transilvania. **S.** participă şi la campania din vara lui 1849, revenind în Transilvania. Este înaintat la gradul de general. În iunie 1849, sosit de la Varşovia, **S.** primeşte de la feldmareşalul rus, prinţul Paskiewics ordinul de a intra în Transilvania. În bătălia de la Albeşti, lângă Sighişoara, la 31 iulie 1849, moare **S.**, „cum s-a zis în urma contuziunii luate de la glonţul de tun, care nu-l lovise ca să-l rupă, ci numai îl frecase în repeziciunea sa" (Bariţ, 570). La finele lui noiembrie 1849, doi fraţi ai generalului **S.** sosesc din Rusia în Transilvania, pentru a aduce acasă resturile pământeşti ale fratelui lor. Cei doi fraţi adresează o rugăminte scrisă guvernatorului Wohlgemuth, rugându-l să le acorde permisiunea de a complini acest act de pietate (Cosma, II/162). La comemorarea unui an de la moartea lui **S.**, la 31 iulie 1850, comandantul c.c. al regimentului de infanterie de linie nr. 41 Sivkovich, staţionat în Sighişoara, organizează o slujbă de pomenire. Aici, la Sighişoara, în memoria lui **S.** se ridică un monument, dezvelit la 27 septembrie 1853 şi sfinţit de episcopul ortodox Andrei Şaguna.

(Friedenfels, II/106, 110, 124, 256; Bariţ, 147, 430, 458, 469–472, 570; Cosma, I/267, II/51, 52, 89, 103, 121, 142, 162, 168, 292.)

Staufe-Simiginowicz, Ludwig Adolf = profesor la gimnaziul superior romano-catolic din Braşov, jurnalist, redactor, poet şi etnograf.

N. la Suceava, la 28 mai 1832; m. la Cernăuţi, la 19 mai 1897. Nu este transilvănean înnăscut, dar aparţine istoriei germane a Ardealului prin activitatea celor 17 ani petrecuţi la Braşov. Tatăl său este de origine rusă, mama de obârşie germană. Este educat exclusiv în spirit şi formaţie germană. Studiază la Cernăuţi, continuând învăţătura în cursul şederii de patru ani la Viena. La vârsta de 16 ani, la izbucnirea revoluţiei paşoptiste, participă în capitala Galiţiei, la Cernăuţi, la mişcările revoluţionare, publicând la 15 martie 1848 prima sa poezie, ce glorifică zilele respective, sub pseudonimul Adolf Sand. Popasul său vienez îl familiarizează cu personalităţi marcante ale vieţii ştiinţifice şi artistice din capitala imperiului habsburgic, cu care încheagă relaţii de prietenie: J.G. Seidl, J.N. Vogl, Friedrich Halm (baronul Münch-Bellingshausen), Friedrich Steinebach, contesa Julie Oldofredi-Hager, Theodor Bernaleken, Friedrich Simoni etc. Se dedică cu trup şi suflet jurnalisticii, în dezavantajul studiilor sale, astfel încât meseria de ziarist îi devine curând singurul izvor de subzistenţă. Scrie şi publică referinţe dramatice în *Illustrirte Zeitung*, ziar editat de căpitanul englez de vas Reihongs, în *Wiener Theaterzeitung* al lui Bäuerle. În revista *Donau*, fondată de ministrul Schwarzer, îi apar cronici, dezbateri asupra unor cărţi proaspăt apărute, recenzii teatrale, nuvele, povestiri, basme, poezii şi articole ştiinţifice. **S.** este primul poet german al Bucovinei şi un liric de factură deosebită.

Scrieri publicate: „Hymnen", tipar Eckhardt, Cernăuţi, 1851; „Album neuester Dichtungen", tipar Karl Gerold, Viena, 1852; „Heimathsgrüße aus Niederösterreich. Gedichte", editura lui E. Hügel, Viena, 1855; „Familienblätter", tipar Eckhardt, Cernăuţi, 1856, 1857, 1858, 1859; „Manoli. Erzählung aus dem romanischen Volksleben des dreizehnten Jahrhunderts", în: *Thalia*, Viena, 1859;

„Romanische Poeten", editura Pichlers Witwe und Sohn, Viena, 1864; „L.A. Staufe's Illustrierter Siebenbürgischer Volkskalender", editura Haberl, Braşov, 1868; „Der Klosterbau. Erzählung", editura Frank und Dreßnandt, Braşov, 1870; „Die Bodenplastik der Bukowina", editura Frank und Dreßnandt, Braşov, 1873; „Poetisches Gedenkbuch", tipar Eckhardt, Cernăuţi, 1875; „Zwei Geschichtsstudien. Festschrift zu Ehren der Eröffnung der k.k. Franz-Josefs-Universität in Czernowitz", editura Pardini, Cernăuţi, 1875; „Kleinrussische Volkslieder", editura Otto Wigand, Leipzig, 1888, ediţia întâi, XX + 256 p.

(Trausch, III/554–556, 599–601; http://bukowina.info/kultur1.html.)

Stebriger, Johann Daniel = jude orăşenesc şi districtual în Bistriţa (1842–1849), consilier al Magistratului bistriţean, deputat de Bistriţa în dieta de la Pesta (după 2 iulie 1848), cu atitudine antiunionistă militantă.

N. [?]; m. la Bistriţa, la o dată necunoscută, între 1864 şi 1884. Conform nomenclatorului funcţiilor din Ardeal, la 1842 şi 1845 **S.** este consilier al Magistratului şi jude districtual în Bistriţa. În 1847 e menţionat, de asemenea, ca jude orăşenesc şi districtual la Bistriţa. În dieta Transilvaniei, deschisă la Cluj la 29 mai 1848, districtul Bistriţei e reprezentat de deputaţii Johann Weiß şi Johann Hofgräf. În cadrul dezbaterilor furtunoase, deputaţii bistriţeni votează pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria. La Bistriţa există însă o puternică fracţiune săsească antiunionistă, a cărei portavoce este judele orăşenesc şi districtual **S.**, concomitent şi comisar gubernial şi prim supervizor în Bârgău. La 26 iunie 1848, **S.** participă la consfătuirile de la Braşov, convingerile sale antiunioniste radicalizându-se (*Az 1848–1849. évi*, 753). [Tocmai la Braşov, unde se afla centrul unioniştilor saşi? Şi tocmai în 26 iunie, când la Sibiu se deschide confluxul extraordinar al Universităţii naţionale săseşti? Este cert că **S.** nu participă la adunarea Universităţii, deoarece nu este menţionat în procesul-verbal al acesteia. N.m. E.C.]. Conform ziarului clujean ultraradical *Honvéd*, dacă **S.** nu s-ar fi întors acasă, oraşul şi districtul Bistriţa „nu s-ar fi coborât niciodată la nivelul josnic de instrument al reacţiunii" (ha **S.** nem jött volna haza, Beszterce és vidéke „soha magát a reakció alacsony eszközévé nem alacsonyítja le"). La vremea aceea, judele regesc Weiß era partizan al uniunii, convins fiind de beneficiile pe care le-ar aduce victoria cauzei maghiare Ardealului unificat cu Ungaria. **S.** şi tovarăşii săi l-au calificat pe Weiß drept trădător. În acest context, se desfăşoară la Bistriţa, la 15–16 iulie 1848, adunarea electorală districtuală, pentru alegerea reprezentanţilor ce urmează a fi trimişi la dieta ungară. Împreună cu Traugott Daniel Scholtes, **S.** e ales deputat de Bistriţa în dieta de la Pesta. Cunoscut drept opozant deschis şi radical al unionismului, **S.** e însoţit de „vioara a doua" (másodhegedüs), Scholtes, conform opiniei aceluiaşi ziar maghiar clujean *Honvéd*, care opinează că alegerile au fost falsificate, susţinute fiind „cu ajutorul forţei şi a înşelăciunii". În ziua de 17 iulie 1848, judele suprem Georg Filkeni îi cere lui **S.** un răspuns clar, dacă acceptă sau nu mandatul de ales, pentru a se deplasa la Pesta. În protocolul şedinţei de consiliu a Magistratului, desfăşurate în ziua următoare, se consemnează acceptarea mandatului de către **S.**, care solicită procesul-verbal de alegere, banii de drum şi scrisorile de acreditare. Deoarece împotriva alegerii sale fusese depusă o contestaţie, **S.** protestează faţă de aceasta,

printr-o lungă scrisoare în limba germană, adresată Magistratului. Forul menționat trimite actele numirii lui **S.** ministrului ungar de interne Szemere Bertalan, care, la rândul său, la 9 septembrie 1848, le trimite mai departe președintelui Camerei ungare a reprezentanților Pázmándy Dénes. Datorită acestor tergiversări, deputații bistrițeni ajung la Pesta mult timp după deschiderea din 2 iulie a lucrărilor dietei pestane. Astfel, chiar în absență, Scholtes este legitimat de către comisia dietală la 8 august. La acel moment nici **S.** nu e încă prezent la Pesta, comisia prelungindu-i termenul limită de legitimare până la 1 septembrie 1848. Tot *Honvéd* apreciază că în Camera reprezentanților se știa limpede că Scholtes „nu are cine știe ce minte mare și ce inimă mare" (nem valami nagy ész és mívelt szív), în vreme ce **S.** constituie de fapt „principalul instigator" (fö bujtogató) împotriva uniunii. Deputații bistrițeni nu participă la ședința din 8 august, dar sunt prezenți la votările nominale din ședința din 10 august, care dezbate legea învățământului, și la cea din 21 august, având ca obiect legea recrutării. Scholtes este prezent la ședința din 31 august, atunci când se alocă premierului ungar un supliment de 2.000 de forinți. La 4 septembrie 1848 cei doi deputați bistrițeni aprobă împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri guvernamentale depline, de asemenea susțin concedierea delegației maghiare trimise la Viena, la parlamentul celor 100 de membri. **S.** cere confirmarea mandatului său de ales doar la 8 septembrie 1848. Într-o scrisoare, își exprimă punctul de vedere, conform căruia el acceptă calitatea de deputat, doar dacă garanția cuprinsă în scrisoarea de acreditare nu va fi inclusă, el precizând că, deși înțelege limba maghiară, nu cunoaște literatura și nu poate ține cuvântări în această limbă. Din acest motiv, roagă comisia de acreditare din cadrul dietei pestane să îl scutească de adeverința referitoare la cunoașterea limbii maghiare. La 19 septembrie, Camera reprezentanților predă corpului de acreditare cererea lui **S.** spre examinare. Între timp, la 17–19 septembrie 1848, nici unul din cei doi deputați bistrițeni nu se alătură demisiei celor 6 deputați sași: Heinrich Schmidt, Joseph Rosenfeld, Eugen von Friedenfels, Michael Brandsch, Joseph Schnell și Friedrich Fabini, care protestează în mod deschis împotriva măsurilor întreprinse de dieta ungară, ce „a părăsit terenul legalității", și împotriva pretenției ca guvernul maghiar să numească de acum înainte pe deputații sași. Cei doi delegați bistrițeni nu părăsesc Pesta nici împreună cu sighișoreanul Carl Gooß – aflat într-o puternică criză morală, nici odată cu brașoveanul Karl Myß, mai prudent și mai oportunist, care invocă motive personale. Însă în 20 septembrie 1848 numele celor doi bistrițeni nu mai figurează în protocolul de ședință. Momentul plecării lui **S.** din Pesta nu este clar. La 7 noiembrie, problema acreditării lui **S.** ajunge a patra oară pe ordinea de zi în ședința plenară a Camerei reprezentanților. Raportorul comisiei de adeverire, Zmertych Károly, opinează că cererea lui **S.** ar fi atinsă de nulitate, deoarece acesta și-a înregistrat cererea după expirarea termenului limită. Între timp, toți deputații sași, cu o singură excepție: Elias Roth, părăsesc Pesta, astfel încât confirmarea lui **S.** ca deputat în dieta de la Pesta devine lipsită de obiect. După revoluție, **S.** continuă să activeze la Bistrița. La 1859 **S.** este primar al Bistriței. La 1862 și 1864 îl întâlnim ca jude orășenesc suprem în aceeași localitate. Se căsătorește de două ori. A doua sa soție este Eleonora Berger, născută în 1820, moartă la 24 august 1884, la Bistrița. În necrologul acesteia se precizează că soțul, jude suprem orășenesc și districtual, a murit anterior, deci data morții lui **S.** se plasează înainte de 1884. Fiul său de la

prima soţie, Friedrich August Stebriger, născut la 1824, învaţă la Bistriţa. La 30 septembrie 1845 el se înscrie la facultatea de teologie protestantă a Universităţii vieneze. Întors acasă, până la 1849 predă la Bistriţa ca învăţător. În 1849 devine preot luteran la Tonciu. Din anul 1876 slujeşte ca preot luteran la Albeşti.

(Cosma, *Personalul...*, 253; *Az 1848–1849. évi*, 753, 754, 1019, voci semnate de Pálmány Béla.)

Stenner, Peter Joseph = farmacist la Mediaş şi Focşani.

N. la Braşov, la 21 martie 1814; mort la Focşani, în ianuarie 1870. Învaţă meseria de farmacia la Mediaş şi studiază la universitatea din Viena. După reîntoarcerea sa în ţară, îşi exercită meseria de farmacist la Mediaş. Scrie un studiu, „Die Heilquellen von Baaßen" (Izvoarele tămăduitoare de la Bazna), 32 p., publicată de Johann Gött, la Braşov, în 1846. Este membru al Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). Ulterior se mută în Muntenia, la Focşani, devenind aici proprietarul unei farmacii. Moare la Focşani, în ianuarie 1870.

(Trausch, III/337.)

Stephan Franz Victor von Habsburg-Lothringen (arhiduce palatin) = guvernator al Boemiei (1843–1847), palatin al Ungariei (15 ianuarie 1847–25 septembrie 1848), proprietarul celei mai mari colecţii de minerale din Europa timpului său.

N. la 14 septembrie 1817, la Buda; m. la 18 februarie 1867, la Mentone. Aparţine familiei imperiale şi regale de Habsburg-Lothringen. Împăratul Austriei deţine concomitent coroana regală a Ungariei, dar palatinul Ungariei este persoana însărcinată cu afacerile oficiale ale Ungariei. La naşterea lui **S.** funcţia de palatin o deţine tatăl său, Joseph Anton. Arhiducele **S.** şi sora sa geamănă, Hermine, se nasc la 14 septembrie 1817, la Buda. Mama, Hermine von Anhalt-Bernburg-Schaumburg-Hoym, moare la naşterea lor. **S.** primeşte educaţia cuvenită unui membru al Casei de Habsburg-Lothringen. Vorbeşte cinci limbi: germană, maghiară, franceză, latină şi italiană; urmează cursuri de scrimă, dans, cântat la instrument muzical, călărie. Odată cu vârsta, sporeşte accentul pus pe educaţia militară, astfel încât la 18 ani devine general. Din copilărie manifestă un interes deosebit faţă de natură, colecţionând minerale şi plante. Se spune că la vârsta de 5 ani începe să-şi alcătuiască prima colecţie de roci. Fascinaţia faţă de minerale nu-l va părăsi niciodată, arhiducele dedicându-li-se în totalitate după vârsta de 30 de ani, când va părăsi cariera politică. Anii 1839–1841 îi petrece la curtea din Viena, făcând cunoştinţă cu amănuntele vieţii interne de curte. În anul 1841 purcede într-o călătorie, traversând mai multe ţări ale monarhiei: Boemia, Lombardia, Veneţia, Tirol, Piemont, statele papale, Modena, Toscana. Ia astfel contact cu realităţile vieţii politice din Imperiul Habsburgic, impresiile notându-le într-un raport detaliat către împăratul Ferdinand I. **S.** acordă o deosebită atenţie instituţiilor de educaţie şi şcolilor, precum şi artelor şi arhitecturii. Vizitează mai multe cariere de piatră (cum ar fi Carrara), mine (la Silberleuten, Hall) şi muzee (la Torino), colecţionând şi cumpărând exemplare pentru colecţia sa privată. Face, de asemenea, cunoştinţă cu naturalişti vestiţi, precum Karl Caesar von Leonhard. După încheierea studiilor

politice la Casa de Habsburg, în 1843, **S.** este numit de către împăratul Ferdinand I guvernator al Boemiei. În perioada guvernării sale se dedică atât afacerilor obşteşti, cât şi promovării ştiinţelor naturii, artelor şi ştiinţei. Una din expresiile patronajului său asupra ştiinţei şi artei o reprezintă muzeul din Praga. La 13 ianuarie 1847 survine moartea tatălui său. În data de 15 ianuarie **S.** e numit palatin al Ungariei, iar parlamentul ungar ratifică numirea sa la 11 noiembrie acelaşi an. Se pare că, odată cu numirea sa în această funcţie, tot norocul care-l însoţise până acum în viaţă dispare. Fiind născut în Ungaria, numirea sa evoluează iniţial sub auspicii favorabile. Dar timpurile de nelinişte şi izbucnirea revoluţiei vor schimba curând situaţia. La tinereţea celor 30 de ani ai săi, **S.** nutreşte convingeri moderne. Face mai multe călătorii la Viena, în fruntea unor delegaţii ungare. Totuşi, el nu uită nici o clipă că este membru al Casei de Habsburg, neidentificându-se cu cauza maghiară. Pe de o parte, familia sa imperială se teme de popularitatea imensă a arhiducelui **S.** în Ungaria, pe de altă parte îi încredinţează misiuni dificile, folosindu-l ca tampon, pentru calmarea spiritelor. Astfel, **S.** ajunge într-o poziţie mediană, indezirabilă şi insuportabilă. Poziţia sa ingrată rezultă din rapoartele sale, adresate preaînaltelor foruri c.c. La 28 martie 1848, ministrul Kolowrat se adresează în scris împăratului, propunând numirea baronului Jellačić în funcţia de ban al Croaţiei, împuternicit cu puteri depline. Interesantă este argumentarea lui Kolowrat, care îl consideră pe **S.** cap al partidei ultramaghiare; ministrul arată că tocmai puterile depline cu care a fost dotat arhiducele palatin **S.** au dus la instalarea ministerului maghiar, condus de Kossuth şi Batthyány, fapt care ameninţă să aibă grave consecinţe pentru Partes, Transilvania şi graniţa militară. Numirea banului croat „ar constitui în sine o contrapondere la agitaţia ultramaghiarilor" (dürfte für sich schon ein Gegengewicht für das Treiben der Ultra-Magyaren seyn). Împăratul aprobă numirea în aceeaşi zi (Cosma, II/150). În raportul de la Buda, din 24 aprilie 1848, palatinul îşi exprimă îngrijorarea în legătură cu pretenţiile autoproclamatului guvern ungar de a exercita dreptul de comandă asupra unităţilor militare staţionate în Ungaria, prin suborodnarea comandamentelor militare supreme din Buda, Timişoara, Agram (Zagreb) şi Petrovaradin Ministerului ungar de război (Cosma, I/147). Cât de incertă este apartenenţa lui **S.**, care tabără este reprezentată prin imaginea sa rezultă şi dintr-o împrejurare legată de agitaţiile din Banat. La începutul lui mai 1848, locuitorii din comuna Crivina înaintează comandamentului regimentului grăniceresc românesc nr. 13 al Banatului plângerea, în care arată că autorităţile civile încearcă a-i subordona complet, afirmând că împăratul Ferdinand ar fi fost înlocuit de palatinul **S.** Locuitorii din Crivina nu dau crezare acestei ştiri, deoarece au fost deja de două ori forţaţi să dea declaraţii de loialitate faţă de palatin, dar cu prilejul plângerii revin asupra declaraţiilor lor, exprimându-şi credinţa faţă de împăratul Ferdinand şi cerând sprijinul autorităţilor militare (Cosma, I/211). Prin dispoziţia din 26 aprilie, semnată de **S.**, se aprobă şi se porunceşte alegerea deputaţilor pentru adunarea naţională sârbească de la Carlovitz, care va avea loc pe data de 15 mai 1848. Se cere alegerea unui deputat al regimentului valaho-ilir pentru dioceza Vârşeţ, a unui deputat al regimentului germano-bănăţean pentru dioceza Timişoara şi a unui deputat al regimentului valaho-bănăţean, care, prevăzuţi cu certificatele necesare, să se prezinte la 15 mai la Carlovitz, la deschiderea congresului naţional (Cosma, I/211). La 7 mai 1848,

împăratul Ferdinand îl informează pe ministrul austriac de război, contele Latour, că, de acum înainte, trupelor militare maghiare le vor fi trimise ordine numai pe calea ministerului ungar, iar în vederea coordonării acţiunilor militare, l-a însărcinat pe palatinul **S.** să ţină legătura cu Ministerul c.c. de război (Cosma, I/213). La 1, 13 şi 15 mai 1848, din Buda, **S.** scrie unui prieten la Viena, Franz [?], exprimându-şi dorinţa: „vreau să fiu palatin [al Ungariei], numai atâta vreme cât pot rămâne arhiduce al Austriei. Dacă mi se va porunci să fac toate concesiile, numai pentru a linişti ţara şi a nu o pierde, mă voi supune, dar cer pentru aceasta o poruncă expresă" (will ich nur Palatin sein, so lange ich Erzherzog von Oesterreich bleiben kann. Befiehlt man mir alle Concessionen zu machen, nur um das Land zu beruhigen und um es nicht zu verlieren, werde ich gehorchen, aber da bitte ich um einen ausdrücklichen Befehl). Temerile că mişcările din Croaţia şi Slavonia, precum şi din Ungaria de Jos nu sunt numai antimaghiare, ci şi antiaustriece, sunt îndreptăţite. Aici poporul visează la crearea unui regat sârbesc. În replică Ministerul ungar a înfiinţat tribunalele statariale în Croaţia, iar în Budapesta domneşte o atmosferă încinsă (Cosma, II/194–195). **S.** face faţă cu greu presiunii. La 19 iunie palatinul **S.** îl împuterniceşte pe Vay Miklós, iar ordonanţa ministerială maghiară confirmă numirea acestuia în calitate de comisar al „Királyhágo" (Transilvaniei), însărcinat cu conducerea militară şi civilă a regiunii. La 12 septembrie, de la Buda, palatinul **S.** se adresează împăratului. Prezintă necesitatea demiterii guvernului ungar, care îi are în frunte pe Kossuth şi pe Szemere, şi propune numirea provizorie a contelui Batthyány ca prim-ministru ungar (Cosma, II/214). La 22 septembrie 1848 **S.** se deplasează la Viena. Consiliul austriac de miniştri dezbate la 23 septembrie necesitatea adoptării unor măsuri urgente pentru a se pune capăt războiului civil din Ungaria. Consiliul elaborează o preaînaltă scrisoare, adresată lui **S.**, prin care acesta este grabnic convocat, pentru a se adopta măsurile necesare pacificării Ungariei. La 25 septembrie, **S.** demisionează din funcţia de palatin al Ungariei. La 26 septembrie 1848, de la Schönbrunn, se emite preaînalta dispoziţie împărătească, adresată judelui suprem (Oberlanderichter, Judex curriae regiae) al Ungariei, Máiláth György. Deoarece palatinul **S.** a demisionat, iar împăratul i-a acceptat demisia, până la alegerea noului palatin, conform legii, Ferdinand îl însărcinează pe Máiláth cu conducerea tuturor afacerilor palatinului, numindu-l provizoriu în această funcţie. Concomitent contele Lamberg este trimis la Pesta, în calitate de comisar plenipotenţiar (Cosma, I/249–250). Din momentul demisiei sale, ungurii îl consideră pe **S.** un laş şi un trădător. Casa de Habsburg însă îl forţează să părăsească Austria şi să meargă la castelul Schaumburg, aflat lângă satul Balduinstein, pe râul Lahn, din Germania, pe o proprietate moştenită de la mama sa. Plecând în acest exil impus la 31 de ani, de acum înainte **S.** nu va mai face politică şi va trăi din mijloace proprii. În următorii douăzeci de ani, majoritatea rudelor sale din Austria evită contactul cu el. Deşi **S.** îşi exprimă dorinţa de a reveni în serviciul civil, împăratul Franz Joseph îl refuză şi abia în anul 1858 îi permite să viziteze Viena. Retras la Schaumburg, din 1850 **S.** se ocupă de reconstrucţia şi renovarea castelului. Banii necesari îi obţine prin vânzarea minei de argint Holzappel, parte a proprietăţii Schaumburg. Maestrul arhitect Carl Boos nu doar construieşte un palat în stil gotic englezesc, ci concepe şi o sală de expoziţie cu un sistem de iluminat propice pentru colecţia de minerale. **S.** vădeşte o grijă şi o

preocupare deosebite atât față de biblioteca sa, cât și față de amintita colecție de minerale, care, la moartea sa, în 1867, este estimată la valoarea de 300.000 de mărci. Această colecție deține peste 20.000 de specimene, catalogate și ordonate conform sistemului lui Mohs. **S.** angajează un curator, în persoana lui Georg Siemang, și achiziționează mai multe colecții complete, de la Struve, Borstmann, Martini, ori primește exemplare de la Krantz, Liebener, Lill și alții. Unele exemplare sunt culese de el însuși. La vremea aceea, colecția sa de minerale este cea mai seamă din Europa. Zepharovich și Kenngott vizitează castelul Schaumberg în 1857, la inaugurarea sălii de expoziție, declarându-se profund impresionați. Colecția dobândește recunoașterea a numeroși specialiști: Noggerath, Rose, Lange, Tschbermak și Zirkel. S-a păstrat corespondența lui **S.** cu varii naturaliști, în special cu Haidinger, directorul Institutului Geologic austriac. De altfel, încă la 1845, pe când **S.** era guvernator al Boemiei, geologul și mineralogul austriac Wilhelm von Haidinger descoperă un mineral nou, botezat „ștefanit", în cinstea arhiducelui, căruia i-l dedică („Stephanite, Seiner kaiserlichen Hoheit unserem durchlauchtigsten Erzherzog Stephan geweiht"). La vremea aceea cristale deosebite sunt găsite în Boemia, la Przibram (Pribram) și Ratieborzitz (Ratiboritz). Curatorul Siemang se îmbolnăvește în 1859 și moare în 1862, mai înainte de a finaliza conversia ordonării colecției din sistemul Mohs în sistemul Zippe. **S.** invită mai mulți experți să continue munca de catalogare, printre care pe mineralogul austriac Albrecht Schrauf, în 1865. Totuși ordonarea nu este încheiată în momentul în care survine moartea lui **S.**, în data de 19 februarie 1867, la Mentone. Conform testamentului lui **S.**, colecția sa de minerale și castelul Schaumburg trec în grija Casei de Oldenburg. Aceasta angajează un curator și continuă achiziționarea de exponate. La 1880 sunt deja adăugate circa două sute de piese noi din toate colțurile lumii. În anul 1888 întreaga colecție este vândută antreprenorului Carl Rumpff, membru al parlamentului. Acesta moare un an mai târziu, iar în 1889 colecția este transferată la Muzeul de științele naturii din Berlin, unde se află și astăzi, în cea mai mare parte a ei.

(Cosma, I/147, 211, 249–250, II/84–85, 150, 194–195, 211, 214–215, 297; *Wikipedia*.)

von Sternheim, Karl = doctor în medicină și chirurgie, magistru în oftalmologie și obstetrică (1846), medic la Sighișoara, refugiat în Muntenia (1849), moare de tifos de spital, acordând asistență medicală gratuită (24 ianuarie 1850).

N. la Sighișoara, la 5 august 1818; m. la Sighișoara [?], la 24 ianuarie 1850. Este cel mai mare dintre fiii primarului (Bürgermeister) din Sighișoara, Karl Sternheim senior. Încă din vremea gimnaziului, pe care îl absolvă în anul 1839, **S.** vădește o mare înclinație pentru științele naturii. Studiile superioare le urmează la Universitatea din Viena, unde obține în 1846 titlurile de doctor în medicină și chirurgie, precum și de magistru în oftalmologie și obstetrică (Augenheilkunde und Geburtshilfe). Întreprinde o lungă călătorie prin Germania, intrând în contact cu numeroși medici și naturaliști vestiți. Revine la Sighișoara, ca medic practicant, împărțindu-și cu dărnicie cunoștințele dobândite în timpul anilor de studiu în egală măsură și celor avuți, și celor sărmani. În vremea revoluției, când la 16 februarie

1849 Sighişoara este ocupată de armata maghiară condusă de generalul Bem, la dorinţa părinţilor săi, **S.** îşi însoţeşte sora, pe Rosa, în refugiul acesteia la Sibiu.

62. Ţărani saşi refugiindu-se din calea trupelor de honvezi, 1849.

Însă nici aici nu se află în siguranţă. Cuprinşi în curentul valului de refugiaţi, fraţii **S.** pleacă mai departe, prin pasul Turnu Roşu, spre Muntenia, ajungând până la Bucureşti. După multe aventuri şi necazuri, cei doi refugiaţi reuşesc să se întoarcă acasă, la Sighişoara, la părinţii lor, abia la 4 august 1849. Pe drumul de întoarcere, Rosa se îmbolnăveşte de friguri (fieberkrank) şi moare de holeră la 7 august 1849. Până la finele lui decembrie 1849, fratele ei, **S.**, îngrijeşte fără recompensă bănească, cu devoţiune, în spital 75 de bolnavi şi răniţi, oferindu-le asistenţă medicală permanentă şi reuşind să vindece mulţi bolnavi de tifos. Totuşi el însuşi cade pradă tifosului de spital, murind la 24 ianuarie 1850. Lasă în urmă părinţii îndureraţi, care, din 9 copii, îi conduc la mormânt pe 8 dintre ei.

Disertaţia doctorală: „Diss. inaug. Botanica, exhibens Floram succintam M. Transsylvaniae Principatus, ex perscrutationibus Recentissimorum secundum genera plantarum cel. Dom. Prof. Endlicher in familias naturales redactam", tipar Carl Ueberreuter, Viena, iunie 1846, 32 p. (apare şi în traducere germană: „Uebersicht der Flora Siebenbürgens, den neuesten Forschungen gemäß nach Prof. Endlichers *genera plantarum* in natürliche Familien geordnet von Karl v. Sternheim, Doktor der Medizin", tipar Karl Ueberreuter, Viena, 1846, 30 p.).

(Trausch, III/337–338; Teutsch, *G.D.T.*, 97.)

von Sternheim, Karl Friedrich = primar în Sighişoara.

N. la Sighişoara, înainte de 1797; m. la Sighişoara, în octombrie 1871. Este nepotul lui Martin Gottlieb Scheih von Sternheim şi fiul cel mai mare al lui Martin

Gottlieb von Sternheim, primar al Sighişoarei, mort la 11 noiembrie 1811. Bunicul lui **S.**, Martin Gottlieb Scheih senior, născut la Sighişoara, la 25 martie 1724, după moartea timpurie a mamei sale, este educat de bunica sa maternă şi de bunicul vitreg din partea mamei, Bartholomäus Melas, preot orăşenesc la Sighişoara. La început se dedică meseriei de cojocar, dar după un an devine comerciant şi, când doi ani mai târziu, moare învăţătorul său, se ocupă de ştiinţe. După absolvirea gimnaziului, alege cariera juridică, depunând la 9 ianuarie 1742 jurământul de cancelist la cancelaria protonotarială a baronului Inczédi József. Din luna septembrie a aceluiaşi an, urmează timp de şase luni gimnaziul academic din Bratislava. Continuă studiul încă doi ani la universitatea din Frankfurt pe Oder şi o jumătate de an la cea din Leipzig. Înainte de întoarcerea sa în Ardeal, preia la Viena postul de secretar privat la consilierul aulic transilvan Michael von Wayda, fiind concomitent şi meditatorul fiului acestuia. Doi ani mai târziu, în octombrie 1747, se angajează ca secretar comiţial săsesc la Sibiu. În decembrie 1749, în urma unei hemoragii puternice, se vede nevoit să renunţe la post şi să revină acasă, la Sighişoara. După vindecare, ajunge în 1750 secretar consular, în 1752 membru al consiliului extern al oraşului Sighişoara, apoi la 23 aprilie 1756 notar şi în anul 1765 senator de Sighişoara, păstrându-şi postul de notar. După 19 ani în cariera de notar ordinar, la 18 aprilie 1775 este ales jude regesc al oraşului şi scaunului Sighişoara. Dedică muncii de jude regesc încă 22 de ani din viaţă. Între timp, desfăşoară şi o activitate comercială de succes; ba mai mult, Guberniul îi încredinţează, cu începere din anul 1772, 25 de misiuni şi anchete speciale. După 1750, participă ca deputat al Sighişoarei la majoritatea dietelor transilvane şi la cele mai multe adunări ale Universităţii Naţionale Săseşti. Când, prin decretul aulic de la 2 decembrie 1796, se desfiinţează funcţia judelui regesc, el rămâne fără slujbă, fiind nevoit să iasă la pensie. Dar, în an 75-lea an de viaţă, Guberniul transilvan îl numeşte administrator al scaunului Orăştie, îndeplinind acest serviciu în anii 1799–1805. Pentru activitatea sa îndelungată în slujba statului, împăratul Franz II îi dăruieşte, la 16 noiembrie 1804, predicatul „von Sternheim", ridicându-l pe el şi urmaşii săi la rang nobiliar. Decide să-şi încheie cariera activă, ieşind la pensie la 26 august 1807. Are două fiice, precum şi doi feciori: cel mare pe nume Martin Gottlieb von Sternheim, cel mic Friedrich. Martin Gottlieb von Sternheim der Jüngere (junior) ajunge primar (Bürgermeister) în Sighişoara, murind la 11 noiembrie 1811, lăsând în urmă, de asemenea, doi fii: Karl şi Joseph. Ultimul menţionat, mezinul lui Martin Gottlieb von Sternheim der Jüngere (junior), născut la 1797, se preocupă de geogenie şi geognozie, publicându-şi contribuţiile în revista *Isis*, editată de Oken. De pildă, în caietul 11 din 1831, Joseph von Sternheim se ocupă de cifra *asterios* în studiul „Ansichten über die neuere Geogonie und Geognosie" (Opinii despre geogonia şi geognozia mai recentă). Joseph este angajat pe postul de concipist aulic la Viena, murind la 45 de ani, în capitala imperiului, la 8 octombrie 1841. Fratele său mai mare, Karl von Sternheim, născut înainte de 1797, ajunge, aidoma tatălui său, primar în Sighişoara. **S.** participă la confluxul extraordinar al Universităţii Naţionale Săseşti de la Sibiu, desfăşurat între 26 iunie – 2 iulie 1848, ca delegat sighişorean, alături de senatorul Carl Müller, preotul orăşenesc Michael Schuller, preotul Georg Binder şi de notarii Georg Reiher din Laslea şi Michael Lang din Seleuş. **S.** moare la Sighişoara, în octombrie 1871. Are 9 copii, dintre care pierde 8.

între aceşti copii se numără Rosa, moartă la 7 august 1849, şi Karl, mort la 24 ianuarie 1850, doctor în medicină şi medic practicant.

(Trausch, III/338–339; există în Wurzbach, 38/307–308.)

Stratimirović, Đorđe = general, conducător al revoltei naţionale sârbe din Voivodina sârbească (martie 1848–august 1849).

N. la 7 februarie 1822, la Novi Sad; m. la 15 decembrie 1908, la Viena. Conducător al mişcării naţionale sârbe şi al revoltei din aprilie 1848, **S.** manifestă largi vederi liberale. La aflarea veştilor revoluţionare de la Viena şi Bratislava, în oraşele din Voivodina izbucneşte flacăra revoluţiei. În data de 21 martie 1848 are loc la Novi Sad o adunare, convocată şi animată de **S.**, o ofrandă adusă pe altarul libertăţii naţionale. O zi mai târziu, la 22 martie, la Pančova, oraşul de rezidenţă al graniţei militare a regimentului bănăţeano-german, se desfăşoară o altă adunare, în cursul căreia mulţimea cântă imnul maghiar. Alte două zile mai târziu, la 24 martie, la Zemun demonstranţii îşi exprimă entuziasmul faţă de revoluţie. Iniţial, sârbii fraternizează cu ungurii, văzând în dieta de la Bratislava organul căruia doresc să i se ralieze. La 8 aprilie, o delegaţie a sârbilor, din care face parte şi **S.**, apare la dieta de la Bratislava, aducând cu ea proclamaţia adoptată în 27 martie la Novi Sad. Aleksandar Kostić, purtătorul de cuvânt al delegaţiei sârbe, rosteşte o cuvântare în maghiară, în care dă glas dorinţei de cooperare. Kossuth îi răspunde, declarând că „Maghiara va fi limba vieţii publice din patrie" şi promiţând susţinerea sârbilor de către dieta ungară. Doar punctul din proclamaţie care solicită recunoaşterea naţiunii sârbe ca naţie independentă este trecut sub tăcere. Mai precis, Kossuth face o distincţie neteoretizată, folosind termenul de „naţiune" doar cu referire la populaţia maghiară, iar atunci când are în vedere populaţiile nemaghiare se referă la „vorbitori" sau „popoare". La 9 aprilie, sârbii îi fac o vizită de rămas-bun lui Kossuth, prilej cu care **S.** repetă cererea insistentă a sârbilor de a fi recunoscuţi ca naţiune separată. Nemaiputând evita un răspuns direct, Kossuth spune: „Nu voi recunoaşte niciodată o altă naţiune şi naţionalitate sub sfânta coroană ungară decât pe cea maghiară. Ştiu că aici există popoare şi rase care vorbesc alte limbi, dar naţiune nu există decât una." Mai mult, Kossuth explică că, dacă i-ar recunoaşte pe sârbi ca naţiune separată, ei ar putea cere un guvern propriu. Unul dintre delegaţii sârbi replică că mai multe naţiuni pot fi conduse de un singur guvern, iar sârbii nu doresc un guvern propriu. Nimic însă nu-l poate mişca pe Kossuth de pe poziţia sa. În finalul vizitei, **S.** concluzionează că, dacă sârbii nu sunt recunoscuţi la Bratislava, ei se vor îndrepta „în altă parte" pentru recunoaştere. Prompt Kossuth răspunde: „Atunci va decide sabia". Astfel, delegaţii sârbi, veniţi la Bratislava cu speranţa că oferta lor

63. Đorđe Stratimirović la 1848, în uniformă de general al armatei insurecţionale sârbeşti.

64. Stevan Knićanin la 1847.

de ajutor armat va dobândi recunoaştere, se întorc acasă convinşi că apiraţiile lor naţionale pot fi împlinite numai opunându-se revoluţiei ungare. În adunarea de la Karlovac (Carlovitz) din 14 aprilie, se cere un voievodat sârb autonom, care să fie unificat cu regatul Triune, solicitat în petiţia adoptată de adunarea de la Zagreb din 25 martie. După ce ascultă darea de seamă a lui Kostić despre misiunea de la Bratislava, în 20 aprilie două mii de sârbi din Novi Sad pornesc în marş spre Karlovac. Rajačić proclamă şi el cererea constituirii voievodatului Serbiei. Adunarea de la Karlovac din 1/13 mai 1848 declară restaurarea Voivodinei, precum şi alegerile lui Rajačić ca patriarh şi a lui Šupljikać ca voievod al sârbilor. Se constituie un *odbor*, un comitet naţional, al cărui preşedinte este ales Rajačić, care transferă oficiul asupra lui **S.** Kossuth îi declară pe sârbi trădători, trimiţând forţe armate împotriva sârbilor din Voivodina. Totuşi aceştia, sub comanda tânărului general **S.**, mobilizează curând o armată de 15.000 de oameni, majoritatea recrutaţi din rândurile grănicerilor militari. Stabileşte trei tabere insurecţionale, lângă Karlovac, la Perlas – pe graniţa militară germano-bănăţeană, şi în Bačka, în spatele fortificaţiilor romane. Curând armata lui **S.** se întăreşte, odată cu sosirea a circa 10.000 de voluntari din principatul Serbiei, conduşi de colonelul Stevan Knićanin. În data de 10 mai, **S.**, ca şi preşedinte al comitetului principal de apărare, apelează la prinţul Aleksander Karađorđević, pentru ajutor militar şi financiar. Din Zagreb, patriarhul Rajačić întăreşte aceste apeluri. Serbia, ca principat autonom aparţinând Imperiului Otoman, este condusă de debilul şi indecisul prinţ Karađorđević. Adevărata mînă forte în Serbia este însă ministrul de interne Ilija Garašanin, un avocat de orientare conservatoare, care se teme că revoluţia din exterior poate afecta monarhia dinastiei Karađorđević, la fel de mult ca şi ameninţările unor pretendenţi precum prinţii Miloš şi Mihailo Obrenović. Garašanin agrează ideea un larg program de cooperare sârbo-croată împotriva maghiarilor, susţinând şi ajutorul major care să fie acordat sârbilor din Voivodina. În luna mai, Garašanin îi scrie încurajator generalului **S.** din Voivodina: „Considerăm cauza fraţilor noştri de sânge, sârbii de acolo [din Voivodina], ca pe propria noastră cauză şi vom face orice sacrificiu moral şi material ca să îi ajutăm, spre binele cauzei comune". **S.** nu vede cu ochi buni întărirea autorităţii banului croat Jellačić, considerând că dacă acesta contribuie la înfrângerea maghiarilor, Imperiul Habsburgic se va dispensa de mişcarea naţională sârbă. De aceea, se explică şi reciproca, dezinteresul lui Jellačić faţă de **S.**, prin faptul că, la 18 septembrie 1848, banul Croaţiei îl numeşte pe colonelul Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl, consulul Austriei la Belgrad, în funcţia de şef de stat major al armatei insurecţionale, poziţie care până atunci îi revenise lui **S.** Acesta, devenit foarte popular în urma faptelor sale de arme din cursul verii lui 1848, refuză să accepte numirea lui Mayerhofer. Într-un act al lui **S.** către Stanković, secretarul comitetului naţional, acesta descrie succesul său în fruntea

65. Đorđe Stratimirović la 1849, în uniformă c.c.

gărzii naţionale, prin alungarea ofiţerilor austrieci, prin dezavuarea anatemei patriarhului aruncată asupra sa. Crede că patriarhul trebuie să abdice, iar oborul (comitetul central) să se autodizolve. Începe o „nouă perioadă a revoluţiei noastre". Din Carlovitz, la 18/30 septembrie 1848, patriarhul sârb Iosif [Rajačić] emite o proclamaţie. Anunţă poporul sârb că „duşmanul nostru, maghiarul" (unser Feind der Magyare) a fost înfrânt în Bačka, unde va fi definitiv distrus de trupele banului Jellačić. Din păcate, trădarea s-a încuibat în sânul poporului. Unealta trădării este **S.**, care în ascuns a căzut de partea maghiarilor. Cere poporului să nu se lase ademenit de **S.**, ci să-l prindă şi să-l aducă în faţa adunării naţionale, care se va întruni peste 6 zile la Carlovitz. Reacţia lui **S.** este imediată. La rândul său, la 22 septembrie 1848, şi el emite din Carlovitz o proclamaţie către poporul sârb, în care arată că şeful provizoriu al poporului sârb, patriarhul Iosif, şi comitetul central (oborul) au convocat pe data de 25 septembrie o adunare naţională la Carlovitz. Deoarece circulă veşti cum că ar exista unele neînţelegeri între **S.** şi comitetul central, el anunţă pe toată lumea că va merge la Carlovitz, fiind convocat de însăşi sfinţia sa patriarhul. Între timp s-a dizolvat neînţelegerea avută cu comitetul central. **S.** îşi afirmă loialitatea faţă de patriarh şi faţă de organele constituite ale conducerii sârbe (Cosma, II/37). Cum o parte din insurgenţii sârbi se raliază lui **S.**, pentru a evita o sciziune, patriarhul Rajačić confirmă în 4 octombrie comanda militară supremă în mâinile lui **S.**, doar pe perioada absenţei voievodului Šupljikać, chemat la ordine de către austrieci, fiind trimis pe scena de război din Italia, ca subordonat al mareşalului Radetzky. Totuşi, la 5 sau 6 octombrie Šupljikać revine la Karlovac, astfel încât **S.** trebuie să depună din nou funcţia de comandant suprem, în favoarea voievodului ales de naţiune. În adunarea de la Karlovac, convocată în 7 şi 14 octombrie, patriarhul reuşeşte să determine alegerea unui nou *odbor,* dotat cu putere executivă deplină, sub preşedinţia sa proprie. În raportul său din 7 noiembrie 1849, consulul c.c. din Serbia Mayerhofer îl înştiinţează pe Windischgrätz în legătură cu „instigatorul naţionalist sârb" **S.**, care – angajat ca locotenent într-un regiment de cavalerie – s-a erijat în conducător militar al sârbilor, întreprinzând raiduri de pradă (Raubzüge) în fruntea unei trupe conduse de el. Chiar în momentul sosirii voievodului Šuplicać, **S.** a provocat o mişcare îndreptată împotriva conducerii austriece, aflându-se probabil în legătură cu partidele republicane din Viena, Pesta şi Galiţia. Întreprinderea lui a eşuat, dar până acum nici patriarhul Rajačić, nici voievodul sârb Šuplicać nu au luat vreo măsură decisă împotriva lui. Totuşi, pentru a-l înlătura, l-au trimis în misiune... tocmai la Viena. Mayerhofer îi atrage atenţia lui Windischgrätz asupra acestei persoane periculoase (Cosma, II/180). La 15 decembrie,

împăratul Austriei confirmă numirea lui Rajačić ca patriarh şi a lui Šuplikac ca voievod al Serbiei. Astfel Rajačić şi Šupljikać îl îndepărtează pe **S.** de la puterea politică. Având în spate influenţa exercitată prin intermediul bisericii ortodoxe sârbeşti, Rajačić reuşeşte să limiteze influenţa lui **S.** la chestiuni militare minore. Profund loial Casei de Habsburg, Rajačić nu numai că se îndepărtează de programul naţional maximal, exprimat în aprilie 1848 de **S.**, dar conduita sa va duce şi la pierderea Voivodinei. La finele anului 1848, prin moartea subită a lui Šupljikać la 27 decembrie, mişcarea sârbă din Voivodina slăbeşte, cu toate că *odbor*-ul începe să acorde din nou credit lui **S.** Pentru a para autoritatea lui **S.** şi pentru ca, nu cumva, acesta să fie ales în funcţia vacantă de voievod, patriarhul se declară de acord cu crearea unui comitet, care să elaboreze constituţia voievodatului. Rajačić însuşi îl propune ca şef al comitetului pe **S.** Concomitent, patriarhul exploatează oportunităţile iscate de acţiunea sa conciliatorie, respingând moţiunea de convocare a unei noi adunări populare, spunând că adunarea nu ar putea alege un alt voievod, până ce comitetul de elaborare a constituţiei nu îşi va fi finalizat misiunea. Obţinând acest răstimp, patriarhul îl convoacă pe generalul c.c. Kuzman Todorović, comandantul de brigadă din Karlovac, unul din asociaţii sârbi ai lui Jellačić şi un susţinător devotat al Casei de Habsburg, pe care îl desemnează a prelua, în locul voievodului decedat, comanda militară supremă. La 6 ianuarie 1849 Todorović ia în primire postul, mai înainte ca cineva să apuce a obiecta împotriva acestei măsuri arbitrare. Patriarhul Rajačić preia din nou autoritatea şi puterea, dar conflictul din sânul mişcării naţionale sârbeşti, între Rajačić şi **S.**, nu conduce la altceva, decât la slăbirea mişcării. În acest conflict intern, imperialii austrieci îl susţin desigur pe patriarh, câtă vreme **S.**, prin agitaţiile lui, este considerat „un scormonitor clasa întâi" (ein Wühler erster Classe), aşa cum îl caracterizează ministrul c.c. Kulmer într-o scrisoare către prinţul Schwarzenberg, din 10 ianuarie 1849 (Cosma, II/161). Cu toate că generalii **S.** şi Knićanin îi înfrâng pe maghiari în două bătălii, eliberând regiuni din Banat şi Bačka de sub ocupaţia ungară, cei doi sunt chemaţi sub ascultare, cerându-li-se să retragă armatele de voluntari la sudul Dunării. În februarie 1849, Belgradul solicită din nou voluntarii lui Knićanin, iar în ultima parte a lunii martie 1849 aceştia luptă iar împotriva trupelor maghiare. La începutul lui iunie 1849, **S.** propune revoluţionarilor ungari să treacă de partea lor cu cinci batalioane de grăniceri, cu condiţia ca guvernul maghiar să îl menţină la comanda acestora, să îi confere rangul de general honved şi să accepte constituirea voievodatului sârbesc. La întrunirea cabinetului ungar din 14 iunie se acceptă prima condiţie a lui **S.**, dar se respinge ideea recunoaşterii voievodatului. Negocierile eşuează. La jumătatea lui iunie 1849, aliaţii ruşi ai habsburgilor invadează Ungaria. Knićanin rămâne la Dunăre, cu voluntarii săi, până în august, la înfrângerea definitivă a revoluţiei ungare de către confederaţii austro-ruşi. În acest moment, împăratul Franz Joseph îi retrage patriarhului Rajačić comanda, numind un comandant militar. Voievodina este reintegrată Austriei, devenind la 18 noiembrie 1849 guvernământul Voievodinei sârbeşti şi al Banatului timişan. După încheierea revoluţiei, austriecii îl ridică pe **S.** la rangul de locotenent colonel, nerecunoscându-i titlul de general.

(Spira, 17, 37–39, 70, 71, 109, 110, 142–147, 167, 175, 176, 195; Cosma, II/37, 161, 180; *Wikipedia*)

Suini, Paul (baron) = locotenent-colonel, apoi colonel, comandantul regimentului secuiesc de husari nr. 11 de la Sfântu Gheorghe (1849–1851).

N. la Milano, la o dată necunoscută; m. la 6 sau 7 martie 1873, la Görz. Intră în armata imperială. În anul 1843 este al doilea căpitan la regimentul secuiesc de husari nr. 11. În 1848 este avansat căpitan de cavalerie (Rittmeister) la regimentul secuiesc de husari. Participă activ la campania din toamna lui 1848, începând cu luna octombrie, în subordinea generalului Puchner, comandantul suprem al armatei c.c. din Transilvania. În 1849 este ridicat la gradul de maior, în cadrul aceluiaşi regiment. La 1 august 1849 se evidenţiază în lupta de la Kaszon Ujfalu, unde divizionul pe care îl comandă formează avangarda c.c., care contribuie decisiv la înfrângerea inamicului. Cu acest prilej este decorat cu Ordinul Coroanei de fier clasa a III-a. Tot în 1849 devine locotenent colonel şi comandant interim de regiment. Întreprinde cu succes reorganizarea regimentului său, compus din români ardeleni, munteni şi secui. În 1850 promovează la gradul de colonel. Ineteresant este că, în ciuda aptitudinilor sale profesionale, **S.** nu este agreat de guvernatorul Transilvaniei, Ludwig von Wohlgemuth. La 12 mai 1850, acesta relatează prinţului Schwarzenberg despre „uneltirile partidei maghiare a nemulţumiţilor" din Transilvania şi Ungaria, care „sub stindardul vechilor conservatori" (unter der allgemeinen Fahne der Altkonservativen) agită în mod public, în ziare, dar şi în cercurile private, criticând noua organizare şi noile instituţii din Ardeal. Această partidă acţionează şi la Sibiu, dar mai ales la Cluj. Wohlgemuth îl denunţă pe locotenentul **S.** de la regimentul de husari nr. 1, care a agitat în presă, la Viena, pentru revenirea la vechea stare de lucruri (Cosma, II/161). În anul 1853 iese la pensie cu gradul de colonel. Ulterior pensionării, în 1856, activează ca şi colonel premier de infanterie (Premier-Oberwachtmeister) în prima gardă de corp Arcièr, fiind promovat general maior. Împăratul îl înnobilează la rangul de baron. Apoi iese definitiv la pensie, cu gradul de feldmareşal locotenent. Se retrage la Görz şi moare acolo, la o vârstă destul de înaintată. Anumite izvoare susţin că el vădea o mare asemănare fizică cu mareşalul, ulterior regele Murat.

(Wurzbach, 40/295–296; Cosma, II/160, 161, 294.)

Szász, Karl, senior = scriitor maghiar, profesor la colegiul reformat din Aiud, membru al delegaţiei trimise la Pesta pentru a lua parte la dezbaterea uniunii (vara lui 1848), profesor la Târgu-Mureş (1849–1853).

N. la Ocna Sibiului, la 25 ianuarie 1798; m. la Târgu-Mureş, la 23 octombrie 1853. Provine dintr-o familie secuiască din Trei Scaune, Szász Szemerjai (de Simeria), atestată din secolul al XVIII-lea. La vremea respectivă, un anume Paul Szász este menţionat ca jude regesc la Ocna Sibiului, târgul aflat lângă mina de sare. Acesta este strămoşul de neam al lui **S.** Tatăl său, Szász János, funcţionează ca notar suprem la Ocna Sibiului, acordând fiului său educaţia primară în casa părintească. Între 1805 şi 1814, **S.** urmează studiile la colegiul reformat din Aiud, o instituţie vestită şi foarte căutată la început de secol XIX. În 1814–1815 se dedică studiului jurisprudenţei la liceul din Cluj. Se angajează ca şi concipist la Tabla regească şi, după doi ani, obţine diploma de avocat. Însă, în loc să practice avocatura, **S.** preferă să devină profesor privat, meditând elevi din familiile contelui

Teleki, a baronului von Kemény şi în casa lui Zeyk János. Pe unul din elevii săi îl însoţeşte mai târziu la Viena, unde, adăstând vreme de un an, aprofundează chimia, ca autodidact. În 1820 revine în patrie, obţinând, la numai 22 de ani, mai întâi un post provizoriu de profesor la colegiul din Aiud, iar din 1821 postul de profesor titular la clasa de drept. În această postură funcţionează timp de 16 ani. Din 1833 este membru al Societăţii învăţaţilor maghiari de la Pesta (Magyar Tudós Társaság). La 20 iunie 1834 este convocată dieta ardeleană la Cluj, după o întrerupere de 24 de ani. **S.** se numără printre reprezentanţi, fiind ales deputat de Ocna Sibiului. Reprezentanţii dietali, între care baronul Kemény Dénes şi baronul Wesselényi Miklós, dezbat viu problema formulei de jurământ a preşedintelui Stărilor ardelene, din care pricină se decide trimiterea unei deputaţii dietale la împărat, aflat la Brünn. Această delegaţie este condusă de contele Bethlen János şi de **S.**, ajungând la ţintă şi intrând în audienţă la împărat în data de 30 octombrie 1834. Rezultatul nu este prea încurajator, împăratul neîncuviinţând modificarea formulei jurământului. **S.** este ales deputat şi la dieta ardeleană, desfăşurată la Sibiu, între 17 aprilie 1837–31 martie 1838. În anii ce urmează, după 1840, **S.** îşi îndeplineşte datoriile didactice, fiind activ şi pe tărâm scriitoricesc. Când însă izbucneşte revoluţia paşoptistă, **S.** iese din nou în prim-planul scenei politice. Aiudul, ca reşedinţă a unuia din cele mai agitate comitate, constituie din anii treizeci ai secolului XIX centrul opoziţiei naţionale maghiare. La 28 martie 1848, la Aiud se desfăşoară o adunare populară, la care participă studenţii reformaţi şi o parte a cetăţenilor comunităţii. Adunarea populară îşi propune să aleagă un nou funcţionar superior, *ductor nobilorum,* şi să înnoiască alcătuirea comunităţii locale. Aiudul se transformă într-un bastion unionist; se scrie cuvântul „unio" şi se înalţă steagul tricolor maghiar pe toate zidurile, turnurile, bastioanele. În 29 martie seara, comitele suprem baronul Bánffy Miklós deschide congregaţia marcală cu o scurtă cuvântare. Baronul Kemény Dénes cuvântează apoi şi el, propunând să se trimită o petiţie guvernatorului Teleki József, prin care să se ceară convocarea neîntârziată a dietei transilvane, care să decidă înarmarea poporului. Profesorul **S.**, o fire cumpănită şi măsurată, ia şi el cuvântul, invitând la strângerea legăturilor nu doar între comitatele ungureşti, ci şi cu naţiunea germană. Baronul Kemény Dénes respinge propunerea lui **S.** cu cuvintele: „Nu, nu, nu! Să ne caute ei [saşii], şi o vor face cu siguranţă!" Ministrul ungar al cultelor Ötvös îl convoacă pe **S.** la Budapesta, numindu-l secretar de stat în ministerul său, din 24 aprilie 1848. Astfel **S.** se mută, în 1848, cu toată familia în capitala maghiară. **S.** este membru al delegaţiei numite de dieta transilvană de la Cluj, deschisă la 29 mai 1848. La 14 iulie 1848 se emite preaînaltul rescript imperial de sancţionare a legii electorale şi a legii uniunii, propuse de dieta ardeleană. În ce priveşte prima lege, este vorba despre organizarea alegerilor de deputaţi din Transilvania pentru dieta ungară de la Pesta. Legea uniunii cu Ungaria a voievodatului Transilvaniei prevede la § 2 alcătuirea unei comisii, alese de către dieta ardeleană, care să se deplaseze tot la Pesta, pentru a participa la negocieri privitoare la înfăptuirea uniunii. Membrii acestei deputăţii sunt: preşedintele ei – guvernatorul Teleki József sau, în lipsa acestuia, locţiitorul de preşedinte – baronul Kemény Ferenc, concomitent preşedintele Stărilor din dieta Ardealului, apoi comitele suprem al comitatului Turda Thoroczkai Miklós, judele regesc al scaunului Ciuc Balási József, episcopul

greco-catolic Ioan Lemeni, regaliştii Bethlen János senior, baronul Jósika Miklós, baronul Kemény Dominik, contele Teleki Dominik, Horváth István, deputaţii baronul Kemény Dezsö, Zeyk József, Wéér Wolfgang, contele Bethlen János junior, Pálffy János, Mikó Mihály, Berde Mozes, Gyergyai Ferenc, baronul Wesselényi Miklós, contele Teleki László, Demeter József, Hankó Dániel, consilierul tezaurarial Debreczeni Mártin, episcopul ortodox Andrei Şaguna, Alexandru Bohăţel, **S.** şi saşii Konrad Schmidt, Carl Gooß, Elias Roth, Wilhelm Löw. Se pare că această deputăţie nu mai ajunge să purceadă în misiune, datorită cursului rapid al evenimentelor în altă direcţie. În ianuarie 1849, când guvernul ungar pleacă în refugiu la Debrecen, **S.** cu familia sa însoţesc guvernul. În luna iunie 1849, are loc revenirea familiei la Budapesta, cu câteva luni înainte de înfrângerea revoluţiei. Este membru al secţiei istorice al Academiei ungare de ştiinţe. După revoluţie, **S.** predă ca profesor la colegiul din Târgu-Mureş. În această localitate moare la 23 octombrie 1853, în vârstă de 55 de ani. Se căsătoreşte cu Franciska Münstermann, fiica perceptorului tricesimal din Cluj, din căsătorie venind pe lume 6 copii: Julie, născută în 1826, căsătorită cu Horváth Sándor; Karl, născut la 15 iunie 1829, căsătorit prima oară cu Pauline Szász, născută la 1832, moartă la 17 iunie 1853, şi a doua oară cu Antonia Bibó, cu care are nouă copii; Robert, născut la 1831, tehnician; Julius, născut la 1834, ofiţer de marină; Dominik, născut la 1838, pastor la Cluj; Béla, născut la 1840, scriitor. Cel mai mare dintre fii, Karl, îşi întrece tatăl în faima dobândită.

Scrieri publicate: „Sylloge tractatuum aliorumque actorum publicorum et argumenta b. Diplomatis Leopoldini Resolutionis item, quae Alvincziana vocatur, illustrantium", 1832; „Latin nyelvtudomány" (Limba latinü), 1838; „Parthénon, tanitmányok tára magyar tanitók számára" (Partenon, arhivă de studii pentru dascălii maghiari), 2 vol., Aiud, 1839; „Igeidök formßálódásának szabályai" (Reguli pentru formarea timpurilor), 1838; „Számtan" (Artimetica), prima parte, editura Heckenast, Pesta, 1853. Articole publicate: „Az 1831-ik esztendö töténetei" (Istoria anului 1831), în Anuarul Academiei Ungare, vol. III; „A szerzett törvények eredeti kutfejéröl" (Despre sursele originale ale legilor existente), este cuvântarea de recepţie în Academia Ungară de Ştiinţe; „A derék ember és ritka érdemü tanitó" (Portretul unui om brav şi dascăl merituos), dedicat lui Samuel Köteles; „Erdély geographiai fekvéséhez alkalmazott magasságmérési tábla" (Tabele de măsurători topografice aplicate la poziţia geografică a Transilvaniei). În manuscris a lăsat numeroase studii ştiinţifice.

(Wurzbach, 41/185–187; Friedenfels, II/375–376; *A 1848–1849. évi...*, 827–829, voce semnată de Eilhart Anton Dörner.)

Szász, Karl, junior = poet maghiar.

N. la Aiud, la 15 iunie 1829; m. la Pesta, după 1880. Este fiul cel mai mare al profesorului Karl Szász senior şi al Franciscăi, născută Münstermann. Are o soră, Julie, şi încă patru fraţi. Dintre toţi copiii, el vădeşte din fragedă copilărie aptitudini intelectuale ieşite din comun. La cinci ani deprinde cititul, la şase ani intră în clasa întâi la colegiul protestant de la Aiud, unde predă tatăl său. Sub oblăduirea atentă a

acestuia, copilul deprinde limba germană. La vârsta de 15 ani absolvă ciclul gimnazial, înscriindu-se la seminarul pedagogic. Tânărul **S.** compune versuri, dar se simte atras în mod deosebit şi de matematică. Totuşi majoritatea timpului şi-o petrece cu studii literare şi cu exerciţii scriitoriceşti. În cadrul clubului literar din localitatea natală devine curând cel mai activ membru, prin contribuţiile sale în versuri şi proză. Primele poezii îi apar în *Életképek* (Imagini de viaţă), în anul 1846, şi în cărticica de buzunar „Unio", din 1847. În 1848, **S.**, în vârstă de 19 ani, dobândeşte premiul Asociaţiei Kisfaludy pentru poemul „Murány hölgye" (Cetăţeanca din Murány), în care o descrie pe eroina Maria Széchy. Din acest poem au apărut de sub tipar doar fragmente. Poeziile sale sunt găzduite şi de cea mai importantă foaie beletristică de la Budapesta, *Pesti Divatlap* (Ziarul pestan de modă). De asemenea, **S.** redactează studii de estetică şi filosofie, întreţinând o bogată corespondenţă cu personalităţi ale lumii culturale, precum istoricul Franz Salamon, esteticianul şi poetul Gyulay Pál. Revoluţia paşoptistă reprezintă un punct de turnură al vieţii sale. Baronul Ötvös József, întâiul ministru ungar al cultelor şi învăţământului, îl convoacă pe tatăl lui **S.** la Pesta, oferindu-i un post de secretar de stat în ministerul său. Astfel, întreaga familie se mută din Aiud în capitala ungară. Aici tânărul **S.**, în compania prietenilor săi Mentovich şi Gyulay, editează un volum de poezii, intitulat „Nemzeti szinek" (Culori naţionale), făcându-şi astfel intrarea în lumea literară pestană. Idolii săi sunt Petöfi Sándor şi Vörösmárty. Jókay îl îndeamnă pe **S.** să colaboreze la *Életképek*. Curând intră şi în cercurile revoluţionare. Entuziasmul său patriotic nu este însă susţinut de un fizic prea robust, de aceea tatăl său nu îi permite să se înroleze în rândurile armatei honvezilor. Astfel că **S.** îşi continuă neîntrerupt studiile la universitatea din Pesta. Când, în ianuarie 1849, dieta ungară se refugiază, mutându-şi sediul la Debrecen, şi familia Szász urmează dieta. **S.** însuşi intră şi el ca şi concipist în slujba ministrului cultelor Ötvös. În luna iunie 1849, familia revine la Budapesta. De data aceasta, **S.** nu se mai lasă convins să rămână retras, ci se înscrie în armata honvezilor, participând ca pontonier (Pontonnier) la ultimele lupte din campania din sudul Ungariei. După câteva săptămâni este avansat la gradul de locotenent. Atunci când unitatea sa militară predă armele la Boros-Jenö, **S.** este dus la Timişoara, pentru a fi înrolat în armata austriacă. Pe drum spre Timişoara evadează, traversează lagărul rus îmbrăcat cu haine de ţăran, ajungând după unele aventuri, împreună cu ai săi şi cu câţiva prieteni ardeleni, la Ross, unde află găzduire la familia Borbély. În această ascunzătoare petrece câteva luni de zile, după care **S.** devine meditatorul copiilor din familia Szentmiklós din comitatul Gömbör. Aici face cunoştinţă cu poetul Tompa, care îl încurajează şi pe plan moral şi pe plan poetic, astfel încât **S.** se pregăteşte intens pentru a deveni predicator. În anul 1851, de Paşti, absolvă examenul teologic şi este numit capelan în Rimaszombat, post la care nu se va prezenta însă niciodată. În acelaşi an, este invitat să predea ca profesor la gimnaziul reformat din Nagy-Körös, acolo unde profesa în acelaşi timp şi marele poet Arany János. În timpul activităţii de aici, **S.** redactează câteva manuale, alcătuieşte volume de versuri şi se preocupă mult de traduceri poetice în ungureşte. Preocuparea ultim menţionată îl transformă curând în unul dintre cei mai buni traducători de poezie în limba maghiară. Prima culegere a acestor traduceri apare la

1853. La 15 aprilie 1852 se căsătoreşte cu iubita sa din tinereţe, verişoara sa Pauline Szász, dar fericirea matrimonială este de scurtă durată, deoarece soţia sa moare un an mai târziu, la 17 iulie 1853. După moartea soţiei, **S.** pleacă din Nagy-Körös, angajându-se ca dascăl la gimnaziul din Kecskemet. Aici rămâne pentru o jumătate de an, dar, în urma morţii neaşteptate, la 23 octombrie 1853, a tatălui său – care după revoluţie preda la Târgu-Mureş, pentru a fi mai aproape de familia sa, **S.** se mută în Transilvania, acceptând postul de predicator la Odorheiul Secuiesc. Aici petrece trei ani, timp în care scrie o carte de rugăciuni pentru femei – carte de mare succes, judecând după faptul că a fost reeditată de trei ori în decurs de câţiva ani, redactează şi conduce o revistă bisericească, elaborează un catehism pentru slujba de confirmare, publică predici şi cuvinte de învăţătură. În 1857 se mută, tot ca predicator, la Kun-Szent-Miklós, foarte aproape de Budapesta. La 25 martie 1858 încheie a doua căsătorie, în ultima localitate menţionată, cu Antonia, născută Bibó, care îi dăruieşte nouă copii. Acest eveniment fericit îl stimulează şi pe plan artistic, deoarece din această perioadă datează câteva valoroase creaţii poetice. La 15 decembrie 1858 **S.** este numit membru corespondent al Academiei ungare de ştiinţe, iar discursul citit cu prilejul numirii sale vorbeşte „Despre principiile artei traducerii". Din partea Academiei ungare primeşte premiul întâi pentru poemul „Trencséni Csák" şi premiul doi, alături de prietenul său Tompa, pentru poezia despre poetul Kazinczy. Asociaţia Kisfaludy de beletristică şi estetică îl numără între membrii săi din anul 1860. În 1861 apar în două volume ale sale „Opere complete". Publică traduceri mai mici în volumele „Lyriai Áloék" (Aloe lirice), 1861, şi „Gyöngyvirágok" (Lăcrămioare), 1872. De asemenea, mai traduce opt drame ale lui Shakespeare. În 1860 este ales decan al diocezei Solter, dar în mai puţin de un an demisionează din această funcţie. La 1863 este chemat pastor la Szabad-Szállás, unde rămâne până la 1867. Prin instaurarea dualismului are loc refacerea guvernului ungar. **S.** ocupă un post de consilier de secţiune la Ministerul ungar al cultelor şi învăţământului. Doi ani mai târziu, la 1869, i se atribuie şi funcţia de inspector al şcolilor elementare din comitatul Pesta, apoi la 1872 conduce inspectoratul şcolilor elementare din districtul Iazigia-Cumania. În martie 1874 este convocat din nou la minister. Din 1876 conduce, în calitate de consilier ministerial, direcţia cultelor protestante, iudaice şi, în parte, greco-orientale. În perioada 1865/1868, **S.** este membru al Camerei ungare a reprezentanţilor. În anul 1866, piesa sa de teatru „Irod" cunoaşte pe scena teatrului din Pesta un succes răsunător. În decembrie 1876 Academia ungară de ştiinţe îi decernează un premiu de 100 de ducaţi pentru cea mai bună odă dedicată lui Deák Ferenc. **S.** obţine docentura la universitatea din Budapesta. **S.** vădeşte o mare productivitate artistică, în special pe tărâmul poeziei, respectiv al celei erotice şi liric-epice, apoi ca şi critic estetician, ca biograf şi traducător artistic. De valoare mai mică sunt operele sale dramatice, multe din ele rămase în manuscris. Moare după 1880. Prima soţie a lui **S.**, Pauline, care apare şi sub numele de Apollonia, născută la 1832, moartă la 17 iunie 1853, a fost verişoara lui, ca fiică a fratelui János al tatălui său, fiind sora cea mai mare din trei fete. Înzestrată cu talent poetic, ea scrie de la vârstă fragedă poezii, sub pseudonimul Iduna, dar moare mai înainte de a-şi da întreaga măsură a talentului, la numai 21 de ani, proaspăt căsătorită cu vărul ei. Cântecul ei de lebădă,

poezia denumită „Pe patul de moarte", scrisă prevestitor cu un an înainte de moartea ei timpurie, apare în „Albumul a o sută de poeţi maghiari".

Scrieri publicate: „A szabad székely dala" (Cântecul secuiului liber"), poezie tipărită mai întâi în *Életképek*, 1846; „Ábránd Liszt Ferencz zenéje felett" (Fantezie pentru Franz Liszt şi muzica sa), în „Unio", 1847; „Angol és Francia költökböl" (Din poeţi englezi şi francezi), Pesta, 1850; „Széchy Mária", doar fragmente au fost tipărite; „Hedvig", Gyula, 1856; „Széchenyi emlékezete" (În memoria lui Széchenyi), editura Academiei ungare, Pesta, 1860; „Lyriai áloék. Nyugoti költökböl forditotta s ujra összegyüjte" (Aloe lirice. Traduse din poeţi occidentali şi adunate din nou), editura Moritz Ráth, Pesta, 1860, XV + 256 p.; „Trencséni Csák. Történeti költöi beszély" (Matei Csák de Trencsén. Povestire istorică în zece cânturi), editura Engel şi Mandello, Pesta, 1860, XII + 239 p.; „Költemények" (Poezii), 2 vol., Editura Heckenast, Pesta, 1861, 246 + 258 p.; „Lybánon és Romania. Egyházi beszéd melyet az 1860ik év utólsó vasárnapján tartott" (Liban şi Romania. Predică ţinută în ultima duminică a anului 1860), editura Osterlamm, Pesta, 1865; „Magyarország földleirása rövid vonásokban" (Geografia Ungariei pe scurt), Osterlamm, Pesta, 1861, ediţia a doua 1865; „A kis Ilonka emlékezete" (Amintiri despre micuţa Elena), Editura Pfeifer, Pesta, 1862, 42 p.; „Gyöngyvirágok. Nyugati költökböl fordítva. Diszkötés" (Lăcrămioare. Traduse din poeţi occidentali), editura Moritz Ráth, Pesta, 1862, 220 p.; „A Százodak legendájából" (Din legenda secolelor), traducere din limba franceză, după Victor Hugo, Pesta, 1862; „A vers szavalás elméleti és gyakorlati kézikönyve; növendek s felnött ifjak használatára" (Manual teoretico-practic de declamaţie...), editura Heckenast, Pesta, 1862, 316 p.; „Kis Biblia. Legrövidebb kivonat az ó és új tesztamentomi bibliai történetekböl református fiú- és leánynépiskolák számára" (Mica Biblie. Cel mai scurt extras din povestirile biblice ale Vechiului şi Noului Testament, pentru şcolile elementare de băieţi şi de fete), Editura Heckenast, Pesta, 1863; „A meghivott meghivóival szemben. Székfoglaló beszéd melylyel a szabadszállási helvét hitvallású gyülekezetben lelkipásztori hivatalát 1863 június 21-kén megkezdette" (Cel chemat în faţa celor ce îl cheamă. Predică inaugurală, ţinută la 21 iunie 1863 în faţa comunităţii de la Szabad-Szállás), Editura Osterlamm, Pesta, 1863; „Gyászbeszéd Szilády László fölett" (Cuvântare spre pomenirea lui Szilády László), în: „ Szilády László Papi dolgozatok gyászesetekre", caiet 9, Pesta, 1863; „Zrinyi a költö. Lorántfi Zsuzsanna szönyege. Költöi beszélyek" (Zrinyi poetul. Covorul Susanei Lorántfi. Povestiri poetice), Editura Gustav Emich, Pesta, 1864, 178 p.; „Buzgóság könyve. Emlékedések és imák protestáns nök számára. Második javitott kiadás" (Carte de evlavie. Consideraţii şi rugăciuni pentru femeile protestante. Ediţia a doua îmbunătăţită), Editura Heckenast, Pesta, 1865, 407 p.; „Halotti imák közönséges esetekre és alkalmakra" (Rugăciuni de înmormântare pentru cazuri obişnuite), editura L. Telegdi, Debrecen, 1865, 297 p.; „A gavallér politikusok. A Kisfaludy-társaság által jutalmazott satira" (Politicienii-cavaleri. Satiră premiată de Societatea Kisfaludy), Editura Moritz Ráth, Pesta, 1869, 19 p.; „A Nibelung-ének keletkezéséröl és gyanítható szerzöjéröl" (Despre originea şi despre presupusul autor al Cântecului Nibelungilor), editura Eggenberger, Pesta, 1869; „Álmos. Regényes hösköltemény 10 énekben" (Almos. O poezie eroică romantică în zece

cânturi). Editura Petrik, Pesta, 1870, 175 p.; „Telivér és Lángész" (Pur sânge şi geniu), fantezie în trei acte, ulterior modificată sub titlul „Flora vagy a Lelenc" (Flora sau orfanul), premiată de Societatea Kisfaludy cu 50 de ducaţi, editată la 1864. Alte lucrări ale lui **S.**: „József császár" (Împăratul Iosif), tragedie în cinci acte; „Heródes" (Irod), tragedie în cinci acte; „Zrinyi Miklós", tragedie în cinci acte; „Frater György", tragedie în cinci acte, premiată în 1869 de către Academia ungară cu premiul Teleki; „Salamon", de asemenea premiată de Academie cu marele premiu Nádásdy în valoare de 200 ducaţi; „A politikus asszonyak" (Femeile politice), fantezie în cinci acte, ultima lucrare dramatică originală a lui **S.**, 1871. Lucrări de estetică şi critică: „Trăsături biografice şi caracteriale la Goethe", tipărită integral în *Budapesti Szemle,* traducere după „Viaţa lui Goethe" de Lewes; studiul de estetică „Două poeme epice: Cântecul Nibelungilor şi Şah Namé", în anuarul Societăţii Kisfaludy, 1865; „Despre concepţia tragicului", discurs de recepţie în Academia ungară; „Despre reprezentarea persoanelor istorice şi a epocilor în legendă şi poezie", lucrare premiată de Academia ungară în 1875.

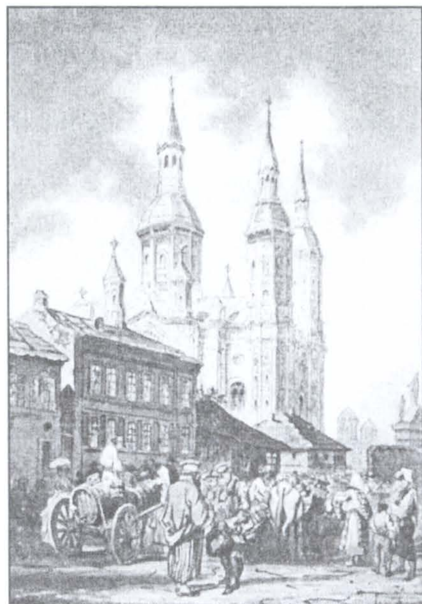
(Wurzbach, 41/187–193.)

de Szathmáry, Carol Popp = pictor şi grafician, desenator, litograf, fotograf, supus austriac, „persoană compromisă politic" în Muntenia, aflată sub supravegherea agenţiei c.c. din Bucureşti (1850); realizează portrete ale deputaţilor din dieta transilvană.

66. „Târgul Drăgaica" de Carol Popp de Szathmáry.

N. la 11 ianuarie 1812, la Cluj; m. în 3 iunie 1887, la Bucureşti. De obârşie ardelean, Szathmáry Papp Károly, provine dintr-o familie reformată maghiară, ridicată la rang nobiliar. Primele studii le face în Transilvania. În 1841 semnează un „Album" cu vederi din Transilvania. În anii 1841–1843 îi litografiază în portrete

67. „Biserica Sfântul Spiridon din București" de Carol Popp de Szathmáry.

pe deputații dietei transilvane de la Cluj. La 1843 văd lumina tiparului „Erdély képekben" (Transilvania în imagini), 40 de valoroase litografii, conținând scene de cultură și istorie a Ardealului, ilustrate cu orașe, port popular ș.a. În același an, 1843, **S.** emigrează la București și se apucă de fotografie. La 1853 lucrează cu A. Chladek la Pesta. Întreprinde numeroase călătorii în țară și în străinătate, de unde aduce imagini pitorești cu caracter de reportaj. În timpul războiului din Crimeea (1853–1856), **S.** realizează – încă înainte de mai bine cunoscutul Roger Fenton – primul reportaj foto de război din istorie. Opera sa se compune din acuarele, picturi, litografii, cromolitografii. În 1860 elaborează harta topografică a țării. Alcătuiește și o serie de cromolitografii și acuarele documentare, înfățișând tipuri și porturi populare. **S.** este primul și cel mai însemnat fotograf de artă în România.

(*D.E.R.*, IV/568; *Sb. Sachsen Lexikon*, 513; Cosma, II/296.)

68. Stevan Šuplikac la 1848.

Šuplikac de Vitez, Stevan (voievod) = colonelul **S.** este ales voievod al națiunii sârbe (1 mai 1848), devine general maior, și în această funcție – în urma propunerii ministrului austriac de interne Stadion (Viena, 28 noiembrie 1848), împăratul Ferdinand sancționează numirea sa ca voievod al națiunii sârbe (1 decembrie 1848); moare la finele lui decembrie 1848.

N. în 1786, la Petrinia în granița militară din Banat; m. la 15/27 decembrie 1848, la Pančova. Tatăl său este ofițer c.c. de stat major. Fiul alege cariera civilă, urmând gimnaziul ortodox de la Carlovitz, apoi liceul de studii filosofice din Oedenburg. În 1805 intră totuși cadet în regimentul tatălui său; participă la marșul din Italia și, după o jumătate de an, devine stegar. La 1809 avansează locotenent, apoi la 1810 locotenent superior. Când, după încheierea păcii, o parte a graniței militare revine Franței, luptă și în rândurile armatei lui Napoleon. În 1812 este căpitan în cadrul acesteia și adjutant al mareșalului Marmont, alături de care face campania din Rusia, unde se distinge cu Crucea Legiunii de onoare. În 1814 se află la garnizoana

din Magdeburg, trecând cu compania sa de croaţi la armata austriacă. După încheierea păcii, este căpitan la regimentul de graniţă germano-bănăţean. În 1832 devine maior în acelaşi regiment. În 1837 avansează la gradul de locotenent colonel la regimentul de graniţă nr. 3 Ogulin. În 1842 este ridicat în gradul de colonel la acelaşi regiment. În anul 1847 se află cu regimentul în Italia. La data de 1/13 mai 1848, adunarea sârbilor de la Carlovitz (Karlovac) îl proclamă pe colonelul **Š.** voievod şi pe Rajačić patriarh în ceea ce avea să se constituie ca voievodat autonom sârbesc. La 22 mai Curtea vieneză îl numeşte pe **Š.** general. Împăratul confirmă verbal delegaţiei sârbe, care se prezintă la el, dubla alegere, însă doar 5 luni mai târziu apare sancţionarea oficială scrisă. Dar voievodul nu poate împlini speranţele puse în el, deoarece pe de o parte nu deţine din partea Curţii c.c. puteri suficient de mari, iar pe de altă parte este general c.c., care obţinuse de la feldmareşalul Radetzky doar o permisie de 2 luni. Între timp, **Š.** luptă pe câmpul de bătălie din Italia, avansând la gradul de general maior. La 5 sau 6 octombrie 1848 se săvârşeşte intrarea triumfală a voievodului în Carlovitz, unde este întâmpinat de popor, odată cu alungarea lui Stratimirović şi preluarea comandei. Poziţia lui de general imperial îl îndeamnă să sfătuiască poporul să înceteze lupta împotriva maghiarilor, să revină la vechea organizaţie grănicerească, să aştepte doar de la împărat împlinirea reformelor. **Š.** însuşi întreprinde câteva reforme ale stării grănicereşti, dar la 15/27 decembrie, tocmai în ziua în care soseşte de la Olmütz confirmarea patentului referitor la Serbia, moare brusc. Este înmormântat cu mare fast la mănăstirea Kruschodolski, alături de George Branković, respectiv primul voievod alături de ultimul. Şi la Praga se oficiază o slujbă de pomenire a sa, organizată de Slowanska Lipa şi de comitetul studenţilor.

(Wurzbach, 40/332–334; Spira, 70, 79, 141–145; Cosma, II/294–295.)

T

Teutsch, Friedrich = istoric, publicist, rectorul seminarului pedagogic din Sibiu (1896–1903), preot şi episcop evanghelic al saşilor ardeleni (1906–1932).

N. la 16 septembrie 1852, la Sighişoara; m. la 11 februarie 1933, la Sibiu. Ca fiu al ilustrului Georg Daniel Teutsch, este un continuator de valoare al tatălui său, atât în plan clerical – devenind şi el episcop evanghelic al saşilor, cât mai ales în planul istoriografiei. Studiază la Academia Săsească de Drept de la Sibiu. Îşi continuă studiile universitare la Heidelberg, în anii 1870–1872, Leipzig, în 1872–1873, şi Berlin, studiind istoria şi teologia. Îi are ca profesori pe istoricii Wattenbach, Treitzschke şi Theodor Mommsen. La Heidelberg îşi susţine disertaţia, cu

69. Friederich Teutsch

70. Monumentul lui Friedrich Teutsch din Sibiu.

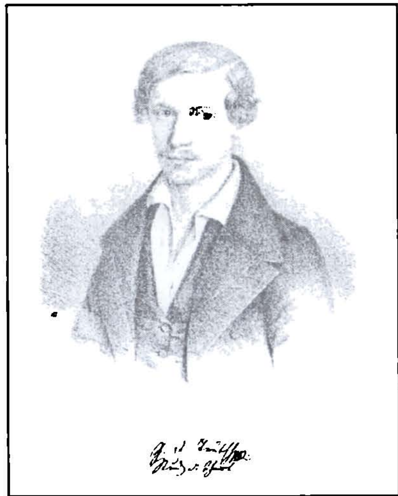
tema „Die Union der drei Nationen in Siebenbürgen“ (Uniunea celor trei națiuni din Transilvania). Devine profesor la seminarul pedagogic din Sibiu, din 1889 fiind rectorul acestuia. Între 1896–1903 este preot la Şura Mare. Din 1899 ocupă funcția de „Superintendential” (vicar episcopal). Între 1904 şi 1906 este preot orăşenesc la Sibiu. Se îngrijeşte de înnoirea serviciului divin, de dezvoltarea cadrului de desfăşurare a învățământului şi de împărțirea urbei în circumscripții parohiale (Seelsorgsbezirke). La 31 octombrie 1906 este ales episcop al bisericii evanghelice săseşti din Transilvania. Preocuparea sa de căpetenie este aceea, ca biserica să îşi dedice eforturile nu numai chestiunilor ce o privesc nemijlocit, ci şi cercului mai larg al intereselor generale ale poporului săsesc. **T.** respinge viziunea limitativă, dominantă până la el, cum că biserica evanghelică săsească ar fi doar prelungirea Universității naționale. Această înaltă demnitate o ocupă până la 17 septembrie 1932, când se retrage din motive de vârstă, odată cu împlinirea a 80 de ani de viață. **T.** este istoric, publicist, pedagog, istoric al dreptului, conducător popular, preot şi cap al bisericii. Personalitatea sa domină viața culturală şi spirituală a saşilor transilvăneni în anii 1880–1930. Continuă „Geschichte der Siebenbürger Sachsen“, opera începută de tatăl său şi dusă până la 1699, prelucrând-o şi aducând-o la zi. Scrie numeroase studii dedicate umanismului, Reformei, istoriei învățământului şi educației. Este autorul sintezei în două volume cuprinzând istoria bisericii evanghelice din Transilvania. În publicistică activează în redacția ziarului *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*.

(Binder, *G.D.T. und F.T.*; Binder, *Bischöfe*, II/67–108; *Sb. Sachsen Lexikon*, 520.)

Teutsch, Georg Daniel = căpitan al gărzii naționale din Sighişoara (1848–1849), conrector (vicedirector, 1845), apoi rector al gimnaziului sighişorean (1850), preot, episcop (1867), istoric.

N. la 12 decembrie 1817, la Sighişoara; m. la 2 iulie 1893, la Sibiu. Tatăl său, Martin Benjamin Teutsch, fabricant de săpun şi membru al comunității oraşului Sighişoara, şi mama, Katharina, născută Weiß, îl educă în stil patriarhal. Merge la şcoală încă de la vârsta de 5 ani, primii săi învățători fiind Michael Schuller, care ca preot la Criş cade victimă a revoluției în anul 1849, şi M. Keul, ulterior funcționar comunal şi de stat. Urmează clasele şcolii medii la Sighişoara, avându-i profesori pe Wilhelm Seivert, Johann Binder, şi gimnaziul tot acolo, printre profesorii săi numărându-se acelaşi Michael Schuller şi Carl Gooß, altă victimă a

revoluției paşoptiste. Ajunge în 1837, la aproape 20 de ani, student la Facultatea de Teologie Evanghelică din Viena. Are relații apropiate cu vestitul profesor de limbi orientale Wenrich. În 1838 îşi continuă la universitatea din Berlin studiile teologice – având profesori pe Neander, Twesten, Strauß, şi ştiințifice – cu profesorii Bopp, Zumpt, de istorie la cursul profesorului Ranke şi de geografie la profesorul Ritter. În toamna târzie a anului 1838 moare tatăl său. În octombrie trebuie să revină în patrie, unde continuă studierea istoriei, îndeosebi istoria țării. În 1840 devine profesor privat în casa lui Megay, un burghez de vază din Alba Iulia, apoi în apropiere de Deva, în casa lui Ladislaus von Barcsay. Din 1840 începe să publice lucrări ştiințifice. Fondurile de la Battyaneum din Alba Iulia şi de la biblioteca Brukenthal din Sibiu îi sunt accesibile. În vara lui 1842 se angajează ca lector III la gimnaziul evanghelic din Sighişoara, cu un salariu anual de 56 florini. La gimnaziu, de data aceasta în postura dascălului, îl reîntâlneşte pe Carl Gooß, fostul său profesor, devenit la 1842 rector. În anii 1842–1847 lucrează la gimnaziul din Sighişoara, predând istorie, latină şi greacă, dar şi studiind în continuare. Studiile sale stau la baza cursurilor pe care le predă. În 1845 ajunge conrector (vicedirector) al gimnaziului sighişorean, primind un salariu anual de 200 florini. În acelaşi an se căsătoreşte. La 1846 începe lucrul la „Sachsengeschichte". În acelaşi an îi moare tânăra soție. Spiritul timpului se vădeşte şi la Sighişoara. Aici ia ființă asociația meşteşugurilor, o a doua societate de lectură, se deschide o şcoală laică de două clase (zweiklassige Bürgerschule). **T.** se implică tot mai mult în viața cetății ca persoană publică, apărând cu articole istorice şi politice în presă, în special în *Siebenbürger Wochenblatt* din Braşov. În acelaşi timp, îşi continuă activitatea didactică şi ştiințifică, participând cu regularitate la adunările Asociației pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde), în prezidiul căreia este ales. Transformările revoluționare nu îl surprind. În baza studiilor sale istorice, **T.** nutreşte convingerea că structurile imperiale învechite nu mai pot fi viabile decât prin modernizare legală şi constituțională. Din această pricină, speranțele sale se leagă de mişcarea liberală maghiară. Datorită convingerilor sale radicale, pe seama sa la Sibiu circulă gluma cum că în Sighişoara **T.** l-a înlăturat pe primarul Sternheim şi a instaurat republica! La 7 mai 1848 **T.** de la Sighişoara, împreună cu avocatul sibian şi profesorul de drept Konrad Schmidt, precum şi cu Eugen von Friedenfels, merge la Braşov, pentru a sonda opiniile braşovenilor. În acele momente nu se realizează dorita unitate de opinii, Pământul Săsesc rămânând scindat în unioniştii de la Braşov şi Sighişoara şi antiunioniştii cu bastionul la Sibiu. În anul 1848 **T.** este ales pentru prima oară ales deputat de Sighişoara, alături de Carl Gooß, la Dieta din Cluj. La fel ca şi colegul său, inițial are o poziție

71. Georg Daniel Teutsch la 1839.

72. Georg Daniel Teutsch

prounionistă, văzând în revoluția maghiară cheia progresului, a reformelor sociale și a liberalismului. La 29 mai 1848 se deschide la Cluj Dieta transilvană. În urma unei ședințe speciale îndelungate a delegaților sași (adunarea națională săsească din cadrul Dietei), prezidată de Konrad Schmidt, desfășurată în ziua de 29 mai, de la orele 6 p.m. până la orele 2 a.m., se decide votul unionist al sașilor. Carl Gooß ia cuvântul de la început, devenind cel mai fervent susținător al legii uniunii, îndemnându-i pe deputații sași să nu respecte litera instrucțiunilor primite de la mandatarii lor (instrucțiuni care îi obligă să voteze împotriva legii uniunii), ci doar propria lor conștiință. Gooß are, neîndoielnic, o mare influență asupra multor deputați sași, datorită fermității convingerii sale, deși situația la Cluj este înfierbântată, și, mai mult sub presiunea momentului, majoritatea deputaților sași își dau votul pentru uniune, lucru consemnat în ședința în plen a dietei din dimineața de 30 mai 1848. Din cei 15 reprezentanți sași prezenți, doar 5 votează împotriva uniunii. **T.** o susține din convingere proprie. În cadrul dietei, **T.** participă la prima ședință națională săsească din 29 mai, la ședința a doua din 30 mai dimineața, la ședința nr. 3 din data de 30 mai seara. La această din urmă ședință, **T.** prezintă un proiect referitor la chestiunea uniunii, proiect citit în plen, verificat și adoptat. Acest proiect va sta la baza memoriului din 20 iunie, înaintat de deputații sași dietei. În continuare, **T.** participă la ședința națională săsească nr. 5 din 31 mai mai dimineața, nr. 6 din 1 iunie după-masa, nr. 7 din 2 iunie dimineața, fiind ales membru al comitetului pregătitor al proiectelor de adoptat în cadrul adunărilor dietale săsești. La ședința nr. 8 din 3 iunie seara este consemnată absența lui **T.** La ședința nr. 9 din 4 iunie după-masa, nr. 10 din 6 iunie dimineața și nr. 11 din 6 iunie după-masa sunt prezenți cei doi deputați sighișoreni, fără a se specifica numele lor. La ședința națională săsească nr. 20 din 16 iunie înainte de masă, din partea Sighișoarei participă Carl Gooss și Johann Bacon, în locul lui **T.** Cât privește ședințele comune ale dietei în plen, **T.** ia parte la prima și a doua ședință din 30 mai, când este cooptat într-un comitet de 36 de membri, desemnați pentru luarea procesului-verbal și când sprijină propunerea lui Elias Roth, în care se arată că deputații sași vor înainta dietei un memoriu. Numele lui **T.** este menționat în cadrul ședințelor dietale în plen nr. 5 din 3 iunie, când el susține contestațiile lui Elias Roth și Johann Weiss; al ședinței comune nr. 8 din 7 iunie, când **T.** semnează contestația depusă de Konrad Schmidt. În schimb, odată cu ședința comună nr. 10 din 10 iunie 1848, **T.** nu mai figurează, în locul său apărând ca deputat al Sighișoarei Johann Bacon. După întoarcerea de la Cluj, delegații sighișoreni întâmpină din partea mandatarilor lor doar o reacție negativă. La 6–8 iunie 1848, comunitatea cetățenilor din Sighișoara reacționează la votul din Cluj întâi prin renegarea deputaților săi, pe care apoi – datorită popularității imense de care se bucură aceștia –

îi recunoaşte din nou, dar îi acuză pe Gooß şi **T.** de trădare şi greşeală, şi de încălcarea instrucţiunii. Are loc o manifestare populară de simpatie faţă de **T.** şi Gooß, care se transformă într-o demonstraţie împotriva autorităţilor locale, manifestanţii strigând: „Vrem să luptăm cu sângele nostru pentru deputaţii noştri, nu şi pentru funcţionari!" (Für unsere Deputirten wollen wir mit unserem Blut kämpfen, nicht aber für unsere Beamten). La 20 iunie, deputaţii saşi înaintează dietei un memoriu, redactat de **T.**, în care se solicită sprijinul celor două naţiuni de Stare, maghiarii şi secuii, în vederea garantării şi aplicării cererilor şi condiţiilor naţiunii săseşti de acceptare a uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Memoriul enumeră drepturile poporului săsesc, pe care acesta şi le rezervă explicit prin acordul său asupra uniunii: 1. teritoriul Pământului Crăiesc rămâne un întreg indivizibil; 2. Universitatea săsească, sub preşedinţia comitelui naţiunii, îşi continuă existenţa, funcţionând ca: a) curte de apel pentru litigiile de drept civil şi curte de casaţie pentru judecarea cazurilor de crimă; b) conflux naţional, ce administrează averea naţiunii şi are dreptul legiferării interne; 3. să se garanteze autoguvernarea Pământului Săsesc, alegerea liberă a funcţionarilor proprii şi autoadministrarea; 4. germana rămâne, ca şi până acum, limba oficială şi comercială a Pământului Crăiesc; 5. libertatea confesiunilor şi şcolilor (*Documente*..., VII/218–225). În dieta ardeleană se discută condiţiile cuprinse în acel memoriu. Delegaţia săsească ce înmânează împăratului memoriul cu pricina este însă concediată, fără ca împăratul să fi citit măcar memoriul. Dieta din Cluj stabileşte alegerile pentru dieta ungară din Pesta. Aceste alegeri se desfăşoară şi pe Pământul Crăiesc. Gooß este ales deputat de Sighişoara în dieta ungară de la Pesta, deschisă la 2 iulie. La Pesta are loc un episod dramatic pentru Carl Gooß. Unionistul sincer se confruntă cu o situaţie neaşteptată, el însuşi mărturisind „marea minciună a anului 1848". Acum Gooß, la fel de onest ca şi înainte, începe a-şi face procese de conştiinţă, în cadrul adunărilor naţionale săseşti (ţinute la Hotel Tigru din Pesta) îndemnându-şi conaţionalii la opoziţie, chiar armată. La 13 septembrie 1848 Gooß protestează energic împotriva celor 20 de proiecte de legi înaintate de deputaţia articulară, proiecte acceptate. După retragerea celor şase deputaţi saşi (19 septembrie), Gooß, la fel ca şi restul deputaţilor saşi, se vede în imposibilitate de a demisiona imediat. Ulterior, în toamnă, revine acasă, boicotând Dieta. Se retrage la casa sa parohială din Daia, cu sănătatea fizică şi mai ales psihică zdruncinată. Izbucnirea războiului civil în Transilvania, măcelul între etniile ardelene îl fac să-şi amplifice vina pe care şi-o pune în cârcă. La 30 decembrie 1848, în camera sa de studiu din casa parohială, îşi ia singur zilele. Este prima dintre morţile tragice ale revoluţiei. Tovarăşul lui Gooß, sighişoreanul **T.** trece şi el în cealaltă tabără a revoluţiei. Intră în garda cetăţenească din Sighişoara, în timpul războiului civil luând activ parte la lupte. În toamnă, în octombrie 1848, devine căpitan în Sighişoara al batalionului săsesc de vânători şi participă la luptele ulterioare (până în 1849) alături de imperiali, la fel ca şi Theodor Fabini, autorul manifestului antiunionismului săsesc. Luptător fără frică, **T.** se opune zadarnic capitulării necondiţionate şi ruşinoase a Sighişoarei, la începutul lui martie 1849, în faţa generalului Bem. Apoi **T.** pleacă la Viena şi petrece un sfert de an în capitala imperiului, unde îşi face timp şi pentru studii arhivistice. Tot în 1849, **T.**, împreună cu alţi doi dascăli din Sighişoara,

participă la consfătuirile organizate de Ministerul Învăţământului la Sibiu, sub oblăduirea comisarului ministerial Heufler, cu privire la reorganizarea gimnaziilor din Imperiul Austriac. La 10 mai 1849, împreună cu superintendentul Paul Binder, **T.** prezintă la Viena cererea despăgubirii clerului evanghelic săsesc. În 1850 este numit rector al gimnaziului sighişorean. La întoarcerea acasă, reorganizează gimnaziul, înfiinţează o bibliotecă şi o sală de sport, amenajând împreună cu elevii şi profesorii o grădină în jurul şcolii. În programele gimnaziului pe anii 1852 şi 1853 publică istoria şcolii, de la începuturi până la 1741. În 1850, la elaborarea constituţiei bisericii evanghelice săseşti, **T.** contribuie esenţialmente, alături de Joseph Andreas Zimmermann. Îşi continuă lucrările ştiinţifice, abordând în premieră chestiuni de istoria bisericii: dijma (1857), istoria alegerii preoţilor evanghelici, baza juridică a bisericii sale. Între 1852 şi 1858 publică în broşuri separate capitole din „Sachsengeschichte", ducând istoria saşilor până la anul 1699. În 1857 îi apare la Viena „Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens". **T.** aparţine colaboratorilor constanţi ai publicaţiei ştiinţifice *Siebenbürgische Quartalschrift*, care îşi începe apariţia cu primul număr la 29 octombrie 1859. Între 12 şi 24 aprilie 1861, la prima adunare ecleziastică (Landeskirchenversammlung), susţine un referat despre proiectul de constituţie al bisericii evanghelice. Proiectul său este adoptat cu unele modificări. Proiectul prevede mutarea sediului episcopiei evanghelice de la Biertan la Sibiu, lucru înfăptuit odată cu alegerea lui **T.** ca episcop (superintendent) la 1867. Din 1861 aparţine Consistoriului bisericii evanghelice de confesiune augsburgică. În noiembrie 1861 este ales membru al Universităţii Naţionale Săseşti. La 20 aprilie 1863 este ales preot de comunitatea săsească din Agnita. În 1863–1864 participă ca regalist în dieta ardeleană de la Sibiu. În 1864–1865 este deputat în parlamentul imperial (Reichstag) de la Viena. În anii 1865–1866 e ales deputat al scaunului Cincu Mare la Universitatea Săsească, respingând împreună cu ceilalţi delegaţi saşi – cu excepţia celor de Rupea şi Braşov – reluarea dezbaterilor paşoptiste, agitate de partida maghiară, privind uniunea Transilvaniei cu Ungaria. În 1867 este deputat al cercului electoral Agnita la dieta de la Pesta, asistând la sciziunea imperiului şi la impunerea dualismului austro-ungar. De aici înainte, activitatea sa politică se restrânge la lupta pentru asigurarea drepturilor poporului său în era avansului hegemoniei maghiare asupra naţionalităţilor conlocuitoare. La 25 august 1867 pune piatra de temelie la şcoala nouă din Agnita. În fine, la 19 septembrie 1867 este ales de către adunarea ecleziastică, cu 38 de voturi din 53, superintendent (episcop) al bisericii evanghelice săseşti din Transilvania. La 6 ianuarie 1868 este emisă preaînalta confirmare a numirii lui. În data de 12 noiembrie 1868 are loc instalarea festivă ca superintendent, în sediul de la Sibiu. Concomitent este şi preot suprem orăşenesc la Sibiu. Adunările bisericeşti desfăşurate sub preşedinţia sa, şi în special adunarea ecleziastică naţională săsească şi sinodul clerical din 1870, contribuie la unificarea administraţiei şi jurisdicţiei ecleziastice, ca şi la reglementarea legală a învăţământului primar (legat de biserică). În anii 1870–1884 întreprinde numeroase vizitaţiuni în districtele bisericeşti Bistriţa, Rupea şi Sibiu, raportând despre acestea în şedinţele consistoriale. Rapoartele oferă material bogat cu privire la tradiţiile şi practicile locale, dar şi la neajunsurile şi tarele de care suferă viaţa bisericească şi seculară.

Conducerea fermă exercitată asupra bisericii evanghelice de către **T.** contribuie la dezvoltarea conştiinţei naţionale săseşti şi la promovarea culturii germane. **T.** este membru al asociaţiei meşteşugarilor din Braşov; membru al societăţii din Moravia şi Silezia pentru agricultură, natură şi cultură, şi membru onorific al asociaţiei Schiller din Leipzig (1860); membru în consiliul învăţaţilor al Muzeului Naţional Germanic; membru corespondent al Academiei regale bavareze de ştiinţe; doctor al universităţii din Jena (1858); preşedinte al Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde, din 1870); membru al prezidiului fundaţiei Gustav Adolf cu sediul la Mediaş şi, în repetate rânduri, preşedinte al adunării principale al acesteia. În 1845 se căsătoreşte cu Charlotte Berwerth, care moare, însă, în anul următor. La 1848 se recăsătoreşte cu sora acesteia, Wilhelmine, din căsătorie născându-se zece copii. Fiul său, istoricul Friedrich Teutsch, dedică vieţii şi operei tatălui său o monografie, *Georg Daniel Teutsch. Geschichte seines Lebens*, care vede lumina tiparului la 1909 şi constituie până astăzi o lucrare de referinţă.

Opere ştiinţifice publicate în volume de sine stătătoare: „Abriß der Geschichte Siebenbürgens", Braşov, 1845 (ediţia a doua complet revizuită 1865); „Geschichte der Siebenbürger Sachsen. Für das sächsische Volk", Braşov, 1852 caietele 1 şi 2, 1853 caietul 3, 1856 caietul 4, 1858 caietele 5 şi 6; ediţia a doua în 2 volume, Leipzig, 1874; „Die Reformation im Sachsenlande", Braşov, 1852, a doua ediţie 1859, a treia ediţie 1860, a patra ediţie 1865, a cincea ediţie 1876; „Ueber die Schliessung der Schässburger Realschule", Braşov, 1856; „Aufforderung zur Sammlung von Materialien, die sächsische Gemeinde- und Stuhlverfassung des sechszehnten Jahrhunderts betreffend", Sibiu, 1856; „Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens. I. Theil. Urkunden und Register bis zum Ausgange des Arpadischen Mannestammes (1301)", editat de comisia istorică a Academiei Imperiale de Ştiinţe, Viena, 1857; „Rede zur Feier des fünfzigjährigen Dienstjubiläums Sr. Hochwürden des Herrn Superintendenten der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen G.P. Binder am evangelischen Gymnasium in Schäßburg (23. Juni 1858)", Sighişoara, 1858; „Rede zur Feier des hundertjährigen Geburtstages Friedrich Schillers am evangelischen Gymnasium zu Schäßburg den 10. November 1859", Braşov, 1860; „Entwurf zu dem Gesetze über die Pfarrerswahl mit Inbegriff der Bestimmungen über die Prüfung und Anstellung der Candidaten der Theologie und des Lehramtes in der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen", Sibiu, 1861; „Bericht über die Verhandlungen der ersten Landeskirchenversammlung A.B. in Siebenbürgen vom 12. Bis 22. April [1861]", Sibiu, 1861; „Die Verhandlungen und Beschlüsse der (zweiten) evangelischen Landeskirchenversammlung in Hermannstadt vom 11. September bis 1. Oktober 1862", Sibiu, 1862; „Urkundenbuch der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen", Sibiu, 1862; „Zur Geschichte der Pfarrerswahlen in der evangelischen Landeskirche in Siebenbürgen", Sibiu, 1862; „Eheordnung für die evangelische Landeskirche A.B. in Siebenbürgen. Ein Entwurf, verfaßt im Auftrage des Landeskonsistoriums", Sibiu, 1863; „Die Stimme der evangelischen Stiftung des Gustav Adolph-Vereins an dieses Geschlecht. Predigt, gehalten am 5. August 1868 bei der Versammlung des sieebnbürgischen Hauptvereins der Gustav Adolph-

Stiftung in Bistritz", Sibiu, 1868; „Drei Predigten. Gehalten in der evangelischen Pfarrkirche in Agnetheln. Ein Gedenkblatt der Gemeinde", Sibiu, 1868; „Unsere Zuversicht auf die Zukunft unserer Kirche. Festpredigt zu seiner feierlichen Einführung in Amt und Würde, gehalten in der evangelischen Pfarrkirche in Hermannstadt am 12. November 1868", Sibiu, 1868; „Die Stellung unserer Kirche in der großen Entwicklung der Gegenwart. Predigt zur Eröffnung der sechsten Landeskirchenversammlung der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen, gehalten in der Pfarrkirche in Hermannstadt am 17. Februar 1870", Sibiu, 1870; „Einige Züge aus dem Lebensbilde unserer Synode im letzten Jahrhunderte. Rede zur Eröffnung der Generalsynode der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen", Sibiu, 1870. Publică numeroase studii în reviste istorice de prestigiu, în special în *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*: „Beiträge zur Geschichte Siebenbürgens vom Tode König Andreas III. Bis zum Jahre 1310", vol. I, caiet 1, 1843; „Der Zollstreit der Sachsen mit dem Großwardeiner Kapitel in dem letzten Viertel des fünfzehnten Jahrhunderts", vol. I, caiet 2, 1844; „Ueber den Namen der Siebenbürger Sachsen", ibidem; „Aus den handschriftlichen Denkwürdigkeiten eines Sachsen des siebzehnten Jahrhunderts", vol. II, caiet 1, 1845; „Beiträge zur Geschichte Siebenbürgens unter dem König Karl Robert", vol. II, caiet 2, 1845; „Aus dem handschriftlichen Nachlasse eines Sachsen des siebzehnten Jahrhunderts", 1846; „Urkundliche Beiträge zur Rechts- und Sittengeschichte der sächsischen Vorzeit", 1846; „Aus Zacharias Filkenius´ handschriftlichen Denkwürdigkeiten", vol. IV, caiet 1, 1850; „Die Schäßburger Gemeindeberechnung von 1522", Neue Folge (serie nouă), vol. I, caiet 2, 1853; „Siebenbürgische Zustände unter Apafi I", ibidem; „Das Testament des Denndorfer Pfarrers Antonius Schwarz", serie nouă, vol. I, caiet 3, 1853; „Eine Kirchenvisitation. Zur Culturgeschichte der Sachsen im siebzehnten Jahrhunderte", serie nouă, vol. III, caiet 1, 1858, p. 1–30; „Zur Geschichte von Bistritz", serie nouă, vol. IV, p. 2, 1860; „Johann Karl Schuller. Ein Beitrag zur Geschichte seines Lebens und Wirkens", serie nouă, vol. IX, caiet 1, 1870; „Vor 200 Jahren. Bilder aus dem Leben des Schenker Capitels", serie nouă, vol. IX, caiet 1, 1870; „Zwei Jahre aus dem Leben Hermannstadts vor zwei Jahrhunderten", serie nouă, vol. X, caiet 1, 1872; „Siebenbürgische Studirende an der Hochschule in Wien im vierzehnten, fünfzehnten und sechzehnten Jahrhunderte", serie nouă, vol. X, caiet 2, 1872; „Über die ältesten Schulanfänge und damit gleichzeitige Bildungszustände in Hermannstadt", serie nouă, vol. X, caiet 2, 1872; „Denkrede auf Martin Reschner. Zur Eröffnung der 26. Generalversammlung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde 13. August 1872", serie nouă, vol. X, 1872; „Aktenmäßige Beiträge zur Geschichte Siebenbürgens im achtzehnten Jahrhunderte", serie nouă, vol. XI, 1874; „Denkrede auf Joseph Trausch. Zur Eröffnung der 27. Generalversammlung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde 19. August 1874", serie nouă, vol. XI, 1874; „Ein urkundlicher Beitrag zur ältesten sächsischen Schulgeschichte", serie nouă, vol. XII, 1875; „Denkrede auf Karl Fuß. Zur Eröffnung der 28. Generalversammlung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde 17. August 1875", serie nouă, vol. XII, 1875; „Ueber Honterus und Kronstadt zu seiner Zeit", serie nouă, vol. XIII, 1875. În *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-*

Quellen. Herausgegeben von der zur Pflege vaterländischer Geschichte aufgestellten Commission der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften: „Beiträge zur Geschichte Siebenbürgens unter König Ludwig I. 1342–1382", anul III, caiet 2, Viena, 1850. În programele gimnaziale pe anii 1852 şi 1853 publică „Die Geschichte des Schäßburger Gymnasiums"; iar în cea din 1861 redă cuvântările de la deschiderea sesiunii de examene din anii 1853, 1854, 1856 şi 1857, „Vier Schulreden". În *Protestantische Jahbücher für Oesterreich* îi apare studiul „Rechtsquellen der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen", vol. IV şi V, Viena, 1857 şi 1858. Studiul „Autobiographien. Aus dem siebzehnten Jahrhunderte. I. Johannes Battefilerus Markschelken" vede lumina tiparului în *Magazin für Geschichte, Literatur u.s.w. Siebenbürgens* al lui Trauschenfels, în anul 1859. „Vor 300 Jahren" apare în *Sächsischer Hausfreund,* Braşov, 1860. Întocmeşte vocea „Siebenbürgen" pentru vol. XIV al „Theologische Realenzyklopädie", editată de Herzog la Gotha în 1860. În *Transsylvania* din Sibiu apare „Um 1562. Bilder aus Mediasch's Vergangenheit", serie nouă, vol. II, Sibiu, 1862. Ca introducere la „Statistisches Jahrbuch", publicat la Sibiu în 1863, scrie „Die Bischöfe der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen". În acelaşi „Statistisches Jahrbuch der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen" îi apare studiul „Die Artikel der geistlichen und weltlichen Universität für die General-Kirchenvisitation im Jahre 1577", an IV, Sibiu, 1875. În revista lui Dove de la Tübingen, *Zeitschrift für Kirchenrecht,* la 1863, vol. III, publică „Die Rechtsfrage der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen", iar în *Allgemeine kirchliche Zeitschrift* a lui Schenkel, la Leipzig, studiul „Zur Geschichte der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen", caietele 10 şi 10, 1869. Activitatea istorică şi istoriografică desfăşurată de **T.** este titanică. Este practic cel mai mare istoric al saşilor, autorul primei sinteze a istoriei poporului săsesc.

(Teutsch, *G.D.T.*; Teutsch, *Die Sachsen...*, 181–187; Trausch, III/371–386; Friedenfels, II/41, 247–248; Wurzbach, 44/85–91; Binder, *G.D.T. und F.T.*; Binder, *Bischöfe*, II/3–37; *Sb. Sachsen Lexikon,* p. 520–521; Göllner, 6, 11, 28; *Documente...,* V/117–122, 181–200, 255–298, VII/218–225; Cosma, I/243, II/298–299; *Dicționarul personalităților.*)

Trausch, Joseph Franz = director al poliției din Braşov (1841–1849), senator braşovean, membru al delegației naționale săseşti, care prezintă împăratului memoriul din 25 septembrie 1848, director al arhivei fiscale (1851), autor al „Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denkblätter der Siebenbürger Deutschen", Braşov, volumul I, 1868, volumul II 1870, volumul III 1874.

N. la 9 februarie 1795, la Braşov; m. la 16 noiembrie 1871, la Braşov. Familia sa, conform genealogiei întocmite de el însuşi (Trausch, III/409), îşi are obârşia în Straßburg (Strassbourg) în Alsacia, unde la 1560 Heinrich Trausch este perceptor al uneia din porțile oraşului (Dreyer, d.i. Einnehmer bei einem Stadtthor), probabil al aşa-numitei „Trauscher-Thörlein" (portița lui Trausch). Fiul lui Heinrich, purtând acelaşi nume, se naşte la 1572 şi moare la 1636, fiind la 1631 magistru citadin şi consul (Stadt- und Ammeister). Unul dintre fiii mai mari ai primului

Heinrich, Jakob Trausch, ajunge „juris utriusque licentiatus", face la 1572 o călătorie la Paris în compania contelui Hanau şi scrie la 1629 o cronică în trei volume a oraşului Straßburg, păstrată în manuscrisul original în biblioteca orăşenească. După jumătatea secolului al XVII-lea, familia Trausch, înrudită cu cele mai de vază familii din oraş, dispare din Straßburg. La 1449 se atestă un Johann Trausch ca jude orăşenesc la Sibiu, însă acesta nu pare a aparţine familiei. Căci, conform tradiţiei orale a familiei, redată de **T.** însuşi, strămoşul de neam (Stammvater) soseşte în Transilvania abia la finele secolului al XVI-lea, stabilindu-se la Stejărişu în scaunul Cincu Mare. Murind devreme, fiul său rămas orfan studiază la gimnaziul braşovean între anii 1604 şi 1605, apoi din 1606–1620 este predicator la Stejărişu, iar între 1620 şi 1640 este preot la Bichigiu, în comitatul Albei de Sus, murind în anul 1641. Dintre fiii săi, unul se mută la Braşov, celălalt la Sighişoara, iar al treilea la Stejărişu. Unicul băiat al fiului de la Braşov, Paul Trausch, născut la 1648, studiază patru ani la Straßburg, dar la chemarea imperioasă a părinţilor săi se dezice de ramura occidentală a familiei, întorcându-se acasă, la Braşov. Este autorul celor două scrisori din „Chronicon Fuchsio-Lupinum-Oltardinum". Moare la 12 iulie 1691. **T.** este fiul senatorului şi inspectorului cercual (Kreisinspector) Johann Joseph Trausch, care moare la 12 august 1831 în exerciţiul funcţiunii. Tatăl său, încercând să stopeze răspândirea unei molime de holeră în Satu-Nou din districtul Braşovului, cade el însuşi pradă bolii. Până în 1813 **T.** studiază la gimnaziul braşovean, apoi la liceul romano-catolic din Cluj. În 1815, după practica juridică efectuată la Tabla regească din Târgu-Mureş, slujeşte la Guberniu şi la Cancelaria aulică transilvană până în 1817, cu o scurtă perioadă de şedere la Viena, ca practicant la Cancelaria aulică transilvană, din septembrie 1816 până în aprilie 1817. La 19 iunie 1817 îşi începe cariera de funcţionar magistratual la Braşov, pe posturi de actuar (funcţionar judecătoresc) administrativ, secretar magistratual şi arhivar orăşenesc. La 29 iulie 1818 este ales membru al consilului extern al oraşului natal, ocupând funcţia de funcţionar fiscal al oraşului şi scaunului Braşov, dar şi de vicenotar magistratens. În august 1827 este promovat ca notar superior, funcţie pe care o îndeplineşte până la 25 octombrie 1841, când este ales director al poliţiei din Braşov. La 14 noiembrie 1831 devine adevărat consilier al Magistratului braşovean. La cererea superiorilor săi îşi păstrează slujba de notar suprem. În această perioadă, funcţionează concomitent şi ca inspector cercual al districtului Braşov şi inspector peste mai multe bresle. Magistratul orăşenesc îl însărcinează cu numeroase misiuni la Tabla regească de la Târgu-Mureş şi la Guberniul din Cluj. La 19 octombrie 1834 este primit într-o audienţă privată de către împăratul Franz I. **T.** descrie într-un raport, rămas în manuscris, această audienţă, insistând în special asupra chestiunilor privind ansamblul naţiunii săseşti. La 1840 se implică în fundarea Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für sieebnbürgische Landeskunde), fiind ales membru al comitetului acesteia, iar din 1858 preşedintele ei pe viaţă. Din octombrie 1841 este director al poliţiei din Braşov, funcţionând pe acest post până la 3 decembrie 1849. În 1842 Gubemiul îl numeşte cenzor de carte la Braşov. Senatorul **T.**, ca deputat al districtului Braşov, ia parte la numeroase confluxuri ale Universităţii Naţionale Săseşti, precum şi la dietele transilvane din anii 1834/1835, 1837/1838, 1846/1847. De asemenea, face parte din delegaţiile trimise la împăratul Ferdinand şi la Pesta de Stările transilvane (1834) şi de naţiunea săsească (1843,

1848). Guberniul transilvan îl numeşte în numeroase comisii urbariale şi trinaţionale. Stările transilvane îl propun consilier gubernial în repetate rânduri. Deşi la 20 septembrie 1847, dieta transilvană face propunerea ca **T.** să fie înnobilat, această iniţiativă eşuează. La 1848 este comisar regesc la Compania grecească din Braşov. Participă, ca deputat de Braşov, la confluxul extraordinar al Universităţii Naţionale Săseşti, desfăşurat la Sibiu între 26 iunie–2 iulie 1848. În luna septembrie a aceluiaşi an, **T.** se deplasează la Viena, împreună cu delegaţia săsească formată din: Friedrich Biedersfeld, Joseph Fabini, Johann Schwarz, August Roth, Heinrich Schmidt, Friedrich Wagner. Delegaţia înaintează două memorii, semnate de membrii delegaţiei şi adresate împăratului Ferdinand. Primul dintre acestea, împotriva „măsurilor samavolnice" ale guvernului maghiar, la 25 septembrie 1848, solicită împăratului: 1. protejarea naţiunii săseşti faţă de „măsurile de forţă ale guvernului maghiar"; 2. permisiunea ca naţiunea săsească să se înarmeze pentru menţinerea liniştii şi ordinii pe Pământul Săsesc. Al doilea memoriu, din 29 septembrie, cere acordarea autonomiei naţionale prin următoarele mijloace: 1. subordonarea directă a naţiunii săseşti faţă de ministerul c.c. din Viena; 2. naţiunea săsească să depindă în chestiuni administrative şi juridice direct de forurile centrale de la Viena; 3. naţiunea săsească să trimită pe dată doi reprezentanţi în parlamentul (Reichstag) de la Viena; 4. tot de la Viena să fie trimis în mijlocul naţiunii săseşti un comisar plenipotenţiar, căruia să-i fie subordonate toate autorităţile civile şi militare. Face parte din Comitetul de pacificare româno-săsesc, înfiinţat în toamna anului 1848. La 3 decembrie 1849 îşi încheie cariera ca funcţionar orăşenesc şi districtual braşovean, urmând chemării guvernatorului civil şi militar al Transilvaniei, baronul Ludwig von Wohlgemuth, care îl numeşte referent gubernial şi consulent juridic (Rechts-Consulent) la Sibiu. La 26 februarie 1850 este numit procurator cameral c.c. pentru Transilvania, mutându-se împreună cu familia de la Braşov la Sibiu, iar, la 1853, după subordonarea procuraturii camerale Ministerului c.c. de Finanţe, este numit consilier financiar definitiv la ministerul de resort. La 1851 documentele îl menţionează ca fiind director al arhivei fiscale a Transilvaniei. La 9 decembrie 1860 împăratul îi aprobă cererea de pensionare, după o activitate de 46 de ani, cu decernarea Crucii cavalereşti a Ordinului Franz Josef şi cu aprobarea încasării salariului integral de până atunci. Tot în decembrie 1860 împăratul îl numeşte membru al conferinţei naţionale, compuse din 40 bărbaţi de încredere ai Transilvaniei, care are drept obiect consfătuiri legate de componenţa viitoarei diete transilvane. Aceasta e convocată la 11 februarie 1861 la Alba Iulia. La dietele următoare: din 1 iulie 1863, de la Sibiu, şi din 19 noiembrie 1865, la Cluj, **T.** participă ca regalist. Întreprinde trei călătorii mai lungi: 1846 – la Galaţi, Varna, Constantinopol, Brăila, Bucureşti; 1856 – la Praga, Dresden, Leipzig, Berlin, Hamburg, Hanovra, Köln, Aachen, Bruxelles, Paris, Mainz, Frankfurt, Nürnberg, Augsburg, München, Regensburg; a treia în Elveţia, Germania, Austria. Din 1858 este preşedintele ales pe viaţă al Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde), funcţie la care renunţă benevol în 1869, din cauza vârstei. Din 1859 devine membru onorific al Asociaţiei de ştiinţele naturii. Din ianuarie 1863 e curator districtual al bisericii evanghelice săseşti. Din acelaşi an e corespondent al Institutului Geologic din Viena. Moare de un atac de apoplexie, în al 74-lea an de viaţă, la 16 noiembrie 1871. Vasta sa colecţie de manuscrise şi cărţi

este achiziţionată pentru biblioteca gimnaziului evanghelic din Braşov. Cu puţin timp înainte de moartea sa, văd lumina tiparului primele două volume din lucrarea sa capitală, „Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denkblätter der Siebenbürger Deutschen", Braşov, volumul I la 1868, volumul al II-lea la 1870. Volumul al III-lea apare abia în 1874. Acest lexicon rămâne pentru posteritate o operă de informare cu privire la biografia şi bibliografia personalităţilor culturii săseşti, de la începuturile istoriografiei până în contemporaneitatea lui **T.**, la mijlocul secolului al XIX-lea. Din căsătoria sa cu Josephine, născută von Greißing, se naşte la 13 iunie 1842, la Braşov, fiul Joseph Karl, botezat astfel în cinstea istoricului Joseph Karl Eder. Datorită numirii tatălui său în funcţia de procurator cameral c.c. transilvan, familia se mută la Sibiu, unde băiatul urmează clasele gimnaziului evanghelic săsesc, pe care îl absolvă în 1859. Se înscrie la facultatea de drept, făcând primul an (1859–1860) la Academia de la Sibiu, iar următorii trei ani la Universitatea din Viena. Revenind la Braşov, se angajează la 27 aprilie 1864 la Magistratul scăunal şi districtual, ocupând aici postul de secretar magistratual la secţiunea juridică până la data de 1 ianuarie 1872. Apoi lucrează la orfelinatul districtual (Distriktenwaisenstuhl) până în toamna anului 1872, când demisionează din serviciul municipal. Până la apariţia volumului III al lexiconului lui **T.** (1874), Joseph Karl Trausch publică o schiţă biografică şi un indice bibliografic al manuscriselor tatălui său: „Verzeichniß der Handschriften im Nachlasse des am 16. November 1871 verstorbenen Joseph Franz Trausch herausgegeben von J.K. Trausch", tipar Römer & Kamner, Braşov, 1872, 21 p.; „Lebensskizze des Franz Joseph Trausch aus Kronstadt in Siebenbürgen (Oesterreich-Ungarn) geb. 9. Februar 1795, gest. 16. Nov. 1871, herausgegeben von C.J.T. Kronstadt in Siebenbürgen", tipar Römer & Kamner, Braşov, 1873, 151 p.

Scrieri: Poartă o corespondenţă bogată cu nume ilustre ale epocii: Joseph Bedeus von Scharberg, Georg Daniel Teutsch, Georg Paul Binder, Kemény József, Anton Kurz, Johann Karl Schuller, Michael Ackner, Friedrich Müller, Schuler von Libloy, Joseph Haltrich ş.a.. Este colaborator la *Kronstädter Zeitung* şi redactor la gazeta braşoveană *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, până la numirea sa ca cenzor (1842). Ca editor, îngrijeşte apariţia următoarelor opere, la tipografia lui Johann Gött din Braşov: „Mosaik für das Jahr 1840", 102 p., Braşov, 1840; Christian Heyser, „Vaterländische dramatische Schriften", 234 p., cu biografia şi indicele lucrărilor lui Heyser, Braşov, 1842, „Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum, sive Annales Hungarici et Transsylvanici, opera et studio Classimorum Doctissimorumque Virorum Simonis Massae et Marci Fuchsii, Pastorum Coronensium, nec non Christiani Lupini et Johannis Oltard, Pastorum Cibinensium, concinnati, quibus ex lucubrationibus Andreae Gunesch, Pastoris Sabaesiensis, aliisque Manuscriptis fidedignis quaedam adjecit Johannes Ziegler Schenkensis, Pastor in Districtu Bistriciensi Neovillensis", Braşov, 1847, partea I, anii 990–1630, 324 p.; 1848, partea a II-a, anii 1630–1699, 307 p.; „Uebersichtliche Darstellung der ältern Gemeinde-Verfassung der Stadt Kronstadt, nebst den alten Orts-Constitutionen dieser Stadt. Festgabe für die in Kronstadt versammelten Mitglieder des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", Braşov, 1865. Volume de autor publicate: „Bemerkungen über die vom siebenbürgischen nicht-unirten Bischof Herrn Basilius Moga im Jahre 1837 den zu Hermannstadt versammelten Landes-

Ständen unterlegte Bittschrift", Braşov, 1844 (dată spre utilizare Universităţii Naţionale Săseşti; **T.** susţine că Johann Karl Schuller a preluat copios informaţie din acest studiu, în lucrarea „Beleuchtung der Klageschrift gegen die sächsische Nation, welche die beiden walachischen Bischöfe auf dem Landtage von 1841/1843 den Ständen des Grossfürstenthums Siebenbürgen überreicht haben", Sibiu, 1844; Universitatea Naţională Săsească îl plăteşte pe Schuller cu 44 ducaţi şi tipăreşte lucrarea; de fapt, ar fi vorba despre un plagiat: Schuller nu îl citează pe **T.**, nici măcar nu îi menţionează numele); „Geschichte des Burzenländer Kapitels", Braşov, 1852; „Bericht über den Bestand und die Leistungen des Vereins für siebenbürgische Landeskunde von der Zeit seiner Entstehung bis zum Jahre 1863", Braşov, 1864; „Beiträge und Aktenstücke zur Reformationsgeschichte von Kronstadt", Braşov, 1865; „Aktenmäßige Darstellung der ungarischen und siebenbürgischen Landtags-Verhandlungen über eine Vereinigung des Großfürstenthums Siebenbürgen mit dem Königreiche Ungarn. Mit 14 Beilagen", Braşov, 1866 (partea a doua a rămas nepublicată: „Betrachtungen über die Arten einer Vereinigung Siebenbürgens mit Ungarn", 1843); „Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denkblätter der Siebenbürger Deutschen", Braşov, vol. I – 1868, vol. II – 1870, vol. III – 1874. Publică studiile: „Beitrag zur Geschichte der Reise des schwedischen Königs Karls XII. und seines Gefolges durch Siebenbürgen im Jahre 1714", în: *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, Braşov, 1838, p. 321–323; „Geschichte der Kronstädter Buchdruckerei", în: *Satellit des Siebenbürger Wochenblatts*, Braşov, 1838, 14 noiembrie, p. 366–367; „Wo und wann wurde die erste Buchdruckerei in Siebenbürgen errichtet? (Nebst Nachrichten über die erste Papiermühle in Siebenbürgen)", în: *Magazin für Geschichte Siebenbürgens* al lui Anton Kurz, Braşov, 1846, vol. 2, p. 340–355; „Zur Geschichte der Wirksamkeit der sächsischen Nations-Universität in älterer und neuerer Zeit", în: *Siebenbürgisch-deutsches Wochenblatt*, Braşov, 1871, nr. 20–23. Mai cu seamă, lasă în urmă foarte numeroase studii şi volume, rămase în manuscrise inedite: „Virorum Coronae eximiorum ac ilustrium vita, honores et mors ab anno R.S. 1548–1692. Fata et res patriae congessit Martinus Cziegler Coron. Continuaverunt ab a. 1692–1749. Georgius Matthiae Past. Brenndorf, et ab a. 1750–1869 Jos. Franc. Trausch"; „Επιγραφϖν Στεφανοπολιτανων, seu Inscriptionum Coronensium tum intra, tum ac praecipue extra Urbem in turrium, propugnacuculorum, pomeriorum, portarumque muris, templis, scholis ac arce repertarum et ab interitu vindicatarum Consignatio, sub titulo: Inscriptionum passim ad moenia Urbis Coronensis incisarum aut adscriptarum, adornata per Martinum Cziegler Pastorem quondam Brenndorfensem nunc autem aucta et ad novissima usque tempora continuata per J.F.T."; „Aufgerichtetes Denkmal oder kurzes Verzeichniß derjenigen Schriften, welche in Kronstadt gedruckt worden sind", cuprinde anii 1748–1869; „Jahrbücher der Geschichte von Siebenbürgen d.i. kurze Andeutung aller Thatsachen, welche auf die Gesetzgebung, Verfassung, Regierung, Verwaltung, Nationen, Stände, Religionen, Sitten, Wissenschaften, Künste, Handel und Gewerbe in diesem Lande einen Einfluß von geschichtlicher Wichtigkeit haben. Von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 1869"; „Widerlegung der Beschwerde der Kronstädter Walachen wegen Nicht-Einnahme in die Stadt-Communität und den Magistrat, Aufhebung der Zunft-Einrichtungen u.s.w.";

„Bericht über die von Sr. Majestät dem Kaiser Franz I. am 19. Oktober 1834 dem bürgerlichen Landesdeputirten J.Fr.Tr. ertheilte Privat-Audienz, in wie weit in derselben von sächsischen National-Angelegenheiten die Rede gewesen ist"; „Genealogie der angesehensten Familien in Kronstadt ausgearbeitet im Jahre 1803 den 31. Jänner von G. Mich. Gottl. v. Herrmann. Mit den in der Zeitfolge nöthig gewordenen Zusätzen sowie mit vielen Ergänzungen, Berichtigungen und genealogischen Tafeln der vorzüglicheren Familien der Sachsen außerhalb Kronstadt vermehrt durch J.Fr.Tr."; „Chronologische Uebersicht aller gedruckten Urkunden, welche die Geschichte der Sachsen in Siebenbürgen bewähren"; „Verzeichniß derjenigen Siebenbürger Sachsen, welche in ältern und neuern Zeiten ansehnliche Landes- und Hofämter sowie Professors-Stellen an außersiebenbürgischen Universitäten bekleidet haben, oder auch von ihrer Nation und den siebenb. Landesständen an die kais. Österreichischen und andere auswärtige Regenten deputirt worden sind"; „Nachrichten über sächsische Armalisten, aus sächsischen Familien entsproßene Grafen und Freiherrn und adelige Güter besitzende Sachsen"; „Verzeichniß aller seit mehr als 120 Jahre bei der k.k. Armee oder in fremden Diensten als Stabs- und Subaltern-Offiziere im Dienst gestandenen, ausgetretenen oder noch dienenden Siebenb. Sachsen" (1868); „Lebensläufe der Kronstädter Stadtrichter, wie auch verschiedener anderer Sachsen, besonders Kronstädter und Kronstädterinnen"; „Onomasticon Virorum de utraque republica in Magno Principatu Transsylvaniae et praecipue de L.R. Civitate Coronensi bene meritorum, collectum per J.Tr.", 2 vol.; „Entwurf zu den Instruktionen für die im Landtag 1841/1843 gewählten sächsischen Deputirten zur systematischen Deputation in publico-politicis" (iunie–august 1843); „Chronologisches Verzeichniß der zur Erläuterung der sächsischen Statutar-Gesetze und Gerichts-Praxis dienlichen Universitäts-Erlässe und Normal-Verordnungen vom Jahre 1691–1844. Im Auftrag der L. sächsischen Nations-Universität verfaßt 1844" (cuprinde „Vorschriften für die Gerichte in der sächsischen Nation", 3 vol., „I. Band. Enthaltend die Vorschriften von den Jahren 1698–1800. II. Band. 1801–1846. III. Band. Gedruckte Vorschriften von 1747–1832", întocmite de **T.** la solicitarea Universității Naționale Săsești și trimise Ministerului c.c. al justiției la cererea acestuia, în martie 1853); „Siebenbürgische Bibliothek, oder Chronologischer Catalog derjenigen Schriftsteller, deren Schriften über Siebenbürgen und die verschiedenen Theile, Orte und Bewohner dieses Landes bisher in Druck erschienen sind", 138 p., 1869; „Chronologische Beschreibung der in Kronstadt geprägten Münzen, nebst den darauf Bezug habenden Landtags-Artikeln"; „Rubricae sive Synopsis titulorum ac paragraphorum Iurium municipalium seu Statutorum Nationis in Transsylvania Saxonixae, Notis historicis, chronologicis ac juridicis illustratae"; „Von dem Staats-Hoheits-Rechte (jus majestaiicum circa Sacra) in Bezug auf die A.C.B. in Siebenbürgen. Zum Gebrauche des Ober-Konsistoriums verfaßt 1852"; „Skizzen zur Geschichte der Entwickelung des Kirchen-Rechtes der Siebenbürger Sachsen", 1853; „Vestigia diplomatica sacri et profani ordinis Saxorum, tam antiquioribus, quam recentioribus temporibus Bona nobilitaria in Transylvania jura partim perennali, partim inscriptitio possidentium persecuta per J.T. Cum Indice nominum alphabetico", 198 p.; „Rubricae sive Synopsis Articulorum in Comitiis Transsylvanicio ab anno 1540 usque ad anum

1669 conditorum, adornatae per J.F.Tr. 1864"; „Entwurf zur Ergänzung und Fortsetzung der Schlözerischen kritischen Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen" (conține documentele şi cercetările necunoscute lui Schlözer despre istoria şi privilegiile germanilor din Ungaria şi Transilvania); „Collectanea zu einer Particulär-Historie von Kronstadt aus unterschiedlichen Documenten zusammengebracht von Thomas Tartler. Anno 1741. Vermehrt von J.F.T."; „Biographisch-literarische Denkblätter der Siebenbürger Ungarn und Székler, sammt Nachrichten über einige auswärtige Verfasser bemerkenswerther Schriften über Ungarn und Siebenbürgen", 1864; „Haupt-Register über die Normal-Verordnungen und wichtigsten Akten des Kronstädter Magistratual-Archivs vom Jahre 1700–1822. Verfaßt von den ehemaligen Magistratualbeamten Johann Joseph Trausch und Joseph Franz Trausch", 1 vol.; „Diplomatarium Transsylvanicum mixtum", 2 vol.; „Diplomatarium Transsylvanico-Siculicum, addita Mantissa Notationum et aliquot Commentationum de Siculis"; „Diplomatarium Transsylvanico-Saxonicum. (Volumini I. Praemissae sunt Observationes de antiquitatibus diplomaticis Hungarico-Transsylvanicis. Vol. VII. Item Supplementa); „Diplomatarium Transsylvanico-Valachicum, addita Mantissa Notationum et observationum des Valachis et Transsumto Conventus Kolos-Monostor"; „Diplomatarii supradictorum octodecim Volumnium Indices chronologici"; „Index historicus, diplomaticus, antiquarius, publico-politicus et juridicus ordine alphabetico elucubratus per Jos. C. Kemény, locupletatus per J.F. Trausch", vol. II; „Josephi C. Kemény Transsylvania. Notitiae geographico-statistico-diplomaticae, locupletatae per J.Fr. Trausch", vol. III; „Adversaria de initiis juribusque et vicissitudinibus Saxonum in Transsylvania", vol. V; „Onomasticon virorum de utraque republica in M. Principatu Transsylvaniae et praecipue de Lib. Regiaque Civitate Coronensi bene meritorum", vol. II; „Analekten zur Geschichte der deutschen Ritter und der Ortschaften in Burzenland"; „Analecta scholastica Transsilvanica, potissimum Coronensia", vol. III; „Ordinationes Normales ab initio Imperii Austriaci in Transsylvania tam ab Aula, quam a Regio Gubernio emanatae, colligi coeptae per Ivannem Jos. Trausch, auctae, in Ordinem chronologicum redactae et consignatae per Jos. Franc. Trausch. Fol. Tomi V. (ab anno 1668–1825) Item Suplementa et Continuatio. Fol. Tomi IV."; „Collectio Altissimarum Ordinationum Statum Nationis Saxonicae in Transsylvania attinentium ab a. 1681–1848", vol. II; „Adversaria de correlationibus et controversiis Fisci Regi cum Saxonibus in Transsylvania", vol. II; „Collectio Sententiarum tam Aulicarum, quam Fororum inferiorum in Causis Nationis et Cleri Saxonum praesertim productionalibus latarum cum multis Facti Speciebus et Deductionibus huc spectantibus", vol. III; „Indices chronologici Tabularii Nationis Saxonicae, et archivo cum, cujus vis sedis, Districtus et Civitatis Saxonum, nec non Capitulorum Cibiniensis, Coronensis Bogatiensis etc."; „Collectio Ordinationum circa Contributionalia et Perceptoralia emanatarum", vol. II; „Sammlung vaterländischer theils gedruckter, theils geschriebener, von Siebenbürger Sachsen verfaßter Leichen-, Hochzeits- und anderen Gedichten, Predigten, Leichenreden, Lebensläufen, Pasquillen, Tagebücher, historischer Notizen zu Eberischen Kalendern, Stammbücher, Schulprogramme, philosophischer-, theologischer-, medizinischer- und juridischer Dissertationen, Vereins-Statuten, Handschriften- und Buchhändler-Catalogen u.s.w. in vielen

Folio-, Quart- und Octavbänden, zum Theils chronologisch, und zum Theils alphabetisch geordnet, nebst Verzeichniß zu jedem Bande"; „Entwurf zur Fortsetzung des von Dr. G.D. Teutsch im Jahre 1862 herausgegebenen `Urkundenbuchs der evang. Landeskirche in Siebenbürgen' 1681–1871. Zum eigenen Gebrauche, behufs schneller Uebersicht, mit Hinweisung sowohl auf allgemeine, als auch besondere Quellen, verfaßt" (conține: I. Verträge/Tractatus und Gesetze; II. Beschwerden/Gravamina; III. Resolutionen und Verordnungen der Regierung; IV. Synoden der A.C.B. u. ihre Verhandlungen und Statuten, nebst Literatur vom Jahre 1543–1870; V. Artikel und Statuten einzelner Kapitel; VI. Consistorien der A.C.B. Versammlungen der Landeskirche in Hermannstadt. Verfassung der Landes-Kirchen-Versammlung und Verordnungen derselben, betreffend Sinecuren, Pensions-Anstalt, Eheordnung, Schulordnung, Disciplinar-Ordnung; VII. Kirchenverluste der Sachsen; VIII. Zehnt-Verluste der sächsischen Pfarrer: A. Vor der Reformationszeit, B. Zur Zeit der Reformation und während der Regierung der einheimischen Fürsten Siebenbürgens, C. Während der Regierung der Fürsten aus dem Hause Oesterreich bis zur Aufhebung der Zehnten 1848; IX. Von Mühen, Kosten u.s.w., welche der sächsischen Geistlichkeit wegen des Zehntbezugs durch die Angriffe und Vexationen des k. Fiscus verursacht worden: A. Körperschaften, B. Einzelne Pfarrer und einige Gemeinde-Vorsteher, C. Bebürdung mit dem Kathedralzins; X. Verluste, welche der sächs. Klerus außer dem Naturalzehnd-Einkommen erlitten hat: A. Vor dem Jahre 1848, B. Nach dem Jahre 1848; XI. Literatur des allgemeinen, des ungarischen und des siebenb. Zehntwesens; XII. Erläuterung einiger in den vorhergehenden Abschnitten vorkommenden Gegenstände u.a.m.); „Beiträge zur Literatur und Geschichte der weltlichen und Kirchen-Verfassung, sowie der Bildungsanstalten nebst deren Hilfsmitteln und auch des Vereinswesens, der Künste, des Handels und der Gewerbe der Siebenbürger Deutschen". „Lexiconul scriitorilor sau foi memorialistice biografic-literare ale germanilor transilvăneni", Braşov, 1868, 1870, 1874, 3 volume, constituie opera care l-a consacrat pe **T.** Din păcate, din numeroasele sale lucrări – unele tipărite, majoritatea în manuscris – practic istoriografia nu mai utilizează astăzi nimic!

(Trausch, III/409–421; Friedenfels, I/70, 91, 145, 294, II/54, 86, 337, 443, 446; Cosma, I/150, II/196, 217, 301–302; Kramer, 1–19; *Dicționarul personalităților*.)

von Trauschenfels, Eugen = jurist braşovean, doctor în ştiințe juridice, redactor-şef al *Kronstädter Zeitung* (1863–1867), editorul „Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens", serie nouă (1859–1860) şi al calendarului „Sächsischer Hausfreund" (1860–1874).

N. la 3 martie 1833, la Braşov; m. după 1893. Este fiul lui Friedrich von Trauschenfels, senator braşovean şi perceptor de impozite, şi al Katharinei, născută Barbenius. La câteva săptămâni după venirea sa pe lume, îşi pierde mama, iar în 1839, la vârsta de 6 ani, îi moare şi tatăl. Îl creşte mătuşa sa, Karoline Salmen von Kriegsheim, şi ulterior Johann Georg Giesel, pe vremea aceea conrector la gimnaziul evanghelic din Braşov, ulterior preot la Feldioara. La Braşov urmează clasele gimnaziului inferior şi primul semestru din clasele gimnaziale superioare. În 1846 se mută la Sibiu, locuind mai întâi în casa lui Johann Nachlick, auditor

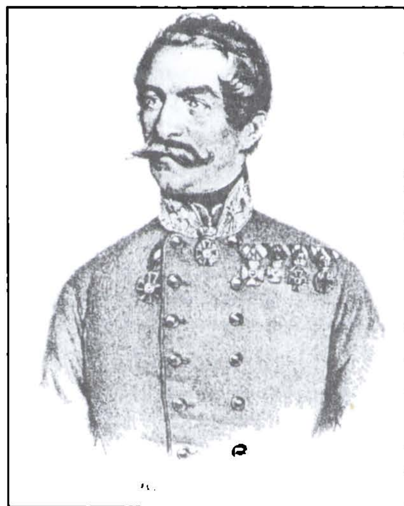
căpitan, apoi consilier la Tribunalul suprem al țării. Din toamna lui 1848 se înscrie la gimnaziul evanghelic sibian, al cărui conrector este Joseph Schneider, mort la 3 aprilie 1874, ca preot la Gârbova. În anul 1851 încheie studiul la gimnaziul superior din Sibiu. În anul şcolar următor, 1851–1852, îl întâlnim ca student la Academia Săsească de Drept de la Sibiu. Din toamna lui 1852 merge la Universitatea din Viena, pentru a-şi completa *quadrienium*. Aici are ca profesori nume celebre: la istoria artei pe dr. G. Phillips, la statistică pe dr. L. Neumann, la criminalistică pe dr. E. Wahlberg, la istoria artelor pe Rudolph von Eitelberger. Ultimul îl atrage să devină colaborator la *Oesterreichische Blätter für Literatur und Kunst*, suplimentul cultural al *Wiener Zeitung*. În 1855 **T.** îşi încheie studiile superioare de istoria dreptului şi statului. La 15 septembrie 1855, **T.** intră în serviciul de stat la filiala de la Oradea a k.k. Statthalterei. La 17 iulie 1856 devine practicant concepist, la 20 septembrie 1856 fiind avansat actuar provizoriu al oficiului juridic (provisorischer Stuhlrichteramtsactuar) scăunal, iar la 25 ianuarie 1857 actuar definitiv la acelaşi oficiu din cadrul Statthalterei. O lună mai târziu, la 27 februarie 1857, demisionează din acest post, începând practica de avocat la Braşov, în biroul fratelui său Franz. În acelaşi an 1857 îşi ia doctoratul în drept. Din toamna târzie a anului 1860 până în martie 1861 lucrează ca actuar la prezbiteriul bisericii evanghelice de la Braşov, reprezentând districtul bisericesc al oraşului său natal în şedințele lărgite ale Consistoriului suprem, întrunit la finele lui 1860. În 1861 este numit secretar magistratens la judecătoria orăşenească braşoveană. Ca deputat de Rupea participă la dieta ardeleană din 1863–1864. În 1864–1865 este ales deputat al curiei sale în parlamentul imperial (Reichstag) de la Viena. În 1865 este deputat de Sebeş în dieta de la Cluj. De la începutul anului 1866 este actuar al comunității oraşului Braşov, până la data de 15 septembrie 1872, când este numit notar suprem provizoriu al districtului şi oraşului Braşov. La adunarea Universității Naționale Săseşti din 1867–1868, **T.** reprezintă scaunul Miercurea Sibiului. Din 1 ianuarie 1863 funcționează ca redactor-şef al *Kronstädter Zeitung*, dar, la instituirea dualismului, demisionează, aducând demisia la cunoştința publicului, în nr. 20 din 20 februarie 1867. Continuă să îngrijească editarea anuală a calendarului „Sächsischer Hausfreund", inițiat la 1839 în Braşov sub titlul „Der nützliche Rathgeber", dar a cărui redacție o preluase **T.** încă din 1860. O corespondență prietenească îl leagă de Georg Daniel Teutsch timp de decenii. La 22 ianuarie 1891, acesta îi scrie o scrisoare lui **T.**, alta la 31 decembrie 1892. **T.** moare deci după 1893.

Publicații: „Gutachten, betreffend den Gesetz-Entwurf über Errichtung und Organisation eines Obersten Gerichtshofes für Siebenbürgen", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1863, 15 p.; „Protokollar-Erklärung der Stadt-Communität von Kronstadt über das provisorische Regulativ für die Wahl der Vertretungskörper, der Stuhls-, Distrikts- und Gemeinde-Beamten auf dem Königs-Boden. Communitäts Zahl 332/12 mai 1869", editură şi tipar Johann Gött şi fiul Heinrich, Braşov, 1869, 19 p.; „Zur Rechtslage des ehemaligen Törzburg-Dominiums. Erläuterungen veranlaßt durch den Gesetzes-Vorschlag des Klausenburger Advokaten-Vereins über die Regelung der auf dem Königsboden bis 1848 thatsächlich bestandenen Urbarial- und verwandten Verhältnisse", editură şi tipar Johann Gött şi fiul Heinrich, Braşov, 1871, 51 p. + anexe documentare 38 p.;

„Kronstädter Zustände zur Zeit der Herrschaft des Stephan Bathori's in Siebenbürgen (1571–1576). Vortrag, gehalten am 23. Februar 1873 zu Gunsten des Fondes des Kronstädter Frauenvereins für die evangelische Mädchenschule A.B.", editură şi tipar Johann Gött şi fiul Heinrich, Braşov, 1874, 29 p.. Traduce din limba maghiară lucrarea baronului Kemény Zsigmond: „Zur Geschichte des öffentlichen Lebens in Siebenbürgen von 1791 bis 1848", editură şi tipar Johann Gött şi fiul Heinrich, Braşov, 1871, 75 p. Editează: „Sächsischer Hausfreund", editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1860–1874; „Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens", serie nouă (Neue Folge), editură şi tipar Johann Gött, Braşov, vol. I, 1859, 259 p., vol. II, 1860, 256 p.; „Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens", serie nouă (Neue Folge), editură şi tipar Johann Gött, Braşov, 1860, 414 p.; „M. Marcus Fronius' Visitations-Büchlein. Ein Beitrag zur Kirchen- und Sitten-Geschichte des Burzenlandes, herausgegeben von E.v.T., Presbyter der evangelischen Stadtpfarrgemeinde A.B. in Kronstadt", editură şi tipar Johann Gött şi fiul Heinrich, Braşov, 1868, 60 p..

(Trausch, III/421–424; Teutsch, *G.D.T.*, 152, 156, 187, 189, 195, 198, 216, 243, 345, 537, 545.)

U

73. Carl Urban la 1851

Urban, Carl = locotenent-colonel c.c., din 1 decembrie 1848 colonel, comandantul regimentului grăniceresc românesc nr. 2 de graniţă de la Năsăud. La 1848 locotenent-colonel, apoi la 25 noiembrie (la referatul de propunere al prinţului Windischgrätz) este propus să devină colonel; împăratul sancţionează înaintarea sa în gradul de colonel la 1 decembrie 1848. Din 13 septembrie 1848 comandant al regimentului grăniceresc român de infanterie nr. 2 de la Năsăud (septembrie 1848–1850). Din august 1849 conduce trupele austriece în cadrul brigadei generalului rus Grotenhielm, formând avangarda acestuia. La 6 iunie 1850 este avansat general-maior, păstrând funcţia de comandant al districtului militar. În 1863 este deja feldmareşal-locotenent. Participă la campaniile împotriva armatei revoluţionarilor maghiari din toamna şi iarna anului 1848 (Reghin, munţii Bucovinei), luptând cot la cot cu soldaţii săi grăniceri, de care îl leagă o afecţiune deosebită. La sfârşitul lui martie 1849 se îmbolnăveşte de tifos, din cauza mizeriilor războiului, dar se reface complet, astfel încât din iunie participă la campania austro-rusă împotriva lui Bem. Trupa îi poartă sentimente deosebite de admiraţie acestui comandant excepţional. La 15 noiembrie 1849 este numit de guvernatorul Wohlgemuth comandant al districtului Cluj. Fiul său, Carl Urban,

după revoluţie, locotenent în cadrul Comandamentului militar suprem de la Sibiu, devine adjutantul tatălui său la regimentul II de la Năsăud, în iunie 1850. Moare în 1877.

N. la 31 august 1802, la Cracovia; m. la 1 ianuarie 1877, la Brünn. Polonez de obârşie, urmează şcoala de cadeţi din Olmütz. La 1 noiembrie 1815 intră în armata c.c. La 8 aprilie 1821 cunoaşte botezul focului la Novara. Devine curând ofiţer. În anii 1828–1835 este adjutant de general de divizie şi adjutant de comandant militar suprem, la feldmareşalul-locotenent von Eckhardt. Apoi ajunge preşedinte şi profesor la şcoala de cadeţi de regiment. În 1843 activează ca *ad latus* al adjutantului comandantului suprem al Banatului. În 1845 avansează la gradul de maior şi adevărat adjutant al comandantului suprem, funcţie pe care o îndeplineşte timp de doi ani. În 1847 este avansat locotenent colonel la regimentul grăniceresc nr. 13. Curând este transferat la regimentul românesc de graniţă nr. 2 de la Năsăud, unde îl surprind evenimentele de la 1848. La plecarea în misiune a primului batalion de la regimentul românesc, **U.** ţine o cuvântare în limba română, în care îi încurajează pe grăniceri să refuze depunerea jurământului pentru Ministerul ungar. La îmbolnăvirea colonelului Jovich, preia *ad interim* comanda regimentului. La 10 septembrie 1848, **U.** convoacă toate cele 44 de comune grănicereşti la staţiunea Năsăud. Această adunare din 13–14 septembrie se dezice solemn de Ministerul ungar şi refuză recrutarea în batalioanele de honvezi. La finele lui septembrie 1848, 918 comune ale ţării se dezic de uniunea cu Ungaria. **U.** rămâne timp de 5 săptămâni fără ordine de la Comandamentul militar al Transilvaniei, aflat în derută. În octombrie 1848 primeşte însărcinarea de a trimite un însemnat contingent la Reghin, iar în cazul deschiderii ostilităţilor i se cere să se descurce pe cont propriu („sich selbst und seiner Einsicht zu verlassen"), fiind numit comandant strategic în nordul Ardealului. Aşadar, în fruntea efectivelor rămase din cele 12 companii de graniţă, **U.** se deplasează la Reghin, pentru a atrage spre sine grosul trupelor secuieşti aflate la Târgu-Mureş, degrevând astfel sudul Transilvaniei, pentru a uşura operaţiunile armatei c.c. La 22 octombrie 1848 încep ostilităţile între secui şi **U.** Discrepanţa de forţe este atât de mare şi cutezanţa lui **U.** atât de ieşită din comun, încât, câteva zile mai târziu, la 25 octombrie, îl părăsesc ambii ofiţeri de stat major, el rămânând singurul comandant peste trupa compusă din 1.100 grăniceri, 3 companii din primul batalion de cordon Bucovina, un escadron de cavalerie uşoară Maximilian şi 2 tunuri de 3 funţi. Este unicul organizator al armatei populare (Landsturm) [din nordul Transilvaniei], fără bani, fără aprovizionare, în condiţiile în care legătura cu Comandamentul suprem era ruptă. La 31 octombrie, la Voivodeni, luptă împotriva trupei de 12.000 de secui. La 1 noiembrie 1848, când Reghinul Săsesc este incendiat de trupele secuieşti conduse de coloneii Sombori şi Dorsner, pentru că, chipurile, l-ar fi întâmpinat cu braţele deschise pe imperialul **U.**, acesta trebuie să bată în retragere, la Unirea, pentru a aştepta întăriri din partea unei brigade Wardener. Înfrânge, în cadrul regimentului său, o pornire de revoltă promaghiară. Face joncţiunea cu brigada general-maiorului baron Wardener, care alergase în ajutorul său din Galiţia. General-maiorul Wardener îi este binecunoscut lui **U.** încă din perioada când era colonel la Sibiu, în cadrul regimentului de infanterie Bianchi. La 10 noiembrie ocupă Dejul, în fruntea brigadei de recunoaştere Wardener, şi sileşte oraşul să predea în 24 de ore 10.000 florini taxă de război. La 11 (Wurzbach) sau 13 (Friedenfels) noiembrie ocupă Gherla, colectând şi de aici

18.000 florini. La 13 noiembrie, în apropiere de Gherla, înfrânge corpul condus de maghiarul Baldacci. Victoria sa contribuie la descurajarea insurgenților în zona Clujului. La 15 noiembrie, **U.** ajunge la Apahida, atacând Clujul. În oraş domneşte o mare tulburare. Baronul Vay Miklós şi baronul Baldacci sunt acuzați de mulțime că ar fi trădat cauza maghiară. Oraşul este pândit de o revoltă populară, care însă nu izbucneşte. În cele din urmă voluntarii, honvezii şi husarii kossuthieni părăsesc Clujul, luând direcția spre Oradea, fiind însoțiți de persoanele compromise. Între acestea se află duplicitarul Vay, care pleacă definitiv din Transilvania, pentru a nu mai reveni niciodată. Trei zile mai târziu, la 18 noiembrie amiaza, Clujul cade în mâinile lui **U.** Între timp, Katona Miklós ocupă Dejul cu 10.000 de membri ai gărzii naționale maghiare, veniți dinspre Baia Mare, dar este alungat de **U.** în colaborare cu prefectul român, deşi forțele sale sunt de patru ori mai slabe numeric decât cele ale inamicului. În cursul acestei lupte cade căpitanul de cavalerie Lambert de la regimentul arhiducele Maximilian de cavalerie uşoară, primul ofițer c.c. mort în războiul civil din Transilvania. La 1 decembrie 1848 **U.** e numit colonel. În 18–19 decembrie, după lupte de două zile încheiate, **U.** reuşeşte să captureze atât pe intendentul armatei inamice, cât şi casa maghiară de război cu peste 18.000 florini. **U.** se retrage spre Cluj, văzându-se părăsit de generalul Wardener şi, în 24–25 decembrie, încercuit de maghiari. Izbuteşte să scape din încercuire la Apahida, pornind într-un marş forțat de 30 de ore. La 1 ianuarie 1849 se desfăşoară lupta de la Sărățel. La 2 ianuarie are loc o nouă luptă, la Bistrița. La 4 ianuarie 1849 **U.** luptă în pasul Tihuța. La 5 ianuarie, din nou, se aruncă în confruntarea armată de la Vatra Dornei, în care, aflat în retragere, în fața unei trupe mult mai numeroase, **U.** atinge granița Transilvaniei spre Bucovina. Forțele regimentului său, respectiv regimentul nr. 2 românesc de la Năsăud, sunt împrăştiate, iar **U.** este pus în subordinea feldmareşalului-locotenent rus von Malkowsky, în fruntea avanpostului de cordon de la Poiana Stampii. La 5 februarie 1849, la ora 7 dimineața, **U.** porneşte la drum spre Transilvania, cu câte o divizie de la regimentele Sivkovich, Karl Ferdinand şi de la batalionul de cordon bucovinean nr. 2, străbătând munții într-un marş neîntrerupt de 12 ore, pe un ger de –24°, campând în aer liber, într-o vale; după 3 ore de odihnă, continuă marşul toată noaptea, în zona dintre Tiha Bârgăului şi Moroşeni, fiind mereu în pericol de a fi surprins de patrule inamice. În 6 februarie 1849, la ora 5 dimineața, ajunge la drumul principal dintre Tihuța şi Moroşeni, pentru a cădea în spatele armatei maghiare. Chiar înainte de intrarea în Moroşeni, o patrulă duşmană îi cere să se legitimeze; locotenent major Storch, de la regimentul nr. 2 românesc, răspunde în limba maghiară: „Suntem soldați secui", dezarmând urgent patrula şi ocupând avanpostul ei. În cursul aceleiaşi zile, **U.** ordonă atacul victorios de la Moroşeni, a cărui pradă de război sunt comandantul inamic al avanpostului, 11 ofițeri, 3 companii de infanterie, 44 husari şi echipa de artilerie, un steag, două tunuri de 3 funți, două care de muniție, 74 de cai, muniție şi armament. Câteva zile mai târziu, **U.** înaintează spre Livezile (Jaad), silindu-i pe insurgenți să se retragă spre nord. În marş prin Vatra Dornei, Bistrița – unde alungă inamicul la Dej, ajunge la 18 februarie la Mintia, localitate pe care-o ocupă prin luptă. La 26 februarie spiritul său ferm scapă din prizonierat 800 de oameni, într-o încăierare decisivă, unde iar este lăsat singur. În vara lui 1849, **U.** luptă ca şi comandant de avangardă în corpul locotenent-generalului țarist von Grotenhielm.

Pentru toate aceste fapte de arme i se decernează Crucea cavalerească a Ordinului Leopold, iar pentru lupta de la Moroşeni i se acordă, la 29 iulie 1849, Crucea cavalerească a Ordinului Maria Theresia. La 15 august 1849 cucereşte Clujul, în care intră alături de comandantul rus Grotenhielm. La 17 august forțează pasul Ciucea, alungându-l pe inamic. La 18 august atinge Jiboul, pornind în urmărirea a 6.000 de insurgenți. Rapiditatea mişcărilor sale previne salvarea Dejului, Gherlei, Clujului de orice prăpăd din partea răzvrătiților înfrânți. În Cluj, unde i se acordă diploma de cetățean de onoare, scapă cu viață din încercarea de otrăvire de mâna unei doamne maghiare. După înfrângerea revoluției, în septembrie 1849, la reorganizarea administrativă a țării, guvernatorul Transilvaniei Wohlgemuth îl numeşte comandant militar districtual la Cluj. În 1850 este avansat general maior. La 18 ianuarie 1851 este înnobilat la rangul de baron. La 30 septembrie 1857 devine feldmareşal-locotenent şi comandant de divizie la corpul c.c. de armată nr. 7. În 1859, la începutul războiului cu Italia, luptă în fruntea unei divizii mobile la Parma, Como, Montebello, confruntându-se direct cu Garibaldi la Lago Maggiore. După bătălia de la Solferino, împăratul îi încredințează comanda supremă la Verona. Din 1860 este general de divizie la corpul de armată nr. 4 de la Brünn. În ziua de Anul Nou 1877, dimineața între orele 10 şi 11, cheamă o trăsură, pentru a vizita spitalul de garnizoană. Pe drum, vizitiul aude o împuşcătură, dar nu opreşte trăsura. Aceasta ajunsă la spitalul garnizoanei, este descoperit trupul neînsuflețit al generalului de 74 de ani. Focul fusese tras de generalul însuşi asupra sa. **U.** se căsătoreşte de ouă ori: prima oară, la 29 ianuarie 1832, cu Anna Staff, născută la 1800, moartă la 19 mai 1871, la Viena; a doua oară, la 17 februarie 1872, cu Emilie Stubenvoll, născută la 1837. Din prima căsătorie se nasc trei fii, din care cei doi mai mari, Carl şi Victor, slujesc în armata imperială. Carl, născut la 1 august 1833, la Brünn, participă – la vârsta de 16 ani – la campania transilvană din 1848/1849, unde obține Crucea virtuții militare şi lauda împăratului, pentru comportamentul său în bătălia de la Custozza (24 iunie 1866), ca maior în regimentul de infanterie nr. 63, şi în campania bosniacă din 1878, ca şi colonel şi comandant de brigadă; ulterior este colonel şi comandant al regimentului de infanterie nr. 59 „Arhiducele Rainer".

(Wurzbach, 49/116–123; Friedenfels, II/68, 84, 88, 101, 102, 109, 125, 143; Cosma, II/303–305; *Dicționarul personalităților*.)

V

Vlasits, Franz (baron) = feldmareşal-locotenent, comandant militar suprem al cetății Petrovaradin (1831), ban şi comandant militar suprem al Croației (din 1832), comisar regesc plenipotențiar în Transilvania (1833–1834).

N. la 24 aprilie 1766, la Dombová în comitatul Tolna; m. la 16 mai 1840, la Agram. Efectuează studiile juridice. La vârsta de 18 ani, în 1804, intră cadet în armata c.c., la regimentul de husari Eszterházy Imre, ulterior denumit Arhiducele Ferdinand Este. Avansează rapid, astfel că în 1785 devine sublocotenent la acelaşi regiment, în 1790 căpitan de cavalerie unu. Ia parte la campania din Champagne din anul 1792, apoi la campania din 1793, precum şi la campaniile din anii 1794–1796,

1797, 1799 şi 1800. În aceste campanii, luptă şi se remarcă în următoarele bătălii: în 1792 la Jemappes, în 1793 la Eschweiler, Neerwinden, Löwen, Quievroin, Famars şi pe Cäsarsfelde; în 1794–1796 la Chatillon, Chateau, Tournai, Templeuve, pe Ruhr, în asediul de la Mannheim, la Rastatt, pe Lech, la Neersheim, Geissingen, Biberach, pe Kinzing, la Schlingen, în asediul capului de pod de la Hüningen; în 1799 la Ostrach şi Stockach; în 1800 la Engen, Mösskirch, Neersheim, Biberach, Ulm, Hohenlinde, Salzburg; în 1803 la Neuhaus, Maria-Zell şi Austerlitz. În anul 1803 este promovat maior la regimentul de husari Kaiseer, luptând cu mare bravură la Neuhaus, Maria-Zell şi Austerlitz. În 1806 devine locotenent-major la regimentul de husari Arhiducele Ferdinand. În 1808 este avansat colonel la regimentul de husari Liechtenstein. În campania din 1809 se remarcă în bătăliile de la Regensburg, Neumarkt, Aspern, Wagram şi Znaim. În 1812 îşi conduce regimentul, împreună cu corpul auxiliar al feldmareşalului prinţul Schwarzenberg, în Rusia, aici întâlnind cele mai mari privaţiuni. În 1813 este promovat general maior. Comandă avangarda generalului de cavalerie baronul Hiller, apărând Villach în faţa trupelor conduse de viceregele Italiei şi evidenţiindu-se în atacul de la Gogau; de asemenea, câştigă lupta de la Calliano, cucereşte Roveredo şi înfrânge un important corp francez de armată la Marco. Imediat după aceea porneşte în urmărirea viceregelui italian Eugen, barând retragerea acestuia prin luptele de poziţie de la Struzina. Pentru vitejia din această campanie i se decernează Ordinul Maria Theresia. În campania din 1814 participă la lupta de la Mincio, iar după încheierea păcii rămâne în armată, în calitate de comandant de brigadă sau de divizie. În 1824 este avansat la gradul de feldmareşal locotenent, devenind la 1828 titular al regimentului nr. 2 de ulani Prinţul Schwarzenberg. În anul 1831 este numit comandant militar suprem al cetăţii Petrovaradin. Un an mai târziu, la 1832, devine ban şi comandant militar suprem al Croaţiei, în această calitate fiind, în acelaşi timp, şi titular al celor două regimente de graniţă Banal, preşedinte al Tablei regeşti Banal şi comite suprem al comitatului Agram. În anul 1833 i se încredinţează misiunea de comisar regesc plenipotenţiar în Transilvania, funcţie pe care o îndeplineşte până în 1834. Ca *adlatus* al comisarului regesc este numit Joseph Bedeus von Scharberg. Friedenfels preia pasaje din memoriile lui Scharberg, referitoare la perioada petrecută de **V.** în Transilvania. Numit prin preaînalta decizie din 24 martie 1840, comisarul regesc **V.** se întâlneşte la Timişoara cu *adlatus*-ul atribuit lui, sosit de la Viena. Împreună purced spre Cluj, unde sosesc la 16 aprilie. Situaţia politică şi administrativă a ţării este incertă, datorită refuzului tacit şi pasiv al Stărilor şi ordinelor, al administraţiei comitatelor de a se supune politicii centralizate de la Viena. Friedenfels surprinde tactul şi diplomaţia cu care **V.** reuşeşte să tocească asperităţile, să adoarmă suspiciunile nobilimii maghiare refractare. Întâmpinat cu răceală şi ostilitate, **V.** ajunge să fie preţuit de magnaţii ardeleni, însă misiunea sa în Transilvania rămâne un fiasco. Bedeus narează un exemplu ilustrativ: „La sfârşitul lui iulie apăru la Cluj şi Wesselényi Miklós. El veni la mine, rugându-mă să îl scuz în faţa comisarului regesc şi să-i spun acestuia că, ce-i drept, el personal îl stimează şi îl venerează, dar în actuala sa calitate nu îi poate face vizită. Fireşte că, la acestea, banul îi răspunse că nu are de ce să se jeneze (er solle sich gar nicht genieren). Dar primul amintit îşi ieşi curând din rol, când, la scurt timp după aceea, Dumnezeu ştie în ce scop, avu de făcut o rugăminte şi era nevoie de sprijinul comisarului regesc. Astfel că interesul

totuşi îl mână la acela" (Friedenfels, I/65). La finele lui august, Bedeus se deplasează în capitala imperiului, obţine o audienţă la împărat, dar acesta nu poate îmbunătăţi situaţia. Bedeus rămâne la Viena, lui **V.** dându-i-se ca şi *adlatus* pe concipistul aulic Ludwig von Rosenfeld, dar nu pentru mult timp, deoarece în 1834 **V.** îşi încheie misiunea de comisar regesc în Transilvania. Ultimii ani ai vieţii îi petrece pe patul de suferinţă, în special din cauza rănilor dobândite în războaie. Din motive de boală, renunţă în 1838 la funcţia de comite suprem al comitatului Agram. Pentru meritele sale, împăratul îl înnobilează cu rangul de baron. La începutul lui ianuarie 1840, **V.** se îmbolnăveşte grav şi, după o aparentă refacere, moare la 16 mai 1840, la ora 4 dimineaţa. La vârsta de 74 de ani împliniţi, lasă în urmă un serviciu militar de 56 de ani, dintre care 31 petrecuţi pe timp de război – participând la peste 50 de bătălii, şi 25 de ani pe timp de pace. Este înmormântat la 23 mai 1840, în biserica Katharina din Agram, fiind însoţit pe ultimul drum de onoruri militare impresionante, oficiate de cele două regimente Banal, de garnizoana c.c., de miliţia cetăţenească şi nobiliară din Turpolje, de banderiile de călăraşi Banal. Titluri: adevărat consilier secret, purtător al Marii cruci a ordinului Leopold, cavaler al Ordinului Maria Theresia, al regatelor Dalmaţiei, Croaţiei şi Slavoniei, ban şi căpitan suprem al ţării, asesor al locotenenţei regale ungare, preşedinte al Tablei regeşti Banal, feldmareşal locotenent c.c., titular al regimentului de ulani nr. 2 şi al primului şi al celui de-al doilea regiment grăniceresc Banal nr. 10 şi 11, comandant militar suprem al graniţei militare reunite Banal-Warasdin-Karlstadt.

(Friedenfels, I/62–68, 287–290.)

W

Wachsmann, Johann = consilier gubernial, comite al naţiunii săseşti (1826–1845), predecesorul comitelui Franz von Salmen.

N. la Mediaş, în 1774; m. la Sibiu, la 7 mai 1845. La 1810 este concipist la Comisariatul suprem al ţării de la Sibiu. Se află în relaţii prieteneşti, încă din tinereţe, cu viitorul comisar suprem al ţării Joseph Bedeus von Scharberg, care îl caracterizează ca fiind „foarte conservator şi absolutist" (sehr konservativ und absolutistisch). Ascensionează la Comisariatul suprem, deoarece la 1818 **W.** este comisar provincial, fiind cooptat în comisia mixtă a ciumei în octombrie 1818, cu scopul de a adopta măsuri împotriva extinderii molimei din Moldova în Transilvania. Ulterior primeşte rangul de consilier gubernial. La 1825 moare comitele saşilor Johann Tartler, ce îndeplinise această funcţie de la numirea sa din 1816. **W.** este numit comite al naţiunii săseşti, prin preaînaltul rescript nr. 486 din 5 februarie 1826. La 19 iunie 1826 are loc la Sibiu festivitatea solemnă de instalare, unde „trăsura de instalare" (Installationswagen), în care se află noul comite **W.**, este precedată de trei secretari guberniali călări: Anton von Hollaki cu diploma, Carl von Sonnenstein cu insignele demnităţii de comite – sabia şi măciuca de luptă (Streitkolben), şi Joseph Bedeus von Scharberg cu steagul naţional săsesc. Merge la băi la Bazna, lângă Mediaş. Moare la vârsta de 71 de ani. După moartea sa, noul comite al saşilor este ales Franz von Salmen.

(Friedenfels, I/22, 26, 33, 41, 42, 145, 158–160, 252, 253.)

von Wardener = feldmareşal locotenent c.c., la finele lui octombrie 1848 soseşte din Galiţia în Transilvania, preluând comanda militară în Transilvania de nord; moare la 26 decembrie 1848, după înfrângerea de la Ciucea.

N. [?]; m. la 26 decembrie 1848, la Alba Iulia. Nu deţinem date biografice despre **W.**. Soseşte din Galiţia în Transilvania, în fruntea brigadei sale, la finele lunii octombrie 1848. Se alătură corpului lui Urban. La ocuparea Gherlei, la 10 noiembrie 1848, generalul **W.** pedepseşte pe armeni cu 40.000 florini monedă convenţională, ca şi contribuţie „de foc şi sânge" pentru forţele c.c. În 18 noiembrie 1848, în fruntea corpului său, vine în ajutorul colonelului Urban, cu 2.420 soldaţi regulaţi şi 5 tunuri, ceea ce duce la ocuparea oraşului Cluj de către trupele c.c. şi la alungarea insurgenţilor maghiari spre Ciucea. La 24 noiembrie, din Cluj, **W.** emite o proclamaţie, adresată locuitorilor oraşului, în care le cere să pună la dispoziţia trupelor c.c. încartiruite în urbe camere încălzite şi luminate, carne fiartă şi legume. **W.** pedepseşte rebeliunea orăşenilor din Cluj, cerându-le să verse în casieria armatei c.c. o amendă de 10.000 florini monedă convenţională. Cu toate aceste amenzi, Bariţ arată că, atunci când Puchner impune locuitorilor Clujului „un tribut de 200 mii florini", **W.** este cel care îi tratează pe locuitori „cu o cruţare extraordinară. Din tributul de 200 de mii a scos abia ceva peste jumătatea sumei. Aristocraţilor le dădu asistenţă militară, sub cuvânt ca să le apere moşiile de rapacitatea românilor; în realitate însă, ei foloseau miliţia ca *salva gardia* pentru spionii lor. Dezarmarea prin o comisiune mixtă a decurs cu atâta nepăsare, încât, mai târziu, când au ieşit austriecii din Cluj, în urma lor au apărut, ca din pământ, acolo pe loc, husari şi gardişti naţionali (maghiari) înarmaţi" (Bariţ, 382). Şi: „Adică, acel biet general [**W.**] se legănase în credinţa deşartă că, cu acea cruţare excesivă, va câştiga inimile ungurilor pentru casa domnitoare!" (Bariţ, 386) „**W.** însă era om bun... Colonelul Urban era făcut din alt aluat... Însă cu toată asprimea lui Urban şi a încă unor prea puţini ofiţeri împărăteşti, nu se ştie nici despre unul ca să fi prins oameni neînarmaţi sau şi înarmaţi, dacă îşi cereau pardon (iertare), să-i fi împuşcat şi spânzurat fără nici o judecată întemeiată pe legi. Pe când, din contră, nenumăraţi ofiţeri unguri... prinzând pe oameni... îi împuşcau sau spânzurau..." (Bariţ, 383) **W.** ia parte la confruntările de la Huedin şi Ciucea, din 18 şi 19 decembrie 1848. Generalul **W.** are în subordinea sa pe coloneii Urban şi Jablonsky. Trupa imperială, care porneşte, la 14 şi 15 decembrie, din trei direcţii împotriva lui Bem, numără 3.700 infanterişti, 390 cavalerişti şi 12 tunuri, din care 1.200 infanterişti, 60 cavalerişti, 5 tunuri şi câteva cete de lăncieri români sub comanda lui Urban, iar 1.500 infanterişti, 2.300 cavalerişti şi o baterie uşoară de 6 tunuri sub comanda lui **W.** însuşi, deplasându-se de la Cluj şi Huedin printre munţi înainte. Bariţ comentează: „Aşadară Kövári înşiră lucruri de fantezie, când zice că **W.** avuse la Ciucea 93 companii de pedestrime, 15 escadroane şi 37 de tunuri. În ţara întreagă erau atâtea, niciodată însă concentrate la un loc şi cu atât mai puţin în zilele de bătălie de la Huedin şi Ciucea (18 şi 19 decembrie), care tocmai pentru aceea s-a şi pierdut, după care trupele împărăteşti au fost scoase nu numai din Cluj, ci din toată partea septentrională a Transilvaniei până în Bucovina, iar generalul **W.**, înfrânt de supărare şi ruşine, muri lovit de apoplexie". Planul lui **W.** este acela de a-i scoate pe insurgenţi din poziţia bună, ocupată la Ciucea. În 18 decembrie **W.** ajunge la Huedin, împreună cu statul său major. La orele 3 ale după-amiezii îi parvine ştirea

că Urban a ajuns la Ciucea şi se află în luptă cu insurgenţii. **W.** este rugat insistent să nu-l lase pe Urban singur, dar el rămâne neînduplecat în decizia de a ataca Ciucea doar a doua zi, în 19 decembrie. Opt companii de români grăniceri şi două companii de la regimentul Karl Ferdinand luptă sub comanda colonelului Urban la Ciucea, până la orele 9 ale serii, fără a primi nici un ajutor. În 19 decembrie **W.** soseşte cu corpul său la Ciucea, intră în luptă, care se prelungeşte până noaptea. Ajungând la convingerea că nu poate lua defileul cu trupe atât de puţine, **W.** se retrage peste noapte la Huedin, cu soldaţii săi osteniţi şi înfometaţi, deoarece nu se îngrijise nici măcar de pâine uscată pentru aceştia. Şi Urban se retrage în noaptea aceea la Nireş. Mai târziu, Urban îl va învinovăţi pe **W.** pentru pierderea luptei de la Ciucea. După ce austriecii pierd bătălia de la Ciucea, la apropierea lui Bem, în retragerea sa, generalul **W.** ajunge în Feleac, la 25 decembrie, şi la Aiud, în 26 decembrie. Aici, lovit de gută, cade de pe cal. Este dus la Alba Iulia, unde moare în aceeaşi zi.

(Bariţ, 266–267, 327, 376–383, 386, 388, 389, 398, 399, 403–407; Cosma, I/218–220, II/308.)

Wächter, Joseph = doctor în medicină la Sibiu, membru al comunităţii oraşului Sibiu (1848), curator al orfelinatului evanghelic din Sibiu (după 1859).

N. la 16 iunie 1792, la Sibiu; m. după 1874. Urmează clasele gimnaziale la Sighişoara şi Sibiu. În 1811 se înscrie la Viena la Facultatea de Medicină, pe care o absolvă, iar în 1817 obţine aici titlul de doctor în medicină. În anul 1818 soseşte la Sebeş, unde se angajează ca *physicus* (medic) şi funcţionează până în 1834. În acest an se mută cu familia la Viena, dar un an mai târziu, în 1835, se răzgândeşte, revenind în Transilvania, şi anume la Sibiu. În anii 1835–1836 este medic practicant la Sibiu. La constituirea Societăţii c.c. de medicină de la Viena, la 24 martie 1838, **W.** este nominalizat membru corespondent. În timpul revoluţiei paşoptiste, este membru în Comitetul de siguranţă săsesc (Sicherheitsausschuß), organizat la Sibiu la începutul lunii mai 1848, sub preşedinţia directorului poliţiei Georg Bachner – mai tot timpul absent, comitetul fiind compus din: oratorul Traugott Binder, senatorul Samuel Capp, notarul suprem Daniel Adolph Zay şi membrii comunităţii orăşeneşti Joseph Benigni, Eugen von Friedenfels şi dr. **W.** Face parte din delegaţia trimisă de Universitatea Naţională Săsească, sub conducerea superintendentului [episcopului evanghelic] Georg Paul Binder, la 10 mai 1848 la Viena, pentru a duce doleanţele saşilor în faţa împăratului şi a determina sistarea sancţionării uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Delegaţia este primită în audienţă abia la 11 iunie, la o zi după sancţionarea articolului legii uniunii, promulgat de dieta ardeleană de la Cluj la 30 mai 1848. Participă, ca delegat din partea oraşului şi scaunului Sibiu, la adunarea Universităţii Naţionale Săseşti, deschisă la 30 octombrie 1848. Această adunare confirmă Comitetul de pacificare, în care – din partea saşilor – este ales şi **W.**, alături de senatorul Daniel Zay şi Eugen von Friedenfels din Sibiu, Carl Müller din Sighişoara, August Roth, Carl Myß şi Joseph Trausch din Braşov. Adunarea Universităţii Săseşti decide înfiinţarea unui consiliu, care să-l ajute pe comes în derularea chestiunilor naţionale. Consiliul îi numără pe: **W.**, secretarul de război Benigni von Mildenberg, Zay din Sibiu, senatorul Myß din

Braşov şi preotul Stephan Ludwig Roth din Mediaş. Tot acum se decide şi înfiinţarea unui batalion săsesc de voluntari vânători. La cucerirea Sibiului de către trupele revoluţionare maghiare conduse de generalul Bem, la 11 martie 1849, **W.** se refugiază în Muntenia. În luna mai 1849 Joseph Bedeus von Scharberg organizează la Bucureşti şi Craiova un comitet central al refugiaţilor transilvăneni, în care îl cuprinde şi pe **W.** După încheierea revoluţiei, este delegat de Sibiu la adunările Universităţii Naţionale Săseşti, desfăşurate la Sibiu din 1850. Pentru comportamentul său în timpul revoluţiei, prin preaînalta decizie din 21 august 1850, **W.** este distins cu Crucea de merit cu coroană. La 30 martie 1852, Universitatea îl numeşte pe **W.** administrator al averii naţionale (Verwalter des Nationalvermögens). La începutul anului 1859 este numit curator al comunităţii şi vicepreşedinte al prezbiteriului bisericii evanghelice din Sibiu. Ultim-amintita funcţie o deţine până în anul 1863, preocupându-se îndeosebi de chestiuni sociale, în special de orfelinatul de copii. Moare după 1874.

Scrieri: „Gedicht auf den kaiserlichen russischen Generalen Ostermann", editura Karl Gerold, Viena, 1813, 4 p.; „Aufruf an die Sachsen in Siebenbürgen bei ihrem Durchmarsch durch die österreichischen Staaten", Editura Karl Gerold, Viena, 1813, 16 p.; „Abhandlung über den Gebrauch der vorzüglichsten Bäder und Trinkwässer", Editura Karl Gerold, Viena, 1817, ediţia a doua, Editura Karl Gerold, Viena, 1818, 184 p.; „Praktische Beobachtungen über die Schwefelräucherungen", traducere din limba franceză după dr. Jean Carro, editura Karl Gerold, Viena, 1818, 218 p.; „Drei Gedichte", în vol. „Abendunterhaltungen für den Winter 1816/1817 zum Vortheil der Haus-Armen Wiens", Editura Karl Gerold, Viena, 1817; „Das evangelische Waisenhaus A.C. zu Hermannstadt, seine Gründer und Wohlthäter" (Memoriu), Editura lui Joseph Drotleff, Sibiu, 1859, 44 p.; „Rechenschaftsbericht über den Reinertrag der Denkschrift", 15 iulie 1860; „Das evangelische Waisenhaus", Editura lui Georg Filtsch, Sibiu, 1860, 16 p.; „Bericht über das Walten und Gedeihen des evangelischen Waisenhauses zu Hermannstadt", rapoarte publicate anual din 1860.

(Trausch, III/466–468; Friedenfels, II/41, 53, 86, 114, 232; *Documente...*, VII/392, 393.)

Weiss, Johann = deputat al oraşului şi districtului Bistriţa în dieta ardeleană de la Cluj, din 29 mai–18 iulie 1848, votează favorabil uniunii Transilvaniei cu Ungaria.

N. circa 1810–1820; m. [?]. Nu cunoaştem prea multe date referitoare la viaţa şi activitatea sa, cu excepţia participării sale la dieta Transilvaniei din anul 1848. Intră în viaţa publică săsească la începutul anilor 1840, ca delegat la adunările Universităţii Naţionale Săseşti, este coleg de generaţie cu bistriţeanul Johann Hofgräf, Carl Berger, Carl Filtsch, Gustav Seivert, Franz Wayda, Eugen Friedenfels, August Lassel, Friedrich Hann, Friedrich Sachsenheim. Împreună cu Johann Hofgräf este ales deputat al districtului şi oraşului Bistriţa la dieta ardeleană, desfăşurată la Cluj între 29 mai şi 18 iulie 1848. În timpul celei de-a doua şedinţe în plen a dietei, din data de 30 mai 1848, după citirea articolului uniunii Transilvaniei cu Ungaria, cei doi deputaţi bistriţeni se alătură alocuţiunii lui Elias Roth, consemnată separat la procesul-verbal, în care se exprimă adeziunea

saşilor faţă de uniune, în condiţiile respectării unor garanţii oferite naţiunii săseşti. De asemenea, în şedinţa a cincea în plen, ţinută în 3 iunie 1848, cei doi deputaţi bistriţeni susţin protestul aceluiaşi Elias Roth împotriva proiectului legii electorale elaborat de dietă, în scopul organizării de alegeri pentru proximul parlament de la Pesta. Apoi **W.** cere anume consemnarea în procesul-verbal dietal al contestaţiei sale, ce reprezintă o mărturie de credinţă: „Am cerut cuvântul la dieta de ieri; dar, deşi eram înscris, nu am putut să mă folosesc de dreptul de a vorbi despre subiectul în legătură cu care intenţionam să intervin, şi anume, articolul de lege nr. 3 [referitor la gărzile naţionale], care nu a fost inclus pe ordinea de zi legală, ci pur şi simplu s-a muşamalizat, datorită faptului că adunarea a luat sfârşit. De aceea, mă încumet să declar în faţa onoratelor Stări şi ordine: În acel ceas sfânt, când uniunea a fost proclamată în această sală cu însufleţirea cea mai fierbinte, am făcut şi eu o declaraţie în favoarea ei, cu acea credinţă neclintită şi cu ferma convingere că onoratele Stări şi ordine, de acord cu dezideratele şi revendicările noastre legitime expuse atunci, le vor aproba şi vor înlesni satisfacerea lor la proxima dietă. Proclamându-se acest lucru verbal, în mod unanim, eram liniştit în convingerea mea curată, pe de o parte că uniunea va fi o binecuvântare pentru toţi fiii ţării, fără deosebire de naţionalitate sau religie, pe de altă parte că onoratele Stări şi ordine, în această epocă de eclatantă înnoire, vor elabora legile, fie ele şi cu caracter temporar, pe baza principiilor lansate şi intrate în vigoare în Ungaria şi în lumea civilizată în general". În discursul său, **W.** arată, în continuare, că Ungaria a menţinut intacte municipalităţile în articolul de lege nr. 22, iar cu privire la garda naţională a proclamat principiul dezvoltării libere a diferitelor naţionalităţi. Totuşi, proiectul legii nr. 3 a dietei de la Cluj conţine „unele neclarităţi", referitoare la modul de creare a gărzilor naţionale separate ale naţionalităţilor în parte. I se pare că proiectul de lege favorizează naţiunea secuiască. Contestaţia sa este susţinută de 19 deputaţi saşi, între care colegul său de la Bistriţa, Johann Hofgräf. În şedinţa a opta, în plenul dietei, din data de 7 iunie 1848, Konrad Schmidt depune o contestaţie la procesul-verbal, prin care se opune adoptării proiectului de lege nr. 5, referitor la transformarea în datorii de stat a posesiunilor domneşti urbariale private expropriate. Konrad Schmidt arată că astfel, pentru a se crea veniturile statului, s-ar impune o nouă dare. Contestaţia este sprijinită şi de cei doi deputaţi bistriţeni. În şedinţa a noua în plen, din 10 iunie 1848, **W.** protestează din nou prin două contestaţii, depuse separat la procesul-verbal dietal. Este vorba despre proiectul legii nr. 6 privind desfiinţarea zeciuielii, pe care **W.** îl apreciază pozitiv în ansamblul său, susţinând însă, în particular, dreptul legitim al preoţilor saşi de a fi recompensaţi şi despăgubiţi de către stat. Contestaţia sa este semnată de 17 deputaţi saşi, incluzându-l pe colegul său bistriţean Hofgräf. Deputatul de Sighişoara Joseph Bacon depune, în aceeaşi şedinţă, o declaraţie, în care arată că deputaţii saşi îşi rezervă dreptul de a înainta dietei un memoriu separat, conţinând dezideratele naţiunii săseşti cu privire la realizarea uniunii. Declaraţia lui Bacon este contrasemnată şi de cei doi reprezentanţi dietali din Bistriţa. În şedinţa a unsprezecea în plen, din după-amiaza zilei de 19 iunie, **W.** este nominalizat între membrii delegaţiei care va înainta comisarului regesc proiectul legii nr. 1 a uniunii. Memoriul deputaţilor saşi este înaintat în 20 iunie 1848, în a douăsprezecea şedinţă

în plen a dietei. După depunerea memoriului, Konrad Schmidt dă glas unei declarații de mulțumire, la care se alătură și deputații de Bistrița. În afara ședințelor în plen, **W.** participă la ședințele separate, așa-numitele adunări naționale săsești din cadrul dietei. Prima ședință a adunării naționale a deputaților sași, din 29 mai 1848, înregistrează voturile jurisdicțiilor săsești în chestiunea uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Cei doi deputați de Bistrița, **W.** și Hofgräf, votează în favoarea uniunii. În procesul-verbal al adunării se consemnează: „Deputații din Bistrița recunosc că au primit, ce-i drept, indicația de a se opune uniunii; totuși, invocând faptul că cei care i-au trimis au fost mai întâi în favoarea uniunii și acum nu mai este posibil să-i consulte, având în vedere modificarea situației, exprimă părerea că se vor putea justifica în fața celor ce i-au trimis dacă vor accepta uniunea condiționată, așa cum a fost ea propusă de [deputatul din] Miercurea" (*Documente...*, V/280). Colegii bistrițeni iau parte la cea de-a doua ședință a adunării naționale săsești din dimineața zilei de 30 mai; numai **W.** participă ca reprezentant de Bistrița la ședința a treia din după-masa zilei de 30 mai; ambii participă la ședința a patra din seara zilei de 30 mai, la ședința a cincea din după-masa zilei de 31 mai, la ședința a șasea din după-amiaza zilei de 1 iunie, la ședința a șaptea din dimineața de 2 iunie, la ședința a noua din după-masa zilei de 4 iunie, la ședința a zecea din dimineața de 6 iunie, la ședința a unsprezecea din după-masa de 6 iunie, la ședința a douăzecișiuna din după-masa de 17 iunie și la ședința ultimă, a douăzecișidoua din 19 iunie 1848. În ședința a noua, **W.** propune să se depună un protest împotriva aplicării proiectului articolului de lege referitor la gărzile naționale, deoarece acesta a fost redactat pripit de către Stări. Cererea sa este aprobată de adunarea națională săsească, împreună cu textul protestului depus în ședința în plen a dietei.

(Friedenfels, I/120; *Documente*..., V/130, 181, 184, 189–190, 197, 199–200, 201, 203, 204, 255, 277, 280, 289, VII/182, 183.)

Weißkircher, Karl = actuar al asociației industriei de la Pesta, secretar de redacție, apoi redactor responsabil (1854–1869) al cotidianului *Pester Lloyd.*

N. la Sighișoara, la 12 decembrie 1821; m. după 1874, la Pesta. Este fiul senatorului omonim, la 1848 inspector domenial la Țelna. Urmează școala primară și gimnaziul din localitatea natală. În anii 1841–1842, frecventează prelegerile juridice susținute de profesorul Tunyogi József la colegiul reformat de la Cluj. Apoi se angajează ca practicant la Tabla regească din Târgu-Mureș. După un timp, pleacă la Pesta. Aici îl surprind anii revoluției, pe care îi petrece departe de casă. După înfrângerea revoluției pașoptiste, rămâne la Pesta, lucrând ca actuar al asociației industriei (Industrieverein) și ca secretar de redacție de ziar (Zeitungsredaktionsgehülfe). De la începutul anului 1854 devine redactor responsabil al cotidianului politic *Pester Lloyd,* ziar cu apariție zilnică de două ori, pe 1½ coală, într-un număr de dimineața și unul de seara – cu excepția duminicilor și a sărbătorilor, fiind tipărit de Emil Müller la editura societății Pester Lloyd. **W.** îndeplinește funcția de redactor responsabil (verantwortlicher Redakteur) la acest ziar până în la 5 ianuarie 1869. Din 9 ianuarie același an, figurează și ca proprietar al cotidianului, alături de S. Rothfeld. În afară de activitatea depusă la

Pester Lloyd, **W.** redactează în limbile maghiară şi germană şi calendarul „Pester Lloydkalender", pe anii 1857 şi 1861.

Redactează: „A Pesti Lloyd Évkönyve 1856-ra. Szerkeszté Weisskircher Károly titkár", editura lui Emil Müller, Pesta, 1857, 87 p.; „Pester Lloydkalender für das Jahr 1861 in Verbindung mit einem Handels- und Gewerbeadressenbuch und einem nach den neuesten Aufnahmen verfaßten Häuserschematismus von Pest, Ofen und Altofen", editat de Pester Lloydgesellschaft, tipar Emil Müller, Pesta, 1861, CCXXVIII + 16 + 108 + 118 + 44 p.

(Trausch, III/490–491; *Documente...*, VI/147, 148.)

Welden, Franz Ludwig (baron) = feldmareşal-locotenent, guvernator militar şi civil al Dalmaţiei (septembrie 1848); feldmareşal-locotenent, general de artilerie, este comandant al trupelor c.c. din Ungaria, până la numirea lui Hammerstein; guvernator militar şi civil al Vienei (martie 1850).

N. la 10, 16 sau 20 iunie 1782 (Wurzbach, 54/214), la Laupheim în Württemberg; m. la 7 august 1853, la Graz. Intră în regimentul de infanterie Würzburg ca locotenent, devenind curând locotenent superior. În 1799 cunoaşte botezul focului la Philippsburg, unde este rănit. La 3 octombrie 1800 este rănit din nou în lupta de la Feucht. Din decembrie 1802 intră în regimentul c.c. de infanterie nr. 4, după aceea în regimentul de infanterie nr. 3, fiind apoi repartizat în statul major. În 1804 este utilizat în serviciul de cartare (Mappirungsdienst) din Galiţia. La 1804 devine locotenent căpitan, apoi adevărat căpitan. La finele lui august 1805 este dislocat definitiv la statul major, unde slujeşte 23 de ani. În campania din 1805 se află în avangarda generalilor Kienmayer, Merveldt şi Schusteckh-Herve; e rănit la 3 noiembrie lângă oraşul Steyr. În perioada de pace care urmează, este utilizat în Austria şi la cancelaria de desen din Viena. În 1808 e chemat la biroul central, aflat sub oblăduirea arhiducelui Karl, unde se implică în realizarea unei reviste militare. În timpul campaniei din 1809 cade la Regensburg în captivitate; câteva zile mai târziu e eliberat în schimbul unui căpitan francez. Pe câmpul de luptă de la Aspern e avansat maior, obţinând pentru bravura din această bătălie Crucea cavalerească a Ordinului Leopold. Rechemat la biroul central, în 1812 este trimis de prinţul Schwarzenberg în misiuni diplomatice. În 1813 este avansat locotenent colonel. Ajunge la armata din Italia, unde se distinge în bătăliile de la Tarvis, la 7 octombrie 1813, şi Oliveto; după capitularea Mantovei, primeşte însărcinarea de a conduce armata franceză peste Alpi în sudul Franţei. La congresul de la Viena este însoţitor militar al marelui prinţ Constantin Cesarewitsch, primind pentru aceasta ordinul Sf. Ana clasa a II-a. În 1815 este pus sub ascultarea generalului de cavalerie Frimont, având misiuni de recunoaştere, încununate cu Crucea cavalerească a ordinului Maria Theresia. În anul 1816 este avansat colonel şi general de brigadă al corpului de pionieri, concomitent conducând şi cancelaria de desen şi biroul topografic. În 1821 devine şef de stat major al corpului de armată destinat înfrângerii răscoalei din Piemont. În 1823 revine de la curtea regelui Sardiniei, ca şi comandant de brigadă al corpului de pionieri. În iunie 1828 este numit general maior şi comandant de brigadă în Zara (Dalmaţia). La 1832 e trimis din Dalmaţia

în Budweis, în aceeaşi calitate; ajunge ca împuternicit la comisia militară centrală de la Frankfurt am Main, unde rămâne 7 ani. În 1836 avansează la gradul de feldmareşal-locotenent. La 1838 merge la Graz, ca general de brigadă. În 1843 i se încredinţează comanda militară din Tirol. În iarna lui 1847/1848 întreprinde o călătorie de refacere în Italia, până la Palermo, observând că se pregătesc evenimente importante. Din proprie iniţiativă, îl informează pe prinţul Metternich asupra celor văzute. Curând izbucnesc nelinişti în Italia. **W.** aleargă într-acolo, participând la luptele de la Piave, Treviso – la 14 iunie 1848, Veneţia – la 24 iunie, Padova – la 15 iulie, Ferrara – la 4 august, Bologna – la 6 august. În data de 27 noiembrie 1848 i se decernează Crucea comandorului a ordinului Maria Theresia. La 22 septembrie 1848 **W.** e îndepărtat de pe frontul din Italia, fiind iniţial numit guvernator militar şi civil al Dalmaţiei, apoi, la 3 noiembrie 1848, guvernator al Vienei, timp de câteva luni. La 13 martie 1849 este avansat ca general de artilerie. În data de 12 aprilie 1849 primeşte însărcinarea pe o perioadă de 6 săptămâni să preia comanda militară supremă din Ungaria, după prinţul Windischgrätz. Nu mai poate salva Buda, e silit să caute ajutorul Rusiei – „o greşeală politică impardonabilă" (ein unverzeihlicher politischer Fehler), cum notează Wurzbach. Doborât fizic şi psihic, la 1 iunie 1849, **W.** îşi dă demisia de la comanda supremă. După un popas la Graz, îşi reia funcţia de guvernator al Vienei, dar nu mai este acelaşi om de fier. În 1851 cere ieşirea la pensie. **W.** este şi un botanist şi horticultor apreciat în epocă; de asemenea, îşi scrie asiduu memoriile campaniilor militare la care a luat parte. Se căsătoreşte de trei ori: cu Therese, născută contesă de Soppranza, moartă la 1831; cu Maria, născută la 1812, baroneasă de Aretin, moartă la 15 aprilie 1837; cu Charlotte von Lamey, născută în august 1813. Copii are din primele două căsătorii: din prima căsătorie o fiică Luise, din cea de-a doua altă fiică, Anna.

(Wurzbach, 54/214–223; Cosma, II/308–309.)

Wellmann, Andreas = preot evanghelic la Făgăraş (1839–1849), membru activ al Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde).

N. la Hammersdorf [?] lângă Sibiu, la 17 noiembrie1808; m. la 1849. Părinţii lui săraci nu îl pot trimite la învăţătură, dorind să îl facă agricultor. Cu multe privaţiuni, îşi începe studiile inferioare la şcolile evanghelice săseşti din Sibiu. Când **W.** împlineşte vârsta de 15 ani, la 1823, rectorul gimnaziului evanghelic sibian, J.G. Buchinger, reuşeşte să îl convingă pe tatăl său să îi permită băiatului studios să urmeze în continuare clasele superioare de gimnaziu. Un an mai târziu, rectorul Buchinger îl ajută pe **W.** să îşi găsească o slujbă ca meditator privat şi îi rezervă un loc la masa gratuită a studenţilor. Astfel, **W.** ajunge în situaţia de a-şi putea el ajuta părinţii. Absolvă gimnaziul în anul 1830. Însoţit de câţiva tineri tovarăşi, întreprinde o călătorie pe jos prin Transilvania. În 1831 se înscrie la Facultatea de Teologie Protestantă de la Viena. Aici îi cunoaşte personal pe tatăl şi fiul Litrow, cu ultimul întreţinând o corespondenţă vie până la sfârşitul vieţii sale. După ce, student la Viena fiind, în vacanţele de vară **W.** întreprinde călătorii pe jos prin Austria, Moravia, Silezia şi la ocnele de sare de la Wieliczka, îmbogăţindu-şi

cunoştinţele, revine în patrie la 1832. Ajunge rector [director] al şcolii din Cisnădie, iar în anul 1836 ocupă un post de profesor gimnazial la Sibiu. De aici este convocat preot evanghelic în oraşul Făgăraş, în 1839. **W.** posedă deosebite cunoştinţe de astronomie, stăpâneşte germana, engleza şi franceza, având preocupări legate de antichităţile romane, de asociaţiile de folclor, muzică şi gimnastică. La 1848 îl aflăm luând atitudine faţă de problemele vremii. De pildă, **W.** adresează o scrisoare deschisă *Gazetei de Transilvania* a lui Bariţ, reproşându-i că publicase o „Paralelă între populaţia română şi cea săsească", ce produsese o ruptură între cele două naţiuni (*Satellit*, nr. 95, 28 noiembrie 1848, p. 441–442). Credincios împăratului şi naţiunii sale săseşti, tolerant faţă de celelalte naţiuni, totuşi în timpul revoluţiei paşoptiste se află în situaţie de pericol major, scăpând cu viaţă doar graţie ordinului expres al generalului Bem. Loial şi inocent, Friedenfels îl caracterizează astfel: „o personalitate profund onestă, un spirit treaz, dar total inofensiv, a fost închis din pricina loialităţii şi dăruirii sale şi a fost condamnat la moarte, cu toate că obţinuse de la Bem un permis de liberă trecere, dar prin reîntoarcerea chiar înainte de execuţie a lui Bem, care l-a eliberat pe loc, scăpând de la *acest fel* de moarte" („eine hochehrenhafte, wackere, aber durchaus inoffensive Persönlichkeit, war wegen seiner Treue und Hingebung eingekerkert und zum Toder verurtheilt obgleich er von Bem einen Schuzbrief erhalten hatte, durch die vor der Execution eingetretene Rückkehr Bem's aber, der ihn augenblicklich frei ließ, von *dieser* Todesart gerettet worden"). Nu este limpede dacă ameninţarea acestui pericol de moarte i-a cauzat moartea timpurie, ori dacă aceasta a fost provocată de suprasolicitarea fizică şi psihică, de boala tifosului de care s-a molipsit la Făgăraş sau de o răceală contractată pe drumul de întoarcere de la Şeica Mare. Cert este că moare în al 41-lea an de viaţă, la 30 decembrie 1849. Neagonisind avere, **W.** lasă în urmă o văduvă săracă, cu doi copii minori, care însă primesc prin ordonanţă împărătească, din anul 1850, o pensie anuală de 200 florini m.c., în semn de preţuire a deosebitei loialităţi şi abnegaţii a preotului din Făgăraş, care renovase – în 11 ani de funcţionare – biserica evanghelică din localitate, reorganizase şcoala, crease o societate de lectură, cetăţenească şi de femei.

Scrieri apărute de sub tipar: „Rationis cum schola civica constituenda conjungendi Seminarium Ludimagistrorum paganorum, extrema lineamenta duxit A.W.", Sibiu, 1837, 20 p.; „Rede über den heilsamen Einfluß einer weisen und kräftigen Regierung auf ihr Volk durch Vereitelung und Abwehr des Bösen, am 19. April 1842, als dem Geburtsfeste Sr. Majestät des Kaisers Ferdinand I. Gehalten vor der evangelischen Gemeinde A.C. zu Fogarasch von Andreas Wellmann, Pfarrer dieser Gemeinde. Nebst einem Anhange von fünf Gedichten", tipar Johann Gött, Braşov, 1842, 38 p.; „Reisebriefe aus dem Lande der Sachsen in Siebenbürgen", tipar Johann Gött, Braşov, 1843, 127 p.

(*Satellit*, nr. 95, 28 noiembrie 1848, p. 441–442; Trausch, III/491–493; Friedenfels, I/91, II/118.)

Wenrich, Johann Georg = savant orientalist, profesor (1821–1847) de limbi semitice, ebraică şi sanscrită la Facultatea de Teologie Protestantă din Viena.

N. la Sighişoara, la 13 octombrie 1787; m. la Viena, la 15 mai 1847. Tatăl său, membru al comunităţii oraşului Sighişoara, obişnuia să strunească ambiţia fiilor săi, zicându-le în parte: „Arată-le tuturor că eşti un Wenrich!" (Zeige, daß du ein Wenrich.) **W.** este un elev studios, pasionat de lectură. După absolvirea gimnaziului evanghelic săsesc din oraşul natal, unde vădeşte mare aplecare spre limbile vechi şi literatură, urmează, cu începere din anul 1805, liceul de la Sibiu, audiind cursurile de filosofie şi teologie. După încheierea cursului de filosofie, de doi ani, participă în faţa Consistoriului suprem al bisericii evanghelice la un examen sever, pe care îl absolvă cu rezultate atât de excepţionale, încât este solicitat pe dată să preia postul de profesor de limba latină. O perioadă scurtă o petrece la acest post, plecând să îşi completeze cunoştinţele ştiinţifice la universitate. Astfel, în 1809 părăseşte Transilvania, mergând la Viena. Aici adastă trei ani şi jumătate, dedicându-se înfrigurat studiului limbilor semitice, la catedra profesorului de origine siriană Aryda. În 1812 revine la Sibiu, pentru a se angaja la liceul de acolo ca profesor. Predă ebraica, greaca şi latina. În 1815 este ales conrector [vicedirector] al liceului, transferându-se de la Catedra de filologie la cea de filosofie şi matematică. În 1818 este ales rector al aceluiaşi liceu, adăugând la materiile predate deja şi discipline teologice, precum şi istorie universală. În această poziţie activează până în anul 1821, când i se oferă postul mult râvnit de profesor de literatură biblică la proaspăt înfiinţata Facultate de Teologie Protestantă de la Viena. Întrucât la această facultate nu toate posturile sunt încă ocupate, **W.** predă, alături de vestitul profesor de istorie Johann Genersich, la mai multe catedre. Între timp, studiază cu pasiune limba şi literatura sanscrită, asupra căreia conferenţiază la Viena. Este deosebit de activ pe plan publicistic, iar pentru studiile sale obţine premii din partea Societăţii regale de ştiinţe (k. Sozietät der Wissenschaften) din Göttingen şi din partea Academiei de Epigrafie şi Belle-Arte din Paris. Astfel, faima sa de orientalist sporeşte în asemenea manieră, încât este căutat de specialişti, precum Renaud, Sacy ş.a., intrând cu aceştia într-o vie corespondenţă. Când în 1846 Societatea biblică londoneză decide editarea unei biblii ebraice şi răspândirea ei în sânul evreilor lipsiţi de mijloace, **W.** este solicitat să asigure îngrijirea şi tipărirea ediţiei. Prin preaînalta patentă împărătească din 14 mai 1847, se decide înfiinţarea fundaţiei Academiei Imperiale de Ştiinţe din Austria. Între primii 40 de membri ai Academiei se numără şi **W.** Dar valoroasa nominalizare nu îl mai află în viaţă. După paşnica după-masă a zilei de 14 mai, după plimbarea de seară, **W.** se retrage în sânul familiei. Noaptea, la ora 1, în 15 mai, moare, la vârsta de 60 de ani. Este înmormântat la Viena. Din 1813 era căsătorit cu Regina, fiica preotului evanghelic Johann Haupt din Câlnic. Din această căsnicie i-au supravieţuit tatălui doar fiice. Una dintre fiice, Karoline, a dedicat memoriei tatălui ei un necrolog biografic. O altă biografie a lui **W.** a fost elaborată de elevul şi admiratorul savantului, Heinrich Wittstock. Ambele necroloage-biografii apar în anul morţii lui **W.**, 1847, la Viena.

Scrieri publicate: „Commentatio historica, qua, quantum linguarum orientalium studia Austriae debeat, exponitur", părţile I şi II, Viena, 1822 şi 1824, 20 şi 19 p.; „Commentatio historico-critica de Rhapsodiis", Viena, 1824 (despre rapsodiile greceşti); „De adfinitate priscae Indorum linguae, quam Sanscritam dicunt, cum persarum, Graecorum, Romanorum atque Germanorum sermone", partea I, Viena,

1827; „Johann Wächter als Mensch, als Diener des Staates und der Kirche dargestellt", Editura Heubner, Viena, 1831, XLIV + 269 p.; „Jakob Glatz. Eine biographische Skizze. Mit dem Bildniss des Verewigten", Viena, 1834, VIII + 328 p.; „De Auctorum Graecorum versionibus et commentariis Syriacis, Arabicis, Armeniacis, Persicisque commentatio", Editura Vogel, Leipzig, 1842, XXXVI + 306 p.; „De poeseos Hebraicae atque Arabicae origine, indole, mutuoque consensu atque discrimine commentatio", Editura Vogel, Leipzig, 1843, VIII + 276 p. (lucrare premiată de Academia Franceză de Epigrafie şi Belle-Arte, în iulie 1843, cu suma de 1500 franci); „Rerum ab Arabibus in Italia, Insulisque adjacentibus, Sicilia maxime, Sardinia atque Corsica gestarum Commentarii", Editura Vogel, Leipzig, 1845. **W.** colaborează până la sfârşitul zilelor la *Jahrbücher der Literatur*, editată de Gerold la Viena între 1818 şi 1849. De asemenea, îngrijeşte partea de literatură ebraică, apărută în revista *Oesterreichische Blätter*, redactată tot la Viena de A. Schmidl. În manuscris rămân: „Grundlinien der Diplomatik mit besonderer Rücksicht auf die Urkundenschätze der Deutschen in Siebenbürgen"; „Viaţa lui Confucius", în limba germană. Multe din manuscrisele sale s-au pierdut, din cutiile în care au fost transportate în 1821 la Viena, când profesorul a fost invitat să predea la Facultatea de Teologie Protestantă. Alte manuscrise s-au pierdut, după moartea sa, la Academia austriacă, după ce văduva lui **W.** le încredinţase Academiei spre publicare.

(Trausch, III/495–499; Wurzbach, 55/4–7.)

Wenrich, Michael = jude orăşenesc primar la Sighişoara (1848–1862), cu atitudine antiunionistă, conservatoare; membru al deputăţiei Universităţii Naţionale Săseşti la împărat (martie 1848), deputat de Sighişoara la dieta ungară de la Pesta (iulie–septembrie 1848), căpitan al vânătorilor de câmp în batalionul săsesc de voluntari (noiembrie 1848), participant la confluxul extraordinar al Universităţii Naţionale Săseşti (1850–1852).

N. la Sighişoara, în 1797; m. la Sighişoara, înainte de 4 aprilie 1875. Tatăl său, Martin Wenrich, este primar la Sighişoara. **W.** nu este deputat dietal înainte de 1848. În anii 1839–1842 figurează ca şi consilier în Magistratul oraşului şi scaunului Sighişoara. La 1845 este numit director de şcoală. În 1848 devine jude orăşenesc (Stadtrichter, városbíró). În 1848, la începutul revoluţiei, opinia publică săsească din Sighişoara este împărţită în două curente. Tinerii revoluţionari saşi, ai căror lideri sunt Carl Gooß şi Georg Daniel Teutsch, se manifestă ca partizani înfocaţi ai unionismului, văzând propăşirea naţiunii săseşti într-un Ardeal unificat cu Ungaria. **W.** aparţine celuilalt curent, promovat de gruparea conservatoare, proaustriacă şi antiunionistă. La 29 martie 1848 **W.** este ales deputat în delegaţia trimisă de Universitatea Naţională Săsească la împărat, pentru a-l asigura de loialitatea saşilor după izbucnirea evenimentelor revoluţionare. Pentru atmosfera care domneşte în oraş, în primăvara lui 1848, semnificativă este alegerea lui Gooß şi G.D. Teutsch ca deputaţi ai scaunului Sighişoara la dieta transilvană, deschisă la Cluj la 29 mai 1848. Deputaţii sighişoreni aderă la şi votează uniunea cu Ungaria. Totuşi, la alegerile efectuate pentru numirea deputaţilor ce urmează a fi trimişi la dieta ungară de la Pesta, inaugurată la 2 iulie, Carl Gooß şi **W.** sunt nominalizaţi ca

reprezentanţi ai Sighişoarei. La 3 august 1848, împreună cu Gooß, **W.** prezintă la Pesta protocolul electoral. La 5 august le sunt legitimate mandatele de deputaţi. La 8 şi 10 august ambii deputaţi sighişoreni participă la votările nominale ale paragrafului 1.1. al proiectului legii învăţământului primar, aprobând ca din bugetul statului să se deschidă şcoli confesionale mai mici, respectiv şi cultele religioase să poată înfiinţa şcoli, alături de şcolile de stat. La 4 septembrie **W.** participă la votarea nominală ce îl împuterniceşte pe Beöthy Ödön cu puteri depline, iar delegaţia ungară trimisă la Viena este retrasă din parlamentul celor 100. La 20 septembrie el nu este prezent la votul deschis în chestiunea dijmei strugurilor. Deşi nu se numără între cei şase deputaţi saşi care, prin demisia lor din dieta de la Pesta, au protestat în mod deschis împotriva „părăsirii terenului legal" de către guvernul maghiar: Michael Brandsch, Eugen von Friedenfels, Friedrich Fabini, Joseph Rosenfeld, Joseph Schnell, Heinrich Schmidt, după ce la 26 septembrie 1848 Universitatea Naţională Săsească îşi recheamă acasă toţi reprezentanţii, **W.** revine la Sighişoara. Conform lui Friedenfels şi Friedrich Teutsch, la începutul lui noiembrie 1848, îl întâlnim pe **W.** căpitan al vânătorilor de câmp în batalionul săsesc organizat voluntar, pe spezele naţiunii săseşti, în luna octombrie. Se pare totuşi că **W.** revine la Pesta, de Crăciun, împreună cu deputaţii Karl Falk şi Joseph Schnell, deoarece el participă la vot în 27 decembrie, când respinge propunerea aflată pe rol, şi la 29 decembrie, când aprobă propunerea răscumpărării urbariale a daunelor. La 24 martie 1849 se înregistrează demisia deputaţilor rămaşi în dieta ungară aflată la Debrecen. La începutul anului 1850, **W.** participă ca delegat al Sighişoarei, alături de consilierul magistratual Carl Müller, la confluxul extraordinar al Universităţii Naţionale Săseşti, care – cu întreruperi – durează doi ani. Nomenclatorul funcţiilor din Ardeal îl identifică drept jude primar în Sighişoara în anii 1856, 1859, 1862. La 1872 şi 1875 este jude cercual (járásbíró) în oraşul Sighişoara. La 4 aprilie 1875, în vârstă de 77 de ani, se stinge din viaţă. Soţia sa, Therese, încă mai trăieşte la 1885. Fiica sa, Therese, născută la 27 iunie 1824 la Sighişoara, moartă la 3 februarie 1911, tot la Sighişoara, se căsătoreşte cu avocatul şi deputatul sighişorean Joseph Bacon, are 9 copii şi este precursoarea mişcării feministe săseşti din Ardeal. Fiul său Michael, născut la 1827, se înscrie în 1845 la Universitatea din Viena, studiind teologia. La 1885 Michael Wenrich ajunge jude regesc la Sighişoara. Se căsătoreşte cu fiica pastorului evanghelic al oraşului, Josephine Binder, născută la 1841, moartă la 19 iunie 1888, la Sighişoara. Copiii lui Michael Wenrich şi ai Josephinei sunt: Michael, Clotilde, Josephine, Irene, Max.

(Friedenfels, II/91, 154; *Az 1848–1849. évi*, 956–957, voce semnată de Eilhart Anton Dörner; *Sb. Sachsen Lexikon*, 36–37.)

Wernhardt, Paul (baron) = feldmareşal-locotenent, comandantul militar suprem în Transilvania (1834–1846), numit prin decretul din 8 iunie 1834, moare la 1846; succesorul său este generalul Anton von Puchner, deşi mai vârstnic decât el.

(Friedenfels, I/106–110, II/360, 366, 419.)

Windischgrätz, Alfred Candid Ferdinand (prinţ) = feldmareşal-locotenent c.c., la 16 octombrie 1848 împăratul Ferdinand îi porunceşte să înăbuşe revoluţia izbucnită la Viena; ca şi comandant militar suprem în Boemia, înăbuşă revoluţia la Praga (iunie 1848); ministru (23 noiembrie 1848).

N. la 11 mai 1787, la Brüssel; m. la 21 martie 1862, la Viena. La vârsta de 15 ani îşi pierde tatăl şi, întrucât îi muriseră şi fraţii mai mari, e declarat major pentru a-şi lua în posesie averea, devenind la 24 mai 1804 prinţ (Reichsfürst). Urmează studii clasice şi istorie, apoi se decide pentru cariera militară. În iunie 1804 este locotenent superior la regimentul de ulani nr. 2, servind în Moravia. În toamna lui 1804 se află în tabăra de la Praga. În primăvara lui 1805 revine la regimentul din Moravia. În octombrie 1805 participă la primele lupte în regiunea Ulm, căzând în captivitate şi fiind dus în tabăra franceză, unde îl cunoaşte pe Napoleon. După eliberare şi după înfrângerea de la Austerlitz, revine în Boemia. În 1808 devine comandant de escadron. La 1809 participă la campanie în cadrul amintitului regiment de ulani, luptând la Aspern, unde, la 22 mai, este rănit. E avansat maior. În 1812, în timpul concediului prelungit, îşi pierde mama şi o soră. Îşi petrece primăvara anului 1813 la Viena, în compania lui Metternich şi a altor personaje importante. În septembrie–octombrie 1813 conduce avangarda corpului 4 de armată, în luptele de la Penning, Liebertwolkwitz. E numit colonel şi comandant al regimentului de cuirasieri nr. 8, unde ajunge în februarie 1814 şi în cadrul căruia participă în continuare la campanie, în Italia. Revine la Viena. În toamna lui 1815, regimentul de cuirasieri se retrage la Brandeis, lângă Praga, de unde este trimis în 1819 la Viena. **W.** devine maior. În 1820 pleacă cu regimentul în staţiunea de la Klattau, în Boemia. În 1826 devine general maior şi preia, în calitate de comandant de brigadă, de divizie şi de armată, brigada de grenadieri din Praga, alcătuită din 3 batalioane formate din 9 regimente de infanterie. La izbucnirea holerei din 1830, activează în spitalele şi cazarmele brigadei sale, în mijlocul subalternilor. În 1830 devine cavaler al Lânii de Aur. În 1832, ca general de brigadă, este numit al doilea titular al regimentului de cuirasieri nr. 1. La 30 mai 1833 e avansat feldmareşal locotenent şi general de divizie la Praga. În luna septembrie a anului 1833, la întrunirea împăraţilor Austriei şi Rusiei de la Münchengrätz, e însărcinat cu comanda supremă a trupelor concentrate acolo. În 1835 împăratul Franz îl numeşte titular la regimentul de cavalerie uşoară nr. 4, care de-acum înainte va purta numele lui **W.** În 1837, la invitaţia ţarului, vizitează lagărul de manevre de la Woznosensk. În vara lui 1840 e numit comandant suprem în Boemia, poziţie menţinută până în toamna lui 1848. În anul 1844 înăbuşă cu calm, dar fără vărsare de sânge răscoala muncitorească din Praga. În vara lui 1847 întreprinde o vizită la Veneţia, unde fiul său urmează studii nautice. Aici **W.** se întâlneşte, pentru ultima oară înainte de izbucnirea revoluţiei paşoptiste, cu contele Radetzky, comandantul Italiei, în vârstă de 81 de ani. În martie 1848 asistă la Viena la evenimentele lunii. Din cercuri înalte i se propune să preia, cu puteri dictatoriale, comanda monarhiei, pentru a înfrânge revolta. **W.** refuză titlul de „dictator", ca fiind incongruent cu principiile monarhice, dar acceptă să fie împuternicit cu puteri depline, reuşind să restabilească liniştea, poruncind întărirea armatei din Italia şi numirea banului Jellaćić în Croaţia. Din mai 1848 revine la Praga, unde, cu începere din 2 iunie, se desfăşoară congresul slav. La 10 iunie, în timpul unui bal slav, la care participă şi **W.**, se încearcă un

atentat nereuşit împotriva sa. Soţia sa, însă, principesa **W.**, este împuşcată în ziua de 12 iunie, în încăierarea stradală izbucnită în Praga. Grenadierii lui **W.**, aflaţi de 22 ani sub comanda lui, îl scapă încă o dată de la moarte. Rezultatul luptei zilei o constituie 16 morţi (din care 2 ofiţeri) şi 62 răniţi (din care 9 ofiţeri). La 13 iunie 1848 soseşte la **W.** o delegaţie, cu propunerea de capitulare, acceptată cu condiţia eliberării guvernatorului de Praga, Leo Thun, şi a desfiinţării baricadelor. La 15 iunie are loc o nouă luptă între armata c.c. şi partida revoluţionară. În 16 iunie este declarată starea de asediu în Praga. La 17 iunie revoluţionarii din Praga capitulează în faţa lui **W.** De la jumătatea lui iunie până la începutul lui octombrie 1848, **W.** duce o strădanie plină de cazně pentru asigurarea liniştii în Praga, în condiţiile în care ministerele c.c. pierduseră orice control asupra situaţiei. Poartă o corespondenţă asiduă şi belicoasă cu ministrul de război Latour, neacceptând transferul trupelor sale pentru întărirea armatei c.c. din Italia. După evenimentele vieneze din 6 octombrie, generalii comandanţi ai Austriei, Moraviei şi Galiţiei se pun singuri sub şefia lui **W.** Împăratul însuşi îl numeşte pe **W.**, la 15 octombrie 1848, feldmareşal şi comandant suprem al tuturor trupelor imperiale la nord de râul Isonzo, conferindu-i puteri nelimitate. La marşul maghiarilor împotriva Vienei, în 19 octombrie 1848, **W.** declară capitala în stare de asediu, concentrează în faţa zidurilor ei 70.000 de oameni, aflându-se acum între armata maghiară, care trecuse Leitha, şi revoluţionarii vienezi. După expirarea ultimatumului de 2 zile, acordat Vienei, în 28 octombrie **W.**, ajutat de banul Croaţiei, atacă şi înfrânge trupele oraşului, comandate de generalul Bem. În 30 octombrie armata maghiară, alcătuită din 30.000 combatanţi, începe înaintarea spre poziţiile ocupate de oastea lui **W.** Rebelii vienezi încalcă înţelegerea de capitulare, alăturându-se trupelor maghiare. **W.** îi sileşte pe atacatorii maghiari să bată în retragere, apoi potoleşte din nou revolta din Viena. La 1 noiembrie 1848 steagul imperial fâlfâie pe turnul Sf. Ştefan. **W.** este acum însărcinat să transforme trupele c.c. din Austria într-o armată operativă, aptă să susţină campania împotriva Ungariei, în condiţiile în care regimentele de linie ungare trecuseră la armata rebelilor. La 15 decembrie 1848, aflat la comanda supremă a unei forţe de 44.000 oameni, **W.** declanşează ofensiva împotriva Ungariei. Luptele durează până la 24 aprilie 1849, zi în care i se cere să-şi depună demisia. Lui **W.** i se impută chemarea ruşilor pentru înfrângerea revoluţiei în Transilvania şi Galiţia, măsură total nepopulară. Lucrarea apărută în 1851, sub auspiciile lui **W.**, „Campania de iarnă din 1848 şi 1849 în Ungaria", relatează pe larg luptele din perioada 15 decembrie 1848–24 aprilie 1849. În primăvara lui 1850 i se decernează Marea cruce a Ordinului Maria Theresia. În 1854 împăratul îl numeşte al doilea titular al nou înfiinţatului regiment de dragoni nr. 8 „Arhiducele de Toscana", **W.** devenind astfel titular a două regimente, lucru foarte rar în istoria militară a Austriei. În 1856, la invitaţia regelui Friedrich Wilhelm IV al Prusiei, vizitează Berlinul, fiind numit şef al regimentului prusac de dragoni nr. 2. În prima jumătate a lui iulie 1859, revine la Berlin, cu însărcinarea negocierii alianţei armate austro-prusace împotriva Franţei. În februarie 1861, la constituirea Consiliului Reich-ului (Reichsrath), devine membru al senatului. În al 75-lea an de viaţă, moare la 21 martie 1862, orele 11 p.m. Înmormântarea sa prilejuieşte manifestări comemorative la Viena şi Praga. **W.** se căsătoreşte la 16 sau 17 iunie 1817 cu prinţesa Eleonora, fiica cea mare a principelui Joseph Schwarzenberg. Din

împlinita căsătorie de 31 de ani, se nasc 5 fii şi 2 fiice: 1. Aglae Eleonora, născută la 27 martie 1818, moartă la 6 iulie 1845, 2. prinţul moştenitor Alfred Nicolaus, 3. Victorin Leopold, născut la 24 iulie 1824, mort la 3 octombrie 1869, 4. August, născut la 24 iulie 1828, 5. Ludwig, 6. Joseph, 7. Mathilde, născută la 5 decembrie 1835. În anii 1848/1849, **W.** împreună cu cei cinci fii ai săi luptă activ; astfel, trei dintre ei sunt angajaţi în armata tatălui lor, iar doi luptă în armata din Italia.

(Wurzbach, 57/1–55; Cosma, II/310–312.)

Wittstock, Heinrich = la 1848 profesor la gimnaziul din Bistriţa, ulterior (1862–1869) rector al gimnaziului, apoi preot la Cisnădie.

N. la Bistriţa, la 20 martie 1826; m. în 1901. Bunicul său emigrează din Prusia în Transilvania. Fratele său mai mare este Karl Wittstock, după 1859 la Reghin. În 1841, la vârsta de 15 ani, ca elev la gimnaziul bistriţean, **W.** face cunoştinţă cu tânărul dascăl Georg Daniel Deutsch, de care îl va lega o îndelungată prietenie. În 1844 studiază la Facultatea de Teologie Protestantă de la Viena. Ca elev şi admirator al savantului orientalist Johann Georg Wenrich, de obârşie sighişorean, la moartea acestuia, în 1847, **W.** îi dedică un necrolog biografic, publicat la Viena. Revine în oraşul natal, unde activează ca profesor de gimnaziu, la 11 decembrie 1862 fiind ales rector [director] al gimnaziului din Bistriţa. La dieta ardelenească din 1863–1864, oraşul Bistriţa este reprezentat de **W.** Este membru al comitetului de conducere al Asociaţiei de cultură transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde). Fratele său, Karl Wittstock, iniţiază editarea ziarului *Bistritzer Wochenblatt,* a cărui editare o preia **W.** cu începere din 22 ianuarie 1867 până la 29 februarie 1868, moment în care ziarul bistriţean îşi sistează apariţia, după o perioadă de şase ani. La 25 aprilie 1869, **W.** depune mandatul de rector şi este chemat preot la Cisnădie. Din 1880 este membru al consistoriului suprem al bisericii evanghelice săseşti. Moare la 1901. Friedrich Teutsch îl caracterizează astfel: „Fiinţa lui întreagă încorpora credinţa şi lealitatea. Concepţia de bază a vieţii sale era că omul trebuie să urmeze numai convingerile sale, iar cuvântul dat trebuie să fie tare ca stânca. Frazele goale şi trăncăneala îl oripilau, pe când conţinut vieţii sale dădeau dreptul şi morala, ca şi munca neostenită în slujba bisericii şi poporului". (Sein Wesen lag verkörpert in seiner Treue und Redlichkeit. Daß der Mann nur seiner Überzeugung folge, daß das gegebene Wort felsenfest sein müsse, war eine Grundanschauung seines Lebens. Alles Phrasengeschwirr und Geflunker war ihm ein Greuel, Recht und Sittlichkeit die Grundlagen des Lebens, unermüliche Arbeit im Dienst der Kirche und des Volkes seines Lebens Inhalt.) (Teutsch, *G.D.T.*, 341)

Scrieri: „Kurzer Abriß der Geschichte des Bistritzer Gymnasiums", tipar Stephan Kelp, Bistriţa, 1851/1852, p. 1–34; „Leges Scholae Bistricianae circa docentes notandae. Anno salutis 1596", tipar Stephan Kelp, Bistriţa, 1852/1853, p. 9–14; „Ueber die Einteilung der epischen Poesie . . . strița, 185[?], p. 3–14; „Beiträge zur Reformationsgeschichte des Nösner Gaues", tipar Karl Gerolds Sohn, Viena, 1858, 60 p.; „Sagen und Lieder aus dem Nösner Gelände, gesammelt von H.W." , tipar Johann Emanuel Filtsch, Bistriţa, 1860, 49 p.; „Die Stellung von Bistritz im Thronstreite zwischen Ferdinand I. und Johann Zapolya, nebst Anhang

urkundlicher Beilagen", Bistriţa, 1859/1860; „Programm des evangelischen Gymnasiums zu Bistritz in Siebenbürgen. Herausgegeben am Schluße des Jahres 1863", tipar Johann Emanuel Filtsch, Bistriţa, 1863, 52 p. (conţinut: 1. Uebersetzung der Chorlieder aus Sophokles'Antigone von Dr. Joh. Im. Schneider, 2. Schulnachrichten vom Director); „Programm ebendesselben Obergymnasiums vom Jahre 1863/1864. Veröffentlicht vom Direktor H.W.", tipografia lui Joseph Drottleff, Sibiu, 1864, 75 p. (1. Aelteres Zunftwesen in Bistritz bis in's 16. Jahrhundert, p. 1–44, 2. Schulnachrichten. Beides vom Director); „Programm ebendesselben Obergymnasiums vom Jahre 1864/1865. Veröffentlicht vom Director H.W.", tipografia lui Joseph Drottleff, Sibiu, 1865, 100 p. (1. Der Nösner Gau. Eine Studie von Daniel Csallner, p. 1–66, 2. Schulnachrichten vom Director); „Einige Bemerkungen über die ursprünglichen Verhältnisse der Norddeutschen Ansiedlung", manuscris [înainte de 1862]; „Programm des evangelischen Obergymnasiums in Bistritz am Schlusse des Schuljahres 1865/1866. Veröffentlicht vom Director H.W.", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1866, 68 p. (1. Beitrag zur Meteorologie und Klimatologie Siebenbürgens von G.D. Kisch, p. 1–38, 2. Schulnachrichten vom Director, p. 41–68); „Programm ebendesselben Obergymnasiums vom Jahre 1866/1867, veröffentlicht vom Director H.W.", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1867, 79 p. (1. Beiträge zur Kenntniß der Nösner Volkssprache vom Gymnasiallehrer Georg Bertleff, p. 3–46, 2. Schulnachrichten vom Director, p. 49–79); „Programm ebendesselben Obergymnasiums vom Jahre 1867/1868, veröffentlicht vom Director H.W.", tipar Joseph Drottleff, Sibiu, 1868, 54 p. (1. Beiträge zur Kenntniß der Nösner Volkssprache vom Gymnasiallehrer Georg Bertleff, p. 1–23, 2. Schulnachrichten vom Director, p. 27–54); „Gutachten der Bistritzer Lehrerkonferenz über die Umgestaltung der Volksschullehrer-Seminare der deutsch-evangelischen Kirche Siebenbügens", tipar Samuel Filtsch, Sibiu, 1867, 20 p..

(Trausch, III/502–504; Teutsch, *G.D.T.*, 35, 101, 106, 213, 340, 341, 348, 360, 365, 423, 437, 509.)

Wittstock, Karl = deputat suplinitor de Bistriţa în dieta ungară de la Pesta (din 2 iulie 1848).

N. [înainte de 1826]; m. după 1862. Este fratele mai mare al lui Heinrich Wittstock, născut în anul 1826. Înainte de 1848 este secretar economic orăşenesc (városi gazdasági titkár). În iulie 1848, la alegerile pentru dieta ungară de la Pesta, districtul Bistriţei e reprezentat de deputaţii Johann Daniel Stebriger şi Traugott Scholtes. Ultimul, împreună cu mai mulţi deputaţi saşi, părăseşte Pesta în linişte, în a doua jumătate a lunii septembrie 1848. Astfel, circumscripţia săsească a Bistriţei rămâne fără deputaţi în dieta pestană, situaţie care se va prelungi mai bine de o jumătate de an. La finele lui februarie 1849, armata revoluţionară maghiară, condusă de generalul Iosif Bem, recucereşte Bistriţa după două bătălii victorioase. Armata imperială e alungată în Bucovina. Comandant al districtului, numit de conducerea maghiară, devine sublocotenentul Tóth Ágoston. La începutul lui aprilie 1849 la Bistriţa soseşte comisarul guvernamental maghiar Gál Dániel. Una din primele măsuri adoptate de acesta este organizarea de noi alegeri suplimentare, de înlocuire a deputaţilor retraşi. În urma alegerilor desfăşurate la Bistriţa, la 15

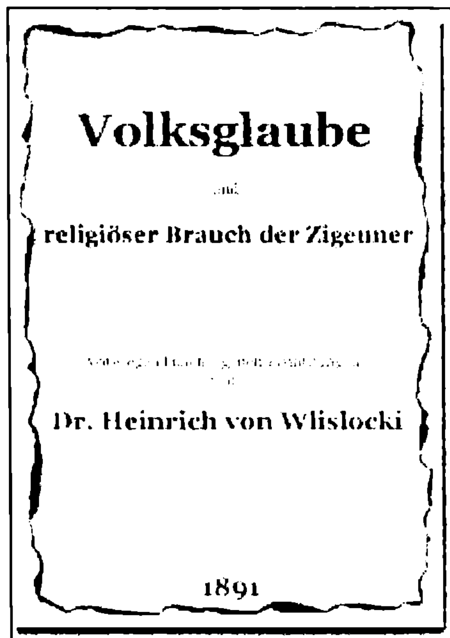
aprilie 1849, sunt aleşi Daniel Lang şi **W.**, pe care foaia clujeană maghiară *Honvéd* îi caracterizează ca fiind persoane „cunoscute de către prietenii civilizaţiei". La data de 1 mai 1849 deputaţii bistriţeni îşi ridică diurna, legitimându-se. La 3 mai 1849 protocolul alegerilor suplimentare, care menţionează numirea lui **W.**, este depus la Debrecen, unde se mutase dieta, anume la Camera reprezentanţilor şi la comisia de legitimare. La 8 mai 1849, comisia de validare a mandatelor are o întrevedere şi o lungă dezbatere cu cei doi reprezentanţi, ridicând doar observaţia că procesul-verbal al alegerilor a fost redactat în germană, când limba dezbaterilor dietale (tárgyalási nyelve) este cea maghiară! Întrucât cei doi deputaţi bistriţeni ripostează la acestea, comisia concluzionează că ar fi vorba de „provocări săseşti încăpăţânate" (makacs szászok provokációjára gyanakodtak). Comisia respinge procesul-verbal, pretinzând redactarea acestuia în limba maghiară... Ulterior revoluţiei, la 1859, **W.** funcţionează la Reghin ca avocat (hites ügyvéd). În anii 1861 şi 1862 este consilier orăşenesc şi districtual, concomitent avocat la Bistriţa. La dieta ardelenească din 1863–1864, oraşul Bistriţa este însă reprezentat de Heinrich Wittstock.

(Trausch, III/503; *Az 1848–1849. évi*, 958, voce semnată de Pálmány Béla.)

von Wlislocki, Heinrich Adalbert = pionier al ţiganologiei, cel mai bun cunoscător al ţiganilor transilvani, etnograf, traducător.

N. la 9 iulie 1856, la Braşov; m. la 19 februarie 1907, la Cloaşterf. Este fiul unui funcţionar financiar c.c., de obârşie poloneză din Galiţia, şi al unei săsoaice. Este botezat protestant evanghelic de confesiune augsburgică. Urmează gimnaziul Honterus de la Braşov. În anii 1875–1879 studiază la Cluj germanistica, filosofia şi sanscrita. Din 1878 se preocupă de folclorul ţiganilor. În 1880 îşi ia doctoratul în filosofie, apoi duce o viaţă de cercetător, marcată de sărăcie, boli şi probleme cu alcoolul. În anii 1883–1890 locuieşte la Sebeş. Din această perioadă datează o intensă activitate de culegere de folclor. Interesul său se răsfrânge asupra Transilvaniei, locul tinereţii sale, pe care o consideră „o ţară de basm minunată, fermecătoare... un Eldorado al etnologiei". Petrece mai multe luni de zile ale verii anului 1883 cu o şatră de ţigani nomazi. Prin căsătoria cu o ţigancă devine membru al unui trib nomad. Învaţă ţigăneşte şi culege folclor ţigănesc, fiind autorul mai multor cărţi dedicate ţiganilor nomazi ardeleni (numiţi de el „siebenbürgisch-ungarische Zigeuner") şi bănăţeni (desemnaţi drept „südungarische Zigeuner"). De asemenea, traduce cântece şi basme ţigăneşti. Din 1893–1896 se mută la Budapesta, fiind colaborator la revista de etnologie editată de A. Hermann, „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn". Între 1896 şi 1898 participă cu contribuţii la istoria universală publicată de H. Helmot. Cuprins de o degradare fizică şi psihică tot mai accentuată, determinată de alcoolism şi paralizie progresivă, până la finele vieţii sale este îngrijit de cea de-a doua soţie a sa, unguroaică, mutându-se la Cloaşterf, unde soţia lucrează ca învăţătoare. Este îngropat în cavoul familial de la Sebeş. **W.** este considerat unul dintre pionierii ţiganologiei moderne şi cel mai bun cunoscător al ţiganilor din Transilvania.

Opera sa cuprinde peste 80 de publicaţii dedicate folclorului ţiganilor, dar şi lucrări mai mici dedicate obiceiurilor şi etnografiei saşilor, secuilor, ungurilor,

74. „Volksglaube und religiöser Brauch der Zigeuner", pagina de gardă, 1891.

românilor, armenilor din Transilvania. Amintim: „Die Sprache der transsilvanischen Zigeuner. Grammatik, Wörterbuch", Leipzig, 1884, 128 p.; „Märchen und Sagen der transsilvanischen Zigeuner, gesammelt und aus unedirten Originaltexten übersetzt von H.v.W.", Nicolaische Verlags-Buchhandlung, Berlin, 1886, 139 p.; „Aus dem Leben der Siebenbürger Rumänen", Verlagsanstalt und Druckerei Actien-Gesellschaft (vormals J.F. Richter), Hamburg, 1889, 36 p.; „Vom wandernden Zigeunervolke. Bilder aus dem Leben der Siebenbürger Zigeuner. Geschichtliches, Ethnologisches, Sprache und Poesie", Verlagsanstalt und Druckerei Actien-Gesellschaft (vormals J.F. Richter), Hamburg, 1890, 390 p.; „Volksdichtungen der siebenbürgischen und südungarischen Zigeuner, gesammelt und aus unedirten Texten übersetzt", Verlag von Carol Graeser, Viena, 1890, 431 p.; „Die Szekler und Ungarn in Siebenbürgen", Verlagsanstalt und Druckerei Actien-Gesellschaft (vormals J.F. Richter), Hamburg, 1891, 40 p.; „Volksglaube und religiöser Brauch der Zigeuner", Münster, 1891; „Aus dem inneren Leben der Zigeuner. Ethnologische Mitteilungen", Verlag von Emil Felber, Berlin, 1892, 220 p.; „Volksglaube und Volksbrauch der Siebenbürger Sachsen", Verlag von Emil Felber, Berlin, 1893, 212 p. În ansamblul operei, punctul forte îl constituie în mod indiscutabil lucrările dedicate țiganilor din Ardeal și sudul Ungariei. Grație informațiilor de primă mână, estimp strivite de tăvălugul modernizării, aceste lucrări sunt și în zilele noastre o sursă *sine qua non* pentru țiganologii din întreaga lume. Cărțile lui **W.** utilizează în măsură covârșitoare rezultatele cercetării de teren efectuate în 1833, timp în care adună materialul etnografic publicat ulterior. Principiul care l-a călăuzit în încredințarea pentru tipar a culegerilor a fost următorul: fiecare piesă folclorică să-i fi parvenit din cel puțin două izvoare aparte în timp și spațiu, deci de la două persoane necunoscute una alteia, pentru a se atesta apartenența respectivei piese la zestrea culturală țigănească. Din cele două variante a optat pentru „cea mai frumoasă și cea mai interesantă", străduindu-se să redea originalul literal, fără a-l „înfrumuseța" în vreun fel. **W.** reușește să acopere aproape exhaustiv domeniile vieții tradiționale țigănești materiale și spirituale. Astfel, gramaticii și vocabularului țigănesc le este dedicat un volum (1884), iar folclorului altele două (1886, 1890), incluzând cântece, jocuri de copii, balade, romanțe, ghicitori, proverbe, zicători, descântece și formule magice, precum și un impresionant număr de povești și legende. Cele mai dense volume sub raport informațional sunt „Vom wandernden Zigeunervolke" (Despre poporul țiganilor nomazi), 1890, și „Aus dem inneren Leben der Zigeuner"

(Din viaţa internă a ţiganilor), 1892. Aici **W.** abordează varii aspecte: ornamentica, limbajul gesturilor şi al semnelor de drum, cultul înălţimilor, magia sângelui, simbolismul mitic al animalelor-oracol, diferite forme ale magiei (chiromanţie, cărţile de joc, oracole cu boabe de fasole, profeţia vremii, visele). Sunt redate ocupaţiile licite şi ilicite ale fierarilor, muzicanţilor, hoţilor de cai; obiceiurile din ciclul vieţii de la naştere, nuntă, înmormântare; sărbătorile. Relaţiile de rudenie beneficiază de o atenţie stăruitoare, **W.** indicând denumirile ţigăneşti şi filiaţia pe care o construiesc diferite tipuri de înrudire (de sânge, căsătorie, năşie). Organizarea socială a ţiganilor se oglindeşte în cele patru triburi nomade de corturari: Leïla, Kuluya, Ašam, Cale, conduse odinioară fiecare de câte un voievod şi subdivizate în „máhliyá" (tovărăşii < mahala), în frunte cu o căpetenie (Saibidjo) şi un sfat al bărbaţilor. Ţiganii sedentari (glete-core) nu sunt organizaţi în nici un fel. Paradoxal, autoritatea supremă în sânul unei „máhliyá" revine femeii celei mai vârstnice, iar descendenţa urmaşilor se stabileşte matriliniar, câtă vreme la căsătorie soţul este acela care îşi urmează soţia (rezidenţă matrilocală). **W.** ilustrează realitatea etnografică prin miturile de întemeiere ale celor patru triburi, prin mituri cosmogonice şi mituri de origine. Credinţa în noroc şi nenoroc, în nemurire, ca şi atitudinea faţă de boli şi vindecarea lor reprezintă tot atâtea capitole în întregirea imaginii acestei populaţii şi astăzi cvasinecunoscute.

(*Sb. Sachsen Lexikon*, 578; Cosma, *Wlislocki*, 347–350.)

von Wohlgemuth, Ludwig (baron) = general austriac, feldmareşal-locotenent, guvernator militar şi civil al Transilvaniei (aprilie 1849 – februarie 1851).

N. la 25 mai 1788 (Wurzbach) sau 1789 (Friedenfels), la Viena; m. la 18 aprilie 1851, la Pesta. În septembrie 1796 intră la Academia Militară de la Wiener Neustadt. La 6 noiembrie 1805 este stegar la regimentul de infanterie nr. 36 Colloredo. În februarie 1809 devine locotenent la acelaşi regiment. În octombrie 1809 avansează ca locotenent-major, tot acolo. În 1807 este ofiţer de inspecţie şi corepetitor de matematică la Academia din Wiener Neustadt. În 1809, la izbucnirea războiului, participă activ. În 1814, la încheierea păcii, devine profesor de matematică la amintita academie. În luna octombrie 1815 avansează la gradul de locotenent căpitan la regimentul de infanterie Lindenau nr. 29. În 1821 (Friedenfels) sau în noiembrie 1829 (Wurzbach) devine căpitan. În aprilie 1831 este avansat maior şi comandant de batalion la regimentul de infanterie nr. 17 Hohenlohe. În decembrie 1834 urcă la gradul de locotenent-colonel la regimentul de infanterie „Arhiducele Ştefan" nr. 58. În 26 martie 1836 (Wurzbach) sau 1839 (Friedenfels) este avansat colonel şi comandant de regiment la regimentul de infanterie nr. 40 Koudelka. La 6 ianuarie 1844 devine general maior şi comandant de brigadă la Milano. Începutul anului 1848 îl află la Milano. La 18 martie 1848, **W.** asaltează clădirea guvernământului. La 31 martie 1848 conduce 7 batalioane, 3 escadroane şi 3 baterii în ajutorul cetăţii Mantova. În 6–8 aprilie 1848 participă la lupta de la Goito. În 24 aprilie ocupă Pastrengo cu brigada sa. Alte lupte la care ia parte sunt: în 28 aprilie, în 29 mai – la Curtatone, în 30 mai – la Goito, în 20 iunie – la Vicenza, în 22 iulie – la Somma-Campagna. La 16 decembrie 1848 devine feldmareşal locotenent, fiind repartizat armatei din Ungaria, dar mai rămâne în Italia şi în

cursul campaniei din 1849, luptând în 21 martie 1849 la Mincio, în 23 martie la Novara. Radetzky îl însărcinează să ducă vestea victoriei de la Novara la Viena, moment în care **W.** preia comanda în Ungaria. La 11 aprilie 1849 ajunge la Neutra. Îi revine sarcina de a asigura granița, cu corpul său format din 3 brigade, într-o zonă unde inamicul este supranumeric. În a doua perioadă a campaniei ungare, conduce corpul 4 al armatei c.c., învingând la Pered – în 21 iunie 1849, ocupând orașul Raab – la 28 iunie, repurtând victorii la Comorn – la 2 și 11 iulie. Fiind mai demult decorat cu Crucea comandorului a Ordinului Leopold, i se decernează Crucea cavalerească a Ordinului Maria Theresia, iar la 3 decembrie 1848 este înnobilat cu rangul de baron. La 14 iulie 1849 devine titular al regimentului de infanterie nr. 14. În 1850 primește Crucea comandorului a Ordinului Maria Theresia. La 11 iulie 1849 este numit guvernator militar și civil al Transilvaniei. Prin patenta imperială din 15 iulie se aduce la cunoștință generală numirea baronului **W.** ca guvernator și a lui Eduard Bach ca și comisar civil în marele principat al Transilvaniei. Însoțit de concipistul ministerial, baronul Franz von Reichenstein, **W.** purcede din Viena spre locul misiunii sale. La începutul lui august 1849, la Cernăuți, se întâlnește cu Eduard Bach, de unde vin ambii la Bistrița. La 11 august guvernatorul emite de aici o proclamație către locuitorii Ardealului. Deoarece trupele inamice încă mai hălăduiesc prin țară, blocând accesul direct spre Sibiu, **W.** și comisarul civil fac un ocol prin Moldova, pe la București, de unde revin la Brașov. Aici ajung la 19 august și adastă câteva zile, călătorind mai departe spre Sibiu, unde sosesc la 26 august 1848. Noul guvernator este întâmpinat sărbătorește. La 6 septembrie comandantul militar al tuturor trupelor ruse, generalul Lüders, părăsește Transilvania, retrăgându-se la București, iar la 18 septembrie generalul Hasford adresează o scrisoare de despărțire guvernatorului **W.**, în care mulțumește cetățenilor Sibiului pentru buna primire a divizionului său. Până la 11 noiembrie 1849, toată armata țaristă se retrage în sudul Carpaților. Una din primele consecințe ale noii conduceri, reprezentate prin **W.**, o constituie împărțirea administrativă a țării în 6 districte. Fiecare district este condus de un comandant militar districtual și de un comisar districtual civil. Districtele sunt împărțite în circumscripții (Bezirke) și subcircumscripții (Unterbezirke). După dizolvarea vechiului Guberniu la 1 septembrie 1849, noua împărțire a țării este făcută publică la 21 septembrie, fiind urmată de constituirea noului Guberniu. Friedenfels, bazându-se pe memoriile tatălui său vitreg, Joseph Bedeus von Scharberg, îl descrie pe **W.** ca fiind un viteaz soldat, dar care nu se descurcă prea bine în încurcatele ițe politice. În același timp, foarte ambițios, dorește să stăpânească el totul, să știe totul, să fie informat, instituind un sistem de spioni și informatori, lăsându-se de multe ori indus în eroare de aceștia, care profită de suspiciunea, dar și de credulitatea guvernatorului. Soția lui **W.**, născută din familia von Strada, o femeie cultivată și diplomată, se află permanent alături de soțul ei, reușind să exercite o influență benefică, desfășurând numeroase activități de caritate. **W.** ocupă funcția de guvernator până la 24 februarie 1851, când părăsește Ardealul pentru o nouă misiune, zi în care devine și cetățean de onoare al orașului Sibiu. Pornește bolnav la drum spre Viena, dar când ajunge la Pesta, moare, la vârsta 63 de ani, în zi de Paști, la 21 aprilie 1851, fiind înmormântat la Viena două zile mai târziu (Wurzbach). Friedenfels scrie, probabil ceva mai precis, că ziua

sosirii lui **W.** şi a soţiei sale la Pesta este 2 martie, de unde nu mai pot continua drumul din pricina accesului de tuse cu sânge. Împăratul însuşi îi trimite de îndată de la Viena la Pesta pe medicul militar şef dr. Dreyer şi pe profesorul Oppolzer. Dar zadarnic! La 18 aprilie, **W.** moare, fiind înmormântat în 21 aprilie la Pesta. Ulterior soţia lui îi transportă trupul neînsufleţit la Hietzing lângă Viena, unde la rândul ei va fi înmormântată. Titluri: „k.k. wirklicher geheimer Rath, Ritter des Militair Marien Theresien, Kommandeur des öst. Leopold, der eisernen Krone I. Classe, Großkreuz des russ. kais. weissen Adler Ordens, General Feldmarschall Lieutenant, Inhaber des Inft. Regmts No. 14 und Civil und Militair Gouverneur im Großfürstenthum Siebenbürgen, Freiherr Ludwig von Wohlgemuth Excellenz".

(Wurzbach, 57/238–242; Friedenfels, II/121, 128, 138, 141, 143, 159, 187–190, 195–197, 366; Cosma, II/313–314.)

Wolf, Peter = preot evangelic la Cund (din mai 1848), arestat ca şi complice al lui Stephan Ludwig Roth, apoi preot la Jidvei (din 1864).

N. la 1819; m. după 1870. Se naşte la Filitelnic, în fişpanatul Cetatea de Baltă. Urmează şcoala primară la Filitelnic şi Ţigmandru, apoi la 1835 pleacă la gimnaziul din Sighişoara, pe care îl continuă din 1838 la Bistriţa. Aici absolvă examenul de maturitate în 1842. Se înscrie la cursul pedagogic de trei ani din cadrul Facultăţii de Teologie Evangelică de la Viena şi, după încheierea acestuia, din 1845 până în 1847 studiază la Universitatea din Tübingen. În Germania, la Heilbronn, în apropiere de Tübingen, publică în 1847 o broşură, „Siebenbürgen und die Auswanderung dahin. Nebst den Ursachen, warum die Württemberger für jetzt dahin und nicht nach Amerika auswandern sollen" (Transilvania şi colonizarea ei. Cauze. De ce să emigreze într-acolo, şi nu în America, cei din Württemberg), în care **W.** susţine planul lui Stephan Ludwig Roth de determinare a unei colonizări a suabilor în Ardeal, pentru promovarea agriculturii de aici. Tot în Germania publică un ghid esenţial de prezentare a Transilvaniei şi a locuitorilor ei, în special a saşilor. La începutul anului 1848 revine în Transilvania. Este chemat preot la Cund, lângă Sighişoara, din mai 1848. Aici îl surprinde revoluţia paşoptistă. Acuzat de complicitate cu Stephan Ludwig Roth, **W.** este arestat de către unguri. După eliberarea din arest, se îmbolnăveşte de holeră şi tifos, căzând la pat vreme de mai mulţi ani. Din motive de boală, nu poate să-şi desfăşoare activitatea, ajungând în mare ananghie pecuniară. În toamna anului 1864 este ales preot evanghelic la Jidvei.

Scrieri publicate: „Siebenbürgen und die Auswanderung dahin. Nebst den Ursachen, warum die Württemberger für jetzt dahin und nicht nach Amerika auswandern sollen", tipar August Ferdinand Ruoff, Heilbronn, 1847; „Der Führer und Rathgeber auf der Reise nach Ungarn und Siebenbürgen", tipar şi editură la B.G. Kurtz'sche Buchhandlung, Reutlingen, 1847, 57 p.; „Siebenbürgen nach Land, Volk, Geschichte und Verfassungen", tipar şi editură la B.G. Kurtz'sche Buchhandlung, Reutlingen, 1847, 40 p. (conţinut: „I. Land und Volk, p. 1–9, II. Geschichtliche Rückblicke, p. 10–15, III. Die Verfassungsverhältnisse, p. 16–24, Anhang: Die Sachsen in Siebenbürgen. 1. Bürgerliche Verfassung, p. 25–27, 2. Die

Kirchenverfassung der Sachsen, p. 28–31, 3. Das Schulwesen, p. 31–33, 4. Volkszustände, Leben, Sitte, p. 33–37, 5. Einige Volksbräuche, p. 37–40).

(Trausch, III/507–508.)

Wolff, Joseph = medic la Sighişoara (din 1833).

N. la Sighişoara, după 1800; m. probabil la Sighişoara, după 1874. Este fiul senatorului sighişorean Johann Wolff. După absolvirea studiilor gimnaziale în oraşul natal, se dedică studiului farmacologiei la Universitatea din Viena. În anul 1831, în timpul epidemiei de holeră, împreună cu alţi tineri studenţi la medicină, este trimis acasă, în Transilvania, pentru a ajuta la tratarea molimei. Revine la Viena, la aceeaşi universitate, unde, la 22 iunie 1833, îşi susţine doctoratul în medicină, cu teza „Dissertatio inaug. Medico pharmacologica de Moscho", 22 p. Din 1833 se întoarce definitiv la Sighişoara, activând ca medic până după 1874. La 1848 este membru al comunităţii oraşului Sighişoara.

(Trausch, III/507; *Documente...*, IV/546.)

Z

Zay, Daniel Adolph = notar suprem în Sibiu (la 1848), senator, funcţionar superior al Magistratului din Sibiu, inspector cercual (1849).

N. [?]; m. [?]. Nu deţinem date biografice despre **Z.** Este membru în Comitetul de siguranţă săsesc (Sicherheitsausschuß), organizat la Sibiu la începutul lunii mai 1848, sub preşedinţia directorului poliţiei Georg Bachner – mai tot timpul absent, comitet compus din: oratorul Traugott Binder, senatorul Samuel Capp şi membrii comunităţii orăşeneşti Joseph Benigni, Eugen von Friedenfels şi dr. Joseph Wächter. Participă la confluxul extraordinar al Universităţii Naţionale Săseşti, desfăşurat la Sibiu între 26 iunie – 2 iulie 1848, ca delegat din partea oraşului şi scaunului Sibiu. De asemenea, participă în aceeaşi calitate la adunarea Universităţii Naţionale Săseşti, deschisă la 30 octombrie 1848. Această adunare confirmă Comitetul de pacificare, în care – din partea saşilor – este ales şi **Z.**, alături de dr. Joseph Wächter şi Eugen von Friedenfels din Sibiu, Carl Müller din Sighişoara, August Roth, Carl Myß şi Joseph Trausch din Braşov. Adunarea Universităţii Săseşti decide înfiinţarea unui consiliu, care să-l ajute pe comes în derularea chestiunilor naţionale. Consiliul îi numără pe: **Z.**, secretarul de război Benigni von Mildenberg, dr. Joseph Wächter din Sibiu, senatorul Myß din Braşov şi preotul Stephan Ludwig Roth din Mediaş. Tot acum se decide şi înfiinţarea unui batalion săsesc de voluntari vânători.

(Friedenfels, II/53, 54, 86; Cosma, *Personalul...*, 255; *Documente...*, VII/686, 698.)

Zickeli, Lucas Friedrich = profesor la gimnaziul din Sighişoara (1845–1850), profesor la Academia de Comerţ de la Viena (din 1857).

N. la 13 ianuarie 1823, la Sighişoara; m. după 1874. Studiază la universitatea din Halle în 1841, apoi urmează politehnica din Viena. În anii 1845–1850 predă ca profesor la gimnaziul din Sighişoara, fiind ulterior predicator orăşenesc în aceeaşi localitate. Merge la Viena, angajându-se la Ministerul Comerţului. Ca docent privat (Privatdocent), ţine conferinţe de paleontologie şi geologie la universitatea din capitala imperiului. Activează învăţător la şcoala evanghelică din Oberschützen. Din decembrie 1857 devine profesor la nou-înfiinţata Academie de Comerţ de la Viena. În 1871 trăieşte ca profesor gimnazial la Berlin. Are un fiu, Fridolin, care, de Paşti în 1870, intră voluntar în batalionul I al regimentului prusac de gardă nr. 2, în cursul războiului franco-prusac fiind grav rănit în confruntarea de la Metz, la 18 august 1870.

(Trausch, III/533.)

Ziegler, Johann Daniel = primar (Bürgermeister) al Sibiului (1848–1853), locţiitorul comesului Franz Salmen, în absenţa acestuia (1848).

N. [?]; m. la 18 noiembrie 1854, la Sibiu. Este vărul şi prietenul lui Joseph Bedeus von Scharberg.

(Friedenfels, I/18, II/86, 279; Cosma, *Personalul...*, 254; *Documente...*, VII/387–389.)

Zimmermann, Joseph Andreas = jurist, profesor de drept la Academia din Sibiu, deputat al scaunului şi oraşului Sibiu în dietele ardelene din 1846–1847 şi din mai–iulie 1848, deputat de Miercurea Sibiului în dieta ungară de la Pesta.

N. la Sighişoara, la 2 decembrie 1810; m. la Sibiu, la 19 mai 1897. Împreună cu elevii săi Jakob Rannicher şi Schuler von Libloy, **Z.** este reprezentantul tradiţiei juridice săseşti a secolului al XIX-lea. Considerat autoritate necontestată a istoriei dreptului transilvan şi a dreptului ecleziastic, a fost susţinătorul hotărât al ideii Austriei mari. Se naşte într-o familie de mici burghezi, tatăl său fiind meşter la Sighişoara. Studiile pregătitoare le efectuează la gimnaziul evanghelic din Sighişoara şi la colegiul reformat din Cluj, apoi la Târgu-Mureş, unde cercetează şi biblioteca contelui Samuel Teleki. Urmează cariera juridică. În data de 15 martie 1832 depune primul jurământ de serviciu şi intră în serviciul de stat la Guberniul transilvan, ca şi cancelist. Apoi se ocupă la Sighişoara, în cadrul Magistratului orăşenesc şi scăunal, de chestiuni politice şi juridice. În anii 1836–1838 slujeşte pe lângă von Bruckenthal, la Guberniu, lucrând la Tabla regească din Târgu-Mureş în 1838–1839. În anul 1839 este chemat la Sibiu şi numit profesor de dreptul patriei (vaterländisches Recht) la gimnaziul evanghelic din localitate. La 1844 devine profesor la proaspăt înfiinţata Academie Săsească de Drept din Sibiu. Încă de la înfiinţarea Asociaţiei pentru cultura transilvană (Verein für siebenbürgische Landeskunde), este ales în comitetul acesteia, activând prin publicaţii nu numai în cadrul asociaţiei amintite, dar şi în presă. Se numără printre puţinii învăţaţi sibieni, alături de Jakob Rannicher, care colaborează la gazetele braşovene, editate de Johann Gött. Ba mai mult, când, în 1844, oratorul comunităţii Sibiu vrea să îl dea în judecată pe editorul Gött pentru atitudinea sa liberală, **Z.** ridică glasul împotrivă,

cerând să nu se dea curs acestei intenţii nedemne. În presa de la Sibiu, **Z.** scrie articole pentru *Siebenbürger Bote,* manifestând un reformism moderat, întemeiat pe justiţie şi respectarea legii. În anii 1846–1847 este ales deputat de Miercurea Sibiului, împreună cu Konrad Schmidt, la dieta transilvană de la Cluj. La izbucnirea revoluţiei paşoptiste este profesor la Academia sibiană. În luna mai, călătoreşte la Viena, ca membru al delegaţiei trimise de Universitatea Naţională Săsească la împărat, spre a prezenta memoriul de protest al Universităţii Naţionale Săseşti împotriva uniunii. Delegaţia este condusă de episcopul Georg Paul Binder şi îi mai include pe senatorul braşovean Peter Lange, precum şi pe sibianul dr. Joseph Wächter. Deşi delegaţia purcede de acasă încă la 10 mai şi ajunge la Viena o săptămână mai târziu, în 17 mai, împăratul nu o primeşte în audienţă decât pe data de 11 iunie 1848, la o zi după sancţionarea articolului uniunii Transilvaniei cu Ungaria. În luna iunie 1848, Universitatea Naţională Săsească îl trimite la Frankfurt pe Franz Miller, pentru a aduce parlamentului german salutul şi adeziunea saşilor. Miller cere să fie însoţit de **Z.**, însă Universitatea decide ca Friedrich Geltch să plece în Germania. La alegerile organizate pentru desemnarea reprezentanţilor circumscripţiilor ardelene în dieta ungară unificată de la Pesta, deschisă la 2 iulie 1848, deputaţi de Miercurea Sibiului sunt aleşi Konrad Schmidt şi Wilhelm Löw. În locul ultimului, ca deputat de completare figurează **Z.** Mandatul său este legitimat la Pesta pe 18 august. **Z.** nu participă la votările deschise din 22 şi 31 august. Numele său apare în procesul-verbal al dietei ungare doar în data de 4 septembrie, când aprobă împuternicirea lui Beöthy Ödön cu puteri depline, precum şi retragerea delegaţiei maghiare din parlamentul celor 100 de la Viena. La 17 septembrie 1848, **Z.** împreună cu 13 deputaţi saşi semnează declaraţia de protest, prin care solicită explicarea motivelor amânării discutării proiectului de lege cu privire la ocuparea funcţiilor de ofiţeri în rândul saşilor şi secuilor. La 1 septembrie are loc la Pesta sinodul bisericii evanghelice maghiare, la care iau parte, ca reprezentanţi ai consistoriului suprem al bisericii evanghelice săseşti, episcopul Binder, comitele Franz Salmen şi **Z.** Salmen şi **Z.** participă doar la discuţiile vizând relaţiile dintre biserică şi stat şi cele cu privire la autonomia bisericii. Dar dieta ungară nu agreează ideea autonomiei lingvistice şi bisericeşti a saşilor. După înfrângerea revoluţiei, **Z.** participă, împreună cu Heinrich Schmidt, ca deputat din partea oraşului şi scaunului Sibiu, la confluxul extraordinar al Universităţii Săseşti, ale cărei şedinţe sunt deschise la 17 decembrie 1849 şi se vor desfăşura, cu întreruperi, timp de doi ani. În aceeaşi postură se află în anii 1863–1865. Încă din anul 1850, este convocat la Ministerul austriac al cultelor şi învăţământului, unde se implică în activităţi organizatorice în domeniul educaţiei în Transilvania. Pentru a asigura integritatea etnică săsească în noile condiţii politice postrevoluţionare, la iniţiativa lui **Z.**, întreaga avere a naţiunii săseşti se donează educaţiei („marea dotaţiune naţională" = die große Nationaldotation). La 9 aprilie 1852 este numit secretar ministerial. Prin preaînalta decizie de la 20 noiembrie 1858, **Z.** devine consilier ministerial. Cu începere din data de 1 septembrie 1859 este însărcinat cu conducerea Consistoriului evanghelic de la Viena. La 22 aprilie 1860 este numit adevărat consilier ministerial la secţiunea pentru chestiuni bisericeşti şi şcolare ale credincioşilor de confesiune evanghelică, în cadrul Ministerului c.c. al cultelor şi învăţământului. La 13 iunie 1861 este promovat coordonator al consiliului suprem

al bisericii evanghelice de ambele confesiuni În 1861, **Z.** se implică activ în elaborarea noii constituţii a bisericii evanghelice săseşti, după modelul regulamentului bisericesc din Renania-Westfalia (1835). De asemenea, el elaborează patenta protestantă ungară (1859), iniţiind lucrările preliminare pentru patenta protestantă austriacă (1861) şi pentru constituţia ecleziastică din Cisleitania. În anii 1866–1867 activează ca deputat în dieta de la Pesta. În 31 iulie 1867 este numit preşedinte al consiliului ecleziastic suprem al bisericii evanghelice de ambele confesiuni, cu rangul unui şef de secţie. Prin preaînalta decizie din 15 noiembrie 1874 iese la pensie. Concomitent este decorat cu Crucea Comthur a Ordinului Franz Joseph cu stea. După pensionare, locuieşte alternativ la Viena şi la Sibiu. Donează bogata sa bibliotecă bisericii evanghelice săseşti. O însemnată colecţie de manuscrise ajunge la Muzeul Brukenthal din Sibiu, fiind azi păstrată la DJAN Sibiu şi la Biblioteca săsească transilvană de la castelul Horneck din Gundelsheim/Germania. Moare la vârsta de 87 de ani, la 19 mai 1897, la Sibiu.

(Wurzbach, 60/126–127; Friedenfels, I/91, II/41, 154, 239, 240, 287, 443; Göllner, *Anton Kurz...*, 47, 52; *Sb. Sachsen Lexikon*, 592; *Az 1848–1849. évi...*, 983–986, voce semnată de Eilhard Anton Dörner.)

Živković, Panteleimon = episcopul ortodox de Timişoara (1841–1851).

N. la 12 octombrie 1795, la Carlovitz; m. în 1851. Este fiul unui negustor. După absolvirea gimnaziului în oraşul său natal, **Ž.** merge la Bratislava, unde urmează cursurile de filosofie. Revine la Carlovitz şi începe la Academia de aici studiul teologiei, dar renunţă în momentul în care i se oferă postul de profesor de latină şi greacă la gimnaziul pe care îl absolvise. Timp de trei ani profesează la catedră, dar şi ca profesor privat. La îndemnul mitropolitului sârb Stratimirović, care recunoaşte înzestrarea şi cunoştinţele tânărului, **Ž.** reia studiul teologiei şi este hirotonisit preot. Deja în anul 1835 devine episcop de Dalmaţia, poziţie în care militează plin de zel pentru convertirea la ortodoxie a sârbilor [dalmatinilor] ţinând de biserica unită cu Roma. În 1836 este numit episcop ortodox în episcopatul de la Buda, pentru ca în anul 1841 să fie convocat la Timişoara. Revoluţia de la 1848 îl surprinde

75. Scenă dintr-o luptă din sudul Ungariei, la 1848-1849.

ca episcop ortodox de Timişoara, sub numele de „episcopul Panteleimon", el manifestând în cursul evenimentelor dezlănţuite o atitudine fermă prodinastică. Wurzbach comite o greşeală din neatenţie în dicţionarul său, când, în caracterizarea profilului lui **Ž.**, scrie „episcop greco-unit" (griechisch-unirter Bischof zu Temesvár, în loc de griechisch-orientalischer Bischof, Wurzbach, 60/188). Utilizăm informaţiile cuprinse în regestele, alcătuite de Stefan Bugarski, la cele 36 de circulare emise de episcopia ortodoxă de Timişoara în perioada 1 ianuarie 1848–31 decembrie 1849 (Bugarski, 383–388). Astfel, prin circulara din 7 martie 1848, episcopul **Ž.**, aflându-se la consfătuirile dietei de la Bratislava, anunţă că vor fi adoptate legi noi, favorabile, şi-şi îndeamnă supuşii la ascultare, linişte şi credinţă faţă de stat. În circulara din 10 aprilie 1848, episcopul **Ž.** retransmite ordinul ministrului ungar al educaţiei publice, Ötvös József, din 10 aprilie, de a se celebra festiv în toate bisericile ziua de naştere a împăratului Ferdinand I, dar nu în a treia zi de Paşti, ci în Duminica Tomii. În circulara din 19 aprilie 1848, episcopul **Ž.** comunică prevederile noii constituţii, insistând asupra punctelor favorabile poporului sârb şi ortodocşilor în general. La izbucnirea frământărilor revoluţionare, la Timişoara domneşte calmul. De aceea, palatinul Ungariei dispune amânarea congresului naţional bisericesc al sârbilor, convocat iniţial la Carlovitz pe 15 mai, spre a fi strămutat la Timişoara pentru data de 27 mai. În circulara din 23 aprilie 1848, episcopul **Ž.** comunică aprobarea palatinului pentru deschiderea congresului pe data de 15 mai, în prezenţa comisarului Čarnović, şi dispune ca până la 5 mai să fie aleşi delegaţii episcopiei de Timişoara: 3 preoţi, 1 militar şi 13 mireni. Una din cele două circulare din 26 aprilie, semnate de episcop, întăreşte cele comunicate la 7 martie şi 19 aprilie 1848, iar cea din 28 aprilie insistă, din nou, asupra avantajelor adoptării noii constituţii. În aprilie 1848, pentru a linişti spiritele, palatinul Stephan numeşte un comisar crăiesc extraordinar, în persoana lui Petar Čarnović. (Cunoscut mai bine sub numele său maghiarizat, Csernovics Péter, de fapt sârb din Becicherecu Mare, acesta abdică din funcţia de comisar crăiesc extraordinar în iulie 1848, participând activ în continuare la evenimente şi la viaţa politică. Čarnović moare în 1892 la fiica sa Laura, văduva lui Alexandru Mocioni, în localitatea Foeni/Timiş, fiind înmormântat în cripta familială din localitatea Rusko Selo, actualmente în Serbia.) După numirea sa, Čarnović aplică legea marţială, dispune arestări şi execuţii, încercând să împiedice întrunirea adunării la 15 mai. Totuşi, congresul sârbilor, transformat în adunare naţională, are loc la Carlovitz în zilele de 1–3 mai. La această adunare episcopia Timişoarei este reprezentată doar de 5 din cele 103 comune bisericeşti, iar din Timişoara participă, probabil din proprie iniţiativă, doar Nikola Janković şi Dimitrie P. Tirol. Reprezentarea minimală la Carlovitz trebuie pusă pe seama a cel puţin doi factori. Pe de o parte, numărul considerabil al parohiilor cu populaţie română, subordonate episcopiei sârbe, ca unică episcopie ortodoxă de Timişoara, care adoptă o poziţie, o orientare şi interese diferite de cele ale sârbilor şi nu trimit delegaţi la Carlovitz. Pe de altă parte, atitudinea rezervată, reţinută a arhipăstorului **Ž.** însuşi faţă de adunarea în cauză. Adunarea naţională sârbească proclamă trasarea unui teritoriu autonom, pe care-l denumeşte Srpska Vojvodina

(voievodatul sârbesc), în frunte cu mitropolitul Iosip Rajačić ca patriarh şi cu maiorul Stevan Šuplikac, care nici nu e prezent la adunare, drept voievod. Viena este dezorientată de cererile sârbilor, iar Budapesta nu recunoaşte „provincia fantomă" a Voivodinei (Bugarski, 374), cerând sârbilor supunere totală. În circulara din 4 mai 1848, episcopul anunță că, în baza articolului V al legii din 1848, se prescriu alegeri pentru viitoarea dietă maghiară, ce va fi alcătuită din delegați aleşi cu mandat pe trei ani. În acest sens, comitatul Timiş a stabilit comisia de conscriere a alegătorilor, iar preoții sunt îndemnați să îi îndrume pe credincioşi să se prezinte la conscriere; în caz contrar aceştia vor fi lipsiți de drepturile electorale pe următorii trei ani. Circulara din 15 mai 1848 retransmite comunicatul ministrului ungar de interne, Szemere Bertalan, în care se arată că pregătirile de război cer cheltuieli importante; episcopul **Ž.** solicită preoților să-i îndemne pe credincioşi la linişte şi supunere, în propriul lor interes. La 27 mai 1848, **Ž.** retransmite scrisoarea oficială a comitatului Timiş din 24 mai, privind strângerea contribuțiilor benevole pentru „patrie", prin intermediul a 9 comisii. Dacă prin circulara din 26 aprilie 1848, episcopul **Ž.** recomandase ca registrele matricole de stare civilă să se întocmească de către fiecare parohie în limba maternă a populației, în iunie 1848, el este obligat să dea explicații scrise comisarului gubernial maghiar, Sava Vuković, alt sârb deosebit de devotat cauzei maghiare, originar din Dubrovnik (sub numele maghiar Vukovics Szabás, după revoluție el ia drumul pribegiei, moare în exil la Londra în 1872, dar este adus şi înmormântat în biserica domeniului său, biserica ortodoxă din Beregsău Mare/Timiş). Aşadar, **Ž.** trebuie să dea socoteală pentru îndrăzneala de a fi dispus ca registrele de stare civilă să fie întocmite în limbile materne, respectiv sârbă şi română, nu în limba maghiară, cum se făcea conform hotărârii din 1840. În circulara din 26 iunie 1848, episcopul ortodox de Timişoara atenționează preoțimea să nu dea crezare îndemnurilor lui Eftimie Murgu, de a nu-l recunoaşte pe **Ž.** ca episcop diecezan, deoarece, în caz contrar, vor fi pasibili de pedepse statale şi bisericeşti. Aceasta este singura circulară în limba română, probabil deoarece a fost adresată doar parohiilor româneşti şi mixte; toate celelalte circulare sunt în limba sârbă. În vârtejul revoluției, eparhia de Timişoara devine arena luptelor între trupele insurgenților maghiari, de o parte, şi cele imperiale şi sârbeşti, de altă parte. La începutul lunii octombrie 1848, Comandamentul militar suprem c.c. al Banatului, sub comanda generalului Rukawina, declară starea de asediu şi proclamă legea marțială la Timişoara, desființând Magistratul orăşenesc şi predând administrația unui consiliu permanent de război. Acesta preia conducerea militară şi civilă în zonă. Concomitent se organizează comitetul central de conducere în Banat (Central-Regierungs Comitée für Banat), a cărui conducere este preluată de comitele comitatului Timiş, baronul Ludwig von Ambrozy şi de episcopul sârb **Ž.**, în calitate de preşedinți. În circulara din 24 octombrie 1848, **Ž.** reaminteşte desființarea zeciuielii şi a robotei, dar, în urma unor cazuri concrete, atenționează să nu fie uzurpate izlazurile şi terenurile moşierilor, ci pretențiile să fie rezolvate pe cale judiciară. Prin circulara din 1 noiembrie 1848, episcopul **Ž.** dispune ca în localitățile în care se vor forma miliții teritoriale

(Landsturm), dacă există mai mulţi preoţi, unul să se înroleze, iar de va fi numai unul, acesta să se înroleze dacă populaţia va solicita. La 8 decembrie, prin circulară, **Ž.** anunţă abdicarea împăratului Ferdinand I de la tron şi a arhiducelui Franz Karl de la dreptul de moştenire, în favoarea lui Franz Joseph, care a fost proclamat împărat; episcopul dispune înscrierea numelui acestuia spre pomenire în liturghie. Circulara lui **Ž.** din 21 decembrie 1848 anunţă că la 3 decembrie noul împărat Franz Joseph a confirmat titlul de patriarh lui Rajačić şi titlul de voievod al poporului sârb lui Šuplikac, cu promisiunea ca, după restabilirea păcii, să acorde şi statutul de autonomie Voivodinei sârbeşti. În aceeaşi zi, episcopul de Timişoara retransmite comunicatul lui Rajačić din 15 decembrie 1848, cu privire la moartea voievodului Šuplikac, dispune tragerea clopotelor în toate bisericile de trei ori pe zi timp de trei zile şi înscrierea numelui voievodului spre pomenire în diptihurile bisericeşti. La 29 decembrie 1848, episcopul **Ž.** anunţă, prin circulară, că împăratul l-a distins pe patriarh cu Ordinul Coroana de fier cu insignă, clasa I. Datorită situaţiei militare, în primele zile ale lui ianuarie 1849 patriarhul sârb Rajačić dispune strămutarea Comitetului principal al Voivodinei (odbor) la Timişoara. În 28 şi 29 ianuarie 1849, la palatul episcopal din cetate, în prezenţa patriarhului, se desfăşoară şedinţa Comitetului principal. În felul acesta, episcopul de Timişoara, **Ž.**, iniţial reţinut şi precaut, se vede implicat în evenimente, în imposibilitate de a-şi menţine neutralitatea. Circulara din 17 februarie 1849, semnată de episcopul **Ž.**, repetă dispoziţia sa din 26 aprilie 1848, ca matricolele de stare civilă să fie întocmite în limba maternă, respectiv în parohiile sârbe în limba sârbă, iar în cele româneşti în limba română, precizând că, de data aceasta, dispoziţia se referă atât la primul exemplar, păstrat în parohii, cât şi la copia înaintată autorităţilor. Circulara lui **Ž.** din 10 martie 1849 retransmite ordinul Consiliului c.c. de război şi al Ministerului c.c. de interne, ca în 27 martie în toate bisericile să se oficieze Te Deum pentru împărat, cu ocazia manifestului acestuia din 20 februarie 1849. Episcopul **Ž.**, în circulara din 19 martie, dispune ca, în localităţile în care nu există comitete ale Voivodinei, preoţii să dea concurs la conscrierea recruţilor, ferindu-se de orice părtinire ce ar dăuna cinului preoţesc. În faţa atacurilor trupelor maghiare, în data de 25 aprilie 1849 generalul c.c. Rukawina porunceşte închiderea porţilor oraşului, decretând starea de asediu. Înăuntrul porţilor rămâne garnizoana imperială a cetăţii, cu un efectiv de circa 9 mii de militari, şi populaţia civilă cam la 6 mii de suflete. Trupele maghiare ocupă suburbiile Timişoarei: cartierul Iosefin, comunele Freidorf şi Mehala, cartierul Fabric, unde taie conducta de apă ce alimentează cetatea. Populaţia şi garnizoana din interiorul zidurilor cetăţii se bazează numai pe cele 130 de fântâni săpate de militari, din care doar 13 furnizează apă potabilă. Armata maghiară se instalează în biserica ortodoxă din Mehala, transformând-o în grajd; demontează turnul bisericii, rechiziţionează clopotele, retopindu-le în scopuri miltare; din aroganţă se trage în interiorul bisericii. Episcopul **Ž.** rămâne închis în cetatea împrejmuită de trupele rebele maghiare, fără posibilitatea de a contacta preoţimea sau credincioşii din parohii. Conştient de starea sa de izolare, după data de 19 martie 1849 încetează de a mai trimite circulare. Timişoara asediată

duce lipsă de apă şi hrană. Molimile izbucnesc: holeră, tifos, tuberculoză, scorbut, febră, friguri, dar se moare şi de răni şi de bombele căzute pe case. Spitalul civil şi cel militar sunt supraaglomerate. Mortalitatea creşte vertiginos, fapt consemnat de registrele de stare civilă. În cetate există o singură parohie ortodoxă, cea sârbă, care consemnează decesele ortodocşilor. Formularul registrelor nu are rubrică pentru specificarea naționalității. Bugarski analizează mortalitatea în anii 1842–1852, din analiza numărului de decese răzbătând tragismul situației. În lunile ianuarie – august 1848 numărul deceselor lunare, civile şi militare, la ortodocşi este sub 10; în perioada septembrie 1848 – ianuarie 1849 se triplează; apoi se multiplică lună de lună, culminând în iulie 1849 cu 587 decese (81 civile şi 506 militare) deci, în medie, câte 19 înmormântări pe zi. Aproape incredibil este faptul că toate înmormântările la ortodocşi le-a oficiat, cu stoicism, un singur preot, Georgij Nikolić, rămas în cetate, fără posibilitatea de a fi ajutat. Asediul Timişoarei durează 114 zile, până în 28 iulie 1849. Pierderile totale din timpul asediului se cifrează la: 1 general, 20 de ofițeri, 516 soldați şi circa 2.400 de civili deci, în medie, cam 26 de înmormântări pe zi, pe toată durata asediului (Bugarski, 378–380). Aşadar, la 28 iulie 1849 cetatea Timişoarei este eliberată de un detaşament de cavalerie, avându-l în frunte pe generalul Haynau. Din luna august 1849, episcopul **Ž.** îşi contactează din nou credincioşii. El încearcă, fără vreun rezultat semnificativ, să aducă la supunere preoții, în cea mai mare parte români, care participaseră la evenimente de partea maghiară (din pricina dorinței de desprindere de sub tutela bisericii sârbe), aşa cum atestă circulara din 15 august despre ridicarea dispenselor fostului protopop Dimitrie Petrovici alias Stoichescu, acum suspendat din cauza participării la rebeliune. La 15 septembrie 1849, episcopul **Ž.** retransmite ordinul Ministrului c.c. de interne, ca de la amvon să fie citite manifestul imperial din 20 februarie 1849, constituția monarhiei şi patentele privind drepturile politice şi proprietatea asupra pământului. Circulara din 16 septembrie anunță moartea episcopului de Vârşeț, Stefan Popović, survenită la 21 iunie 1849, poruncind a se trage clopotele de trei ori pe zi timp de trei zile şi pomenirea sa în diptihurile biserriceşti. Altă circulară din 16 septembrie retransmite apelul patriarhului, ca preoții să întocmească liste cu pagubele pricinuite lor şi bisericilor, pagube rezultate din rebeliunea maghiară, precum şi liste cu numele preoților torturați şi omorâți, cu precizarea unde se află familiile lor. La 17 septembrie 1849, **Ž.** retransmite adresa comitelui suprem de Timiş, Ludwig von Ambrozy, din 15 septembrie, prin care se solicită ca în toate bisericile să se oficieze *Te Deum* cu ocazia terminării fericite a războiului. La 20 septembrie, episcopul **Ž.** îşi anunță intenția de a călători în curând la Viena, numindu-l ca locțiitor pe Samuil Maširević, arhimandritul mănăstirii Bezdin, iar când acesta va lipsi, îl va înlocui Stefan Mihailović, protosinghel şi administrator al mănăstirii Sfântul Gheorghe. Prin circulara din 28 septembrie 1849, episcopul **Ž.** porunceşte ca preoții să achite neîntârziat birul în natură, pe care-l datorează protopopilor, iar prin circulara din 29 septembrie reaminteşte dispozițiile vechi din 1788 şi 1792, prin care se decidea ca preoții să nu poată absenta din parohie mai mult de 24 de ore fără aprobarea protopopului, nici mai mult de 8 zile consecutiv fără aprobarea

arhiereului. Apoi **Ž.** călătoreşte la Viena, unde, pentru comportamentul său în vremea revoluţiei, împăratul îi oferă distincţia Ordinului Sfântul Ştefan şi titlul de consilier secret. În absenţa sa, la 31 octombrie 1849, protopopul Vladislav Veselinović, din protopopiatul Timişoarei, transmite urgentarea din partea episcopului **Ž.** de a se înainta cât mai grabnic listele cu pagubele de pe urma revoluţiei maghiare, pentru a se veni cât mai curând în ajutorul preoţilor afectaţi. Circulara din 8 noiembrie 1849, semnată de locţiitorul episcopal Samuil Maširević, comunică decretul împăratului Franz Joseph, privind acordarea Ordinului Sfântul Ştefan episcopului Timişoarei **Ž.**, drept recunoştinţă pentru meritele sale arhipăstoreşti, precum şi pentru meritele pe care le-a dobândit în calitate de copreşedinte al consiliului de administraţie al Timişoarei în timpul revoluţiei. Circulara aceluiaşi Samuil Maširević din 28 noiembrie 1849 retransmite ordinul guvernului Voivodinei sârbeşti, ca în data de 18 decembrie să se oficieze parastasul solemn, cu ocazia împlinirii unui an de la moartea voievodului Šuplikac. Tot la 28 noiembrie 1849, în absenţa episcopului, Samuil Maširević transmite textul proclamaţiei emise de Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl, şeful provizoriu al Voivodinei sârbeşti şi a Banatului timişan, cu ocazia preluării funcţiei. În anul 1851, **Ž.** participă la Viena la întrunirea sinodului austriac, care dezbate refacerea şi reorganizarea bisericii după furtuna paşoptistă. Moare în acelaşi an. Preot învăţat, având cunoştinţe profunde şi temeinice, multiplele sale îndatoriri păstoreşti îl împiedică să îmbogăţească literatura sârbă cu roadele înzestrării sale scriitoriceşti.

(Wurzbach, 60/188–189; Bugarski, 373–389; Cosma, II/177.)

INDICE DE LOCALITĂȚI

A

B

N

O

Ö

P

Ş

T

INDICE TEMATIC – DOMENII DE ACTIVITATE, PROFESIUNI, FUNCȚII

Comercianți, bancheri

Diplomați

Editori, tipografi

Etnologi

Funcționari

Guvernatori

Ingineri

Istorici

Împăraţi

Juriști

Jurnalişti

Medici, farmacişti

Meşteşugari

Militari

Miniştri

Muzicieni

Naturaliști

Poeți

Profesori

Prozatori, dramaturgi

Redactori

Regi, viceregi, domnitori, prinți, locțiitori regali, arhiduci

Revoluţionari

Voievozi

INDICE ONOMASTIC

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

Ö

P

R

S

Ş

T

X

Y

Z

LISTA ILUSTRAȚIILOR

des Segens» geboren. Starb als Stadtcantor in Kronstadt am 8. Januar 1849". (În acest loc s-a născut la 5 august 1802 Johann Hedwig, cel care a transpus pe note muzicale minunatul nostru cântec popular: „Transilvanie, ţară a binecuvântării". A murit, ca şi cantor orăşenesc, la Braşov, pe 8 ianuarie 1849.) Web, sursă neprecizată.

30. Josip Jellačić, gravură în cupru de Fromböck şi Leybold, după o fotografie de Koberwein, Arhiv hrvatske u Zagrebu (Arhivele croate din Zagreb), Grafička zbirka (Colecţia de artă grafică).
31. „Oameni înarmaţi ai lui Jellačić", litografie color de Girolamo Franceschini, A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka (Galeria de pictură istorică a Muzeului Naţional Ungar).
32. „Intrarea lui Jellačić în Belgrad, 4 iunie 1848", litografie color de Anastas Jovanović, 1849, A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka (Galeria de pictură istorică a Muzeului Naţional Ungar). Ljudevit Gaj apare în prim-plan, în colţul din dreapta jos.
33. „Portretul banului Croaţiei Jellačić", de Ivan Zasche, fără an; sursă *Wikipedia* engleză.
34. Karađorđe, portret; web, sursă neprecizată.
35. Atelier de litografiat, litografie; web, sursă neprecizată.
36. Alexander Nicolaevici Lüders; web, sursă neprecizată.
37. Ferdinand Mayerhofer la 1849, litografie de Josef Kriehuber, Hadörténeti Intézet és Múzeum (Institutul şi muzeul de istorie militară), Budapesta.
38. Ilija Garašanin la 1852, litografie de Anastas Jovanović, Galerija Matice srpska (Galeria Maticei srpska), Novi Sad.
39. Scenă din bătălia de la Pančova, 3 ianuarie 1849, litografie de Vincenz Katzler, 1849, Armee Bulletin series XIII, A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka (Galeria de pictură istorică a Muzeului Naţional Ungar).
40. Clemens Wenzel Lothar Fürst Metternich, pictură de Thomas Lawrence (1769–1830), circa 1820–1825, Kunsthistorisches Museum (Muzeul de Istoria Artei), Viena.
41. Karl Nesselrode, pictură anonimă, înainte de 1862; sursă *Wikipedia* germană şi engleză.
42. Karl Nesselrode; web, sursă neprecizată.
43. Nicolae I Romanov, ţar al Rusiei, portret de Franz Krüger, 1852; sursă *Wikipedia* engleză.
44. Ţarul Nicolae I; sursă *Wikipedia* germană.
45. Miloš Obrenović la 1842, litografie de Joseph Kriehuber, după o pictură de Moritz Michael Daffinger, A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka (Galeria de pictură istorică a Muzeului Naţional Ungar).
46. Miloš Obrenović, pictură din anul 1848, aflată la Muzeul naţional din Belgrad; sursă *Wikipedia* germană şi engleză.
47. Portret al poetului maghiar Sándor Petőfi, pictură de Barabás Miklós, circa 1848; sursă *Wikipedia* engleză.
48. Registrul matricol la naşterea lui Petőfi, cu numele părinţilor săi, Muzeul Petőfi din Kiskörös; sursă *Wikipedia* engleză.
49. Petőfi Sándor la 1848, pictură în ulei de Soma Orlai Petrich, în posesia Academiei Ungare de Ştiinţe din Budapesta.
50. Petőfi Sándor, dagherotipie din 1847; sursă *Wikipedia* maghiară.
51. Baronul Franz von Pillersdorf, litografie de Josef Kriehuber, 1848; sursă *Wikipedia* germană.
52. Masacrul de la Biserica Albă, 19 august 1848, litografie de Vincenz Katzler, A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka (Galeria de pictură istorică a Muzeului Naţional Ungar). La 19 august 1848, voluntarii lui Knićanin lansează un atac prin surprindere împotriva locuitorilor germani şi români din Biserica Albă.
53. Anton von Puchner la 1849, litografie de Johann Stadler, A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka (Galeria de pictură istorică a Muzeului Naţional Ungar).
54. Iosip Rajačić la 1849, litografie de Schloßarek, A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka (Galeria de pictură istorică a Muzeului Naţional Ungar).
55. Şedinţa inaugurală a primei adunări naţionale sârbeşti de la Carlovitz, 1/13 mai 1848, pictură în ulei de Pavle Simić, Galerija Matice srpske (Galeria Maticei srpska) din Novi Sad.
56. Rajačić cheamă poporul la arme în numele crucii şi al pajurei bicefale, litografie color de Heinrich Gerhart, A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka (Galeria de pictură istorică a Muzeului Naţional Ungar).
57. Elias Roth, litografie tipărită în *Vasárnapi Újság*, nr. 22, 29 mai 1898, p. 369.

58. Stephan Ludwig Roth, dagherotipie, 1845.
59. „Festzug der siebenbürgischen Sachsen zu Hermannstadt bei Installation des sächsischen Nationsgrafen" (Cortegiu festiv al saşilor transilvani din Sibiu la instalarea comesului săsesc), încrustare în lemn de X.A. von E. Kretzschmar, după un desen de Theodor Glatz, apărut în *Illustrirte Zeitung*, nr. 237, 15 ianuarie 1848, p. 40–41.
60. Felix von Schwarzenberg, litografie; sursă *Wikipedia* olandeză.
61. Felix von Schwarzenberg, portret; sursă *Wikipedia* germană şi engleză.
62. „Ţărani saşi refugiindu-se din calea trupelor de honvezi, 1849", litografie color, Historisches Museum der Stadt Wien (Muzeul de istorie al oraşului Viena).
63. Đorđe Stratimirović la 1848, în uniformă de general al armatei insurecţionale sârbeşti, litografie, Arhiv Hrvatske u Zagrebu (Arhivele Croate din Zagreb), Grafička zbirka (Colecţia de artă grafică), Zagreb.
64. Stevan Knićanin la 1847, pictură în ulei de Katarina Ivanović, Narodni muzej (Muzeul Naţional) din Belgrad.
65. Đorđe Stratimirović la 1849, în uniformă c.c., litografie de Eduard Kaiser, A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka (Galeria de pictură istorică a Muzeului Naţional Ungar).
66. „Târgul Drăgaica", pictură de Carol Popp de Szathmáry.
67. „Biserica Sfântul Spiridon din Bucureşti", acuarelă de Carol Popp de Szatmáry, 1860.
68. Stevan Šuplikac la 1848, litografie de Anastas Jovanović, Arhiv Hrvatske u Zagrebu (Arhivele Croate din Zagreb), Grafička zbirka (Colecţia de artă grafică), Zagreb.
69. Episcopul evanghelic Friedrich Teutsch, fotografie.
70. Monumentul lui Friedrich Teutsch în faţa bisericii evanghelice din Sibiu, fotografie.
71. „G.D. Teutsch Stud. D. Theol." (G.D. Teutsch, student la Teologie), grafică de W. Lerdy [?], 1839, reprodusă în Friedrich Teutsch, *Georg Daniel Teutsch. Geschichte seines Lebens*, Sibiu, 1909.
72. Georg Daniel Teutsch, fotografie, reprodusă în Friedrich Teutsch, *Georg Daniel Teutsch. Geschichte seines Lebens*, Sibiu, 1909.
73. Carl Urban la 1851, litografie de Johann Stadler, A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka (Galeria de pictură istorică a Muzeului Naţional Ungar).
74. Coperta cărţii *Volksglaube und religiöser Brauch der Zigeuner* de Heinrich von Wlislocki, 1891.
75. „Scenă dintr-o luptă din sudul Ungariei la 1848–1849", litografie de Vincenz Katzler, A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka (Galeria de pictură istorică a Muzeului Naţional Ungar).

15,18 Lei